

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GOD.

- FEBRUAR -

I

**DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLO-
BODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE**

BR. 1

NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 1. FEBRUARA 1944. O STAVLJANJU ŠTABA ZMIJANJSKOG NOP ODREDA POD KOMANDU ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE¹

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 86
Dne 1-II-1944 g.

Zmijanjski NOP Odred
stavlja se pod komandu XIII. Kraj. brigade

ŠTABU XIII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE
ŠTABU ZMIJANJSKOG NOP ODREDA

I. Štab Zmijanjskog NOP Odreda stavlja se pod komandu Štaba XIII. Krajiške NOU brigade i u svemu će u buduće izvršavati sva naređenja Štaba pomenute brigade.

II. Štab XIII. Krajiške NOU brigade potpomoći će Zmijanjski NOP Odred u organizaciji i vojno-političkom sređivanju, kao i uzdići taj odred na veću formaciju.

Potvrditi prijem ovog naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Veljo Stojnić

Komandant, pukovnik
S.² Rodić

Načelnik, ppukovnik
Milorad³
(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 11—1, k. 458 A.

² Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1949. kao general-potpukovnik JNA.

³ Mijatović

BR. 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O AKCIJAMA U BOSANSKOJ KRAJINI OD 11. DO 25. JANUARA 1944. GODINE¹

**ŠTAB
IV DIVIZIJE V KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 29/44.
Dne 1-II-1944 god.**

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Operacioni izvještaj za vrijeme od 11-1 do 25-1-1944 god. dostavlja se.

Jedinice ove divizije imale su sa neprijateljem sljedeći dodir za ovo vrijeme:

- 11-1-1944 g. Jedan bataljon XI brigade imao je sukob sa neprijateljem koji je pokušao da se probije iz Brežićana. Neprijatelj je protjeran uz nepoznate gubitke. Naši gubitci 1 poginuo i 6 ranjenih drugova. Snage Sanskog odreda ruše komunikaciju Banja Luka — Bronzani Majdan — Sanski Most.
- 12-1-1944 g. Jedan bataljon XI brigade došao je u sukob sa prethodnicom neprijateljske kolone koja se je kretala visom Kozare preko Mrakovice.² Neprijatelj je imao oko 5 mrtvih i ranjenih. Sanski odred nastavlja sa rušenjem pomenute komunikacije.
- 13-1-1944 g. Sanski odred čisti bandu koja se je pojavila u selu Melini i Kmećanima. Tom prilikom pobijeno je 6 četnika, jedan je zarobljen. Zaplijenjeno je 5 pušaka, 500 metaka i nešto ostale spreme. Snage Kozarskog odreda sukobile su se sa neprijateljem na cesti Prijedor — Dubica. Broj neprijateljskih žrtava nepoznat. Naši bez gubitaka.

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 33/1, k. 768 A.

² Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 89.

- noću 13/14 Jedna desetina II bataljona VIII brigade išla je na pretresanje Tukova (kod Prijedora). Sa desetinom je išao i komandant bataljona. Na njih su iznenada napali milicioneri u jačini 30 ljudi.³ U sukobu pobijeno je 6 milicionera, ali je poginuo i naš komandant bataljona.⁴
- 14-1-1944 g. Jedna desetina Podgrmečkog odreda bila je napadnuta iznenada u kući u s.[elu] Gudavcu. Neprijatelj je odnio 2 karabina i 1 mali bacač.
- 15-1-1944 g. Sanski odred vraća se na položaje na cesti Sanski Most — Bronzani Majdan. Diverzantska grupa Podgrmečkog odreda postavila je dvije mine na pruzi Bihać — Bosanski Novi. Na jednu minu naišao je patrolni voz, mina je eksplodirala pod zadnjim vagonom i uništila ga. Istoga dana naletio je [na] minu transportni voz. Mina je eksplodirala pod sedmim vagonom i uništila 17 vagona. Tom prilikom neprijatelj je pretrpio gubitke od 250 mrtvih i ranjenih.⁵
- 16-1-1944 g. XI brigada progoni neprijatelja koji se je kretao između s. Međuvođe u pravcu Brekinje.⁶ Snage Kozaračkog N.O.P. odreda napale su neprijatelja koji se je zalogorio u selu Grabašnici i za kraće vrijeme borbe neprijatelj se povukao, uz gubitke 32 ranjenih i mrtvih. Naš jedan drug lakše ranjen.
- 17-1-1944 g. Na položajima isturaju se patrole prema neprijatelju. Do sukoba nije došlo.
- 18-1-1944 g. I bataljon XI brigade sukobio se je sa neprijateljem na položaju Babinac. Neprijatelj pošao sa namjerom da pljačka i poveo je 30 kola. Neprijatelj je bio u jačini 150 ljudi i to: Čerkeza, četnika i ustaša.⁷ Tom prilikom nanesen su gubici od 11 mrtvih i više ranjenih. Diverzanti Kozar-

³ Detaljnije o ovoj borbi vidi izvještaj Štaba Osme krajiške brigade od 15. januara 1944. Štabu Četvrte NOU divizije (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 19—4, k. 458 A).

⁴ Miloš Balić

⁵ U izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 17. januara 1944. o tome se kaže:

»Na pruzi Bos. Novi — Bihać 15. I između ž. p. Rudice i Blatno mješoviti vlak naišao na minu. 14 kola prevrnuo. Žrtve: 6 mrtvih i 26 ranjenih«. Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 211.

« i ⁷ Bliže o tome vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 152 i 214.

skog odreda prekinuli su prugu između Dobrljina i Bos. Novog u dužini 40 metara i prekinuli telefonsku liniju na dva mjesta. XI brigada zaplijenila je: 18 konja, 15 amova i 2 karabina.

- 19-1-1944 g. Diverzanti Kozarskog odreda prekinuli su na nekoliko mjesta prugu Brežićani — D. Dragotinja. Snage VI brigade vrše akciju na prugu i bunker duž pruge Prijedor — Banja Luka.⁸ Pokidano je 3,5 km. pruge, uništen je i zapaljen 1 bunker, zaplijenjeno je: 2 šarca, 10 karabina, 2 strojnice, 2 pištolja, 12000 metaka, 112 granata za mali bacač. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 4 zarobljena vojnika, naši bez gubitaka. Jedna četa Podgrmečkog odreda vodila je borbu u Vranjskoj Mosuri i nanijela neprijatelju 5 mrtvih i 6 ranjenih neprijateljskih vojnika.
- 20-1-1944 g. Jedan dio snaga Kozaračkog odreda prekopavao je cestu između Prijedora i Kozarca. Jedan bataljon Sanskog odreda krenuo je u Piskavicu na čišćenje od četničkih bandi.
- 21-1-1944 g. Snage Sanskog odreda čistile su od četnika selo Piskavicu. Tom prilikom zarobljeno je 7 četnika i ubijen je jedan. Zaplijenjeno je 5 pušaka, 1500 metaka, 1 šarac (pokvaren), 1 puškomitraljez, 5 konja, 2 kožna sedla, 1 kola sa konjskom opremom i druge spremne.⁹ Diverzanti Podgrmečkog odreda su minom digli u zrak jedan voz na pruzi Bos. Krupa — Bos. Novi u dužini od 500 metara. Prugu su pokidale snage VIII brigade. U toku dana neprijatelj je izišao na popravak pruge, napadnut je od snaga VIII brigade i pobjegao je u Novi. Gubici neprijatelja 3 mrtva i 6 ranjenih. U toku istoga dana naišla je jedna neprijateljsku kolona od Prijedora za Novi u jačini od 200 pješaka i 30 konjanika. Kolona je dočekan iz zasjede. Gubici neprijatelja 1 oficir i 10 vojnika

⁸ U dnevnom izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga od 21. januara 1944. o tome se kaže: »20. I odbijen napadaj na uporište Kozarac i Omarska (10 km i. i 17 km j. i. Prijedor). Vlastiti gubici: 6 ranjenih (1 častnik), 15 nestalih.« Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 217 i 139.

• Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Sanskog NOP odreda od 22. januara 1944. (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 17—5. k. 1628).

poginulo i 12 ranjenih.¹⁰ Naših gubitaka nije bilo. Plijena nije bilo jer je neprijatelj tukao iz oklopnog voza i nije se moglo prići. Naši bez gubitaka.

- 22-1-1944 g. Na pruzi Omarska — Piskavica snage VI brigade uništile su jedan neprijateljski voz. Uništena je lokomotiva i pet vagona. Na neprijateljsko pojačanje koje [je] pristiglo naši su otvorili vatru i neprijatelj je pobijeđen. Imao je 18 mrtvih i 34 zarobljena.¹¹ Naši gubici: ranjen jedan politički komesar čete, 1 vodnik lakše ranjen i 1 borac teže ranjen. Zaplijenjeno 5 puškomitraljeza, 26 pušaka, 1 ručni bacač, 1 strojica, 1 pištolj, 10 bombi, 2200 metaka. Porušeno 1 km pruge.
- 23-1-1944 g. Snage XI brigade postavile su zasjedu na pruzi Volinja — Dobrljin. Neprijatelj je saznao za naše namjere i uspio je da pronađe mine i pod zaštitom magle da ih povadi. Prugu Prijedor — B. Novi neprijatelj je pokušao da popravi. Došao je na mjesto gdje je pruga pokvarena sa dva voza. Pod pritiskom naše vatre vlakovi su otjerani prema Prijedoru i Novom. Neprijatelj je imao žrtava ali nije poznato koliko. Istoga dana naišla je jedna neprijateljska kolona od 156 kamiona, 20 tenkova praćenih 1 bombarderom iz Prijedora za Novi.¹² Snage VIII brigade otvorile su vatru i vatrom protiv-tenkovskog topa oštetile 11 kamiona. Pola kolone se je probilo a pola vratilo u Prijedor. Oštećene kamione neprijatelj je odvuкао pod zaštitom oklopnog voza, isto tako i svoje poginule i ranjene vojnike.
- 24-1-1944 g. Neprijatelj je krenuo iz Blagaja u pravcu Vitasovića. Dočekan je od jednog dijela snaga VIII brigade, povraćen je uz gubitke od 3 mrtva i nekoliko ranjenih. Naši gubici 1 mrtav. Istog dana ranjeno je 5 boraca VIII brigade od jedne granate. Rane su lakše.
- 25-1-1944 g. Jedna desetina Podgrmečkog odreda vodila je [borbu] u Vranj. Mosuri sa daleko nadmoćnijim neprijateljem. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 1 mrtvog i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 178.

¹¹ Vidi dok. br. 162.

¹⁴ Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 218.

U toku proteklih petnaest dana imali smo:

- 1) **Gubici:** a) Vlastiti: 1 oficir i 4 borca poginula.
1 polkom čete, 1 vodnik i 15 boraca ranjeno,
b) Neprijateljski:
1 oficir i 133 podoficira i vojnika poginulo.
255 oficira, podoficira i vojnika ranjeno.
45 zarobljeno.
- 2) **Plijen:** Pušaka 48, municije 16.200, šaraca 3, strojnice 3, pištolja 3, granata za mali bacač 112, puškomintraljeza 6, konja 23, kola 1, amova 18, ručni bacač 1, bombi 10 kom. i ostale sitne spremae.
Izgubili smo 1 mali bacač i 2 puške.
- Naročito:** Uništeno ili oštećeno 43 vagona, 1 lokomotiva potpuno uništena, pokidano 5 km. pruge, zapaljen jedan bunker, oštećeno ili uništeno 11 kamiona.

U toku ovih petnaest dana naše jedinice bile su aktivne na svim saobraćajnim komunikacijama koje prolaze terenom koji kontrolišu naše snage. Po jedinicama rađeno je vojnički i politički. Održavaju se kursevi i to: u prvom artiljeriskom divizionu kurs za vođe odjeljenja i kurs za poslugu na koji smo poslali iz svake brigade po 6 boraca. Održava se kurs minobacački na kojem se predaje i čitanje karata i planova, te i minerski kurs, a kasnije ćemo održati i pionirski kurs.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Članovi štaba službeno odsutni.

Za štab major

(M. P.)

¹⁵Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava

Za Sef op. odsjeka
kapetan
Miloš Kosobašić

(M. P.)

¹⁵ Tekst do kraja u prepisu originala dopisan mastilom, latinicom.

Pola kolone ga je probilo a pola vratilo u Prijedor. Oštećene kamione neprijatelj je odvuкао pod zaštitom oklopnog voza iste trupe i svoje poginule i ranjene vojnike.

24-1-1944. Neprijatelj je krenuo iz Blagaja u pravcu Vitasevića. Dečkan od jedne dijela snaga VIII brigade povraćen je uz gubitke od 3 mrtvih i nekoliko ranjenih. Naši gubici 1 mrtav. Istoga dana ranjeno je 5 boraca VIII brigade od jedne granate. Rane su lakše.

25-1-1944. Jedna desetica podgrađskog odreda vodila je u Vračju. Posuri su daleko nadmoćniji neprijateljem. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 1 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

U TOKU PROTEKLIH PETNAEST DANA BILI SU:

1/ GUBICI: a/Vlastiti: 1 oficir i 4 boraca poginula.

1 polkom štete, 1 vodnik i 15 boraca ranjeno.

b/Neprijateljskih:

1 oficir i 133 podoficira i vojnika poginulo

255 oficira, podoficira i vojnika ranjeno.

45 zarobljeno.

2/ PLIJEN: Pušaka 48, municije 16200, čaraca 3, strojnice 3, pištolja 3, granata za mali bacač 112, puškomitraljeza 6, konja 23, kola 1, smehv 16, ručni bacač 1, bombi 10 kom i ostale sitne sprema. Izgubili smo 1 mali bacač i 2 puške.

3/ NAROČITO: Uništeno ili oštećeno 43 vagona, 1 lokomotiva potpuno uništena, pokidano 5.5 km pruge, zapaljen jedan bunker oštećeno ili uništeno 11 kamiona.

U toku ovih petnaest dana naše jedinice bile su aktivne na svim saobraćajnim komunikacijama koje prolaze terenom, koji kontrolišu naše snage. Po jedinica radjeno je vojnički i politički. Održavaju se kursevi i to: u prvom artiljerijskom divizionu kurs za vođe odjelenja i kurs za posluhu na koji smo poslali iz svake brigade po 6 boraca. Održava se kurs u minobacački na kojem se predaje i čitanje karta i planova, te i minerski kurs a kasnije ćemo održati i pionserski kurs.

SVETI PASTIRU SLOBODA NARODU!

Članovi štaba službeno odsutni.

Za štab major

M. P.

Logo i pisane boru človek opuštenom i borbu u stepu

30. Usp. av. anjeva

Komandant

Mirko Rasodan

BR. 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O STANJU DIVIZIJE I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SJEVERNOM DIJELU ISTOČNE BOSNE OD 1. NOVEMBRA 1943. DO 1. FEBRUARA 1944. GODINE¹

XVI NOU DIVIZIJE

Br. 77/44

1 februar 1944 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE
ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Od našeg prošlog izveštaja Vrhovnom štabu do danas nastale su promene u razvitku naše divizije, o kojima smo redovito obaveštavali Glavni štab za Vojvodinu i povremeno Štab III Korpusa. Pošto je, u prvom redu, upućen Vrhovnom štabu, ovaj će izveštaj obuhvatiti, u kratkim linijama, sve te promene.

I

MOBILIZACIJA I STVARANJE NOVIH JEDINICA

Polazeći od činjenice da u Sremu postoje uslovi šire mobilizacije ljudstva za našu vojsku, a. delimično, u Bačkoj, Banatu, Mačvi i na terenu istočne Bosne, na kojemu se nalaze naše jedinice, naš štab je pitanje mobilizacije i stvaranja novih jedinica shvatio i rešavao kao jedno od najvažnijih pitanja. Konkretno, našli smo se pred zadacima:

1. — Pomoći Glavnom štabu za Vojvodinu u pitanju mobilizacije, organizovati bolje uslove prebacivanja preko Save i prihvati novomobilisanog ljudstva u Bosni. Po odluci našeg štaba išao je u Srem politički komesar naše divizije u prvom redu radi tog pitanja. Glavni štab za Vojvodinu, pomoću antifašističkih organizacija u Sremu, poduzeo je sve mere za što uspešniju mobilizaciju. Postignuti su značajni rezultati:

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 20—26 3. k. 212.

— stvorena je mogućnost ne samo za popunu već postojećih jedinica naše divizije, nego i za stvaranje novih brigada.

Mobilizacija je imala niz nedostataka u organizacionom pogledu, prouzrokovanih teškim, a delimično i nelegalnim uslovima transportovanja ljudstva. Velika udaljenost od krajeva gde se vrši mobilizacija pa do naših jedinica stvarala je i još uvek stvara čitav niz poteškoća. Momentalno, na primer, ta je udaljenost od zemunskog kraja, Banata i Bačke pa sve do Trebave. Ali, i pored toga, te su poteškoće savladljive. U našem mobilizacionom aparatu nije bio izgrađen sistem pregleda nad svakim novim borcem, što je, u poslednje vreme, ostvareno formiranjem oteka za mobilizaciju pri našem štabu, koji ima dva odela — jedan kod štaba, a drugi na Savi.

Političko stanje kod novomobilisanog ljudstva u glavnom je dobro. Naime, osnovna masa novomobilisanih antifašistički je raspoložena. U poslednje vreme primećuju se izvesni nezdravi elementi koji naglašavaju da su »prisilno mobilisani«, izvesni harangerski tipovi, a otkriven je od Glavnog štaba i jedan slučaj ubacivanja agenta Gestapoa iz Beograda. Poduzeli smo sve političke i organizacione mere za sprečavanje svakog pokušaja rušenja unutaršnjeg jedinstva naših jedinica.

2. — Iskoristiti sve mogućnosti za prikupljanje boraca u Mačvi i organizovati njihovo prebacivanje u Bosnu. U tom cilju, povezali smo se sa nekim starim borcima iz Mačve i nekim odgovornim drugovima iz Rađevine. Ono što je postignuto, i ako je minimalno, poslužilo je kao osnova za kasnije formiranje Mačvanskog odreda.* Rezultati nisu veliki u prvom redu usled velikog terora koji vrše četnici i nedićevci nad porodicama onih koji odlaze u naše redove.

Tehnički uslovi prebacivanja preko Drine stvoreni su i, nadamo se, da će mobilizacija, naravno, dobrovoljaca, preko Mačvanskog odreda, u zapadnoj Srbiji početi življe da se razvija.

3. — Pomoći Birčanskom odredu da stvori uslove za nastanak Birčanske brigade. Stab III Korpusa je, posle oslobođenja Tuzle, formirao iz tog Odreda Birčansku brigadu.³

4. — Ukazivali smo Majevičkom i ostalim odredima na potrebu mobilizacije, kako bi se stvorila rezerva ljudstva za jedinice XVII divizije. Majevički odred je u tom pogledu postigao značajne rezultate. Iz njega je Stab III Korpusa, posle

* Vidi dok. br. 31.

³ Brigada je formirana 23. oktobra 1944 (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 128).

oslobođenja Bijeljine,⁴ formirao Drugu majevičku brigadu,⁵ a posle VI neprijateljske ofanzive izvršio popunu jedinica XVII divizije.

5. — Zadnjih dana, naš štab je zauzeo stanovište o potrebi mobilizacije u Tamnavi i Posavini, kao i mobilizacije beogradskih radnika. Cilj ove mobilizacije bio bi formiranje Posavo-tamnavskog odreda⁶ i popuna I Proletherske brigade izvesnim brojem beogradskih radnika. Razgovarali smo i saglasili se po ovom pitanju sa nekim odgovornim političkim radnicima iz zapadne Srbije, koji se nalaze na našem terenu. Predložili smo Glavnom štabu za Vojvodinu da se, u donjem Sremu, formira jedan organ koji će raditi na ispunjenju ovog zadatka. Glavni štab je prihvatio ovaj naš predlog i sa svoje strane pružice svaku pomoć.⁷ Drugove koji treba da rukovode ovim poslom daćemo mi iz naših jedinica, i to Srbijance, a rukovodilac će biti drug Milinko Kušić,⁸ kojeg upućuju poli-

⁴ Bijeljina je u toku 1943. oslobođena dva puta — 10. avgusta i 24. septembra. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 54; knj. 17, dok. br. 224; knj. 18, dok. br. 79 i knj. 19, dok. br. 28.

⁵ Brigada je formirana po oslobodenju Tuzle, 10. oktobra 1943. kao Druga. Međutim, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. oktobra 1943, preimenovana je u Sedamnaestu majevičku brigadu (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 123).

⁶ Redakcija nije uspjela pronaći dokumenta iz kojih bi se moglo nešto saznati o formiranju i postojanju Odreda u 1944. godini.

⁷ U vezi s tim Glavni štab NOV i PO Vojvodine 27. marta 1944. izdao je sljedeće naređenje:

ŠTABU I SREMSKOG NOP ODREDA KOMANDI SREMSKOG PODRUČJA

Drugu Radi Kušiću i njegovoj grupi boraca potrebno je da izađete u susret i ukažete svaku moguću pomoć. Pomenuti drug izneće vam svoj zadatak i u vezi s tim vi ćete preduzeti sve mere da mu iziđete u susret. Između ostalog potrebna su mu dva pištolja.

U vezi s njegovim važnim zadatkom potrebno je da mu iziđete u susret u sledećem:

da obezbedite prelazak u donji Srem i smeštaj u blizini obale reke Save, već prema dogovoru sa njim;

da mu pomognete da uhvati vezu sa našim vezama na desnoj obali reke Save;

da ispitajte mogućnosti kombinovanih akcija naših snaga s njegovom grupom« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 21—7, k. 211).

⁸ Narodni heroj, jedan od organizatora ustanka u užičkom kraju. Kao politički komesar 4. NOU divizije obolio od tifusa i u agoniji izvršio samoubistvo 1. maja 1943. Prema tome, ovdje nije riječ o Milinku već o Radi Kušiću, koji se sa dijelom boraca Mačvanskog NOP. odreda, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, prebacio u

tički radnici iz zapadne Srbije. Veze i kanali preko Save i Dunava za izvršavanje ovog zadatka biće odvojeni od dosadašnjih veza i kanala.

Pošto će ovaj organ za mobilizaciju u Posavini, Tamnavi i Beogradu delovati sa područja donjeg Srema, to će njima rukovoditi Glavni štab za Vojvodinu. Potrebno bi bilo da se i po ovom pitanju po mogućnosti stvore veze između Glavnog štaba za Srbiju i Glavnog štaba za Vojvodinu.

Na osnovu usmene direktive o većoj brojčanosti naših jedinica, koju je član Vrhovnog štaba drug Aleksandar Ranković dao političkom komesaru naše divizije, mi smo još u prvom pismu od 20 VII 1943 godine pisali Glavnom štabu za Vojvodinu:

»Današnje brojno stanje I i II brigade iznosi oko 1000 ljudi, računajući tu i brigadne bolnice i oko 80 boraca iz I ProleTERSke brigade (mislilo se na Kragujevčane i protivkolsku četu). Broj boraca obe brigade iznosi oko 800. Prema naređenju Vrhovnog štaba, svaka naša brigada treba da ima 1500 ljudi«.

Međutim, pokazalo se da formacija od tri brigade sa po četiri bataljona nije u stanju da apsorbuje tako veliki broj novomobilisanog ljudstva, — to s jedne, a s druge strane potreba razvitka rukovodećih kadrova zahtevala je da se pride formiranju novih brigada. Glavni štab za Vojvodinu svojim naredbama formirao je:

IV Vojvođansku brigadu,⁹ čije jezgro su sačinjavali oko 350 boraca iz I i II Sremskog odreda, a štab brigade stvoren je od starih rukovodilaca iz I i II brigade.

V Vojvođansku brigadu,¹⁰ u čiji je sastav ušao po jedan bataljon I, II i III brigade (tada IV bataljoni).

Srem. gdje je 6. aprila 1944. formirao jedan bataljon, a krajem maja još jedan. Oba bataljona su vodila teške i skoro svakodnevne borbe, u kojima su borci stekli veliko iskustvo, koje im je omogućilo da po prelasku u Srbiju izvrše postavljene im zadatke. Detaljnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 185. objašnjenje br. 6.

* Naredba o formiranju izdata je 28. septembra 1943 (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 167), ali je uslijed ofanzive u Sremu Brigada formirana tek 7. oktobra 1943. godine.

¹⁰ Naredba o formiranju izdata je 6. novembra 1943 (vidi dok. u prethodnoj napomeni).

VI Vojvođansku brigadu.¹¹ koju još danas sačinjavaju dva bataljona iz I i II Sremskog odreda (oko 350 boraca). Štab brigade sačinjavaju dva odredska rukovodioca — komandant i zamenik komesara, i dva brigadna rukovodioca — zamenik komandanta i politički komesar.

Naš štab je, na osnovu direktive dobivene od politkomesara III Korpusa, druga Vlada Popovića, formirao Mačvanski odred, u čiji sastav je ušla Mačvanska četa, koja je ranije bila u sastavu naše I brigade. Štab odreda sačinjavaju rukovodioci iz naših jedinica, po narodnosti Srbijanci.

Ovom pregledu stvaranja novih jedinica dodajemo da smo na osnovu saglasnosti sa Glavnim štabom za Vojvodinu i na osnovu traženja politkomesara III Korpusa dali za popunu VI Bosanske brigade 324 borca, od kojih će se, verovatno, formirati Sremski bataljon¹² VI Bos. brigade.

Veliki priliv novog ljudstva i stvaranje novih jedinica pred nas je postavilo čitav niz teških problema: pitanje podizanja rukovodećih kadrova, pitanje vojne i političke obuke novomobilisanog ljudstva, pitanje naoružanja, odeće, obuće itd. U osnovi, sa nedostacima i slabostima, sva su ta pitanja rešena, osim pitanja automatskog oružja.

II

FORMACIJA I BROJNO STANJE NAŠE DIVIZIJE

Našu diviziju sačinjavaju pet brigada. VI brigada je pod neposrednim rukovodstvom Glavnog štaba i nalazi se u Fruškoj Gori.¹³ Svaka naša brigada ima po četiri bataljona, a Prva pet. Bataljoni imaju po tri čete, a neki četiri, ali svi se nalaze pred zadatkom formiranja četvrte čete. U vezi s tim, zadatak je brigada da formiraju pete bataljone. Posle tog izvršenog zadatka, naš štab će dati predlog Glavnom štabu za Vojvodinu da se formira VII Vojvođanska brigada.¹⁴

Prilažemo tabelu brojnog stanja ljudstva i naoružanja naše divizije:

¹¹ Naredba o formiranju izdata je 10. januara 1944 (vidi tom I, knj. 8. dok. br. 5), a Brigada je formirana 17. januara u Bosutskim šumama, nedaleko od sela Sremska Rača.

¹² Do formiranja ovog bataljona nije došlo. Pomenuti borci upotrebljeni su za popunu Šeste istočnobosanske brigade.

» i ¹⁴ Vidi tom I, knj. 8.

P R E
brojnog stanja i naoružanja svili

JEDINICA	Ljudstvo									Naoružanje								
	drugova			drugarica			Svega			Puške		Auto- matsko oružje		Bombe			Protukolskih pušaka	
	Po spisku	u rashodu	na licu	Po spisku	u rashodu	na licu	Po spisku	u rashodu	na licu	Mauzer	Manilher	Teških mitralj.	Puškomitraljeza	Pikavaca	Pištolja	Defanzivnih		Ofanzivnih
Štab XVI diviz.	26	2	24	7	—	7	33	2	31	5	—	—	—	6	8	9	2	—
Otsek za mobi- lizaciju	12	—	12	3	—	3	15	—	15	6	—	—	—	—	—	2	3	—
Intendant, sa radionicama	106	—	106	30	—	30	136	—	136	20	—	—	—	—	6	15	—	—
Divizijska bolnica	693	—	693	—	—	—	693	—	693	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Divizijska artiljerija	30	2	28	—	—	—	30	2	28	18	—	—	—	—	—	2	1	—
Trijažna stanica	7	1	6	10	—	10	17	1	16	3	—	—	—	—	2	2	4	—
Umetnička grupa	7	—	7	4	—	4	11	—	11	6	—	—	—	—	—	2	3	—
Četa ¹⁵	92	18	74	3	—	3	95	18	77	65	6	—	4	—	—	18	10	—
Svega	973	23	950	57	—	57	1.030	23	1.007	123	6	—	4	6	16	50	24	—
I brigada	1.271	275	996	173	40	133	1.444	315	1.129	880	—	5	30	26	62	201	134	2
II brigada	1.096	68	1.028	120	13	107	1.216	81	1.135	929	—	4	30	16	76	158	148	1
III brigada	1.257	199	1.058	138	47	91	1.395	246	1.149	535	185	3	15	8	33	102	73	2
IV brigada	850	100	750	70	30	40	920	130	790	371	84	1	13	4	35	90	65	2
V brigada	1.258	297	961	146	42	104	1.404	339	1.065	508	108	4	13	9	34	64	45	2
Ukupno	6.705	962	5.743	704	172	532	7.409	1.134	6.275	3.346	383	17	105	69	256	665	489	9

Napomena: U ovo brojno stanje nisu ušli teži ranjenici i se nalazi u Sremu i koja je pod neposrednim

¹⁵ Uslijed oštećenja dokumenta (kolona sa nazivom jedinica, sredstava za vezu i konja). Redakcija nije mogla da utvrdi na koju se četu odnosi, kao ni tačan broj sredstava veze i konja po jedinicama.

GLED
jedinica XVI NOU divizije

Municija					Teško oružje			Bacač	Municija za			Eksploziv		Sredstva za vezu		Konja				
Mauzerove	Manliherove	za pikavce	za pištolje	za protukolske puške	haubica	Brdskih topova	Top „Pilo“		Protukolski top	haubicu	Brdski top	Top „Pilo“	Protukolski top	teški laki	Municija za bacač	mine	špagin			
120	—	770	100															6		
240																				
460			60															2	25	
580					2				200									1	25	
120			9															1	6	
240																			1	
300	270																	2	8	
2.060	270	770	169	—	2				200									22	47 25	
37.690	119	1.302	275	57			1	2	1			70	10	7	20	100	—	1	4 6.000 —	
28.994	—	860	526	180				1	2				5	13				17	104	
19.201	3.845	485	770					1	2				11	—				40	106	
10.723	1.446	138	277	115														2	24	
17.813	2.836	330	252	130				1										23	89	
116.481	8.516	3.885	2.269	482	2		1	5	5	200			70	16	23	7	20	100	1	4 6.000
																		137	498	

bolesnici koji se nalaze u tri bolnice, kao i VI brigada koja rukovodstvom Glavnog štaba za Vojvodinu. —

VOJNO-POLITICKO PODIZANJE I OCENA NAŠIH JEDINICA

Da bi se od naših brigada stvorile čvrste i borbene jedinice, trebalo je rešiti čitav niz organizacionih i vojno-političkih pitanja.

Trebalo je stvoriti vojničku organizaciju naših brigada i uneti u njih vojnički duh. . . . Pomanjkanje većih borbenih, organizacionih i političkih iskustava i veliki priliv novih, vojnički neizučениh boraca, zahtevali su da se pitanje vojničkog duha i vojničke organizacije postavi vrlo oštro. Zahvaljujući politički zdravom ljudstvu naših jedinica i poletnom i predanom rukovodećem kadru, pored svih slabosti, to je pitanje u osnovi pozitivno rešeno, — naime postavljeni su temelji vojničkog života i delatnosti naših jedinica.

Presudno je bilo pitanje rukovodećeg kadra. U početku po tom pitanju bili smo u krizi, ali nastojali smo, od samog početka, da stvorimo širu perspektivu u pitanju podizanja kadrova. Uzdići veći broj rukovodilaca bio je ozbiljan, ali ne l teško savladiv zadatak zbog toga, — što su kadrovi, koje smo zatekli u našim jedinicama, imali sve uslove za podizanje. Trebalo im je samo pomoći, trebalo je na njih preneti šira vojna, organizaciona i politička iskustva, proširiti i produbiti osećaj odgovornosti i pokazati im široku perspektivu razvitka narodno-oslobodilačke borbe. Danas, ne samo da su popunjena sva rukovodeća mesta u našim jedinicama, već počinjemo raspolagati sa izvesnom rezervom u kadrovima, od koje pružamo pomoć našem pokretu u Sremu i, u izvesnoj meri, našem pokretu u zapadnoj Srbiji.

Moramo istaći da nam je jedan broj nižih rukovodilaca iz proleterskih jedinica bio od ogromne pomoći u učvršćenju naših jedinica. Danas, obzirom na razvitak vojvođanskih kadrova, te rukovodiocе možemo zameniti i sa njima podmirivati potrebe našeg pokreta u zapadnoj Srbiji.

Naročito je važno bilo pitanje borbene obuke novih boraca.

U početku smo nove borce odmah dodeljivali brigadama, koje su ih razvrstavale po četama. To se pokazalo kao pogrešno. Nedovoljna vojna obučенost bila je jedan od uzroka velikih žrtava kod naših jedinica i pomanjkanja veće upornosti u borbi. Zbog toga, zaveli smo sistem vojne obuke pre stupanja u borbenu jedinicu. Prvo, odel našeg mobilizacijskog oteka na Savi, koji prima novomobilisano ljudstvo iz Srema, obučava, politički i vojnički, nove borce preko nekoliko instruk-

tora. Drugo, štabovi bataljona formiraju čete novih boraca s kojima vrše vojnu obuku izvesno vreme pre njihovog raspoređivanja po četama.

Program vojne obuke sadrži glavna pitanja organizacije i borbe naše vojske, kao i glavna današnja politička pitanja.

Naše jedinice gotovo uopšte nisu imale iskustva u defanzivnim borbama, a naročito ne iskustva borbi protiv većih neprijateljskih ofanziva. Usled toga, pred nas se postavio problem podizanja naših jedinica na stepen veće borbenosti, na slepen veće upornosti u borbi, i to na bazi pravilnog primenjivanja taktike naše vojske, naročito primenjivanja veštih, smionih manevara. Još pre VI ofanzive, pripremajući se za zimu i eventualne defanzivne borbe, nalazili smo se u kampanji po tom pitanju, na kojemu su bile mobilisane sve vojno-političke organizacije naših jedinica, počev od rukovodstva pa do radnih vodova. VI ofanziva je pokazala da se sve naše jedinice nisu ravnomerno razvijale po tom pitanju, o čemu će konkretnije biti reči prilikom ocene naših pojedinih jedinica.

Zadatak koji se pred nas postavljao i koji još uvek nije rešen jeste osamostaljenje svih jedinica, i to počev od brigada pa do desetina u brigadi. Postignuti su izvesni rezultati kod brigadnih i bataljonskih rukovodstava. Naše brigade, jedna više druga manje, sposobne su za izvršenje samostalnih zadataka. Ali, u pogledu samostalnosti četnih rukovodstava, vodnika i delegata još uvek slabo stojimo.

U pitanju političkog, organizacionog i operativnog jedinstva naše divizije postignuti su izvesni rezultati. Politički život i političko-vaspitni i kulturni rad, i ako postoje izvesne razlike, razvija se po istim pitanjima i u istim formama. Organizacioni sklop naših brigada u glavnom je jednoobrazan. Prilikom operacija naša brigadna, pa, donekle, i bataljonska rukovodstva nastoje da rešavaju svoje zadatke sa stanovišta opšteg zadatka divizije, — no, to je još uvek više nastojanje, nego li praktično rešavanje.

Već smo napomenuli u vezi sa pitanjem mobilizacije, da **je** trebalo zavesti strogu i što širu brigu o ljudstvu. Pored objašnjenja političke strane toga pitanja, trebalo **je** zavesti i sistem kontrole nad ljudstvom od strane rukovodstava, počev od **dese-tara** pa do štaba divizije, kod kojega je i sa tim zadatkom formiran osek za mobilizaciju. Kao deo ovog pitanja briga o ljudstvu povedena je kampanja i po pitanju odgovornosti za nepotrebne žrtve. Naime, relativno velike žrtve u borbama bolna **je** strana svih naših jedinica, naročito naše I brigade. Zavode-njem stroge odgovornosti za **neDotrebne** žrtve svesni smo da **se** neće rešiti u potpunosti to pitanje. Potrebno je likvidirati

slabu borbenu obuku kod jednog dela naših boraca i naoružati naše jedinice automatskim oružjem, koje je naše najbolnije mesto.

Glavno političko pitanje koje još uvek stoji pred nama jeste pitanje osposobljenja naših jedinica za aktivno, svakodnevno učešće u političkom ovladavanju terenom na kome se bore, u učvršćivanju narodne i vojne vlasti u pozadini, u stvaranju masovnih antifašističkih organizacija, — jednom rečju, u stvaranju i proširivanju narodno-oslobodilačkog pokreta u onim krajevima gde se naše jedinice nalaze. U poslednje vreme naše su jedinice u tom pogledu učinile izvestan korak napred, ali još uvek slab. ...

Sistem političkog i kulturno-prosvetnog vaspitanja stvoren je kroz manje-više sve forme primenjivanja u našim najstarijim brigadama: četne i bataljonske konferencije, zborovi, kulturno-prosvetni odbori, četni i bataljonski listovi, pevački horovi, diletantske grupe, kursevi itd. Ali, našem političkom i kulturnom radu nedostaje živost i konkretnost. Opasnost šema i kalupa realna je.

Sva ova pitanja zajednička su za sve naše brigade, ali ipak postoji razlika u njihovoj opštoj izgrađenosti i borbenosti. Dajemo vam kratku ocenu svih naših brigada:

Naša I brigada spada u red dobrih jedinica naše vojske. Stekavši prilično borbenog iskustva kroz mnoge uspešne ofanzivne i defanzivne borbe, ona se nalazi na dosta visokom stepenu borbenosti. Činjenica da je posle teških gubitaka na Brčkom bila sposobna za značajne akcije u Sremu, činjenica da je posle teških gubitaka u Sremu imala primerno držanje u VI ofanzivi, izvodeći ofanzivne akcije (Bos. Šamac, Trebava itd.), činjenica da teške žrtve na Tuzli¹⁶ nisu u njoj izazvale dublje potrebe, sve to svedoči da je ta jedinica, u izvesnoj meri, izgradila svoju fizionomiju, svoj sistem vojno-političkog rada i sposobnost savladavanja unutarnjih slabosti.

Ponosna ofanzivnim duhom, naročito posle pohvale i priznanja dobivenog od maršala Jugoslavije druga **Tita**, naša I brigada nema dovoljno staloženosti, temeljitosti, promišljenosti i veće veštine u borbi. Njeni uspesi više su rezultat silovitih juriša, nego li vojničke, odmerene promišljenosti i izgrađene veštine ratovanja.

Popularnost ove brigade prilično je velika i u Sremu i u istočnoj Bosni, a kod neprijatelja stvorila je autoritet. No. još uvek nema dovoljno sposobnosti da iskoristi

¹⁶ Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 176.

tu svoju popularnost u cilju podizanja našeg pokreta, — njena politička aktivnost nije dovoljno razvijena.

I ako njene teške žrtve na Tuzli (250 izbačenih iz stroja) nisu u njenim redovima izazvale dublji potres, ipak je gubitak priličnog broja četnog rukovodećeg kadra imao za posledicu pojavu straha kod malog broja malodušnika, koji govore o tome, kako se u I brigadi »lako pogiba«.

U organizacionom pogledu naša I brigada je sredena. Ističe se, naročito, po dobro organizovanom sanitetu.

Naša II brigada po svojoj borbenoj sposobnosti nešto zaostaje iza I brigade. Uzrok tome nije u slabijem borbenom kvalitetu ljudstva ili slabijem rukovodećem kadru, već u prvom redu u sistemu vaspitanja te brigade. Naime, vaspitni rad u ovoj brigadi je vrlo bogat, ali taj rad nije bio prožet duhom podizanja borbenosti i ofanzivnosti, već je nosio na sebi pečat nekog prosvetiteljstva. Ova slabost u načinu vaspitanja II brigade likvidirana je.

Poslednje borbe na liniji Doboj — Tuzla i na Trebavi¹⁷ pokazale su da u ovoj našoj brigadi postoji porast borbene sposobnosti i ofanzivnog duha. Također, ona je učinila značajan korak napred u izgradnji svoje vojničke organizacije i podizanju vojničkog duha.

Ugled ove brigade u našoj diviziji na dosta je visokom stepenu, ali šire popularnosti među jedinicama na terenu istočne Bosne nema. Njena popularnost kod naroda obična je.

Naročito se ističe po organizaciji svog kulturno-prosvetnog rada.

Po kvalitetu borbenosti svoga ljudstva i po odanosti i uslovima razvitka njenog rukovodećeg kadra, naša II brigada ima mogućnosti da se razvije u udarnu jedinicu visoke borbenosti.

III brigada je u potpunosti izvršila prelom. I danas, na osnovu njenog držanja u borbama na liniji Tuzla — Doboj, u borbama na Trebavi i u Posavini,¹⁸ na osnovu izvršene smotre njenih bataljona, možemo reći da je ova brigada jedna od najboljih jedinica naše divizije.

Naša IV brigada jedinica je srednje borbenosti. Njena dosadašnja aktivnost, sem borbi na Brčkom i u VI ofanzivi,¹⁹ bila je usmerena protiv četnika i zelenog kadra,

¹⁷ i ¹⁸ Vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 86. 176 i 177.

¹⁹ Vidi tom IV. knj. 20. dok. br. 182.

pri čemu je ispoijila živost, snalaženje, samoinicijativnost i veliku mržnju protiv narodnih neprijatelja. U VI ofanzivi njeno držanje je bilo dobro.

Još uvek ima čitav niz organizacionih slabosti, ali u zadnje vreme nalazi se na putu temeljitijeg organizacionog sređivanja.

Nepravilno shvatanje samostalnosti dovelo je, u nizu slučajeva, ovu našu jedinicu do toga da je remetila operativno jedinstvo divizije i sprovođenje jedinstvenog plana borbe. Ova se njena slabost naročito ispoijila prilikom poslednjeg našeg napada na Tuzlu, kada je (IV brigada) samovoljno napustila položaj obezbeđenja od Zvornika.

Obzirom na to, [da] jezgro ove brigade sačinjavaju stari partizanski fruškogorski borci, da je njen kadar politički zdrav i pun volje da izgradi svoju jedinicu, ova brigada ima preduslova da se razvije u dobru jedinicu.

V brigada, iako po datumu najmlađa, ona je po svom ljudstvu isto toliko stara koliko I, II i III brigada, jer je stvorena od njihova tri bataljona. Njena borbeno sposobnost dosta je visoka. U nekoliko borbi njeni su se borci rukama gušali sa neprijateljem. Ali nažalost, ta borbeno sposobnost ne može da dođe do izražaja u punoj meri zbog pomanjkanja automatskog i teškog oružja.

Osnovna slabost ove brigade sastoji se u tome što još uvek nije stvorila u potpunosti svoje unutarne jedinstvo, čemu je, pored ostalog, uzrok i u tome što je sastavljena od tri bataljona iz tri brigade.

IV

EKONOMSKO STANJE I ORGANIZACIJA INTENDANTURE

Još oktobra meseca prošle godine bio je postavljen pred naše jedinice zadatak pripremanja za zimske uslove i za eventualnu neprijateljsku ofanzivu. Problem bosotinja i slabe odeće već se tada oštro postavljao, u prvom redu zbog toga što su novomobilisani borci iz Srema dolazili mahom slabo odeveni i obuveni. Važan deo zadatka pripremanja za zimske uslove trebalo je da reši naša intendantura. U tom cilju bio je organizovan čitav niz radionica po brigadama i u našoj intendanturi, ali one nisu mogle da reše problem obuće, jer je ofanziva ubrzo naišla. Tako nas je VI ofanziva zatekla sa velikim brojem slabo obuvenih i odevenih.

Za vreme ofanzive rešavali smo to pitanje delom preko brigadnih i bataljonskih radnih vodova, koji su se osposobili da prave prosečno na dan po 30 pari oputnjaka. a delom kroz

akcije, otimanjem od neprijatelja. Ali, sve to ni iz daleka nije bilo dovoljno. Bosotinja i slaba odeća bili su uzrok izbacivanja iz stroja velikog broja naših boraca.

Posle ofanzive bacili smo se svom snagom na rešenje pitanja odeće i obuće. Radionice su proradile punom parom tako da smo u kratkom vremenu proizveli veliki broj opanaka od kože i gume. Na taj način i delimično uz pomoć Srema likvidirali smo u potpunosti bosotinju u našim jedinicama, i gotovo potpuno izbacili iz upotrebe oputnjake (vrce). Pružili smo izvesnu pomoć u opancima i drugim jedinicama III Korpusa. Sto se tiče odeće, nekako smo se prikrpili, ali još uvek slabo stojimo. Nestašicu veša smo likvidirali: svaki naš borac ima veš. Sada postavljamo zadatak da svaki borac treba da ima dva para veša, što ćemo i ostvariti, zahvaljujući vrlo velikoj pomoći koju dobivamo iz Srema.

Problem ishrane na našem terenu nije nam pravio poteškoća, jer se on ovde lako rešava.

Intendantura naše divizije izgrađena je na sledeći način:

1. — intendant divizije, koji rukovodi celokupnom intendanturom,
2. — zamenik intendanta divizije, koji pored svojih opštih zadataka organizuje Transporte namirnica, odeće i obuće iz Srema za istočnu Bosnu, tj. pomaže po tom pitanju ekonomskom odeljenju Glavnog štaba,
3. — član intendature koji prihvata Transporte iz Srema na Savi i rukovodi saobraćajem na Savi,
4. — član intendature, koji rukovodi radionicama i ishranjuje bolnice i
5. — član intendature koji vodi administrativne poslove intendature.

Ovo intendantsko rukovodstvo stvoreno je na osnovu konkretnih uslova. Obavešteni smo da postoji nova direktiva ekonomskog odeljenja Vrhovnog štaba o organizaciji intendature, ali je još nismo dobili. Na bazi te direktive izvršićemo reorganizaciju. Naša intendantura organizovala je sledeće radionice:

1. — radionica opanaka sa kojom se nalazi i radionica za štavljenje koža. Stalnih radnika ima 26. Kapacitet radionice je do 100 pari opanaka dnevno,
2. — krojačka radionica, u kojoj je zaposleno 14 stalnih radnika. Ona se proširuje prema raspoloživom materijalu.
3. — obućarska radionica, u kojoj je zaposleno 12 radnika,
4. — kovačka radionica koja za sad uglavnom izrađuje potkovice. U njoj je zaposleno 5 radnika,

5. — radionica samara koja rešava jedno vrlo bolno pitanje Semberije i Srema,

6. — radionica mesa koju ekonomsko odeljenje Glavnog štaba za Vojvodinu snabdeva sa mesom i koja izrađuje kobasice, salame, suho meso i td.,

7. — pekarska radionica,

8. — radionica ulja koju je organizovao Glavni štab i koja proizvodi ulje od suncokreta. Njen kapacitet od 100—120 litara dnevno,

9. — radionica oružja, koja proizvodi bombe, bacače i mine za bacač. Do sada je izradila samo 2 bacača. Pomanjkanje eksploziva i detonatora koči njen rad. U radionici radi 46 radnika.

Obzirom na slabost Komande područja morala je naša intendantura da organizuje sve ove radionice. Međutim, posle sređivanja Komande područja za Majevicu, mi smo njoj, odnosno Štabu III Korpusa predali ove radionice. Radionica oružja još uvek je pod našim rukovodstvom, a radionice ulja i mesa pripadaju Glavnom štabu.

Sadašnji transport na Savi je zadovoljavajući. Pored niza čamaca, raspolažemo sa 6 skela koje imaju veliku nosivost. Tako, prebacivanje hrane, kao i jedinica iz Srema u Bosnu i obratno ne predstavlja veliku poteškoću. U tom pogledu prilično se napredovalo. U avgustu prošle godine raspolagali smo samo sa 2 čamca.

Pomoć Srema u životnim namirnicama i u odeći u zadnje je vreme velika. Naša intendantura poslaće iscrpan izveštaj po tom pitanju ekonomskom odeljenju Vrhovnog štaba i ekonomskom odeljenju III Korpusa. Ovde samo navodimo činjenicu da je od polovice avgusta prošle godine pa do danas prebačeno iz Srema oko 37 vagona pšenice.

Po naređenju štaba III Korpusa, i na osnovu našeg vlastitog gledišta, naša intendantura poduzela je niz mera da se što veća količina hrane prebaci iz magazina u Semberiji za Birač. Za vreme slobodne Tuzle to je pitanje lako rešavano. Tada smo prebacili oko 6 vagona pšenice. Danas je to otežano, ali i pored toga stalno se komore organizuju i šalju za Sekovice.³⁰ To je još uvek nedovoljno za ishranu naših bolnica i jedinica u Birču.

Zaključak:

1. — intendantsko rukovodstvo naše divizije još uvek nije osposobljeno da rešava široke ekonomske probleme koji se pred njim postavljaju, ali je na putu razvitka, i

« Vidi tom I, knj. 6. dok. br. 165 i knj. 8. dok. br. 59.

2. — ekonomsko stanje naše divizije, bolje rečeno stanje obuće i odeće nije zadovoljavajuće. Likvidirana je kriza bosotinje i golotinje, ali bi trebalo likvidirati opanak sa nogu naših boraca i dati im koliko-toliko jednoobraznu uniformu.

V

ZDRAVSTVENO STANJE I ORGANIZACIJA SANITETA

U toku ove zime zdravstveno stanje naše divizije bilo je slabo. Imali smo priličan broj bolesnih od smrztotina, prozebljih, obolelih od gripa i raznih bolesti. Epidemije tifusa u našim jedinicama nema, i pored toga što se nalazimo na terenu na kojemu je tifus, i pegavi i trbušni, jako rasprostrti. Bilo je pojedinačnih oboljenja od tifusa, ali radikalnim preventivnim merama uspeli smo da se očuvamo od šire zaraze. Osnovni uzrok dosadašnjih glavnih oboljenja jeste slaba odeća i obuća. Stanje se sada popravlja zbog poboljšanja u obući i odeći.

Svi sanitetski organi, predviđeni statutom Vrhovnog štaba o organizaciji saniteta postoje u našoj diviziji i, može se reći, da naša sanitetska organizacija, uglavnom, zadovoljava. Iako je težište u rukovođenju sanitetom još uvek na političkim komesarima, sanitetski rukovodioci osamostaljuju se na svojim dužnostima. Potreban ugled saniteta u našim jedinicama postoji, čemu je mnogo pripomogao pravilan odnos štabova prema sanitetskoj organizaciji.

Šesta ofanziva izbacila je iz stroja priličan broj bolničarki tako da postoji nestašica vodnih bolničarki. Ta je nestašica delimično prouzrokovana i time što smo jedinicama III Korpusa dali 100 drugarica bolničarki.

Sa lekarima stojimo vrlo slabo. Nekad je svaka naša brigada imala lekara, ali zbog potreba bolnica na našem operativnom području, morali smo odvojiti jedan broj lekara za njih.

Nedostatak u našem radu po pitanju saniteta sastoji se u tome što nismo dovoljno pažnje poklanjali unutrašnjem sređivanju bolnice br. 2 III Korpusa, smatrajući, nepravilno, da mi za to nemamo »pravo«. U pitanju ishrane toj bolnici smo pružili široku pomoć, obvezavši našu intendanturu da je snabdeva svim potrebnim namirnicama.

Naša sanitetska organizacija izgrađena je u uslovima naše ofanzive od prošloga leta. Zbog toga moglo se pretpostaviti, da će u VI neprijateljskoj ofanzivi, eventualno, nastati teži poremećaj u sanitetu. Međutim, iako je neprijateljska ofanziva izazvala čitav niz slabosti i nedostataka, naš je sanitet u osnovi zadovoljio.

OBAVEŠTAJNA SLUŽBA

U čitavoj našoj diviziji organizovana je obaveštajna služba prema postojećim direktivama Vrhovnog štaba.

II otek našeg štaba uspeo je da stvori dosta široku mrežu obaveštajnih centara. Ta obaveštajna mreža proširuje se i van operativnog područja naše divizije: na zapadnu Srbiju, na Srem i delimično na Slavoniju.

Glavni nedostatak naše obaveštajne službe sastoji se u tome što je ona samo registrator pokreta neprijatelja i stanja u neprijateljskim garnizonima, a ne, istovremeno, i aktivni činilac u određivanju operativnih zadataka naše divizije. Nastojimo da tu slabost otklonimo.

Sektor borbe protiv unutarnjeg neprijatelja organizacija naše obaveštajne službe nije razvila u dovoljnoj meri. Postepeno se izgrađuje sistem otkrivanja narodnih neprijatelja i njihovih razbojničkih metoda, ali postignuti rezultati još su minimalni.

VII

PREGLED NAŠEG PODRUČJA I POLITIČKO DELOVANJE NASE DIVIZIJE

Sa nastankom novih jedinica, naše se operativno područje proširilo na celokupnu prostoriju severno od komunikacije Zvornik — Tuzla — Doboj do reke Save i delimično na prostoriju jugozapadnog Srema.

Glavni vojno-politički problem ovog dela istočne Bosne jeste pitanje vojničke i političke likvidacije četnika. Iako četničke bande ne predstavljaju nikakvu ozbiljnu vojničku snagu na našem sektoru, ipak naslonjene na garnizone Doboj, Tuzla, Brčko i Zvornik i izdašno pomagane od okupatora, one nastoje da sistematski onemogućuju vojno-političko sređivanje ovog dela oslobođene teritorije.

Dosadašnje i vojne i političke metode uništenja četničkih bandi pokazale su se kao nedovoljne. Pored toga, gotovo stalna aktivnost neprijatelja od brčanskog i tuzlanskog garnizona ometala je naše jedinice da uzmu veći vremenski rok za likvidaciju glavnih uporišta četničkih bandi, ili bolje rečeno za uništenje glavnih četničkih bandita, jer gotovo nikad ne dolazimo u položaj frontalnih borbi sa tim bandama.

Nastojali smo da naša taktika u borbi protiv četnika ne bude šablonska i da odgovara prirodi zadatka. Osnovno u toj taktici bilo je: obuhvatnim manevrima likvidirati četnička upo-

rišta. Praksa pokazuje da je potrebno kombinovati najrazličitije forme borbi, pored ostalog poslužiti se što više konspirativnim sredstvima.

Zadatku političke likvidacije četnika na našem operativnom području nije se posvetilo dovoljno pažnje. Pored toga što agitacija i propaganda nije dovoljno živa, konkretna i ubedljiva, osnovni nedostatak u borbi za političku likvidaciju četnika sastoji se u tome, što nisu stvorena organizovana uporišta naše borbe u četničkim krajevima i selima.

Glavne četničke grupe na našem sektoru jesu sledeće:

1. — Majevičke četničke bande koje broje oko 1100 ljudi. Njih vode poznati četnički banditi: kapetan bivše jugoslovenske vojske Stevo Damjanović-Leka, bogati seljak iz sela Tobuta vojvoda« Radivoj Kerović, narednik bivše jugoslovenske vojske Jeremija Lazić-Zeka, seljak iz sela Požarnice Miloš Erkić itd.

2. — Posavski četnici broje oko 150 bandita i vodi ih bogati seljak iz sela Zabara Pavle Gajić, i

3. — Trebavska četnička grupa koja broji 800 bandita, a vodi je poznati jugoslovenski reakcionar pop Savo Božić.

Drugi vojno-politički problem našeg terena jeste pitanje t. zv. zelenog kadra, koji je, nešto pre i za vreme VI neprijateljske ofanzive, uzeo priličnog maha u muslimanskim selima. Naše su jedinice uspele da potpuno likvidiraju zelenokadrovske bande na području Gradačca, Gračanice i Celića. Današnje glavno zelenokadrovske uporište na našem sektoru, pred čijom likvidacijom neposredno stojimo, jeste u selima na cesti Zvornik — Tuzla.

Porastu zelenokadrovskih bandi pripomogao je u izvesnoj meri oportunistički stav prema muslimanskoj miliciji za vreme naše letnje ofanzive, koji se sastojao u tome da se ne razoružava legija, što je imalo za posledicu da od poštenih elemenata u legiji nisu stvarane naše partizanske jedinice. Stab III Korpusa, došavši na sektor istočne Bosne, likvidirao je taj nepravilni stav.

U ovom času pitanje mobilizacije i načina njenog sprovođenja dobiva naročiti značaj. Naime, politički komesar III Korpusa, prilikom svog nedavnog boravka na Majevidi, postavio je pitanje mobilizacije vrlo oštro. . . . Nastojaćemo da pomognemo našim vojno-pozadinskim vlastima i političkim organizacijama kako bi se izbegle štetne posledice nedovoljno organizovanog mobilisanja.

Naša narodna vlast — narodno-oslobodilački odbori — nemaju onaj autoritet koji bi mogli i morali da imaju, naročito posle istoriskih odluka Drugog zasedanja AVNOJ-a i formiranja

Nacionalnog komiteta. Narodno-oslobodilački odbori još uvek se nalaze na dosta niskom stepenu razvitka. U njima ima elemenata kojima nije za srce prirasla stvar naše borbe. Za ocenu tog stanja narodne vlasti na našem sektoru nije samo važno momentalno stanje, već i momentalni naponi i mere koje se poduzimaju za njeno učvršćenje i podizanje njenog autoriteta. Te mere i ti naponi prilično zaostaju za onim što bi se moglo učiniti. Krivica je na svima nama, koji se nalazimo na ovom sektoru.

Ni vojno-pozadinske vlasti nisu na onoj visini na kojoj bi trebalo da su. U njihovom radu bilo je vrlo mnogo birokratizma i slabog staranja o vojsci. Posle obilaska političkog komesara III Korpusa sektora Majevice pošlo se korak napred, ali pomanjkanje vojno-pozadinskih kadrova ozbiljna je prepreka radikalnijem rešenju toga pitanja.

Učešće naše divizije u političkom sređivanju svog operativnog područja, u rešavanju navedenih problema, nije zadovoljavajuće. To ne znači da naše jedinice ne održavaju zborove, konferencije i priredbe, da naši politički komesari ne posećuju narodno-oslobodilačke odbore, ali sve to još uvek nije stvorilo od naše divizije rešavajućeg političkog činioca svog operativnog sektora. Uzroci su razni: zauzeti stvaranjem i učvršćivanjem naših jedinica, nismo imali dovoljno vremena da se posvetimo problemima sređivanja teritorije, nije postojala čvrsta i pravilno izgrađena veza između naših štabova i onih organa u pozadini koji rešavaju ta pitanja, stalna vojnička aktivnost nije nam, u izvesnoj meri, dozvoljavala da se dulje zadržimo u pojedinim krajevima itd. Pored ovih objektivnih uzroka, treba istaći i to da naš štab nije pravilno shvatio odnos prema vojnim vlastima u pozadini, — naime, on je smatrao da su vojno-pozadinske vlasti neposredno vezane za štab III Korpusa i da u njima nema »pravo« da vrši organizacione izmene.

Sredivši, uglavnom, našu diviziju, pre izvesnog vremena postavili smo pred svim našim jedinicama kao najozbiljniji zadatak, pored vojničkog i političko sređivanje i učvršćivanje ovog dela oslobođene teritorije.

VIII

PERSPEKTIVA RAZVITKA NASE DIVIZIJE

Mislimo da su stvaranjem sadanjih šest brigada stvoreni temelji za razvitak narodno-oslobodilačke vojske u Vojvodini. Ti se temelji uglavnom sastoje u stvaranju vojničke organiza-

cije postojećih brigada, i njihovom zadovoljavajućem borbenom o-sposobljenju (pored svih" slabosti i nedostataka), u stvaranju jednog rezervoara vojvođanskih kadrova koji treba da posluži kao osnova ne samo za nove vojne jedinice, već i kao pomoć daljem razvitku čitavog našeg pokreta u Vojvodini i u vojnom i političkom ugledu XVI divizije kao vojvođanske jedinice.

Sadašnje stanje divizije (5 brigada i nekoliko odreda pod kontrolom) ne odgovara njenom organizacionom obliku. Usled toga štab divizije ne može, kao jedinstveno rukovodstvo, da rešava sva pitanja koja se pred njim postavljaju. Vrlo često se naš štab deli na dva dela, odnosno iz sebe stvara dva rukovodstva, što nužno mora u izvesnoj meri da ide na uštrb razvitku jedinice. Zbog toga, mišljenja smo da je potrebno reorganizirati diviziju i to na bazi perspektive stvaranja vojvođanskog korpusa.

Glavni štab je učestvovao u rešavanju problema divizije, mislimo na unutarne probleme. Ali u buduće, polazeći od uloge koju XVI divizija treba da odigra u Vojvodini, naša saradnja i naše bliske veze sa Glavnim štabom trebaće da budu proširene zadacima obuhvatanja Bačke i Banata i što boljeg srediavanja našeg pokreta u Sremu. Zbog toga, potrebno će biti da se ostvari rukovodeća uloga Glavnog štaba u pitanju vojne-političkog podizanja naše divizije, a u prvom redu u pitanju podizanja kadrova, rešavajući sva ta pitanja sa šireg stanovišta, sa stanovišta Vojvodine, a ne samo vojvođanske divizije.

IX

OPŠTA OCENA NASE DIVIZIJE

Po borbenoj sposobnosti, naša divizija pretstavlja jedinicu kojoj se može poveriti izvršenje zadataka diviziskog karaktera. Velika je njena slabost, što, prema broju ljudstva, ima sasvim nedovoljno automatsko i teško naoružanje. Sa jačim automatskim i teškim naoružanjem, naša bi divizija bila sposobna da rešava složene taktičke zadatke.

Naša je divizija stvorila, u izvesnoj meri, ugled i u severnom delu istočne Bosne i u Sremu. Narod ima poverenja u njeno oružje. Naročito je poznata po svojoj oštrini u borbi protiv narodnih izdajnika.

Velika je politička slabost naše divizije što još nije postala, u punoj meri, aktivni stvaralac narodno-oslobodilačkog pokreta na terenu na kome se god nađe i bori.

Dosadašnjim postignutim rezultatima, naša divizija predstavlja realnu osnovu za proširivanje i jačanje narodno-oslobodilačke vojske Vojvodine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar-
Stefan Mitrović

(M. P.)

Komandant
pukovnik
D.²¹ Lekić

BR. 4

**NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD
1. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE MUSLIMANSKE
BRIGADE ZA UPUĆIVANJE NOVOMOBILISANOG LJUD-
STVA I PRIPREMU ZA POKRET¹**

XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ.

Broj: si.

1. februara 1944. g. u 13. čas.

ŠTABU XVI MUSLIMANSKE NOU BRIGADE

1.) Odmah po prijemu ovoga naređenja uhvatite vezu sa jedinicom koja je dopratila transport iz Šekovića, pa pošto tu vezu s njom uhvatite, odmah joj uputite sve novopridošle (novomobilisane) drugove, koji se u Teočaku nalaze. U koliko bi u toku današnjega ili sutrašnjega dana stigla još koja grupa novomobilisanih drugova za našu diviziju, i njih takođe odmah uputite istoj toj jedinici.

Ove drugove uputite sa spiskom koji treba da glasi: »Spisak drugova koji se upućuju u sastav VI Bosanske brigade«, jer su svi ovi drugovi namijenjeni isključivo za popunu VI Bosanske brigade.²

²¹ **Danilo**

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6—1, k. 982.

² Vidi dok. br. 3.

2.) Jedinica koja je dopratila transport treba da se postavi i smjesti oko Trnove tako da bi mogla za vrijeme dok ne krene natrag za Sekoviće obezbjeđivati bolnicu — ranjenike.

3.) Pošto uputite sve ove drugove za VI Bosansku brigadu, izvijestite nas tačno koliko ste ih uputili. U uputnom pismu saopštite jedinici koja će ih primiti da ih ona prihvati i obezbijedi smještaj, ishranu itd.

4.) Šaljemo vam vijesti.

5.) Vaša brigada neka se spremi za pokret koji će preduzeti prekosutra rano ujutru 3. o. mj.³ Do toga vremena svršite sve poslove o kojima ste nas izvijestili. Što se tiče poslova oko učvršćenja i obezbjeđenja narodne vlasti u Teočaku, tu stvar riješite u saglasnosti sa komandom mjesta Trnova ili odgovornim drugovima u Trnovu, pošto već niste pronašli komandu područja.

6.) Situacija kod Majevičke brigade:⁴

Poslije uspješnog zadržavanja neprijateljske motorizovane kolone od 80 vozila za puna tri dana na pravcu od Celića do Tutnjevca, pretrpivši znatne gubitke, neprijatelj je danas prije podne uspio da se probije cestom u pravcu Zabrda ka Bijeljini.⁵ Prema nepotvrđenim vijestima ova neprijateljska kolona izgleda da se neće duže zadržavati u Bijeljini, već da ima namjeru da produži za Srbiju. Majevička brigada nalazi se i dalje na prostoru: Tutnjevac — Maleševci — Zabrde. O ovome treba da obavijeste i komandu mjesta Trnova da bi se tamo znalo pravo stanje, jer je vjerovatno da će se uslijed neobaviještenosti sadašnja situacija kod njih precjenjivati.

7. Odmah dostavite Komandi područja za Majevicu preko komande mjesta Trnova pismo koje vam u prilogu šaljemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Načelnik štaba-p. pukovnik

³ Brigada je preduzela pokret ka Srebrniku i Gradačcu (vidi dok. br. 3—7, k. 982 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

¹ Odnosi se na Petnaestu majevičku brigadu (vidi dok. br. 10).

⁵ Vidi dok. br. 155.

BR. 5

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE VOJVODANSKE BRIGADE
ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PRO-
STORIJI GRAČANICA — GRADAČAC — ŽABAR OD 16. DO
31. JANUARA 1944. GODINE¹**

S t a b

III. VOJVODAN. BRIGADE

1. II 1944.

15-dnevni operativni
izveštaj dostavlja.

ŠTABU XVI. NOU DIVIZIJE

16. I. 1944. jedinice naše Brigade su se nalazile i to:

I. bataljon u s. Cekanići, II. bataljon u s. Orahovici, III. bataljon u s. Huskići, a V. bataljon u s. Đukići. Intendantura i sanitet u s. Džafići, a štab brigade u s. G. Orahovica.

U 15 časova jedinice naše brigade vrše pokret u pravcu Gračanice sa zadatkom likvidiranja iste,² i to:

I. bataljon od Cekanića do k. 446 (zapadno od s. G. Lohinje) i tu ostaje kao divizijska rezerva.

II. bataljon vrši pokret pravcem Orahovica — Huskići — Bajrak — Straževac — k. 309 — Gračanica.

III. bataljon pravcem: Huskići — Bajrak — G. Lohinja — Stražba — Vepar — Gračanica, s tim što jedna četa napada od Stražbe preko Srpske Varoši u Gračanicu.

V. bataljon ide pravcem: Đukići — Bajrak — D. Piskavica — kose severno od sela Pašalića i tu ostaje na osiguranju od s. Sokola.

Napad je trebao sa polaznih položaja početi tačno u 20 časova. Jedinice su stigle na vreme na

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3—1, k. 1243.

² U dnevnom izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 18. januara 1944, pored ostalog, kaže se da je skupina od 2—3.000 partizana zauzela Gračanicu i da nadire prema Doboju (vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 212).

polazne položaje, i na vreme krenule u napad. III. bataljon ulazi bez borbe u Gračanicu prvi i to bez otpora. Neprijatelj je pobjegao i nije smeo sačekati naše trupe.

Odmah po dolasku II. bataljona u Gračanicu, III. bataljon izlazi na položaje zapadno od Gračanice i to k. 153 — gde su bile jedinice II. brigade. —

17. I. 1944. Jedinice na istim mjestima kao 16. I. 1944. U Gračanici vrše pretres i izvlačenje plena, zatim rušenje železničke pruge, od železničkog mosta na Spreči do Gračanice.

Fašisti tuku iz Karanovca bacačima i protivkolskim topovima. Gubitaka brigada nije imala. Naše bacačko odeljenje je tuklo Karanovac. O žrtvama kod neprijatelja nemamo podataka.

18. I. 1944. Neprijatelj od Doboja rano ujutro vrši pokret u nameri da se probije prema Tuzli.³ Već u 7 časova III. bataljon dolazi u kontakt sa neprijateljem, koji je bio sastavljen iz Nemaca,⁴ domobrana i zelenog kadra u jačini od oko 1.200 ljudi. Posle duge i uporne borbe III. bataljon se povlači na Stražbu i Vepar, gde i dalje prima borbu. II. bataljon na Straževcu potpomaže prebacivanje III. bataljona i to potpuno planski. Oko 12 časova neprijatelj obasipa vrlo jakim bacačkom i topovskom vatrom položaje II. i III. bataljona. II. bataljon od 12 časova prima skoro svu težinu borbe do kraja dana.

V. bataljon se prebacio na Vepar i odatle zadržavao prebacivanje i prodor neprijatelja, koji je pokušao da preko Pašalića i Sokola izbiје za leđa u desni bok našim jedinicama,

s

Jedinice do kraja dana drže položaje Vepar — Stražba — Straževac, iako je neprijatelj upirao sve snage da ih zauzme.

³ i * Iz Doboja prema Gračanici i Tuzli nastupale su snage Prvog lovačkog zdruga sa ciljem da povrate Gračanicu, olakšaju položaj opkoljenim snagama u Tuzli i omoguće saobraćaj na komunikacijama Doboj — Tuzla. (Detaljnije o tome vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 211, 314 i 220.)

¹ Iz neprijateljskih dokumenata se vidi da je jedna njihova jedinica 20. januara 1944. nadirala od Gračanice i Karanovca ka Tuzli (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 215).

⁵ Izostavljeni tekst je bio greškom ponovljen.

19. I. 1944. U toku noći jedinice su se prebacile na prostoriju:

I. bataljon u s. Mehambašići i Avdići a jedna četa mu je na predstraži na Bajraku.

II. bataljon u D. Orahovici sa predstražom na Radinu Brdu, III. bataljon u Huskićima, a V. u Čekanićima. Intendantura i sanitet u Rašljevu (zas. Mehići).

Oko 9.15 časova četa I. bataljona na predstraži opaža da se neprijatelj kreće u pravcu naših položaja u 5 kolona.

Oko 9.30 časova počinje borba. Neprijatelj (domobranci sa nešto Nemaca) i sa zelenim kadrom je jačine od oko 800 ljudi⁶ sa dva bacača i 2 topa, i navaljuje jako na naš I. bataljon koji je u sredini našeg položaja. Neprijatelj ovde nekoliko puta juriša, što borci I. bataljona odbijaju vatrom i kontrajurišima. Ovde neprijatelj trpi ogromne gubitke. Oko 13 časova neprijatelj prebacuje težište napada na naš III. bataljon, ali i ovde nije bolje sreće. III. bataljon vešt看 manevrom i jakim vatrom razbija neprijatelja uz velike gubitke. Neprijatelj menja težište napada prenoseći ga na razne pravce ali svuda biva odbijen sa vrlo velikim gubicima. Borba traje sve do mraka kada se neprijatelj povlači prema Gračanici.

U ovoj borbi mi smo imali 4 mrtva i 12 ranjenih. Neprijatelj je imao mnogo mrtvih i ranjenih.

U 23 časa naše jedinice prelaze u napad sa namerom da isteraju neprijatelja iz Gračanice.

I. bataljon napada pravcem Avdići — Bajrak — Drapnići — Grič.

II. bataljon levo od njega.

III. bataljon pravcem Mehambašići — Bajrak — Debelo Brdo — Piskavica — Pašalići.

V. desno od III. bataljona i štiti pravac od Sokola.

20. I. 1944. « Oko 2 časa I. bataljon dolazi do pod Bajrak, gde nailazi na neprijateljsku mitraljesku vatru. I. batalion odmah jurišem rasteruje neprijatelja, zarobivši nekoliko pušaka, municije, poljskog telefonskog kabla i nešto odijela. III. bataljon dolazi do Pašalića, V. do severno od Pašalića, a II. do u samu Gračanicu.

U 8,30 časova bataljoni dobivaju naređenje da se vrate usiljenim maršem na položaje: čim stižu u s. Cage — Seonu u 17 časova, gde ostaju do 8 časova 21. I. 1944.

U Gračanici II. bataljon zarobljava 13 domobrana VI. dom. lovačke pukovnije.

Vračajući se od Gračanice kod G. Orahovice zeleni kadar je otvorio vatru na II. bataljon, ali nije bilo žrtava.

- I. 1944. Jedinice se prebacuju na prostoriju i to:
I. bataljon u Srebrnik Donji.
II. bataljon u Zahiroviće.
III. bataljon u Stražu.
V. bataljon u Like.
Intendantura, štab brigade i sanitet u Stražu.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Pokret se vrši u 8 časova.
- I. 1944. Brigada se prebacuje na prostoriju Kerep — Jelovče Selo.
I. bataljon u 1 čas ide u Gradačac u pomoć Posavskom odredu.
II. bataljon u s. Kerep.
III. bataljon u s. Jelovče [Selo].
Intendantura i sanitet u s. Jelovče [Selo].
Stab brigade u zaselak Tokić.
V. bataljon ide u III. Korpus na raspoloženje štabu Korpusa.
I. bataljon pri prolazu kroz selo Prav. Srnice naišao je na manje grupe četnika, koje je odmah rasterao, a jednog je zarobio. Ostale jedinice nisu naišle na neprijatelja.
- I. 1944. Jedinice se prebacuju na prostoriju: Avramovina — Porebrice — Grabov Gaj.
I. bataljon ide iz Gradačca i uz put zarobi dva pikavca i 1 puškomitraljez. Dolazi oko 19 časova u s. Avramovinu.
II. u s. Porebrice.
III. u s. Grabov Gaj.
Intendantura, sanitet i štab brigade u s. Porebrice. Jedinice vrše pokret u 9 časova, a stižu na određena mesta u 12 časova.

⁷ Vjerovatno omaška, treba: 23.

24. I. 1944. Dodira sa neprijateljem nije bilo.
Jedinice na istim mjestima kao i 23. I. 1944.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.
25. I. 1944. Isto, kao i 24. I. 1944.
26. I. 1944. Isto, kao 25. I. 1944.
27. I. 1944. Isto. Drug komandant divizije dolazi u posetu našoj brigadi. Odmah po dolasku druga komandanta održan je sastanak štaba brigade sa drugom komandantom divizije sa dnevnim redom.
- Pre podne je verski referent brigade služio službu božju u crkvi u s. Porebrice, na kojoj je učestvovalo mnogo seljaka i seljanki i boraca naše brigade.
- Posle podne je drug komandant divizije održao smotru nad Drugim bataljonom, kojom prilikom je i govorio našim borcima o značaju naše borbe i naše vojske. Ovome je također prisustvovao dobar broj seljaka i seljanki, što je imalo vrlo lep utisak na prisutne seljake.
- Posle smotre nad II. bataljonom, priređen je miting u školi u s. Porebrice, na kome je uzelo učešća mnogo seljaka i seljanki, u programu su bile naše borbene pesme i skečevi u kojima su prikazana pljačkanja naroda našeg od okupatora i izdajnika četnika i ustaša. Ovo je imalo najdublji utisak na meštane.
28. I. 1944. Isto. Formiran je u toku pre podneva IV. bataljon u našoj brigadi. U njega ulaze četvrte čete I, II. i III. bataljona s odgovarajućim delovima radnih vodova bataljona I, II. i III.
- U 10 časova 'drug komandant divizije je izvršio smotru nad I. a posle podne nad III. bataljonom, intendanturom i sanitetom.
- Uspeh je bio vrlo dobar, po izjavi komandanta divizije.
29. I. 1944. Jedinice na istim mestima kao 28. I. 1944 s tim što je IV. bataljon u Lomnici sa jednom četom u selu Pratrovcu.
29. I. u 18 časova brigada vrši pokret sa namerom da likvidira četničko uporište G. 2abar. Jedinice su raspoređene: II. i IV. bataljon na-

pada na s. G. Zabar sa južne strane, III. bataljon napada s. D. Zabar od Laništa, a I. ode u s. Krepšić da zatvori pravac od Brčkog i da štiti desni bok našim jedinicama.

Intendantura i sanitet sa radnim vodovima su upućeni u s. Kerep do II. brigade dok naša brigada ne završi akciju.

30. I. 1944. U 4 časa u jutro bataljoni su stigli na polazne položaje za napad i to: II. i IV. bataljon zas. Lomnica, III. bataljon D. Lanište, a I. stiže u selo Krepšić tek u 8 časova.

Četnici nisu sačekali udar naših bataljona nego su pobjegli u Županju.

Po dolasku u Zabar jedinice se prikupljaju, II. i IV. bataljon produžuju pokret za Orašje, III. vrši pretres s. D. i G. Zabar a I. i dalje ostaje sa istim zadatkom u s. Krepšić.

II. i IV. bataljon bez otpora ulaze u Orašje. II. bataljon je bio raspoređen tako da je sa jednom četom upadao sa istočne strane, a ostale dve čete sa južne strane po desetinama. IV. bataljon je išao preko Tolise — Kostrča i D. Mahale. U Orašje stižu u 20 časova.

U toku dana neprijateljska avijacija je bila aktivna i bombardovala i mitraljirala naš III. bataljon.

31. I. 1944. II. i IV. bataljon u Orašju na Savi.

I. u selu Krepšić — osigurava pravac od Brčkog.

III. u selu D. i G. Zabar vrši pretres.

U 10 časova brigada dobiva naređenje da se vrati na sektor Porebrice — Bujanj.

U tome cilju II. i IV. bataljon se vraćaju preko s. Lončara i G. Zabara u s. Porebrice, a III. bataljon zatvara pravac od Gradačca, a I. od Brčkoga, a zatim se i oni svijaju u kolonu. III. ide u južni i istočni dio sela Porebrice, I. u s. Dubrave (zas. Bujanj), a II. bataljon u s. Lomnica [i] IV. u s. Pratrovac.

Bataljoni stižu oko 22 časa u selo Porebrice. Intendantura i sanitet stižu oko 24 časa u Porebrice, a zatim radni vodovi idu u svoje bataljone.

U akciji na Zabar i Orašje brigada je imala
jednog druga ranjenog od avionske bombe (i to
III. bataljon) i jednog ubijenog konja.

Zarobljeno je 5 četnika i jedan domobran,
5 pušaka, nešto municije, obuće i baterija.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
V. D. načelnika
Kovačević*

BR. 6

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DESETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA BRIGADE OD 13.
JANUARA DO 1. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

f

ŠTAB

IX. KR. NOU BRIGADE

1. II. 1944.

Br. 5/44

Predmet: 15-dnevni opera-
cijski izvještaj.

ŠTABU X DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

U toku proteklih 15 dana, tj. od 13. I. do 1. II. 1944 g.
naša Brigada je imala sljedeći dodir sa neprijateljem:

13. I. 1944. I i III bataljon naše brigade nalazio se na pro-
storiji s. Vukovsko — Kukavice — Begovo Selo.
Neprijatelj je oko 6 časova u jutro izbio na Mali
Stožer i Kupreška Vrata, gdje se nalazila jedna
naša desetina iz I bataljona, koju je neprijatelj
stjerao i koja se povukla u sastav bataljona uz
gubitke 3 ranjena i 1 nestao. U toku dana naš

⁸ Hasan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 4/3, k. 854.

1 bataljon vodio je borbu sa neprijateljskim dijelovima koji [su] se nalazili u selima Goravci — Alajbegov Odžak.¹

14. I. 1944. U toku dana oko 17 časova neprijatelj je u jačini od 1000 vojnika izbio u tri kolone između Siver pl. i Raduša pl. i napao naš III bataljon odnosno njegove dvije čete, koje su se povukle, i neprijatelj je zanoćio u s. Vukovskom Gornjem.³

15. I. 1944. IV bataljon je dočekaio neprijateljsku kolonu koja je 14. I. na večer zanoćila u s. Vukovsko i kretala se u dvije kolone pravcima: jedna G. Vukovsko — D. Vukovsko — Omar — Rilić — Cemalići, a druga G. Vukovsko — Ravno, i to onu koja se kretala u pravcu Omara, te nanio neprijatelju 5—6 izbačenih iz stroja, a bataljon je imao 2 mrtva.

Istovremeno su dijelovi III bataljona napali repove neprijateljske kolone i oteli su od neprijatelja jedan dio opljačkane stoke. U 15 časova jedna grupa od oko 150 neprijateljskih vojnika odvojila se od glavnine i uputila u pravcu Zalogline gdje su bile smještene brigadna i divizijska bolnica. Prva četa IV bataljona dočekala je kolonu, ubila 4—5 ustaša zbog čega se kolona povukla u pravcu Cemalića.

Naš I i II bataljon su 14. I. krenuli sa prostorijske D. Vukovsko — Kukavice preko s. G. Malovan i Berberije u pravcu Blagaja gdje su izbili 15. I. u sumrak u Marića košare ispod Crnog Vrh (planine Hrblijina).

16. I. 1944. U toku ovoga dana neprijatelj je iz Blagaja gdje je logorovao išao u pravcu Pribelje, sa jednom kolonom, dok je druga kolona, koja je bila u jačini oko 1.600 vojnika sa brojnom komorom, išla pravcem: Kupres — Zlosela — Rajičeva Kosa — Crni Vrh — Pribelja.⁴ Ista je imala jaku lijevu pobočnicu na otstojanju od oko 300—400 m. o'd

² i ⁵ Odnosi se na dijelove Sedme SS divizije »Princ Eugen«. Ova divizija je početkom januara 1944. preduzela nastupanje glavnim snagama iz doline r. Bosne opštim pravcem: Zenica — Travnik — Bugojno — Kupres — Livno. (Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 186, 187 i 189 i • Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2.)

⁴ Ovim pravcem nastupao je Drugi bataljon Trinaestog puka Sedme SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 174).

glavnine. Naš II bataljon prošao je između pobornice i glavnine i ostao u šumi između njih, dok smo I bataljon povukli u pravcu Skadimovca. II bataljon je imao 1 mrtvog, koji je bio poslan kao kurir za vezu četama.

17. I. 1944. U toku noći između 16. i 17. I. — II bataljon prebacio se u s. Blagaj u kojem nije bilo neprijatelja. I bataljon je sa štabom X divizije prebacio se u Košare ispod Kujače. III i IV bataljon su ostali u zaštiti bolnice u Omaru.
18. I. 1944. Jedan vod II bataljona rano u jutro napao je devet telefonista neprijateljskih vojnika, koji su imali 3—4 automatska oružja. U tom napadu poginuo je sam vodnik i 1 borac, radi neenergičnosti vodnika i napada samog voda.
19. I. 1944. U toku ovoga dana izviđački dijelovi naših bataljona izviđali su teren u pravcu neprijatelja.
21. I. 1944. I bataljon naše brigade prebačen je u Janj (s. Vagan) — s. Cuklić sa zadatkom izviđanja neprijatelja oko Jajca i Jezera, kao i prikupljanja ranjenika iz bolnice X divizije koji su se nalazili po šumama oko s. Pribeljci i ispod Vitoroge.
24. I. 1944. Poslali smo četu i po II bataljona na zasjedu na cesti Bugojno — Kupres.
25. I. 1944. Zaseda dijelova II bataljona dočekala je jedan neprijateljski kamion i jedan auto. U kamionu je bilo oko 35 neprijateljskih vojnika. Dijelovi ovoga bataljona ubili su oko 10 neprijateljskih vojnika i 1 oficira i 5—6 ranili. Mi smo imali 1 mrtvog. Zarobljeno je 20 pari cipela, 15 ljetnih bluza, 15 hlača i jedan šinjel, 1 strojnica, 7 pušaka, 25 čebadi, 15 ranaca i 8.000 puščanih metaka, 17 sanduka minobacačke i topovske municije.
26. I. 1944. III bataljon naše brigade došao je u s. Blagaj. Dijelovi II bataljona vratili su se sa akcije na cestu Bugojno — Kupres.
27. I. 1944. Dijelovi našeg IV bataljona su ušli u Kupres koji je bio napušten od strane neprijatelja 24. I. — Dijelovi našeg III bataljona (četa i po) poslani su na zadatak, t.j. zasjedu na cesti Bugojno—Kupres,

ne znajući da su naši dijelovi ušli u Kupres. Jedna četa III bataljona u zajednici sa jednom četom Kupreškog odreda upućeni su u Škadimovac da protjeraju i po mogućstvu unište četničku bandu koja se tamo krije.

28. I. 1944. Dijelovi našeg III bataljona ušli su u Bugojno, koje je bilo napušteno od strane neprijatelja 25.1. na veče. U Bugojnu se nalazili dijelovi Travničkog odreda.

29. I. 1944. Naš III bataljon izbio na prostoriju s. Kopčić i zatvorio pravac D. Vakuf — Bugojno. Naš II bataljon koji je 27. I. poslan na prostoriju s. Ljuša — s. Prusac, u vezi sa situacijom spušten u s. Kutinja sa zadatkom da zatvori pravce koji izvedu iz D. Vakufa u pravcu Janja.

30. I. 1944. U toku dana pripremana akcija na neprijateljski garnizon u Donjem Vakufu. U toku noći između 30. i 31. I. naš II bataljon i dvije čete III bataljona napale su D. Vakuf. Dijelovi II bataljona (2. i 3. četa) kao i 1. četa III bataljona upali su u grad, 2. četa III bataljona napadala je na neprijateljske položaje sa sjeverne strane na čuku iznad s. Hadžića Hise i nije uspjela da istu likvidira. Neprijatelju je oko 15 časova stiglo pojačanje u jačini jedne bojne. Neprijatelj se je držao oko 12 časova (24 časa) u tvrdim zgradama u centru grada i žilavo se branio. Upotrebljavao je jedna borna kola koja ima u gradu. Isto tako tukao je naše dijelove jakim minobacačkom vatrom i vatrom iz protivkolskog topa i iz većeg broja automatskog oružja.

Radi žilavog otpora neprijatelja povukli smo naše jedinice oko 4 sata 31. o. mjes.

Neprijatelj je imao znatne gubitke, koji nam do sada nisu tačno poznati. Zarobljen je 1 legionar. Naši gubici su: 1 mrtav, 1 nestao (vodnik III bataljona) i 7 ranjenih.

Gubici: a) vlastiti: 2 podoficira nestala, 1 pol. komesar bataljona poginuo⁵ i 5 boraca poginuli i 10 ranjenih boraca.

b) neprijateljski: 1 oficir poginuo i 15 vojnika, 22 vojnika ranjeno, 1 legionar zarobljen.

⁵ Dušan Kovačević, komesar Četvrtog bataljona

Plijen: 20 pari cipela, 7 pušaka, 8.000 pušanih metaka, 15 odijela, 3—4 šinjela, 20 litara benzina, 17 sanduka minobacačke i topovske municije, 25 ćebadi, 1 strojnica i još drugog raznog materijala. U toku ovih 15 dana za kojih je bjesnila VI neprijateljska ofanziva,⁶ stanje u jedinicama je relativno dobro. 15. I. jedna četa IV bataljona, koja je bila otsječena od bataljona i povlačila se preko Riličkog Polja, otišla je na teren Glamoča i još se nije vratila u sastav bataljona. Dezerterstva po ostala tri bataljona bilo je vrlo malo. Dezertiralo je oko 25 boraca, od kojih je 16 vraćeno u jedinice, koji su se dijelom vratili sami, a dijelom prikupljeni od naših patrola. . . . Gubitke neprijatelja u borbi na Donjem Vakufu ne znamo i ispitujeemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Pero⁷

Načelnik štaba
Šef.⁸ Talić

Komandant-major
M.⁹ Dakić

(M. P.)

" U našoj istoriografiji poznata je i pod nazivom »zimске operacije 1943/44«.

⁷ Morača

⁸ Sefket

" Makso

BR. 7

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 1. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU
DIVIZIJE O AKCIJI NA KOMUNIKACIJI STOLAC — LJU-
BINJE¹**

ŠTAB

X. HERCEGOVAČKE BRIGADE

N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj: 64

1. februara 1944. g.

u 22¹⁰ sati

s. Vlahovići

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Gdje bude.

I. 29. januara jedan naš bataljon napravio je zasjedu na Zegulji ali uslijed njegovog zakašnjenja, kamion koji je naišao uspio je da pobjegne, iako su u njega bačene dvije bombe. Računamo da je moralo biti nekoliko mrtvih obzirom da je karoserija bila puna vojske.

O našem pokretu od s. Krstače prema Vlahovićima smo vas već izvijestili.

1. o. m. j. sa dva bataljona još u toku noći napravili smo zasjedu na putu: Stolac — Ljubinja, dok je jedan bataljon ispoljavao dejstvo u pravcu Ljubinja preko s. Rankovci, a drugi u pravcu Bitunja — Stolac.

Oko 8 sati izjutra naišla je kolona od šest kamiona iz Ljubinja. Poslije borbe od 20 minuta neprijatelj fje] bio savladan.¹ Uništeno je šest kamiona, pomlaćeno 32 Švabe (od kojih su trojica bili podoficiri), zarobljeno je pet, od kojih vam dvojicu šaljemo, kao i 4 Italijana, koje smo rasporedili po bataljonima . . . Zaplijenjeno je: dva puškomitraljeza, 15 pušaka, 10 automobilskih guma, dva akumulatora (jedan smo ostavili za vas u selu Vlahovićima), kao i 3000 metaka sa još drugom spremom.

Neprijatelj je pokušao intervenciju od Stoca i Ljubinja, ali je brzim naletom naših bataljona bio sjuren nazad u garnizone, dok nam tačno rezultat ove borbe nije još poznat.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10—3, k. 1148 I.

¹ Vidi dok. br. 159.

Prema saopštenju zarobljenih, neprijateljske snage su sljedeće:

1. — U Ljubinju se nalazi 1. bataljon 13. puka³ »Princ Eugen« divizije, tj. oko 150 Švaba, 450 »lala«,⁴ 200 nenaoružanih Italijana sa do 210 teglećih konja. Naoružanje: 42 puškomitraljeza. do 10 teških bacača, baterija topova 47 mm. Imaju i 12 kamiona. Moral vrlo slab.

Dvije čete drže u samoj varoši, dok se jedna nalazi u Vođenima a druga u Dubočici. Sa njima se nalazi do 200 bradonja.

Komandant toga bataljona je Gros Jozef⁵ koji je otišao na odsustvo a sada ga zamenjuje Brauns.⁶

2. — U Stocu se nalazi 3. bataljon istoga puka. Pored toga nalazi se bolnica i još neka komora. Uglavnom snage su hiljadu do hiljadu i dvije stotine.

3. — Štab ovoga puka je u Nevesinju. Izgleda da se jedan bataljon ovog puka nalazi u Nevesinju, dok je drugi u Gacku.

4. Štab divizije nalazi se u Mostaru. (Ova divizija zajedno sa Italijanima broji do najviše 15 hiljada ljudi.)

5. — Pored ove divizije na liniji: Ljubuški — Čapljina — pa duž pruge do Dubrovnika i u Trebinju smještena je 163⁷ divizija. Kvalitet ove divizije nešto je bolji od »Princ Eugen«. Štab joj se nalazi izgleda u Mostaru ili Humcu (kod Ljubuškog). Pod komandom ove divizije ima i Rusa koje nazivaju Čerkezima.

Ova divizija broji do 18 hiljada ljudi.

6. — »Princ Eugen« divizija dolazi od Livna,⁸ a prije dva mjeseca nalazila se oko Vareša.⁹ Govori se da su došli na odmor koji bi trebalo da traje šest nedjelja, a zatim da produže prema Dubrovniku.

Koliko zarobljeni znaju, nemaju ofanzivnih namjera prema nama.

⁵ i ' Mihailo Gros je bio komandant Prvog bataljona Četrnaestog SS puka. On je 14. januara 1944. upućen na previjalište u Travniku, a bataljon je primio Brauns (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 181, 183, 185 i 189) pa je svakako riječ o Prvom bataljonu Četrnaestog puka Sedme SS divizije »Princ Eugen«.

⁴ Odnosi se na pripadnike njemačke nacionalne manjine koji su, do stupanja u njemačku vojsku, živjeli u Sremu i Banatu.

⁷ Vjerovatno je u pitanju neka druga divizija, po svoj prilici Sto osamnaesta njemačka lovačka divizija (vidi dok. br. 129), jer Sto šezdeset treća nije uopšte bila u Hercegovini.

⁸ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 187 i 189.

• Početkom decembra 1943. Divizija je sa sektora Nevesinja krenula u istočnu Bosnu gdje je učestvovala u operaciji »Kugelblic«. U drugoj polovini decembra izbila je na prostor Vareš — Kakanj (vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 195, 196. 198. 199, 200 i 211 i knj. 21. dok. br. 179).

Ove podatke moći ćete da saznate i od zarobljenika koje vam šaljemo, ali ih u svakom slučaju treba i provjeriti.

7. — Kroz Mostar prolazi jedna njemačka motorizovana divizija koja će preko sjeverne Dalmacije da ide u pravcu Italije. Veliki broj motorizovanih vozila nalazi se na željezničkoj stanici u Mostaru.

Ove podatke dao je jedan zarobljeni Italijan.

II. — Naše su namjere da se sa prostorijske: Žrvanj — Zvijerina, na kojoj ćemo se nalaziti u toku sutrašnjeg dana, prebacimo za Zagoru, a odatle na zadatak o kome ste nam i vi javili u prošlom vašem naređenju. Gledaćemo da u tom vremenu prebacimo i naš »3« na njegov sektor.

III. — Do sada smo mobilisali oko 20 boraca sa ovog terena.

Tražili smo i od Južnohercegovačkog odreda da nam uputi bar 20 boraca.

Ruske oficire zadržali smo kod nas jer će nam dobro doći u prolazu preko terena kuda ćemo se kretati.

Šaljemo vam zaplijenjena pisma.

Drug Vlado Vujović dao nam je hiljadu tri stotine pušanih metaka.

IV. U stalnoj smo vezi sa štabovima oba odreda i ukazali smo im na potrebu i važnost što temeljitijeg onesposobljavanja komunikacija. Mišljenja smo da bi i vi trebalo da naredite da se komunikacije stalno onesposobljavaju. U tom slučaju nama je potpuno omogućen manevar na ovome terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkoma
Slobodan Šakota

Načelnik štaba
Mus. R. Dizdarević

Komandant
Ljubibratić

¹⁰ Nikola

BR. 8

RELACIJA ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O RADU I DEJSTVU BRIGADE OD 16. DO 31. JANUARA 1944. GODINE¹

ŠTAB

XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE

N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. br. 33

1 februara 1944 god.

u 14 časova

selo Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo relaciju o operacijama i radu naše brigade u vremenu od 16. do 31. januara 1944. god.

Zadaci naše brigade u ovom vremenu, prema direktivama dobivenim od Štaba XXIX Udarne divizije N.O.V. Jugoslavije, bili su:

a. — Da izviđa u pravcu neprijatelja, koji se nalazi u Bileći, dublje, i da mu ne dozvoli da pljačka okolna sela Bileće u pravcu naših položaja;

b. — Da izviđa u pravcu Gacko, Nevesinje i Stolac i da sa tih pravaca prikuplja podatke o neprijatelju;

c. — Da ruši komunikacije Stepen — Plana i Davidovići — Plana i da ih onesposobi za duži saobraćaj;

d. — Da vrši mobilizaciju ljudstva i da je četnicima onemogućiti;

e. — Da svojim pokretima u bližoj okolini Bileće obmane neprijatelja o našim namjeranim akcijama u vezi sa jednom brigadom iz Crne Gore, koja je trebala da ispolji svoje dejstvo na prostoru Viluse — Grahovo; i

f. — Da spriječi Švabama prolaz za Bileću komunikacijom Stepen — Plana, a ako neprijatelj ovom komunikacijom krene jačim snagama, tada da mu ne dozvoli da nekažnjeno prođe za Bileću.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3/6, k. 1143 A.

⁵ Odnosi se na Šestu crnogorsku brigadu (vidi dok. br. 32 i 35).

1. — OBOSTRANA SITUACIJA

a. — *Kod neprijatelja:*

U vremenu od 16. januara do 22. januara ove g. u Bileći se nalazilo oko 600 četnika i oko 150 Švaba. Četnici su bili iz bilečkog, zavodskog, sitničkog i »čoravog« bataljona.³ Nijemci su bili iz njemačke divizije »Princ Eugen«.

Na dan 22. januara t.g. došlo je u Bileću oko 180 četnika iz Stoca i Ljubinja.

Na dan 29. januara t.g. uspjelo je oko 300 Švaba sa 40—50 konja da se probiju preko Ključa i Meke Grude za Bileću.⁴ Oni su došli u Bileću noću i smjestili su se u logoru u Bileći.

Komunikacija Bileća — Trebinje bila je slobodna za saobraćaj i bilečki garnizon se mogao snabdijevati iz Trebinja hranom i municijom. Na ovoj komunikaciji su se nalazili neprijateljski dijelovi, koji su imali zadatak da je održavaju u ispravnosti i da je čuvaju od naših napada.⁵

U Gacku i okolnim mjestima Gacka nalazilo se oko 300 Švaba i 400 četnika. Četnici su živjeli u okolnim selima Gacka. U Nevesinju je bilo oko 500 četnika i 200—300 Švaba.

U Stocu je bilo oko 100 Švaba i nešto domobrana.

Komunikacije Gacko — Nevesinje, Nevesinje — Mostar, Stolac — Mostar i Nevesinje — Ulog bile su slobodne za saobraćaj.

Oko 25. januara t.g. došlo je na prostor Gacko—Nevesinje — Mostar — Ljubinje veoma mnogo njemačkih boraca. Računa se da ih samo u Nevesinju i Gackom ima oko 2.000, a u Mostaru, Stocu, Metkoviću, Dubrovniku, Trebinju i duž željezničke linije Mostar — Dubrovnik i Hum — Trebinje nalazi se nekoliko njemačkih divizija.⁶ Čitava Divizija »Princ Eugen« vratila se u Hercegovinu⁷ poslije neuspjelih akcija u Bosni, koje je vršila protiv naše slobodne teritorije.⁸

Koncentraciju ovako velikih snaga na teritoriji Hercegovine možda Švabe vrše u cilju ofanzive protiv naših jedinica

³ Odnosi se na četnički bataljon 'čiji je komandant Spiro Babić bio bez jednog oka.

⁴ Vidi dok. br. 18 i 155.

⁵ Vidi dok. br. 173.

⁶ Na ovoj prostori u to vrijeme bili su dijelovi Sedme SS divizije »Princ Eugen«, Sto osamnaeste lovačke i Sto osamdeset prve pješadijske divizije. Vidi dok. br. 7, 129 i 173 u ovoj knjizi, i mikrofilm Minhen 9 928—979 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.

⁷ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 189 i 190.

⁸ Divizija je učestvovala u zimskim operacijama 1943/44. u Bosni. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. 173, 196, 198, 200, 203, 211 i 213; knj. 21, dok. br. 35, 173, 179, 180, 183 i 187 i dok. br. 12, 13 i 15 u ovoj knjizi.

ili da preko Hercegovine vrše ofanzivu na slobodnu teritoriju Crne Gore, ili da vrše koncentraciju jačih snaga u Hercegovini, u vezi sa namjerama naših Saveznika ili pak dolaze u Hercegovinu da se odmore poslije neuspjelih akcija u Bosri gdje su bili desetkovani od strane jedinica naše Narodnooslobodilačke vojske.

Naoružanje četnika u Bileći je dobro blagodareći njemačkim okupatorima. Municije imaju dovoljno, tako da mogu voditi dužu borbu sa našim jedinicama. Municija im je doturana iz Trebinja i u utvrđenim zgradama i utvrđenjima spremili su veću količinu municije bojeći se od naših napada.

Moral četničkih jedinica u Bileći je slab, ali se je prilično pojačala njihova borbenost i otpornost poslije naših neuspjelih napada na Bileću." Moral ostalih četnika u Hercegovini je slab i postaje svakim danom sve slabiji. Opadanje moral je posljedica najviše spoljopolitičkih događaja, kao i vojničkog poraza sila Osovine na svim frontovima. Ovako ljudstvo je neaktivno i ne osjeća se jakim. Borbu sa našim jedinicama ne primaju na otvorenom terenu, već su se zabarikadirali u gradove i vode defanzivnu borbu uz pomoć njemačkih okupatora.

Sa odjećom i ishranom četnici stoje slabo. Sljedovanje koje primaju od njemačkih okupatora nije dovoljno, već povremeno izlaze u okolna sela garnizona u kojima se nalaze da pljačkaju i zlostavljaju narod.

Četnici iz Bileće, kao i iz drugih garnizona Hercegovine, nisu preduzimali nikakve ofanzivne akcije što je znak njihove slabosti.

Starješine četničkih jedinica uviđaju svakoga dana sramni kraj svoje borbe i neprekidno se svađaju gložeći se međusobno o vlast i starješinske činove.

Njemačke snage koje se nalaze u Bileći, kao i u drugim garnizonima, većinom su sastavljene od boraca raznih zemalja, mobilisanih malim dijelom na dobrovoljnoj bazi a najviše nasilnim putem. Kod ovih snaga osjeća se nedostatak odjeće, obuće i ishrane, što je znak da je Njemačka već iscrpljena vođenjem dugogodišnjeg rata.

Moral i borbenost švapskih boraca je vrlo slab. Prema pokretima koje vrše moglo bi se konstatovati da nemaju dovoljno spremno rukovodeće osoblje. Ovi borci pokazuju znakovne nediscipline i nedovoljne organizacije. Većina ovih boraca odjevena je u talijanska stara odijela, a šinjela nemaju.

» Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 125, 171, 195, 198 i 202.

Naoružanje Nijemaca je prilično, ali naoružanje pojedinih dijelova koji su pretrpjeli poraz u Bosni je slabo pošto su dosta naoružanja izgubili u borbama.

Naoružanje bilečkog garnizona bilo je ojačano sa 2 teška bacača, 2 topa, nekoliko lakih bacača i većim brojem lakog automatskog oružja (šaraca). Četnici su imali i 2 teška mitraljeza sistema »Breda«.

Posada garnizona Bileća u toku posljednjih dana utvrđivala se izrađujući rovove oko grada i pletući žičanu prepreku oko pojedinih utvrđenja. Nijemci su opleli žičanu prepreku oko logora i postavili mine na prostoru između grada i logora. Sve ovo kao i dolazak četnika iz Ljubinja i Stoca daje znak da su neprijatelji odlučili da čvrsto brane i drže Bileću.

Četničke snage nalaze se u s. Viluse i kontrolišu put Viluse — Nikšić i Viluse — Bileća. Na pojedinim mjestima na putu nalaze se njihove manje straže. Njihovo prisustvo na tome mjestu izgleda da je po naređenju Nijemaca sa zadatkom da štite pravac od Nikšića i da na tome prostoru podržavaju reakciju u Grahovu i Banjanima. Imaju 2 bacača i 2 teška mitraljeza, a ostali borci su naoružani puškama.

b. *Kod nas*

Naša brigada u ovom vremenskom periodu težila je da dođe do što većeg broja municije kako bi se osposobila za ofanzivne akcije. Pored toga brigada je težila da mobiliše što veći broj boraca radi formiranja 3. bataljona, koji joj je nedostajao. Mobilisala je u ovom vremenskom periodu od 70—80 boraca. U ovaj broj ne uračunava se ljudstvo partizanske čete »Vlado Tomanović«.

Ovaj bataljon je formiran na dan 29. januara 1944. g. od ljudstva 4. bataljona, dijeleći polovinu starih i novomobilisanih boraca i dajući ih 3. bataljonu. Tako isto i naoružanje je ravnomjerno podijeljeno.

Sada naša brigada ima 4 bataljona, a 3. bataljon je u akcijama učestvovao od dana formiranja.

Moral boraca u našoj brigadi je vrlo veliki. Borbenost i disciplina zadovoljavajući i svakim danom se poboljšavaju.

Dezerterstva u ovom vremenskom periodu nije bilo, što je znak da je ljudstvo politički svjesno.

Brigada se u ovom vremenskom periodu snabdijela sa dovoljnom količinom municije i sposobna je za izvršenje i težih zadataka. Ljudstvo naše brigade je odmorno, jer više od mjesec dana nije vršilo nikakve akcije. Ljudstvo teži za akcijama i želi da tim putem dođe do uništenja neprijatelja i do municije i oružja.

Ishrana naše brigade vršena je pravilno i dnevni obrok ljudske hrane bio je u dovoljnoj količini. Ishrana je vršena od mještana putem rekvizicije i težilo se da se jače kazne one familije čiji su članovi u neprijateljskom taboru.

Vrijeme kao elementarna pojava bilo je vrlo lijepo i iskorišćeno je za političko, vojničko i kulturno uzdizanje boraca. Vojnički i politički nivo ljudstva ove brigade mnogo je odskočio od prošloga puta.

Mobilizacija, koju smo vršili, bila je vrlo uspješna, dok četnici nisu uspjeli da mobilišu ni jednog borca.

Za rušenje komunikacija nije se imalo eksplozivnog materijala i putevi koje smo trebali razrušiti nisu se porušili u takvoj mjeri da bi neprijatelju omogućili za duže vrijeme njihovu upotrebu. Pored toga i putevi koje smo trebali rušiti bili su nezgodni za rušenje jer su većinom na ravnici, pa su više pregrađivani nego rušeni.

c. — *Kod susjeda.*

X brigada vodila je uspješne bojeve na sektoru Gacka¹⁰ i time za sebe vezala borce neprijateljeve i onemogućila im da se krenu u pravcu naših položaja. U posljednje vrijeme prisustvo njeno u blizini Bileće zadavalo je još veći strah posadi garnizona, koji su vjerovali da ćemo ih napasti.

XII brigada u prvo vrijeme vodila je ofanzivne bojeve na prostoriji sreza Nevesinje¹¹ i time za sebe vezala četnike i Švabe, koji su se nalazili u Nevesinju. Svojim akcijama nije dozvolila da četnici vrše mobilizaciju. Ova Brigada vodila je bojeve sa Švabama koji su od Gacka pokušali da se preko Stepena probiju za Bileću. Prvoga dana borbe odbila je napade Švaba na liniji Stepen — Dobrelji — Gareva i natjerala oko 1000 Švaba na povlačenje u Gacko.¹² Drugoga dana borbe nije dozvolila da neprijatelj preko Stepena prođe za Bileću, već mu je to s borbom spriječila.

Ova akcija XII brigade imala je uticaja na naš raspored i opreznost od pravca Gacka. Jedan naš bataljon premješten je u s. Golobrdje a zasjede su postavljene na V. Planik i Panduricu sa zadatkom da taj pravac (od Gacka) osmatraju i blagovremeno izvijeste o pokretu neprijatelja.

Uspješne akcije X i XII brigade imale su odraza u masama Hercegovine i mobilizacija koju su vršili naši dijelovi bolje je uspijevala.

¹⁰ Vidi dok. br. 36 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 37.

¹¹ i ¹² Vidi tom IV, knj. 21 dok. br. 90 i 171.

Partizanski odredi¹³ sadejstvovali su u ofanzivnim akcijama sa našim brigadama sa uspjehom, ali glavni im je zadatak bio mobilizacija ljudstva u Hercegovini.

d. — *Vojno-politička situacija.*

Njemačka šesta ofanziva¹⁴ protiv naše slobodne teritorije u Bosni nije uspjela i okupatorove služe svakim danom sve više i više gube povjerenje u svog gospodara.

S obzirom na uspjehe naše Narodnooslobodilačke vojske narodne mase van Hercegovine u masama prilaze u naše redove, dok u Hercegovini pridolazak boraca u naše redove je manji. Narodne mase Hercegovine uviđaju skoru propast četničke borbe i neispravnost borbe koju oni vode, ali ipak ne prilaze u masama našim redovima iz razloga što su mnogi uprljali ruke u zločinima protiv naših boraca.

Zlostavljanja u Hercegovini od strane četnika bila su suviše velika i pretjerana i zbog toga se ne pridružuju našim redovima bojeći se zaslužene kazne.

Pozivi koji su im upućeni za priključenje u naše redove još nisu naišli na odziv. Izgleda da ih četničke starješine i Nijemci drže pod strogom kontrolom.

e. — *Procjena situacije i zemljišta.*

Naša brigada u ovom vremenskom periodu nalazila se u blizini Bileće, ali nije ispoljavala svoje dejstvo na nju iz razloga što je neprijatelj u njoj jak i što se dobro utvrdio i ne bi se mogla zauzeti bez prisustva jačih snaga i snaga koje u svome naoružanju imaju teška oruđa i artiljeriju.

Neprijateljska posada Bileće nije bila sposobna za ofanzivne akcije, ali je bila sposobna za odbranu iz razloga što je imala dovoljnu količinu oružja i municije i što se utvrdila dosta jakim fortifikacionim utvrđenjima. Borbu na otvorenom terenu nisu četnici htjeli da primaju sa nama jer za ofanzivu nisu sposobni, a borba na otvorenom terenu stala bi ih mnogo žrtava.

Švabe, koje su se nalazile u Bileći, nisu takođe bile sposobne za ofanzivno vođenje borbe, ali su u odbrani tvrdokorni. . .

S obzirom na slab moral i borbenost neprijatelja, borba na otvorenom terenu za naše snage ne bi predstavljala nikakvu poteškoću.

¹³ Odnosi se na Južnohercegovački i Sjevernohercegovački NOP odred.

¹⁴ Odnosi se na zimske operacije 1943-44. godine.

Položaj na kome je naša brigada bila u vremenu od 16. do 21. januara t.g. nije bio povoljan za odbranu, ali za ofanzivne akcije bio je vrlo dobar.

Položaj Rog — Cukovica — Gradina bio je zgodan za odbranu, ali nije bio upravan prema neprijatelju, i da je neprijatelj imao namjeru da nas napada na ovim položajima od pravca Bileće, mogao bi ga lako izmanevrisati. Teren na kome smo boravili u Mekoju Grudi i Hodžićima bio je dobar i za vođenje borbe po dubini jer ima dosta prirodnih otpornih tačaka na kojima je zgodna odbrana i vatreno dejstvo a povlačenje je zgodno jer ima dosta uvala i mrtvih uglova kojima se može nesmetano vršiti povlačenje.

Na prostoriji na kojoj smo bili od 21. do 26. januara t.g. zgodni položaji za odbranu bili su Osoj — Ilina Glava — Gradina — Vodena Gradina. Ovaj je položaj za odbranu vrlo zgodan i neprijatelju ne dozvoljava pokret preko Granice dalje za Vranjsku, jer je postavljen bočno u odnosu na pravac kretanja i neprijatelj bi prethodno morao da ovlada ovim položajima. Odbrana sa ovoga položaja je vrlo dobra, pošto je teren brisan i preglednost je velika. Male snage na ovom položaju mogle su da odbiju napad jačih neprijateljskih snaga. Ako bi neprijatelj pokušao da napada od pravca Mirilovići, takođe ima zgodan položaj za odbranu, koji bi neprijatelj teško uspio da zauzme. Ti položaji su Oborena Gradina (k. 804) i k. 603. Pozadi ovog položaja ima zgodnih prirodnih otpornih tačaka za vođenje borbe po dubini. Ako bi neprijatelj uspio da nas sa ovih položaja potisne, tada bi imali oslonac na položaj Bijela Stijena — Mirova Gomila, koji su vrlo pogodni za odbranu od pravca Bileće.

Da je naša brigada imala sa toga položaja da ofanzivno dejstvuje, bilo bi potrebno da glavni svoj pravac napada uperi preko Tuhora i Vodene Gradine i da potom ispolji dejstvo na Bileću.

Položaji na kojima smo bili u vremenu od 27. do 31. januara t. g. bili su za odbranu vrlo zgodni.

Od pravca Bileće kao najvažniji odbranbeni položaj ističe se Tegarina Greda — Vardar — Kokot. Ovaj položaj zatvara pravac od Bileće ka Troglavu. Sa njega je preglednost vrlo velika i ispred njega ima zgodnih prednjih tačaka za blagovremeno primjećivanje neprijatelja sa kojih se može neprijatelj natjerati na prevremeni razvoj za borbu i time lako tući sa gornjeg položaja. Dužina ovoga položaja je oko 5 km. Manja snaga na njemu može dočekati i potući mnogo jačeg neprijatelja. Ovaj položaj nema svoje dubine, ali na 1—2 km pozadi njega nalaze se novi zgodni odbranbeni položaji koji omogućavaju vođenje borbe po dubini. Vatreno dejstvo sa ovog polo-

žaja može se ispoljiti vrlo jako, ako se napravi dobar plan vatre. Predteren mu je brisan i ne dozvoljava neprijatelju da se nekažnjeno privuče na položaj. Sa strane položaja ima zgodnih mjesta za postavljanje flankirajućih oruđa, koja bi svojim dejstvom neprijatelju jako ometala napad. Sa ovog položaja neprijatelj, koji bi napadao na njega, mogao bi se lako izmanevrisati dejstvujući mu u njegov desni bok preko Bratogoša i Vučjeg Dola ka Baljici.

Položaji V. Planik, Pandurica, Runjevac, Ružarica su vrlo zgodni za odbranu od pravca Stepen — Kobilja Glava — Korita. Sastavljen je od više otpornih tačaka, skoro pravilno raspoređenih na zemljištu, koje su svaka za sebe vrlo zgodne za odbranu. Sa ovog položaja lako je preći u napad i tući neprijatelja u Koritima i oko Voliica. Preglednost sa ovoga položaja je vrlo dobra. Vatreno dejstvo može se ispoljiti vrlo jako. Predteren je brisan i otežava neprijatelju prilaz. Desni bok ovog položaja je osiguran zgodnim terenom za odbranu, dok njegov lijevi bok je dosta nesiguran.

Na gore navedenim položajima bilo je potrebno vezati za sebe snage garnizona u Bileći i ne dozvoliti neprijatelju da od Stepene nekažnjeno pređe za Bileću, dok naša X i XII brigada vode ofanzivne bojeve protiv neprijatelja.

2. — ODLUKA.

Na osnovu procijenjene situacije donesena je sljedeća odluka:

- a. — Da se sa prostorijske Meka Gruda — Hodžići veže za sebe garnizon u Bileći, da se dublje izviđa u pravcu neprijatelja i da mu se onemogući pljačkanje okolnih sela Bileće ka našim položajima, da se vrši mobilizacija svega sposobnog ljudstva za borbu i da se ruši i onesposobi za duži saobraćaj put Stepen — Plana i Davidovići — Plana;
- b. — Da sa pogodnim manevrima oko Bileće, u vezi sa drugim našim snagama, neprijatelj odmane o našim namjeravanim akcijama u vezi sa dolaskom jedne crnogorske brigade; i
- c. — Da se neprijatelju ne dozvoli da nekažnjeno prođe od Stepene preko Plana za Bileću.

3. — RASPORED SNAGA, PLAN AKCIJA I TOK OPERACIJA:

*Od 16. do 21.
januara t. g.*

U ovom vremenu brigada je bila smještena na prostoru Meka Gruda — Hodžići sa zadatkom da dublje izviđa u pravcu Bileća, Stolac, Gacko i Nevesinje, da ruši komunikaciju Stepen — Bileća i Davidovići — Bileća, da vrši mobilizaciju na tom prostoru, da prikuplja oružje i municiju i da ne dozvoli četnicima da pljačkaju okolna sela Bileće u pravcu naših položaja.

Bataljoni su bili smješteni: »1« u s. Kozmatići, »2« u s. Pod Planik i »4« u s. Milovići.

U ovom vremenu put Stepen — Plana i Davidovići — Plana razrušen je na nekoliko mjesta i pregrađen kamenjima.

Od izviđačkih dijelova na ovom položaju nismo dobili naročitih podataka o neprijatelju.

Neprijatelj nije vršio nikakve pokrete ka našim položajima.

»2« X brigade bio je smješten u s. Ljeskovac i u našem sastavu ostao je do 21. januara t. g., kada je potpao pod neposrednu komandu štaba divizije.

Svakoga dana su naše zasjede išle u pravcu Baljci — Bijela Rudina — Granica sa zadatkom da onemoguće četnicima pljačkanje okolnih sela. Ovo je uspijevalo.

Na dan 21. januara t. g. brigada je izvršila pokret na prostoriju Podgorje — Granica — Bodenik sa zadatkom da na toj prostoriji mobilize sve sposobne borce i da svojim pokretom obmane neprijatelja o našim namjeravanim akcijama u vezi sa dolaskom jedne crnogorske brigade, a pored toga bio je zadatak da dublje izviđa u pravcu Bileće i da ne dozvoli četnicima pljačkanje okolnih sela.

*Od 22. do 26.
januara t. g.*

U ovom vremenu' bataljoni su bili smješteni i to: »1« u s. Granica, »2« u s. Podgorje i »4« u s. Bodenik.

Na tom prostoru svim bataljonima bio je zadatak da mobilišu sve borce sposobne za borbu, da se prikupi što veća količina oružja i municije, da se izviđa dublje u pravcu neprijatelja i da se neprijatelju ne dozvoli pljačkanje okolnih sela.

Neprijatelj je u toku 22. januara t. g. izašao na Tuhor i Mantokit, ali nije pokušao da napada naše položaje već je sa njegovih položaja gađao bacačima i artiljerijom ali bez uspjeha. Jednim artiljerijskim zrnom pogodio je jednu čatrnju.

Mobilizacija na ovom sektoru bila je takođe uspješna.

Na dan 22. januara na večer jedan naš vod izašao je na liniju Pijavice — Brani Do i zapalio nekoliko vatre. Nekoliko metaka je ispalio iz pušaka. Ova demonstrativna akcija je izvršena iz razloga da bi se kod neprijatelja stvorilo ubjeđenje da ima više naših snaga na prostoru Ljubomir — Pijavice — Brani Do.

U ovom vremenu jedna grupa stolačkih i ljubinjskih četnika, jačine oko 170 ljudi, uspjela je da dođe u Bileću preko Ljubomira i Moska.

Na dan 26. januara t. g. u 17 časova brigada je preduzela pokret na prostoriju Pogledalo — Vrbica — Kovači. Na ovu prostoriju došla je neuznemiravana od strane neprijatelja. Za vrijeme pokreta bila je vrlo jaka vijavica, koja je otežavala kretanje.

*Od 27. do 31.
januara t. g.*

Zadatak brigade na prostoriji Pogledalo — Vrbica — Kovači, a od 29. i Golobrdže, bio je da izviđa dublje u pravcu Bileće, da četnicima ne dozvoli pljačkanje, da za sebe veže bilećki garnizon dok X i XII brigada vode ofanzivne bojeve, da izviđa u pravcu Rioca preko Planika, a od 29. januara t. g. da ne dozvoli da Švabe iz Stepena nekažnjeno prođu za Bileću.

Bataljoni su bili smješteni: »1« u s. Pogledalo, »2« u s. Kovači i »4« u s. D. Vrbica.

Svakim danom slate su zasjede u pravcu Baljci i Bijela Rudina sa zadatkom da onemoguće četnicima pljačkanje. U ovome se potpuno uspijevalo.

Na dan 29. januara t. g. formiran je naš 3. bataljon i od toga dana do zaključno 31. januara raspored bataljona bio je sljedeći: »1« u s. Pogledalo, »2« u s. D. Vrbica, »3« u s. Kovači i »4« u s. Golobrdže.

Od 29. januara t. g. zadatak bataljona ostao je isti, samo što je pojačana opreznost od pravca

Stepena, jer se u tom pravcu čula borba, koju su vodile Švabe sa našom XII brigadom.

Na ovim položajima brigada nije uznemiravana od strane neprijatelja.

Na dan 29. januara t. g. jedna kolona Švaba je uspjela da se probije za Bileću.¹⁵ Jačina ove kolone je bila oko 300 boraca sa 40 do 50 konja. Probila se je pored položaja našeg »4« zbog slabog izviđanja i slabo organizovane službe veze.

Ova kolona čelom prethodnice bila je u 17 časova kod s. Lađevići, a izvještaj u ovaj štab je došao tek u 18.45 časova.

4. — RJEŠENJE

Naša brigada izvršila je sve dodijeljene zadatke izuzev što je na dan 29. januara t. g. propustila jednu [kolonu] Švaba, jačine oko 300 boraca, da se nekažnjeno probije za Bileću.

Ovo propuštanje desilo se uslijed neopreznosti izviđačkih dijelova »4« i slabe organizacije službe javljanja.

5. — GUBICI

a. — *Kod neprijatelja*

Ubijene su 3 Švabe a ranjena su 3 četnika.

b. — *Kod nas*

Nije bilo gubitaka niti ranjenih.

c. — *Zaplijenjeno*

Zaplijenjeno u borbi nije ništa, ali je kod familija koje su prema nama neprijateljski raspoložene nađeno 12 pušaka i oko 1.000 metaka.

6. — ZAKLJUČAK

Svi borci i rukovodioci imaju dovoljno sposobnosti za izvršenje dodijeljenih zadataka i svi su se starali za izvršenje zadataka koji su im stavljeni u dužnost.

¹⁵ Vidi dok. br. 155.

7. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA

a. — *Njemačkih*

Imena starješina njemačke vojske su nam nepoznata.

b. — *Četničkih*

U Bileći četničke starješine bile su Aleksa Kisić, Sava Kovač, Komljen Kovač, Janičić,¹⁰ Vidačić¹⁷ i Baćević,¹⁸ a u ostalim dijelovima Hercegovine Milorad Popović,¹⁹ pop Perišić,²⁰ Petar Samardžić. Vaso Gutić, Jovan Draganić i dr.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA

a. — Štab brigade:

V. D. komandanta drug Srećko Reić.
Načelnik štaba drug **Drago Đukanović**.
Politički komesar drug Spiro Srzentić.
V. D. zamjen. polkoma drug Mato Markotić.

b. — Štab »1«:

Komandant drug Milan Glogovac.
Zamjenik komandanta drug Milovan Terzić, koji se od 27. januara t. g. nalazi u štabu divizije na kursu.
Politički komesar drug Đorđo Đurica.
Zamjenik polkoma drug Drago Ivanović.

c. — Štab »2«:

Komandant drug Slavo Skender.
Zamjenik komandanta drug Jovan Marković, koji se od 27. januara t. g. nalazi na kursu pri štabu divizije.

¹⁴ Ivan

¹⁷ Milorad

¹⁸ Petar Baćević, četnički »vojvoda«, komandant četničkog korpusa iz Hercegovine. Poginuo početkom 1945. pri odstupanju četnika iz Bosne.

¹⁹ Oficir stare jugoslovenske vojske, komandant četničke brigade. Poginuo 1945. godine.

²⁰ Radojica Perišić, organizator četnika na sektoru Pive, Duge i Golije. Poginuo početkom 1945. godine.

d. — Štab »3«;

Načelnik štaba drug Smajil Balalić.

Politkom drug Miloš Stamatović.

Zamjenik polkoma drug Mirko Ignjatić.

Komandant drug Marko Vukoje.²¹

Zamjenik komandanta drug Radovan Bajović.

Politički komesar drug Slobodan Kovačević.

Zamjenik polkoma drug Sreten Pelević.

e. — Štab »4«;

Komandant drug Milan Tabaković.

Politkom drug Nikola Komnenić.

Zamjenik komandanta drug Mato Dutina, koji se od 27. januara t. g. nalazi na vojnom kursu kod štaba divizije.

Zamjenik polkoma drug Sreten Pelević, koji je do 28. januara t. g. vršio tu dužnost, a od 28. januara t. g. pa dalje zamjenik političkog komesara Mirko Ignjatić.

f. — Štab »2« X.:

Komandant Veljko Ivković.

Zamjenik komandanta drug Milan Papić.

Politički komesar drug Slavko Durić.

Zamjenik polkoma drug Pero.

Ovaj bataljon ispao je iz našeg sastava na dan 21. januara t.g. i potpao pod neposrednu komandu štaba divizije.

Prilog: Sve operativne zapovijesti koje su izdate u vremenu od 16. do 31. januara t. g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Spiro Srzentić

Načelnik
Drago Đukanović

V. D. komandanta
Srećko Reić

(M. P.)

²¹ Poginuo 12. februara 1944. godine u borbi sa Nijemcima.

BR. 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 1. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU GACKA¹

ŠTAB

XII HERCEGOVAČKE U. BRIGADE

Pov. br. 22.

1. februara 1944. g. u 12. č.
selo Vratkovići

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Jučer 31. om. oko podne osmotren je dolazak u Gacko od s. Fojnice jedne neprijateljske kolone pješadije sa komorom, koja po ocjeni naših osmatrača može biti jaka do 600. Izvijestili smo Vas o dolasku ovakve jedne kolone iz istog pravca dan ranije, tj. 30. om. Nekih sigurnih podataka o sadašnjem stanju u Gacku i Avtovcu nemamo, a mještani koji su jučer bili u Gacku govore da ima veliki broj švapskih vojnika u s. Avtovac i Gacko. Naoružanje i namjere im ne znamo. Pokrete do sada nisu vršili u pravcu nas sem manjih patrola četničko-švapskog sastava, koje upadaju u najbliža sela. Jučer su dolazili do s. Samobor i Gareva i odmah se povukli. Sa više strana podaci govore da se po sadašnjem vidnom neraspoloženju četnika mora nešto događati što im nije po volji. Što ne bi trebalo očekivati uz prisustvo većih švapskih snaga, četničke bande su vrlo utučene. O ovome nas izvještava Komanda mješta Gacko.

Golijska partiz. četa je na Krstaču. Tražili smo od nje obavještenja, kao i da izviđa prema s. Duga i Latično. Dijelovi Pivskog bataljona nalaze se na Granici — Ravno. 5 naših ranjenika koji su u s. Plužine dobro su, samo oskudijevaju u sanitetskom materijalu. Interesovali smo se i za ove u Goliji. Bataljon »Vule Skoko« izviđa prema Avtovcu i nalazi se u Dobrelji.² Komandant ovog bataljona, kako nam izjavljuje, ne osjeća se dobro poslije ranjavanja, veći dio vremena nalazi se u svom selu van bataljona, jednostavno izjavljuje da ne može vršiti dužnost komandanta. Disciplina u ovom bataljonu je ni-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 31—8, k. 1144 I.

² Detaljnije o ovom bataljonu vidi izvještaj Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 18. februara 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 5—6, k. 1629).

kakva, jer Dulieka četa je uvijek po selu kod svojih kuća a ne u bataljonu.

Mi smo na prostoriji Vratkovići — Kazanci. Naš »4« je jučer oko 12 časova upućen na prostoriju Slivice — Kob. Glava.

Raspored naših dijelova je takav, da ćemo moći osujetiti svaki iznenadni neprijateljski pothvat prema nama.

Naš kurir Milojević, koji je upućen tome štabu noću 30/31. om., još nije stigao. Njegov pratilac se povratio.

Prilog: Relacija od 15. do 31. om. i brojno stanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Doko Novosel

Načelnik Štaba
Franjo Tomaić

Komandant
Danilo Komnenović

(M. P.)

BR. 10

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA PETNAESTE MAJEVICKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA OD 1. NOVEMBRA 1943. DO 31. JANUARA 1944. GODINE'

ŠTAB

XV. N. O. U. »MAJEVICKE« BRIGADE
1. februara 1944. god.

I Z V O D

Iz Operacijskog dnevnika za vrijeme od 1. XI. 43. do 31.1. 44. g.

1. XI. 43. g. **Brigada se nalazi na prostoriji:**

I. Bataljon, Brezje — Kadino Selo.

II. Bataljon, Vranovina² — Banovine.

III. Bataljon, Kalauzovići i

V. Bataljon i štab brigade, Kostreša—Radakovine.

Neprijatelja,³ koji je 31. X. 43. preko Vučje Luke prodro na liniju Vrana — Vrhovine do škole u Kalauzovićima, dijelovi

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1/1—3, k. 993.

² Vjerovatno se odnosi na s. Vranozub.

³ i ⁴ Odnosi se na njemački Devedeset drugi motorizovani puk. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 148, 149 i 150.

rašeg V. i III. bataljona napali su u zoru. Napad nije uspio. U toku dana neprijatelj je pokušao da preko Kalauzovića prodre u Kostreša i tako zaobiđe naše jedinice na Crvenoj Stijeni, ali je poslije borbe sa našim III. bataljonom povraćen i povukao se prema Vučjoj Luci. Neprijatelj je imao 7 mrtvih. Mi nismo imali gubitaka.

3. XI. 43. g. Brigada se nalazi na prostoriji:

Kadino Selo — Zelena Voda — Crvena Stijena — Orlova Stijena — Jelovci.

Neprijatelj⁴ je pokušao proboj [na] Crvene Stijene, ali je bilo bez uspjeha. Jedno odjeljenje došlo je do Kadina Sela, gdje je razbijeno i pobjeglo. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i nekoliko ranjenih.

5. XI. 43. g. Jedinice na istim položajima.

Bataljon sa Orlove Stijene išao je u akciju na prugu Stambulčić — Višegrad. Na toj liniji porušio je jednu željezničku ćupriju i 1500 metara pruge. Akcija je prošla bez borbi i bez žrtava.

5—9. XI. 43. Neprijatelj je manjim odjeljenjima nadirao u pravcu naših položaja,⁵ ali je minobacačkom paljbom i protukolskim topom povraćen nazad uz gubitke po neprijatelja.

9. XI. 43. g. Jedinice na istim položajima.

Neprijatelj jačine 4—500 boraca, koristeći maglu napao je na naš I. bataljon u Kadinu Selu, ujutru u 6,30 časova. Neprijatelj je uspio da potisne naš I. bataljon, koji je središći se izvršio snažan protunapad i primorao neprijatelja da se uz velike gubitke povuče.

Po pričanju seljaka u čijim su se kućama nalazili mrtvi i ranjeni neprijateljski vojnici, bilo ih je oko 80—100. Naši gubici: 6 mrtvih i 10 ranjenih.

10—17. XI. Jedinice na istim položajima. Bez borbe

17. XI. 43. g. Neprijatelj je s manjim snagama pod zaštitom šest topova palio sela ispred naših položaja, ometan paljbom naših protukolskih topova i minobacača.

20. XI. 43. Jedinice na istim položajima.

Neprijatelj je s manjim snagama vršio nasilno izviđanje u pravcu Kadina Sela i zaposjeo Crni Vrh ispred istog. Četa II. bataljona protjerala je neprijatelja s Crnog Vrh, ranivši nekoliko neprijateljskih vojnika i zaplijenivši nešto ratne spremne i 700 metaka. Naša četa imala je 1 ranjenog.

⁵ Vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 157.

22. XI. 43. Jedinice se nalaze na istim položajima.

Neprijatelj je ponovo jačim snagama zaposjeo Crni Vrh ispred Kadina Sela, na kome se nalazio naš jedan vod. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši gubici: jedan mrtav. Neprijatelj je isti dan taj položaj napustio.

23. XI.—30. XI. 43. Jedinice na istim položajima, bez promjene.

30. XI. 43. Jedinice na istim položajima.

Jedna četa našeg III. bataljona u 22 časa iznenada napala je četnike bandita **Bože Plemića**, naišavši na slabiji otpor i tom prilikom zarobila 10 četnika od kojih su 2 poznata bandita strijeljana. Zarobljeno je 8 pušaka, 1 p. mitraljez i nešto ratne spremne. U toku borbe neprijatelj je imao 1 mrtvog. Naša četa nije imala gubitaka.

1. XII. 43. Jedinice na istim položajima.

Neprijatelj je iznenada napao našu četvu koja se nalazila na Gradcu ispod Orlove Stijene. Tom prilikom imali smo 1 mrtvog; a 2 mobilisana domobrana, odnijevši mali bacač, predala se neprijatelju.

2. i 3. XII. Jedinice na istim položajima, bez promjena.

4. XII. 43. Brigada je, u cilju sprečavanja ofanzive na oslobođenu teritoriju, dobila zadatak da ubrzanim maršem izbije na liniju Kladanj — Zivinice. Pokret je izvršen u 2 časa iza pola noći.

5. XII. 43. Brigada je izbila na prostoriju:

Gurdići — Petrovići — Čude. Sa te prostorije sa tri bataljona u 7 časova ujutru izvršila napad na Kladanj. Prije polaska na napad podaci o neprijatelju bili su: Da je u gradu samo milicija Avdaje Hasića, međutim u toku akcije saznalo se da je 4. t. m. u 18 časova došlo u Kladanj 6—800 Nijemaca.⁶ Radi ovoga pojačanja grad nije zauzet, ali su neprijatelju nanijeti osjetni gubici, a njemačka kolona je spriječena u izvršenju zadatka, tj. probijanja preko Olova na Romaniju. Naši gubici: 10 mrtvih i 4 ranjena. Neprijatelj je imao oko 60 izbačenih iz stroja.

6. XII. 43. Brigada se pomjerila na prostoriju:

Ravne — Dole — Dopasci. Nakon dobivenih podataka o neprijateljskoj koloni koja je nadirala od Zvornika prema Vlasenici, a koja se nalazila u Sekovićima,⁷ naša Brigada je u cilju

⁶ Odnosi se na dijelove Sto osamdeset sedme rezervne divizije koji su nastupali od Tuzle prema Kladnju i Olovu. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 197 i 202.

⁷ Na ovu prostoriju u to vrijeme prodrli su dijelovi Sto osamdeset sedme rezervne divizije i Devetsto prvog motorizovanog nastavnog puka. Vidi dokumenta u napomeni 6.

napada na istu u toku noći između 6 7 t. mj. izbila na prostori-
riju Betanj — Plazače — Trnovo — Debelo Brdo — Paljike —
Dopasci — Prijedor.

7. XII. 43. U toku dana naš I. i III. bataljon na prostori-
riji Betanj — Plazače — Debelo Brdo — Paljike, vodili su borbu sa
neprijateljskom kolonom koja je kretala od Šekovića prema
Vlasenici. Borba se je razvijala sa uspjehom. Neprijatelj je
imao 38 mrtvih i mnogo ranjenih vojnika i oficira. Naši gubici:
2 mrtva i 4 ranjena.

III. bataljon našao je kod mrtvog njemačkog oficira opštu
zapovijest koja se odnosila na šestu ofanzivu.⁸

8. XII. 43. Jedinice na istim položajima.

Naše jedinice imale su manje sukobe sa neprijateljem, jer
je u toku dana uspješnu borbu vodila i VI. Bos. brigada.⁹

9. XII. 43. Neprijatelj je odstupio prema Vlasenici. Brigada je
u 21 čas izvršila pokret i 10. XII. izbila na prostori-ju: Đurđe-
vik — Bašigovci — Kovači.

11. XII. 43. Jedinice ha istim položajima.

Neprijatelj je u 24,30 čas. sa nekoliko tenkova patrolirao
cestom Kladanj — Zivinice, došavši do porušene ćuprije pred
Đurdevikom, otkuda je bez određenog cilja tukao tenkovskim
topovima, a zatim povratio se natrag. Žrtava' nije bilo.

Istoga dana u 16 časova naš II. i III. bataljon izvršili su
napad na Zivinice iz kojih je neprijatelj (ustaše — domaće, njih
oko 60) ne dajući otpor pobjegao preko Spreče. Mostovi potom
na Spreči temeljito porušeni.

Padom grada¹⁰ Zivinica, brigada se pomjerila na prosto-
riju: Zivinice grad i okolina.

12—20. XII. Jedinice na istim položajima.

U toku ovih dana neprijatelj je dolazio do porušenih mo-
stova na r. Spreči, motorizacijom i pješadijom, ali rijeku nije
uspio preći uslijed efikasne odbrane naših jedinica. Neprijatelj
je topovima sa Ilinčice tukao grad Zivinice uslijed čega smo
imali 2 mrtva i 1 ranjenog druga. U dva maha dijelovi našeg
II. bataljona u toku noći (14. i 15. XII.) prelazili su r. Spreču
u cilju razoružanja i čišćenja »zelenog kadra« u selima: Par-

⁸ Vjerovatno se odnosi na zapovijest od 1. decembra 1944. u kojoj
se, pored ostalog, kaže: »... V. SS korpus sa potčinjenim jedinicama i
trupama. 187. grupom za protivnapad u prostoru Tuzle i 901. puk pancir
grenadira prisiliće na borbu i razbiti neprijatelja koji se nalazi u južno-
bosansko-severnocrnogorskom prostoru. Poduhvat dobija šifru »Kugel-
blic« (»Kugelblitz«), Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 180.

⁹ O njenim borbama vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 77.

¹⁰ Treba: varošice.

selo i Dubrave. U ovim akcijama uništeno je 15—20 »zelenokadrovaca« i zaplijenjeno oko 20 pušaka, nešto municije i ratne spremne. Mi nismo imali gubitaka.

Prilikom svakog neprijateljskog pokušaja da pređe r. Spreču pomagali su ga i vodili »zelenokadrovci« iz obližnjih sela.

20. XII. 43. **Brigada je dobila naređenje za pokret**, u pravcu [Dobojskog] Ozrena, ali prethodno da bude smijenjena od jedinica Tuzlanskog NOP Odreda.¹¹ Međutim neprijatelj je jakim motorizovanim i pješadiskim jedinicama uspio da pređe r. Spreču i ovlada cestom Tuzla — Kladanj. Brigada je u 12 časova izvršila pokret po dobijenoj zapovijesti.¹²

21. XII. 43. Brigada je izbila na liniju: Gornja i Donja Brijesnica — Podsijelovo — Seona.

Prilikom dolaska bataljona na ovu prostoriju vođene su kraće borbe sa četnicima i »zelenim kadrom« u Seoni.

22. XII. 43. Dva bataljona pomjerila se na prostoriju Omerova Voda — Perovići. Po dolasku na ovu prostoriju vođena je kraća borba na Omerovoj Vodi sa četnicima, a u Perovićima sa »zelenim kadrom«. Na oba sektora neprijatelj je pobjegao.

23. XII. 43. **Brigada se nalazi na prostoriji:**

Donja Brijesnica — Podsijelovo, sa zadatkom da štiti prebacivanje naših snaga preko r. Krivaje od neprijatelja koji nadire sa linije Tuzla — Zivinice, a zatim da se naša brigada prebaci preko iste rijeke.

Toga dana naše jedinice su tučene samo neprijateljskom artiljeriskom vatrom.

U 22 časa otpočelo je prebacivanje naše brigade preko r. Krivaje kod sela Keserovića. Do 24. u 4 časa prebacila se je brigada bez I. bataljona koji je zakasnio.

24. XII. 43. Prilikom prebacivanja preko r. Krivaje primijećeno je da se neprijatelj nalazi u selu Lugu. U selu Memićima dobili smo podatke da je neprijatelj četnici i »zeleni kadar«; isti nam je sprečavao put za Volujak. Prilikom prvih borbi vidjelo se da je neprijatelj uglavnom Nijemac.

Da bi izbjegli velike žrtve obzirom na veliku komoru i bolnicu, zaobišli smo neprijatelja ulijevo i krenuli preko Podvolujka u selo Volujak u koje su se dvije čete našeg V. bataljona bile probile.

¹¹ Za vrijeme zimskih operacija 1943/44, Odred je manevrisao na prostoriji dolina r. Spreče — Konjuh pl. (vidi dok. br. 54—17, k. 408 A i 20—5, k. 1627 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

¹² Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 106.

Prilikom izbijanja u Podvolujak neprijateljske snage iz sela Luga izbijale su na kose na desnu stranu Podvolujka i na kose pred kolonom. Ove neprijateljske snage naš III. bataljon uspio je da razbije i kose oslobodi, ali neprijateljska kolona koja je nadirala od Ribnice duž r. Krivaje, na lijevi bok naše kolone izvršila je iznenadni napad i tako uspjela kolonu razbiti.¹³ Tom prilikom pored mrtvih i ranjenih bilo je zarobljenih i dezertiranih drugova, a nestao je i jedan dio komore, između ostalog bili smo primorani da se baziraju dijelovi p. k. topa.

Broj mrtvih, ranjenih, dezertiranih i nestalih od 24. XII. do 2. I. 44. g. izniječemo ukupno na izvatku iz Operacijskog dnevnika za 2. I. 44. godine, jer u međuvremenu, obzirom na prilike pod kojim se Brigada kretala i borbe vodila, nisu se mogli imati tačni podaci jer je bilo drugova koji su danas nestajali a za nekoliko dana se javljali i tome si.

Po izbijanju u selo Volujak, brigada se uglavnom prikupila i zatim krenula preko s. Bajvati sa ciljem da se poveže sa jedinicama naše divizije koje su se u toku 23. t. mj. prebacile preko r. Krivaje.

Pri pokretu iz Volujka neprijatelj je iz samog sela napao zaštitnicu brigadne kolone i kolonu pratio je slabijim prepucavanjem sve do planine Velež (iznad Kamenice).

25. XII. 43. Brigada je na Veležu uhvatila vezu sa Štabom divizije i isti dan dobila naređenje i krenula pravcem: Velež — Kamenica — Mali i Veliki Botanj — Lužnica. Po dolasku u Lužnicu na prethodnicu brigadne kolone zapucao je neprijatelj sa kosa iznad Lužnice. Jedinica koja je dobila zadatak da protjera neprijatelja naišla je na dijelove divizijske bolnice, dijelove Muslimanske¹⁴ i Hrvatske¹⁵ brigade. Ovi dijelovi odvojeni su od glavnine radi napada koji je na njih izvršio neprijatelj.

Radi stalnog pridolaženja razbijenih dijelova divizijske bolnice i dijelova gore pomenutih brigada, brigada se u toku 26. ov. mj. zadržala na prostoru Botanj — Lužnica.

27. XII. 43. Brigada je sa svim njenim dijelovima krenula pravcem: Botanj — Lužnica — Sprečka Kosa — Romanovac — selo Dolje, gdje je od štaba divizije dobila naređenje da kod sela Ribnice pređe r. Krivaju i smjesti se u isto selo. Međutim neprijatelj je zaposjeo selo i most na rijeci i onemogućio prelazak rijeke na tome mjestu.

¹³ Vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 231.

¹⁴ Šesnaeste

¹⁵ Osamnaeste

28. XII. 43. Brigada je izvršila prelaz preko rijeke na začelju divizijske kolone kod Stjepina Hana, bez dvije čete III. bataljona koje su zakasnile i nisu uspjele da se prebace.

29—31. XII. Brigada se kretala prema cesti Kladanj — Tuzla, koju je u toku noći 31. XII/1. I. 44. prešla i smjestila se u selo Naseoci.

U istom selu napadnuti smo u li časova od »zelenog kadra«, koji je napad ponovio i u 15 časova. Oba napada-uspješno su odbijena.

2. I. 44. god. Brigada je izbila na prostoriju Šekovića i po dobivenim izvještajima od štabova bataljona ustanovljeno je da u toku borbi i pokreta od 24. XII. do 2. I. 44. god. ima: 99 mrtvih, 88 ranjenih, 104 nestala (smrzlo, dezertiralo ili zarobljeno).

Neprijateljski gubici: oko 245 mrtvih i 120 ranjenih. 2—16. I. 44. Brigada se pomjerila sa Birča na Majevicu i u ovom vremenu nije imala nikakvih borbi.

16. I. 44. g. Brigada je u sastavu Sjeverne kolone imala zadatak da napada istočni dio grada Tuzle i da blokira uporište Simin Han i Gornju Tuzlu;¹⁸ međutim blokada tih uporišta izvršena je na taj način što su ista napadana, ali obzirom da je glavni zadatak bio upadanje u grad Tuzlu, to za likvidaciju ovih uporišta nisu dodijeljene potrebne snage radi čega nisu uporišta likvidirana, ali neprijatelj iz istih nije mogao da pruža pomoć napadnutom garnizonu u Tuzli, što je bio i zadatak.

Naši gubici: 4 ranjena i 2 izgubljena (vjerovatno dezertirali).

Neprijateljski gubici: koliko se tačno zna 4 mrtva i više ranjenih, a zarobljeno je 4 njemačka laka mitraljeza, 4000 metaka, 2 radio stanice i ostale ratne spreme.

17.1. 44. g. Predveče neprijatelj je uspio da se izvuče iz Gornje Tuzle i Simina Hana, tako da je brigada te večeri većim dijelom svojih snaga (osim posade u Siminom Hanu i G. Tuzli) napadala Gradinu, ulaz u grad kod Istočnog logora i željezničku stanicu.

U toku ove noći imali smo izbačenih iz stroja naših 22 druga (od kojih 18 ranjenih i 4 mrtva).

18.1. 44. g. kao i 19. I. Brigada je napadala na iste položaje, ali bez uspjeha i imala je 4 ranjena druga.

Posada u Siminom Hanu i G. Tuzli, za vrijeme napada na Tuzlu vodila je svakodnevno borbu sa četnicima iz Požarnice od kojih smo imali 1 mrtvog i 2 ranjena druga i izgubili jedan

« Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56. 64 i 220.

Đ. mitraljez. Četnici su ove napade vršili samo u vremenu kada su iz Tuzle prema ovim uporištima dolazili tenkovi.

20—29. I. Nije bilo nikakvih borbi.

29. I. 44. g. U cilju sprečavanja neprijatelju da nadire iz Koraja prema Zabrđu i iz Lopara prema Vukosavcima, naša brigada postavila se je na prostoriju: Tutnjevaca — Puškovac — Babajača — Udrigovo — Kameniti Brijeg — Begutovo Selo (Mukat). U toku dana neprijatelj je uspio pomoću tenkova da potisne naše jedinice sa Babajače i pokušao je sa 5 kamiona da prodre iz Koraja prema Bijeljini. U putu napadan od naših jedinica, neprijatelj se je zadržao u Tutnjevcu gdje je vodio borbu sa našim I. bataljonom, a ponovo predveče povukao se u Koraj. 30. I. 44. Dva bataljona naše brigade sa dva bataljona Majevičkog odreda u toku noći izvršila su napad na Koraj, ali isti nije uspio jer je neprijatelju u toku borbe stiglo pojačanje iz Čelića¹⁷ (20 kamiona).

31. I. 44. g. Neprijatelj je uzoru jačim snagama (80 kamiona i nešto tenkova) krenuo iz Koraja prema Bijeljini. Stalnim napadima naših jedinica neprijatelj je pod borbom uz teške gubitke došao do Tutnjevca, gdje je zanoćio.

U toku ovih borbi mi smo imali 4 ranjena druga. Manji broj drugova je nestao, ali to su sve novomobilisani koji nemaju oružja, za koje se pretpostavlja da su otišli kućama, jer su iz ovih krajeva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

¹⁷ Vidi dok. br. 147. 155, 156 i 157.

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
OD 3. FEBRUARA 1944. POTČINJEM JEDINICAMA ZA
RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI SOKOLOVIĆI —
ROGATICA — ŽEPA¹**

**ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
2. II. 1944.**

**ŠTABU II. KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU XVII. MIJEVIČKE BRIGADE
ŠTABU ROMANIJSKOG P. ODREDA**

Situacija: neprijateljske snage na ovom sektoru uglavnom nepromijenjene. Živ saobraćaj na drumu Sokolac — Rogatica — Višegrad. Prema dosadašnjim podacima ustaše i Nijemci sa ovog sektora se povlače a treba da na njihovo mjesto dođe VII. domobranska pukovnija. Neki dijelovi su već stigli u Rogaticu. U Kramer Selu se je 1. ov. mj. nalazila jedna domobranska satnija. U Sočicama su Nijemci, ustaše i četnici zajedno.

Četnici Draže Mihailovića imaju otvoren sporazum sa okupatorom, tako da oni zajedno sa njima učestvuju u akcijama protiv nas.

U Zepi se nalazi milicija, koja ne daje otpora našim jačim snagama. Raspored i zadaci naših jedinica 3. ov. mj.:

II. Krajiška brigada: na dosadašnjoj prostoriji s tim što će bataljon koji je bio kao opšta rezerva u Klečkovcu rasporediti na prostoriji Vraneši — Grbići sa zadatkom obezbjeđenja divizijske i brigadnih bolnica. Postavljati zasjedu na otkoku [Han] Stijenica — Kovanj i Rogatica — Jastrebnica.¹ Jedinice koje će biti upućivane na zasjedu da iskoriste taj put za nabavku hrane.

XVII. Majevička brigada: 3. ov. mj. ujutro krenuće za Zepu sa zadatkom prikupljanja hrane za ostale jedinice ove divizije i akcije na miliciju koja se u glavnini nalazi u s. Luka. Sa brigadom će ići i intendant² divizije. Rok za izvršenje ovoga

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 9—2/1, k. 987.

² Tokom februara 1944. na pomenutom sektoru nalazile su se snage Prvog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 51).

» Vidi dok. br. 99.

⁴ Veselin Veso Radojčić

zadatka do 6. ov. mj. ujutro, kada brigada treba da se vrati na prostoriju Sokolovića.

Romanijski P. odred: sa jednim bataljonom Klečkovac, a sa jednim Mičivode. Bataljon u Mičivodama ima zadatak zatvaranja pravca Sokolac — Vlasenica i prihvata 1. bat. II. Krajiške brigade koji treba sa komorom da stigne iz Vlasenice. U slučaju neprijateljskog napada na tom pravcu, treba da obavijesti ovaj transport na vrijeme kako bi on mogao da skrene sa druma u pravcu Džimrija ili Kusača. Bataljonu staviti u zadatak da zapali mostove u Zljebovima. Bataljon u Klečkovcu služiće kao obezbjeđenje zboru koji će se održati 3. ov. mj. u 17 časova kod škole u Klečkovcu. i kao opšta rezerva.

Stab divizije i divizijska bolnica na dosadašnjem mjestu. Opšte napomene:

Danas 2. ov. mj. u 18 časova držaće se sastanak načelnika štabova, kod štaba ove divizije. Na sastanku će se raspravljati o dosadašnjem i budućem vojničkom radu kod naših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar
v. d. Idriz⁵

Komandant, major
Kosorić Pero

⁵ Cejvan

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRI-
GADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O AKCI-
JAMA OD 15. DO 31. JANUARA 1944. GODINE¹**

Komandant I prolet. brigade
podnosi operativni izvještaj u
međuvremenu od 15—31 januara 1944 god.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1). Na dan 15 1-944 god. raspored bataljona naše brigade bio je: dva bataljona na sektoru s. Imljani sa zadatkom patroliranja i što dubljeg izviđanja južno od r. Ugar (ka Karauli i Jajcu) i tri bataljona na liniji s. Vrbanjci — Grabovica — Maslovare sa zadatkom dejstva prema Kotor Varoši.

U Kotor Varoši nije bilo neprijatelja, pa su bataljoni koji su se nalazili na tome sektoru vrijeme boravka uglavnom posvetili odmoru i intenzivnom vojno-političkom radu.

2). 16/I-t.g. dva bataljona sa sektora s. Imljani uputili smo na sektor Jajce i 17 ov. mj. uveče ova dva bataljona ušla su u Jajce. Iz Jajca ova dva bataljona imala su zadatak izviđanja i obezbjeđenja na pravcu D. Vakuf i Mrkonjić Grad.-

21/I-t.g. Neprijatelj se sa motorizacijom i pješadijom uputio iz D. Vakufa za Jajce. Ova dva naša bataljona prihvatila su borbu i vodila je samo onoliko koliko je to bilo nužno za izvlačenje bataljona iz grada i prebacivanje na desnu obalu Vrbasa. Nakon toga bataljoni su se postavili na liniju s. Divičani — Doribaba — Lendići, gdje se i danas nalaze sa glavninama a manje grupe upućuju radi dejstva na komunikaciju Jajce — D. Vakuf.

3). 22. ov. mj. bataljon iz s. Vrbanjci uputili smo na sektor s. Gostilj — Seferi — Karaula sa zadatkom obezbjeđenja prema Turbetu i manjim dijelovima dejstva na cestu Turbe — D. Vakuf.

Na ovom sektoru neprijatelj je skoro svakodnevno bio aktivan. Tako da je ovaj bataljon vodio borbu 27, 28 i 29 januara. Neprijatelj se u pravcu našeg bataljona u sva tri slučaja kretao sa dva pravca: preko s. Potkraja — Dželimovac i

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11—2 1, k. 713.

² Odnosi se na Treći bataljon i italijanski bataljon »Garibaldi«. Opširnije o njihovom dejstvu vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 120.

preko s. Krčevine.³ Naš bataljon držao je položaj na liniji s. Seferi — s. Begići.

Po jačini neprij. snaga koje su polazile u napad da se zaključiti, da neprijatelj nije imao namjeru ovlađivanja položajima koje je držao naš bataljon, već mu je glavni cilj bio da nam iznenadnim napadima nanese što više gubitaka.

U ovim borbama mi smo imali 1 mrtvog. Prema dobijenim podacima neprijatelj je imao 2 mrtva i 9 ranjenih. Plijenjena nije bilo.

4). 31/1 ov. god. naš III bat. sa glavninom nalazio se u zasjedi duž ceste Jajce — D. Vakuf. Toga dana naišla je jedna neprijateljska motorizovana kolona od 100 kamiona i 6 tenkova.

Naši su bili minirali put, ali je neprijatelj blagovremeno otkrio mine. Naši su otvorili vatru na kamione u kojima je bila vojska. Neprijatelj je otvorio vatru iz tenkova i kamiona, ali je nakon kraće borbe (borba trajala 1 sat) uspio da se probije za Jajce.

Izgleda da su naši glavnu pažnju bili posvetili minama i nijesu se nadali toliko jakoj neprijateljskoj koloni, pa nijesu iskoristili ovu priliku onako kako bi to mogli učiniti da su bili obazriviji.

Naši gubici u ovoj akciji bili su 1 mrtav i 2 ranjena. Neprijatelju je nanijeto više gubitaka.

Ocjena

U međuvremenu od 15—31 januara t.g. aktivnost neprijatelja ka položajima koje su držali naši bataljoni bila je dosta slaba. Mi takođe nijesmo imali tako zgodnih ciljeva gdje bi mogli zgodno udariti i nanijeti neprijatelju veće gubitke.

U glavnom ovo vrijeme iskorišćeno je za odmor ljudstva i za vrlo intenzivan vojno-politički rad.

S. F. — s. N.

2/II-944 god.

Komandant
pukovnik
B.⁴ Božović

³ Ove akcije izvodile su neprijateljske jedinice Travničkog garnizona. Vidi dok. br. 161.

⁴ Božo

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR« ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
O AKCIJAMA OD 16. DO 29. JANUARA 1944. GODINE¹**

**STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
-RADE KONCARA«**

Br. 82

Dana 2 februara 1944 god.

Predmet: Op. izveštaj

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

U vremenu od 16 januara pa zaključno sa 29 I naša Brigada nije imala jačih okršaja sa neprijateljem, već je u tom periodu bila na određenoj prostoriji vršeći sa pojedinim bataljonima pokrete u cilju kontrolisanja raznih pravaca, kao i prikupljanja podataka o neprijatelju i njegovim namerama.

Pojedini bataljoni su takođe upućivani u cilju izvođenja diverzantskih akcija na pravcu Zenica — Doboj — Teslić, ali, s obzirom na udaljenost samih komunikacija j na jačinu neprijateljskih garnizona, akcije na tom pravcu nisu izvođene, sem demonstrativnog napada na grad Tešanj.²

U vezi naređenja Štaba I ProleTERSKE divizije,³ a na osnovi postavljenih zadataka, izvršili smo raspored naših jedinica, postavljajući ih na sledećim prostorijama i to:

16 I 1944 god. — I bataljon: Petrovo Polje — Koričani — Zlovarići sa zadatkom zaštite i obezbeđenja bolnice.

II bataljon: s. Bjelobučje sa zadatkom izviđanja i kontrolisanja pravca Zenica — Zepče, kao i prikupljanja podataka o mogućnosti izvođenja diverzantskih akcija na pomenu-
tom pravcu, te su izbili na prostoriju s. Jezera — Šerići.

III bataljon: s. Očauš sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravaca koji vode u pravcu naših položaja kao i u cilju ispitivanja mogućnosti napada na pojedina manja neprijateljska uporišta na pravcu Mladikovina — Blatnica — Komušina.

IV bataljon: postavljen je na liniji Mudrike — Gostilj — Karaula sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravaca koji vode od Turbeta u pravcu naših položaja, kao i u cilju ruše-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 18—1/2, k. 727.

² i ³ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 220.

³ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 68 i 82.

nja komunikacije Travnik — Turbe — D. Vakuf, a po mogućnosti i postavljanja zaseda na podesnim prikrivenim mestima na tom pravcu.

V bataljon: jedna četa nalazila se u sastavu III bataljona, dok su ostali delovi bili u zaštiti i obezbeđenju bolnice I Prolet, divizije.⁴

Stab Brigade, Brigadni sanitet i ostale tehničke jedinice nalazile su se na prostoriji Petrovo Polje.

U toku čitavog tog dana naše jedinice nisu dolazile ni u kakav kontakt sa neprijateljem.

17—18 I 1944 god. — Jedinice su na ranijim položajima. Dve čete II bataljona vratile su se u sastav istog sa prostorije s. Jezera — **Serići**.

19 I 1944 god. Bataljoni su na ranijim položajima. IV bataljon izvršio je rušenje mosta na cesti s. Karaula — Turbe. Jedna četa III bataljona izbila je na pravcu s. Blatnica, dok su ostali delovi izbili na s. Bjelobučje.

U toku toga dana po jedinicama je izvođen vojno-politički rad.

20 I 1944 god. — Jedna pojačana četa II bataljona izbila je na pravcu Bjelobučke kolibe u cilju hvatanja četničke bande, ... Sa navedenog mesta četa se vratila ne izvršivši zadatak.

III bataljon vrši pomeranje sa prostorije s. Bjelobučje na novu [prostoriju] smeštajući se u s. Blatnica (Toletinac — Vidovići).

IV bataljon je ponovo porušio mostove, koje su seljaci bili podigli.

21 I 1944 god. — S obzirom na mogućnost izvršenja diverzantskih akcija izvršili smo pomeranje II i III bataljona sa svojih ranijih prostorija na nove i to: II bataljon na prostoriji s. Donje Bjelobučje, a III na prostoriji s. Komušina, odakle je nastavio sa prikupljanjem podataka na pravcu Teslić — Tešanj — Novi **Seher**. U toku tog dana kod I bataljona održana je komemoracija povodom dvadesetogodišnjice Lenjinove smrti.

22 I 1944 god. — I, II i III bataljon nalaze se na ranijoj prostoriji, dok se IV bataljon ponovno vraća na svoje ranije položaje s. Mudrike — Lužnica izbacujući jača odeljenja na pravcima koji vode iz Travnika, a u pravcu Vlašić Planine preko trig. tačke Devečani.

U I i III bataljonu u toku tog dana izvodila se vojno-politička nastava.

⁴ i ⁹ Opširnije o tome vidi izvještaj komesara bolnice od 19. januara 1944 (tom IV, knj. 21, dok. br. 106).

23 I 1944 god. — Svi su bataljoni na ranijoj prostoriji. Jedna četa III bataljona izbila je na prostoriju s. Kamenica u kojem se nalazi muslimanska milicija koja je napustila selo mnogo pre nego što su u isto ušle naše snage. U toku tog dana vršeno je čišćenje i uređenje boraca, a također i vojno-politički rad.

24 I 1944 god. — Bataljoni su na ranijim položajima, sem III bataljona koji je izvršio pomeranje za selo Mladikovinu usled neprijateljskog ispada i napada iz pravca Teslića. Grupa odbegle milicije iz s. Komušina, pojačana ustašama i Nemcima, izbila je, koristeći maglu, iz pravca Teslića preko s. Dolići — Vlajići — Kondžilo — Kamenica — Slatina na naše položaje s. Komušina, odakle se naš Treći bataljon pomerio. U toku pomenutog napada neprijatelj je vršio kretanje u tri kolone preko navedenih pravaca i to u jačini od 200—250 vojnika.³ U borbi, prilikom izvlačenja naših jedinica, lakše je ranjena jedna drugarica, dok su dva Talijana i jedan zarobljeni domobran nestali. Vjerovatno je da su isti prebegli neprijatelju.

25 I 1944 god. — Neprijatelj, u jačini od 150 do 200 vojnika, izbio je iz pravca Travnik — Turbe na pravac Vlašie Planina preko Devečana, težeći pri tom da izbije na pravac s. Lužnica.⁶ Vod, koji se nalazio na položaju Devečani, bio je prinuđen na odstupanje vršeći pomeranje na pravcu svoje glavnine. Izbivši iznad s. Lužnica, neprijatelj je bio sačekan od Bataljona i najuren uz gubitke od 7 mrtvih i 21 ranjenog. Posle toga neprijatelj se povukao u Turbe. U toku tog dana kod ostalih bataljona izvođen je rad po ranije predviđenom planu. Naši gubici: 1 poginuli drug.

26 I 1944 god. — Na osnovi Naređenja Štaba XI N.O.U. divizije br. Ob. 4 od 24 januara 1944 god.⁷ krenuli smo sa II i

⁵ Napad je izvela Domdo bojna iz Teslića. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 220.

⁶ Odnosi se na dijelove Zagrebačke konjičke pukovnije. Vidi dok. br. 161.

⁷ Odnosi se na zapovijest pomenutog Štaba u kojoj se kaže: »Naš zadatak:

Sa snagama V, XII, XIV [krajiške] i XII slavonske NOU brigade, dva bataljona I proleterske divizije NOVJ i artiljerijom iste Divizije napasti Teslić, sa ciljem zauzimanja istog, napasti Doboju, Usoru, Tešanj, Jelah i Rudanku, sa ciljem upada u iste garnizone...« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7/1, k. 866). O tome vidi i tom IV, knj. 21, dok. br. 117.

U to vrijeme garnizonu Teslić i još nekim neprijateljskim garnizonima pristigla su pojačanja, te je Stab Jedanaeste divizije odustao od prvobitne odluke (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 161 i 220).

III bataljonom pravcem Mladikovina — Kamenica — Raduša sa zadatkom napada na neprijateljski garnizon Tešanj. Usled dosta velike udaljenosti napad nije izveden u tačno određeno vreme, već sa zakašnjenjem od nekoliko sati, i to tako da je sam napad otpočeo tek u 4 časa u jutro. Utvrđeno je prilikom samog napada na neprijateljski garnizon, da je jačina neprijatelja bila stotinu feld-žandara pojačanih sa muslimanskom milicijom iz svih okolnih sela. Napad je izveden sa severa i zapada, a zasede su postavljene na komunikacijama koje vode preko Šehera iz pravca Maglaja za Tešanj. U samom napadu naše jedinice upale su skoro neprimetno u grad uspevši da neprijatelja u najkraćem vremenu sabiju u njegova glavna uporišta: Sreski sud, Osnovna škola, [Gradina] kula.⁸ S obzirom na kratkoću vremena i na nemogućnost osvajanja grada, usled oštre neprijateljske vatre, koja je sipala iz najjačeg uporišta kula, izdali smo naređenje za povlačenje naših snaga iz grada, nakon dvočasovne borbe, u kojoj su uništena samo 4 neprijateljska vojnika — feld-žandara, koji su izišli pred naše jedinice kao patrola. Kod nas gubitaka nije bilo.

U toku tog dana sa navedenim bataljonima smestili smo se na prostoriji s. Raduša, zaseok Alići — Bejtići.

Kod ostalih bataljona stanje nepromenjeno.

27 I 1944 god. — Bataljoni su se zadržali u toku čitavog dana na određenoj prostoriji i to: II i III bataljon s. Raduša.

Na pravcu IV bataljona neprijatelj je izvršio demonstrativni ispad na pravcu Devečani, ali nije uspeo da izbije na pomenuti položaj.

28 I 1944 god. — II i III bataljon izvršili su pokret sa prostorije s. Raduša do prostorije s. Kamenica. Kod ostalih bataljona stanje bez promena.

29 I 1944 god. — II i III bataljon izvršili su pokret iz s. Kamenica i to: II bataljon u s. Mladikovina, a III za s. D. Bje-lobučje kako bi odmorili i uredili svoje jedinice i pripremili iste na nove zadatke. Na pravcu IV bataljona neprijatelj je ponovo pokušao ispad, ali bez uspeha. Kod I bataljona izvođen je vojno-politički rad.

U vremenu od 6 I 1944 god. pa zaključno sa 31 I tri čete našeg V bataljona bile su u zaštiti naše Divizijske bolnice prevalivši put od s. Vitovlje zaključno do Drvara i natrag do s. Petrovo Polje." Za vreme svog puta bataljon nije dolazio ni u kakav sukob sa neprijateljem. Na tom putu su dezertirala 3 druga i 3 drugarice, dok su iz čete istog bataljona koja je bila u sastavu III bataljona dezertirala 3 druga dok je jedan umro u bolnici.

KRITIČKI OSVRT

U vremenu od 16 I do zaključno 29 I 1944 god. naša Brigada nije imala jačih okršaja i njene jedinice nisu došle do izražaja. Stanje kod boraca kao i komandnog sastava ne može u potpunosti zadovoljiti. Primećuje se izvesna malodušnost i kolebljivost i to najviše usled napora, teških stanbenih prilika i ishrane, a to sve potiče usled nedovoljnog političkog rada kao i gubljenja perspektiva, čemu je uzrok i veći broj dezerterstava.

Borbenost kod boraca nije mogla doći do punog izražaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
Kapetan:
Miloš Vučković

NAPOMENA:

U borbi vođenoj 25 I na pravcu s. Lužnica, ratni plen je sledeći: 1 šmajser, 1 dogled, 2 para odela i cipela, 1 puška sa šezdeset metaka.

Na pruzi Teslić — Blatnica između s. Rajševa — Crna Rijeka uništeno je od naših jedinica 300 m pruge, 1 oklopljena lokomotiva sa jednim vagonom, kao i građa za jedan most.

U svim borbama vođenim sa neprijateljem utrošeno je, i to: municije 7,9 — 620 kom., talijanske 400, 3 lake mine i 1 teška za bacač 81 mm.

NAREĐENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 3. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE ZA POKRET NA TREBAVU«

**ŠTAB
III KORPUSA NOVJ**

Br. si.
3 februar 1944 god.
Majevica.

ŠTABU XVI VOJVOĐANSKE NOU DIVIZIJE

1.) Izdao sam danas naređenje štabu vaše I brigade da odmah krene na Majevicu sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Tuzla — Zvornik i obezbjeđivanja transporta hrane koji iz Trnove treba stalno i neprekidno slati za Šekoviće, pošto se pitanje ishrane naše bolnice i jedinica na prostoru Šekovića, pa i dalje prema Romaniji, postavlja pred nas najozbiljnije. Inače je izdato naređenje da se XVII divizija postavi na prostoru: Srebrenički kraj (gdje se već nalazi VI Bos. brigada)² — Zivinice — Kladanj, gdje kreće XV Majevička brigada.³

Vaša I brigada pošto sprovede transport hrane za Šekoviće primiće obuču i spremu koju smo odredili za vašu diviziju, a koja je u znatnoj količini u posljednje vrijeme bačena iz aviona. (Tako je samo na pr. stiglo između ostalog 2.000 cipela.)

2.) Prema izvještaju koji je uputio drug Stefan vidi se da se sa svima vašim jedinicama nalazite još uvijek u Posavini. S toga krenite odmah sa vaše tri brigade (bez I) na Trebavu u cilju izvršenja postavljenih zadataka.⁴

0 situaciji na sektoru Majevice obavijestiće vas drug Gligo.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
Politički komesar
V.⁶ **Popović**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3/1—1. k. 408.

² Vidi dok. br. 110.

³ Krajem januara 1944. Brigada se nalazila na prostoru Lopare — Koraj. Vidi dok. br. 10.

⁴ Vidi dok. br. 154.

⁵ Gligorije Mandić, komandant Sedamnaeste NOU divizije.

⁶ Vladimir Vlado

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE ŠTABU
PRVOG PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA
U JANUARU 1944. GODINE¹**

**ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Broj 390
3 februara 1944.

Operativni izveštaj za
mesec januar 1944 g.

**ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE**

sektor **Travnik**

U početku meseca na travničkom sektoru nalazile su se naše dve brigade, uglavnom postavljene na dva osnovna pravca: na pravcu Travnik — Donji Vakuf I Proleterska Brigada,² a na pravcu Travnik — Jajce XIII Proleterska Brigada.³

III Proleterska (Krajiška) Brigada već ranije bila je upućena za operacije na Banju Luku,⁴ u toku celog meseca januara bila je na drugim zadacima van operativne komande ovog Štaba.⁵

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1/1—4, k. 712.

² Od 1. do 7. januara 1944. Brigada se nalazila na položajima Bačvice — Pulac — Zlokići — Đakovići — Isakovići — Kasapovići, a jedan njen bataljon bio je u s. Goleš kao brigadna rezerva. Zadatak Brigade bio je zatvaranje pravca prema Travniku. Opširnije o njenom dejstvu u to vrijeme vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 88.

* Brigada je u to vrijeme zatvarala komunikacije prema Jajcu, izuzev njenog Drugog bataljona koji se tada nalazio na osiguranju samog grada Jajca. Stab Brigade i četa za vezu nalazili su se u Turbetu. (Vidi tom IV, knj. 21, dok. 134.)

³ Odnosi se na operacije Petog korpusa NOVJ od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944. pod čijom komandom je u to vrijeme bila i ova brigada. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i 174 i knj. 21, dok. br. 103.

⁵ Do 11. januara 1944. Brigada je bila pod komandom Štaba Petog korpusa i po njegovom naređenju, poslije povlačenja iz Banje Luke, dejstvovala na komunikaciji Banja Luka — Čadavica — Mrkonjić Grad — Jajce. Toga dana Stab Šeste NOU divizije prenio joj je naređenje (vjerovatno Štaba Prvog proleterskog korpusa) za prebacivanje na područje Ribnika, odakle je preko Potoka krenula za Prekaju i Drvar. Opširnije o tome vidi dok. br. 37 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 57 i 103.

Travnički sektor bio je stabiliziran: aktivnost na ovom sektoru ispoljavala se našim povremenim demonstrativnim napadima, a — s druge strane — skoro svakodnevnim neprijateljskim ispadima sa manjim kolonama u po nekoliko pravaca. Znatniji rezultati nisu postizati ni na jednoj strani.

5. I. u Travnik su pristigli delovi divizije »Princ Eugen«. Njihovo pridolaženje nastavljeno je i 6. I., a potom, sledećih dana, u Travniku se prikupila glavnina ove divizije® i tzv. motorizovana Romelova grupa.⁷

6. I.⁸ u 24 časa noću neprijatelj iz Travnika otpočeo je sa napadom na celom sektoru u četiri kolone: jedna ka Rankovićima, druga ka Kasapovićima, treća preko Vilenice i četvrta, najjača, oko 800 Nemaca, preko Paklareva. Sve ove kolone bile su iz sastava divizije »Princ Eugen«.

Neprijatelju je uspeo da potisne naše pretstraže, ali je već na prvim sledećim položajima bio zadržan. Blagodareći brzoj telefonskoj vezi koja je postojala između štabova brigada, pa čak i štabova bataljona, jedinice XIII Proleterske Brigade uz sadejstvo jednog bataljona I Proleterske Brigade razbile su glavnu neprijateljsku kolonu na otseku Paklareva; zaobilaznim manevrima i odlučnim protivnapadima neprijatelj je bio ispresecan i nateran u neorganizovano povlačenje. Pojedine neprijateljske grupe bile su izolovane i opkoljene. Borba je trajala, računajući i uništenje opkoljenih grupa, do 18 časova 8. I.

Na ovom pravcu neprijatelj je ostavio na bojnopolju 150 leševa. Za vreme borbe neprijatelju je uspeo da sa 12 kola odvuče ka Travniku drugi deo svojih gubitaka u mrtvim i ranjenim. Zarobljeno je 7 Nemaca. Među mrtvima nalazilo se i 6 neprijateljskih oficira. Prema naknadno dobivenim oba-

⁶ Odnosi se na Sedmu SS diviziju »Princ Eugen« koja je po planu Druge oklopne armije imala zadatak da sa linije Zepče — Zenica — Kakanj nadire opštim pravcem Travnik — Bugojno — Kupres — Livno, pročešljava usput područja Vlašića, Krušćičke, Radovan i Krug planine, potisne snage Prvog proleterskog korpusa ka Vrbaskoj dolini i uspostavi garnizone u većim mjestima. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 179 do 187. radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod br. 128) i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, izdanje Vojnog istoriskog instituta. Beograd, 1958, i dok. br. 174 u ovoj knjizi.

⁷ Ne odnosi se na Romelove jedinice. Ovu grupu su sami borci tako nazvali.

⁸ Prema izvještaju Štaba Trinaeste proleterske brigade »Rade Končar« i Zapovjedništva Zagrebačke konjičke pukovnije, Sedma SS divizija preduzela je napad 7. a ne 6. januara. Opširnije o tome vidi dok. br. 161 u ovoj knjizi i tom IV. knj. 21, dok. br. 134.

veštenjima neprijatelj je ovde imao oko 300 vojnika i oficira izbačenih iz stroja.

Zaplenjeno je: 9 mitraljeza šaraca, 1 teški bacač, 3 tromblonske puške, 6 mašingevera, 4 pištolja. 55 ispravnih pušaka, 1 puška sa dvogledom, 1 telefonska radio stanica, 12 kalemova kabla, 11.000 metaka, prilično odela i obuće i ostalog ratnog materijala.

Na ostala tri pravca neprijateljskog nastupanja borba je bila manje uporna i trajala je do pre podne 8. I. Na tim pravcima neprijatelj je ostavio na bojnopolju 6 leševa, 3 tovarna konja, 2.000 metaka i nešto druge spreme.

Sadejstvo između jedinica, rad štabova i zalaganje boraca u ovoj borbi bili su potpuni.

u neprijateljskoj ofanzivi

Od Banja Luke 7. I. nadirala je jača motorizovana kolona cestom Sitnica — Čađavica — Mrkonjić Grad — Jajce." Ova kolona dejstvovala je u glavnom samo neposredno duž ceste; njeni dnevni prodori bili su duboki.

Neprijateljska grupa na prostoru Livno—Duvno bila je neaktivna.

U dolini Neretve prikupljena 369 »Vražija« divizija otpočela je napade sa linije Konjic—Ostrožac, opštim pravcem dejstva ka Prozoru.¹⁰ Ova grupa nije bila naročito jaka; njeni prodori nisu bili brzi.

Situacija, pak, u centralnoj Bosni u to vreme nije bila jasna. Obaveštenja sa tog sektora bila su nepotpuna i neblagovremena. Obaveštenja su dolazila od pozadinskih ustanova ili drugih neboračkih delova. Naše operativne jedinice sa toga sektora našle su se u jeku neprijateljske ofanzive u času kada su izlazile iz akcije na Banja Luku. Razumljivo, da je dotadnja redovna veza, ne samo sa nama, već i unutar njih samih, bila poremećena. Tako je došlo da su se prva obaveštenja o padu Kulaša, Klupa i Pribinića ocenjivala kao neprijateljski ispadi koji su bili mogući i ranije uobičajeni obzirom na raspored naših delova na toj prostoriji. No već izraženi mo-

⁹ Ovim pravcem nadirao je Devedeset drugi njemački motorizovani puk i tom prilikom vršio strašan teror nad narodom u zapadnoj Bosni. O tome vidi film, reg. br. Minhen 9/303153—303159, u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, i tom IV, knj. 21, dok. br. 49, napomenu br. 2.

¹⁰ Trista šezdeset deveta legionarska divizija (»Vražja«), razvijena na širokom frontu, nastupala je sa linije Fojnica — Kreševo — Ivan Sedlo — Konjic — Jablanica, preko Pogorelice i Bitovnje i dolinama Rame i Doljanke, ka Prozoru i Duvnu sadejstvujući Sedmoj SS diviziji. Vidi o tome radnu kartu pod šifrom »Operacija Jajce« i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2.

PROLETERSKA DIVIZIJA
NOV. JUGOSLAVIJE
Broj 390...
3 februara 1944.

Operativni izveštaj
za mesec januar 1944 g.

STABU I PROLETERSKOG KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

SEKTOR TRAVNIK

U početku meseca na travniškom sektoru nalazile su se naše dve Brigade, u glavnom postavljene na dva osnovna pravca: na pravcu Travnik - Donji Vakuf i Proleterska Brigada, a na pravcu Travnik - Jajce XIII Proleterska Brigada.

III Proleterska / Krajska Brigada već ranije bila je upućena za operacije na Banja Luku u toku celog meseca januara bila je na drugom zadatku van operativne komande ovoga Štaba.

Travniški sektor bio je stabiliziran: aktivnost na ovom sektoru ispoljavala se našim povremenim demonstrativnim napadima, a - s druge strane - skoro svakodnevnim neprijateljskim ispadima sa manjim kolonama u po nekoliko pravaca. Značajni rezultati nisu postizani ni na jednoj strani.

5. I. u Travniku su pristigli delovi divizije "Princ Eugen". Njihovo pridolaženje nastavljeno je i 6. I., a potom, sledećih dana, u Travniku se prikupila glavnina ove divizije i tzv. motorizovana Romelova grupa.

6. I. u 24 časa noću neprijatelj iz Travnika otpočeo je sa napadom na celom sektoru u četiri kolone: jedna ka Rankovićima, druga ka Rasapovićima, treća preko Blamice i četvrta, najjača, preko 800 Nemaca preko Paklareva. Sve ove kolone bile su iz sastava divizije "Princ Eugen".

Neprijatelju je uspelo da potisne naše pretstraže, ali je već na prvim sledećim položajima bio zadržan. Blagodareći brzoj telefonskoj vezi koja je postojala između Štabova Brigada, pa čak i Štabova bataljona, jedinice XIII Proleterske Brigade us sadejstvo jednog bataljona I Proleterske Brigade razbilo su glavnu neprijateljsku kolonu na otseku Paklareva, zaobilasnim manevrima i odlučnim protivnapadima neprijatelj je bio ispresecan i nateran u neorganizovano povlačenje. Pojedine neprijateljske grupe bile su izolovane i opkoljene. Borba je trajala, računajući i uništenje opkoljenih grupa, do 18 časova 8 I.

Na ovom pravcu neprijatelj je ostavio na bojnopolju 150 leševa. Za vreme borbe neprijatelju je uspelo da sa 12 kola odvuče ka Travniku drugi deo svojih gubitaka u mrtvim i ranjenim. Zarobljeno je 7 Nemaca. Među mrtvima nalazilo se i 6 neprijateljskih oficira. Prema naknadno dobivenim obaveštenjima neprijatelj je ovde imao oko 300 vojnika i oficira izbačenih iz stroja.

Zaplenjeno je: 9 mitraljeza šaraca, 1 teški bacač, 3 tromblonske puške, 6 mašingevera, 4 pištolja, 55 ispravnih pušaka, 1 puška sa dvo-gledom, 1 telefonska radio stanica, 12 kalemova kabla, 11.000 metaka, pri-lično odela i obuće i ostalog ratnog materijala.

Na ostala tri pravca neprijateljskog nastupanja borba je bila manje uporna i trajala je do pre podne 8 I. Na tim pravcima neprijatelj je ostavio na bojnopolju 6 leševa, 3 tovarna konja, 2.000 metaka i nešto druge sprema.

Sadejstvo između jedinica, rad Štabova i zalaganje boraca u ovoj borbi bili su potpuni.

u neprijateljskoj ofansivi

Od Banja Luke 7 I nadirala je jača motorizovana kolona cestom Sitnica - Čadjevica - Mrkonjić Grad - Jajce. Ova kolona dejstvovala je u glavnom samo neposredno duž ceste; njeni dnevni prodori bili su duboki.

Neprijateljska grupa na prostoru Livno - Duvno bila je neaktivna.

U dolini Neretve prikupljena 369 "Vr. šija" divizija otpočela je napade sa linije Konjic - Ostrožac, opštim pravcem dejstva ka Prozoru. Ova grupa nije bila naročito jaka; njeni prodori nisu bili brzi.

Situacija, pak, u centralnoj Bosni u to vreme nije bila jasna. Obaveštenja sa tog sektora bila su nepotpuna i ne blagovremena. Obaveštenja su dolazila od posadinskih ustanova ili drugih neborbačkih tela.

menti na ostalim pravcima pretpostavljali su situaciju u centralnoj Bosni onakvom kakva se u stvari razvijala. A na tom terenu, po celoj širini od r. Bosne do r. Vrbasa brzo su nadirale jake kolone brdske pešadije: I Gorska Divizija iz doline Bosne¹¹ i nepoznata grupa iz doline Vrbasa.¹²

Neprijateljska grupa iz Travnika, koja je u svom prvom nastupanju ka dolini Vrbasa bila potučena u visini Turbeta, nije se više usudila da ponovi taj pokušaj.¹³ Pasiviziranje te najneposrednije neprijateljske grupe omogućilo nam je lakše i jednostavnije prikupljanje i izvršenje probijanja neprijateljske ofanzive. No, isto to, s druge strane, kao i činjenica da nam nisu bili u dovoljnoj ošttrini poznati svi momenti razvoja situacije u centralnoj Bosni, učinilo je da smo u prvom momentu precenili vreme za koje — prema razvoju opšte situacije — možemo još obezbeđivati dolinu Vrbasa, makar i razređenim rasporedom na istom dotadanjem sektoru. Naime, tada — 8. I. doneta je odluka:

da se XIII Proleterska Brigada orijentiše na pravcu Gostilj—Vitovlje—Koričani u cilju obezbeđenja toga pravca za izvlačenje — »kad dođe vreme« — cele Divizije na planinski masiv u razvodu reka Ugar, Vrbanja, Bila, Usora;

da se I Proleterska Brigada glavninom prikupi ka Karauli na istom pravcu za XIII Proleterskom Brigadom, i da njeni delovi ipak ostanu razređeni na dotadanjem sektoru prema Travniku za zatvaranje pravaca ka dolini Vrbasa.

Međutim, u borbama 9 o.m. koje je vodila XIII Proleterska Brigada,¹⁴ docnije potpomognuta manjim delovima I Proleterske Brigade, uočeni su sledeći novi momenti:

— da neprijatelj na celom prostoru od r.[eke] Bosne do r. Vrbasa nadire jakim kolonama koje su, ne obazirući se na žrtve, drsko i skoro nezadrživo, postizavale svoj dnevni cilj;

¹¹ Odnosi se na Prvu brdsku diviziju, koja je u to vrijeme sa linije Doboj — Zepče nastupala ka zapadu opštim pravcem Tešanj — Borja planina — Skender Vakuf, a zatim skrenula na jugozapad i preko komunikacije Jajce — Travnik i Jajce — Bugojno te planinskog masiva Vitoroga i Glamočkog polja izbila u sjeverozapadni dio Livanjskog polja, odakle je otišla u sjevernu Dalmaciju. Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2. Više o njenom kretanju i dejstvu u vremenu decembar 1943 — oktobar 1944. vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 35 i dok. br. 61 u ovoj knjizi.

¹² Redakcija nije mogla da ustanovi na koju se neprijateljsku jedinicu odnosi.

¹³ Odnosi se na dijelove Sedme SS divizije »Princ Eugen« i dijelove Zagrebačke konjičke pukovnije. Opširnije o tome vidi dok. br. 161.

¹⁴ Toga dana Brigada je vodila borbu sa dijelovima Prve brdske divizije na prostoru s. Vitovlje — Gostilj. Vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 134.

— da su delovi XI Divizije u dotadanjim borbama bili ispresecani, bez međusobne veze i veze sa rukovodstvima; njihova sposobnost za dalju borbu bila je u tom momentu mala ili skoro nikakva.¹⁵

— U toku ovog dana vođene su vrlo oštre borbe, no neprijateljska nadmoćnost bila je i suviše velika, a naročito prodornost pojedinih njihovih grupa, što je onemogućilo dobro sadejstvo i vezu između pojedinih naših jedinica, koje su u najviše slučajeva morale voditi borbu skoro u sve strane.

U ovakvoj situaciji doneta je nova odluka:

a.) daljom dnevnom borbom:

— stvoriti najpotrebnije vreme za prikupljanje svih jedinica neposredno ispred neprijateljskog čela;

— privući neprijateljsku pažnju i grupisanje ka sektoru Turbe—Karaula;

b.) prikupiti susedne jedinice XI Divizije;

c.) sa svim jedinicama u toku noći 9/10. I. prikupiti se na prostoru Seliči—Crni Vrh—Gradina—Radalje (neposredno južno od komunikacije Turbe—Jajce) i odmah zatim izvršiti prodor na našem krajnjem levom krilu pravcem: Crni Vrh—Karaula Gora—Ukelj—Božica Brijeg—Jasik—Ponir do na prostoriju Vitovlje—Imljani—Petrovo Polje.¹⁶ Prikupljanje delova I Brigade koji su bili ostali na travničkom sektoru trajalo je duže, a tako isto i prikupljanje delova koji su bili angažovani u dnevnim borbama, tako da je pokret određenim pravcem otpočeo -9 o.m. tek u 23 časa. Sa nama su krenuli delovi XI Divizije kojih je ukupno bilo tri i pol bataljona.¹⁷ Proboj neprijateljskog rasporeda tim pravcem izvršen je bez zastoja i sa vrlo kratkom borbom sa malim neprijateljskim delovima koji su se nalazili na prostoru Karaula Gora — Božikovac.

Red i disciplina u ovom pokretu bila je potpuna. Držanje boraca i starešina dobro. Jedino nije bilo dovoljno snalaženja u prethodnim pripremama za detaljno organizovanje ovoga marša, te se moralo ostaviti više vremena da se obezbedi organizovanje marša u svim pojedinostima.

¹⁵ Riječ je o dijelovima Pete kozarske (krajiske) brigade Jedanaeste divizije, koji su tada vodili borbu na prostoriji s. Vitovlje — Ponir. U toku borbe jedna njena četa se izdvojila i priključila Drugom bataljonu Prve proleterske brigade i sa njime pošla u zapadnu Bosnu, odakle je 17. januara 1944. upućena Petom korpusu. Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 85 i dok. br. 6133/1 4—1 (44) u Institutu za izučavanje radničkog pokreta naroda Jugoslavije u Beogradu.

¹⁶ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 88 i 134.

¹⁷ Odnosi se na Petu kozarsku (krajisku) brigadu kojoj je Štab Prve proleterske divizije u tom cilju izdao naređenje 9. januara 1944. (Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 48.)

Ni do poslednjeg momenta povoljnog za izvlačenje nismo uspjeli da se povežemo sa divizijskom bolnicom i dva bataljona (V — XIII-te i II — I-ve Brigade) koji su bili neposredna zaštita bolnice.¹⁸ Ranijim opštim planom i postavljenim zadacima, XIII Proleterska Brigada dobila je da štiti bolnicu i obezbedi u slučaju potrebe — njeno izvlačenje. Međutim brzi prodori neprijatelja i stanje kod jedinica XI Divizije (koje su svojim desnim krilom pokrivala front ispred bolnice) onemogućili su blagovremeno organizovano pomeranje bolnice, tako da je ona sa svojim zaštitnim bataljonima bila čak i bez veze sa nama, te zato i donela odluku u smislu izvlačenja ka dotadanjim slobodnoj teritoriji. No sve ove okolnosti proistekle su iz činjenice da se malo zakasnilo u blagovremenoj oceni momenta za probijanje.

Po izbijanju na prostoru Vitovlje, čelni bataljoni I Proleterske Brigade naišli su na jednu neprijateljsku kolonu jačine jedna bojna I Gorske Divizije, koja je išla pravcem Meline—Melići—Ponir. Neosetno je izvršeno opkoljavanje, borba se razvila između Melića i Ponira. Uništenje te kolone trajalo je 24 časa, t.j. od 10. I. do 11. I. do 12 časova kada je neprijatelju stiglo pojačanje pravcem Gostilj—Ponir. koje je uspjelo da prikupi male ostatke ove bojne i da zakopa veliki broj mrtvih Nemaca.

U toku ovih borbi neprijatelj je imao preko 360 mrtvih od kojih je najveći broj ostavljen na bojnom polju ili zakopan u velike zajedničke jame. Broj ranjenih neprijateljskih vojnika mora da je vrlo velik. U mnogo slučajeva sa celim mitraljeskim rafalima uništavane su iz neposredne blizine nemačke grupe koje su se kretale u velikim kolonama svrstane po prtinama.

posle probijanja

Posle probijanja I i XIII Proleterska Brigada postavile su se na prostoru oko izvornog dela r. Ugar i r. Vrbanja. Na istoj prostoru našle su se tri brigade XI Divizije¹⁹ i XII Slavenska Brigada.²⁰ Trebalo je više dana da se ove jedinice krenu na novi sektor, te su za sve to vreme ishrana i smeštaj bili nepovoljni.

¹⁸ Ova dva bataljona povlačila su se sa divizijskom bolnicom preko Vrbasa. Janja i Glamočkog polja do Drvara, odakle su se tek početkom februara vratili u srednju Bosnu, u sastav svoje Divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 106 i dok. br. 96 u ovoj knjizi.

¹⁹ Odnosi se na Petu kozarsku (krajišku). Dvanaestu krajišku i Četrnaestu srednjobosansku brigadu. (Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 85, 93 i 161.)

²⁰ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 169.

Za diverzantske akcije u dolini Vrbasa upućena je jedna manevarska grupa od dva bataljona¹¹ I Proleterske Brigade. Delovi ova dva bataljona ušli su 17. I. u napuštenu Jajce.— Jedno izviđačko odeljenje ušlo je u Mrkonjić Grad i tu uhvatilo 4 četnika i 1 konja. Prilikom ponovnog ulaska Nemaca u Jajce 22. I. vođena je borba bez naročitih rezultata. Na dan 31. I. zaseda iz ove grupe na cesti Jajce — Donji Vakuf postavila je mine na koje je naišla motorizovana kolona od 6 tenkova i 100 kamiona. Neprijatelj je otkrio mine i posle kraće borbe uspeo da se probije za Jajce. Neprijatelju su naneti veći gubici.

Jedan bataljon je postavljen na prostoru Gostilj — Karaula za diverzantske akcije na komunikacije Travnik — Turbe — Donji Vakuf. Između Turbeta i Karaule neprijatelj je svakodnevno izviđao tenkovima i kolonama sa 2—300 Nemaca.¹² Noću su pravljene prepreke i rušeni mostovi, a danju su nanošeni prilični gubici neprijateljskim kolonama koje su vršile ispade. 31. I. zaseda ovog bataljona na cesti Turbe — Donji Vakuf sačekala je jednu neprijateljsku kolonu od 20 kamiona sa vojskom i nanela im dosta gubitaka dejstvujući rafalima u napunjene kamione. No veći rezultati nisu postignuti radi toga što prethodno nije cesta bila razrušena, te su kamioni uspeali da umaknu.

Naši stalni izviđački delovi na Vlašić Planini redovno su vraćali češće upućivane neprijateljske izviđačke satnije noseći im gubitke. 25. I. ubijeno je 7 Nemaca, među njima jedan poručnik, 21 ranjeno; zaplenjen 1 mašingever, 1 dvogled, 1 puška, nešto malo odela i obuće.

Dva bataljona XIII Proleterske Brigade postavljena su na sektor Očauš — Mladikovina — Blatnica — Serići — Bjelobučje. Na ovoj prostoriji razjurili su »zeleni kadar« i nekoliko od njih zarobili. »Zeleni kadar« sad je razbijen na manje grupe i sakriven po planinskim stajama. Uništili su 300 m železničke pruge Teslić — Blatnica i 1 oklopnu lokomotivu sa 4 vagona. 26. I. delovi ove grupe upali su u Tešanj, uspeali su da steraju neprijatelja u dve utvrđene zgrade i u Tvrdavu. Ubijena su 4 neprijateljska vojnika. U zoru naši delovi su izašli iz grada.²⁴

⁵¹ Treći bataljon i italijanski bataljon -Garibaldi«. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 120.

^M Vidi dok. br. 12.

⁵³ Vidi dok. br. 161.

Povlačenje je izvršeno po naređenju Štaba Jedanaeste NOU divizije, po čijem je planu Trinaesta proleterska brigada izvela ovaj napad. (Vidi dok. br. 13.)

Za sve ovo vreme glavni cilj nam je bio odmoriti jedinice i obezbediti im što bolji smeštaj i ishranu. U ovome se nije potpuno uspelo jer su prilike na terenu bile za ovo slabe. Takođe zbog slabe odeće i obuće bilo je dosta obolelih drugova, tako da se i onako malobrojno stanje smanjilo toliko da je i redovna služba za neposredno obezbeđenje stvarala nove poteškoće. Ovo naročito u XIII Prolet. Brigadi kod koje se za najmanje patrole uzima odelo iz cele čete koja za to vreme polunaga ostaje po kućama. Ovakvo stanje je i sada kod te Brigade u pogledu odela, dok je sa obučom sada snabdevena.

Naši gubitci u ovom periodu vide se iz priloženog pregleda gubitaka. Najveći deo od onih koji su u tom pregledu uneti u rubriku »Nestali« — dezertirao je.²⁵ Među njima, pak, najviše je Slavonaca te smatramo da se dobar deo njih nalazi kod XII Slavonske Brigade. Iz I Proleterske Brigade dezertirali su uglavnom Kozarčani, pa je moguće da se jedan deo njih nalazi kod V Kozarske Brigade. Preduzeli smo mere da se ovo proverí.

Sadanji raspored je:

I Proleterska brigada: — 2 bataljona istočno od Jajca za dejstvo u dolini Vrbasa:

— 1 bataljon na prostoru Gostilj — Karaula za dejstvo na komunikaciju Travnik — Turbe — Donji Vakuf.

— Tehnička četa za održavanje i obezbeđenje prolaza na Vrbasu kod Bešpelja.²⁶

— Ostala tri bataljona u rezervi i na odmoru: 1 u Skender Vakufu, obezbeđujući taj pravac od javoranskih četnika, koji su do sada bili u Skender Vakufu; 1 bataljon u Imljanima sa ostalim brigadnim delovima; 1 bataljon na prostoru oko Obodnika koji služi za obezbeđenje od četnika karavana koje organizuje divizijska Intendantura za pomaganje snabdevanja brigada.

Xin Proleterska brigada:²⁷ 2 bataljona na prostoru Bjelobuče — Mladikovina — Blatnica; 1 bataljon sa prostorije Kruševo Brdo — Palivuk šaljemo na istu prostoriju. Ostala dva bataljona nalaze se na prostoru Petrovo Polje — Koričani — Mudrike — Sišava.

²⁵ Kao što se vidi iz dokumenta, nije u pitanju dezerterstvo, već težnja boraca da se priključe jedinicama formiranim od ljudstva iz njihovog kraja.

²⁶ Na ovaj zadatak četa je upućena 18. januara 1944. Vidi Operacijski dnevnik Štaba Prve proleterske divizije (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 16/20—6. k. 712 A).

²⁷ Detaljnije o rasporedu i dejstvu Brigade u to vrijeme vidi dok. br. 13.

Cim dode popuna od prekomoraca — Slovenaca,²⁸ uputićemo celu XIII Proletersku Brigadu, sem jedan bataljon, na prostoriju Bjelobučje — Mladikovina — Blatnica — Pribinić — Buletić — Serići.

Prilog:

brojno stanje²⁹ i
pregled gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Vlado Šćekić

Načelnik
major,
Moma Durić

Komandant
p. pukovnik,
Vaso Jovanović

(M. P.)

^M Odnosi se na Slovence iz Slovenačkog primorja, koji su poslije prvog svjetskog rata potpali pod italijansku vlast, pa su tako bili mobilisani u njihovu vojsku, kao i na zarobljene i internirane Slovence. Poslije kapitulacije Italije, oni su izrazili želju da stupe u NOVJ i dadu doprinos borbi za konačno oslobođenje od neprijatelja. Od njih, kao i od ostalih zarobljenih i interniranih Jugoslovena, formirana je 20. oktobra 1943. u logoru u Karbonariju, kod Barija, Prva brigada, nazvana »prekomorska«. Kasnije su od svih Jugoslovena koji su bili u logorima u Italiji formirane još četiri takve brigade. Prva brigada je prebačena na srednjodalmatinske otoke (Korčulu, Hvar i Vis) i jedan njen dio raspoređen na Korčuli, gdje je uzeo učešća u poznatim borbama na tom otoku, a zatim je prebačen na Vis. Drugi dio, jačine četiri bataljona, pokušao je da se prebaci preko Šolte na kopno, kod Starog Trogira. Nakon povlačenja s Korčule i neuspjelog prebacivanja kod Starog Trogira, sve ljudstvo Brigade koncentrisano je na otoku Visu, odakle je noću 3/4. januara 1944. upućeno ka Telašćici, na Dugom otoku. Noću 7 8. januara Brigada je prebačena na kopno u rejonu Biograda (luka Drage) i upućena u Drvar, gdje je rasformirana, a njeni borci raspoređeni u jedinice Prvog proleterskog korpusa. Opširnije o tome vidi knjigu depeša Štaba Prve proleterske divizije (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1/10. k. 712 i 1—15. k. 706. i tom VIII. knj. 1, dok. br. 56.

⁵⁵ Vidi dok. br. 69.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU I RADU BRIGADE OD 16. DO 29. JANUARA 1944. GODINE¹

Š T A B
V KK NOU BRIGADE
Br. Str. pov. 19/44.
3. febr. 1944. god.
Položaj.

*15-dnevni operaciski izve-
štaj dostavlja. —*

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Naše jedinice u vremenu od 15—31 januara 1944 god. imale su sledeće pokrete i dodir sa neprijateljem:

- 16.1. 1944. god. Naše jedinice su na liniji Očauš — Pribinić, Cečava. Sukoba sa neprijateljem nema.
- 17.1. 1944. god. Položaj i stanje jedinica isto. — Odmor.
- 18.1. 1944. god. Položaj jedinica se nešto menja. IV bataljon kreće za Ukrinicu, a II se spušta prema Prnjavoru da ispita stanje u gradu.
- 19.1. 1944. god. Bataljoni su na liniji Maslovare — Pribinić — Ukrinica — Osredci — Cečava.
- 20.1. 1944. god. Položaj isti. Sukoba nema.
- 21.1. 1944. god. Položaj isti. Sukoba nema.
- 22.1. 1944. god. Položaj jedinica: Pojezna—Kulaši—Ukrinica — Popovići. Vrš se rekvizicija i konfiskacija četničke imovine kao i hvatanje i rasterivanje četničkih grupica.
- 23.1. 1944. god. Isti položaj jedinica.
- 24.1. 1944. god. Stanje isto.
- 25.1. 1944. god. Sve su jedinice u pokretu za Teslić,² sem II bataljona, koji ostaje u zaštiti brigadne ambulante u Cečavi.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 45/2, k. 870.

² Vidi dok. br. 13, objašnjenje br. 7.

26. I. 1944. god. Sa dva bataljona vrši se priprema za napad na Teslić sa južne strane. U napadu su trebali da učestvuju I i III bataljon, ali od njega se je odustalo jer su u grad stigla neprijatelju pojačanja.³ Tako je te noći napad odgođen.⁴ Sukoba sa neprijateljem nije bilo. Oba bataljona su smeštena delom u Rankovićima i Gustom Tesliću. — IV bataljon kreće preko Ljeskovih Voda ka Doboju u cilju napada neprijateljskih garnizona. Od napada se takođe odustalo, jer su stigla pojačanja. Borba se vodila usput sa četničkim grupicama i milicijom. Zarobljeno je 300 metaka i 6 pari cipela. Naši nisu imali gubitaka.
27. I. 1944. god. Bataljoni su u pripremi za napad, ali i ove noći se napad odgađa. — IV bataljon vraća se u Stanare, dok je II u Cečavi u zaštiti brigadne ambulate.
28. I. 1944. god. Snage brigade su na liniji Vlajići — Cero-vica — Gojakovac. Manji sukobi sa četnicima.
29. I. 1944. god. Jedinice su na istim položajima. Sukoba sa neprijateljem nema. — Odmor.

JEDINICA JE U TOKU 15 DANA IMALA SLEDEĆE:

1. — Gubici: a) vlastiti — nije bilo.
b) neprijat. — 3 četnika mrtva i jedan ranjen.
2. — Plen: O r u ž j e — 1 puška.
M u n i c i j a — 325 metaka.
3. — Naročito: Zakrčena cesta Pribinić — Klupe (drvećem) u dužini 1 km.
Zarobljena jedna pisaća mašina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar	Zam. komandanta — major
Odsutan	(M. P.) Rade'

³ U izvještaju Drugog zbornog područja za januar 1944. o tome stoji: »...U Doboju je primljena zapovijed: da se delovi 6. 1. p. odmah upute u Teslić, a delovi 4. lovačke pukovnije na postave u Dboj.

II. bojna 6. 1. p. Stožer i 15. sat stigli su u Teslić u 18 sati 22. siječnja o. g.« Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 220.

⁴ Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 161.

⁵ Narodni heroj Rade Kondić. Kao komandant Pete kozarske (krajiške) NOU brigade poginuo u borbi s Nijemcima 30. avgusta 1944. kod Manjače, prilikom prelaza rijeke Bosne.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DESETE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO
31. JANUARA 1944. GODINE'**

ŠTAB
VII N. O. U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Pov. br. 28/44.
3. II. 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ

Jedinice ove brigade u vremenu od 15. januara 1944. do 31. januara 1944. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

15. I. 1944. Brigada se nalazila na prostorijsi s. Zahum — s. Rumboci — Jaklića staje. Uslijed neprijateljskog nadiranja jačim kolonama od pravca: s. Doljani — Sovići. od Prozora cestom prema Ravnom, drugom kolonom preko Jaklića staja — Zahum — Ravno i G. Vukovsko — Ravno prebacili smo Brigadu na prostorijsu s. Kozo — s. Zvirnjača — Zlopolje.
16. I. 1944. Neprijatelj je nastupio na položaje IV. bataljona (s. Kozo) sa kolonom jačine oko 700 vojnika od pravca s. Sovići.² Pred s. Kozo ova kolona se podijelila u dvije kolone tako da je jedna nadirala preko s. Kozo u pravcu Mrkodola a druga preko b. M. Dašnik (k. 1230) prema Zvirnjači. Sa ovim kolonama primio je borbu IV. bataljon te uslijed veće nadmoćnosti neprijatelja bataljon se povlačio u pravcu Mrkodola. Sa kolonom koja je kretala preko Dašnika prema Zvirnjači primio je borbu III. bataljon i poslije žestoke borbe morao se je povući prema Zvir-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg br. 5 3, k. 854.

² Odnosi se na dijelove 369. legionarske divizije (»Vražje«) koji su nadirali dolinom r. Doljanke ka Duvnu. (Vidi Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2.)

njačkim stajama. Neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i ranjenih.

Jedinica je imala 2 mrtva i 2 ranjena druga. Na položaju ostalih bataljona nije bilo promjena.

17. I. 1944. Brigada je izvršila pokret sa prostorije Zlopolje sa tri bataljona, sanitetom i intendanturom u 8 časova na prostoriju s. Lipe, dok je jedan bataljon ostao u Zlopolju da ispita namjere neprijatelja odnosno pravac njegovih pokreta.
18. I. 1944. Brigada je izvršila pokret iz s. Lipe sa dva bataljona, sanitetom i intendanturom na prostoriju s. Rakitno. Jedan bataljon ostavljen je u s. Lipe da sačeka dolazak III. bataljona sa prostorije Zlopolje i da sa njim u toku dana prebaci se na prostoriju s. Rakitno.
U s. Rakitno pripucala je na naše prethodnice seoska milicija, žandarmi i finansi (koji su se nalazili u tom selu) i pobjegli u pravcu Posušja. Tom prilikom zaplijenili smo 2 puške, 1200 jugoslovenske municije, oko 2000 talijanske municije za >Bredu« i talijanske puške, 12 granata za talijanski bacač (laki) i za isti oko 400 osnovnih punjenja.
19. I. 1944. Brigada se nalazila na odmoru u s. Rakitno. Izdali smo naređenje I. i II. bataljonu da izvrše napad na neprijateljsko uporište Mesihovina u 10 časova. Akcija nije uspjela radi veće nadmoćnosti neprijateljskih snaga. Neprijateljski gubici nepoznati su nam. Vlastiti gubici su 1 mrtav.
20. I. 1944. Brigada je izvršila pokret sa prostorije s. Rakitno u pravcu Prozora u 7 časova. Pravac pokreta je s. Rakitno — s. Konjsko — Mučinovac — Blidinje Jezero — Dugo Polje — Rudo Polje — Risovac — s. Sovići. Brigada se je razmjestila na prostoriji s. Masna Luka, s. Risovac, s. Sovići — s. Ponor. Na ovu prostoriju sve jedinice ove brigade stigle su do 18 časova.
21. I. 1944. Brigada se je nalazila na odmoru.
22. I. 1944. U 4 časa prebacili smo II. bataljon u Proslapsku Planinu na prostoriju s. Bošnjak i Lovrić. U 7 časova neprijatelj je izvršio napad na I. ba-

taljon gdje se nalazio štab brigade, intendatura i sanitet od pravca s. Rakitno. Jačina neprijateljskih snaga bila je dvije satnije. Borba je trajala 2 sata kada je neprijatelj razbijen i protjeran u pravcu Blidinje Jezero. U borbi su učestvovala dvije čete I. bataljona, zaštitnica brigade i intendanture. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 4 zarobljena a oko 20 ranjenih je sa sobom odvuкао. Naši gubici su 1 mrtav i 3 ranjena.

Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza »zbrojovke i 1 »šarac« i 12 pušaka. Sem toga je zaplijenjena izvjesna količina municije i sitnije sprema. Navedene satnije pripadale su »Princ Eugen« SS diviziji koje su satnije bile smještene u Širokom Brijegu.³ U 16 časova prebacili smo I. bataljon u Proslapsku Pl. na prostoriju sela G. Višnjani, odakle se ima prebaciti u toku narednog dana na prostoriju s. Filipović i Zilići. Prema podacima koje je prikupio III. i IV. bataljon u Doljanima se nalazila jedna satnija neprijateljske vojske ojačana sa seoskom milicijom. Štabovi bataljona su ispitali i izvidili prilaze selu te predvidjeli zajedničku akciju koju je štab brigade odobrio. Borba je počela u 21 čas a trajala je 2 časa.⁴ U toku borbe vidjelo se da su neprijateljske snage jače a sem toga neprijatelj se dobro zabarikadirao u tvrde zgrade, crkvu i fratrov stan, odakle su davali jak otpor. U vezi s tim bataljoni su odstupili. Neprijateljski gubici su nam nepoznati. Naši gubici su 2 mrtva i 1 ranjen.

- 23. I. 1944 Brigada je izvršila pokret sa dosadasnje prostorije u 6 časova i postavila se na prostoriju s. G. Višnjani, s. Maglice, s. Bošnjak — s. Lovrić, s. Filipović.
- 24. I. 1944 Brigada je bila na odmoru do 15 časova kada je izvršila pokret na prostoriju s. Družinović,

* Prema izvještajima I. bataljona 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije »Princ Eugen« od 15. i 18. januara 1944. Bataljon je nastupao pravcem s. D. Vukovsko — Gornji Malovan — Šujica — Livno, a 25. januara prebacio se na prostoriju Ljubinja u Hercegovini (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 186, 187 i 189). Vjerovatno je borba vođena sa dijelovima ovog bataljona koji su se kretali prema Ljubinju.

* i ⁵ Vidi o tome dok. br. 165.

- s. Lapsunj, s. Gostovo, s. Nauković, Jaklića staje.
25. I. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima, sem što smo prebacili intendanturu, sanitet i I. bataljon u Jaklića staje a IV. bataljon na prostorijsu s. Pidriš sa zadatkom kontrolisanja pravca od Bugojna. Ostalih promjena nije bilo.
26. I. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima.
27. I. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima, sem što smo prebacili III. bataljon na prostorijsu s. Uzdol, odakle će narednog dana izvršiti pokret na prostorijsu s. Studenčica i izvršili akciju na neprijateljske vozove na dijelu pruge Ostrožac — Rama.
28. I. 1944. II. i IV. bataljon, sanitet i intendantura nalaze se na prostorijsu s. Družinovići — s. Pidriš. I. bataljon prebačen je na prostorijsu s. Parcani. III. bataljon nalazi se na prostorijsu s. Studenčica.
29. I. 1944. Brigada se nalazi na istoj prostorijsu. Noću između 28. i 29. izvršio je akciju na neprijateljski voz III. bataljon sa dvije čete pojačan sa dvije čete Ramskog odreda. Tom prilikom je srušena lokomotiva i dva vagona gdje su borci na juriš sa bombama i mitraljezima istjerali neprijatelja iz vagona. Odmah zatim neprijatelj je izvršio kontra-napad i odbio naše borce od voza. Za cijelo vrijeme davao je otpor neprijatelj iz oklopnog vagona.⁵ Neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i ranjenih. Naši gubici su 2 ranjena i 1 zarobljen drug. Zaplijenjene su 2 puške. Utrošeno je 27 bombi i oko 800 metaka.
- U 15 časova brigada je izvršila pokret i postavila se na prostorijsu s. Gmići — s. Zdrinci — s. Krupa — s. Bistrica dok je III. bataljon ostao u s. Studenčica s tim da se narednog dana prebaci na prostorijsu s. Voljevac.
30. I. 1944. IV. bataljon upućen je na prostorijsu s. Zjemet. U 16 časova uputili smo i II. bataljona na prostorijsu Zjemet. I. bataljon postavili smo u s. Bistrica. III. bataljon izbio je na prostorijsu sela Voljevac u 18 časova.

31. I. 1944. II. i IV. bataljon nalaze se na prostoriji s. Zjemet. I. bataljon postavljen je sa svoje dvije čete na prostoriju s. Rastovo sa zadatkom kontrolisanja pravaca od Travnika, Busovače i Fojnice. III. bataljon postavljen je na prostoriju Prozor sa zadatkom da kontroliše pravce od Rame i Jablanice kao i Ravnog.
- Jedinica je u toku 15 dana imala sljedeće:
- 1) Gubici: a) vlastiti: 2 oficira i 3 borca poginula, 1 oficir i 4 borca ranjena i 1 borac zarobljen, b) neprijateljski: 2 podoficira i 2 vojnika zarobljena, 8 vojnika poginulih i 75 mrtvih i ranjenih koje je neprijatelj odvuкао sa sobom.
- 2) Plijen: a) 16 pušaka, 3 puškomitraljeza »zbrojovke«, 1 »šarac«. b) municija: 1200 jugoslovenske municije, 2000 talijanske za »Breda« i pušku, 12 granata za laki talijanski bacač, 400 komada osnovnih punjenja za laki talijanski bacač. Izbačeno iz šina jedna lokomotiva i tri vagona i prevrnuti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

(M. P.)

Načelnik-kapetan,
Nik.⁶ Prodanović

" Nikola

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 3. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU BILEĆE¹

Š T A B
[XI] HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. br. si.
Dana 3. II. 1944. u 19 č.
s. Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Na našem sektoru nema naročitih promjena. Dobili smo nepotvrđene podatke da su Švabe iz Bileće, koje su došle od pravca Gacko, otišle u Trebinje i da su ponijele 2 topa. Od pravca Trebinja došlo je u Bileću oko 200 talijanskih fašista. Smjestili su se u logoru.

U jučerašnjoj borbi, koju je vodio naš »2« sa četnicima i Švabama imali smo 2 mrtva. Jedan drug bio je ranjen i pritrčao je jedan borac da ga iznese, i tom prilikom obadvojica su smrtno pogodoeni iz mitraljeza i ostali na mjestu mrtvi. Četnici drže Hadžibegovo Brdo i Modropac. Naredili su da im se iz Bijele Rudine dostavi 300 kg. mesa, ali ovo nije dostavljeno. Govore da će ići za hranu sve do s. Pađeni.

U toku današnjega dana od pravca Bileće nije bilo nikakvih akcija.

Od pravca Gacko, Rioca i Davidovići nije bilo nikakvih pokreta. Dobili smo nepotvrđene vijesti da su Švabe iz Gacka pošle u pravcu Nevesinja, a da su Švabe iz Nevesinja krenule preko Trusine za Stolac.

Šaljemo vam relaciju o operacijama u vremenu od 16. do 31. januara t. g.,² koju smo po drugi put sastavili. Prilažemo ovoj relaciji i operativne zapovijesti izdate u vremenu od 16. do zaključno 31. januara t. g.

Zapovijesti za našu arhivu sada nemamo od 16. do 31. januara t. g.

Tražili smo ratnu službu od štaba 2. bataljona³ i šaljem Vam je. Sada je došla.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 35—8, k. 1144 I.

² Vidi dok. br. 8.

³ U originalu preostali dio teksta u ovom stavu dopisan je mastilom, ćirilicom.

Izvještavamo vas da smo ispitali na koji način se uspjela švapska kolona da probije za Bileću⁴ na dan 29. januara 1944 g., nekažnjena i neopažena blagovremeno od naših obezbjeđujućih dijelova.

Na dan 29. januara t. g., pošto je formiran naš 3. bataljon, uputili smo 4. bataljon u s. Golobrdje. Pošao je iz Kovača za s. Golobrdje oko 13 časova. Tom prilikom je saopštena situacija našeg »4« i kazano mu je da bude naročito oprezan od pravca Stepena, gdje se vodila borba između Švaba i dijelova XII brigade. Naređeno mu je da logorska obezbjeđenja postavi na Zimizelen i Panik, a jednu patrolu da uputi na V. Planik i da osmatra pravac od Stepena i Brestica. Ovoj patroli smo naredili, preko štaba »4«, da odmah izvijesti ako se neprijatelj pojavi, a jedan njen član da hita u Štab Divizije i da ga neposredno izvijesti. Ovako naređenje izdato je Štabu 4. bataljona.

Štab 4. bataljona, po dolasku u s. Golobrdje, postavio je logorska obezbjeđenja na Zimizelen i Panik. Patrolu prema zapovijesti nije uputio, jer je smatrao da je kasno, a obezbjeđenje sa Panika da dobro vidi koritsku valu i pravac od Stepena.

Po dolasku u s. Golobrdje bataljon je sazvao konferenciju sviju komandi četa radi određivanja vodnika i desetara.

Obezbjeđenje sa Panika primijetilo je neprijatelja oko 17 časova da je izašao na put između Korita i Donje Meke Grude i da dalje ide cestom za Planu. Vođa ovog obezbjeđujućeg odjeljenja je poslao izvještaj po jednom svom drugu komandi čete u Golobrdje i ovaj je izvještaj prenio vodniku svoje čete i zamolio ga da do komandira, koji je bio na sastanku u Štabu bataljona, uputi jedno drugo lice, jer je on mnogo umoran od trčanja.

Vodnik je odredio jednog novomobilisanog borca, sa prostorije »čoravaca«, i naredio mu da izvijesti komandira da je neprijatelj izašao kod Donje Meke Grude. Ovaj je pošao u štab bataljona gdje je držana konferencija komandi četa. Htio je da uđe u sobu, gdje je bio komandir, ali ga je kurir Štaba bataljona zaustavio i rekao mu da ne ulazi u sobu, ako nije nešto vrlo važno. Ovaj borac, koji je izvještaj trebao da donese na vrijeme, nije podnio izvještaj svome komandiru, već se vratio natrag u svoju četvu. Ovaj borac nije shvatio važnost ovog izvještaja, pa čak o tome da nije izvijestio svog komandira, nije vodnika izvijestio. Tek kada je naišla drugarica Zora Vujović, vraćajući se iz Lađevića, pošto put nije mogla da pređe od Švaba, ovaj vodnik je ponova izviješten o situaciji i tada je

⁴ Vidi dok. br. 155.

on lično javio svom komandiru i štabu bataljona, ali je već bilo kasno jer je neprijatelj bio umakao.

Vrlo je interesantno kako obezbjeđenje nije primijetilo neprijatelja na većoj daljini, nego ga je primijetilo **kada** je izbio na put kod Meke Grude, pošto se sa mjesta gdje je ono stvarno bilo dobro vidi čitava Koritska jama od Donje Meke Grude. Zaista vidljivost neprijatelja bila je slaba uslijed toga što je imao odijelo slično terenu i što je vidljivost na većoj daljini bila slaba.

Naše zapovijesti nalaze se kao prilog relaciji, a što se tiče ostalih naređenja, ona su izdavana lično Štabu bataljona usmeno, a i pismeno preko malih ceduljica.

Održali smo vojni i politički sastanak sa Štabom bataljona i čitavim rukovodstvom bataljona i najstrožije zamjerili za ovakav propust i slabo izvršenje naših naređenja, pošto se sa ovim izgubio jedan zgodan borbeni momenat gdje smo mogli potpuno uništiti ili bar jače potući prolazeću švapsku kolonu. Krivci će biti kažnjeni.

Šaljemo vam jedan četnički letak, koji nam je danas dostavljen od strane jednog pozadinskog radnika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Špiro Srzentić

Načelnik
Drago Đukanović

V. D. komandanta
Srećko Reić

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRU-
ARA 1944. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE ZA
RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU BOLJANIČI —
PLJEVLJA¹**

**ŠTAB
V N. O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA⁸
Str. pov. br. 19/44.
Dne 4. II 1944 god. u 5^h**

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE³

P o l o ž a j

Vaš dopis br. 20 od 3. II. o. g. primili smo danas u 0,01 čas. 3. ov. mj. u 12 časova neprijatelj⁴ je ušao u Goražde. Nemamo još izvještaja o jačini snaga, samo znamo da su Nemci. Po podacima od Štaba X brigade, neke nemačke snage⁵ stigle su u Nevesinje od pravca Mostara. Stab II korpusa⁸ pre dva -tri dana javio nam je o pokretu jednoga puka divizije »Princ Eugen« iz Dalmacije ka Nevesinju.⁷ Mi pretpostavljamo da je taj puk, ili njegovi delovi, stigao u Nevesinje.

Zauzimanje Goražda, dolazak ovih delova divizije »Princ Eugen« i neprijateljska aktivnost na sektoru Pljevalja, o kojoj

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 14—1, k. 781 A.

² Petog oktobra 1943. Korpus je preimenovan u Treći korpus NOVJ (vidi tom II, knj. 1, Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ za oktobar 1943. godine).

* U obavještenju Štaba Pete NOU divizije od 31. januara 1944. Štabu Druge proleterske divizije kaže se:

»1.) Po naređenju Vrhovnog štaba, vaša i naša divizija treba da zajedničkim akcijama poprave situaciju na graničnom sektoru Bosne. Sandžaka i Srbije zbog koncentracije četnika na Limu.

Istim naređenjem naš Štab privremeno preuzima komandu nad vašom Divizijom«. Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 160.

⁴ U dnevnom izvještaju Komande Zapada od 8. februara 1944. stoji: »... Balkan

369 div.: uspješna djelatnost naših potjernih odjeljenja u prostoru Goražde — Rogatica — Rama«. (Vidi mikrofilm Minhen 9/928—979 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.)

⁵ i ⁷ Odnosi se na jedinice Sedme SS divizije »Princ Eugen«, koje su učestvovalе u zimskim operacijama 1943/44, u istočnoj, srednjoj i zapadnoj Bosni, poslije kojih su se, sem nekih, ponovo vratile u Hercegovinu. Vidi tom IV, knj. 21, dok. 35. 68. 173. 179. 183, 190 i 192.

⁶ Drugi udarni korpus NOVJ

ste nam javili, govori o neprijateljskoj aktivnosti na ovom delu Bosne i u Sandžaku. Karakter ove aktivnosti ne može se proceniti. Činjenica je da nemamo nikakvih podataka o neprijateljskom kretanju komunikacijom Prijepolje — Pljevlja. Dalje, imamo tačne podatke da je artiljerijski puk »Vražje divizije«⁸ 25. ov. mj. prošao preko Mesića za Rogaticu. Također je prošao u pravcu Rogatice veći broj kamiona i pešadije iste divizije prema Rogatici. Na višegradskoj pruži, koju Nemci treba da poprave do kraja februara, radi jedan inžinjerski nemački puk. Ne može se pretpostaviti da sve ove snage »Vražje divizije« imaju zadatak da samo osiguraju popravku pruge.

Iz svih gornjih podataka izlazi da bi neprijatelj mogao preduzeti jednu užu ofanzivu na sektoru Pljevlja — Foča — Kalinovik u cilju da odbaci naše snage sa pomenute teritorije. Time bi omogućio mobilizaciju četnika u Sandžaku, oko Foče i Kalinovika, kao i odbacivanje naših snaga od graničnih reona Srbije.

Teren na kome se sada nalazimo je vrlo nezgodan za neki manevar s obzirom na teškoće prelaza reka. Radi toga treba da budemo oprezni i da što bolje ocenimo namere neprijatelja.

S obzirom da još nemamo jasnu sliku o daljim neprijateljskim namerama, odlučili smo da momentalni raspored naših snaga bude sledeći:

1. — Vaša divizija treba da bude aktivna na sektoru Boljanići — Pljevlja i da očisti teren od Trnovice prema komunikaciji Pljevlja — Lever Tara.⁹ Ovde može nešto da pomogne i IV sandžačka brigada.¹⁰ Južnomoravska brigada¹¹ kreće danas u 8 časova preko Celebića u vaš sastav.

⁸ Odnosi se na Trista šezdeset devetu legionarsku diviziju (»Vražju«).

⁹ Bliže o rasporedu i dejstvu Druge proleTERSke divizije u to vrijeme vidi njen Operacijski dnevnik (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg br. 56—4, k. 732).

¹⁰ U to vrijeme ona je vodila borbu na prostoriji s. Hoćevina, Trnovice, Višnjice i Lukići, a 6. februara povukla se ka Bobovu (vidi tom I, knj. 16, dok. br. 125 i 127).

¹¹ Odnosi se na Prvu južnomoravsku brigadu. Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ ona je krajem novembra 1943. krenula iz Toplice, preko Gruže, za Sumadiju sa zadatkom da se spoji s Prvom šumadijskom brigadom i s njom ide u Bosnu. Ali do spajanja nije došlo jer je Prva šumadijska brigada nekoliko dana ranije otišla prema Sandžaku. Prva južnomoravska brigada prebacila se decembra 1943. iz Sumadije preko zapadne Srbije, u istočnu Bosnu, gdje se sastala s Petom NOU divizijom i jedinicama Dvadeset sedme NOU divizije. Tu je, za vrijeme zimskih operacija 1943/44, vodila borbe u sadejstvu s jedinicama Trećeg korpusa NOVJ. Krajem januara i početkom februara otišla je u Sandžak, gdje se spojila s Prvom šumadijskom brigadom. Od njih je 10. februara 1944. formirana Treća srpska brigada, koja je tada ušla u sastav

2. — Našu I brigadu skoncentrisati ćemo na sektoru između Cajniča i Foče i nju ćemo najverovatnije prebaciti na levu obalu Drine u koliko neprijatelj bude nadirao od Goražda. U tom slučaju I brigada dejstvovala bi na komunikaciji Prača — Višegrad.

3. — Dva bataljona IV brigade nalaziti će se prema Goraždu, ispred Ustikoline, sa jednim bataljonom u gradu.

4. — X brigada biti će na sektoru Kalinovika u cilju kontrole pravca od Trnova i Nevesinja.¹²

Javili smo V. S. o ovoj situaciji. Predložili smo mu da, ukoliko neprijatelj bude imao jače snage u Pljevljima i Goraždu i nadirao ka Foči i Čajniču i Lever Tari, da obe divizije prebacimo na levu obalu Drine, gde ima više uslova za borbu i manevar. No, ovo bi bilo teško izvesti u pogledu vaše divizije, jer bi nam za prebacivanje preko Drine trebalo više vremena. Radi toga je potrebno da vi brižljivo ispitujuete jačinu neprijatelja u Pljevljima i njegovo odbacivanje sa prostora između Lever Tare i **Ceotine**, kako bi na taj način imali, u slučaju nužde, osiguran prelaz preko Lever Tare za Crnu Goru.

Javite vaše mišljenje o ovim dvema kombinacijama.

Štab II korpusa ništa novije ne javlja.

Saveznička pomoć izgleda da će sporije dolaziti, naime određeno nam je da čekamo avione u toku čitavog februara. Ipak izgleda da će materijala biti dosta. Tražili smo da nam najpre pošalju municiju, jer i mi sa njom oskudevamo. Radi ovoga imamo jedan bataljon kod Celebića.

Usled udaljenosti mnogo će nam koristiti radio-veza, te je potrebno da kratko međusobno javljamo svaki novi momenat.

Mi ćemo još ostati u Foči.

Uz borbeni pozdrav: Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar

Komandant, pukovnik
Mil.¹³ Morača

Druge proleterske divizije (vidi tom I, knj. 5. dok. br. 143; tom IV, knj. 20, dok. br. 180 i 181 i dok. br. 56—4. k. 732 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

¹² Vidi dok. br. 47.

" Milutin

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE VOJVODANSKE BRIGADE OD
4. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O
BORBAMA KOD KAPETANOVE BINE I SRNICA¹**

ŠTAB

II VOJVODANSKE BRIGADE
4 februara 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Prema naredenju štaba divizije K. broj 7 od 28-1-1944 g. II brigada dobila je zadatak da se 29-1-1944 g. postavi na prostorijsku: Srnice — Kerep — Jelovče Selo sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca: Brčko — Srnice, Tuzla — Srebrnik — Srnice — Gradačac i Gračanica — Srnice — Brčko. Jedan bataljon naše brigade imao je zadatak da se postavi na drumu Srnice — Brčko s tim da se postavi u zasedu kod mosta na reci Tinji kod D. Skakave, zaseok Bosutka, u cilju obezbeđenja zaleđa III i V brigadi prilikom likvidacije četničkih uporišta G. i D. Zabare i likvidacije manjih ustaško-zelenokadrovačkih uporišta Orašja i Bos. Šamca.² Ovaj bataljon imao je za zadatak da ni pod koju cenu ne dozvoli da neprijateljske motorizovane snage iz Brčkog pređu Tinju na tome mestu i tako da dođu iza leđa našoj III i V brigadi.

Raspored snaga naše brigade za izvršenje postavljenog zadatka bio je sledeći:

I bataljon postavljen je na prostorijsku sela Musi. Srnice sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca Gračanica — Srnice, Tuzla — Srebrnik — Srnice.

II bataljon postavljen je na prostorijsku sela Tokići sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca Srnice — Gradačac.

III bataljon smešten je na prostorijsku sela Donje Zelinje (zaseoci Hrvatovići i Ramići) orijentisan u pravcu Trebave.

IV bataljon postavljen je u zasedu kod Donje Skakave, zaseok Bosutka na reci Tinji, sa zadatkom ne dozvoliti neprijateljskoj motorizaciji iz Brčkog da pređe Tinju i da dođe iza leđa našoj III i V brigadi.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 12—6, k. 966.

² Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 141.

* Vidi dok. br. 57 i 160.

Situacija i borba odvijali su se na sledeći način:

IV bataljon postavio se je na položaj 30-1-1944 g. do 6 časova ujutru s desne strane reke Tinje u blizini obale, a u visini sela Skakave, zaseok Bosutka (1 četa sa protivkolskim puškama zatvarala je pravac cestom od Brčkog, 2 četa zatvarala je pravac preko sela Prijedora i 3 četa zatvarala je pravac od sela Poljaci) u cilju zatvaranja i onemogućavanja prelaza neprijateljskim snagama preko reke Tinje, a omogućavajući na taj način izvođenje akcije III i V brigade.

Neprijatelj je međutim jačim pješadiskim snagama potpomognut tenkovima i topovima 29-1-1944 g. još rano s večeri stigao do blizu leve obale reke Tinje i zanoćio u obližnjim zaseocima duž ceste, a 30-1-1944 g. rano u zoru oko 6.30 časova preduzeo napad na položaje IV bataljona u tri kolone (svaka potpomognuta sa po jednim tenkom).⁴

Izviđačko odeljenje IV bataljona, koje je odmah po dolasku IV bataljona u visinu zaseoka Bosutka bilo prebačeno na levu obalu reke Tinje, blagovremeno je osmotrilo neprijatelja koji je već nastupao i o tome obavestilo bataljon.

Neprijatelja koji je nastupao ka položajima IV bataljona borci pustili su blizu, tako reći na cev i tek onda otvorili su vatru na istog nanevši mu pri tom osetne gubitke.

Neprijatelj (Nemci) mnogo nadmoćniji kako po broju tako i u tehnici brzo se je pribrao i posle kratkog vremena iz većeg broja automatskih oruđa (šaraca), topova kao i iz tenka koji se je kretao cestom otvorio je brzu i preciznu vatru na položaje bataljona, nanevši u tom prvom silovitom naletu bataljonu veće gubitke, ubivši nišandžiju na dva puškomitraljeza i celu poslogu na jednoj protivkolskoj puški, — posle nekoliko ispaljenih metaka — (ista se je nalazila pored ceste u blizini mosta na Tinji ukopana), pored još većeg broja poginulih i ranjenih drugova.

Ovakove gubitke i veoma jak vatreni izražaj neprijatelja uslovio je i omogućio vrlo loš i topografski slab, gotovo nikakav položaj obzirom da je zemljište sa desne obale reke Tinje potpuno ravničasto i potpuno golo.

Bataljon pred jačim pritiskom brojnog i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja, pretrpevši veće gubitke i osetivši težište neprijateljskog manevra na oba svoja krila, bio je primoran da se povuče sa položaja nekoliko stotina metara u nazad, odakle se nije moglo uspešno i efikasno kontrolisati i braniti prelaz preko reke Tinje i neprijatelju uspeva prelaz preko reke, ponovo napada na novoizabrane i posednute položaje, primorava bataljon posle jednočasovne borbe da se ponovo povuče.

⁴ Vidi dok. br. 157.

Imajući na umu težište svog zadatka, a to je štititi i osigurati od iznenadnog udarca i napada neprijatelja u zaleđe III i V brigade koje su izvodile akciju na četničke bande u D. i G. Zabarima, bataljon se je povukao i postavio na liniju Porebrice — Blaževac zatvarajući i kontrolišući puteve koji su izvodili od sela Dubrave i sela Skakave ka selu G. i D. Zabari. Međutim neprijatelj nije uopšte ni pokušao izvršiti prodor u tome pravcu već se uglavnom zadržao i kretao cestom Brčko — Srnice.

Bataljon u ovoj borbi imao je osam mrtvih, sedam ranjenih drugova, jednu izgublenu protivkolsku pušku i jedan puškomitraljez.

I bataljon na sektoru Musi. Srnice imao je isturen jedan vod na Kapetanovoj Bini sa zadatkom blagovremenog obaveštavanja glavnine bataljona u slučaju nailaska neprijatelja od pravca Gračanice.

30-1-1944 g. oko 8 časova ujutru neprijatelj od pravca Gračanice u jačini od jedne bojne Vražijske divizije⁵ je naišao cestom. Vod sa Kapetanove Bine nije o tome blagovremeno obavestio bataljon u Srnicama, tako da je bataljon bio gotovo iznenađen. Štab bataljona je odmah prikupio bataljon i prebacio se uz borbu s leve strane ceste Gračanica — Srnice postavivši se na kosu Prnjavor. Prilikom probijanja preko ceste uništen je jedan motorcikl, zarobljeno postolje od protivavionskog mitraljeza i ubijeno nekoliko Nemaca.

Sa Prnjavorske kose štab bataljona upućuje jednu četu na sektor Musi. Srnice da u sadejstvu glavnini bataljona sa Prnjavorske kose napadne neprijatelja s leđa. Baš u momentu kada se četa prebacila na sektor Musi. Srnice, stiže neprijatelju od pravca Gračanice pojačanje i četa umesto da izvrši napad prema postavljenom joj zadatku, četa je bila primorana da primi borbu sa pojačanjem koje je došlo i na taj način da se orijentiše ka onim delovima neprijatelja koji su pristizali. Za to vreme ostale dve čete vodile su borbu na prostoru Prnjavorske kose. Neprijatelj je u tri maha vršio napade na Prnjavorsku kosu od pravca Brđana preko kote 226 kao i od pravca raskrsnice (cesta). Prva dva puta borci I bataljona uspeali su ne samo da se održe na kosi nego i protivnapadom da protegnu neprijatelja sa kote 226. U trećem naletu, kada je već neprijatelju stiglo jako pojačanje od Gračanice, dve čete I bataljona bile su primorane da se prebace na položaj trig. 280

⁵ Vjerovatno se misli na dijelove Trista šezdeset devete legionarske (»Vražje«) divizije. O njenom rasporedu i dejstvu u to vrijeme vidi dok. br. 19, napomenu 4 u ovoj knjizi i dok. br. 24 4—II, k. 74 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

kota 244 gde su se zadržale do pada mraka. Odmah po padu mraka Štab bataljona preduzima napad na neprijatelja koji se zadržao na Prnjavorskoj kosi, međutim dolaskom na samu kosu videlo se da se neprijatelj povukao, kako sa Prnjavorske kose tako i sa kote 266 na samu cestu i raskršće.

Oko 21 čas istoga dana I, II i III bataljon prebacuje se prema zapovesti štaba divizije na sektor Avramovina — Grabov Gaj.

U toku ovih borbi našeg I bataljona borci ovoga bataljona držali su se dobro kao i rukovodioci. Naročito se isticala svojim poletom 3 četa I bataljona koja je svojim smelim zabaćivanjem neprijatelju za leđa dovodila ovoga u zabunu i na taj način vezivala izvesni deo neprijateljskih snaga za sebe, omogućavajući ostalim četama uspešnije vođenje borbe na Prnjavorskoj kosi. Ovom prilikom I bataljon je imao jednu mrtvu drugaricu i četiri ranjena druga. Gubici neprijatelja četiri poginula Nemca i mnogo veći broj ranjenih (ove podatke smo dobili od trgovca Korača).

Ujedno izveštavamo štab divizije da smo u vremenu od 16 januara 1944 g. do 6⁶ februara 1944 g. zaplenili 100 pušaka (koje »mauzer« koje »manliher«), 2500 metaka, 13 bombi, 8 pištolja sa 60 metaka, 113 pari cokula i 27 vojničkih čebadi sa 25 pari vojničkog odela (bluza i čakšira).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

V. d. načelnika

Komandant

• Greška. Treba: »do 4 februara«.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU I RADU
BRIGADE OD 15. DO 31. DECEMBRA 1943. GODINE¹**

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Str. Pov. op. br. 9²/44
4. februara 1944. godine
Položaj

Petnaestodnevni izvještaj
0 akcijama za vrijeme od
15—31. XII. 1943. godine —
dostavlja. —

ŠTABU XI. NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Jedinice ove brigade u vremenu od 15—31. decembra 1943. godine kontrolisale su sektore:

I. Bataljon: Bio je orijentisan prema Opsječkom sa zadatkom zatvaranja pravca Opsječko — Jošavka, Kotor Varoš i držao zasjedu na komunikaciji Kotor Varoš — Banja Luka. Sa jednom četom obezbjeđivao je divizijsku bolnicu na Borcima. 27. XII. 1943. jedna četa imala je sukob sa četničkom bandom na sektoru Šibovi. Četnici su rastjerani uz nepoznat broj gubitaka. Četa je imala jednog ranjenog druga, koji je naknadno poslije operacije umro. 28. XII. t.g. dvije čete na istim položajima imale su sukob sa četničkom bandom, a jedna u Jošavki. Četnici su protjerani u pravcu Čelinca. Jedan je četnik ubijen a jedan ranjen. Na dan 30. XII. t.g. bataljon je vršio pokret za akciju na Banju Luku.³ U pokretu bataljon je naišao na četnički otpor u Mehovcima, u kojoj borbi je ubijen zamjenik komandanta četničkog bataljona Stanoje Brđanin — 13 četnika ranili.

Sa bataljonom se vojnički radilo pored svakodnevne gore navedene borbe sa četničkom bandom na terenu, izvođen je i pješadiski egzercir po četama — pušćane radnje, obuka boraca

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 5/4, k. 876.

² Dokumenti u knjizi su hronološki sređeni po vremenu, a ne prema brojevima koje nose.

³ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137. 149 i 154. knj. 21. dok. br. 85 i dok. br. 22 u ovoj knjizi.

na rukovanju sa puškomitraljezima. Sa bataljonom je održano vojno-političko savjetovanje komandi četa kojem su savjetovanju prisustvovali politički komesar brigade i zamjenik komandanta brigade. Na savjetovanju su raspravljani unutarnji problemi jedinica ovoga bataljona.

II. Bataljon: Za vrijeme od 15—31. XII. 1943. godine bataljon se nalazio na položajima Lipovac, Popovac i Ponir, sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Kotor Varoš i razbijanja četničkih bandi na pomenutim sektorima. Za to vrijeme bilo je sedam sukoba sa četničkim bandama u kojima je ubijeno 5 četnika, a ranjeno 11. Mi smo imali jednog lakše ranjenog druga. 17. XII. t.g. vršen je demonstrativan napad na neprijateljsko uporište Celinac, a osim toga zapaljeno je 2.200 m³ drva u Crnoj Rijeci, koje je okupator trebao i namjeravao da izveze za Banju Luku. Sa bataljonom se radilo vojnički pored svakodnevnog izvođenog pješadiskog egzercira i puščanih radnji, prorađivan je i dobiveni materijal od Štaba brigade »Izviđačka patrolna služba«. Održana su dva vojno-politička savjetovanja sa komandnim kadrom cijelog bataljona.

III. bataljon: U vremenu od 15—31. XII. 1943. godine bataljon je bio u zaštiti rodoljuba po naređenju V. Š., na sektoru Kovačevići, Šiprage, Kruševo Brdo, Petrovo Polje. Sukoba sa neprijateljem nije bilo. Sa bataljonom se radilo u mjestu vojnički i politički. Održano je vojno savjetovanje komandi četa sa štabom bataljona, kome je prisustvovao politički komesar brigade. Na pomenutom savjetovanju raspravljani su unutarnji problemi jedinica bataljona.

Sa zaštitnicom Štaba brigade, Vodom za vezu i Minerskim vodom i Intendanturom rađen je svakodnevno vojni egzercir, sa ljudstvom koje se nalazi na licu.

Vojna obuka komandnog kadra i boraca ove brigade izvodi se pored planskog rada, koji plan izdaje štab brigade, i borbe skoro svakodnevno na terenu sa četničkom bandom. Pored toga u svim bataljonima održana su vojna savjetovanja na kojima je raspravljano: nedostaci i greške, kako jedinica tako i pojedinaca u bataljonima.

Održan je jedan vojni kurs od 40 drugova u Maslovarima i raspoređen po jedinicama ove brigade. Drugovi su sa okolnog sektora.

Ishrana je bila za gore navedeno vrijeme slaba, odjeća i obuća isto tako slaba. Vojnički život jedinice ove brigade bio je dobar. Jedinice žive logorskim životom, niko se nikuda ne udaljuje bez odobrenja pretpostavljenih.

Štabovi bataljona i komande četa sve izdane zapovijesti i naređenja izvršavaju tačno i na vrijeme.

Moral i disciplina komandnog kadra i boraca ove brigade nalaze se na dostojnoj visini.

Odnosi između vojske i stanovništva, na sektoru na kojem se nalazimo, dobar je, jedino što ima pojedinih sektora u blizini na kojima je četnički uticaj još dosta jak i dolazi do toga da stanovništvo prikriva još četnike i četničke jatake i ne odaje — otkriva četničko kretanje.

Komandni kadar po jedinicama ove brigade popunjen je.

Neprijateljska uporišta Banja Luka, Celinac, Karanovac za sada su neaktivna, i iz uporišta u opšte ne izlaze.

Dostavlja se prednji izvještaj s molbom na nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Milutin⁴

Komandant major
Mečava⁵

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA BANJU LUKU OD 31. DECEMBRA 1943. DO 3. JANUARA 1944. GODINE'

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Str. pov. op. br 8/44

4. februara 1944. godine

Položaj

Izveštaj o akciji na Banju

Luku, na dan 31. decembra 1943.

dostavlja.

ŠTABU XI. NOU. DIVIZIJE

P o l o ž a j

Jedinice ove brigade, u koji sastav ulaze i Banjalučki partizanski odred i Skenderska četa, dobile su zadatak da napadnu neprijateljska uporišta Banje Luke na desnoj obali Vrbasa: Gornji Seher, sa okolnim uporištima, centar male čar-

* Vujović

³ Narodni heroj Petar Mečava. Poginuo krajem oktobra 1944. u Travniku kao potpukovnik i zamjenik komandanta Desete NOU divizije.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—1/4, k. 876.

šije (Zanatsku školu, policijsku karaulu kod mosta na Vrbasu. Trgovačku akademiju staru i novu), Rebrovački most, policijsku karaulu kod Rebrovačkog mosta, i po likvidaciji navedenih uporišta potpomoći napad jedinica koje djeluju u gradu sa lijeve obale Vrbasa.

Prema postavljenom zadatku i izdatom naređenju od strane Štaba XI. NOU. divizije,² jedinice ove brigade otpočele su napad na dan 31. decembra 1943. godine na vrijeme, t.j. tačno u 22 časa, ovim rasporedom:

I. Kolona: Jedinice III. bataljona, jedna četa Banjalučkog partizanskog odreda i Skenderska četa dobile su zadatak da likvidiraju neprijateljska uporišta oko Gornjeg Šehera i Gornji Seher i da učvrste mostobran na Vrbasu u Gornjem Šeheru. Po likvidaciji istih, da napadnu neprijateljsko uporište Karanovac. Zadatak je izvršen uspješno bez žrtava.³ U Gornjem Šeheru zarobljeno je 8 neprijateljskih vojnika, među kojima i 1 podoficir, sa cjelokupnom spremom i naoružanjem (6 karabina, 1 strojica i 1 puškomitraljez). Po likvidaciji navedenih uporišta i obzirom što je otpočela opšta akcija na sva okolna neprijateljska uporišta Banje Luke, neprijateljski garnizon iz Karanovca pobjegao je sa četnicima u pravcu Krmina, Ljubačeva, Osmaća i Cemernice. Predvodili su ga četnici.⁴ Dalje su jedinice III. bataljona preko cijelog dana držale mostobran na mostu preko Vrbasa u Gornjem Šeheru.

II. Kolona: Jedinice I. bataljona dobile su zadatak da likvidiraju neprijateljska uporišta male čaršije (Zanatsku

¹ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 149 i 154.

³ U izvještaju Sedme lovačke pukovnije od 24. februara 1944 stoji:

»c) III. bojna na postavama u Banjoj Luci (G. Seher) bila je napadnuta nadmoćnim snagama bandita dne 31./I. siječnja 1944. g. i iste noći bojna je bila razbijena uz gubitke u ljudstvu i tvorivu više od 50%, kojom zgodom je pao i sam zapovjednik bojne. Bojna se nije mogla održati obzirom da je te večeri bio masovni napadaj na grad Banju Luku.

Do 4. siječnja t. g. oko 50% ljudstva bojne prikupilo se je u Banjoj Luci i bojna je ponovo zauzela postave oko Banje Luke i nije više imala sukobe sa banditima.

Vidi o tome dok. br. 2/2—33, k. 57 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta i tom IV, knj. 21, dok. br. 194 i 195.

⁴ U izvještaju Četvrtog lovačkog združenja u vezi s borbama za odbranu Banje Luke u vremenu od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944 o učešću četnika se kaže:

»6 Izvjestan broj četnika je došao u Banju Luku, uzeo učešća u odbrani logora i omogućio zauzimanje Karanovca i otstupanja, odn. držao put za Banju Luku. Osim ovoga četnici su redovito dostavljali izvještaje o kretanju neprijatelja.

Vidi film reg. br. Minhen 5/1261—1262 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.

školu, policijsku karaulu kod mosta na Vrbasu i Trgovačku akademiju staru i novu). Napad je otpočeo tačno u označeno vrijeme. Najprije je likvidirana policijska karaula kod mosta i uspostavljen mostobran. U karauli je ubijeno 7 feldžandarma i na ulici 2 Nijemca od kojih je jedan oficir, a ostali su prebjegli preko mosta u Kastel, ostavivši svu svoju spremu i oružje. Zaplijenjena je sva njihova lična sprema, kao i posteljna, 3 pisaće mašine, 35 karabina, 1 rusku strojnicu, oko 4.000 metaka, 50 bombi i ostale vojne spreme. Iz ostalih uporišta neprijatelj se je sav zbio u novu Trgovačku akademiju i odatle je davao otpor. Jedinice I. bataljona, pored toga što su držale čvrsto mostobran na Vrbasu, ujedno su blokirale i Trgovačku akademiju — neprijateljsko uporište odakle je neprijatelj davao otpor. Na dan 1. I. 1944. godine od 8 časova pa preko cijeloga dana neprijatelj je sa motorizacijom navaljivao na most s namjerom da odbaci naše jedinice sa mostobrana i da izvuče svoj garnizon iz akademije ili da ga pojača. Ali obzirom što je mostobran bio čvrsto postavljen i držat i što su neprijatelju baš na samome mostu nanijeti veliki gubici, to zbog toga što su Nijemci po svaku cijenu htjeli da uhvate vezu sa svojim garnizonom u akademiji i naši su ih na samom mostu uspješno mitraljezima tukli. Na mostu je ubijeno oko 30 neprijateljskih vojnika, koji su ostali na mostu mrtvi preko cijeloga dana, jer ih ni oni nisu mogli izvući a ni mi nismo mogli doći do njih, od njihove vatre iz Kaštela i sa tenkova. Istoga dana poslije podne u 14 časova neprijateljsko uporište u akademiji na naš poziv i sa prijetnjom da ćemo ih artiljerijom uništiti i videći da im pomoć ne može stići sa lijeve obale Vrbasa, predalo se je. Zarobljeno je 89 neprijateljskih vojnika, 4 oficira i 10 raznih službenika.⁵ Ubijeno je 5 neprijateljskih vojnika u toku vođenja borbe. Zaplijenjeno je 110 pušaka, 8 pištolja, 5.000 puščanih metaka, 250 ručnih bombi, 7 radio stanica, više telefonskog materijala (telefonskih aparata, centrala i kablova) i druge ratne spreme.

Naši gubici su 2 mrtva i 8 ranjenih drugova, od kojih su 3 teže.

III. Kolona: Jedinice II. bataljona dobile su zadatak da napadnu i likvidiraju policijsku karaulu kod Rebrovačkog mosta i Rebrovački most i po likvidaciji istih da prijeđu preko Vrbasa da napadnu vojni logor gdje se je nalazila baterija neprijateljskih topova. Napad je otpočeo na vrijeme. Zadatak nije izvršen u potpunosti, t.j. nije likvidirano uporište na lijevoj strani Rebrovačkog mosta zbog toga što je Rebrovački

⁵ Bliže o neprijateljskim gubicima vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 199.

most branjen jačim snagama iz jako utvrđenih bunkera. Puta je organizovano jurišano na most ali bez uspjeha. Bataljon je imao gubitke i to: 2 mrtva i 6 ranjenih drugova na mostu. Izgubljen je jedan puškomitraljez. Zarobljena su 3 neprijateljska vojnika među kojima i jedan podoficir.

Sa ovim je završeno čišćenje grada od neprijateljske vojske sa desne strane obale Vrbasa, o čemu je blagovremeno **izviješten** i štab divizije na osnovu koga je uslijedilo naređenje jedinicama ove brigade da se svi prebace preko Gornjeg Sehera na lijevu obalu Vrbasa, t.j. u centar grada na dalje čišćenje neprijateljskih uporišta u zajednici sa jedinicama III. Proleterske brigade.⁶ Istoga dana u 22 časa već su jedinice ove brigade povezane sa jedinicama III. Krajiške brigade vodile borbu oko neprijateljskih uporišta: Kastel, »Palas« i Gimnazija.

Obzirom što se nije mogao izvršiti prodor između »Palasa« i Gimnazije preko Govedarice, zbog jakog otpora **njemačkih** snaga, blokirali smo neprijateljsko uporište Kastel i 2. I. t.g. preko cijelog dana i noći i do 3. I. 1944. godine u 3 sata držata je blokada navedenog uporišta i vođena je ulična borba sa neprijateljskom pješadijom i motorizacijom. Kod samog hotela »Palasa«, jakog neprijateljskog uporišta, u uličnoj borbi, jedinice I. i III. bataljona ove brigade sa jedinicama I. bataljona III. Proleterske brigade, nanijele su neprijatelju veće gubitke u mrtvim i ranjenim. Svi kuriri neprijateljski, koji su pošli kao veza između Gimnazije i Kaštela, poubijani su i to po grupama od po 4—5 vojnika od strane I. bataljona ove brigade. U isto vrijeme zarobljen je i bivši ministar ustaške države Hilmija Bešlagić⁷ sa bratom Hakijom Bešlagićem, zaplijenjen je jedan pištolj i jedna puška i predati su štabu divizije na dalju nadležnost.

Na dan 3. I. 1944. godine u 3 časa ujutru uslijedilo je naređenje za povlačenje jedinica iz grada pravcem Gornji Seher — Karanovac, na prvobitne položaje Mehovac, Popovac, Podbrđe, što je odmah i učinjeno.⁸

Na dan 4. I. t.g. jedinice su bile u pokretu za dodijeljene im položaje, ali uslijed 4-dnevne i noćne borbe, vojska je jako bila umorna i gladna i ostavljena je na prvim položajima Mehovci, Memići, Popovac, da se odmori i nahrani.

Sto se tiče postavljenog zadatka jedinicama ove brigade u napadu na Banju Luku, mislimo da je uspio uglavnom i da je izvršen. Borci ove brigade ozbiljno su shvatili dodijeljeni im zadatak, vojnički su nastupali, borbeni duh i vojnička dis-

⁶ O borbama ove brigade za Banju Luku vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 103.

⁷ Vidi o njemu tom IV, knj. 21, dok. br. 194 i 202.

⁸ Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 8 i 25.

ciplina kao boraca Narodno-oslobodilačke vojske u ovoj akciji naročito se istakla. Komadni kadar, kako štabovi bataljona i komande četa u potpunosti su bili upoznati sa dodijeljenim im zadatkom i pravilno su ga izvršili. Jedino kod I kolone jedinica III. bataljona podbacila [je] jedna četa, koja je dozvolila da joj neprijatelj iz Karanovca pobjegne sa četnicima.

Jedinice III. bataljona, na dan 2. I. 1944. godine, prilikom napada na hotel »Palas«, pretrpile su gubitke: 4 mrtva druga, među kojima je komandir čete drug Sobot Milan, koji je sa jednom desetinom i 2 puškomitraljeza najurišao na »Palas« i neprijatelj ga jakim vatrom iz »Palasa« dočekaao i ubio, 6 drugova ranjenih. Ranjeni drugovi su izvučeni, a 4 druga koji su poginuli pred samim hotelom »Palasom«, među kojima je i sam komandir Sobot Milan, nisu se mogli izvući.

Na Banjoj Luci zarobljeno je ukupno 127 neprijateljskih vojnika i podoficira i 4 oficira. Ubijeno je 52 neprijateljska vojnika i ranjeno oko 47 neprijateljskih vojnika, što se zna.

Zaplijenjeno je 151 karabin, 10.000 metaka, 300 bombi, 1 puškomitraljez, 1 strojica, 1 teški mitraljez, 7 radio stanica, 9 pištolja, 3 pisaće mašine, dosta telefonskog materijala i druge ratne spreme.

Naši gubici: 11 drugova mrtvih, 27 ranjenih, među kojima je 5 teže.

U akcijama na Banjoj Luci, naročito se je istakao drug Cobanović Milan, komandir 1. čete I. bataljona ove brigade, koji je sa svojom četom najurišao na policijsku karaulu kod mosta na Vrbasu u maloj čaršiji, zauzeo uporište i pored svih neprijateljskih nadiranja, kako tenkovima tako i pješadijom preko mosta sa namjerom da njegovu četu odbace od mosta, on je svojom hladnokrvnošću, hrabrošću i požrtvovanošću. preko cijeloga dana čvrsto držao mostobran ne dozvolivši neprijatelju da prodre na desnu obalu Vrbasa.

Za ovakvo herojstvo i pravilno rukovodstvo jedinicom u borbi, štab ove brigade ističe ga kao primjer ostalim komandirima naše vojske i predlažemo druga Čobanovića Milana na čelu sa njegovom četom za pohvalu.

Omanji nedostaci po jedinicama koji su se desili za vrijeme akcije ispravljeni su na vojnim savjetovanjima, kako štabova bataljona tako i komandi četa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Milutin"

Komandant, major
Mečava¹⁰

⁹ Vujović
¹⁰ Petar

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA PRI
POVLAČENJU PRAVCEM CELINAC — KOTOR VAROŠ —
VITOVlje OD 5. DO 10. JANUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Str. pov. op. br. 5/44
4. februara 1944. godine
Položaj

Izvještaj o borbama za vrijeme posljednje ofanzive — dostavlja se.

ŠTABU XI. NOU. DIVIZIJE

P o l o ž a j

U vezi naređenja štaba XI. NOU. divizije od 30. januara 1944. godine, dostavlja se izvještaj o borbama za vrijeme posljednje ofanzive u sljedećem:

Pri povratku iz akcije na Banju Luku, t.j. na dan 5. ovog mjeseca bataljoni ove brigade imali su sljedeći raspored: I. bataljon u pokretu iz Mehovaca. na sektor Svinjare — Zabrđe, sa namjerom da zatvori komunikaciju Banja Luka — Kotor Varoš. II. bataljon imao je pokret sa dvije čete od Dabovaca na položaj Lipovac, sa zadatkom kontrolisanja sektora prema Poniru i Pravoslavnom Celincu i zatvaranja tog pravca u koliko bi neprijatelj naišao prema Kotor Varoši. Jedna četa II. bataljona bila je već od ranije u zaštiti divizijske bolnice, gdje je ostala za cijelo vrijeme ofanzive, gdje se još i sada jedan vod nalazi. III. bataljon nalazio se je na položajima Memići, Javorani, sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca od Karanovaca. Poslije akcije na Banju Luku, vojska je bila strahovito umorna.

Na dan 5. januara t.g. neprijatelj je sa jačim snagama od oko 50 tenkova i oklopnih automobila i 100 kamiona u 15 časova poslije podne pod manjim otporom jedinica I. bataljona ove brigade prodro iz Čelince za Kotor Varoš¹. Vojska i sta-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4/3, k. 866.

* Odnosi se na njemački 901. motorizovani školski puk sa kojim je nadirao i jedan bataljon 383. puka 373. legionarske divizije. Vidi radnu

novništvo u Kotor Varoši bili su uglavnom blagovremeno izvešteni i evakuisani tako da u Kotor Varoši neprijatelj nije našao ni jednog partizana niti pozadinskog radnika, već jedino dva druga iz intendanture ove brigade, koji su olako shvatili neprijateljski prodor i koje je neprijatelj stigao i iz tenka pokosio. Prodorom neprijateljske motorizacije za Kotor Varoš, jedinice I. bataljona bile su odsječene na desnu stranu komunikacije Kotor Varoš — Banja Luka, na koju su stranu prešle i jedinice II. bataljona, obišle sa desne strane Kotor Varoš i u Vrbanjcima prebace se oba bataljona preko Vrbanje u Donje i Gornje Večiće. Na dan 7. I. 1944. godine bataljoni su bili raspoređeni: I. bataljon orijentisan prema Orahovu, III. na Viševce, sa zadatkom zatvaranja pravca Kotor Varoš — Skender Vakuf. II. bataljon sa 2 čete zauzeo je položaj Kostići — Rađići, zatvarajući pravac Cemernice — Skender Vakuf.

Kako je neprijatelj sa jačim snagama u tri kolone nastupio prema jedinicama I. bataljona, jednom od Mirkovića preko Orahova — Golog Brda, jednom preko Gornjih Večića i jednom od Donjih Večića preko Zivinica, sve tri u pravcu Ježiće iznad Skender Vakufa. Kolone su bile jačine od 800—1000 neprijateljskih vojnika, planinskih jedinica dobro vojnički izvježbanih.³ Na samoj Ježići, jedinice I. bataljona dočekale su dvije neprijateljske kolone i to one koje su išle preko Donjih Večića i Zivinica i u dobro postavljenoj zasjedi na Ježići sukobe se, gdje je borba trajala čitava dva sata. Neprijatelju su naneseni gubici 52 mrtva i veći broj ranjenih. Na tome sektoru neprijatelj je malo suzbijen i zadržan, ali zbog 3. kolone koja je nadirala preko Orahova i Golog Brda i koja je imala namjeru da naše snage ugrozi sa desnog boka i da nas otsiječe od ostalih snaga naše divizije, t.j. da nam otsiječe odstupnicu preko Ugra, štab brigade po naređenju štaba divizije donio je odluku da se hitno prebacimo sa cijelom brigadom preko Ugra i da orijentišemo naše snage prema divizijskoj bolnici, odnosno u sastav ostalih divizijskih snaga, koje su već bile potisnute prema Koričanima i Vitovlju.

Na osnovu napred navedene odluke, jedinice I. i II. bataljona odmah su već 7. I. t. g. u 16 časova sa štabom divizije bile orijentisane prema Ugru, koje su bliže bile i koje su se na vrijeme mogle prebaciti preko Ugra i već su naveče u 19 časova bile prebačene iako je neprijatelj već ugrožavao mostobran na Ugru svojom artiljerijskom vatrom, a kasnije se bio

kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom 'Operacija Jajce' (dok. br. 128 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta) i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2.

³ Ovim pravcem nastupali su dijelovi njemačke 1. brdske divizije.

spustio i sa kolonom. Jedinice III. bataljona sa Viševica, i one su povučene da se i one prebace preko Ugra, ali uslijed **premorenosti** ljudstva i dosta dalekog puta, neprijatelj **ih** je već bio presjekao i to: kolona koja je nastupala za II. bataljonom preko Skender Vakufa, sa kojom je II. bataljon vodio borbu, gdje je 5 Nijemaca poginulo i 7 ranjeno. Neprijatelj je već noću oko 22 časa istoga dana učvrstio svoje položaje na mostobranu na Ugru spram sela Prisika i jednom svojom jačom kolonom ugrozio naše zadnje dijelove (intendanturu), gdje smo imali 2 mrtva i 2 teže ranjena druga. Od sela Prisike jedinice I. bataljona sa štabom divizije obišle su planinu Ranču, preko sela Seoci na selo Dnoluki, zaselak Kuprešani. Jedinice II. bataljona izvršile su pokret u pravcu Gornji Orašac, Bunar, **Dobretići** — Brnjići. Kako je jedna neprijateljska kolona stalno nastupala sa jedinicama I. bataljona i štabom divizije u pravcu Kuprešana, I. bataljon sa štabom divizije imao je namjeru da se prebaci neprijatelju za leđa preko Vitovlja, i da se **spojimo** sa jedinicama V. brigade i našeg II. bataljona i preostalih snaga divizije. U pokretu za Vitovlje u selu Doribaba dočekala nas je jedna neprijateljska kolona koja je nastupala za našom divizijskom bolnicom i I. bataljon ove brigade primio je borbu. Borba je bila žestoka i trajala je do 1 sat i po, t.j. dok je naša divizijska bolnica prošla u određenom pravcu u pravcu Jajca. I štab divizije morao se je orijentisati u pravcu Jajca, jer se ovim sektorom nije moglo proći, obzirom što smo sa čela bili dočekani od jače neprijateljske kolone, a druga nas je još od Ugra stalno pratila. U ovoj borbi neprijatelju su nanijeti gubici 35 mrtvih neprijateljskih vojnika i nepoznat broj ranjenih. Po prolazu bolnice, 8. I. 1944. godine oko 20 časova na veče, jedinice I. bataljona sa komandantom brigade uhvatile su vezu sa štabom V. brigade i I. i III. bataljonom V. brigade u selu Kruščice. II. bataljon ove brigade već je bio odsječen na sektoru Brnjići iznad Gole planine. Jedinice III. bataljona, kako su krenule sa Viševica i zadocnile na prelaz na Ugru, naišle su 7. I. t. g. oko 24 časa na jaku neprijateljsku zasjedu na Ugru koja je držala mostobran i koja im je nanijela veće gubitke, tako da je III. bataljon na Ugru imao 12 mrtvih i 10 ranjenih drugova. Izgubljen je jedan teški mitraljez i 2 puškomitraljeza. Na osnovu pretrpjelih gubitaka i zbog toga što se nije mogao probiti preko Ugra, III. bataljon je promijenio pravac i orijentisao se prema Golom Brdu, Grabovica — Stopan, gdje se je spojio sa zamjenikom komandanta divizije drugom Burinom⁴ i ostalim jedinicama divizije koje su već bile ostale neprijatelju za leđima. U borbama na Ugru jedinice III.

⁴ Predojević

bataljona nanijele su neprijatelju gubitke 7 mrtvih i nepoznat broj ranjenih.

Jedinice II. bataljona 10. I. t.g. prebacile su se neprijatelju za leđa preko Ugra na Imljane, Vlatkovići, Kobilja. Komandant brigade sa jedinicama I. bataljona i sporazumno sa Štabom V. brigade izvršili su pokret 8. na veče u 22 časa od Kruščice, pravcem Potajnica, Neznanica, Božikovac, Hamandžići i u toku 9. I. 1944. godine neprijateljske kolone koje su prodirale od Gostilja i Vlašića [pl.] prebacile su nas preko komunikacije Travnik — Jajce na Gradinu, odakle smo mi IŮ. I. t.g. preko Božikovaca izvršili prodor neprijateljskog obruča i sa svim ljudstvom izbili na Ponir, Vitovlje i Koričane, odakle smo se povezali sa štabom divizije i II. i III. bataljonom ove brigade. Ovim manevrom uspjelo se na vrijeme zabaciti neprijateljskim jačim snagama za leđa, što je za nas bila glavna stvar, jer neprijatelj, svojim valjkom i kolonama kojima nas je gurao pred sobom, imao je namjeru da nas nabaci prema sektoru Bugojna i Donjeg Vakufa, radi lakšeg uništavanja.

Za vrijeme ofanzive u borbama ubijeno je 99 neprijateljskih vojnika, što se zna, i oko 70 ranjeno. Plijen nije zadobiven, jedino što je uzimana puščana municija, a to zbog toga što je neprijatelj bio uporan, brojčano i tehnički nadmoćniji i dobro vojnički verziran.

Za vrijeme posljednje ofanzive ova brigada imala je gubitke: 20 mrtvih, 15 ranjenih i 37 nestalih drugova i drugarica.

Izgubljene su sve komore, sem II. bataljona. Izgubljena je i sva brigadna arhiva i radio-aparat, 4 teška mitraljeza i 3 puškomitraljeza i 64 karabina, koje je oružje bilo kao rezerva u komori.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Milutin*

Komandant, major
Mećava⁸

⁵ Vujović
⁸ Petar

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O RADU I AKCI-
JAMA OD 15. DO 31. JANUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Str. pov. op. br. 7/44.

4. februara 1944. godine

P o l o ž a j

**Petnaestodnevni izvještaj o
vojnom radu za vrijeme od
15.—31. januara 1944. godine
— dostavlja se. —**

ŠTABU XI. NOU DIVIZIJE

Položaj

U vezi naređenja štaba divizije od 30. januara 1944. godine dostavlja se petnaestodnevni izvještaj u vremenu od 15.—31. januara 1944. godine, o vojničkom radu i akcijama u sljedećem:

I. Bataljon: od 15.—23. ovog mjeseca bataljon je bio na položaju Podbrđe — Lipovac, sa zadatkom zatvaranja pravca i kontrole okolnog sektora Celinac — Kotor Varoš, razbijanje i uništavanje četničke bande. Za ovo vrijeme cijeli bataljon vršio kupanje i parenje odijela. U toku ovoga vremena čete su naizmjenično vršile prekopavanja ceste Celinac — Kotor Varoš. Na dan 23. ovog mjeseca jedna četa protjerala je četničku bandu sa sektora Opsječko, prema Jošavci. Ranjena su 4 četnika i 1 ubijen, zarobljen 1 karabin. Jedna je četa držala zasjedu prema Poniru u cilju dočekivanja četničkih bandi za vrijeme vršenja akcije ostalih naših jedinica brigade na sektoru: Cemernica, Osmaća, Karanovac i Ljubačevo. Iz zasjede ubijen je jedan četnik Krpić Savo iz Popovca, koji se je upućivao u bolnicu u Banju Luku. Prilog njegova proputnica. Na dan 29. ovog mjeseca protjerane su četničke bande iz Tovlađića prema Popovcu. —

U vremenu od 25.—29. ovog mjeseca bataljon se nalazio u pokretu za akciju na Teslić i po odloženoj akciji vratio se je nazad.¹⁾

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3—1/4, k. 876.

- Vidi o tome dok. br. 13 u ovoj knjizi i tom IV. knj. 21, dok. br. 161.

Za posljednjih 15 dana održane su u svakoj četi po jedna vojna konferencija. Sa vojnicima se je radilo ponavljanje pređenog iz ranije izdatih planova rada. —

II. Bataljon: u vremenu od 15.—18. I. t. g. bataljon se je nalazio na kupanju i parenju u Kotor Varoši. 18. I. izvršio je pokret za Lipovac u pravcu Ponira, sa zadatkom zatvaranja pravca Ponir — **Celinac** — Kotor Varoš. U navedenom pokretu bio je manji sukob sa četničkom bandom, poslije kraćeg puškaranja **banda** je pobjegla. 20. I. vođena je **borba** sa skoncentrisanom četničkom bandom na Lipovcu. Četnici su **imali** 2 mrtva i 4 ranjena i banda je protjerana. Mi smo imali jednoga druga mrtvog. Do 22. I. t. g. bataljon je držao položaj na Lipovcu, dok je jedna četa vršila prekopavanje ceste **Celinac** — Kotor Varoš. 23. januara 1944. godine bataljon je dobio zadatak za protjerivanje četničke bande iz uporišta Karanovac. Banda je protjerana, ubijeno je 5 četnika i zapaljen jedan njemački putnički automobih kojim se je vozio Uroš Drenović, 3 njemačka oficira i još nekoliko četničkih bradonja. Banda je uspjela da pobjegne iz automobila zbog toga što je 2. četa ovoga bataljona podbacila, nije izvršila svoj zadatak u potpunosti, t. j. nije blokirala most u Karanovcu preko Vrbasa.

U vremenu od 25.—31. I. t. g. bataljon je bio u pokretu u pravcu Teslića i nazad. —

Za ovo petnaest dana održan je sastanak sa vojnim rukovodiocima jedinica ovoga bataljona na kome se je pretresalo o nedostacima u posljednjim akcijama, ispravljani pojedini rukovodioci koji su podbacili u izvršenju svojih postavljenih im zadataka. Komandiri četa održali su svaki po dvije konferencije sa vojnicima, a po jednu sa komadnim kadrom. Na tim konferencijama govorilo se je o disciplini i postupcima sa borcima, o pozdravljanju, a sa rukovodiocima o rasporedu ljudstva u akcijama. —

Rađen je pješadiski egzercir, strojeva obuka — puščane radnje.

III. Bataljon: U vremenu od 16.—22. januara, bataljon se uglavnom nalazio na sektoru Viševice, Cukovac, Kostići, Radići, Skender Vakuf, sa zadatkom progonjenja i uništenja četničke bande na tome sektoru i prikupljanja [nestalih] iz jedinica ovoga bataljona. Na dan 22. januara bataljon je dobio zadatak da izvrši čišćenje sektora Mokri Lug, Baljvine, Bočac, Agino Selo, Krmine i Ljubačevo. Banda nas je dočekala u Mokrom Lugu i poslije kraćeg puškaranja pretjerana je preko Ugra. Zarobljen je 1 četnik sa oružjem. Na dan 25. I. bataljon je dobio zadatak da izvrši pokret preko Javorana, Podosoja. Šibova za Svinjare i da primi položaje I. bataljona. Na dan

28. I. bataljon je vršio pokret preko Kotor Varoši, Sokoline, **Viševice**, Rađići, Cukovac, Vidovo Vrelo, Agino Selo, sa zadatkom da prihvati divizijsku bolnicu. Na dan 31. I. bataljon se vratio pravcem: Bočac, Baljvine, Brijegovi, Mokri Lug, Skender Vakuf.

Sa komandama četa održano je po jedno savjetovanje, gdje su se iznosili nedostaci kao i davane direktive za dalji rad i uputstvo. —

Sa borcima je izvođen pješadiski egzercir. —

IV. Bataljon: od 15.—31. I. 1944. godine bataljon je manevrisao po selima: Paunovići, Šolaji, Kostići, **Carići**, Borak, Zivinice, Viševice, Kotor Varoš sa zadatkom protjerivanja četničke bande i prikupljanja dezertera iz ovoga bataljona. Na dan 23. I. jedinice ovoga bataljona imale su zadatak da u sastavu preostalih jedinica brigade protjeraju četničku bandu u pravcu Javorana. U samim Javoranima naišli smo na jednu manju četničku grupu i rastjerali je.

Napomena: Za posljednjih 15 dana održano je vojno-političko savjetovanje štabova bataljona ove brigade, kome je savjetovanju prisustvovao politkomesar divizije i politodjel divizije. Na savjetovanju raspravljane su pojedine greške iz posljednje ofanzive, upoznavanje ljudstva sa taktikom kojom je okupator nastupio u posljednjoj ofanzivi i date direktive o sređivanju jedinica, popunjen komandni kadar po jedinicama, uklopljen Banjalučki partizanski odred kao IV. bataljon³ ovoj brigadi. Plan rada za posljednjih 15 dana nije izdat od strane ovoga štaba, već se je po jedinicama radilo ponavljanje pređenog i održavali vojno-politički sastanci po bataljonima sa komandnim kadrom četa. Mobilisano je 8 drugova po jedinicama sa okolnog sektora. Predala su se 3 četnika sa oružjem koji su prisilno mobilisani od strane četničke bande i prišli našim jedinicama gdje se sada nalaze kao borci, od kojih je već jedan u borbi protiv četnika ranjen.

Borbenost jedinica ove brigade ostaje ista kao i prije ofanzive i može se reći da je dosta dobra, jedino što ljudstvo IV. bataljona još vojnički je nedovoljno spremno u borbi protiv okupatora i što je to bataljon mali (broji svega 66 boraca). Ovome bataljonu mora se posvetiti veća pažnja, jer su to borci sa ovoga sektora i ovaj bataljon se ne može još osamostaliti u borbi kao ostali, kako zbog svoje brojčanosti, tako isto i zbog neiskustva u operisanju sa jedinicama. Stab IV. bataljona još nije potpun, nema ni politkomesara bataljona, ali

³ Banjalučki NOP odred je ponovo formiran. Opširnije o tome vidi dok. br. 92.

pošto nam je došao jedan drug iz naše Brigade stari politkomesar čete Drago Kovačević, koji može da odgovori dužnosti politkomesara bataljona, mišljenja smo da ga postavimo. —

Ishrana na ovome sektoru vrlo je slaba, naročito poslije ofanzive, i smatramo da je potrebno ishranu poboljšati, pa ma na koji to način bilo. —

Odjeća i obuća u I. bataljonu dobra, u II., III. i IV. bataljonu skroz naskroz slaba. Veći dio boraca ima potpuno bosih. Za sada se teško i oputnjacima snabdijevaju. — Molimo Štab divizije da ovo pitanje na najpovoljniji način i u što skorije vrijeme riješi. —

Jedinice ove brigade žive logorskim vojničkim životom. Što se tiče nestalih drugova u borbi — pomalo se prikupljaju, . . .

Omladinski kurs u Maslovarama, za koji je dao upravu ovaj štab i kome su predavali članovi ovoga štaba i koji je naređenjem štaba divizije dodijeljen ovoj brigadi, njih 40 svrstano je u jedinice V. brigade.

Pored navedenog kursa izvjestan dio novih boraca nalazi se u XIV. brigadi, a iz bivšeg Banjalučkog partizanskog odreda, sada IV. bataljona ove brigade, koji su poslije ofanzive prišli XIV. brigadi. —

Poslije posljednje ofanzive ovoj brigadi dodijeljen je Motajički odred, ali je prišao svega 41 borac, dočim ostalo ljudstvo za vrijeme ofanzive rasulo se je a mnogi se nalaze u V. i XIV. brigadi. —

Kako je brojno stanje ove brigade malo, a pripadajućeg ljudstva brigadi ima priličan broj po jedinicama ostalih brigada naše divizije, to molimo drugarski štab da nam izađe u susret u pogledu prikupljanja navedenog ljudstva. Mi ćemo spisak . . . ljudstva koje se nalazi po jedinicama dostaviti jedinicama kojima treba. —

Vojnička disciplina komandnog kadra i boraca ove brigade poslije ofanzive malo je olabavila, ali se učvršćuje. —

Odnos između vojske i pozadine pravilan je, ali obzirom što su se četnici na ovome sektoru prilično aktivizirali i što su Drenovići istjerani iz Manjače i sada se nalaze na sektoru oko Karanovca i Karanovac, to je prilično četnički uticaj jak na sektoru Cemernice, Agino Selo, Krmine, Ljubačevo, Ponir, Srpski Celinac, Rebrovac, Opsječko i Jošavka. Četnička banda ne pretstavlja nikakvu vojnu formaciju za naše jedinice i borbenost im je nikakva, ali obzirom što im je prilično jak uticaj u pozadini, pozadina krije njihovo kretanje i tako im se daje mogućnost da čak i pojedinci mogu da se zadržavaju u poje-

dinim selima, odakle pripuckavaju kada naše jedinice naiđu, a dobijaju se podaci da tu četnika uopšte nema niti je skoro bilo. —

Okolni neprijateljski garnizoni Banja Luka, Celinac, za sada su neaktivni, zapravo samo se utvrđuju. —

Komandni kadar po jedinicama ove brigade popunjen je.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Milutin⁴

Komandant, major
Mećava⁵

BR. 25

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O POKRETIMA I AKCI- JAMA DIVIZIJE OD 15. DO 31. JANUARA 1944. GODINE¹

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
Pov. br. 34.
5. II. 1944.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Podnosimo 15-dnevni izvještaj — izvod iz Operaciskog dnevnika od 15. do 31. januara 1944 god.

1) *II. Krajiška brigada:*

16. januara nalazila se na prostoriji Vareša.¹

17. januara do 20. januara brigada je bila u pokretu sa prostorije Vareša na prostoriju Sokolovići. Jedan bataljon je 17. januara vodio borbu sa četničkim bandama u s. Kunosići.

18. januara prilikom prolaza kroz s. Zunovi — Medojevići nekoliko četničkih bandita zarobili su dva druga kuvara štaba brigade i na naš zahtjev da ih puste nisu to uradili već

⁴ Vujović

⁵ Petar

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5/1—7, k. 1111.

² Brigada je 9. januara 1944. zauzela Vareš. Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 114 i 203.

su ih ubili. Kao odmazdu za ovo spaljeno ie u s. Corčići 5 kuća i 3 štale, i u s. Kaljina 6 kuća. Sve ove kuće pripadale su okor-jelim četničkim banditima.

Od 20. januara do 31. januara Brigada se nalazila na prostoriji Sokolovići³ s tim što su od 25. do 27. januara dva bataljona otišla na prostoriju Zepe radi nabavke hrane. U Zepi milicija nije davala otpora. Uhvaćeno je 10 milicionera ...

Jedan bataljon je 28. januara krenuo kao pratnja divizijskoj bolnici za Sekoviće.

Za cijelo vrijeme boravka u Sokolovićima brigada nije vodila borbu sa okupatorom. Bilo je manjih sukoba sa četnicima.

Zaključak:

Neprijateljski gubici: poginulo 5, ranjeno 4, zarobljeno 9. Plijen: 11 pušaka.

Naši gubici: 5 mrtvih.

U naše redove stupilo je dobrovoljno 2 drugarice, . . .

2) XVII. Majevička brigada:

Od 15. do 20. januara u pokretu sa prostorije Vareša na prostoriju Glasinca. Za to vrijeme nije bilo borbe sa neprijateljem. Prilikom prelaska druma Sokolac — Zljevovi neprijatelj — Nijemci, koji se je nalazio na Košutici, pobjegao je.

20. januara rastjerana je grupa ustaša koja je došla na Glasinac u cilju pljačke.

21. januara izveden je napad na ustaška uporišta Djedovci i Vitanj, gdje je bilo oko 180 ustaša.⁴ Tom prilikom je zarobljeno 10 pušaka, 2000 metaka, 1 mali bacač, komora.

22. januara rastjerana je jedna grupa ustaša koja je došla u Dobrašinu radi pljačke.

23. januara borba sa Nijemcima, ustašama i četnicima koji su u nekoliko kolona napali jedinice brigade. Neprijatelj je rastjeran.

24. januara borba sa Nijemcima, ustašama i četnicima na Konostrevcima i Senkovićima.⁵ Zarobljena 3 Nijemca, a veći broj mrtvih i ranjenih.

25. januara napad na Vitanj i Djedovce, na ustaše koje su se ponovo povratile na ove položaje. Ustaše su poslije kraće

³ Detaljnije o rasporedu i dejstvu Brigade od 16. do 31. januara vidi izvještaj Štaba Brigade od 5. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 2—5, k. 987).

^{4, 5} i • Brigada je u to vrijeme vodila borbe sa jedinicama Prvog stajaćeg djelatnog zdruga. Opširnije o ovim borbama vidi dok. br. 158.

borbe pobjegle. Prilikom povratka jedinice su naišle na drumu na dvije ustaške kolone (jačine od po jedne bojne) i poslije žestoke borbe probile se preko ceste.⁶

26. januara neprijatelj je iznenadio bataljone koji su sa prostorije Senkovići poslije jače borbe morali da se povuku u Selišta. Tom prilikom imali smo 4 mrtva, 8 ranjenih, 2 nestala. Neprijatelj oko 20 mrtvih i više ranjenih.

Od 27. do 31. januara brigada se je nalazila na prostorijski Sokolovići na odmoru.

Zaključak:

Zarobljeno: 3 Nijemca i 1 četnik.

Neprijateljski gubici: oko 30 mrtvih i više ranjenih.

Plijen: 1 puškomitraljez, 1 bacač laki, 14 pušaka, 2000 metaka, 66 mina, 12 tovarnih konja i 16 čebadi.

Naši gubici: 7 mrtvih, 14 ranjenih, 7 nestalih.

Izgubljene su 4 puške, 1 laki mitraljez i 16 konja, od toga je 9 neopreznošću izgorjelo u štali.

Dezerterstva nije bilo. Dobrovoljnog prilaska nije bilo.

3) XIX. *Birčanska brigada:*

Od 15. do 21. januara brigada je učestvovala u napadu na Tuzlu.⁷

16. januara kod mosta na cesti Živinice — Bukinje razbijena je jedna neprijateljska kolona od oko 120 vojnika. Tom prilikom je ubijeno 8 neprijateljskih vojnika i jedan oficir. Zarobljeno 2 puškomitraljeza, 1 pikavac i jedan kamion i motokl. Naši gubici 1 mrtav i 1 ranjen.

17/18. januara jedinice učestvovala u napadu na Ilinčicu. Ilinčica je likvidirana ali ju je neprijatelj protivnapadom ponovo povratio. Uporište Ilinčica bilo je pojačano minskim poljima zbog kojih su naše jedinice pretrpjele osjetne gubitke.

18. januara izvršen ponovni nadap na Ilinčicu ali bez uspjeha.

19/20. januara ponovni napad pravcem Mosnik — Jala — Kamenj most. Napad neuspjao. Neprijatelj dobiva pojačanje od Doboja⁸ i Zvornika.

20. januara u li časova brigada se povukla pravcem Parselo — Buba — Vukovije — Krivača — Svojat. Za vrijeme borbi oko Tuzle brigada je imala 9 mrtvih i 20 ranjenih, od toga 10 teško.

⁷ i ⁸ Napad na ovo mjesto izveden je po planu Štaba Trećeg korpusa NOVJ. Detaljnije o borbama za Tuzlu i o učešću Devetnaeste birčanske brigade u njima vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 47, 56. 64. 172, 176 i 220.

21. januara do 25. januara brigada na prostoriji Zivinice — Bijelo Polje.

Od 25. do 31. januara brigada na prostoriji Vlasenice. Jedan bataljon 30. ov. mj. prati bolnicu na Majevicu.

4) *Romanijski P. Odred.*⁰

Od 16. do 20. januara učestvuje u napadu na Tuzlu.¹ Napad na Tuzlu koji je trajao 4 dana bio je bez uspjeha. Ubijeno je 23 neprijateljska vojnika, zarobljeno 29 pušaka, 50 pari cipela, 1000 metaka i razne druge spremne. Sami neprijateljski gubici [pri napadu] na Tuzlu nisu tačno ustanovljeni. I

Od 20. do 26. januara pokret sa prostorije Tuzle pravcem , Šekovići — Vlasenica — Džimrije.

Od 26. do 31. januara na prostoriji Džimrije — Kram.

29. januara jedan bataljon prati divizijsku bolnicu do Vlasenice.

Za sve ovo vrijeme nije bilo dodira sa neprijateljem.

Opšti zaključak:

Neprijateljski gubici: mrtvih 66 (tačno provjereno)
ranjenih nepoznat broj

Plijen: zarobljenih 13
pušaka 54
puškomitraljeza 3
laka bacač 1
pikavac 1
tovarnih konja 12
municije 3000
kamiona 1 (uništen)
motocikl 1 (uništen)
50 pari cipela i
razne opreme.

Vlastiti gubici: mrtvih 24
ranjenih 41
nestalih 7

Izgubljeno. laki mitraljezi 1
pušaka 4
konja 16 (od toga 9 izgorjelo)

* U izvještaju vršioca dužnosti političkog komesara Dvadeset sedme divizije od 15. februara 1944. o Odredu se kaže:

»Romanijski P. odred je izašao iz ofanzive sa oko 260 dobrih i odanih boraca koji čine jezgro za njegov dalji razvoj...« (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 13—7, k. 408 A.)

¹ O tome vidi dokumenta u napomeni 6 i 7.

Moral: na visini, osjetno se je popravio kod XVII. Majevičke brigade.

Ishrana: uslijed teških ekonomskih prilika ovoga kraja prilično slaba.

Stanje odjeće i obuće: još ne zadovoljava.

Zdravstveno stanje: pojavilo se nekoliko slučajeva pjegavog tifusa, koji se je pojavio u divizijskoj bolnici. Do sada u diviziji ima oko 20 slučajeva pjegavog tifusa. Grupa teških ranjenika iz divizijske bolnice oko 70 upućena u Sekoviće.

Osjeća se oskudica u sanitetskom materijalu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara
I.ⁿ Cejvan

(M. P.)

Komandant, major
Kosorić Pero

BK. 26

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 5. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O BORBI KOD DONJE MEDEDE I PREBACIVANJU NA PROSTORIJU NASIĆI, IBRIĆI, OMERBAŠIĆI I GULJAMI¹

ŠTAB

II VOJVOĐANSKE BRIGADE
5 februara 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1. 4 o. m. oko 13 časova četničke i zelenokadrovačke bande u jačini oko 200 boraca napale su naš IV bataljon koji je bio smešten u selu D. Međeđa. Bataljon je uspešno vodio borbu sa ovim bandama skoro 5 časova i konačno uspio da ih razbije i nagna u bekstvo proteravši ih u pravcu sela Gornja Međeđa nanevši im gubitke od 10—12 mrtvih i veći broj ranjenih.

Oko 16 časova 4 o. m. primili smo naređenje štaba divizije po kojemu smo odmah sa tri bataljona pokrenuli se preko

" Idriz

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 13—6. k. 966.

D. Medede za G. Zelinju u cilju proterivanja i uništenja četničko-zelenokadrovačkih bandi koje su pre podne preduzele planski napad na jedan bataljon III brigade u selu D. Zelinja. Međutim u pokretu u selu D. Mededa primljena je obustava akcije obzirom da su se ove pljačkaške bande, pretrpivši veće gubitke i pod udarcima naših jedinica, povukle i razbežale. Stab brigade doneo je odluku da sa bataljonima koji su već bili u pokretu ka G. Zelinji okrene, napadne, protera i kazni četničke i zelenokadrovačke bande koje su se, po proterivanju od strane našeg IV bataljona, povukle u G. Mededu. Za izvođenje ove donesene odluke krenuli smo sa dva bataljona pravcem kota 328 — Borik — kota 535 — selo G. Mededa, ne nailazeći prilikom pokreta nigde na otpor zelenokadrovaca sem na koti 535 gde su oko 20 zelenokadrovaca iz dobro sagrađenih bunkera i rovova pružili kraći otpor koji je jedan vod IV bataljona vrlo brzo i energično likvidirao zarobivši tri puške, nekoliko bombi i jednu vojničku bluzu. U selo G. Mededu bataljoni su ušli gotovo bez otpora, sem što je nekoliko puškomitraljeskih rafala pri samom ulasku u zaseok Kozare ispaljeno sa položaja Jelovo Brdo. Na položajima Jelovo Brdo zelenokadrovci nisu uopšte sačekali naše jedinice već su se posle nekoliko ispaljenih mitraljeskih rafala razbegli i povukli. . . .

2. U vezi sa Dvesti broj 8 od 4 februara 1944 g.² naša brigada izvršila je prebacivanje na novoodređenu prostoriju rasporedivši svoje bataljone na sledeći način:

I bataljon Nasići (Vranovići) sa zadatkom kontrole Stražbe, ceste Sokol — Srnice i obezbeđenja od pravca Sokola.

III bataljon noćas 5 februara 1944 g. prebaciće se sa prostorije Bujanj na sektor Ibrići sa zadatkom kontrole k. 394 i ceste.

II bataljon Omerbašići.

IV bataljon Guljami.

Stab brigade i brigadni sanitet selo Ahmići (Sladna).

Intendantura Pirage (Sladna).

Ovakav raspored naših bataljona smo izveli obzirom na zadatak zatvaranja i onemogućavanja prodora neprijatelju kod Gračanice pošav Srnicama u zajednici sa jedinicama III brigade.

3. Od seljaka iz sela Sladna koji su juče bili očevidci prilikom dolaska vojske u grad saznali smo sledeće: jedna satnija domobrana⁵ a ne Nemaca kako je to javljeno. Juče ujutru su

² Dokument se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 16—6, k. 950.

* U opštoj bojnoj relaciji Četvrte lovačke pukovnije za februar 1944. kaže se da je Deveta sat (četa) Treće bojne (bataljona) 4. februara izvršila raciju u Gračanici i da je prikupila 117 vojnih bjegunaca (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/1—5, k. 60).

došli u Gračanicu, pokupili oko 150 mladića i otpremili ih do Karanovca a odatle dalje. Ista satnija je otišla zajedno sa mobilisanim mladićima.

U prilogu dostavljamo vam priznanicu na primljenih 50.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade v. d. načelnika⁴

BR. 27

**NAREĐENJE ŠTABA TREĆE (KRAJIŠKE) PROLETERSKE
BRIGADE OD 5. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINI-
CAMA ZA SMJENU TREĆE LIČKE BRIGADE NA PROSTO-
RU JEZERO — MRKONJIC-GRAD — PODRAŠNICA¹**

ŠTAB

III PROLETERSKE BRIGADE

5 februara 1944.

Br. 7

u 13 časova

**ŠTABOVIMA BATALJONA, BRDSKOJ BATERIJI,
INTENDANTURI I SANITETU**

Prema naređenju Štaba I proleterskog korpusa, naša brigada u što kraćem roku treba smijeniti III ličku brigadu na prostoriji Jezero — Mrkonjić — Podrašnica.²

Na osnovu toga 2 naša bataljona trebaju krenuti odmah u Jezero, gdje će primiti položaje tamošnjih bataljona Ličke brigade, a druga dva bataljona da smijene bataljone Ličke brigade, kod Podrašnice. Pošto ličke snage stignu na ovaj sektor krenuće i posljednja dva naša bataljona za Mrkonjić.

Na toj prostoriji naša brigada će se povezati sa Štabom naše divizije od koje će dobivati dalja naređenja.

⁴ **Eduard Rebula**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2'1—1, k. 714.

² Vidi dok. br. 100.

Za izvršenje prednjeg

NAREĐUJEMO:

1) III i I bataljon sastaje se negdje oko žand. stanice Mliništa i u zajednici krenuti pravcem Mliništa — Dragnić — Sipovo — Jezero, gdje će smijeniti tamošnje bataljone Ličke brigade. Sa bataljonima će poći zam. politkoma brigade, koji će izvršiti raspored bataljona na licu mjesta. Pokret izvršiti odmah po prijemu ovog naređenja, a u Mliništimu će bataljoni sačekati jedni druge. Prilikom putovanja voditi računa o tome da se na tom pravcu nalaze izvjesne četničke grupe.

Zadatak ovih bataljona je da na navedenoj prostoriji upoznaju se od ličkih bataljona gdje se i kada održava veza sa jedinicama I divizije, te izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju u Jajcu. Odmor za vrijeme putovanja i kuvanje hrane odrediće drug Lončarević.³

2) IV bataljon izvršiće pokret tako da sutra 6 o. m. do 6 sati bude kod škole u s. Rore, gdje će se obrazovati marševska kolona od IV i VI bataljona, brdske baterije, saniteta i tehničke čete.

3) U isto vrijeme, t. j. 6. o. m. do 6 časova ujutru na navedenu prostoriju treba stići VI bataljon, sanitet i brdska baterija.

4) Marševsku kolonu obrazovaće štab IV bataljona ovim redom: IV bataljon obrazovaće prethodnicu kolone sa svoje dvije čete dok će mu ostali dijelovi ići na čelu kolone, zatim Stab brigade sa tehničkom četom, brdska baterija, sanitet i na začelju VI bataljon.

5) II i V bataljon ostaju na istim prostorijama gdje se sada nalaze, dok na ovaj sektor ne stignu jedinice III Ličke brigade. Sa njima će ostati zam. komandanta brigade, major Pećanac,⁴ koji će, pošto bataljoni budu smijenjeni, izvršiti sa njima pokret u sastav brigade kod Mrkonjića.

6) Brigadna intendatura će prikupiti sve radioničare te se preseliti u s. Rore kod V bataljona i u zajednici sa II i V bataljonom krenuti u sastav brigade.

7) Svi drugovi koji su određeni za srednji politički kurs pri Štabu našeg Korpusa javiće se u toku sjutrašnjeg dana u Stab Korpusa politkomesaru Plavom⁵ ili predavaču Jovanu Marinoviću.

8) Svako odsustvo je do daljega obustavljeno. To objasniti zainteresovanim borcima pokretom i zadacima brigade.

³ Đuro Lončarević, zamjenik političkog komesara Brigade

⁴ Nikola

⁵ Mijalko Todorović

9) VI bataljonu je potreban jedan mesar. IV bataljon će mu **poslati** jednog druga Dalmatinca koji zna taj zanat, u koliko ga ima u bataljonu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara
Đuro¹

Komandant, major
Bajić⁷

BR. 28

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 6. FEBRU-
AR\ 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RAŠPORED I
DEJSTVO NA PROSTORIJI KALINOVIK — FOČA — GO-
RAŽDE**¹

ŠTAB
V N O. UDARNE DIVIZIJE
I. BOS. KORPUSA⁵

Pov. br. 21/44.
Dne 6. II. 1944 god.
u 1^h

ŠTABU

I., IV. i X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Naša divizija sada se nalazi na sektoru Čelebić — Čaj-
niče — Goražde — Miljevina. Ovaj sektor podeljen je rekom
Drinom na dva dela te usled neprelaznosti reke Drine ovakav
raspored naše divizije nije pogodan za primanje težih borbi
ni^{ti} nam pruža mogućnost manevra. Naše manevrisanje na
ovom terenu je slabo zato što nam Drina deli snage na dva dela.

• Lončarević
⁷ Vlado

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 15—1, k. 781—A.

⁵ Vidi dok. br. 19. napomenu 2.

Iz gornjeg razloga menjamo raspored jedinica naše divizije te

n a r e đ u j e m o :

1. — I. KNOU brigada³ sa jednim bataljonom i brigadnom bolnicom smestiti će se u s. Miljevina. Ovaj će bataljon izvršiti pokret prema naređenju koje se dostavlja u prilogu. Jedan bataljon treba da ostane na sektoru Boljoradine sa zadatkom osmatranja i osiguranja pravca od Cajniča, kao i razbijanja četnika u koliko se na tom sektoru pojave. Za posadu u Foči ostaviti jedan bataljon. Radi bolje mogućnosti ishrane kao i radi razbijanja četnika te osmatranja pravca prema Gacku, jedan bataljon uputiti će na prostoriju Zakmura. Ovaj bataljon mora osmatrati pravac Vrbniče, dolinu Sutjeske, t. j. prema Gacku. Bataljonu koji se nalazi u Celebiću poslali smo naređenje da krene u Foču.

IV. KNOU brigada sa jednim bataljonom i brigadnom bolnicom smestiti će se u s. Sahbegoviće i okolna sela, odakle će kontrolisati pravac prema Jabuci, t. j. prema Trnovu. Na tom pravcu aktivno dejstvovati protiv milicije. Ostali bataljoni na prostoriji s. Žešće — Previla — Rešetnica — Vranići — Ustikolina. Zadatak ovih bataljona jeste da osmatraju i osiguravaju pravce koji od pruge i ceste Renovica — Mesići — Bare — Goražde vode ka sektoru brigade i na istima mogu aktivno dejstvovati prema nahođenju štaba brigade.⁴ Bataljon koji je sad posada u Foči može krenuti čim dobije smenu, radi čega treba I. KNOU brigada da odmah uputi jedan bataljon u Foču, koji će smeniti bataljon IV. brigade, t. j. u toku 7. ov. mj. danju.

X. KNOU brigada sa tri bataljona krenuti će 6. ov. mj. na sektor Kalinovika. Na sektoru Kalinovika brigada treba da bude aktivna, t. j. da razbija četničke bande, a takođe da aktivno dejstvuje prema Ulogu, kao i da osmatra pravac prema Nevesinju i po potrebi da na tom pravcu dejstvuje.⁵ Cestu Ulog — Kalinovic — Miljevina treba onesposobiti za kretanje tenkova i neprijateljske motorizacije. Prikupljati podatke o Nevesinju i Gackom. Jedan bataljon ostaviti će u s. Miljevina, koji će sačekati brigadnu bolnicu, te 7. ov. mj. u jutro krenuti u sastav svoje brigade.

2. — Veza: Stab IV. KNOU brigade održavati će od Ustikoline telefonsku vezu sa štabom divizije. Stab X. brigade podići će telefonsku vezu do Kalinovika, radi čega šaljemo i deo divizijskog voda za vezu.

³, * i ⁵ Vidi dok. br. 153.

3. Stab divizije do daljega nalaziti će se u Foči. Štabovi brigade po izvršenju novog rasporeda podneće nam izveštaj kao i o svome mestu.

4. Ishrana jedinica: vršiti će se na terenu. Sve jedinice, naročito IV. i X. KNOU brigada, trebaju prikupiti što veće rezerve hrane. Po potrebi IV. i X. KNOU brigada treba da daju od rezervne hrane koju prikupe dio jedinicama I. KNOU brigade, pošto na njihovom sektoru ima manje hrane, naročito za jedinice koje su u Foči.

IV. i X. KNOU brigada, pored telefonske veze, trebaju održavati i kurirsku vezu sa štabom divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
I. M.⁶

(M. P.)

Komandant, pukovnik
Mil.⁷ Morača

Načelnik, p. pukovnik
Ratko*

BR. 29

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 6. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE TREBAVE I SEKTORA SOKOLAC — GRACANICA OD NEPRIJATELJSKIH SNAGA»

XVI N. O. U. DIVIZIJE

Broj 11.
6 februara 1944. g.

ŠTABU II, III i V BRIGADE

Situacija: U garnizonima Brčko, Tuzla, Doboj i Zvornik nema jačih neprijateljskih snaga. Snage o kojima smo javili ranije bile su u prolazu, iste su se zadržavale samo kraće vrijeme. U Gračanicu

⁵ Ilija Materić

⁷ Milutin

⁸ Martinović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 17—1/6. k. 950.

prema jutrošnjem izvještaju došle su dvije satnije domobrana sa ciljem mobilizacije mladića u hrvatsku vojsku.

Zeleni kadar uglavnom je razbijen. Jedna grupa zelenokadrovaca oko Pjana² nalazi se u Sokolu i jedino je za sada ona aktivna. Jedan dio zelenokadrovaca s. G. Zelinja i Međeđe sarađuje se četnicima. Tako su u toku ovih napada na naše jedinice zajednički učestvovali sa četnicima.

Četničke bande sa Trebave postale su dosta aktivne i usuđuju se napadati naše jedinice. Prema obavještenjima koje smo dobili, ove napade vrše po naređenju Nijemaca iz Doboja.

Naš zadatak: Očistiti Trebavu od četničkih bandi i stvoriti plan za njihovo potpuno uništenje i razbijanje. Dalje, očistiti Sokol, Gračanicu i Karanovac.³ Srušiti prugu i cestu Doboj — Tuzla.⁴ Za ostvarenje prednjeg, —

NAREĐUJEMO:

- 1). II, III i V naša brigada izvršiće pokret 7 ov. mjeseca u 24 časa⁵ sa sljedeće prostorije, opštim pravcem i to:
 - a) II brigada sa prostorije G. Džakule (zaseoci Trnovci, Sahići, Drndići, Alići i Okići), pravcem kota 507 — 529 — Studenac — Skipovac — Živkovići — kota 452 — Donja Paležnica — Brdo (trig. 396) — s. Batva — Čašica Brdo — trig. 439 (Spletana Lipa). Po dolasku na prostori ju Donja Paležnica — trig. 439 (Spletana Lipa), brigada će se kretati u pravcu Duge Njive sa četiri kolone, hvatajući sve istaknutije pravce kojima bi se mogle

² Ibrahim Pjanić

³ Vidi dok. br. 154.

⁴ Vidi dok. br. 71 i 168.

⁵ U naknadnom naređenju Štaba Šesnaeste NOU divizije od 7. februara 1944. o tome se kaže:

»Štabu II, III i V brigade

1). Akcija koja je trebalo da se izvede 7 ov. mjeseca od 24 časa odložena je zbog rdavog vremena.

Štab II, III i V brigade poći će na izvršenje postavljenog im zadatka 8 ov. mjeseca u 24 časa.

2). Štabovi brigada u pogledu izvršenja zadatka i ostalog tačno će se pridržavati naše zapovijesti br. 11 od 6. II. o.g.

U pogledu daljih zadataka jedina razlika jeste u tome, što će se predviđena akcija izvoditi jedan dan docnije, a zašto će brigade biti naknadno obaviještene, t.j. dobiće naknadno zapovijest za svaku akciju, na osnovi novostvorene situacije.« Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta. reg. br. 19—6. k. 950.

četničke bande sa Duge Njive izvući i to: jedna kolona od kote 308 (Mačkovno Brdo) — Žutica; druga kolona od kote 396 na kotu 485; treća kolona od s. Batve preko s. Gojkovići — Čašica Brdo — kota 421 i četvrta kolona od trig. 439 na Debelo Brdo.

Zadatak ove brigade je da svojim brzim prodorom postavi se na određenu prostoriju i sa iste pređe u napad na četničke bande na Dugoj Njivi.

Može se desiti da se četnici izvuku prije postavljanja jedinica II brigade na označenoj prostoriji, u pravcu Doboja, u kom slučaju II brigada ima da se orijentiše u pravcu njihovog bjekstva, zaštićavajući se uvijek sa leđa i bokova.

- b) III brigada sa prostorije G. Međeđe (sa dva bataljona) krenuće se pravcem kota 593 — Mramorje (kota 646) — Spletana Lipa; sa jednim bataljonom kretaće se sa II brigadom do Studenaca (kota 639) odakle će se bataljon odvojiti i kretati se dalje preko kote 654 — Čitluk — Kostići — Todorovići — Golo Brdo (Okolac), a sa četvrtim bataljonom sa prostorije Seperovići pravcem Liporavan — kota 492 — Bajinac — kota 539 — Jelik — kota 542 — Vis, odakle će ovaj bataljon otsjeći bandama sa Duge Njive bjekstvo u pravcu Spletene Lipe a sa druge strane sa leđa potpomoći uništavanju istih.

III brigada sa krajnjih tačaka navedene prostorije, t. j. Okolac — Spletana Lipa — Vis dejstvovaće u pravcu Duge Njive i onemogućujući izvlačenje ovih bandi u pravcu Doboja.

- c) V brigada sa prostorije D. Skugrić krenuće (sa dva bataljona) u dva pravca i to: jednim pravcem kota 355 na kotu 492 — Markovići — kota 458 — Duga Njiva — kota 644. Sa drugom kolonom preko Tolice — Brezova Kosa (kota 442) — Konjska Glava — kota 481 — Duga Njiva (trig. 618). Sa trećim bataljonom krenuće se sa prostorije G. Lukavca, t.j. D. Krečane pravcem Crno Brdo — kota 439 — kota 498 — kota 500 — Krčevljani — kota 488 — Radići — Prebijeni Kamen. Ovaj bataljon sa prostorije Prebijeni Kamen ima da potpomaže ostala dva bataljona u napadu na Dugu Njivu i da onemoguće označenim pravcem bjekstvo četnika sa Trebave.
- 2). Ukoliko bi se desio slučaj da se ove bande izvuku prije našeg opkoljavanja, u pravcu Doboja, to će se sve jedinice III brigade orijentisati takođe u pravcu njihovog bjek-

stvu, zajedno sa II brigadom i sa svojim manjim jedinicama goniti ih i presjecati pravce bjekstva stvarajući im gdje se god ukaže prilika zgodne zasjede gdje ih se može najbolje uništavati.

U slučaju da se za vrijeme borbe počnu izvlačiti u pravcu rijeke Bosne, jedinice V brigade ima da ih gone i da im ne dozvole nikakvo prebacivanje preko Bosne ili izvlačenje u nekom drugom pravcu.

- 3). Svi štabovi naših brigada za vrijeme ove akcije podešavajuće pokrete svojih jedinica i pravce napada prema stvarnoj nastaloj situaciji i ukazanoj potrebi, težeći tome da se što veći broj ovih bandita uništi, u čemu biti do krajnjih granica nemilosrdan.

Prilikom pokreta kolona, koje su većinom određene preglednim kosama, ne zaboraviti postavljanje zgodnih zaseda niz potoke i jaruge, gdje je u ovakvim prilikama jedino i moguće izvlačenje ovih bandi.

- 4). Napominjemo svim našim vojnim i političkim rukovodionicima da ovu akciju naše jedinice izvedu brzo sa puno energije i udarničke sposobnosti boraca NOV i POJ i da se pred grupom bandita ne zadržava cijela kolona, već u tom slučaju manja jedinica pristupa uništavanju takvih grupica zaobilaznim manevrima a ostatak kolone produži svoj pokret u određenom pravcu.

U ovakvim prilikama, gdje je borba sa četnicima na poznatom terenu, jedini je uslov za njihovo uništenje vješt i brzi manevri naših jedinica, sadejstvo svih jedinica i uzajamno potpomaganje u toku akcije, u čemu ne treba čekati naročita naređenja, već raditi samoinicijativno i imati pred sobom jedini cilj, uništenje njihovo.

- 5). Po izvršenom zadatku brigade će se smjestiti na sljedećoj prostoriji:
 - a) II brigada s. G. Osječani — Sjenina, obezbjeđujući se od pravca Doboja — cestom,
 - b) III brigada D. Paležnica — Zivkovići — Skipovac, obezbjeđujući se od pravca Sokola i Gračanice kao i od pravca Doboja i
 - c) V brigada Markovići — Riječani — Radići — Pavlovići, održavajući vezu sa jedinicama II i III brigade.
- 6). Sve ranjenike svaka brigada vodiće sa sobom, a po završenoj akciji t.j. dolasku jedinica na prostoriju Orahovica — Seona — Rapatnica. ranjenici će se prebaciti za s. Srebrnik.

U borbi biti nemilosrdan, to je bez diskusije. Izvršiti pretrese svih kuća i svu vojničku spremu (oružje, municiju, voj. odijela itd.) oduzimati a konfiskaciju vršiti kod četničkih vođa i njihovih starješina.

Narod treba da vidi u nama za vrijeme borbe prave junake i nemilosrdne uništioce svih naših neprijatelja a van borbe i prema nejakom narodu t.j. življu dostojanstvene i ponosne borce koji ne idu putem pljačke i uništavanja nejakog življa.

- 8). Ponovo skrećemo pažnju svim našim rukovodiocima i borcima na utrošak municije i upotrebu svoga oružja. Nije potrebno nabrajati činjenice koje nas navode na ovo. Desio se slučaj da je jedan bataljon III brigade potrošio u borbi sa četnicima 4 ov. mjeseca oko 2500 metaka. Ovo je za svaku osudu.
- 9). Po završenom zadatku na Trebavi, naše jedinice zadržale se na navedenoj prostoriji do 9 ov. mjeseca do 12 časova, kada bi izvršile pokret za sljedeći zadatak i to:
 - a) II brigada onšt看 pravcem Donja Paležnica — Brezići — Zivkovići — Brđani — Heljdovište — kota 653 Omerbašići — Čauševići — Đurići — Lendići — kota 332 — kota 156 — Karanovac, sa zadatkom likvidacije Karanovca i zatvaranja ceste od pravca Doboja.⁶
 - b) III brigada opšt看 pravcem Skipovac — Topalovići — Sijedi Krš — Omerbašići — kota 356 — Gračanica, sa zadatkom likvidacije Gračanice⁷ a potom sadejstva izvjesnim dijelom svojih snaga u likvidaciji Karanovca i pomoći II brigadi.
 - c) V brigada opšt看 pravcem Pavlovići — Spletena Lipa — Klanac — Studenac — Cetovlja — Marići — Sokol, sa zadatkom likvidacije Sokola."
- 10). Odmah po izvršenju ovog zadatka, t.j. 10 ov. mjeseca brigade bi izvršile pokret i smjestile se na sljedećoj prostoriji:
 - a) II brigada na prostoriji G. i D. Orahovica, obezbjeđujući se od pravca Gračanice i Doboja,
 - b) III brigada na prostoriji Rašljevo — Seona — Cage,
 - c) V brigada na prostoriji Palešić — Brnjičani — Moranjci — Rapatnica.

• Vidi dok. br. 139.

⁷ Vidi dok. br. 88.

* Vidi dok. br. 142.

Sprovođenju ovog plana po izvršenju postavljenih zadataka pristupiće se ukoliko se ne bi situacija izmijenila.

- 11). Naređenje za pokret i izvršenje drugog zadatka dobiće se na Trebavi t.j. po završenom prvom zadatku, t.j. pošto štabovi brigada dostave izvještaje o svojoj akciji, neprijatelju i ostaloj situaciji.

- 12). Stab Divizije kretaće se i to: komandant Divizije sa III brigadom, komesar Divizije sa V brigadom i načelnik Štaba Divizije sa II brigadom.

Po izvršenom prvom zadatku članovi štaba Divizije odmah će se sastati kod Štaba III brigade, t.j. komandanta Divizije.

- 13). Skreće se pažnja svim našim rukovodiocima i borcima, da po svim ovim krajevima vlada epidemija pjegavog tifusa i da se najozbiljnije povede računa o smještaju i ulasku boraca u kućama gdje vlada pjegavac.

Borbeni znaci:

- za 8. II. o.g. — Stevan — Slobodan
- za 9. II. o.g. — Duško — Zdravko
- za 10. II. o.g. — Periša — Stojan

Ugovoreni znaci:

- za 8. II. o.g. — Sloboda
- za 9. II. o.g. — Moskva
- za 10. II. o.g. — Trebava

Znaci za dnevno raspoznavanje:

Doziv: puška sa kapom na cijevi vertikalno u lijevoj ruci — u stranu.

Odziv: dizanje puške desnom rukom dva puta horizontalno nad glavom.

- 14). Stab V brigade odrediće jednu svoju četu koju uputiti u Musi. Maoču, gdje će sačekati transport novomobilisanih drugova iz Srema i iste sprovesti u Srebrnik, gdje se zadržati zajedno sa njima do našeg daljeg naređenja, t.j. do našeg dolaska na prostoriju Rapatnica — Orahovica. Skrenuti pažnju ovoj četi da bude vrlo budna i oprezna i da slučajno ne bude gdje iznenađena od kakvih manjih bandi.

Treba napomenuti ovoj četi da ovaj transport treba da stigne, 7 ili 8 ov. mjeseca, a ukoliko za to vrijeme ne stigne, onda ova četa može se i dalje zadržati dok ne stigne. ukoliko joj situacija bude dozvoljavala, u protivnom da bude napadnuta povući će se u pravcu Srebrnika, a preko terenaca organizovati vezu za ovaj transport u cilju obavještanja kojim pravcem, i gdje da se transport spro-

vede kao i gdje će ga četa sačekati. Ceti naznačiti da će se na prostoriji Gradačac — Vučkovac nalaziti Muslimanska brigada" a na prostoriji Srebrnik — Seona Tuzlanski odred.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar Načelnik-major Komandant-pukovnik
Mil.¹⁰ Đukić **D.¹¹ Lekić**

(M. P.)

BR. 30

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
OD 6. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI RAĐEVIĆI — KA-
LIMANIĆI — GRBICI — UŠNJACI — BERE¹**

ŠTAB

II. KNOU BRIG.

0. Br. 12

6. II. 1944.

ŠTABU I., II., III., IV. BATALJONA I BRIG. BOLNICI

Podaci o neprijatelju:

Sokolac: 5 satnija ustaša i Nijemaca.¹

Rogatica: oko 600 ustaša, Nijemaca i domobrana sa 2 brd-
ska topa, 1 teškim i 1 lakim bacačem.³

Vitanj, Djedovci: 1 satnija ustaša, utvrđenih sa 1 ba-
cačem.

Sjetlina, Prača, Renovica: po 200—300 Nijemaca. U Prači
2 tenka i 4 topa. Pruga radi do Korana.

⁹ Šesnaesta

¹⁰ Mileta. Poginuo septembra 1944. kod Valjeva kao načelnik Štaba
Dvanaestog korpusa NOVJ.

¹¹ Danilo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Voj-
noistorijskog instituta, reg. br. **10—1, k. 987.**

³ i ³ U pomenutim mjestima bile su jedinice Prvog stajaćeg
djelatnog zdruge (vidi dok. br. 51).

Višegrad: jače snage. Drum Višegrad — Rogatica nespo-
soban za saobraćaj preko Semeća zbog snježnih nanosa. Danju
u Pašuriće — Brankoviće izlazi jedna satnija mješovite vojske
iz Rogatice.

Pod Nijemcima treba razumjeti SS trupe, koje su uglav-
nom sastavljene od milicije i domobrana u njemačkim uni-
formama.

Četničke bande nalaze se na prostoriji Guždelji — Sočice
— Prača. U akcijama protiv nas učestvuju zajedno sa
ustašama.

Posljednjih dana neprijatelj iz okolnih uporišta vrlo je
aktivan. Preduzima čisto partizanske akcije i do sada je uspio
iznenaditi naše jedinice po noći i po danu.

U vezi dobivenog zadatka, raspored jedinica brigade biće
po sljedećem:

1.) I. bataljon: danas, 6. ov. mj., jednu četu iz Vraneša
uputiti u Barnik da tamo stigne najkasnije do 16.00 sati po
podne. Do dolaska ostatka bataljona, ova četa ima preuzet?
zaštitu div. i brig. bolnice od IV. bataljona.

Po dolasku jednog bataljona Majevičke brigade⁴ na pro-
storiju Vraneši — Klečkovac (ovaj majevički bat. stiže danas
iz Zepe), krenuti sa preostalom četom iz Vraneša za Grbiće.
Jedan bataljon Majevičke brigade, kada danas dođe iz Zepe,
mjestiće se na prostoriji Selišta — Duži. Po njegovom dola-
sku, četu iz Selišta uputiti u Grbiće.

Zadatak bataljona na novoj prostoriji: obezbjeđenje div.
i brig. bolnice. Kontrolisati i izviđati pravce od Devetaka.
Održavati vezu sa II. bat. u Rajevićima i III. bat. u Kalima-
nićima.

2.) II. bataljon: danas, 6. ov. mj., do mraka, premjestiće
se sa dosadašnje prostorije u s. Rađevići.

Zadatak: kontrolisanje i izviđanje pravca: Rađevići —
Babljak — Mrkonjići i pravca: Rađevići — Zabrežje — Mi-
slovo. Održavati vezu sa III. bat. u Kalimanićima i I. bat. u
Grbićima.

3.) [III] bat. ostaje na prostoriji s. Kalimanići, gdje se i
sada nalazi. Zadatak: kontrolisanje i izviđanje jačim patrolama
pravca: Kalimanići i dalje kosom koja vodi prema Halugama
(k. 1058), zatim pravca: Kalimanići — Džindići i pravca: Ka-
limanići — Dumanjići. Održavati tijesnu vezu sa IV. bat., koji
će se nalaziti na prostoriji: Ušnjaci — Bereg. Također održa-
vati vezu sa I. bat. u Grbićima i II. bat. u Rađevićima.

4.) IV. bataljon. Danas, 6. ov. mj., po dolasku čete I. ba-
taljona u Barnik, krenuti sa bataljonom na prostoriju Ušnjaci

Bereg. Bataljon smjestiti tako, da jedna četa bude u Beregu jedna u kućama između Berega i Ušnjaka, a jedna četa u Ušnjaci¹³. Stab bataljona smjestiti u Beregu. Zadatak: Kontrolisanje i izviđanje pravca: Ušnjaci — Zakomo i pravca: Bereg — Rakitnica. Ovo kontrolisanje i izviđanje vršiti jačim patrolama, pošto se na tim prostorijama nalaze četničke bande i neprijatelj iz Rogatice tu pravi ispade jačim snagama. U slučaju otkrivanja neprijatelja, postupati ofanzivno. Tijesnu vezu održavati sa III. bat. u Kalimanićima.

NAPOMENE:

1.) Majevička brigada, koja se danas ima vratiti iz Zepe, smjestiće se: jednim bataljonom na prostoriju: Vraneši — Klečkovac, a s jednim bataljonom na prostoriji Selišta — Duži. Romanijski PO ostaje na prostoriji Geruša — Mičivode.

2.) III. bat. izvijestiće do 7. ov. mj. u jutro, da li se štab brigade sa brig. inten. može smjestiti u Kalimanićima i pripremiće potrebne prostorije. Stab brigade do 7. ov. mj. ostaje na dosadašnjem mjestu.

3.) Ponovo se naglašava da sve jedinice budu vrlo oprezne, jer je neprijatelj vrlo dobro obaviješten preko četnika i radi toga drzak, aktivan i služi se čisto partizanskom taktikom. Stoga naročitu pažnju obratiti na mještane i ne dozvoljavati njihovo nekontrolisano odlaženje iz sela i lutanje po našim položajima. Svoje namjere držati u tajnosti i uopće u radu zavesti veću konspirativnost.

4.) Naš III. bataljon u borbi sa jednom ustaškom bojnom iz Rogatice 5. ov. mjeseca nanio je neprijatelju teške gubitke." Neprijatelj je ostavio na bojnopolju 15 mrtvih, a po kazivanju mještana, neprijatelj je imao 60 što mrtvih što ranjenih. Neprijatelj je morao odstupiti u neredu i cijelog dana se je prikupljao na prostoriji oko Zakoma.

5.) Da se ne bi krivo tumačio pojam održavanja veze, objašnjavamo: Kada se u zapovijedi naredi da neki bataljon

¹³ U bojnoj relaciji Prvog stajaćeg djelatnog zdruga od 12. marta 1944. o tome se kaže:

»5. veljače:

Dielovi XXIV. stajaće bojne u 04.00 sati izvršili su navalu na s. Bereg, gdje su se nalazila dva jača partizanska bataljona II. krajiške brigade. Iznenadeni neprijatelj brzo se je snašao, pa je izvršio jak protuudar, što mu nije bilo teško obzirom da mu je zemljište bilo poznato, dok su se pripadnici bojne teško snalazili. U prvom naletu neprijatelju su naneseni teški gubitci, jer je borba vođena ručnim praskama, pošto je neprijatelj bio u kućama bez potrebnog osiguranja. U protunavali neprijatelj je zadao našim dielovima gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena.« (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2—15, k. 57.)

održava vezu sa drugim bataljonima, to znači da taj bataljon o svima važnijim događajima na svojem sektoru ima u prvom radu obavijestiti bataljone sa kojima mu je naređeno da održava vezu. Na pr. u slučaju jačeg neprijateljskog napada na položaj bataljona, o tome mora u prvom redu obavijestiti bataljone s kojima održava vezu, naznačujući pri tome sve podatke, da bi susjedni bataljoni imali pravu sliku događaja. Ako je potrebno zahtijeva i pomoć, naznačujući koje jačine ta pomoć treba da bude, kojim pravcem da bude upućena i mjesto gdje treba da napadne, pa da ta pomoć bude najkorisnija.

Bataljoni su dužni da zahtjeve bataljona s kojima održavaju vezu ispune ukoliko to dozvoljava situacija na njihovom sektoru.

Dakle, vezu o kojoj je riječ ne treba shvatiti kao neko bespredmetno slanje patrola prema susjednom bataljonu. Patrole treba slati kada se nešto ima susjedu saopćiti, što je od važnosti bilo za vlastitu, bilo za susjednu jedinicu. Ako se nema ništa saopćiti, korisno je i potrebno da se u 24 sata pošalje barem jedna patrola za vezu susjedu, da ovaj ne bi bio u brizi da se sa susjedom nije nešto izvanredno dogodilo.

Održavanju veze u buduće pokloniti punu pažnju i važnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polkoma
V.⁶ Lukić

Načelnik,
Kolundžić"

Komandant, major
Stanić*

* Vojin

⁷ Anton

^s Dragutin Dragan

MAREDBA ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 7. FEBRUARA 1944. ZA FORMIRANJE MAČVANSKOG NOP ODREDA¹

XVI NOU DIVIZIJE

Br. 10
7 februar 44 g.

N A R E D B A

Usljed potrebe formira se od dosadanje Mačvanske čete Mačvanski NOP odred.

Stab odreda se postavlja u sljedećem sastavu:

a) komandant odreda — drug Čedomir P. Džomba, dosadanji šef ob. c. III — Vojvođanske — brigade,

b) zamjenik komandanta odreda — drug Prvoslav Stojanović, dosadanji zamjenik komandanta IV bataljona I — Vojvođanske — brigade,

c) politički komesar odreda — drug Miodrag Jovanović, dosadanji zamjenik političkog komesara Mačvanske čete,

d) zamjenik političkog komesara odreda — drug Dragoljub Stefanović, dosadanji zamjenik političkog komesara IV bataljona I — Vojvođanske — brigade.

e) načelnik štaba odreda — drug Novak Đoković, dosadanji komandant artiljerije XVI NOU divizije.

Stab odreda će odmah pristupiti rješavanju sljedećih zadataka:

1. Organizacionom sređivanju odreda, formiranju jedinica i postavljanju odgovarajućeg komandnog kadra,

2. mobilizaciji novih boraca u cilju popune odreda i njegovog prerastanja u I Mačvansku NOU brigadu,²

3. vojnopolitičkom uzdizanju odreda i rukovodećeg kadra,

4. provođenju akcija na sektoru Mačve, u cilju nanošenja

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojvođanskog instituta reg. br. 8—1, k. 951 A.

² Od dijelova Mačvanskog NOP odreda (koji su poslužili kao jezgro) u aprilu 1944. formiran je u Sremu jedan bataljon (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 185. napomenu br. 6 i dok. br. 3 u ovoj knjizi). Krajem septembra formirana je Mačvanska NO brigada od dva bataljona Jedanaeste NOU divizije i od Mačvanskog NOP odreda. Ušla je u sastav Jedanaeste NOU divizije kao Trideset druga srpska NO brigada (vidi tom I, knj. 13. dok. br. 31. 43. 184 i 185).

udaraca neprijatelju i njegovim slugama. Rukovoditi se time da svaka akcija ima svoj politički smisao, da bi tako doprinijela mobilizaciji novih boraca i razvijanju narodno-oslobodilačke borbe u Mačvi,³

5. organizaciji narodno-oslobodilačke vlasti na svom sektoru,

6. pomoći organiziranje partizanskih odreda u drugim dijelovima zapadne Srbije. 11

Mačvanski NOP odred imaće uporište na lijevoj obali Drine, na sektoru od Zvornika do Rače, odakle će pristupiti izvršenju postavljenih zadataka. Štab odreda će voditi računa o tome da pri prelazu jedinica na teritoriju Mačve predvidi i obezbijedi i njihovo povlačenje na uporišta sa lijeve obale Drine. To je naročito važno u prvim akcijama, sve dok se ne ostvare povoljni uslovi opstanka na sektoru Mačve.

Mačvanski NOP odred se stavlja pod komandu štaba XVI NOU divizije, radi čega će štab odreda održavati stalni kontakt sa ovim štabom, podnoseći redovne izvještaje o stanju i radu odreda. Usljed toga što je štab divizije momentalno jako udaljen, štab odreda će podnositi izvještaje štabu I — Vojvođanske — brigade, pod čiju se komandu odred privremeno stavlja i od koga će dobijati dalja naređenja.

Usljed toga što komandant odreda drug Cedimir Džomba odlazi u oficirsku školu Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine,, dužnost komandanta odreda, do njegovog povratka sa kursa, vršiće zamjenik komandanta odreda, drug Prvoslav Stojanović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
S. Mitrović

Načelnik
major
Mil.⁴ Đukić

Komandant
pukovnik
D.⁵ Lekić

» Vidi dok. br. 3 u ovoj knjizi, tom I, knj. 12. dok. br. 100 i knj. 13. dok. br. 11.

⁴ Mileta

⁵ Danilo

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD FEBRUARA 1944. ŠTABU DRUGOG UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ O SITUACIJI U HERCEGOVINI¹**

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE-

Stanje u Hercegovini je ostalo uglavnom nepromijenjeno od našeg zadnjeg izvještaja podnijetog u aktu Pov. broj 102 od 31. pr- mj.

Poslije razbijanja Švaba kod Stepena i sela Pržine² ne pokušavaju više da prodru Bileći, već samo vrše bliska izviđa- nja. Također ne vrše više pokrete niti iz Bileće pošto smo ih nekoliko puta uzastopno razbili i vratili u Bileću. Švapski di- jelovi i snage iz Stoca, Ljubinja i Nevesinja⁴ također ograni- čavaju svoje pokrete u najbližim okolinama garnizona.

- Očekujemo iz Mostara i Trebinja izvještaje o daljim na- mjerama i pokretima neprijateljskih snaga. Prisustvo Švaba četničke bande koriste u svrhu prinudne mobilizacije u njihove redove, što im slabo ide iako primjenjuju strahoviti teror. Poje- dina sela oko Trebinja, pa i Bileće i Gacka ne pamte ovakvih zuluma i terora kakav sada sprovode bande. Grupa Bačevića u ovome prednjači. Redovna je pojava batinanja, strijeljanja i [masakriranja, a partizanske familije se interniraju i predaju Švabama.

U istom ovome vremenskom razdoblju mobilisano je po prilici isto onoliko koliko i dezertiralo, a zadnjih dana mobili- zacija se još više pojačava kako u brigade, tako i u odrede. Zah- valjujući ovome formiran je u našoj XI brigadi i njen 4-ti ba- taljon, a sada težimo omasoviti bataljone ne formirajući nove, jer imamo nekoliko bataljona jačine ispod 100 ljudi.

Partizanski odredi formirali su također novih jedinica, a nešto ljudstva dali su i u brigade. Sada ima u Hercegovini

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Ar- hivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 40—8. k. 1144 I.

² Pošto na izvještaju nije bilo datuma, Redakcija je, na osnovu događaja koji se navode u izvještaju i u drugim dokumentima, odre- dila kao najvjerovatniji datum pisanja 7. februar 1944. godine.

• * Vidi dok. br. 54 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 171.

⁴ Odnosi se na dijelove Sedme SS divizije »Princ Eugen«. Vidi mikrofilm Minhen 5 1163—1169 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta i tom IV. knj. 21, dok. br. 190.

2 partizanska odreda (Južni i Sjeverni). Sjeverni odred ima 3 partizanska bataljona (»Miro Popara«, »Vule Skoko« i »Nevesinjska puška«) i jednu partizansku četvu u Sitnici, koja treba ovih dana da preraste u bataljon. Ukupna jačina ovoga odreda je oko 220 boraca sa nekoliko puškomitraljeza.

Južni odred ima 3 bataljona (»Savo Belović«, »Marko Mihić« i »Mihajlo Cuzulan«) i četvu »Rade Pravica« koja će biti ovih dana preformirana u bataljon.⁵ Ukupna jačina ovog odreda je oko 230 boraca sa oko 22 puškomitraljeza i jedan bacač.

Mostarski partizanski bataljon je i dalje na sektoru: Bje-lašnica, Visočica, Borci, Bjelemić⁶ i do prije 15 dana imao je oko 200 boraca, a ima izgleda da se pojačao i do 300.

Najjača reakcija u Hercegovini je u Bileći, zatim na prostoru oko Trebinja, okolina oko Trebinja, Gacka, Nevesinja, Obija i Kalinovika. U Ljubinjskom srezu — jedan dio potpuno naš, a drugi pasivan (»škripari«). Ipak najbolje je stanje u stolačkom i mostarskom srezu, a nije loše ni u konjičkom.

Najborbeniji banditi i najveći broj ovakvih je u Bileći i Gacku.

Danas je pod našom kontrolom u Hercegovini uglavnom prostor između Nevesinja, Gacka, Bileće, Ljubinja i Stoca, a dijelom i sa zapadne i sjeverozapadne strane od Trebinja, kao i drumovi u ovome prostoru, koje stalno rušimo.

Na sektoru Ulog — Kalinovik nijesu bile odavna naše snage, te su bande tamo prilično masovne. Da su naše jedinice tamo ranije dolazile, umanjila bi se mobilizacija u četničke redove, moglo bi se prilično mobilisati i za nas. V. S. nam je zamjerio što na taj sektor i ka Borcima nijesmo od ranije ispoljavali dejstvo. Sem ovoga saopštio nam je da je na sektor Kalinovik — Jahorina došla jedna brigada⁷ od V Krajiške divizije.

V. S. svojom depešom od 5 januara o.g. naredio je: »U operativnom pogledu obuhvatite i dalmatinsko primorje od Neretve do Boke. Organizujte odrede. Dalmatinski bataljon⁸

⁵ Vidi dok. br. 33.

• O rasporedu i dejstvu bataljona vidi dok. br. 4 10. k. 1143 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁷ Odnosi se na Desetu krajišku NOU brigadu (vidi dok. br. 19 28 i 153).

⁸ Bataljon je do tada bio u sastavu Desete hercegovačke brigade kao Treći bataljon (vidi dok. br. 38).

uputite na ovaj sektor i nakon toga oba bataljona uzmite pod vašu komandu.« Na naše pitanje koji je taj drugi bataljon, odgovoreno je da na sektoru dalmatinskog primorja u Hercegovini treba da dođe i neki Orjenski bataljon,⁹ koji je do nedavna operisao na desnoj obali Neretve u Dalmaciji. On je jak i=pod 40 ljudi. Ovaj bataljon Orjenaca još nije prešao Neretvu. II tražili smo ga.

U vezi sa ovim mi smo uputili Dalmatinski bataljon koji je bio u našoj brigadi i bio se prilično ojačao sa omladinom iz Dubrovnika na sektor južno od Popovog [Polja] a sa zadatcima da operišući na prostoru od Neretve do Dubrovnika i Trebinja napada komunikacije uz obalu i prugu u Popovom [Polju], da mobiliše, stvara odrede i učvršćuje narodnu vlast, sadejstvujući i držeći tijesnu vezu sa Južnim odredom i njegovim dijelovima u Popovom [Polju] i Sumi Trebinjskoj, kao i sa dalmatinskim jedinicama na obali Neretve sa desne strane.

Nije nam dovoljno jasna vaša depeša od 6 o.mj. koja glasi pored ostalog: »Dalmatinski bataljon koji je kod VI crnogorske brigade, odakle će ići u sastav VII dalmatinske, prema naređenju vrhovnog,¹⁰ Dalmatinska kreće 8 o.mj. za Krivošije. Njen dolazak držite u tajnosti. Bataljon uputite odmah da bi bio uključen u Dalmatinsku čim ova stigne u Krivošije. P. Molimo za objašnjenje o kome je dalmatinskom bataljona riječ i koja je to VII dalmatinska brigada.¹¹ Nejasnoća je možda nastupila i zbog grešaka u radio vezi.

⁹ Vjerovatno se misli na Orjenski NOP odred. O rasporedu i dejstvu Odreda u to vrijeme vidi tom V, knj. 24, dok. br. 2, 20 i 31.

¹⁰ Vrhovnog štaba NOV i POJ

¹¹ U naređenju Štaba Drugog udarnog korpusa od 8. februara 1944. Štabu Dvadeset devete NOU divizije, pored ostalog, kaže se:

»Mi smo vam radiogramom izdali naređenje u vezi naređenja Vrhovnog štaba, da prebacite jednu brigadu na sektor Nevesinje — Konjic, a jednu na sektor Nikšić — Bileća, a sa trećom i odredima manevrišete po Hercegovini. Te direktive se držite, jer to zahtijeva opšta situacija. Mi ne bi htjeli skučavati vašu inicijativu i poslije popravljanja situacije na sektoru Crne Gore i kod vas mi ćemo vam dati mnogo širu inicijativu.

U vezi sa situacijom kod vas mi smo napisali Vrhovnom štabu da je neophodno nužno uputiti jednu diviziju u Sj. Hercegovinu, radi razbijanja četničkih bandi i jačih napada na nje-mačke okupatorske snage, te stvaranja slobodne teritorije. Vaša divizija kao cjelina i u tom slučaju bi dobila sektor Juž. Hercegovine sa ispoljavanjem dejstva na Juž. Dalmaciju, gdje biste sadejstvovali II Dalmatinskoj brigadi koja je pošla u tome

Ovih dana očekujemo povratak naše X brigade od Trebinja gdje je išla u napad na prugu, pa čim stigne koordiniramo rad sa VI Crnogorskom.¹² a najvjerojatnije da ćemo mi sa našim snagama pritiskivati Bileću i Trebinje od zapada i sjevera, a sa jednom našom brigadom čistiti Lastvu, porušiti sve mostove i dalje Zupcima.¹³

Pošto su sve naše brigade u čestim pokretima i borbama, veze sa njima su otežane i uslijed snjegova štabovi brigada imaju malo vremena za pravilno izrađivanje relacija, u hartiji također oskudijevamo, to molimo da bi relacije izrađivali za cio mjesec odjednom, a ne svakih 15 dana.

Priložena relacija je nepotpuna, a naročito u prilogima. Preduzeli smo mjere da se relacije ubuduće izrađuju pravilno. Ovih dana držali smo kurs komandanata bataljona, koji smo upotpunili i sa programom dobijenim od toga Štaba. Kurs danas završavamo, a uskoro ćemo otpočeti i novi. Uskoro otpočinju i kursevi za podoficire po brigadama.

pravcu. V i VI Crnogorska brigada bi sadejstvovali jedni drugima na sektoru Nikšić — Trebinje — Bileća. Mi mislimo da i vi uputite sličan predlog Vrhovnom štabu radiogramom ili pismeno, jer bi se time u mnogom popravila situacija kod vas i stvorili uslovi za mobilizaciju novog ljudstva. Vi poznajete dobro sektor Nikšić — Bileća — Risan na kome smo mi orijentisali VI Crnogorsku, II Dalmatinsku i jednu vašu brigadu i shvatite da će likvidacija četnika na tom sektoru olakšati i vašu situaciju, zato na tom sektoru treba da bude jedna od vaših boljih brigada. Rješenjem situacije na tom sektoru bi se vjerovatno stvorile mogućnosti likvidacije nikšićkog garnizona, što bi, kako za Crnu Goru tako i za vas, imalo velikih posljedica u daljoj uspješnoj mobilizaciji. No, bez obzira da li će doći do likvidacije nikšićkog garnizona ili ne, mi smatramo da sa jednom vašom, VI Crnogorskom i II Dalmatinskom brigadom kao i odredima na tom sektoru možemo riješiti situaciju.

Komandu nad našom Primorskom grupom, koju sačinjavaju: II Dalmatinska, VI Crnogorska brigada, Bokeški bataljon, Lovčenski odred i Nikšićki odred imaće Štab Primorske grupe, koji će ovih dana biti imenovan. Do imenovanja Štaba ovom grupom će komandovati Štab VI Crnogorske brigade. Vi se odmah povežite sa Štabom VI Crnogorske brigade i ako neki od članova vašeg Štaba ide sa brigadom koja ide na taj sektor, onda neka pređe u Štab VI Crnogorske brigade, jer ćete tako lakše koordinirati zajedničko dejstvo. Poslije imenovanja Štaba Primorske grupe taj član Štaba bi prešao u Štab Primorske grupe u cilju sadejstva i zajedničkog donošenja odluka.«

Kao što se vidi iz naređenja Štaba Drugog korpusa, svakako je riječ o Drugoj dalmatinskoj brigadi. (Vidi tom III. knj 7. dok. br. 51.)

Vidi dok. br. 63 i 111.

» Vidi dok. br. 105.

Prilog: Relacija za vrijeme od 15 decembra 1943 g. do 31 januara 1944 god.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Načelnik Štaba
p.pukovnik

Komandant
p.pukovnik

^M Relacija sadrži opšti dio podataka o neprijatelju i našim snagama. dok o akcijama stoji sljedeće:

»3. — *AKCIJE:*

Od više manje važnih akcija najznačajnije su razbijanje bandi oko sela Kokorine kod Gacka, u selu Odžak kod Nevesinja, Švaba na Moskom kod Trebinja. više rušenja pruga, likvidiranja stanica, razbijanje Švaba kod Stoca, kod Stepena (Gacko) i između Stoca i Ljubinja, a naročito napadi na Avtovac, Gacko i Bileću.

I Gacko i Bileća nijesu se uspjeli likvidirati zbog uporne i krvave odbrane četnika sa Švabama i brzih intervencija jačih švapskih snaga iz susjednih garnizona, a naročito zbog nedostatka municije našim borcima, a posebno težeg naoružanja.

Avtovac je bio zauziman nekoliko puta, a u Bileći i u Gacku bile su dvodnevne žestoke ulične borbe i neprijatelj je uspijevao da se održi u pojedinim dijelovima grada.

Pored ostalog nedostajalo je i iskustvo mladim borcima za borbe u gradovima, a i bataljonskim rukovodstvima.«

Sem ovih podataka o akcijama u tom periodu, svi ostali podaci nalaze se u objavljenim dokumentima brigada. (Vidi dok. br. 35—12. k. 1143 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.)

**NAREDBA ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE OD
7. FEBRUARA 1944. ZA FORMIRANJE PARTIZANSKOG
BATALJONA »RADE PRAVICA«¹**

N A R E D B A br. 106

ŠTABA XXIX UДАРNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Od 7 februara 1944 g.

I.

Prema ukazanoj potrebi formira se partizanski bataljon »Rade Pravica«. Formiraće se od dosadašnje partizanske čete iz trebinjskog sreza. To će biti bataljon Južnohercegovačkog partizanskog odreda.

1. — Za komandanta bataljona postavlja se drug *Gašo C e čur*, dosadašnji zamjenik komandanta 3 bataljona XII hercegovačke brigade.

2. — Za političkog komesara istog bataljona postavlja se drug *Milivoje Stijačić*.

3. — Za zamjenika komandanta istog bataljona postavlja se drug *U r o š Sćepanović*.

Zamjenika politkoma istog bataljona predložiće štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda.

Štab Južnohercegovačkog odreda uputiće jednog člana štaba koji će prisustvovati formiranju bataljona.

Bataljon će dejstvovati na sektoru Šuma — Zagora — Ljubomir.

Sa komandantom drugom Čečurinom upućuju se četiri borca.

II.

Za zamjenika komandanta partizanskog bataljona »Savo Belović« postavlja se drug *Mirko M i l e t i ć*, dosadašnji komandir Šumske partizanske čete »Rade Pravica«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Dragiša Ivanović

(M. P.)

Komandant, p. pukovnik

Vlado Šegrt

DOSTAVLJENO: SVIMA JEDINICAMA OVE DIVIZIJE

² i štabovima partiz. odreda

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3—1, k. 1148 II.

* U originalu posljednji red dopisan je mastilom, latinicom.

VAREDBA ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 8. FEBRU-
ARA 1944. ZA FORMIRANJE DRVARSKOG BATALJONA I
POPUNU UDARNOG NOP ODREDA'

STAB
GKORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

Br. sl.

Dne 8/II 1944 g.

ŠTABOVIMA: DRVARSKO-PETROVACKOG I UDARNOG
[NOP] ODREDA
KOMANDI DRVARSKOG PODRUČJA

1. — Odlukom ovog Štaba formiraće se na sektoru Dr-
vara Drvarski bataljon koji ulazi u sastav Drvarsko-petrovač-
kog NOP odreda.

2. — U sastav Drvarskog bataljona ulazi Drvarska četa
i Područna četa.

3. — Za komandanta Drvarskog bataljona postavlja se
drug Košpić Obrad, dosadašnji komandir Područne čete. Ostale
članove štaba i komande četa postaviće Štab Drvarsko-petro-
vačkog odreda po prijemu ove naredbe.

4. — Iz Drvarskog bataljona, prilikom formiranja istog,
izdvojiti 30 zdravih mladih boraca za popunu Udarne odreda
i zamjenika komandira Drvarske čete. Čete Drvarskog bata-
ljona izjednačiti.

5. — Drvarski bataljon u prvo vrijeme djelovaće na pro-
storiji Martin Brod — Srb i služiti za obezbjeđenje karavana
kad Područje bude to tražilo.

6. — Štab Drvarsko-petrovačkog odreda izdvojiće 40
zdravih boraca iz Vakufske čete za popunu 3. bataljona Udar-
nog odreda.

7. — Formiranje Drvarskog bataljona i prijem boraca za
Udarne odred izvršiće kapetan drug Tanjiga Branko.

8. — Radi boljeg rukovođenja sa svojim jedinicama Štab
Drvarsko-petrovačkog odreda smjestiće se na prostoriju Vr-
toče — Lipa.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Komandant pukovnik

V.¹ Stojnić

(M. P.)

S.⁴ Rodić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 13—1. k. 458 A.

⁵ Vidi dok. br. 70.

* Velimir

⁴ Slavko

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ŠESTE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 8. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU GRAHOVA I O PREDSTOJEĆIM ZADACIMA BRIGADE¹

ŠTAB

VI CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE

NOV JUGOSLAVIJE

Strogo pov. br. 46

8 februara 1944. god.

u čas.

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE DIVIZIJE

Položaj

Naša Brigada nalazi se na prostoriji Kuside — Brestice — Cuce (Rokoči). 3 bataljon Nikšićkog odreda nalazi se na istoj prostoriji.

Naša prva udarna grupa² operisala je na komunikaciji Risan — Grahovo i na komunikaciji Grahovo — Viluse. Prvog ovog mjeseca napadala je na Grahovo u sadejstvu sa jednim bataljonom V Brigade.³ U Grahovu se nalazilo oko 150 četnika i do 100 Nijemaca. Poslije vođenih borbi povukli su se zadavši neprijatelju prilične gubitke.

Naša druga udarna grupa⁴ imala je borbu oko Kamenska (sjeverno od komunikacije Nikšić — Viluse), na položaju kod Trubjele i sela Brestice. Prema još neprovjerenim podacima sa njima⁵ je bilo i nešto Nijemaca. Zatim su vođene Borbe sa četnicima koji su bili nadrlji od Nikšića preko Kusida za Trubielu, na položajima ispred sela Kuside. Četnici su na prostoriji Iludine — prilično uporni i dobro naoružani. Uspjeli su izvršiti mobilizaciju. Oslanjaju se na Viluse i Grahovo, podržavani iz Nikšića i Bileće. Četnici su prilično jaki i povezani. Jačin do 700.

¹ Original, pisan na mašini, cirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 13—9, k. 1144 I.

² i * Prvu grupu sačinjavali su Treći i Četvrti bataljon, a Drugi Prvi i Drugi bataljon Šeste crnogorske brigade. Po naredenju Štaba Treće udarne divizije, Brigada je 24. januara 1944. pošla na sektor Nikšić — Viluse — Grahovo da razbije četnike i prekine saobraćaj na komunikaciji Nikšić — Danilovgrad i Nikšić — Trebinje. Detaljnije o tome vidi tom III, knj. 7, dok. br. 19, 24, 38 i 45.

Odnosi se na bataljon Pete crnogorske brigade (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 45 i 68).

⁵ Misli se na četnike.

Pod komandom ovoga Štaba nalazi se i Nikšićki odred, prostorijski koju kontroliše Brigada sada nalazi se 3 bataljon i Nikšićkog odreda. Bataljon Banjsko-vučedolski angažovan je Banjanima i, prema izvještaju zamjenika komandanta Nik. fčičkog] odreda, pored ostalog za čuvanje vaše bolnice. Naređenjem II Udarnog korpusa, kao što je navedeno, Nikšićki odred stavljen je pod našu komandu. Pri izvođenju borbi i operacija čišćenja, ovaj bataljon (s obzirom na njegovo iskustvo) potreban je, te je nužno njegovo rasterećenje od strane toga Štaba u koliko ima neki poseban zadatak u okviru te Divizije.

Sem toga Štab II Udarnog korpusa predvidio je sadejstvo jedne Vaše brigade, pri izvođenju operacija na prostorijski Nikšić — Grahovo — Viluse — Velimlje — Bileća — Banjane,⁶ u kojoj prostorijski prvi cilj je teren Rudine: S obzirom na **situaciju** i dati zadatak kao i to da je ovdje centar četnički i **njihovo** jako uporište, a s obzirom na njihovu odlučnost i naoružanje, sadejstvo Vaše je nužno. Dijelovi naše Brigade angažovani su na položajima od pravca Nikšića i čišćenja prostora oko Nikšića. Vaše sadejstvo očekujemo od pravca prema Rudinama, koje su kao jedan od prvih naših ciljeva. I pored veza-nosti naših snaga u zadacima blokade Nikšića i čišćenja terena oko Nikšića mi smo spremni i očekujemo od toga Štaba da odredi **vrijeme i početak sadejstva**, i da nas o tome najbrže obavijesti kako bi na vrijeme mogli dati zadatak svima jedinicama pod našom komandom.

Primicanje Vaših dijelova komunikaciji Nikšić — Viluse odnosno Vaše rokiranje južno, nužno je. Po uspostavi dodira, dalji zadaci bi se sporazumno utvrdili. Očekujemo pokrete Nijemaca od Nikšića.

Štab II Udarnog korpusa stavio nam je do znanja da je naredio Vašem Štabu da nam izda izvještaj broj automatskog oružja i eventualno neki bacač kao i drugog oružja i municije u jednom mogućem iznosu. Ovo oružje bi nam mogli uručiti preko sadejstvjuće jedinice ili kojim drugim najkraćim putem, pošto smo kao nova jedinica prilično slabo naoružani.

Mi Vam se javljamo svakog dana u određeno vrijeme radi uspostave radio veze, ali bez rezultata, što je bio uzrok da smo okasnili sa vezom ovim putem. Za uspostavu veze imate posebno pismo radiotelegrafiste druga Marovića.⁷

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab. načelnik
Vojislav Novović

• Vidi dok. br. 32 i 126.

⁷ Niko

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O RADU I
AKCIJAMA BRIGADE OD 15. DO 31. JANUARA 1944. GODINE¹

ŠTAB

X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj: 78
8. februara 1944. god.
u sati
s. Čvarići
(Ljubomir)

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE j

Gdje bude.

Šalje se relacija o operacijama i radu ove brigade u vremenu od 15. do 31. januara 1944. g.

Opća direktiva XXIX. N.O.U. Divizije bila je: čišćenje Gatačko-Nevesinjske Površi od četničkih bandi, sprečavanje mobilizacije neprijatelju, te sprečavanje saobraćaja drumom: Gacko — Nevesinje.²

Pored navedenog, brigadi je stavljeno u zadatak i čišćenje Vranjske kotline od bandi, kao i napada na neprijateljske posade na željezničkoj pruzi: Mostar — Dubrovnik, te mobilizacija boraca sa prostorijske Ljubinskog i Trebinjskog sreza.³

1.) OBOSTRANA SITUACIJA:

a.) Kod neprijatelja:

Neprijateljske snage bile su skoncentrisane po sljedećem: u Gacku je bilo 300 Švaba sa oko 50 četnika. U Miholjači i Avtovcu bilo je ukupno 100 do 150 četnika. U selu Lukavici i susjednim selima duž drumova Gacko — Fojnica bilo je do 200 četnika, dok se oko 50 Švaba jedno vrijeme nalazilo u Fojnici. Na prostorijske Kazanaca nalazio se pop Perišić⁴ sa njegovih 70 bandita.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 1—2, k. 1148—II.

² i ³ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 53, 126 i 149.

⁴ Radojica

E četnika.^{a u} Selu kilo i^c Švaba sa 70 četnika.
U Bileći je bilo skoncentrisano 6 do 7 stotina četnika sa 100
; Švaba.

Pred konac ovoga mjeseca stigla je u Hercegovinu — luoslije teških poraza u Bosni — švapska divizija »Princ Eugen«,⁵ navodno radi odmora od 6 nedjelja. Ista se razmjestila no svim hercegovačkim garnizonima: u Stocu bolnica i jedan bataljon 13. puka; u Ljubinju jedan bataljon istoga puka¹ (jačina 600 Švaba i 200 nenaoružanih Italijana) sa izvjesnim komorama; u Nevesinju štab spomenutog puka sa jednim bataljonom, u Gacku jedan bataljon; u Bileći i Trebinju izvjesne snage, a štab Divizije u Mostaru.

Moral i borbenost Švaba u Gacku bio je priličan, dok su jedinice »Princ Eugen« divizije veoma slabog morala, sa gotovo nikakvom borbenošću.

Četničke bande, dok su u prisutnosti Švaba nešto su borbenije, ali inače — u samostalnim borbama protiv nas — nemaju nikakve borbenosti, dok se o moralu istih ne može uopšte ni govoriti.

Naoružanje Švaba bilo je potpuno i prilagođeno terenskim prilikama. U Gacku su Švabe imale jednu brdsku bateriju od 75 mm. kao i nekoliko bacača i 2 protivkolska topa. te veći broj automatskog oružja.

Jedinice »Princ Eugen« divizije takođe su imale kompletno naoružanje i odgovarajuće količine municije svih vrsta.

Četničke bande bile su naoružane uglavnom puškama, kao i manjim brojem automatskio oruđa i 2 do 3 teška bacača. Municijom su se snabdijevali od Švaba.

Ishrana Švaba bila je iz pratećih kuhinja, te povremenom konfiskacijom, dok su četnici redovno jeli sa švapskog kazana, a uz to i pljačkali sela nama naklonjena.

b.) Kod nas:

Do 24. januara brigada je vršila operacije na sektoru Gatačko-Nevesinjske Površi, a potom se prebacili na sektor Bilećkog i Ljubinjskog sreza.

Jačina brigade:

Ljudi 659, pušaka 493, bacača 3 laka i 5 teških, mitraljeza 2, puškomitraljeza 32.

¹ Odnosi se na Sedmu SS diviziju (Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 189, 190 i 192).

⁵ Vidi dok. br. 7.

Municija: za puške i automatska oružja ukuDno 14.094, za bacače 106 granata, ručnih bombi oko 400 komada.

Konja: 18 jahaćih i 52 tovarna.

Moral i borbenost boraca bili su na dostojnoj visini iako se je neprijatelj redovno suprotstavljao osjetno nadmoćnijim snagama, kako brojem ljudstva, tako i naoružanjem sa ogromnim količinama municije. Disciplina boraca tako isto bila je vrlo dobra, obzirom na sve teškoće i nestašice kojima su jedinice bile izložene, naročito na već prilično iscrpljenom sektoru Gatačke Površi.

Mobilizacija novih boraca bila je prilično slaba. Za ovih 15 dana mobilisana su 23 boraca, od kojih je uskoro zatim desertiralo 10, a koji su se ranije nalazili u četničkim redovima.

Ishrana naših jedinica bila je sa terena rekvizicijom i konfiskacijom iz banditskih kuća.

Vrijeme je uglavnom bilo rđavo i sniježno što je u velikoj mjeri otežavalo akcije i pokrete uopšte.

Veza, kako unutrašnja tako i sa štabom divizije, ostalim brigadama i susjednim odredima, bila je neprekidna i održavala se putem kurira i pozadinaca.

c.J Kod susjeda:

Situacija kod ostalih brigada bila je povoljna. Osobito XII brigada imala je lijepih uspjeha u borbama sa Švabama na Kobiljoj Glavi i Stepenu, gdje je uništila oko 120 Švaba, zadobivši izvjestan plijen u oružju, municiji i drugoj spremi.⁷

Iako je prisutnost brigade omogućavala življu djelatnost susjednim partizanskim odredima, ipak to odredi nijesu iskoristili u potpunosti i njihov rad za ovo vrijeme svodio se uglavnom na premještanje s jednog sektora na drugi, dok su veoma rijetko ispoljavali i aktivno dejstvo na susjedne četničke bande. Ovo se naročito može odnositi na Zupo-pivski bataljon kao i na bataljon »Vule Skoko«.

d.) Vojno-politička situacija:

U posljednje vrijeme zapaža se izvjesna zbunjenost u četničkim redovima i nesigurnost zbog koje se sve više zbijaju u garnizone oko Švaba, izvršavajući ropski sve zadatke pred koje ih okupator stavlja. Ovakvo stanje kod njih izazvano je vjerovatno pojačanim savezničkim bombardovanjima, kao i saznanjem za velike uspjehe Crvene armije i malaksalošću i propadanjem švapske šeste ofanzive na našu slobodnu teritoriju.

⁷ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 171.

Izvjestan broj četničkih glavešina i dalje uspijeva da zastrašivanjem i raznim prijetnjama vežu inače neoduševljene Četničke mase. te ih na taj način guraju i upotrebljavaju tamo gdje to iziskuju njihovi lični interesi, kao i interes Švaba i Dražine klike.

U narodu se sve jasnije zapaža bistrije rasuđivanje o stvarnoj situaciji i uviđanje slabljenja švapskih snaga. Izvjesna sela to i otvoreno ispoljavaju, dok opet druga šuteći prate događaje i još su neodlučna da otvorenije istupe u borbi na našoj strani, iako ustvari odobravaju našu borbu.

Četničke bande pokušavaju neprekidno sa novim mobilisanjima, ali u većini slučajeva ne uspijevaju i ukoliko i uspiju da prikupe nešto ljudstva, ovo je spremno da se u prvoj borbi rasprši i pobjegne.

Moral i borbeni duh Švaba znatno su opali uslijed po njih teške situacije na svim frontovima uopšte, a naročito slab moral zapažen je kod jedinica »Princ Eugen« divizije. U posljednje vrijeme Švabe ne preduzimaju nikakvih ozbiljnijih ofanzivnih akcija i zadovoljavaju se ako ih naše jedinice ostave na miru u njihovim garnizonima.

e.) Procjena snaga i zemljišta:

U odnosu na naše snage, neprijatelj je, kako brojnošću tako isto i količinom i vrstama naoružanja i municije, bio za cijelo vrijeme nadmoćniji. Ali, umješnim vođenjem jedinica i odlučnošću boraca ova nesrazmjera parirana je uspješno u svim borbama.

Pogodnim rasporedom bataljona — hvatajući redovno dominantne položaje terena — i jakom borbenom vezom, naši bataljoni su uvijek uspijevali da u najjačoj mjeri iskoriste inače veoma pogodnu konfiguraciju terena, te elastičnim manevrima da razbiju neprijatelja na svim mjestima gdje bi se pojavio. Sniježni smetovi i zaleđenost zemljišta znatno su otežavali pokrete, osobito komora, ali su i ove nezgode savladivane izdržljivošću boraca i svesrdnim zalaganjem rukovodilaca, tako da sve to skupa nije imalo značajnijih posljedica u opštem ishodu manevra i akcija.

Podesnim i blagovremenim manevrima naša brigada je uvijek uspijevala da zagospodari u važnijim momentima svim dominantnim položajima, kao na primjer Mjedenom Glavom i Zivanjem, koji predstavljaju najvažnije tačke Gatačke Površi. Time se uspjelo osujetiti svaki neprijateljski pokušaj da dovede u opasnost naše jedinice kao i omogućavajući nama da neprijatelja tučemo brzim i najzgodnijim manevrom odbacujući ga svaki put ka Gacku i drugim naseljima, gdje se jedino još mogao održati.

2.) DONOŠENJE ODLUKA:

I pored navedene neprijateljske nadmoćnosti u ljudstvu, naoružanju i municiji, rukovodstvo je uvijek bilo spremno da donosi brze i sigurne odluke za najofanzivnije akcije (misli se na štab brigade). Bilo je slučajeva, kada je neprijatelj organizovanom špijunažom uspio da sazna izvjesne naše namjere, ali ovo nije ni u jednom slučaju dovodilo rukovodstvo do zbunjivanja ili neodlučnosti. Konkretni primjer je napad na Kifino Selo, kada je neprijatelj, blagovremeno saznajući za naš pokret, pojačao garnizon i izvršio posijedanje položaja, pa je ipak i ovdje štab brigade brzo i sigurnom odlukom riješio ovaj slučaj, nanijevši neprijatelju osjetne gubitke prije nego se konačno brigada povukla na raniju prostoriju.

3.) RASPORED SNAGA, TOK AKCIJA I PLAN OPERACIJA:

16. januara: s. D. Kolečko: Vrijeme hladno i sniježno. U cilju rušenja druma: Gacko — Nevesinje, izvršeno prebacivanje bataljona po sljedećem: »1« [bataljon] u selo Gaj, postavljajući obezbjeđenja na Golubinsko Br. i na k. 1188, kao i jača obezbjeđenja od Plužina. »3« u G. Kolečko, gdje se smješta, obezbjeđujući se na Gradcu (k. 1288), a patrolirajući ka Balabanima i Rilji, te držeći jednu izvidnicu na Javoru. — »4« u D. Slivlje, gdje se smjestio dajući obezbjeđenja na Grčkom Gradu i na Debelcu, kao i jednu zasjedu na putu koji vodi iz Slivlja na glavni drum. Tako isto daje jednu izvidnicu na Vranjaču S. — »5« u G. Slivlje, gdje se smjestio, obezbjeđujući se na Trovrhu i Kobiljoj Glavi. Štab brigade u G. Kolečko, a intendantura i bolnica u G. Slivlje.

Svi pokreti izvršeni su nesmetano od neprijatelja. Primijećeni izvjesni četnički dijelovi u bijegu ka Fojnici.

Do svršetka dana nije se dogodilo ništa naročito.

17. januara: s. D. Kolečko: Vrijeme sniježno i hladno. Ovoga dana do podne vršeno rušenje druma: Gacko — Nevesinje. Ovaj posao vršili su »1«, »3« i »4« bataljon, dok je »5« sa bolnicom ostao u Slivlju, a štab brigade u G. Kolečku. »1« je dao

zasjedu na drumu južno od Vjetrače i zapalio drveni most koji na tome mjestu vodi preko Kolečkog Potoka. Jednu četvu imao je u zasjedi iznad sela Plužine sa zadatkom da spriječi pokret neprijatelju od Kifinog Sela ka Morinama. — »3« bataljon rušio je drum kod Ribaljtega i zapalio drveni most. Na radu ostao je sve do 11 sati kada se po izvršenom rušenju drumu i podzida vratio u svoj logor. — »4« bataljon dao je zasjedu na drumu južno od Police. Na ovome mjestu prezidao je cestu i branio prilaz mjestu rada od pravca Fojnice. U pravcu Modrog Polja uputio je jedan vod radi pariranja eventualnog neprijateljskog ispada od sela Dubljevići. »5« je ostao kao zaštita bolnice u Slivlju, dok je jednu četvu uputio u pravcu Glavice sa zadatkom da pomogne »4« ukoliko bi neprijatelj pokušao kakav ispad od sela Dubljevići. — Štab brigade je ostao u s. G. Kolečko.

Do podne je predviđeno rušenje izvršeno i bataljoni su se vratili potom na odmor u svoje kantonmane. Na spomenutom drumu urađeno je sljedeće: porušena 3 mosta, oboreno 20 telegrafskih stubova, napravljeno nekoliko barikada i izvršeno obaranje jednog dijela potpornog zida.

Poslije podne izdata zapovijest za prebacivanje brigade na prostoriju: Postoljani — G. i D. Bijenja, pošto se prethodno ima da likvidira Kifino Selo, u kojemu se navodno nalazi posada od 20 do 30 Švaba sa manjim brojem četnika. Prema ovoj zapovijesti bataljoni [su] izvršili pokret u označenom pravcu.

18. januara: s. Slivlje: Vrijeme veoma hladno. Oko 1 sat po ponoći »1« bataljon je izvršio napad na Kifino Selo dok su ostali bataljoni u to vrijeme već bili stigli drumom na 2 kilometra pred ovo selo. Neprijatelj je blagovremeno saznao za naš pokret pa je pojačao posadu sela i blagovremeno posjeo sve važnije položaje. Radi toga »1« nije mogao likvidirati selo munjevitim naletom, kako je to bilo planom predviđeno. Radi toga upućen je i »4« da bočno potpomogne napad »1« dok je »3« upotrebljen za obezbjeđenje

s druge strane potoka kako četničke bande ne bi zaobišle lijevi bok »1« i izbile na uzvišenje iznad drumu, čime bi ugrozile svaki pokret dijelova brigade koji su se nalazili na samome drumu (komore, bolnica i »5«). Za to vrijeme, »1« je vodio žestoku borbu sa bandama koje su se žilavo branile iz kuća, obasipajući pred-teren veoma jakom mitraljeskom vatrom. Probali smo izvršiti prodiranje Dreko sela Krekovij ali uslijed jake neprijateljske vatre, velike komore i teškog prolaza kroz slabo prolazni teren zbog napadalog snijega, moralo se je odustati od ovog plana. Pošto se zora već primicala, ja da nas ista ne bi zatekla nagomilane na cesti i u rupi, izdato je naređenje za izvlačenje iz borbe i otstupanje na raniju prostoriju. Ovo je izvršeno tako da smo u samo svanuće stigli y selo Gaj. Bataljoni su se smjestili po sljedećem; »1« i »4« u s. Slivlje kao i bolnica; »3« sa šta»l bom i intendanturom u s. G. Kolečko (poslije podne upućena je intendatura u s. Slivlje): »5« se smjestio u s. Crgovo.

Oko 13 časova bande su pokušale sa napadom na položaje »3« ali su poslije četvoro-i časovnog uzaludnog pokušavanja odbijene protivnapadom našeg »3«. Oko 17 časova Stab Brigade prešao je u Slivlje, dok su bataljoni ostali u starom rasporedu. U napadu na Kifino Selo »1« je imao 1 mrtvog i 1 ranjenog, dok je neprijatelj prema naknadnim podacima imao oko 40 mrtvih i ranjenih.

U popodnevnom napadu ubijen je 1 četnik. a 1 zarobljen. Zaplijenjeno: 7 pušaka, 400 metaka.

Uveče izdala zapovijest za prebacivanje brigade na prostoriju: G. Kokorina — Glavica — Vrbovac — Jugovići.

Do svršetka dana nije se dogodilo ništa osobito. Bataljoni su zanoćili nesmetano od neprijatelja u novom rasporedu.

19. januara: s. G. Kokorina: Vrijeme hladno. Bataljoni izvršili predviđen pokret nesmetano od neprijatelja. »1« se smjestio u Gornje Kokorine postavljajući jače obezbjeđenje na Mjedenoj Glavi a

dublje patrolirajući ka Vučevu i Bodežištima. »3« u selo Vrbovac, postavivši jača obezbjeđenja na Debeloj Gredi i Stražici te patrolirajući ka Bodežištima. »4« u selo Glavice obezbijedivši se na Debelcu [k. 1255] u cilju zatvaranja pravca od Slivlja i Police kao i patrolirajući u pravcu Dubljevića. Patrola iz »4« upućena u pravcu Dubljevića bila je dočekan od jedne četničke patrole, ali je ova posljednja odmah zatim pobjegla ka Fojnici. Poslije ovog ispada jedna grupa bandita jačine 40 pokušala je da otjera stoku iz nama naklonjenog sela Dubljevići, ali je jedna četa našeg »4« napala ove bande koje su se potom razbježale u pravcu Fojnice ne uspjevši da odvedu stoku koju su već bile potjerale. U ovom ispadu ubijen je jedan četnik.

»5« je pri samom ulasku u selo Jugovići uhvatio 2 četnika koji su bili pokušali bjekstvo. Ovom prilikom zaplijenjene dvije puške sa oko 150 metaka.

Do kraja dana bande nijesu vršile nikakvih drugih ispada. Bataljoni su zanoćili na ovoj prostoriji. Uveče izdata je zapovijest za sutrašnje prebacivanje brigade na prostoriju: s. Vrba — Čemerno — Dramešina — Platica.

20. januara: s. Vrba: Vrijeme hladno. Izvršen pokret i premiještanje bataljona na prostoriju: Vrba — Dramešina — Platica — Čemerno. Raspored bataljona i ostalih dijelova brigade bio je po sljedećem: »1« selo Vrba obezbjeđujući se od Gacka i Bodežišta; »3« selo Platica sa obezbjeđenjem i izviđanjem od pravaca Jasenik i Lipnik; »4« sa bolnicom u selo Čemerno obezbjeđujući se od Trtorije [V. i M.]; »5« selo Dramešine sa obezbjeđenjem od pravca drumu: Gacko — Vrba.

Bataljoni su preko cijelog dana ostali u svojim kantonmanima nesmetani od neprijatelja, odmarajući se poslije dužeg maršovanja i prikupljajući dalje podatke o neprijatelju iz okoline. Vršeni pretresi sumnjivih mjesta sa ciljem pronalaska sakrivene municije i oružja. »4« je pronašao oko 500 pušanih metaka.

Ovoga dana stigao je iz Mostarskog bataljona »Bugarin«⁸ i izvijestio nas da se spomenuti bataljon nalazi oko Bjelemača [Odžaci], po slije uspješne akcije na pruži Mostar — Sarajevo. Od Zupo-pivskog bataljona primljej izvještaj prema kojemu je jedna krajiška brigada stigla na prostor oko Kalinovika.⁹ Novijih podataka o neprijatelju nije bilo.

21. januara: s. Vrba: Vrijeme hladno. Do 17 sati bataljoni ostali u svojim kantonmanima, a onda preduzet pokret brigade na prostoriju sela Kazanci radi likvidiranja bandi popa Perišića, kao i radi sređenja bataljona i odmora ljudstva. Pokret izvršen po sljedećem: »3« (bez komora) u 17 sati pravcem: Platica — Jasenik — Lipnik, pa izna Samobora preko Oblog Brda na Kamenjače, pa kosama južno od Kazanaca do Popovine hvatajući vezu sa »5« na Kladenoj Glavi. Ovdje čeka svanuće, a onda preduzima napad na selo Kazanci. »5« polazi u isto vrijeme (i on bez komore) istim pravcem kao i »3« do Oblog Brda, a odatle se spušta sve do Jarčišta obuhvatajući Kazance i hvatajući vezu sa »3« na Kladenoj Glavi. Ovdje čeka do svanuća, kada preduzim napad. »4« polazi u 17 sšti pravcem: Čemerno — Vrba — Dramešina — Jasenik — Lipnik — Samobor — Gareva. Ovo posljednje opkoljava i pretresa, a zatim se smješta u isto selo obezbjeđujući se od pravca: Avtovac.

»1« bataljon polazi sa bolnicom, intendantom i štabom brigade u 19 časova opšt' pravcem za »4« do Dobrelja koje opkoljava f pretresa, a zatim se smješta u isto selo, obezbjeđujući se od Stepena i Gornje Gomile, drže" jaču zasjedu i na Gatu. Jednu četu upućuje kao pratnju bolnici do Starih Dulića, gdje će se ista smjestiti kao i bolnica i intendantura. Štab brigade u selo Kazanci.

Ovi pokreti vršeni su bez smetnje od strane neprijatelja sve do ponoći, po dosta teškom

" Petar Govedarica. Poginuo 21. septembra 1945. na komunikaciji Trnovo — Sarajevo od četničke zasjede.

⁹ Odnosi se na Desetu krajišku brigadu Pete NOU divizije (vidi dok. br. 47 i 153).

i zamrznutom terenu, što je prilično usporavalo pokret.

22. januara: s. Kazanci: Vrijeme lijepo. Bataljoni i ostali dijelovi Brigade izvršili predviđene pokrete do svanuća. »3« bataljon u selu Lipniku naišao sa jednom patrolom na jednu manju grupicu bandita koja je pobjegla ka Avtovcu opalivši pret hodno nekoliko metaka. Dalji pokret »3« i »5 < izvršen je sve do pred samo selo Kazanci nesmetano od neprijatelja, ali je »5« neposredno pred selom dočekan vatrom banditske straže, što je dalo ostalim bandama u selu da se pripreme i uspiju izvući se još u toku mraka iz sela u pravcu: Kapić Planina i Bijela Dola. Izvjesne manje grupe bandi zadržale su se i na najbližim kosama iznad sela otvarajući sa istih vatru na naš »5« u toku cijeloga dana. Svi dijelovi brigade smjestili su se u predviđene kantonmane, izuzevši dijelove »5« koji su — kako je rečeno — vodili borbu do mraka, kada su se bande povukle na Kapić Pl. i Bijelu Dolu.

U toku ove borbe naši nijesu imali gubitaka, dok je neprijatelj imao nekoliko ranjenih. Bataljoni su zanoćili na svojim mjestima neuznemiravani od neprijatelja, izuzevši »4« koji je bio napadnut još u toku dana od jedne grupe bandita od Avtovca jačine preko 80, kao i to da je neprijatelj tukao od Avtovca topovima u pravcu Dobrelja i Gareva. Radi toga je štab brigade izdao zapovijest da se »4« sjutra rano ujutro prebaci u selo Danići a »1« u s. Dulići; »5« ostaje u s. Kazanci, »3« u s. Vratkovići a bataljon »Vule Skoko« ide za selo Dobrelji, gdje se smješta i odavde izviđa u pravcu neprijatelja. Štab brigade premješta se u Stare Duliće a bolnica u Vlatkoviće.

23. januara: s. Stari Dulići: Vrijeme hladno i pomalo sniježno. Izvršeno premještanje dijelova brigade po izloženome u zapovijesti od prošloga dana.

U toku ovoga dana neprijatelj nije preduzimao nikakvih akcija u pravcu naših bataljona.

Ljudstvo se odmaralo i održavani časovi po bataljonima.

Nikakvi novi podaci o neprijatelju nijesvj primljeni. Jedinice brigade zanoćile na sporne nutoj prostoriji nesmetano od neprijatelja. Komesar brigade upućen od strane štaba u štab divizije, radi primanja potrebnih direktiva za dalji rad u vezi usmenih predloga ovoga štaba.

24. januara: s. Stari Dulići: Vrijeme hladno. Brigada ostala u ranijem rasporedu. Održavani časovi po bataljonima. Vršeno izviđanje u pravcu Bijela Dola, pa su dijelovi »5« naišli na jednu banditsku kolonu u jačini oko 50 i istu raspršili, ranivši nekoliko bandita i zaplijenivši 2 puške. Bande su pobjegle ka Kapić Planini i Bijeloj Doli.

Poslije podne stigao je »2« bataljon u sastav brigade, a primljena zapovijest divizije Pov. broj 76 od 24 jan. 1943.¹⁰ Po ovoj zapovijesti »3« bataljon, koji je ranijom zapoviješću divizije bio izišao iz sastava brigade¹¹ i dobio samostalan zadatak, ponovno se vraća privremeno u sastav ove. Tako isto brigada dobija nove zadatke za akcije u južnoj Hercegovini s tim da se u toku sjutrašnjeg dana prebaci na prostoriju: Selišta — Pađeni — Njeganovići, a zatim da djeluje dalje na pruži i ka Lastvi.

U vezi spomenute zapovijesti divizije štab brigade izdao [je] zapovijest za sjutrašnji pokret na označenu prostoriju.

25. januara: s. Selišta: Vrijeme lijepo. Svi bataljoni i ostali dijelovi Brigade izvršili su predviđene pokrete ne naišavši nigdje na neprijatelja, smjestivši se po sljedećem: »1« u Selišta, obezbjeđujući se od Bileće i držeći zasjedu na podnožju Stražnice u pravcu Trnovice i Bogdašića. Preko* Mušine Gradine drži vezu sa »2«.

»3« se smješta u selo Njeganoviće, obezbjeđujući se od pravca Zvijerina i Krstača, hvatajući vezu sa XII brigadom. »4« se smjestio u Pađenima, obezbjeđivši se od pravca Fatničkog Polja i drumu Dabar — Plana, kao i od Simijova. Održava tijesnu vezu sa »3«. »5« se smješta u selo Pod Planik dajući jače obezbje-

Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 126.

¹¹ Vidi dok. br. 32.

đenje na Veliki Planik i čvrsto zatvarajući pravac drumu Gacko — Plana.

»2« bataljon, brigadna intendatura u selo Lađevići, gdje »2« daje logorska obezbjeđenja.

Bataljoni ostali u spomenutim kantonmanima na odmoru prikupljajući podatke o neprijatelju u okolini. Uhvaćena veza sa »2« bat. XII. brigade.

Do kraja dana nije se dogodilo ništa naročito a uveče izdata zapovijest za pokret brigade sutra ujutro na prostori: Zvijerina — Krstače — Todorici.

Ovoga dana je stigao u štab komandant XXIX divizije drug Vlado Šegrt.

s. Krstača: Vrijeme sniježno i hladno. Izvršen pokret brigade i smještaj na navedenoj prostori po sljedećem: a.) desna marševska kolona (4« i »5«): »4« kao prethodnica pravcem: Pađeni — Simijovo — Todorici, gdje se smjestio obezbjeđujući se od pravca Vranjska i držeći zasjedu na Orlovcu, radi obezbjeđenja od pravca: Radimlja — Dola D. Održava vezu sa »5« u Simijovu. »5« kreće pravcem: Pod Planik — Trnovi Do — Pađeni — Simijovo, gdje se smješta obezbjeđujući se od Dabarskog Polja i Fatnice, držeći zasjedu na Kukunu (trigonometar 1094). Također patrolira [na] Ostrvicu. »3« pravcem: Njeganovići — Podgorje — Radmilovići — Zvijerina. smještajući se u zaselak Damlje. Obezbjeđuje sektor od grebena Sitnice Pl. do Vuče Glave i zatvara pravac od: Kapavica — Dola — Žrvanj i Brezova Dola.

»2« kreće sa bolnicom, intendanturom i Štabom Brigade kao lijeva kolona (uključivši u ovu i »3«) pravcem: Lađevići — Selišta — Plana — Podosoje — Radmilovići — Krstača, gdje se smješta. Obezbjeđuje na Pometenoj Glavi i patrolira pravac od Radmilovića, Propastine prema Krstači.

U označenim kantonmanima brigada je zanoćila nesmetano od neprijatelja.

U toku dana vršeno prikupljanje podataka o neprijatelju i saznalo se da su se bande uglavnom siegle u Bileću gdje ih ima oko 700, kao i oko 100 Švaba.

27. januara: s. Dlakoše: Vrijeme prilično lijepo. Do poslije podne bataljoni ostali na starim mjestima, a oko 15 časova štab brigade, bolnica i intendantura sa »2« bataljonom prebacili se u selo Dlakoše. Ovdje je uhvaćena veza sa »Sitničkom četom« i četom »Vlado Tomanović«. U toku dana vršeno prikupljanje podataka o neprijatelju i saznalo se sljedeće: Bande Kisića dolazile su do Zrvnja, zapalile kuću Radića i tu se sastale sa bandama iz sreza stolačkog. Kisić se zatim povukao ka Ljubomiru, a četnici iz stolačkog sreza da se nalaze negdje oko Ljubinja. 25. o. mj. Petar Samardžić sa oko 100 do 150 četnika prešao je preko Dabra i Vlahovića za Ljubinje. Saznaje se još i to: da su u Stolac došle jače njemačke snage a u Ljubinju i GracH cu nalazi se 500 do 600 Švaba.¹² Radi provjera-l vanja svih ovih podataka o neprijatelju preduzeto patroliranje u pravcu neprijateljskih uporišta i poslati kuriri do naših ljudi u pojedina! sela. U toku dana, pretresajući selo Zvijerinu, naš »1« pronašao 4 puške i 400 metaka 7/9 mm. j Uhvaćena jedna žena i jedan muškarac, koji su služili četnicima kao špijuni. Brigada zanoćila* na navedenoj prostoriji.
28. januara: s. Dlakoše: Vrijeme lijepo. Svi bataljoni ostali u svojim kantonmanima nesmetani od neprijatelja. Održavani časovi po bataljonima. Vršeno! duboko izviđanje u raznim pravcima, pa su ovim patroliranjem kao i izvještajima sa raznih! strana potvrđene vijesti o pridolasku jačih švapskih snaga u garnizone Stolac i Ljubinje. Tako isto primljen je izvještaj da su bande izviđale u pravcu Krstače. Poslije podne čulai se jača paljba mitraljeza i bacača u pravcu Korita. Ovoga dana uhvaćen je jedan četnički špijun (Petko Malešević) i strijeljan po presudi Vojnog suda ove brigade.
- Do kraja dana nije se dogodilo ništa značajnije ni na jednome od sektora.
29. januara: Vrijeme liiepo (selo Dlakoše). Po prikupljenim: podacima, potvrđene su vijesti o neprijateljskom pojačanju garnizona: Stolac — Ljubinje

¹² Vidi dok. br. 7.

i Nevesinje. Primljena obavještenja da je XII brigada imala borbu oko Kobilje Glave i Stepena — rezultat borbe nepoznat.¹³

Usljed ovako nejasne situacije, a da bi se mogli mirnije orijentisati u pogledu neprijateljskih namjera, kao i povezati se sa XII i XI brigadom, donesena je odluka da se ponovo prebacimo na prostoriju: Njeganovići — Granica — Zvijerina — Krstača — Simijovo. Izdata zapovijest za pokret bataljona u toku noći 29/30 o sljedećem:

»1« kreće u 24 sata iz Zvijerine za Radmiloviće gdje se ima smjestiti uz obezbjeđenja od pravca Bodenik i Sobadine na Gradinu (k. 944), kao i da izviđa u pravcu Bijela Rudina — Prijedor. Pored ovog postavlja zasjede i na Bijeloj Stijeni (k. 1139) i na Kukunu (k. 1140). »2« bataljon polazi u isto vrijeme pravcem: Vranjska (škola) — Krstača — Granica — Podgorje, gdje se ima smjestiti. Obezbuđuje se od pravca Bijele Rudine, a jednu desetinu upućuje na Planu sa zadatkom ispitivanja situacije na drumu Gacko — Bileća i hvatanja veze sa XI brigadom. »3« prelazi u raniji logor »1« bataljona u Zvijerinu s time da izviđa u pravcu Dola — Žrvanj i da drži obezbjeđenja na Tiscu. »4« 29/30 ima da zanoći u selu Kašikovići, a sutra ujutro u 6 časova kreće za selo Krstača gdje će se smjestiti. Obezbuđenja postavlja na Oblom Brdu (k. 1116) i na Pometenoj Glavi (k. 1165), kontrolišući odavde Vranjsku Valu. »5« ostaje u selu Simijovu, postavljajući obezbjeđenja na Kukunu (k. 1094) i na V. Pandurici (k. 1040), kao i na Kamenj Glavi (k. 989), izviđajući ka Oblom Brdu. Stab brigade ima se smjestiti u selo Krstača kao i brigadna bolnica i intendatura.

januara: s. Krstača: Vrijeme lijepo. Izvršen predviđeni pokret i raspored. Po dolasku štaba brigade u Krstače saznajemo da je XII. brigada u jučerašnjoj borbi sa Švabama oko Stepena i Kobilje Glave ubila 120 Švaba i više ranila. Po ovim podacima jedna švapska kolona uspjela je da

¹⁵ O .rasporedu i dejstvu Brigade vidi dok. br. 9.

se probije sa oko 150 boraca od Gacka ka Bileći, te da je moral ovih vojnika veoma slab.

Iz divizije primljena zapovijest¹⁴ prema i kojoj ova brigada ima izvršiti potrebne kratke akcije na pruži za Dubrovnik a zatim da se odbaci na sektor: Vlahovići ili Krstača, dok se ne razbistri potpuno situacija povodom dolaska Švaba u ove garnizone.

U duhu navedene zapovijesti divizije, kao i na osnovu prikupljenih podataka o kretanju Švaba drumom Stolac — Ljubinje, ovaj štab donio je odluku da se brigada u toku sutrašnjeg dana prebaci na prostor: Stanjevići — H Vlahovići — Ljubomišlje. Ovo radi izvršenja napada na neprijatelja na drumu Stolac — Ljubinje.

31. januara: s. Vlahovići: Vrijeme lijepo. O neprijatelju n- jesu dobijeni nikakvi novi sigurniji podaci sem' to da je jedna grupa od oko 100 četnika prošla od Nevesinja preko Stoca i Ljubinja za Trebinje. Ovaj izvještaj govori da je ova banda pratila neke četničke oficire iz Bosne.

Ovoga dana brigada se prebacila na označenu prostoriju prema jučerašnjoj zapovijesti i to: »1« pravcem Radmilovići — Krstača — Simijovo — Novčići — Vlahovići, smještajući se u istočni dio ovoga sela. Obezbjedenje dao na Ilinu Glavu sa zadatkom zatvaranja pravca: Rankovci — Radimlja. — »2« izvršio pokret opštim pravcem za »1« i smjestio se u selo Skrljani, obezbjeđujući se na Kovačevcu radi zatvaranja pravca od Sitnice Planine. — »3« izvršio pokret pravcem: Zvijerina — Krstača — (Todorići — Kašikovići — Skrljani — Vlahovići smještajući se u zapadni dio sela. Obezbjedenja postavljena na Gradini (k. 809), sa zadatkom zatvaranja pravca od Uboskog. — »4« pravcem pozadi »2« smještajući se u Ljubomišlje. Jače zasjede postavio na Pogledak i Cunjagi (k. 1021) sa zadatkom zatvaranja pravca od sela Kubaš i patrolirajući duboko u pravcu Drvenice i Oblog Brda. Stab brigade

" Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 149.

smjestio se u selu Vlahovići, a bolnica i intendantura sa »4« u Ljubomišlju.

Pred mrak izdata zapovijest »3« i »5« da krenu u 22 sata na drum: Stolac — Ljubinje, gdje će na mjestu kod Zegulje napraviti zasedu i sačekati neprijateljske kamione. Po potrebi ovi bataljoni imaju ostati cijeli sutrašnji dan u zasjedi. Za ovo vrijeme ostali bataljoni zatvaraju sve pravce kojima bi neprijatelj od Stoca i Ljubinja mogao eventualno da interveniše.

Do kraja dana ostali bataljoni odmarali su se nesmetano u svojim kantonmanima.

Nekoliko članova Oblasnog komiteta¹⁵ i Obi. N.O.O.¹⁶ došlo je u štab brigade na prolazu za štab divizije. Sa istim došla su 3 ruska oficira koji su zadržani u štabu ove brigade. Ova trojica su bjegunci iz njemačkog zarobljeništva koji su dobrovoljno stupili u NOV.

4.) RJEŠENJE

U svim akcijama bataljoni su izvršili postavljene im zadatke, izuzevši u akciji na Kifino Selo, odakle se brigada morala povući radi pojačanja posade Kifinog Sela, ali su i ovdje ipak naneseni neprijatelju gubici od oko 40 mrtvih i ranjenih.

5.) GUBICI:

a.) *Kod neprijatelja:*

Ubijeno 12 Švaba i 6 četnika.

Ranjeno 8 četnika a pored ovoga kod Kifinog Sela je ranjeno i ubijeno oko 40 Švaba i četnika.

Zarobljeno 3 četnika, a strijeljan 1.¹⁷

b.) *Kod nas:*

Poginuo jedan borac.

Ranjeno: tri borca (lakše).

Dezertiralo: 9 (svih 9 nanovo mobilisani).

Izgubljeno 7 pušaka (odnijeli dezerteri).

¹⁵ KPJ za Hercegovinu

¹⁶ Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Hercegovinu

¹⁷ Kao što se vidi iz dokumenta, strijeljan je na osnovu presude Vojnog suda.

Plijen:

U toku svih ovih akcija zaplijenjeno je sljedeće: 16 pušaka, 3550 puščanih metaka (većinom jugoslovenska municija), nekoliko ručnih bombi, jedna pisaća mašina bolje vrste, izvjesna količina sanitetskog materijala i ostale vojničke spreme, te prilična količina raznih živežnih namirnica.

6. ZAKLJUČAK:

Rukovodioci su bili snalažljivi i dorasli rješenju svih i najtežih zadataka, a borci su pokazali najveću odvažnost i požrtvovanost u akcijama.

7.) IMENA RUKOVODILACA:

a.) Kod neprijatelja:

Cjelokupni komandni kadar Švaba u Gatačkom i Bilečkom garnizonu, a kod četnika: Milorad Popović, pop Radojica Perišić, Stevo Starović, Petar Samardžić, Mihailo Kekić, Aleksa Kisić i drugi.

b.) Kod nas:

- 1.) *Štab Brigade:* komandant: Nikola Ljubibratić.
Zamjenik komandanta: Peko Bogdan.
Načelnik štaba: Mustafa Dizdarević.
Politički komesar: Cedo Kapor.
Zamjenik pol. komesara: Slobodan Šakota.
- 2.) *»1« bataljon:* Komandant: Radomir Mirković.
Zamjenik komandanta: Nikola Bjelica.
Politički komesar: Nedo Ilić.
Zamjenik politkoma: Miloš Bajović.¹⁸
- 3.) *»2« bataljon:* Komandant: Milan Papić.
Zamjenik komandanta: Radovan Kukić.
Politički komesar: Slavko Đurić.
Zamjenik politkoma: Pero Jelčić.
- 4.) *»3« bataljon:* Komandant: Vinko Novak.
Zamjenik komandanta: Martin Čule.
Politički komesar: Ante Jerkin.
Zamjenik politkoma: Svetozar Prijić.
- 5.) *»4« bataljon:* Komandant: Tripo Bjelica.
Zamjenik komandanta: Lazar Vujinović.

¹⁸ Narodni heroj. Poginuo 1944. u borbi kod Bileće.

П и л е н:

У току свих ових акција заштићено је следеће: 16 пушака, 3550 ручних метака (већином југословенска муниција), нешто ручних бомби, једна мала машинска брза врста, мањина муниција санитарског материјала и остале војничке опреме, те притична количина разних живихих мамурина.

6. ЗАКЉУЧАК:

Руководиоци су били омалашњи и дорасли редова свих и најтежих задатака, а борби су показали највећу одважност и поср-
тавност у акцијама.

7. ИМЕНА РУКОВОДИОЦА:

а.) Код менте (атеа):

Целоскупни командир батаљона у Гатачком и Вилежном гар-
низону је код четника: Милорад Поповић, Поп Радојица Перковић, Стево
Старосавић, Петар Самарић, Михаило Кекић, Алекса Кисић и други.

б.) Код нас:

- 1.) Батаљон: командант: Никола Дубиљковић
Замјеник команданта: Ђуро Богдан,
Начелник штаба: Мустафа Бијадаревић,
Политички комесар: Једо Ђапор,
Замјеник пол. комесара: Слободан Шахота,
- 2.) "1" батаљон: Командант: Радомир Мирковић;
Замјеник команданта: Никола Бјелица,
Политички комесар: Ђуро Илић,
Замјеник политкома: Милош Бајковић.
- 3.) "2" батаљон: Командант: Милан Попић,
Замјеник команданта: Радован Кукић,
Политички комесар: Славо Ђурић,
Замјеник политкома: Петар Јежичић.
- 4.) "3" батаљон: Командант: Вики Новак,
Замјеник команданта: Мартић Чуле,
Политички комесар: Анте Јеркић,
Замјеник политкома: Светозар Пријић.
- 5.) "4" батаљон: Командант: Трипо Бјелица,
Замјеник команданта: Јазар Бујиновић,
Начелник штаба: Јанко Мратић,
Политички комесар: Радован Симић,
Замјеник политкома: Анте Влахов.
- 6.) "5" батаљон: Командант: Никола Радошевић,
Замјеник команданта: Максим Булут,
Политички комесар: Јосиф Јакрач,
Замјеник политкома: Милош Митровић.

Смрт белимачу и слободу народу!

Политком,

Јосиф Самарић

Притог: редакције "1", "2", "3",
"4" и "5" батаљона, запо-
вјести бригаде и извјешта-
ји батаљона.

Načelnik štaba: Antun Mratović.
Politički komesar: Radovan Simović.¹⁹
Zamjenik politkoma: Ante Vlahov.

- 0) »5« bataljon: Komandant: Nikola Radošević.
Zamjenik komandanta: Maksim Bulut.
Politički komesar: Jozo Bakrač.
Zamjenik politkoma: Spiro Mićunović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom	Načelnik štaba	Komandant
Cedo Kapor	Mustafa R. Dizdarević	N. ²⁰ Ljubibratie
(M. P.)		

prilog: relacije »1«, »2«, »3«,
»4« i »5« bataljona,²¹
zapovijesti brigade i
izvještaji bataljona.

BR. 37

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE (KRAJIŠKE) PROLETERSKE
BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O AK-
CIJAMA OD 15. DO 31. JANUARA 1944. GODINE'

S T A B
III. PROL. KRAJ. BRIGADE
I. PROLET. DIVIZIJE
Broj 9
I Dne 9-II-1944

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

I Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj o vojnim
akcijama, naoružanju, brojnom stanju ljudstva² i stoke u vre-
menu od 15-1 do 31-1-1944 godine.

" Poginuo 1944. na Hadžibegovom brdu kod Bileće.

²⁰ Nikola

¹¹ Nalaze se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod br. 1—2.
k. 1148 II.

L ¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 14/1—2. k. 714.

* Vidi dok. br. 74.

Poslije marša koji je izvršen iz Ribnika u pravcu Prekaje bataljoni ove brigade stigli su 16-1-1944. u Prekaju, sem' IV bataljona koji je ostao u Potocima pod komandom načelnik V. 5.³

17-1-1944 rano I, II i III bataljon prebačeni su na prostoriju Crni Vrh — Stekerovci. Istog dana Nijemci u jačini; od 250 vojnika napali su na položaje I bataljona. Borba je vođena jedan sat i neprijatelj je odbijen uz gubitke 4 mrtva i nekoliko ranjenih.⁴ Zarobljeno je 2 konja sa municijom i nešto sprema. Na našoj strani bez gubitaka.

18-1-1944 izvršen je napad na neprijatelja u s. Hotkovci sa dijelovima snaga II, III i V bataljona. Akcija nije uspjela i naše snage su se povukle.⁵ Po dobivenim podacima od seljaka neprijatelj je imao 9 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici 3 ranjena, od kojih jedan teže i to poručnik Pepa Rodić, zamj. komandanta II bataljona.

19-1-1944 jedinice su ostale na istim položajima, promjena nikakvih nije bilo.

20-1-1944 izviđačko odeljenje I bataljona sukobilo se je sa jačom neprijateljskom patrolom prema selu Hotkovcima. Poslije kraće borbe neprijateljska patrola je razbijena i ubijena 2 neprijateljska vojnika. Zarobljena su 3 tovarna konja sa nešto municije i tromblonskih bombi. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Istoga dana u veče I bataljon izvršio je napad na neprijatelja u selu Travarima, koji je protjeran u s. Hotkovci. Na našoj strani nije bilo gubitaka a po izvještaju mještana neprijatelj je imao 6 mrtvih.

21-1-1944. rano neprijatelj je izvršio napad na položaje I bataljona sa snagama od 5—600 vojnika. Borba je vođena 6 sati i pošto je bačeno pojačanje našim snagama neprijatelj je razbijen i protjeran.⁶ U povlačenju neprijatelj je zapalio sve zaseoke sela Hotkovci. Gubitci neprijatelja u ovoj akciji su 37 vojnika i 2 oficira poginula, dok su ranjenike odveli sa kamionima te se nije moglo provjeriti. Naši gubici 11 mrtvih i umrlih od rana i 9 ranjenih.

22 do 27-1-1944 jedinice su ostale na istim položajima. Promjena nije bilo. Pošto je neprijatelj napustio Glamočki lj

» Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 57 i 103.

⁴, ⁵ i • Stab Prvog proletarskog korpusa izdao je naredenje Trećoj proletarskoj brigadi da sa položaja Stekerovci — Crni Vrh spriječi eventualni prodor neprijateljskih snaga na pravcu Rore — Prekaja — Drvar. Izvršavajući ovaj zadatak, Brigada je tih dana odbijala napade Devedeset osmog puka Prve brdske divizije. (Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2. izdanje Vojnog historiskog instituta. Beograd. 1958.)

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ.

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj o vojnim akcijama, naoružanju, brojnom stanju ljudstva i stoke u vremenu od 15-I- do 31-I-1944 godine.

Poslije marša koji je izvršen iz Ribnika u pravcu Prekaja bataljoni ove brigade stigli su 16-I-1944 u Prekaju, sa IV bataljona koji je ostao u Petrocima pod komandom načelnika V.B.

17-I-1944 rane I, II i III bataljon prebačeni su na prestonu Crni Vrh - Stekerozci. Istog dana Njemci u jačini od 250 vojnika napali su na položaje I bataljona. Borba je vođena jedan sat i neprijatelj je odbijen uz gubitke 4 mrtvih i nekoliko ranjenih. Zarebljeno je 2 konja sa municijom i nešto spremne. Na našoj strani bez gubitaka.

18-I-1944 izvršen je napad na neprijatelja u s. Hetkovoima sa djelovima III, IIII i V bataljona. Akcija nije uspjela i naše snage su se povukle. Po dobivenim podacima od seljaka neprijatelj je imao 9 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici 3 ranjena, od kojih jedan teže i to perućnik Pepu Redić zamj. komandanta II bataljona.

19-I-1944 jedinice su ostale na istim položajima, promjena nikn nije bile.

20-I-1944 izvidjačke odelenje I bataljona sukobilo se je sa jačom neprijateljskom patrolom prema selu Hetkovoima. Poslije kraće borbe neprijateljska patrola je razbijena i ubijena 2 neprijateljska vojnika. Zarebljena su 3 tovarna konja sa nešto municije i tromblonskih bombi. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Istog dana u veče I bataljon izvršio je napad na neprijatelja u selu Travarima, koji je protjeran u s. Hetkovoima. Na našoj strani nije bilo gubitaka, a po izvještaju ~~na~~ mještana neprijatelj je imao 6 mrtvih.

21-I-1944 rano neprijatelj je izvršio napad na položaje I bataljona sa snagama od 5-600 vojnika. Borba je vođena 6 sati i pošto je bačeno pojačanje našim snagama neprijatelj je razbijen i protjeran. Uspjela je neprijatelj je zapalio sve zaseke sela Hetkovo. Gubici neprijatelja u ovoj akciji su 37 vojnika i 2 oficira poginula, dok su ranjenike odveli sa kamionima te se nije moglo provjeriti. Naši gubici 11 mrtvih i umrlih od rana i 9 ranjenih.

22 do 27-I-1944 jedinice su ostale na istim položajima. Promjena nije bile. Pošto je neprijatelj napustio Glamočki sektor, 27-I-1944 godine štab I Proleterskog Korpusa edebrio je po 5 dana osustva borbama sa sektorom Drvara i Petrovca. Istoga dana borci su pušteni a sa osustva su se vratili 31-I- i 1-II-1944. Ostatak brigade sa vremenom od 27-I- do 1-II-1944 bio je na presteriji s. Stekerozci - Vaganj - Pepevići - Rere na odmoru. Promjena nije bile.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Po IV. komandant

Komandant - Major.

sektor. 27-1-1944. godine štab I Proleterskog Korpusa odobrio je po 5 dana odsustva borcima sa sektora Drvara i Petrovca. **Istoga** dana borci su pušteni a sa odsustva su se povratili 31-1 i 1-II-1944. Ostatak brigade za vreme od 27-1 do 1-II-1944. bio je na prostoriji s. Stekerovci — Vaganj — Popovići — Rore na odmoru. Promjena nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
S.7 N. **Tadić**

(M. P.)

Komandant — major
Bajić^s

BR. 38

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O STANJU I
AKCIJAMA BRIGADE OD 2. DO 8. FEBRUARA 1944.
GODINE¹**

ŠTAB

X HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj: 74
9. februara 1944. g.
u 12 sati
s. Cvarići

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Gdje bude.

1.) — 2. o. mj. naša brigada nalazila se na prostoriji: Žrvanj — Brezova Dola — Krtinje. Na našem pravcu kretanja nismo naišli na neprijatelja sem na jednu manju bandu škripara u Zrvnju kojom prilikom je jedan ranjen a jedan uhvaćen.

3. o. mj. brigada se prebacila na prostoriju Zagore. Odmah smo uhvatili vezu sa bataljonom »Mihailo Čuzulan« i četom »Rade Pravica«, koje su se nalazile u selima Podbrđa.

⁷ **Simo**

⁸ **Vlado**

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-rijskog instituta, reg. br. 7—9, k. 1144 I.

4. o. mj. uveče četiri naša bataljona pošli su na akciju sa zadatkom da se likvidiraju neprijateljske postaje: Jasenica-Lug, Taleža, Duži i Dražin Do.

Akcija na Jasenica-Lugu nije uspjela, odnosno naša dva bataljona koji su već bili došli do samog sela odustali su od akcije, pošto je jedan dio čete »Rade Pravica«, ne znajući za nas i naše namjere, izvršio prepad.² Neprijatelj je već bio organizovao odbranu, tako da je momenat iznenadnosti bio izgubljen i akcija vjerujemo ne bi uspjela, tim prije što je neprijatelj bio jak na Humu i Diklićima (Švabe). Tog dana ovaj dio Šumske čete izvršio je sabotazu na pruzi između Gojšine i Diklića i tom prilikom prevrnut je voz. Uništena su tri vagona i lokomotiva, nekoliko Švaba je poginulo, dok ih oko 20 ima ranjenih.³

Akcija na Taležu i Duži je u potpunosti uspjela. Poslije brzog naleta našeg »1« [bataljona] i kraće borbe, zarobljeno je 30 domobrana, dok su dva ranjena a jedan ubijen. Zapaljena je stanica Duži.⁴ Zaplijenjeno je: dva puškomitraljeza »ZB«, 28 pušaka, 2 mašinke, 3 pištolja, oko 12.000 puščanih metaka 7/9 mm. i druge spremne.

Akcija na Dražin Dolu je djelimično uspjela. U momentu kada su naši borci već privlačili se neprijateljskim bunkerima, naišao je jedan kamion od Dubrovnika i sa mosta okrenuo prema Popovom Polju. Naši borci mislili su da je kamion sa neprijateljskom vojskom, otvorili vatru na njega i poslije jednog puškomitraljeskog rafala kamion je stao. U kamionu se nalazilo 6 tona soli koja je izbačena iz kamiona, dok je kamion, pošto smo uzeli gume, zapaljen. Kamion je vlasništvo jedne njemačke firme. Ovim je naša akcija bila otkrivena, jedna četnička banda pripucala je iza leđa, od Tyrdoša, tako da sama posada na Dražin Dolu nije likvidirana. Četnička banda je razjurena i tom prilikom imali su nekoliko ranjenih, a kuća iz koje su pucali je zapaljena.

U ovim akcijama mi nismo imali mrtvih sem tri lakše ranjena, kojima nije potrebno ni da budu u bolnici.

5. o. mj. bataljoni su se odmarali u Zagori.

6. o. mj. imali smo namjeru da ponovo sa četiri bataljona napadnemo Jasenica-Lug i Dražin Do. Vjerujemo da bi obje akcije u potpunosti uspjele obzirom na polet samih boraca, kao i moral i jačinu neprijatelja. Dok su se bataljoni spremali za pokret, neprijatelj je iznenadio Šumsku četu koja je jedni

² i * Vidi dok. br. 173.

³ Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 18. februara 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 30—9, k. 1144 I).

svojim dijelom čuvala most pod Dobromanima, a jednim dijelom most na Starom Slanom. Neprijatelj je u toku samog dana srušio most dinamitom pod Dobromanima, dok je naš »1« sa **[izvjesnim** svojim snagama potpomogao Šumsku četu na Starom cjanom gdje je u borbi poginulo 3 Švabe i 2 četnika, a ima ih više ranjenih. Kada se spustila noć, snage »1« prešle **su u** napad Rsa namjerom da se prebace na lijevu obalu Trebišnice, ali je neprijatelj uspio da dignu u vazduh i taj most, poslije čega je **[** otstupio.

Rušenje ovih mostova onemogućilo je naše namjere.

Šumska četa imala je 6 lakše ranjenih od bacača. Neki su od njih u našoj bolnici.

7. o. mj. naš »2« pred samu zoru opkolio je selo Zakovo, a »1« sa dvije čete selo Grbeši sa zadatkom da pohvataju škripare i mobilišu ih. Tom prilikom pronađeno je: 21 puška, nešto municije i bombi. Mobilisano je 16 boraca.

8. o. mj. prebacili smo se na prostoriju: Ukšići — Vrpolje — Čvarići — Domaševo — Sćenica. Na svom pravcu kretanja »5« je u bjekstvu ubio jednog četničkog bandita, dok je »1 razjurio iznenađene bradonje i Švabe koji su od Moska pošle u pljačku po Ljubomiru. Ovom prilikom zarobljen je jedan »šarac«.

2.) — Našim pokretom prema Ljubomiru' »3« bataljon se izdvojio iz sastava brigade sa zadatkom da se prebaci na prostoriju Popovo Polje — Hrasno, da uhvati vezu sa Južnohercegovačkim odredom i u najpogodnijem momentu i najpodesnijem mjestu prebaci se na prostoriju koja mu je određena vašim **[** naređenjem.³

Ovom bataljonu u zadnjih nekoliko dana posvetili smo **1** naročitu pažnju, kako bi otklonili pojedine greške koje je imao, da ne bi se padalo u te i slične greške kada se nađu više samostalnih.

Kod rukovodilaca toga bataljona a i boraca osjetila se prilična nesigurnost u svoju sposobnost da će samostalno, izdvojen iz brigade, moći izvršavati zadatke. Mi smo uložili sve da bi im dali što više poleta i vjere da su u mogućnosti da izvrše postavljeni zadatak.

3.) Sa zarobljenim domobranima, koji su prilično dobri, ojačali smo naš »5«.

Formirali smo 3. čet u našem »2« bataljonu koji sad broji do 163 boraca.

Pošto naša brigada ima priličan broj Talijana, među kojima ima i jedan dobar broj relativno dobrih boraca, formirali

¹ Vidi dok. br. 32.

smo četvu od njih i ona broji 38 boraca. Ova četa je kao četvrta u našem »1«. Komandni kadar čete su Talijani. Svi ovi Talijani dobrovoljno su izjavili da se hoće da bore, dok je njih nekoliko koji nijesu pristali na to raspoređeno po komorama.

U toku sjutrašnjeg dana formiraćemo i Omladinski vod od drugova starih do 16 godina. Mi bi vas molili, ukoliko je moguće, da bi nam se dodijelili omladinci i iz drugih brigada, kako bi oni bili svi okupljeni i kako bi se političkim radom s njima mogli uzdizati.

U ovom periodu mobilisali smo 25 boraca. Slučajeva dezertstva nismo imali, a trojica koji su ranije dezertirali iz »5« povraćeni su u svoj bataljon, kao i dvojica iz »1«.

4.) Jednu desetinu našeg »1« ostavili smo za pet dana u sastavu Šumske čete sa zadatkom da se prebace u Sumu u cilju vršenja mobilizacije za brigadu, a ujedno da bi se pohvatali, odnosno pomlatili izvjesni banditi koji se nalaze kod svojih kuća, a što ova četa uslijed svog oportunizma nije učinila.

Ukoliko postoje mogućnosti, bilo bi dobro i mi bi vas molili da četa »Rade Pravica« uđe u sastav naše brigade oko koje bi formirali »3« bataljon u brigadi."

5.) Na čitavom našem kretanju od Granice preko Vlahovića, Zrvnja, Zagore i u Ljubomiru rad sa narodom bio je prilično aktivan. Održano je i niz priredaba, gdje je odziv samih mještana bio zadovoljavajući. Naročito su uspjele dvije priredbe u Zagori, na kojima je bilo u oba puta po do 100 mještana-ki.

7. o. mj. priredbu u Zagori dali su omladinci naše brigade na kojoj su izneseni i rezultati omladinskog takmičenja, a gdje su dodijeljeni: prelazna zastava kao i pokloni najboljim omladincima. Ova svečanost i priredba su naročito uspjele.

6.) Neprijateljske snage, njihov raspored i pokret su sljedeći:

U Stocu i Ljubinju nepromijenjeno. Švabe iz Ljubinja u jačini od 300 bili su pošli u pravcu Žabice, ali su se istog dana vratili nazad. U Ljubinju, prema sadašnjim podacima, nema 200 četnika sa Švabama, kako je ranije javljeno, nego mnogo manji broj — najviše do 50, dok su drugi u škripovima. Pokušavaju četnici da ih mobilišu prijeteći Švabama, ali ne uspijevaju.

Banda bosanskih bradonja od 40, provjereno je, da je preko Duži otišla za Zubce. Govorili su da među njima ima

⁶ Sedmog februara 1944. Štab Dvadeset devete divizije izdao je naredbu za formiranje partizanskog bataljona »Rade Pravica« (vidi dok. br. 33).

crbija^{naca}> Engleza i Amerikanaca i da idu za Boku, gdje treba da dočekaju iskrcavanje Saveznika.

I Us. Poljice [na] Popovom [Polju] se nalazi 180 domobrana. među kojima ima jedan broj ustaša spremnih na odlučan otpor. U Dikličima 50 Švaba i domobrana. U Jasenica-Lugu 120 domobrana među kojima 20 Kuljana, spremnih na otpor. >fa Humu ima do 200 Švaba i domobrana. U Dražin Dolu 50 domobrana sa 12 Švaba. U Trebinju snage su nepromijenjene, a očekuju neke SS snage.

Četničke bande na čelu sa Kisićem⁷ i Milićevićem" nalazile su se (jačina oko 250) u okolici Trebinja sa ciljem mobilizacije. Mobilizacija nije uspjela, u samim Pridvorcima bili su dočekani vatrom seljana. Tom prilikom ubijen je jedan bandit a jedan teže ranjen. Kao odmazdu četnici su zapalili kuću druga Vlada Vučurevića (ovaj se javio u brigadu) i ubili jednog seljana. Ova banda prokrstarila je kroz Sumu i dolazila do s. Poljice [na] Popovom [Polju]. Ni na ovom sektoru nisu uspjeli <a mobilizacijom i pored terora. Zapalili su i kuću druga komandanta Nikole. Koliko smo obaviješteni ove bande povratile su se prema Trebinju.

Na Osojniku nalazi se oko 50 Švaba sa 2 bacača.

Na Kravici i Jasenu nalaze se švapske snage a na Gljivi izgleda domobrani.

Drug Vojo Osmokrović, koji se nalazi sa nama, obavještava nas o namjerama neprijatelja koji bi trebalo da pretrese ovaj teren. Do sada nije bilo neprijateljskih pokreta koji bi dali naslutiti da će to da izvrše za sada.

Saveznička flota prije tri dana tukla je artiljerijskom vatom Bosanku i Dubrovnik.⁹

7.) — Prikupljamo podatke o četničkim bandama u pravcu Vrbna, pa ukoliko postoje uslovi izvršili bi napad u tom pravcu. Dalji naši pokreti bili bi da se ponovo izbacimo na prostoriju Krstače.

Javite nam da li se VI crnogorska brigada nalazi na sektoru Grahova,¹⁰ kako smo mi već čuli.

8.) — Dostavljamo vam presude izrečene nad pohvatanim banditima.

Drugove Ruse¹¹ ćemo vam uputiti čim se približimo vama, što sad nismo učinili, pošto ne znamo da li je put siguran.

⁷ Aleksa

⁸ Mato

• i ¹⁴ Vidi dok. br. 173.

¹⁰ Vidi dok. br. 35.

¹¹ Vidi dok. br. 36.

Radio nam se ponovo pokvario pa vas molimo da nam' uputite radio vijesti.

Šaljemo potvrdu prijema na 50.000 kuna (Pov. br. 68).i

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Cedo Kapor

Načelnik Štaba
Mus. Dizdarević

Komandant J
N.¹³ Ljubibratić

(M. P.)

PS. 9. o. mj. u 6 časova izjutra dobili smo izvještaj od »3« i bataljona i bataljona »Mihailo Čuzulan« u kome nas izvještaj vaju da su Švabe u jačini od 70 jadonja i 20 bradonja pošli od Ljubinja i stigli do Dračeva, gdje su zapalili dvije kuće. Bataljon »Mihailo Čuzulan« ih je napao, ubio 2 Švabe i 1 četnika i a 3 četnika zarobio. Ova banda pobjegla je glavom bez obzira*] u Zavalu.¹⁴ Izvještavaju nas da je jača kolona već stigla na Drapiće. Naš »3« mjesto da ih napadne iz svog logora u Zagori, on se povukao u selo Grkavci.

Naredili smo svim našim bataljonima duboka izviđanja u pravcu Ljubinja, Bileće i Trebinja. Kad saznamo detaljnije o neprijatelju, ošinućemo ih sa čitavom Brigadom.

Cim nam situacija bude jasna, »3« će produžiti na svoj^ zadatak.

PS. Naš »4« uhvatio je u kući Gavрила Kovača, brata Save Kovača. Na zboru na kome je prisustvovalo 30 domaćina iz sela Ljubomira, kao i po pričanju i tvrdnji terenskih radnika, Gavriilo nije bio neki izraziti zlikovac, da bi se trebao da strijelja. Mi smo ga oslobodili ukazujući pred samim narodom na njegov dosadašnji izdajnički rad. Vjerujemo da će to pozitivno djelovati ne samo na njega nego uopšte na Ljubomir.

Za zamjenika komandanta »2« bataljona predlažemo druga Radovana Kukića, dosadašnjeg komandira čete iz našeg »I«,j

¹² Tekst u zagradi dopisan je mastilom, ćirilicom.
Nikola

**VAREOENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 10. FE-
rRLARA 1944. ŠTABU DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
n ZADRŽAVANJU DIVIZIJE NA PROSTORIJI SOKOLO-
VIĆI — ROGATICA — SOKOLAC I ZA NAPAD NA
ROGATICU¹**

III. KORPUSA NOVJ

• Štr. pov. 7/44.

10.11. 944.

u 20.30 časova.

ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE

Položaj

Prema najnovijem naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ prostor Foča — Kalinovik poseda i kontroliše naša V. Udarne divizija.¹ Prema prednjem naše naređenje po kome se vaša divizija trebala prebaciti na prostor Kalinovik — Jahorina stavlja se van snage. Vaša divizija ostaje na prostoru Sokolovići — Rogatica — Sokolac sa zadatkom da u sadejstvu sa jedinicama V. divizije vršite ofanzivne akcije na splot višegradskih komunikacija.

Prema prednjem a u smislu izdatih vam direktiva od strane komandanta Korpusa vaš je zadatak sledeći: pripremiti i izvršiti napad na Rogaticu,² po izvršenoj likvidaciji Rogatice sa jačim snagama porušiti železničku prugu na prostoru Prača — Renovica nastojeći da se mostovi što temeljitije poruše, pored železničke pruge vršiti rušenja i puteva a naročito mostova i propusta na ovima.

Sve ove akcije treba što bolje pripremiti starajući se da se unište sve posade na železničkim stanicama.

Romaniski partizanski odred postaviti tako da kontroliše pravac Sokolac — Vlasenica, da likvidira pojedine četničke grupe na tom prostoru i da vrši mobilizaciju za popunu odreda.

Naša VI. brigada dobila je zadatak da se prebaci sa prostora Paprače na prostor Bratunac — Fakovići⁴ sa zadatkom

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 39—2. k. 408.

² Vidi dok. br. 153.

³ Napad je izvršila Druga krajiška brigada i Romanijski NOP odred (vidi dok. br. 51, 56, 99, 167 i 168).

⁴ Vidi dok. br. 110.

likvidacije pojedinih ustaških grupa koje se navodno pojavljuju na ovom terenu. Ova je Brigada pre četiri dana vršila akciju na papračke četnike i razbila ih u manje grupe, koje su se razbežale u pravcu Zvornika.

S obzirom na teškoće ishrane vaših jedinica na tom terenu, organizujte akciju na prostor Skelana sa zadatkom likvidacije ustaških grupa na tom terenu i sprečavanja održavanja veze ovih sa četnicima u Srbiji a istovremeno za nabavku hrane vašim jedinicama. Jedinici koja bude išla na ovaj sektor staviti joj u zadatak da uhvati vezu sa VI. Bosanskom brigadom na pomenutom terenu.

U duhu razgovora na sastanku sa Štabom XIX. Birčanske brigade doneta je odluka, da se smeni sa dosadašnje dužnosti drug Đordo Simić komandant I. bataljona XIX. Birčanske brigade, i da se isti stavi na raspoloženje tome Štabu radi dodeljivanja nove mu dužnosti. Podrobnije ćete dobiti podatke o imenovanom od Štaba iste brigade. Po potrebi službe stavlja vam se na dispoziciju potporučnik drug Ljuban Skondrić, zamjenik komandanta pratećeg bataljona pri ovom Štabu, čiju ćete karakteristiku dobiti blagovremeno. Mi smo mišljenja, da je drug Skondrić sposoban za vođenje bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Načelnik Štaba
pukovnik
V.³

Komandant
General-major

(M. P.)

⁵ Jovo Vukotić

**REZULTATI BORBI ČETVRTE NOVE DIVIZIJE U ZIMSKIM
OPERACIJAMA OD 29. NOVEMBRA 1943. DO 10. FEBRU-
ARA 1944. GODINE¹**

**REZULTATI BORBI IV. DIVIZIJE V. KORPUSA N. O. V
JUGOSLAVIJE**

u VI. neprijateljskoj ofanzivi (od 29. XI. do 10. II. 1944)

Ubijeno neprijateljskih vojnika, podoficira i oficira 1511. Ranjeno neprijateljskih oficira, podoficira i vojnika 1820. Zarebljeno neprijateljskih vojnika, oficira i podoficira 483. Zaplijenjeno: Protukolski top 1, teški mitraljez 1, laki mitraljez 1, teških bacača 4, malih bacača 5, tromblonskih pušaka 3, puškomitraljeza »šarac« 6, puškomitraljeza »Brno« 35, strojica 22, pušaka 279, pištolja 44, puščanih metaka 50.000, mina za mali bacač 302, mina za veliki bacač 40, ručnih bombi 2 sanduka, radio stanicu 1, konja 92, konjske opreme 38, bicikla 4, ratne zastave 2, šinjela 125, kola, stoke kao i ostale sitne spremne.

Uništeno je: 36 km pruge na komunikacijama: Bihać — Bos. Novi, Bos. Novi — Prijedor — Banja Luka, Bos. Novi — Kostajnica. Pokidano je 23 km telefonske linije, srušeno je 9 želj. mostova, uništeno je 69 vagona, 5 lokomotiva, uništeno tenkova 8, oštećen tenk 1, uništeno kamiona 24, kola 27, radio stanice 1, teški mitraljez 1, top 1. U uništenim vagonima bilo je raznog ratnog materijala koji se nije mogao prebrojati i navesti.

Naši gubici: Poginulih 121, ranjenih 344 i nestalih 25 drugova. Prilikom akcije na Banju Luku² izgubljen je protukolski top 52 mm, protukolski top 37 mm, puškomitraljeza 3.

U ostalim akcijama izgubljeno je mali bacač 1 i 6 pušaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Sl. odsutan

Komandant pukovnik
Petar³

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnogigijenskog instituta, reg. br. 35—1, k. 768 A.

² Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 83.

³ Vojnović

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 10. FEBRU-
ARA 1944. ŠTABU ČETVORTE BRIGADE ZA RASPORED I
DEJSTVO NA KOMUNIKACIJAMA SARAJEVO —
— VIŠEGRAD¹**

V N. O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Str. pov. br. 24/44
Dne 10. II. 1944. god.

ŠTABU IV KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Primili smo vaš izveštaj od 10 ov. mj. Premda akcija² nije uspela, ona nam je ipak koristila radi prikupljanja podataka o neprijatelju, a i radi prikupljanja hrane za jedinice. Zatim, primoravamo neprijatelja da drži svoje snage kao stalne posade radi osiguranja komunikacije.

Treba da nam javite kako su se bataljoni pokazali u ovoj akciji.

1. — Na sektoru X brigade nema promena. U blizini Kalinovika zarobili su 11 četnika sa jednim p. mitraljezom. Nešto više četnika sada se nalazi u Ulogu, kao pretstraža za Nevesinje. U Nevesinju i najbližim selima nalaze se dva nemačka bataljona,³ dok je jedan otišao za Gacko. Usled vrlo teškog vremena Nemci verovatno još neće moći da preduzmu neke pokrete prema Kalinoviku.

Na sektoru Pljevalja još nam situacija nije potpuno jasna.⁴ Nemci, četnici i ustaška milicija u poslednjih nekoliko dana bili su dosta aktivni i vršili su ispade prema Lever **Tari**, Meljaku i Boljanićima. Čak su u Meljaku logorovali jedan **dan**. Naredili smo II diviziji da bude na sektoru Strahov Dol — Meljak i da suzbije ove neprijateljske ispade.⁵

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 16—1, k. 781—A.

² Odnosi se na akciju kod s. Jabuka (vidi dok. br. 153 i 166). J

³ Na sektoru Nevesinje — Kalinovik u to vrijeme dejstvovali ai dijeiovi Sedme SS divizije »Princ Eugen« (vidi mikrofilm Minh« 9 928—979 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta).

⁴ i ⁶ Vidi tom III. knj. 7, dok. br. 62.

⁵ O njenom rasporedu i dejstvu u to vrijeme vidi dok. br 56—i k. 732, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

U Crnoj Gori je bez promene. Javljaju o aktivnosti na [iii] prijepolje — Pljevlja." U Prijepolju je jedan nemački Etalion. H korpus će preduzeti šire operacije na sektoru Nik-^{*ic} — Trebinje.⁷

2. Raspored naših jedinica za sada biti će sledeći:

X brigada biti će na sektoru Kalinovik. sa starim zadat-
Kgia' razbijanje četnika i ispitivanje neprijateljskih snaga u Nevesinju i Gacku.*

I. brigada sa jednim bataljonom biti će na sektoru Bo-
lioradina — Kozarevina, sa jednim u Foči i Celebiću, sa jednim
u MiljeviTM a sa jednim u Zakmuru. Ovaj bataljon ide u Zak-
mur radi prikupljanja hrane.

Vaša brigada treba da bude sa dva bataljona u selima
Vranići, Rešetnica, Brajlovići, sa zadatkom obezbeđenja od
eventualnih neprijateljskih ispada prema Foči, radi prikup-
ljanja podataka o neprijateljskim snagama na komunikacijama
Sarajevo — Višegrad, njihovoj jačini i namerama, i najzad,

radi ishrane samih jedinica. U ovom cilju dobro bi bilo da zau-
zmete Goražde sa ova dva bataljona radi izvlačenja hrane, koje.
po obaveštenju štaba I brigade, ima prilično. Za to vreme jedan
od bataljona može osigurati Goražde od pravca Jabuke. Jedan
vaš bataljon treba da bude na sektoru Ustikoline, prema Žešću,
a četvrti treba da kontroliše pravac od Jabuke. Vaš štab može
biti u Ustikolini.

Radi ishrane jedinica, treba što više koristiti sela bliže
neprijatelju i težiti da se ima i neka rezerva.

3. — Za traženi materijal od Saveznika postoje svi uslovi
da ga brzo dobijemo, samo treba lepog vremena.

4. — Šaljemo vam nešto materijala i radio vesti (2 bro-
šure). Šaljemo i šifru za saopštavanja važnijih podataka preko
telefona, a i preko kurira.

Od prikupljene hrane vaš intendant treba jedan deo da
šalje našim jedinicama u Foči. Drug poručnik Ilija Stakić, neka
i dalje ostane kod vas i da dostavlja hranu za naše delove u

' U naređenju Štaba Drugog udarnog korpusa od 8. februara
1944. Štabu Dvadeset devete divizije, pored ostalog, kaže se:

»U vezi sa situacijom kod nas mi smo napisali Vrhovnom štabu
da je neophodno nužno uputiti jednu diviziju u sj. Hercegovinu, radi
»izbijanja četničkih bandi i jačih napada na njemačke okupatorske
snage, te stvaranja slobodne teritorije. Vaša divizija kao cjelina i u
tom slučaju bi dobila sektor juž. Hercegovine sa ispoljavanjem dejstva
na juž. Dalmaciju, gdje biste sadejstvovali II dalmatinskoj brigadi koja
je pošla na tom pravcu. Vi i VI crnogorska brigada bi sadejstvovali
jedni drugima na sektoru Nikšić — Trebinje — Bileća ...« (Vidi tom
III knj. 7, dok. br. 51.)

⁸ Vidi dok. br. 153.

Foči. Stoke treba da nam pošaljete što više. Hranu moramo slati i našim teže ranjenim drugovima.

Od zaplenjenih konja pošaljite nam 4 konja sa "edlim» Ovi konji nam trebaju za goste.⁹ Također nam pošaljite 5 karabina sa po 20 metaka. Ove puške i bar nešto krupne stoke pošaljite nam do pola noći 11. ov. mj., jer ih trebamo poslati težim ranjenicima.

5. — Druga Dušana Rokvića kapetana upućujemo za pomoćnika ob. oficira vaše brigade. Drug Mujo¹⁰ ga je upoznao sa ovom službom, a vaša je dužnost, naročito druga Mile," da ga uvedete u posao i stvorite mu mogućnost za rad. Bliže karakteristike dobićete posle.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant, pukovnik
Mil.¹² Morača

BR. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE NOV DIVIZIJE GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O RASPOREDU I DEJSTVU JEDINICA U JANUARU 1944. GODINE¹

**ŠTAB VI DIVIZIJE
I PROLET. KORPUSA NOVJ
P. br. 70/44
10. II. 1944. g.**

GLAVNOM ŠTABU NOV HRVATSKE

Od posljednjeg našeg izvještaja, kojeg smo vam poslali koncem 1943. g., jedinice naše Divizije nalazile su se u borbama sa Nijemcima.

• Vjerovatno se odnosi na dio Glavnog štaba NOV i PO Srbije koji se tada nalazio na putu za Srbiju (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 173 i dok. br. 2—1, k. 2015 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

¹⁰ Mitar Kovačević, obavještajni oficir Divizije

¹¹ Davidović, obavještajni oficir Brigade

¹² Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6—2, k. 797.

II Brigada zatvarala je pravac Šujica — Kupres i uspjela ut zadržati neprijatelja u Sujici.

III Brigada učestvovala je u borbama na Banju Luku. Brigada je napadala aerodrom i osiguravala od Gradiške i Pri-
Etedora. Kako su neprijateljske snage na aerodromu bile velike,

Brigada nije izvršila zadatak. Uspjela je da ošteti nekoliko
viona i za cijelo vrijeme operacije spriječila je dizanje aviona
so aerodroma. Brigada se dobro držala.

Za vrijeme njemačke ofanzive na Jajce naša I Brigada pre-
bačena je iz Bugojna, gdje je bila u korpusnoj rezervi, na pro-
stor Mrkonjića prema neprijateljskoj koloni koja je nadirala
od Banje Luke.³ III Brigada nalazila se u pokretu sa prostora
sieverno od Banje Luke na prostor zapadno od Mrkonjića.⁴ II
Brigada krenula je sa prostora Kupresa za Drvar.⁵

Kolona koja je nadirala od Banje Luke bila je motorizo-
vana i jaka preko jedne divizije. Sem naše I Brigade prema
njoj su se nalazile III Proleterska brigada⁶ i dijelovi XIII Kra-
jiške brigade.⁷ Kolona je prodirala vrlo brzo, te I Brigada nije
uspjela zaposjesti položaje sa svim snagama. Jedan bataljon je
iznenađen između Mrkonjića i Jajca i pretrpio osjetljive gu-
bitke. Ostale snage davale su otpor, ali kako nijesmo imali efi-
kasnog protivtenkovskog oruđa, cesta nije bila razrušena, te ni-
jesmo [zajdali neprijatelju jače gubitke.

Nakon toga je i stigla na prostor Mrkonjića III Brigada,
te smo dobili zadatak da sa I i III Brigadom zatvaramo pravce
prema Glamoču.

Pošto je zauzeo Mrkonjić i Jajce, spojio se sa kolonama
koje su sa drugih pravaca nadirale za Jajce,⁸ neprijatelj je pro-
dužio preko Mrkonjića za Glamoč. Postavili smo obje naše bri-

³ Opširnije o tim borbama vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 22.

* Odnosi se na dijelove njemačkog Devedeset drugog motorizo-
vanog puka. Vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 9.

⁴ Po izvršenom pokretu Brigada je vodila oštre borbe na prostori-
riji Čadavica — Štrbine — Pecka, a krajem januara izvodila akcije oko
Mrkonjić-Grada. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 49.
61. 104, 121, 144, 151 i 166.

⁵ Pokret za Drvar Brigada je otpočela 11. januara. Opširnije o
tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 55.

* Od 3. do 11. januara Brigada je vodila borbe na prostoriji Han
Kola — Krupa na Vrbasu, Han Kola — Sladojevići. Kadina Voda —
Sitnica i Čadavica — Mrkonjić-Grad — Jajce. Zatim je krenula za
Prekaju i Drvar. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 103 i
dok. br. 37 u ovoj knjizi.

⁷ Brigada je od 8. do 16. januara 1944. izvodila akcije na prostori-
riji Okruglica i Dolovi — Orahovljani. Opširnije o tome vidi tom IV,
knj. 21, dok. br. 45, 76, 77 i 95.

* Iz doline r. Bosne prema Jajcu nadirali su dijelovi Prve brd-
ske divizije. Vidi dok. br. 15. objašnjenje br. 11.

gade prema njemu. Borbe su bile vrlo žestoke. Uspjeli smo zadržati kolonu čitavih sedam dana i da joj nanesimo velike gubitke. U međuvremenu su druge neprijateljske kolone ušle sa drugih pravaca u Glamočko Polje, jedna od takvih neprijateljskih kolona napala je naše desno krilo kod Mliništa.

Za ove borbe naša Divizija je pohvaljena zajedno sa i X Divizijom od Vrhovnog štaba.

U tim borbama imali smo i mi znatne gubitke. U borbama se dobro snašla III Brigada, dok je I. podbacila, ...

Nakon prolaska neprijateljske kolone III Brigada orijentisana je prema Mrkonjiću, protjerala četničke grupice oko Mrkonjića i ušla u Mrkonjić.

Sada su naše snage ovako raspoređene: I i II Brigada na prostoru Drvara orijentisane prema cesti Bihać — Knin. Ili Brigada na prostoru Rore — Vaganj. Zadatak: Odmaranje, sređivanje, obezbjeđivanje Drvara, manje akcije na cesti Bihać — Knin

Posljednje borbe sa Nijemcima pokazale su nam da se naši rukovodioci i borci nijesu još privikli borbi u novim uslovima. To je pred nama zadatak osposobiti naše jedinice za takve vrste borbe.

Pitanje obuće riješili smo u našoj Diviziji time što smo dobili potreban broj cipela. Još nije riješeno pitanje odjeće, a naročito veša, gdje stojimo vrlo loše.

Pitanje pjegavog i trbušnog tifusa uspjeli smo bili lokalizirati, ali se sad ponovo pojavio pjegavac.

Za vrijeme ofenzive nismo imali veći broj dezert premda stalno po koji borac dezertira iz svoje jedinice, tako da sada svaka naša brigada, zajedno sa onim drugovima koji su kao bolesni i ranjeni ostali kod kuća i po bolnicama, ima preko 100 vojnika koji se nalaze u Lici. Kako nijesmo ništa podr

' Nijemci su namjeravali da razbiju naše snage na prostoru Bos. Grahovo — Drvar — Bosan. Petrovac. O tome se u izvješ Štaba njemačke Prve brdske divizije kaže:

»c) 1. brd. div. je 11.2 preduzela napad na neprijateljsku grupu u prostoru Bos. Grahovo — Drvar — Bos. Petrovac. Može se smatrati da je ovaj udar došao neočekivano od neprijatelja. Divizija želi da razbije što jače neprijateljske snage, mada su naše snage (5 batalj.) za ovo vrlo slabe. Neprijatelju bi se mogao da nanese trajniji poraz ako bi bila data mogućnost da se ostane 1—2 nedelje u prostoru Grahovo — Petrovac, goniti neprijatelja, koji će svakako da umakne u besputne visoke planine, da bi ga uništili odnosno oduzimanjem mogućnosti za život primorati ga na borbu.« (Mikrofilm ovog dokumenta se nalazi u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. München 2 639—645.) O dejstvu spomenute divizije u to vrijeme vidi i mikrofilm München 9 928—979.

K-gii po pitanju dezertera, to nezgodno djeluje i na ostale borce. BSfzgovarali smo po tome sa Štabom našeg Korpusa, te su nam ^Erfe instrukcije da sastavimo spisak svih dezertera i onih koji I ću samovoljno ostali kod svojih kuća prilikom našeg pokreta te da vam te spiskove dostavimo. Molimo Vas da poduzmete da | se **ti** dezerteri pokupe i upute u našu Diviziju. Spiskove ćemo **dostaviti** za koji dan.

Od Prekomorske brigade¹⁰ dobili smo i mi jedan izvje- Istan dio za popunu naše Divizije, tako da nam brigade sada broje oko 1000 vojnika (zajedno sa brigadnim bolnicama).

Šaljemo druga Srđana Brujića, obavještajnog oficira Divizije da prikupi te dezertere. Istovremeno da zamoli od Vas **furtivije** za bacače, telefonskog materijala i ostaloga što nam treba, a što ovdje ne možemo dobiti. Molimo da nam iziđete u **susret** i da nam pošaljete što budete mogli. Spisak traženog **materijala** prilažemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
SL. ot.

Komandant
potpokovnik
D.¹¹ Jovanić

(M. P.)

" Vidi dok. br. 15, napomenu 28.
" Doko

**NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 10
FEBRUARA 1944. ŠTABU DRUGE VOJVODANSKE BRI
GADE ZA LIKVIDACIJU UPORIŠTA BRIJESNICE¹**

XVI NOU DIVIZIJE

Br. 12	Borbeni znaci za
10-11-44 g.	10 ov. m. Periša — Stojan
u 4 časa	11 „ „ Marko—Bogdan
	12 „ „ Arso — Ljuba ²

D. L

(M. P.)

ŠTABU II BRIGADE

Situacija:

Jedinice naše divizije zaposjele su četničko uporište Trebavu. U toku dosadanih akcija protiv četnika na Trebavi, naše jedinice su ubile 28 i zarobile 12 četnika, ranjeno je oko 20 četnika. Glavnina četničkih snaga se povukla prema Doboju — s. Kostajnica. U toku dosadanih akcija čišćenja Trebave i Posavine od četnika i zelenog kadra jedinice naše Divizije zaplijenile su: II brigada oko 200 pušaka, 1 m.[ašin]gever, 3.500 p. metaka, nekoliko pištolja i izvjesne količine cipela i druge ratne spremne, i jedan p. mitraljez, — III brigada 1 p. mitraljez, 1 m. gever, oko 30 pušaka i izvjesne količine municije i druge spremne i V brigada 2. p. mitraljeza, 2 m. gevera, oko 60 pušaka i izvjesne količine municije i druge ratne spremne.⁴]

Prema do sada prikupljenim podacima u Doboju se nalazi samo garnizon, jačine do **1.000** boraca. U Gračanici se nalazi oko 60 legionara. Drum Tuzla — Doboj posljednja dva dana nije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 21—6, k. 950.

² Borbeni znaci u originalu dopisani mastilom, latinicom.

³ Danilo Lekić

* i ⁷ Vidi dok. br. 154.

bio aktivan.⁵ Četnici jačine do 400 boraca nalaze se u s. Kostajnica. U s. Brijesnica nalazi se do 400 zelenokadrovaca vrlo slabog morala, pod komandom satnika Dajdžića, koji je, izgleda, pošten čovjek.

O stanju na sektoru Tuzla — Brčko — Zvornik nemamo najnovijih nodataka.

Jedinice naše IV brigade zauzele su s. Morović.⁶ U toku borbe ubijeno je 40 ustaša, zaplijenjeno je 1 p. mitraljez, 20 pušaka i znatne količine hrane.

Z a d a t a k :

Jedinice naše divizije pristupiće izvršenju drugog dijela postavljenog zadatka od Štaba III korpusa — akcijama na komunikacije Tuzla — Doboj." U pokretu prema polaznim položajima za napad na komunikacije, naše će jedinice likvidirati neprijateljska uporišta: Brijesnicu,⁷ Karanovac, Gračanicu⁸ i Sokol.¹⁰ Za izvršenje postavljenog zadatka

N A R E Đ U J E M O :

1. II brigada će izvršiti pokret sa prostorijske Sjenina — Cifčije, najkasnije do 12 časova, 10 ov. mj., tako da dođe na sektor s. Brđani najkasnije do 16 časova, krećući se pravcem (u cilju zavaravanja neprijatelja) Paležnica — Zivkovići (škola) — Brđani. Iz Brđana II brigada će izvršiti pokret najkasnije u 16 časova opštim pravcem: Brđani — Dragić Brdo — Brijesnica, sa zadatkom likvidacije tog uporišta. U toj akciji učestvovalaće tri bataljona II brigade. Predlažemo sljedeći raspored: sa dva bataljona obuhvatiti Brijesnicu sa zapada i sjeverozapada isturajući potrebna obezbjeđenja prema Doboju, a sa jednim bataljonom napadati pravcem: Krš — Hadžići — D. Brijesnica prodirući prema G. Brijesnici sa istoka.

Likvidaciju Brijesnice izvršiti što prije, tako da brigada izvrši dalji pokret najkasnije u 24 časa opštim pravcem: Brijesnica — Stjepan Polje — Lendići — sjeverni dio Gračanice — G. Lohinja — G. Orahovica — Falešić, smještajući se na

⁵ Vidi dok. br. 172.

• Odnosi se na s. Morović u Sremu. Noću 4/5. februara 1944. u sadejstvu sa bataljonima Šeste vojvodanske brigade i Drugog sremskog NOP odreda Brigada je zauzela ovo mjesto. Detaljnije o borbama za Morović vidi tom I, knj. 8. dok. br. 28 i dok. br. 154 u ovoj knjizi.

⁸ Vidi dok. br. 139.

• Vidi dok. br. 88.

" Vidi dok. br. 142 i 172.

prostoriji Falešić — Moranjci — Rapatnica, gdje će brigj. J služiti kao divizijska rezerva i koristiti vrijeme za sređivanje i odmor jedinica, održavajući tijesan kontakt sa jedinicama IH} V brigade.

II brigada mora preduzeti sve mjere opreznosti kako za vrijeme dok se nalazi na sektoru Sjenina — Cifčije, tako i [u] pokretu i za vrijeme operacija na Brijesnici.

U slučaju da II brigada bude napadnuta na sadanjoj prostori pri izvršenju pokreta, ona će preduzeti mjere da razbije neprijatelja u sadejstvu sa jedinicama III brigade na najpovoljnijim položajima na pravcu njenog daljeg pokreta, ukoliko se neprijatelj ne bi mogao razbiti za kraće vrijeme i sa sadanjih položaja.

2. Zamjenik komandanta II brigade, drug Savo Sogić staviće pod svoju komandu jedan bataljon II i jedan bataljon III brigade (kojega će odrediti štab III brigade i uputiti ga u Brđane, tako da tamo bude najkasnije do 16 časova) i sa ta dva bataljona poći iz Brđana, najkasnije u 16 časova, opštim pravcem: Brđani — Heljdovište — Kamenik — Golaći — Lendići — Karanovac, sa zadatkom brzog ispitivanja Karanovca i, po mogućstvu, njegove likvidacije. Ukoliko likvidacija Karanovca ne bude moguća (akcija se ne postavlja — po svaku cijenu), drug Sogić će pristupiti uništenju mosta na Spreči kod Karanovca. Po završenom zadatku, najkasnije u 2 sata izjutra, 11 ov. m., drug Sogić će izvršiti pokret za Gračanicu ostavljajući bataljon III brigade na raskrsnici sa zadatkom obezbjeđenja od Doboja, a sa svojim bataljonom produžujući pravcem II brigade (preko Gračanice), povezujući se sa svojom brigadom u G. Lohinji (na putu za G. Orahovicu, gdje će štab brigade ostaviti vezu, ukoliko ranije naiđe, u protivnom drug Sogić će tu sačekati nailazak brigade).

3. III brigada će izvršiti pokret pravcem Zivkovići — Skipovac (Garići) — Javorski Potok — Topalovići, gdje će se postaviti (sa tri bataljona) najkasnije do 16 časova 10 ov. m. Sa tog sektora brigada će izvršiti pokret, najkasnije u 16 časova, opštim pravcem: Topalovići — putem između Sijedog Krša i Visa — Fajzovići — k. 356 — Gračanica, sa zadatkom likvidacije Gračanice. Odmah po ulasku u Gračanicu brigada će isturiti jedan bataljon na sektor Straževac — Pribava kao neposredno obezbjeđenje od Tuzle, dok će sa dva bataljona pristupiti pretresu mjesta i prikupljanju materijala. III brigada će iz Gračanice izvršiti pokret najkasnije u 5 časova izjutra 11 ov. m., opštim pravcem: Gračanica — G. Lohinja — G. Orahovica — Rašljevo, postavljajući se na sektor Rašljevo — Seona — Cage, sa isturenim položajima na Ratišu, obezbje-

[iući se od pravaca Tuzla i Tuzla — Doboj, izviđajući i prikupljaj]¹¹" P°datke o stanju na komunikacijama Tuzla —

Doboj-

4. V brigada će izvršiti pokret iz Srpske Zelinje (sa zbor-
g mjestu kod škole) najkasnije u 10 časova 10 ov. m., opštim
tnravcem: škola — Bogdanovići — Klanac — Studenac — Ro-
jKj____k. 430 — Cetovlja, gdje će se postaviti najkasnije do 16
»asova. Sa te prostorije brigada će izvršiti pokret, najkasnije
u 16 časova, opštim pravcem: Cetovlja — Glavica — Sokol, sa
zadatom likvidacije Sokola. Odmah po ulasku u Sokol brigada
isturiti obezbjeđenje prema Brčkom i (jedan bataljon) na
kose kod G. Piskavice, kao prihvatnicu svima jedinicama. Sa
ostalim snagama brigada će izvršiti pretres Sokola. Iz Sokola
brigada će izvršiti pokret 11 ov. m. u 6 časova izjutra, opštim
pravcem: Sokol — Cekanići, postavljajući se na sektor Čeka-
li — G. Orahovica, obezbjeđujući se od linije Gračanica —
Sokol i od linije . . . — Gračanica (izviđajući u pravcu Sr-
nica). Odmah po dolasku na novu prostoriju brigada će se pove-
zati sa jedinicama III brigade, sadejstvujući sa njima u slučaju
potrebe i pristupiti hitnom prikupljanju podataka o stanju na
komunikacijama Tuzla — Doboj, kao i u samom Doboju.

5. Ukoliko politkom divizije ne dođe kod V brigade do
njenog pokreta, štab brigade će mu ostaviti vezu (jednu čet),
sa pravcem pokreta.

6. Stab divizije će se 10 ov. m. priključiti V brigadi u
Čekanju,¹² odakle će se kretati sa njom do Sokola, kada će po
završenoj akciji izvršiti pokret za s. Rapatnicu (kod II brigade),
gdje će sve jedinice po dolasku na novu prostoriju poslati veze
sa izvještajima.

7. Napominjemo da nova prostorija smještaja naših je-
dinica obiluje puškama (naročito sektori V i III brigade) tako
da jedinice posvete punu pažnju prikupljanju oružja, municije,
spreme itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
Knt, D.¹³ Lekić

¹¹ Na ovom mjestu original je oštećen.

¹² Vjerovatno omaška, umjesto Cetovlju.

" Danilo

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE
OD 10. FEBRUARA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O SITUACIJI
NA MAJEVICI I U POSAVINI I O FUZIONISANJU POSAV-
SKOG I TREBAVSKOG NOP ODREDA¹**

XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ.

Broj: si.

10. februara 1944 godine

ŠTABU 17. U. DIVIZIJE NOVJ²

Na sektoru Lukavac — Gračanica — Srnice — Med zeleni kadar u raspadanju. Pjano³ je preko nekih muslimli tražio sastanak sa Omerom Gluhićem. Ja sam sa štabom Tuzlanskog NOP Odreda imao sastanak i rekao im da, ukoliko bi došlo do toga sastanka, energično zahtijevaju od Pjana razočavanje zelenog kadra i mobilizaciju za Odred i Muslima brigadu,⁴ a nakon toga da se sa Pjanom postupi kao sa narim neprijateljem.

U Lukavcu se nalaze dijelovi III pukovnije, a u Gračanici samo zeleni kadar.⁵ Drumom Tuzla — Brčko, preko Lopara i Navioka neprijatelj ne saobraća. Nije mi poznato da li se u Čelicu još nalazi neprijatelj — poslata je u tom pravcu patrola da ispita.

U Tuzli se nalazi VIII pukovnja i dijelovi III pukovnije, a prije par dana V pukovnja otišla je preko Doboja za Brčka. Nepotvrđena vijest da VIII pukovnja odlazi iz Tuzle za Vin-kovce i dalje za Istočni front. Radi tih glasina nastalo je nego-dovanje u redovima boraca VIII pukovnije i pojedinci izjavljuju da njih neće niko moći odvući dalje od Tuzle i Doboja, a pojav-ljuje se i dezerterstvo (već ih je 10—15 dezertiralo iz okoline Tuzle).

Prema nepotvrđenim vijestima Nijemci napuštaju Brčko, a u Brčkom ostaje samo V pukovnja,⁷ ovo ćemo još tokom da-našnjega dana ispitati, pa ću vam depešom javiti.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 1—3, k. 982.

² Komandant Divizije Gligorije Mandić u to vrijeme bio je kod Štaba Šesnaeste muslimanske brigade.

³ Ibrahim Pjanić

⁴ Šesnaestu

⁵, • i ⁷ O rasporedu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 172 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 220

U Doboju se nalaze manje snage (1.000—1.200 Nijemaca i domobrana).

U Slavonskom Brodu veća koncentracija Nijemaca sa motornim vozilima prikupljena iz Bosne i Srema, navodno idu « Njemačku i Južni front.

(Na sektoru Trebave XVI divizija 8/9 o. mj. preduzela je faapad na četničke bande⁸ sa zadatkom da nasjedne što dulje na Trebavu, kako bi se omogućilo ponovno organizovanje Trebavskog odreda. Rezultat ove akcije nije mi još poznat, a čim dobijem izvještaj od XVI divizije, javiću vam.

f Muslimanska brigada i Posavski NOP Odred napali su noću 8/9 o. mj. četničke bande u Posavini, razbili ih, nešto ubili i ranili, a oko 25 zarobili — produžuju dalje gonjenje i razoružavanje. Muslimanska brigada i Trebavsko-posavski NOP Odred, sem jednog bataljona, koji se nalazi u Modriči, odnosno na Vranjaku i Koprivni, raspoređeni su na prostoriji: Zabar — Obudovac — Slatina i sa po jednim muslimanskim bataljonom u Orašju i Samcu.

Tuzlanskom NOP Odredu izdao sam naređenje da vrši akcije na sektoru Gračanica — Sokol — Međeđa i da razoružava zeleni kadar, mobilisući za Odred i za Muslimansku brigadu. Stanje u Odredu se poboljšava.

Situacija [na] Vučjaku je sljedeća:

Branko Kovačević sa njegovim četnicima sklopio je sporazum sa Nijemcima i vodi borbu sa ustašama. U tim akcijama ga Nijemci ne smetaju. Obećali su mu Nijemci oružje i municiju, samo da im obezbjeđuje prugu Doboju — Derventa od naših jedinica koje se sada nalaze na Trebavi. Stanje u Vučjačkom četničkom odredu, koji broji oko 450 boraca, može se okarakterisati⁹ ovako: 60% boraca toga Odreda je sa nama i niko ih ne bi mogao natjerati u borbu protiv nas, mrze Branka i smatraju ga špekulantom. 30—35% je vezano za Branka i spremni su, gdje god on krene da idu za njim, a ostalo je četnički raspoloženo — može se reći da su to direktni agenti popa Save.¹⁰

Naši pozadinski radnici rade politički u Odredu i drže konferencije [na] Vučjaku. Branko zna za taj rad, ali ne pravi javno smetnje. Branko takođe održava veze i sa XI našom divizijom, koja se nalazi negdje oko Prijedora i u samom Prijedoru,¹¹ — momentalno sada nije aktivna na pruzi Doboju — Derventa.

⁸ Vidi dok. br. 154.

⁹ U originalu riječ »okarakterisati« napisana je mastilom, ćirilicom.

¹⁰ Savo Božić, komandant Trebavskog četničkog odreda

f ¹¹ U to vrijeme Jedanaesta NOU divizija bila je u sjevernom dijelu srednje Bosne, oko Prnjavora. Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 104.

Ja i politički komesar XVI divizije održali smo sastanak sa Brankom. Uglavnom, njegovo držanje je kao i u avgustu prošle godine, neće protiv nas, a neće ni sa nama, nego jedino ukoliko bi mi samo napadali ustaše. Takođe smo održali sastanak i sa pozadinskim radnicima [na] Vučjaku i dali im potrebne direktive za rad na terenu [i] u Odredu, ukazavši im na dosadašnje njihove greške i neaktivnost.

Trebavski NOP Odred, sem Modričkog bataljona, sa komandantom Reljom Pećom i njegovim zamjenikom Džigumom^{1*} prešao je na stranu četnika.¹³ Aljkavošću političkog komeša i zamjenika politkomesara Trebavskog odreda Relja Pećo i Džigum su uspjeli da pobjegnu.

Imao sam sastanak sa štabom Posavskog odreda i ispitao sjučaj rasformiranja Odreda, kako smo to mi bili obaviještenP Stvar stoji ovako: Oni nisu rasformirali Odred, nego su za vrijeme ofanzive pošto nisu imali dodira ni veze sa nijednom našem jedinicom. Odred rasporedili po četama na prostoriji Posavine, s tim da se poslije koncentrišu u Bukviku. Jedan dio ljudstva, koji je bio kolebljiv, a u isto vrijeme i fizički slab, razoružali su i poslali kući na odsustvo i odmah poslije ofanzive ponovno ih mobilisali i naoružali. Odred sam našao sa brojnim stanjem od 270 boraca, organizovanih u dva bataljona Srba i jedan bataljon muslimana. Modrički bataljon Trebavskog NOP Odreda broji 130 boraca.

U zajednici sa štabom XVI divizije izvršeno je fuzionisanje Posavskog i Trebavskog odreda.

U štab Odreda ušli su sljedeći drugovi:

Za komandanta kapetan Nikola Šimić, dosadašnji k-nt Posavskog odreda.

Za njegovog zamjenika drug Mato Bijelić, dosadašnji komandant Modričkog bataljona.

Za političkog komesara drug Panto Nikolić, dosadašnji politički komesar Trebavskog odreda.

Za zamjenika političkog komesara drug Petar Kaurinović, dosadašnji zamjenik politkoma Posavskog NOP odreda.

Za načelnika štaba Odreda drug Ibro Dogladović, dosadašnji komandant Muslimanskog bataljona Posavskog odredaJ

Sa političkim komesarom XVI divizije obišao sam i održa sastanak sa komandom mjesta u Srebrniku, Gradačcu i Modriči, kao i sa komandom Posavsko-trebavskog područja. Uglavno

¹¹ Petar. Ponovo stupio u NOV i poginuo u borbi.

¹³ Ovo se dogodilo za vrijeme zimskih operacija 1943/44. U Odredu je bio priličan broj novih boraca, nenaviknutih na teške borbe, koji su se kolebali između partizana i četnika. Našavši se u teškoj situaciji usljed neprijateljske ofanzive, oni su pod uticajem izvjesnih četničkih elemenata prišli četnicima.

I sastancima se konstatovala njihova neaktivnost i nesnalaženje na položajima, nedovoljna kontrola i pomoć od strane «Derativnih jedinica, kao i nepravilan odnos od strane operativ-Efa jedinica i pozadinskih organizacija prema komandama mjesta, područja i N.O. Odbora. Navodim samo jedan primjer toga **nepravilnog** odnosa od strane operativnih jedinica i pozadinskih organizacija. Jedinice XVI divizije snabdijevale su se sa terena Posavine i Trebave mimo NO Odbora, komandi mjesta i mimo komande područja, kao i vršile rekvizicije i konfiskacije mimo njih, obraćajući se na muhtare i knezove, a član O.K.¹⁴ bez dogovora sa komandom područja, smijenio je komandanta mjesta u Modriči i u Srebrniku.

Poslije sastanaka sa komandom područja i komandama mjesta izvršena je izvjesna reorganizacija komandnog kadra tako, da u komandu područja ulaze sljedeći drugovi:

Komandant drug Boro Popović, dosadašnji politički komesar Posavskog NOP Odreda.

Zamjenik komandanta drug Mihailo Stanković, dosadašnji oćnik komandanta Posavsko-trebavskog područja.

Za pomoćnika drug Salih Gorak, dosadašnji komandant mjesta u Gradačcu.

KOMANDA MJESTA GRADACAC:

Za komandanta drug Numan Zahirović.

Za **zamjenika komandanta drug Sihabudin** Moranjak.

Za pomoćnika Midhat Muradbegović.

KOMANDA MJESTA MODRIC:

Za komandanta Ferid Sirbegović.

Za **zamjenika k-nta Doka Cojić.**

Za pomoćnika k-nta mjesta Ljubo Dević.

KOMANDA MJESTA SREBRNIK:

Za komandanta drug Muhamed Gagić.

Za zamjenika k-nta Nenad Lončarević.

Za pomoćnika Rizo Redžepagić.

Uglavnom komande mjesta ostale su nepromijenjene, sem što je izvršena promjena komandanta mjesta u Gradačcu.

Već se pristupilo organizovanju komande mjesta u 2a-baru i u Bijeloj. Novoj komandi područja, kao i komandama mjesta date su direktive za rad i postavilo se pred njih kao najvažnije stvaranje zaliha hrane za vojsku i bolnice.

¹⁴ Okružnog komiteta

Nova komanda Područja juče je uputila jedan transport hrane od 50 kola za Srebrnik i za bolnicu u Jablanici, a već je preduzela organizovanje drugog transporta iz Posavine u iznos od 2—3 vagona pšenice i kukuruza, kao i veće količine masti mesa¹³ koja će biti upućena za Majevicu.

Od Posavsko-trebavskog odreda uzeli smo 120 boraca muslimana, tako da je sada brojno stanje Odreda 300 boraca. Akcijom na Posavinu Odred će se pojačati.

Muslimanska brigada sada broji 650 boraca, od toga 400 naoružanih. Nastojaćemo da što više mobilišemo i naoružamo.

S. F. — S. N.

Kt-puko
Gligo¹⁶

BR. 45

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE OD
10. FEBRUARA 1944. ŠTABU DRUGOG UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ O SITUACIJI U HERCEGOVINI¹

Br. 118
10. II — 18"
Poljice

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Napokon u Hercegovinu stigla je cijela SS divizija »PrF Eugen« (14.000). Njena glavnina je i dalje u Nevesinju, Stolac — Ljubinje.-

Cetničke bande sa Švabama iz Bileće vrše skoro sv dnevne ispade, ali su uvijek do sada razbijeni i bačeni natrag. U posljednjih 10 dana bande su imale 11 mrtvih i više ranjenih.

¹⁵ Sljedeći tekst u originalu dopisan je mastilom, latinicom.

¹⁶ Gligorije Mandić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 50—S, k. 1144 I.

² Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 189 i 190 i mikrofilm Mi 5 1163—1169 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.

8. o. mj. partizanski bataljon Južnog odreda vodio je borbu sa Švabama na Hrgudu gdje su izašli od Stoca — rezultat još ne znamo.³

Partizanski bataljon »Nevesinjska puška« Sjevernog odreda razbio je četničke bande kod Nevesinja, nekoliko ih zarobio i više ranio.

Danas je jedna manja švapska kolona od 200 Švaba izvukla se iz Gacka da prodre Bileći, dočekali smo je kod Plana — Ri-
oča, borba se još vodi, napali smo ih koncentrično i obuhvatno i vjerujemo da će biti uništeni potpuno ili bar djelomično.⁴

I Očekujemo povratak naše X brigade sa pruge Trebinje — Mostar — Dubrovnik, pa čim stigne koordiniraćemo sa VI crnogorskom rad na čišćenju sektora Lastva — Vilusi — Grahovo.⁵ VI brigada je bez veze sa nama pokušala sama da razbije bande na prostoru Trepča — Grahovo, ali zbog njenog nekoncentričnog napada bila je počesno potiskivana i nije potpuno uspjela. Imaćemo u vidu da je to mlada brigada, pa ćemo gledati mi primiti teži zadatak.

4 protivkolske puške smo primili sa 195 metaka.

Naša radio-stanica je neispravna i ne radi od danas. Neispravan joj je primač. Vibratora oba su izgleda pregorjela. Molimo ako ima podesna ličnost da nam je uputite radi popravke ove stanice, a ako nema, onda bi dobro bilo da nam dodijelite neku drugu ispravnu stanicu — ako je to moguće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, p.pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba
p.pukovnik
Rade Hamović

³ U izvještaju Štaba Odreda od 18. februara 1944. Štabu Dvadeset devete divizije o tome se kaže:

»Akcije: 8 o.m. Švabe u zajednici sa četnicima krenuli su iz Stoca na Hrgud u jačini oko 200, tom prilikom se je nalazio naš bataljon »Savo Belović« u Dabru — s. Podkom; saznajući za Švabe krenuo je prema Hrgudu i susreo se sa neprijateljem u selu Arači, borbu su vodili nekoliko časova gdje je neprijatelj imao oko 15 mrtvih i više ranjenih. Tom prilikom su mještani sa Hrguda udarili neprijatelju sa leđa i oni su pobili 10 Švaba. U ovoj akciji zarobljena je 1 mašinka. 1 pokvarena tnašinka. 15 pušaka, oko 2.000 metaka i druge ratne spremne. Sa naše strane je jedan drug poginuo, ranjenih nije bilo.« (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 30—9. k. 1144 I.) Vidi o ovome i dok. br 173.

⁴ Vidi dok. br. 60.

⁵ Vidi dok. br. 63. 105. 111 i 136.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE (KRAJIŠKE) PROLETERSKE
BRIGADE OD 10. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE PROLE-
TERSKE DIVIZIJE O SMJENI TREĆE BRIGADE ŠESTE
NOU DIVIZIJE¹**

ŠTAB

**III PROL. KRAJ. BRIGADE
I PROLET. DIVIZIJE**

Broj 11
dne 10-11. 1944.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

5. ov. mj. sa četiri bataljona i brigadnom bolnicom došli smo na prostoriju Jajce — Mrkonjić [Grad] — Rogolje, gdje smo smijenili III Ličku brigadu.² Dva naša bataljona sa zamj.¹ komandanta ove brigade majorom Pećancom³ ostali su na Glamočkom sektoru do dolaska III Ličke brigade. Njihov dolazak na ovaj sektor očekujemo u toku današnjeg ili sutrašnjeg dana. j

Sadašnji raspored naših bataljona na ovom sektoru je sljedeći: III bataljon Gornje Mile sa zadatkom isturanja patrole prema Jajcu i u povoljnim momentima vršenje manjih prepada. I bataljon u Magaljdolu; IV bataljon u zaseocima sjeverno od Mrkonjića, kontrolišući i izviđajući teren prema Manjači; VI bataljon zapadno od Mrkonjića u selu Potšiljku i održava vezu sa Udarnim odredom V Korpusa; Štab brigade sa tehničkom četom u Mrkonjiću. Pošto stignu i ostala dva bataljona izvršićemo novi raspored jedinica, te jače snage orijentisati prema Jajcu, a dio snaga duž komunikacije Mrkonjić — Bočac na Vrbasu. Ovo radi boljeg obezbjeđenja pravca i transportiranja raznih stvari preko Vrbasa.

Štab I Proleterskog korpusa nas je obavijestio da ćemo — pošto uhvatimo vezu sa vama — dobiti nekih Slovenaca⁴ za popunu brigade, koji se nalaze kod vas.

Molimo vas da nam se upute ranjeni i bolesni drugovi koji su prezdravili a koji se sada nalaze u I i XIII brigadi.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/1—2, k. 714.

² Vidi dok. br. 100.

³ Nikola

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 28.

Pošto je naš radio aparat upropašćen i niotkud ne dobivamo vijesti, molimo vas da nam redovito šalžete radio vijesti. Ako postoji mogućnost nabavke radio aparata na baterije, moljimo vas da nam to učinite.

U prilogu dostavljamo dva petnaestodnevna izvještaja⁵ sa listama gubitaka u periodu od našeg polaska na Banju Luku do danas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam- politkomesara
j) Lončarević

Komandant — major
Bajić"

(M. P.)

BR. 47

**NAREĐENJE ŠTABU PETE NOU DIVIZIJE OD 11. FEBRU-
ARA 1944. ŠTABU DESETE KRAJIŠKE BRIGADE ZA DEJ-
STVO NA SEKTORU KALINOVICA¹**

V.N.O. UDARNE DIVIZIJE

I. BOS. KORPUSA

S. pov. Br. 25/44

Dne 11. febr. 1944 god.
u 2^h

ŠTABU X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

1. — Primili smo vaš izveštaj.

Situacija kod nas je sledeća: Naša 4 bataljona vršila su akciju noću 9—10 ov. mj. na sektoru Bare — Jabuka.¹⁾ Nisu imali podataka o neprijateljskim snagama, tako da su dva bataljona naišla na prazan teren kod Bara i Osječana. Neprijatelj

' Vidi dok. br. 37.

• Đuro

' Vlado

B ¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu »«Jnoistorijskog instituta, reg. br. 18—1, k. 781—A.

* Akciju su izveli bataljoni Četvrte krajiške brigade (vidi dok. br. 153).

(jačine oko 300 vojnika »Vražje divizije«, ³ četnika i milicije, sa jednim tenkom) bio je u Jabuci. Odbranu je organizovao dobro tako da naša dva bataljona nisu uspela da ga proteraju. Tajnost akcije nije mogla biti izvedena, a rđavo vreme i mesečina također je omela uspeh akcije. Zaplenjena su 2 »Šarca« nekoliko karabina i 11 konja. Ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika, među kojima i jedan poručnik, a zarobljeno desetak milicionera. Mi smo imali jednog mrtvog i 11 ranjenih, od kojih 2 malo teže.

Na sektoru Pljevalja oseća se aktivnost neprijateljskih snaga, koje vrše dublje ispade. Tako su 6 i 7 ov. m. sa jednom kolonom Nemaca, milicije i četnika, jačine 500, bili izašli u Meljak. Ne znamo tačno jačinu pljevaljskog garnizona, po podacima od ranije nalazi se nemački bataljon. Komunikacija Pljevlja — Prijepolje u poslednje vreme bila je živa. U Prijepolju je također jedan nemački bataljon. Naredili smo II diviziji da se postavi na sektor Strahov Dol — Meljak i da sprečava neprijateljske ispade u tom pravcu.⁴

Po podacima koje smo dobili od štaba IV KNOU brigade, jedinice »Vražje divizije« raspoređene su za čuvanje komunikacije Sarajevo — Višegrad. Artiljerijski puk iste divizije, koji je ranije bio u Rogatici, vratio se za Sarajevo i izgleda otišao prema Konjicu. Ovi podaci o »Vražjoj diviziji« nisu davoljro provereni.

2. — Raspored naših jedinica biti će sledeći:

IV brigada nalaziti će se na sektoru Ustikolina — Goražde — Jahorinska Jabuka, sa zadatkom zatvaranja pravca od Goražda i Crne Reke.

I KNOU brigada nalaziti će se na sektoru Miljevina — Foča — Kozarovina — Zakmur.⁵ U Zakmuru će biti jedan bataljon. Ovaj bataljon će prikupljati hranu za jedinice u Foči. I

Vaša brigada ima iste zadatke kao i ranije: razbijanje četničkih grupa na Kalinovačkom sektoru,⁶ ispitivanje neprijateljskih snaga u Nevesinju i Gacku. Budite aktivniji prema Ulogu. Četnike na tome sektoru treba što bolje razbiti. Peko⁷ nam javlja da će preduzeti razbijanje nemačko-četničkih garnizona na sektoru Nikšić — Trebinje, verovatno je da će izvesne nemačke snage iz Nevesinja i Gackog orijentisati se prema Trebinju. No svakako treba nastojati da se podaci o Nevesinju dobro prikupljaju.

Eksploziva za sada nemamo, poslati ćemo ga kasnije. 1

³ Trista šezdeset deveta legionarska divizija (»Vražja«)

⁴ O njenom rasporedu i dejstvu vidi Operacijski dnevnik Štaba Divizije (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 56—4, k. 732).

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 153.

⁷ Dapčević

3. — Za ishranu vaših jedinica treba da obuhvatite što Liše^{se}ia. Također treba da šalžete stoke za jedinice I brigade (bolnicu), jer u ovim selima oko Foče stoke se gotovo više ne može naći.

4. — Nadamo se da ćemo uskoro dobiti materijala od Saveznika. samo je prilično nepovoljno vreme i ono sada najviše

P⁰ 5. — Šaljemo vam novu šifru za važnija saopštenja preko telefona, a i preko kurira. Znake raspoznavanja uzimajte sami^{ra} vašu brigadu. Šaljemo vam takođe nešto literature, pisaćeg materijala i sanitetskog materijala. Šaljemo i nešto konca. Za sedla videćemo posle. Šaljemo i vaš akumulator.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant, pukovnik
Mil.¹ Morača

BR. 48

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 11. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA OBEZBJEĐENJE ZAPOSJEDNUTE PROSTORIJE¹

XVI NOU DIVIZIJE

Br. si.

11. februara 1944.

ŠTABU II BRIGADE

Stanje na sektoru nepromijenjeno. Prema izvještaju Ob. centra II brigade (primljenom od K-de mjesta u Srebrniku) danas prije podne stigle su u Gračanicu od pravca Karanovca dvije bojne domobrana sa jednom brdskom baterijom. Te jedinice su, navodno, izvukle topove

»Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 22—6, k. 950.

prije podne na Bukvu odakle su pucali u pravcu Orahovice. Ovaj izvještaj je neprovjeren i malo vjerovatan, budući da o pojavi neprijateljska snaga u Gračanici štab V brigade ne obavještava, ma da se jedan bataljon V brigade nalazi® upravo na Bukvi u toku današnjeg dana do 12 časova.

Naše jedinice, poslije završene akcije u noći 10/11 ov. mjeseca, zaposjele su položaje predviđene naredbom od 10 ov. mjeseca.²

V brigada — I bataljon u s. **Cekanići**, n bataljon u s. G. Orahovica (Avdići i Huskići), III bataljon u s. G. Orahovica.³ **Stab** V brigade nalazi se u s. G. Orahovica u kući Šahbaza Mujića.

III brigada — I bataljon u s. Cage. III bataljon u s. Rašljevo, II i IV bataljon u s. Seona' (sa jednom četom u s. Šahmeri). Stab brigade nalazi se u Seoni kod džamije.

II brigada — I bataljon u s. D. Moranjci, n bataljon u s. Rapatnica, III bataljon u s. G. Moranjci, IV bataljon u s. Falešić.⁵ Stab brigade se nalazi u s. D. Moranjci.

Stab divizije se nalazi u s. Rapatnica.

U toku akcije 10/11 ov. mj. sve naše jedinice su izvršile postavljene zadatke:

Jedinice II brigade zauzele su s. Brijesnica' i zarobile 6 zelenokadrovaca, dok je zaplijenjeno 15 pušaka, oko 600 metaka i izvjesne količine odjeće i obuće.

Jedinice II i III brigade nanijele su gubitke neprijatelju u Karanovcu i porušile most na Spreči. Zaplijenjene su dvije puške i 6 šaržera sa municijom. Jedinice III brigade ušle su u Gračanicu i zaplijenile izvjesne količine sprema.⁷ Jedinice V brigade ušle su u s. Sokol'

Tako je naša akcija na sektoru od preko 20 km. u potpunosti uspjela.

Naši zadaci:

Sa zadnje prostorije naše jedinice će preći J ofanzivno dejstvo na komunikacije Tuzla —

⁵ Vidi dok. br. 43.

⁵ i ⁸ Vidi dok. br. 142

⁴ i ⁷ Vidi dok. br. 88.

⁵ i • Vidi dok. br. 139 •

Doboj.⁹ U vezi sa tim sve jedinice će hitno pristupiti prikupljanju tačnih podataka kako o stanju na tim komunikacijama, tako i o stanju u garnizonima na sektoru koji je naše operativno područje.

Za izvršenje postavljenog zadatka, —

NAREĐUJEMO:

U Sve jedinice će, do dobijanja konkretnog zadatka u odnosu na ofenzivne operacije, obezbjeđivati svoju sadanju prostorijsku isturanjem jačih izviđačkih odjeljenja, patrola, zasjeda, razvijanjem ob. službe, osmatranjem itd. u pravcu mogućeg nailaska neprijatelja.

I Štabovi brigada će kontrolisati provođenje ovih mjera i naročito voditi nadzor nad oprezom i budnošću svojih jedinica kako bi se izbjeglo svako iznenađenje. Ne smije se izgubiti iz vida da su sa ovog sektora odbjegli mnogi zelenokadrovci, tako da je neprijatelju omogućeno da preko njihovih familija dobije podatke o broju i rasporedu naših jedinica i da koristi te bande kao poznavaoce terena u napadu na naše jedinice.

2.) U slučaju neprijateljskog napada na bilo kojem sektoru, ostale jedinice će se hitno povezati sa napadnutom jedinicom i sadejstvovati sa njom.

S obzirom na raspored i zadatak V i III brigade njihovo sadejstvo je prvenstveno. Međutim, II brigada (naročito bataljon u s. G. Moranjci, koji služi kao neposredna rezerva desnom krilu III i lijevom krilu V brigade) mora biti takođe spremna da interveniše, u slučaju potrebe, kako u pravcu V tako i u pravcu III brigade, ne zaboravljajući da kontroliše liniju Brčko — Srnice — Srebrnik — Tuzla.

3.) Brigade će svoje ranjenike i bolesnike, ukoliko su njihove rane odn. bolest takvog karaktera da se ne mogu zadržati u brig. sanitetima, evakuisati odmah za Srebrnik.

4.) Znaci raspoznavanja od 11—20 ov. mjeseca su poništeni, pošto je intendant III brigade na putu za s. Cage izgubio primjerak tih znakova.

Znaci raspoznavanja su sljedeći:

11. ov. mj. Metak — Mostar	— Miško
12. ov. mj. Puška — Pobjeda	— Pavle
13. ov. mj. Izdajnik — Četnik	— Petar

• Vidi dok. br. 154.

14. ov. mj. Sluga — Ustaša — Ante
15. ov. mj. Krvnik — Okupator — Adolf

- 5.) Štabovi brigada će dostaviti, najkasnije do 12 časova 13. ^{ov} mjeseca, najnovija brojna stanja ljudstva, naoružanja i stoke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

f

(M. P.) Za štab divizije
Komandant-pukovnik
D.¹⁰ Lekić I

"Kao i tačan broj
rezervnih pušaka
6. — Smotra (čišćenje oružja)
7. — Šišanje, krpljenje i parenje (tifus u Pa.)
8. — Odnos prema narodu.

BR. 49

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 11. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVE-
TE NOU DIVIZIJE O BORBI NA PROSTORU GORNJA MEKA
GRUDA — IVAN DO¹**

»200N«-'
11-11-1944 g.
s. Pod Planik
(u 2¹⁰ časa)

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE

Izvještavamo Vas da su Švabe, jačine preko 600 boraca, pokušale da se probiju za Bileću preko Brestica — Ivan Dola — C. Meke Grude i vjerovatno bi dalje išli u pravcu Pađena pa

¹⁰ Danilo

¹¹ Sljedeći tekst u originalu dopisan je mastilom, ćirilicom. 1

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 53—8, k. 1144 I.

² Sifrovani naziv Štaba Jedanaeste hercegovačke brigade

• da dalje u Bileću. Mi smo blagovremeno saznali o njihovom ^{risustvu} i pokretu. Kretali su se sa obezbjeđenjem (prethodnikom i pobočnicom). Pobočnica im je bila na jedno 200 metara od **glavne** kolone i to sa jedne i druge strane tako da je izgledalo da se kreću u tri kolone. Odjeća i obuća ovih Švaba je bila vrlo slaba. Automatskih oruđa su imali dovoljno. Komore izgleda da nisu imali dovoljno. Nekoliko konja im se zaglavilo u jednom Ejnetu, tako da su sa njih sve stvari stovarili ali ih nisu

izvukli.

Napali smo ih sa dva bataljona. Napad na ove Švabe je **otpočeo** u 16¹⁰ časova. Njihova kolona se protezala od G. Meke **Grude** do Hodžićkih Luka. Napadnuti su sa jednim našim bataljonom bez jedne čete kod G. Meke Grude (k. 924 i k. 992) jer ih je bio veliki broj tu došao a naročito u Ivan Dolu. Odred «Miro Popara» je dejstvovao sa Ograđenice u njihov desni bok. Ovaj naš bataljon ih je potisnuo i tada je jedan naš drugi bataljon napao ovu švapsku kolonu u lijevi bok na prostoru j. 909 — Popov Do — Hodžići (901). Dejstvo ovog bataljona ih je iznenadilo i počeli su se naglo povlačiti u pravcu s. Brestice.¹ Sa ovim Švabama bilo je i ustaša iz Kule Fazlagića. Švabe se sada nalaze na prostoru Kovačev Do — Brestica, a povukle su se glavninom ka s. Brestica. Vjerovatno će sutra pokušati da ponova krenu. Jedan nepr. avion ih je tražio na prostoru Padeni — Njeganovići — Granica i kada ih nije našao odletio je u pravcu Nevesinja.

Mi se sa dva bataljona nalazimo u s. Pod Planik i preduzeli smo mjere da se ne provuku preko G. Meke Grude i da blagovremeno saznamo ako im iz Bileće pođu u pomoć. Naša dva ostala bataljona su u D. Vrbici i Pogledalu i oni za sebe vezuju posadu Bileće a »2« [bataljon] je i demonstrirao na Bileću sa jednom četom.

Nađeno je 15 mrtvih Švaba i veći broj ih je ranjeno jer se čulo jaukanje. Mrtvih je bilo još ali uslijed mraka nismo ih mogli naći. Zaplijenjeno je nešto robe sa mrtvih Švaba i jedan sanduk municije. Vidi se iz dokumenata kod mrtvih Švaba da pripadaju jednoj lovačkoj diviziji. Naši gubici: 2 mrtva i 3 ranjena. Ranjen je i zamjenik⁴ K-ta »4«. Odred »Miro Popara« se nalazi na prostoru s. Ljeskovac — s. Tucakov Do — s. Blizna.

Pred večer pa sve do 23 časa čula se je jača paljba na prostoru Simijovo — Krstača — Kukun — vjerovatno da vodi borbu X brigada sa švapskom kolonom od pravca Vlahovići. Juče se čulo pucanje na prostoru Trusina — Lukavac i negdje ka Hrgudu. Danas se nije čulo pucanje u tom pravcu.

¹ Vidi dok. br. 166.

⁴ Mato Dutina

Iz Bileće neprijatelj još nije pokušao da izađe, ali dobili podatke da su »ćoravci«⁵ jačine do 50 boraca izašli (S u s. Granica i da su Nijemci izlazili do Bijele Rudine ali su ^J vratili.

Vezu sa »4« XII brigade smo imali, ali nije ispoljavao svoje dejstvo. Dobro bi bilo da mu se naredi, ako Švabe krenu. da se prebacuje u Bileću, da svoje dejstvo izrazi na neprijatelja od pravca Brestica dejstvujući mu u leđa.

Na dan 8-II-1944 god. nije bilo nikakvih naših ni neprijateljskih akcija i nije bilo otvaranja vatre. Govori se da je VI Crnogorska napadala na Osječenicu i Viluse" i da je ubila 17 četnika, ali ove vijesti nisu potvrđene. Na dan 9/11-44. bilo je borbe na s. Baljci između četnika i naše zasjede. Jedan četnik je ubijen, a ostali su natjerani u bjekstvo u Bileću. O ovome je poslat izvještaj.

Za sada kod nas nema drugih novosti, a ako bude odmah ćemo Vas izvijestiti.

Od pravca Dabra nemamo podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Spiro Srzentić

Načelnik
Drago Đukanović

V. d. komandanta
Srećko Reić

⁵ Odnosi se na četnike (vidi dok. br. 8, napomenu 3).

⁶ O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 35 i 63.

**v VREDENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
9.FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RAS-
PNRED I DEJSTVO U CENTRALNOM DIJELU SREDNJE
BOSNE I NA PODRUČJU MRKONJIĆ-GRADA¹**

PROLET DIVIZIJE

Br. 392

12 februara 1944

r u i o c.

Š t a b o v i m a :

**I PROLETBRIGADE
III PROLETBRIGADE i
XIII PROLETBRIGADE**

Podaci o neprijatelju:

Po garnizonima duž komunikacija u dolini r. Bosne [i] r. Lašve-nalaze se posadne jedinice u jačini koja nam je poznata još od pre početka VI ofanzive. I njihov sastav je takođe isti, naime glavna snaga garnizona su delovi »Vražje divizije«.²

U Travniku se nalazi raniji garnizon,¹ s tim što bataljon »Vražje divizije«, koji je ranije bio u gradu, sada se nalazi u Turbetu.

U D. Vakufu i Jajcu posada se stalno menja. Prema poslednjim obaveštenjima u Jajcu se nalazi oko 800 vojnika sa desetak tenkova i više kamiona. Na ovom sektoru, oko Carevog Polja, nalazi se oko 300 Drenovičevih⁴ četnika postavljenih za

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-Jrtorijskog instituta, reg. br. 4—1, k. 714.

² Odnosi se na Trista šezdeset devetu legionarsku diviziju (•Vražju«),

³ Tada su u Travniku bile Zagrebačka konjička pukovnija i ne-
® ustaško-domobranske jedinice. Opširnije o tome vidi dok. br. 161
U ovoj knjizi, tom IV, knj. 21, dok. br. 200 i dok. reg. br. 2'2—4, k. 57
u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

* Odnosi se na četnike Uroša Drenovića.

obezbeđenje prema Mrkonjić Gradu. U q Vakufu, pak, bilo je nekoliko kamiona, j tenka, jedna bojna — izgleda — iz sastav»! »Vražje divizije« i nešto malo milicionara.

U Tesliću se nalazi VI Lovačka p_u kovnija i Teslička Domdo-bojna,⁶ čija se jedna satnija nalazi u Tešnju.

Susedne jedinice:

Jedinice X Divizije nalaze se na prostoru Kupres — Šujica — Prozor —, Q Vakuf — Rastovo — Kreševo — Fojnica — Komar — Bugojno; navedeni gradovi i mesta nalaze se u njenim rukama."

Jedinice XI Divizije i XII Slavonske brigade nalaze se u centralnoj Bosni, na sektoru severno od komunikacije **Banja** Luka — Kotor Varoš — Teslić.⁷ Njihovi j delovi drže Kotor Varoš i Prnjavor.⁸

Naš zadatak:

a) — dejstvovati u dolini r. Bosne i r. Vrbasa, izvodeći diverzantske akcije na komunikacije i postavljajući zasede duž puteva i pravaca kojima se neprijatelj kreće;

b) — krupnije operacije sa većim snagama izvoditi u povoljnim situacijama gde su uslovi za uspeh dobri;

c) — odmoriti ljudstvo, stvarajući mu u koliko je moguće što povoljnije uslove za smeštaj i ishranu; i

d) — preduzeti vojničko i političko izdizanje boraca i jedinica ka opštem sređivanju i učvršćenju brigada.

⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu ovih jedinica u to vrijeme vidi dok. br. 172.

⁶ U to vrijeme na ovoj prostoriji situacija se često mijenjala, te su ova mjesta više puta bila u neprijateljskim rukama. Bliže o tome vidi dok. br. 64 i 76.

⁷ Više o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 84, 101, 104 i 107.

⁸ U ovom mjestu nalazili su se tada dijelovi Dvanaeste krajiške brigade. Vidi dok. br 84.

u smislu prednjeg

NAREĐUJEMO:

I proleterska brigada postavljena je u sledećem rasporedu:

dva bataljona neposredno istočno od komunikacije D. Vakuf za dejstvo prema tim garnizonima i komunikaciji- Baza ove grupe je prostorija Kruščica — Lendići — Doribaba;

dva bataljona na prostoru Gostilj — Vitovlje — Koričani — Petrovo Polje za dejstvo prema komunikaciji Travnik — Turbe — D. Vakuf i za neposrednu zaštitu Diviziske bolnice;

— dva bataljona u rezervi na prostoru Skender Vakuf — IrObodnik.

Opšti zadatak ove brigade je dejstvo na postavljenim pravcima i zaštita Diviziske bolnice.⁹ Privremeno pod komandom ove brigade biće i Korpusna baterija koja se nalazi kod Maljeve u s. Hodžino Brdo.

2. — III proleterska (Krajiška) brigada nalazi se na sektoru Mrkonjić-Grad sa zadatkom zatvaranja pravca od Jajca i za dejstvo u dolini r. Vrbasa. Ova brigada za sada će ostati i dejstvovati sa leve obale Vrbasa.¹⁰ Štab III Brigade odmah će dostaviti podatke o situaciji na tom sektoru, o susednim jedinicama i o svome rasporedu, kako bi mogli što bolje postaviti konkretne zadatke za ovu brigadu u sklopu opšteg zadatka divizije i radi boljeg sadejstva sa I Proleterskom brigadom.

Štab III Brigade, ako za sada ne može više, a ono obavezno te postaviti najmanje jedan svoj bataljon na prostoru Magaljdol — Barevo za neposredniju vezu sa jedinicama I Proleterske brigade. U s. Barevo obavezno držati jedno odeljenje koje će održavati svakodnevnu vezu sa tehničkom četom I Brigade koja će takođe služiti tom zadatku.

Štab III Proleterske brigade stalno će pratiti situaciju na sektoru Jajca i intervenisati kad se za to stvore povoljni momenti, tražeći — po potrebi — sadejstvo grupe I Brigade koja se nalazi istočno od Jajca. Iskorišćavati svaki momenat za razbijanje četničke grupe koja se nalazi prema Mrkonjić-Gradu na prostoru Carevo Polje — Jezero, onemogućavajući im da se učvrste na terenu.

3. — XIII Proleterska brigada postavljena je u izvornom delu reka Usora i Blatnica na prostoru Bjelobučje — Mladikovina — Očauš — Pribinić — Buletić — Jezera — Šerići.

• Vidi o tome dok. br. 96.

O njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 46 i 100.

Opšti zadatak ove brigade je dejstvo na ciljeve i komunikacija u dolini r. Bosne, a i prema r. Usori i Lašvi.¹¹

U s. G. Bjelobučje držati delove koji će kontrolisati teren istočno od Vlačića, niz dolinu r. Bila i biti veza sa nama i susednim delovima I Brigade.

4. — Na terenu smeštaja naših jedinica vlada pegavi tifus, a, kad je sezona i trbušni tifus. Preduzeti sve mere za zaštitu od ovih opasnih zaraza, u smislu već izdatih naređenja i uputstava.

Mora biti jasno svim rukovodiocima i borcima da labavost u ovome može brzo desetkovati naše redove.

Za borbu protiv ovih bolesti nastaviti sa kampanjom po svim jedinicama, a otpočeti u istom cilju i široku agitaciju i propagandu među stanovništvom, sa kojim naše jedinice nužno moraju biti i jesu u najtešnjem dodiru.

5. — Odmah po prijemu ovog naređenja Štab III Proleterske brigade dostaviće nam:

— izveštaj o radu i akcijama od 1. I pa do dana slanja tog izveštaja;¹²

— brojno stanje¹³ na dan slanja izveštaja;

— preglede gubitaka za svakih 15 dana odvojeno;

— izveštaj o političkom radu (politički komesar);

— liste gubitaka dostaviti što pre, ali gornji izveštaji da ne sačekuju obavezno sastavljanje liste gubitaka.

U vezi sa poslednjim akcijama, pohvalom Vrhovnog komandanta i stvarnoj potrebi Štab III Proletbrigade najhitnije će dostaviti neposredno Štabu I Proleterskog korpusa predloge za unapređenje i proizvodstvo onih boraca i rukovodilaca koji zaslužuju oficirski čin.

Za one koji zaslužuju podoficirske činove predloge dostaviti ovome Štabu.

6. — Sve jedinice da na vreme dostave sve polumesečne izveštaje i preglede.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik major	Komandant, p.pukovnik
Vlado Šćekić	Moma Durić	Vaso Jovanović

(M. P.)

¹¹ O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 68.

¹⁵ Vidi dok. br. 37 i 100 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 103.

" Vidi dok. br. 74.

7. — Štab XI Divizije danas nam je radiogramom javio L gy obavešteni o koncentraciji dve neprijateljske divizije na ,-ktoru Doboja.¹⁴ Štab XIII Proletbrigade ovo će najhitnije ^veriti i o rezultatu nas odmah izvestiti. Takode će svi štabovi nastojati da što potpunije provere situaciju i eventualno Cggtae promene u garnizonima u dolini r. Bosne. r. Lašve i u Travniku.

8. — Delovi I Proleterske brigade koji se nalaze u s. **Koričani** primiće magacin XI Divizije sa 80.000 metaka 6,5 mm za italijansko oružje. Sve brigade uputiće u s. Koričani delove **bojne** komore i iz toga magacina snabdeti se rezervnom municijom za talijansko naoružanje. Imati u vidu da treba što više **ove** municije držati u rezervi pošto za sada nemamo rezerve u drugim vrstama municije.

• ¹⁴ U dnevnom obavještajnom izvještaju Štaba Prvog proleterskog korpusa NOVJ od 14. februara 1944. ovaj podatak ie opovrgnut (vidi dok. br. 61).

NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
OD 12. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA
NAPAD NA ROGATICU I ŽELJEZNIČKU PRUGU PRACA
— MESIĆI¹

XXVII. NOU DIVIZIJE

12. II. 1944.

O. br. 36.

ŠTABU II. KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU XVII. MAJEVIČKE BRIGADE
ŠTABU XIX. BIRCANSKE BRIGADE
ŠTABU ROMANIJSKOG P. ODREDA

*Podaci o neprijatelju.*²

Rogatica: 24. ustaška bojna, jedna satnija SS-trupa,¹ oko 100 milicionera iz 2epe. Ukupna jačina 5—600 vojnika. Naoružanje: 2 brdska topa. 2 bacača, puškomitraljezi i puške (11 šaraca, 9 p. m.).

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 12—1 l. k. 987.

² O rasporedu i jačini neprijateljskih snaga na komunikacijama¹ Sarajevo — Rogatica u bojnoj relaciji Prvog stajaćeg djelatnog /druga] (ustaškog) od 12. marta 1944. kaže se:

»A) *Raspored postrojbi, jačina i naoružanje u toku mjeseca veljače 1944. godine.*

I. Stožer I. stajaćeg djelatnog sdruga u Sarajevu, sa ukupnoH ljudstva 84. naoružanje: 12 pušaka, 28 samokresa. Stožerna sat >druga] u Palama, jačine 482. naoružanje: 119 pušaka, 6 strojopušaka. 14 strojosamokresa. 48 samokresa i 3 tenka.

II. Stožer II. stajaće bojne u s. Baltići, jačine 37, naoružanje: 29 pušaka, 1 strojosamokres i 6 samokresa; 1. sat na Vrh Romanije, jačine 101, naoružanje: 88 pušaka. 5 strojopušaka, 5 strojosamokresa i 4 samoj kresa; 2. sat na Ravna Romanija, jačine 106, naoružanje: 82 puške, 8 strojopušaka, 7 strojosamokresa i 8 samokresa; 3. sat Ravna RomaniiH jačine 93. naoružanje: 86 pušaka, 3 strojopuške. 4 strojosamokresa i 3 samokresa; 4. sat Han Obodaš. jačine 88, naoružanje: 73 puške, 1 strojopuška. 1 strojnica, 4 strojosamokresa i 6 samokresa. Stožer XXII. stajaće bojne u Sokolcu. jačine 34, naoružanje: 23 puške, 2 strojopuške, 3 strojosamokresa i 5 samokresa; 1. sat u Sokolcu, jačine 164, naoružanje: 135 pušaka, 7 strojopušaka. 10 strojosamokresa, 10 samokresa i 1 bacai mina 46 mm. 2. sat u s. Vitanj. jačine 153. naoružanje 97 pušaka, 7 strojopušaka, 10 strojosamokresa. 12 samokresa i 1 bacač 46 mm; 3. sat u Sokolcu, jačine 151, naoružanje: 119 pušaka, 9 strojopušaka. 11 strojosamokresa i 10 samokresa; 4. sat u Sokolcu, jačina 84. naoružanje: 56 pušaka. 3 strojopuške. 4 strojnice, 7 strojosamokresa. 8 samokresa i 1 bacač 81 mm: Stožer XXIV. stajaće bojne u Rogatici, jačina

Sistem odbrane — spoljne odbranbene tačke:

1) Lunj — Zahrid — Brdo, sa zapadne strane.

2) Tvičijak-drum, sa sjeveroistočne strane.

3) Na drumu Sokolac — Rogatica kod prvih kuća.

Unutrašnje odbranbene tačke:

1) Srez. bolnica, blok kuća oko crkve. Komanda mjesta u planinčić — Ostojića kuće.

Na položajima su izrađeni pokriveni bunker — ima i otvorenih bunkera. Bunker u gradu su solidnije izrađeni. Prepreka od žica nema.

Djedovci — Vitanj: 1 satnija ustaša navodno sa 2 bacača. Imaju izrađene pokriveno bunker.

Sokolac — Podromanija: 2 bojne ustaša. U Podromaniji je zapovjednik ustaškog zdruga potpukovnik Sudar. Topova nemaju, nepoznat broj bacača.

Cavčevo Polje — Crvena Stijena po jedna satnija ustaša. Mokro: 100 milicionera.

Pale: oko 300 SS-trupa, 150 ustaša regruta, 15 žandara.

Stambulčić (ž. st.): 40 SS-trupa, 60 ustaša, 1 blindiran vlak sa dva topa, 4 t. m., posada domobrani — Hercegovci neprijateljski raspoloženi. Na velikoj ćupriji oko 25 ustaša.

Podgrad: jedna satnija ustaša, 40—50 SS-trupa, 1 top.

Prača: satnija SS-trupa, nešto ustaša i milicionera.

Renovica: 1 satnija SS-trupa sa nešto milicije.

Podvitez: žan. stanica sa 15 žandara i 1 p. m.

Višegrad: njemačke snage nepoznate jačine (oko 1 bataljona).

Mesići, Ustiprača, Međeda: nepoznato.

Saobraćaj na drumu Rogatica — Višegrad nije radio zbog snježnih nameta. Drum Sarajevo — Rogatica radi. Pruga Sarajevo — Višegrad popravljena i radi do Renovice.

18. naoružanje: 6 pušaka. 1 strojopuška. 3 strojosamokresa i 6 samokresa; 1. sat u Rogatici, jačina 138, naoružanje: 124 puške, 5 strojopušaka, 1 strojica, 7 strojosamokresa, 13 samokresa, 1 bacač 46 mm; 2. sat u Rogatici, jačina 125, naoružanje: 98 pušaka. 7 strojopušaka. 1 strojica. 6 strojosamokresa, 14 samokresa i 1 bacač 46 mm; 4. sat u Rogatici, jačina 148, naoružanje: 126 pušaka, 6 strojopušaka, 1 strojica. 14 strojosamokresa; 10 samokresa; Stožerna sat XXIV. stajaće bojne u Rogatici, jačina 92, naoružanje: 82 puške, 3 strojopuške, 8 strojosamokresa, 6 samokresa.' (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2—15. k. 57.)

* U dnevnom izvještaju njemačke Komande Zapada od 8. februara 1944. stoji:

»369 div.: Uspješna djelatnost naših potjernih odjeljenja u prostoru Goražde — Rogatica — Rama«. (Dok. — mikrofilm u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. Minhen 9'928—979).

Četnici:

Božine — Sočice: bande Radivoja Kosorića oko 80.

Oko Rogatice nalaze se bande Radomira Neškovića.

Jedinice V. divizije nalaze se na prostorijski Ustikolina

Foča — Kalinovik.⁴ Nije provjereno da li se nalaze u Goražcu

Neke snage gravitiraju prema pruži na prostorijski Previla Orahovica.

Naša divizija dobila je zadatak čišćenje prostorijske Rogatica — Sokolac — pruga Pale — Mesići, s tim da po ovome zadatku koordinira akcije sa V. divizijom na višegradskom pravcu.⁵

1. etapa izvršenja ovog zadatka je oslobođenje Rogatice i prostorijske Rogatica — Vitanj — pruga Prača — Mesići. Radi izvršenja ovoga zadatka

9

N A R E Đ U J E M O :

Napad će se izvršiti u dvije kolone:

1) *Lijeva kolona:*

Sastav: II. Krajiška br.

Romanijski P.O.

komandant drug major

Stanić Dragan.

1) Zadatak: likvidacija Rogatice i uporišta oko grada.

Prilikom napada obezbijediti se od Sočice i Višegrada, Mesića. Porušiti mostove na drumu Mesići — Rogatica.

Početak napada 13. ov. mj. u 24 časa.

Po likvidaciji Rogatice Romanijski odred uputiti odmah na prostorijsku Djedovci — Borovsko, radi smjene XVII. Majevičke br. koja će dobiti novi zadatak.

2) *Desna kolona:*

Sastav: XVII. Majevička br.

komandant drug major Egić Dušan.

2) Zadatak: likvidacija uporišta Vitanj — Djedovci.⁷ Po ovom zadatku zatvaranje pravca od Sokoca na prostorijski Vitanj — Rabar — Crni Vrh — Borovsko. Početak napada 13. ov. mj. u 24 časa.

3) Divizijska rezerva: jedan bataljon XIX. Birčanske brigade koji će se nalaziti na prostorijski Dobrašina. Na tu prostorijsku

¹ Vidi dok. br. 153.

⁵ Vidi dok. br. 39.

⁷ Tada naše jedinice nisu uspjele da oslobode Rogaticu (vidi dok. br. 99).

Brigada nije uspjela da zauzme ova uporišta. Vidi o tome izvještaj Štaba Dvadeset sedme divizije od 4. marta 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6/1—7, k. 1111).

•ju bataljon treba da stigne 13. ov. mj. do 22 časa. Jedna četa a bataljona služiće kao obezbjeđenje divizijskom previjašlštu koje će se nalaziti u s. Guždelji (kuća Pere Kovačevića).

4) XIX. Birčanska brigada sa dva bataljona ostaje na nrostoriji Grbići — Vraneši sa zadatkom neposrednog obezbjeđenja div. bolnice i svih brigadnih ambulanti. Za vrijeme akcije upućivati dalje izviđačke patrole jačine jednog voda do jedne čete u pravcu Sokoca preko Sijeraka — sa zadatkom demonstrativnog napada na Sokolac.

> 5) Stab divizije nalaziće se 13. ov. mj. od 17 časova u **Zakomu**. Za vrijeme akcije osmatračnica štaba divizije biće kota 715 (Bukrić).

Opšte napomene:

- 1) Veze: održavanje veza preko relejnih stanica i to: lijeva kolona uspostaviće relejnu stanicu na Gučevu, desna kolona Han Stijenica.

Stab aivizije uspostaviće relejnu stanicu u s. Dobrašina kod škole gdje će dolaziti svi izvještaji.

Relejne stanice obilježavati sa loženjem dviju vatri.

Lijeva kolona može neposredno da šalje svoje izvještaje pored utvrđenih veza na osmatračnicu štaba divizije (kota 715).

Jedinice će po likvidaciji svakog uporišta i mjeri napredovanja paliti vatre (bunkere, slame i tome slično).

2) Sanitet: divizijsko previjalište i hirurška ekipa za vrijeme akcije nalaziće se u Guždeljima, kuća Pere Kovačevića. Ranjenici će se poslije previjanja odmah transportovati u Barnik, odnosno u brigadne ambulante. Referent saniteta divizije povešće sa sobom jedan vod iz bolničke čete, a isto tako narediti upravi bolnice da u Barniku pripremi prostorije za prihvrat ranjenika.

Obezbjeđenje previjalištu daće 1 četa bataljona XIX. Birčanske brigade iz divizijske rezerve.

Zavojište i hirurška ekipa treba da budu na određenom **mjestu** 13. ov. mj. do 22 časa.

3) Evakuacija plijena i oružja: u Zakomo.

4) Postupak sa zarobljenicima: zarobljenike ne ubijati. Sve zarobljenike upućivati u zarobljenički logor u Zakomo. Zarobljenički logor urediće prateća četa štaba ove divizije.

U Rogatici se nalazi priličan broj muhadžira. Postupak sa ovima treba da bude dobar. Od strane ovoga štaba narediće se da li će oni ostati u Rogatici ili će se uputiti na neko drugo **mjesto**.

5) Ishrana: za dan akcije pripremiti rezervni obrok. Sve **jedinice** upućivaće transporte hrane u Sokoloviće. Voditi računa da se bolnice i ambulante snabdiju sa potrebnom hranom.

6) Rušenja: Prije početka i za vrijeme akcije por
sve mostove, telefonske veze i pristupiti pravljenju prepr
na drumovima.

7) Voditi računa da se u redu evakuišu akumulatori, j
namo iz automobilskih motora, kante za benzin i sav tehn
alat. Zarobljenike mehaničare, strojobravare, dobro čuvati.

8) Borbeni znaci: Živio drug Tito — Živio drug Staljin
(pored već izdatih znakova raspoznavanja).

9) Po izvršenom zadatku jedinice će dobiti nove zada

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

v. d. politkomesara	Načelnik štaba	Komandant, major
I. ⁸ Čejvan	Petovar ⁹	Kosorić Peroj

(M. P.)

BR. 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE VOJVOĐANSKE BRIGADE OD
12. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE
O ORGANIZACIONOM STANJU I VOJNO-POLITICKOM
RADU U BRIGADI¹

ŠTAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE
12 februara 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1. II vojvođanska brigada broji na licu 752 druga i 97
drugarica, ukupno broji 849 lica.

Brigada se sastoji od po četiri bataljona. brigadne inten
danture, brigadnog saniteta i tehničke čete pri štabu briga

Bataljoni su sastavljeni od po tri čete (izuzev III bata
ljona, koji ima četiri čete) mitraljeskih vodova (odeljenja) pre

⁸ Idriz

⁹ Rudi

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 2—1/3, k. 951.

a tome da li bataljoni imaju jedan ili više teških mitraljeza
fradnih vodova.

Svaka četa sastoji se od po dva voda, a svaki vod od dve desetine. Čete su jake 32—35 boraca, vodovi broje 12—15 boraca, a desetine 6—8 boraca.

Čete raspolažu sa po dva do tri puškomitraljeza, čiji **ukupan** broj u brigadi iznosi trideset puškomitraljeza. U svakoj **četi** postoje bombaška odeljenja čijem se razvoju ukazuje na-
ročita pažnja obzirom na značaj bombaša.

Mitraljeski vodovi (odeljenja) raspolažu sa 1—2 teška mi-
traljeza, čiji ukupan broj u brigadi iznosi 4.

Radni vodovi se sastoje od četnih ekonoma, kuvara, kro-
jača, obučara, berbera. Ishrana bataljona je centralizovana.
Hrana se kuva u kazanima za čitavi bataljon. U svakom radnom
vodu postoji bataljonska radionica. Radnim vodom rukovodi
vodnik i vodni delegat uz pomoć i kontrolu intendantata ba-
taljona.

2. U sastavu brigade, pri štabu postoji tehnička četa. Ona se sastoji iz:

— voda za vezu (telefonska i signalna desetina); pionir-
sko-minerskog voda.

Tehničkoj četi pridodato je bacačko odeljenje, kao i ode-
ljenje protivkolske puške.

Ukupno brojno stanje tehničke čete iznosi 53, od kojih 46
drugova i 7 drugarica.

3. Sanitet naše brigade organizovan je na sledeći način —
referent saniteta, zamenik referenta i brigadni lekar sačinja-
vaju rukovodstvo saniteta naše brigade. Pri sanitetu nalazi se
i brigadna ambulanta za lakše bolesnike i ranjenike. Uz sanitet
postoji i sanitetski vod sa zadatkom nošenja i obezbeđivanja
ranjenika pri transportu kao i obezbeđivanje same bolnice. Na
čelu sanitetskog voda nalazi se vodnik i vodni delegat.

Sanitet po bataljonima se sastoji od bataljonskih refere-
nata, četnih i vodnih bolničarki. Po četama postoje higijenski
odbori koje čine — jedna četna higijeničarka i po jedan drug
iz svake desetine u četi. Četni higijenski odbori su odgovorni
bataljonskom higijeničaru i bataljonskom referentu saniteta.

Svaki bataljon ima bure za parenje; tehnička četa, bri-
gadni sanitet kao i brigadna intendatura takođe imaju jedno
zajedničko bure za parenje. Dezinfekcija (parenje) se vrši re-
dovno. Svaka četa ima po četiri nosioca ranjenika.

4. Intendantura naše brigade organizovana je na sledeći
način — rukovodstvo intendature čine intendant brigade, nje-
gov zamenik, sekretar i magacioner.

Ljudstvo pri intendanturi formirano je u četetu čiji prvi
vod sačinjava bojnu komoru (koja nosi sa sobom rezervnu

municiju). Drugi vod sačinjava trupnu komoru (profijantski deo) koji nosi rezervnu hranu za celu brigadu za dva dana. j

Pri intendanturi postoje radionice i to — obučarska, krojačka, opančarska i radionica za pletenje čarapa. Svakom od ovih radionica zadužen je po jedan odgovoran drug koji **vodi** nadzor nad radom pojedine radionice. Svima radionicama pak rukovodi politički komesar čete pri intendanturi.

Uz intendanturu formirana je i komisija za ishranu **koja** broji tri člana. Zadatak ove komisije je da po odobrenju **štaba** brigade vrši konfiskaciju, da kontroliše rad intendantata onih **bataljona** koji su odvojeni od glavnine brigade. Kada je **brigada** na okupu, pojedini članovi komisije odlaze po bataljonima, **kontrolišu** i potpomažu rad intendantata bataljona.

5. Radi obavljanja svih administrativnih poslova unutar brigade kao i umnožavanja raznih vojno-političkih materijala za jedinice ove brigade, postoji pri štabu brigade — tehnika koju sačinjavaju četiri druga i jedna drugarica (dva daktilografa, dva pisara i jedan radio tehničar).

6. Stab brigade raspolaže sa osam kurira.

7. Vojnički rad u brigadi izvodi se prema ranije dobivenom planu od štaba divizije. Najveća se pažnja poklanja **borbenoj** obuci kao i onima odeljcima ratne veštine sa kojima **se** jedinica najčešće praktično susreće u pokretu, borbi i na mestu. Vojni rad sa jedinicama izvodi se praktično na terenu — **očigledno**, potkrepljujući svaku radnju s praktičnim primerom. Štabovi bataljona za vreme kantonovanja izvode često sa celim bataljonom ili pojedinim četama vežbe oko zauzimanja nastanjenih mesta, posedanje položaja, likvidacija bunkera, **vežbe** bombaša i puškomitraljezaca i dr. (primer II bataljona koji **u** selu Čandić izvodi borbenu obuku sa celim bataljonom **pro**rađujući praktično napad na nastanjena mesta. I bataljon **u** selu Musi. Srnice praktično vežba sa dve čete podilaženje **ne**prijateljskom položaju, bunkerima u cilju likvidacije istih **u** sadejstvu bombaša i puškomitraljezaca.)

Vojni nedostaci koji su se u zadnje vreme manifestovali u brigadi jesu:

— nedovoljna vojnička obučenost vojnih rukovodilaca **u** vođenju jedinica (slučaj nepravilnog posedanja položaja **jedne** čete III bataljona, koja je usled nepravilnosti u posedanju **po**ložaja imala čitavu desetinu izbačenu iz stroja):

— neosamostaljenost nižih vojnih rukovodilaca (desetara i vodnika) što ima za posledicu da male jedinice — desetine i vodovi ne izvršavaju u potpunosti zadatke (slučaj jednog **voda** I bataljona u VI ofanzivi, koji poslan na zadatak, rasipa **se**, jedan deo voda na svoju ruku prebacuje se za Srem napušta-j

K. jedinicu, ne izvršavajući na taj način zadatak). U marš-
a akcijama, desetari i vodnici malo se osjećaju kao ruko-
BZodioci- Ovo dolazi s jedne strane otuda što ih komande četa
KVukovođenju jedinicama često prejahuju, s druge strane usled
mladosti i neiskustva rukovodilaca.

Pored ovih nedostataka osjećaju se izvjesne pozitivne oso-
bine naše brigade, naročito u zadnje vreme:

Nap-edak naših bataljona u izvesnom stepenu može se
videti uporedivši držanje naših bataljona u početku VI ofanzive
i kao i držanje njihovo u zadnjim borbama. (Dok je I bataljon
»Bočetkom VI ofanzive bio razbijen od neorijateljske motoriza-
cije, izgubivši pri tome teška oružja, slučaj Jardana,² isti taj
bataljon docnije u istoj ofanzivi napada neprijateljsku moto-
rizaciju, u borbama na Miričini, na neprijateljski napad odgo-
vara protivnapadima i dr., slučajevi dobrog držanja našeg III
i IV bataljona u borbama oko Miričine.)³

U cilju otklanjanja gore pomenutih nedostataka kao i
izgradnje vojnih rukovodilaca uopšte, štab brigade obrazovao
je vojni kurs za desetare, vodnike i komandire, upotpunjen sa
nekoliko političkih tema. Sadašnji kurs pri štabu brigade je
treći po redu, broje 17 drugova slušaoca. Gradivo na ovom voj-
nom kursu obuhvaćaju razni odeljci iz ratne službe, opisa nao-
ružanja, nastave gađanja, egzercira, stražarske službe, čitanja
karata i dr. Pored predavanja izvode se praktične vežbe s kur-
- štima što u mnogome upotpunjuje njihovo znanje u prak-
tičnom rukovođenju jedinicama. Pređašnji pak kursevi imali
su taj nedostatak što gradiva nisu bila praktično obrađivana na
terenu.

Vojni kursevi dali su pozitivne rezultate, samim tim što
su drugovi slušaoci izrasli u više vojne rukovodioce, i s druge
strane, kurs je omogućio mnogo pravilniji uvid u sam razvoj
pojedinih rukovodilaca. Pri bataljonima postoje kursevi za pri-
pravnike desetara, koga posećuju po nekoliko drugova iz svake
čete, koji imaju uslova da se razviju u dobre desetare. Na tim
Kkursevima se prorađuju najosnovnija pitanja o rukovođenju
desetinama, potrebna desetarima. Isti su dali takođe pozitivne
rezultate.

U cilju izgradnje štabova praktikuju se češći sastanci šta-
bova bataljona sa štabom brigade, na kojima se analiziraju
protekle akcije, uočavaju nedostaci, kao i pozitivne strane jedi-
nica, postavljaju se konkretni zadaci pred štabove bataljona u
pogledu vojno-političkog rada po jedinicama. Takođe se prak-

* Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 41.

* i ⁵ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 176.

tikuju i pojedinačna savetovanja kao jedna forma izgrađivanja i ispravljanja i otklanjanja nedostataka.

8. Politički rad u brigadi obuhvata ove forme:

a) Konferencije vodne, četne i bataljonske na kojima se pretresaju stanja jedinica, nedostaci i razni problemi. Konferencije se održavaju po konkretnim pitanjima, koja iskrсну u životu dotične jedinice. Posle svake akcije održavaju se **pomenute** konferencije na kojima se analizira tok akcije kao i držanje pojedinaca u njoj.

U čitavoj brigadi politički rad razvija se po planu done-
tom za mesec i pol dana unapred. Po tome planu predviđeni su
usmeni referati koje treba držati, politički referati, razni članci,
koji će se prorađivati po četama kao i predavanja iz nauke,
koji imaju zadatak da podižu opšte znanje vojnika. Konferen-
cije se održavaju uglavnom redovno. Pored uobičajene analize
akcije i držanja pojedinaca u njoj, pored pitanja odnosa ru-
kovodilaca prema borcima i obratno, odnosa drugova i drugarica
itd. itd. održavaju se referati o političkoj situaciji u svetu i kod
nas. Može se reći da su drugovi prilično verzirani u sve pro-
mene i sve događaje u svetu i kod nas.

Nedostaci koji su se otkrili u brigadi su sledeći.

— Neodgovornost u rešavanju zadataka kod pojedinih ru-
kovodilaca, neangažovanje rukovodilaca da se zadatak izvrši,¹
Primer I bataljona u borbi kod Jordana — Zvornika, gubljenje
teškog oruđa tom prilikom jasno dokazuju sa kolikom neod-
govornošću su rukovodioci vodili bataljon ne obezbeđivši ga.
Bataljon se povukao sa položaja jer je bio iznenađen od ne-
prijateljske motorizacije. Trebalo je vršiti juriš na neprijatelja,
povratiti položaj, ali rukovodstvo nije imalo bataljon u ru-
kama — dozvolilo je da se jedinice povuku bez reda i da se
raspu. Ovaj slučaj dokazuje kako je rukovodstvo prorađivalo
zapovesti pretpostavljenog štaba. Naime, prilikom prorade za-
povesti nisu se predviđale sve mogućnosti na koje može naići
jedinica u svome pokretu ili akciji. To pokazuje površnost,
ležernost u izvođenju zadatka. Takav stav je omogućio nepri-
jatelju da naše jedinice iznenadi i da im zada nepotrebne, su-
više žrtve.

— Rukovodstva često shvaćaju svoj zadatak kao akciju
za sebe, odvojenu od akcija grupe jedinica divizije, korpusa.¹
Takav se stav ogleda u slučaju II bataljona u mesecu decembru
prošle god. prilikom akcija na zelenokadrovске bande na Pr-
njavoru,⁴ kada bataljon nije sadejstvovao sa ostalim jedini-
čama nego je dozvolio da druge jedinice krvare a on ostaje na
strani.

⁴ Vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 93.

— Rukovodstva još nisu shvatila značaj brige prema bor-
F. pesio se slučaj u IV bataljonu da su tri ranjenika u toku
SSoke neprijateljske vatre izvučena iz borbene linije i tom
®®likom ranjena su četiri druga, ali rukovodstvo nije se po-
dfralo da ranjenike ekspeduje na sigurno mesto uz pratnju
Govornih drugova nego se desilo da su ranjenici ostavljeni
^"svoje pratnje i nađeni od strane drugih jedinica naše divizije.

Težak propust naše brigade je i politička neaktivnost
na terenu na kome brigada operiše. Još uvek se ne vrši dife-
rencijacija između poštenih Srba i četničkih bandita kao ni
između poštenih muslimana i zelenokadrovaca. Konferencije u
narodu se daju u ograničenom malom broju.

— Politička rukovodstva u velikom broju slučajeva su
mlada, neiskusna. Komesari često ne drže politički život svoje
jedinice u svojim rukama. Po pitanju odnosa vojnih i političkih
rukovodilaca ima primera gde je saradnja došla do dobrog
izražaja. Ima slučajeva gde komesar u vojnim operacijama
svoje jedinice ne primećuje se . . .

— Rad štabova u nekim jedinicama nije funkcionisao
kako treba. Članovi štabova vršili su posao bez plana nezavisno
jedan od drugog tako da se rad čitavog štaba nije mogao videti
kao celina.

Za otklanjanje navedenih i drugih nedostataka i problema
preduzete su sledeće mere.

Posle svake akcije i kada se ukaže za to potreba štab bri-
gade održavao je sastanke sa štabovima bataljona i na njima
pretresani su svi problemi brigade kao i nedostaci akcije. Na
sastancima štabova posle analize akcije diskutuje se i o značaju
protekle akcije. Na pr. posle akcija na sektoru Tuzla — Doboj⁵
detaljno se diskutovalo o svim pozitivnim stranama akcije na
ovom sektoru. Odluke sa ovih sastanaka štabovi bataljona pre-
nose na niža rukovodstva u bataljonu, a preko konferencija na
sve borbe.

Da bi se jedinstveno provodio rad u brigadi održavaju se
sastanci svih političkih rukovodilaca brigade [na] kojima se
ovi rukovodioci jednovremeno upoznaju sa svim merama
koje treba provesti u brigadi a s druge strane preko tih sasta-
naka stiču iskustva iz rada i propusta drugih jedinica.

Pred akcije održavaju se sastanci partijskih i skojevskih
aktiva sa zadatkom da se svi aktivisti upoznaju sa narednim
zadatkom svoje jedinice i da se mobilišu za izvođenje akcije.

Politički komesari bataljona posebno, neredovno održa-
vaju sastanke sa komesarima četa i vodnim delegatima po pi-
tanju rada u svom bataljonu.

Teoretski nivo naših boraca i rukovodilaca je nizak, i da bi se teoretski podigli i da bi se osposobili za rukovodio[^] štab brigade je osnovao partijski kurs koga pohađaju dobn rukovodioci koji imaju uslova za razvijanje. Sadašnji kurs[^]M hađa 19 drugova i drugarica.

Usled mera koje su preduzete za otklanjanje nedostataka u brigadi oseća se napredak sadašnjeg stanja u brigadi sa onim koje je vladalo u vreme VI ofanzive i pre nje.

Taj napredak oseća se u rezultatima zadnjih borbi naše brigade, dalje u povećanom stepenu odgovornosti rukovodilaca

Brigada još nije na onoj visini na kojoj bi trebala da bude obzirom na svoju starost, ona još nije izgradila svoj jedinstveni lik zbog toga što bataljoni u svim akcijama nisu davali iste rezultate. Štab brigade takođe snosi za to odgovornost što je svojim nedovoljno energičnim stavom dao potstreka štabovima bataljona da sa izvesnom dozom neodgovornosti prilaze izvršavanju zadatka.

U zadnje vreme odgovornost se povećava. Da rukovodstva ozbiljnije shvaćaju svoj zadatak i da se dublje unose u njega dokaz je pored zadnjih akcija brigade u kojima nije bilo tako teških propusta kao pre VI ofanzive i slučaj da su borci i rukovodioci pravilno shvatili važnost prikupljanja oružja i da su 16-1-1944 do 12-11-1944 prikupili 260 pušaka sa terena.

9. Rad intendature — kada se jedinice naše brigade nalaze na okupu, intendatura prikuplja hranu iz okolnih zaseoka za celu brigadu deleći istu po bataljonima. Kada se bataljoni nalaze odvojeni od glavnine brigade, u njih se dodeljuju čk-novi komisije za ishranu iz intendature koji pomažu intendanta bataljona u ishrani. Rad radionica u intendanturi e sledeći:

Krojačka radionica u vremenu od 19-1. do 13-11. o. g. izbacila je 48 čakšira, 3 bluze, 1 dolamicu, 11 šajkača, popravila 73 para starog odela, sašila 86 košulja i 15 gaća.

Šusterska radionica u istom tom roku popravila je 151 par cipela. Opančarska radionica je napravila 325 pari što opanaka što vrca.

Radionica za pletenje čarapa oplela je 51 par čarapa, potkrpila 44 pari starih čarapa i oplela 5 pari rukavica. Sve je učinjeno u gore pomenutom vremenu. Osim toga u intendanturi je popravljeno 42 samara. U gore pomenutom međuvremenu sve radionice su oskudevale u materijalu tako da nisu mogle svakodnevno raditi.

10. Kroz brigadni sanitet prošlo je u vremenu od 1 januara 1944 do 10 februara 1944, 45 ranjenika od kojih je 34 otišlo za divizisku bolnicu, a 11 ostalo na lečenju u brigadnom

fcnitetu. U tom međuvremenu došlo je u brigadni sanitet 18^U ^ELnika (od kojih 50 sa prvim stupnjem smrznosti, 8 od pe-KZgog tifusa, a ostali od raznih bolesti: grip, malarija i plućne Bwti) — od njih je otišlo za divizisku bolnicu 85. Preostalih qš bolesnika lečeni su u brigadnom sanitetu — od njih je 72 rjječeno j poslano u svoje jedinice, a ostali se još nalaze u sanitetu.

Bolesnicima i ranjenicima u brigadnom sanitetu ukazuje Hf-**potrebna** pažnja i nega kako u higijenskom pogledu tako i ; ishrani. Bataljoni u znak pažnje svojim bolesnicima i ranjenicima šalju u manjim količinama, u koliko na terenu naiđu, šećera, masti i drugog za svoje bolesnike i ranjenike u brigadni sanitet. To isto čini i brigadna intendantura.

Pranje veša ranjenika i bolesnika u sanitetu obavlja se redovno, konkretno u mesecu januaru ranjenici i bolesnici u brigadnom sanitetu pareni su četiri puta a veš im je pran tri puta.

Od gore pomenutih 8 slučajeva pegavog tifusa u našoj brigadi dva slučaja su došla sa strane. Sprečavanju širenja zaraze poklanja se osobita pažnja, a mere koje smo preduzeli u tom pogledu su sledeće:

— Redovno parenje svih jedinica naše brigade (jedanput nedeljno)

- ; — redovno trebljenje od vašaka
- pranje veša (jedanput nedeljno)
- smeštaj jedinica u zdrave kuće
- . — redovno šišanje.

11. Obaveštajna služba naše brigade do danas nije dala nekih naročitih rezultata, obzirom na odlazak nekoliko svojih **ljudi** na rad u naše nove brigade (za šefove III i IV brigade). Tek 6 o. m. ob. aparat u našoj brigadi je reorganizovan i nastojanjem štaba brigade postavljen na zdrave noge. Rezultati **koje** je obaveštajna služba naše brigade dala su ovi:

— Otkrivanje i razbijanje zelenokadrovaca u selu Sniježnica

i — Otkrivanje i razbijanje organizacije zelenog kadra na sektoru Miričina — Gnojnica — Berkovica koja je tek bila u začetku

r — Likvidacija organizacije zelenog kadra u selu Moranjci.

Naša ob. služba pružila je punu pomoć našim jedinicama u pogledu i pronalaženja i prikupljanja oružja kao i raskrinkavanja zelenokadrovačkih vođa po selima Mededa, Džakule, G. Zelinja i dr.

U zadnjih mesec dana sektori po kojima se kretala naša brigada bili su uvek svestrano ispitivani od strane našeg oba. veštajnog aparata i u toku zadnjih mesec dana nije **promakao** ni jedan neprijateljski pokret a da nas o tome naša ob. služba nije blagovremeno izvestila.

Organizaciono naša ob. služba je još nepotpuna (nije ^{f01} miran odsek za kontrašpijunažu, bataljonski obaveštajni **centri** nemaju pomoćnika).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. **politkomesara**
Milivoje Antonijević

(M. P.)

Komandant
Radoslav Jović

BR. 53

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE VOJVOĐANSKE BRIGADE OD
12. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE
O ORGANIZACIONOM STANJU I VOJNO-POLITICKOM
RADU U BRIGADI¹**

**III. VOJV. BRIGADE
XVI. NOU. DIVIZIJE
12. februara, 1944.**

POLITIČKOM KOMESARU XVI. NOU. DIVIZIJE

Dostavljamo izveštaj o organizacionom stanju, **životu i** radu naše brigade:

I 1. — Vojnički:

a) Štab naše brigade sačinjavaju komandant, **komesar**, načelnik štaba, zamenik komandanta, zamenik komesara i **šef** ob. centra.

b) Pri štabu ove brigade postoji politodel, verski **referent**, kuriri, pisar, tehnička četa, tehnika štaba, ekonomat **štaba** i protivkolsko odeljenje.

Tehničku četvu sačinjavaju vod za vezu (telefonska i **signalna** desetina), minersko-diverzantski vod i radni vod **čete**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 4—1. k. 1243.

Ova četa živi samostalnim vojničkim i političkim životom, pod **kontrolom** štaba ove brigade. Brojno stanje ove čete je na licu **59** drugova i 4 drugarice. U ovo brojno stanje uračunata je i tehnika štaba ove brigade, koju sačinjavaju 3 druga i 1 drugarica.

£ Protivkolsko odeljenje sačinjava odeljenje protivkolskog topa i dva odeljenja protivkolskih pušaka (dve protivkolske nuske). Ova odeljenja dodeljuju se, prema ukazanoj potrebi, ostalim jedinicama. Brojno stanje ovog odeljenja je na licu 21 drug i 1 drugarica.

Štab ove brigade ima 8 drugova i 1 drugaricu za kurire, od kojih 1 drug komandir kurira.

Ekonomat sačinjavaju ekonom, 2 kuvarice i 1 drugarica koja pere veš i krpi drugove pri štabu.

Brojno stanje štaba brigade i drugova pri štabu je sledeće: Stab brigade 6 drugova, politodjel 2 druga i 1 drugarica, verski referent 1 drug, kurira 9, ekonomat 1 drug i 3 drugarice i 1 drug pisar. Svega 19 drugova i 5 drugarica.

c) Naša brigada ima 4 bataljona. Kod nas u brigadi zastupljena je četvorna formacija, no kako smo iz brigade uputili naš Muslimanski² bataljon Štabu III Korpusa, to pri osnivanju novog IV bataljona, te time od svakog bataljona oduzeta po jedna četa, ostaje za sada trojna formacija. Ali dobijanjem novih drugova i povećavanjem brojnoga stanja, mi ćemo opet ostvariti četvornu formaciju.

I bataljon. Štab bataljona sačinjavaju komandant, komesar, zamenik komandanta, zamenik komesara i šef obaveštajne službe. Ima 3 čete, mitraljesko odeljenje i radni vod. Brojno stanje ovog bataljona je na licu 171 drug i 19 drugarica.

II bataljon. Štab bataljona sačinjavaju komandant, zamenik komandanta, vršilac dužnosti komesara, zamenik komesara i šef obaveštajne službe. Ima 3 čete, prateći vod (mitraljesko odeljenje i odeljenje teškog bacača) i radni vod. Brojno stanje ovog bataljona je na licu 195 drugova i 18 drugarica.

III bataljon. Štab bataljona sačinjavaju komandant, zamenik komandanta, komesar, zamenik komesara i šef obaveštajne službe. Ima 3 čete, mitraljesko odeljenje i radni vod. Brojno stanje ovog bataljona je na licu 181 drug i 21 drugarica.

IV bataljon. Štab bataljona sačinjavaju komandant, zamenik komandanta, komesar, zamenik komesara i šef obaveštajne službe. Ima 3 čete i radni vod. Brojno stanje ovog bataljona je na licu 166 drugova i 13 drugarica.

¹ Bataljon je upućen u sastav 16. muslimanske brigade.

d) Naoružanje. Naša brigada ima 680 pušaka, 17 puš mitraljeza (od kojih su 2 šarca), 3 teška mitraljeza, 1 teš bacač, 2 laka bacača, 1 protivkolski top. 2 protivkolske puši i 11 automatskih pušaka (pikavaca).

e) Rad štaba brigade. Komandant, zamenik i načelnik, u glavnome, rade po vojničkoj liniji, komesar i zamenik komesara, u glavnome, rade po političkoj liniji, a šef obaveštajnog centra po obaveštajnoj liniji.

Redovno se pišu zapovesti, operativnog smisla, daju se razna pismena naređenja i upute, kako vojničke, političke, ta] i obaveštajne prirode. Članovi štaba brigade često obilaze jedinice, **DO** kojima održavaju sastanke sa štabovima bataljo komandama četa, vodnicima i desetarima.

Pored ovoga održavaju se sastanci sa rukovodstvom saniteta i intendantima, sanitetske i ekonomske prirode.

Šef obaveštajnog centra održava sastanke sa šefovima bataljonske obaveštajne službe i četnim poverenicima.

U vojničkom uzdizanju naše brigade, naročitu pažnju obraćamo na nastavu gađanja, borbenu obuku i marševs" disciplinu.

Prilikom obučavanja, u borbenoj obuci, izvodimo **napade** sa raznim pretpostavkama, učeći naše borce da prvenstve primenjuju bočne i ledne napade, t. j. manevrom iznenadi neprijatelja i pojaviti se tamo gde se on najmanje nada i **gde** je najslabiji. Učimo ih da u radu budu odlučni, brzi i energični. Zatim da sebe uvek stavljaju u ulogu neprijatelja, te da prema tome podešavaju svoj napad.

Posle praktične primene ove obuke, t. j. posle svake akcije, održavaju se sastanci i konferencije, na kojima se ukazuju greške i nedostaci, koje u svakoj daljnoj akciji ispravljamo.

Borbenost boraca naše brigade je na visini, moral takođe. Disciplina je svesna i na visini.

Naše jedinice poseduju udarnost. Probojnost nije na **toj** visini, kao i udarnost, ali u poslednjim akcijama se pokazalo; da se i probojnost povećava. Istina, ovo se postiže samo u akcijama, a u kojima će naše jedinice i tu osobinu steći.

Pri našem radu rukovodimo se time, da naša brigada postane jedna čvrsto organizovana, borbena i udarna jedinica. Naročitu pažnju poklanjamo uzdizanju kadrova.

II 1. — Politički rad.

a) U poslednje vreme oseća se življi politički rad, kako u samoj jedinici, tako i van jedinice.

Češćim održavanjem sastanaka sa političkim rukovodionicima bataljona kao i četa. na kojima se pretresa politički život

ce u cilju ostvarenja postavljenog planskog političkog Težište ovog planskog rada je teoretsko uzdizanje boraca. J? si borci uglavnom su Vojvodani odnosno Sremci, koji su **vi** antifašisti. Oni su većinom dobrovoljci, kod kojih je mr-KL prema narodnim izdajnicima isto tako velika kao i prema okupatoru.

Za poslednjih mesec dana održana su 4 sastanka štabova **Rtgljona** sa štabom brigade, na kojima su pretresana najak-jnelnija pitanja u vezi sa vojnopolitičkim zadacima. Dalje, odr-ima su 2 sastanka sa komesarima i zamenicima komesara ba-taliona, na kojima su pretresana pitanja političke prirode, a **naročito** je podvučen odnos prema narodu, kako u pogledu na-
b a v k e raznoraznih namirnica, tako i u pogledu rada sa narodom. Na **svim** ovim sastancima uz ostale tačke dnevnog reda govo-reno **je** o značaju podizanja kadrova, kako vojnički, tako poli-tički, sanitetski, ekonomski itd. Vrlo često održavaju se sastanci sa komesarima i delegatima po bataljonima, a konferencije ba-taljonske i četne, prema mogućnostima su skoro svakodneve. Na **njima** se isto tako pretresaju najaktuelnija pitanja, bilo u **pogledu** rada unutar jedinica (celokupan rad, odnos — među-sobni i prema narodu itd.), ili u pogledu rada sa narodom. Na svim **ovim** sastancima najveća pažnja se obraća upoznavanju drugova sa vojnopolitičkom situacijom, vanjskom i- unutarnjom, u cilju uzdizanja svesti i morala naših boraca.

Ovi sastanci zaista nisu bili uzaludni. Rezultati istih su **zadovoljavajući**, naročito u pogledu odnosa sa narodom. U po-slednje vreme nije bilo grešaka i nepravilnih postupaka u **odnosu** prema narodu. Borci su stvarno shvatili da je narod naša pozadina, oni su shvatili da povezanost između pozadine i **fronta** mora biti čvrsta. Oni su svesni toga da je vojnička **pobeda** sigurna, samo osvajanjem i pridobijanjem naroda za **ciljeve** narodnooslobodilačke borbe da se ostvaruje i politička **pobeda**.

b) Kulturno-prosvetni rad. Ovaj sektor rada je aktivan. **Postoje** kultuno-prosvetni odbori, razne sekcije, kao pevačka, **diletantska**, analfabetska itd.

Za poslednjih mesec dana održano je 6 priredaba za narod. Svakoga dana izdaju se vesti. Bataljoni izdaju svoje ba-taljonske listove. Još nismo organizovali izdavanje brigadnog **lista**, ali ćemo uskoro i to učiniti. Napominjemo da redovno **jedanput**, a po mogućnosti i dva puta nedeljno izdajemo radio **komentare**.

III. 1. — Sanitet.

a) Rukovodstvo saniteta sačinjavaju referent, zamenik i lekar. Zatim, pri sanitetu postoji pomoćno osoblje (bolničarke,

evakuatori i kuvarice) i prateći vod. Brojno stanje saniteta licu 21 drug i 7 drugarica.

Rad našeg saniteta je zadovoljavajući. U sanitetu porej lakših ranjenika ima i lakše obolelih drugova, koji se zadržavaju po nekoliko dana, gde im se ukaže sva potrebna nega", posle oporavljanja vraćaju se u jedinicu. Sve teže ranjenike teže bolesnike upućujemo u bolnicu.

Lekarski pregledi jedinice vrše se redovno, t.j. jedanput mesečno. U poslednje vreme, sem nekoliko slučajeva tifusa (3—9), nije bilo nekih drugih zaraznih bolesti. Usled hladnoće bilo je nekoliko slučajeva prehlade, odnosno gripa.

Prilikom lekarskog pregleda konstatovano je da ima nekoliko slučajeva polnih bolesti (dva do tri) i nekoliko slučajeva trahoma. Ove bolesti su pronađene kod novodošlih drugova. Zdravstveno stanje naše brigade je zadovoljavajuće.

b) Higijenska služba.

Higijena u našoj brigadi nije na dovoljnoj visini. Brigadnog higijeničara nemamo.

Naši borci do skora nisu imali potreban veš ~~za~~ presvlačenje, i time se nisu mogli ispunjavati uslovi higijene, ali dobijanjem novog veša, ovo se stanje popravljja. Drugovi se obavezno svako jutro umivaju, briju i šišaju. Kupanje jedinica (zimsko doba je otežano, dok za vreme leta se jedinice kupaju po rekama.

Svaka naša jedinica ima bure za parenje. Kad smo u mogućnosti, parimo se dva puta nedeljno, a obavezno jedanput. Obzirom da svaka jedinica ima svoje bure za parenje, cela brigada može da se ispari u roku 36 časova.

IV 1. — Intendantura.

a) Rukovodstvo intendanture sačinjavaju intendant, zamjenik intendanta i politički komesar. Zatim, pri intendanturi postoji pomoćno osoblje (krojači, obučari, opančari, potkivač i kovač) i konjovodci. Brojno stanje intendanture je na licu 41 drug i 5 drugarica.

Ranije naša brigadna intendantura nije bila centralizovana i kao takva nije odgovarala svojim zadacima. Međutim u poslednje vreme se to ispravlja, ona se centralizuje i počinje da odgovara svojoj svrsi.

b) Ekonomsko stanje.

Ekonomsko stanje naše brigade je u glavnome zadovoljavajuće.

Naše jedinice redovito jedu tri puta dnevno, a rede dva K»ta. Ishrana boraca je zadovoljavajuća.

Bf ' Istina, jedinice nisu snabdevene sa po dva para veša, ali l«lavno **je to** da nemamo boraca bez jednog para veša. **Sto se S*e odeće**, ima dosta boraca koji su bez šinjela, ili zimskog **kaputa**. Bosih nema.

c) Radionice.

Pri našoj brigadnoj intendanturi postoji krojačka, obu-čarsko-opančarska i kovačka radionica. U krojačkoj radionici **koja je** snabdevena sa dve šivaće mašine, pored krpljenja odeće **i veša**, pravi se novo odelo i novi veš. Za poslednjih mesec dana krojačka radionica napravila je preko 20 pari odela i preko 30 pari veša (gaća i košulja).

Pored naše krojačke radionice pri intendanturi, obrazo-**vali** smo jednu nepokretnu radionicu, koja je od zarobljenog materijala napravila 115 pari čakšira, 20 bluza i preko 50 pari **veša**. Obzirom da imamo dosta boraca u šeširu (novodošlih), to **smo** stavili u dužnost ovoj radionici da pravi kape. te je do **sada** izradila oko 500 kapa.

Obućarska radionica pri intendanturi uglavnom krpi **obuću**, a u poslednje je vreme od zaplenjenih stvari napravila **preko** 20 pari opanaka (sa fabričkim gumenim donovima), ne-**koliko** pari cipela i 2 para čizama. Ova radionica izrađuje opu-**taše**. Poslednje akcije omogućile su nam da oputaše izbacimo iz upotrebe. No, ovo nas ne sprečava da i dalje izrađujemo odnosno pravimo oputaše, kao što i radimo.

d) Radni vodovi.

Pri bataljonima postoje radni vodovi koji spremaju jelo za **borce**. Na ovaj način postignuta je centralizacija ishrane po jedinicama. Takođe pri ovim radnim vodovima postoje kro-**jačke** i obućarske radionice, koje uglavnom vrše manje po-**pravke** obuće i krpljenje odeće.

V 1. — Obaveštajna služba.

Obaveštajna služba naše brigade je u razvijanju. Drugovi **koji** vrše obaveštajnu službu su mladi, ali shvaćajući značaj obaveštajne službe vrše je sa voljom, a većom pomoću uspe-**ćemo** da se ona pravilno razvije i usavrši.

Obaveštajna služba pokazala je do sada priličnih rezul-**tata**, kao na pr:

Prilikom boravka na sektoru Brčko otkrivena je neprija-**teljska** špijunska mreža, a jedan od glavnih špijuna, po zani-

manju trgovac, streljan je, te je na taj način onemogućen» J špijunaža. Otkriven je i uhvaćen četnički sreski poverenik i Draže Mihailovića, na Majevei, za srez tuzlanski. Uhvaćen domobran, koji se dobrovoljno javio, a koji je bio ubačen dB naše jedinice od strane neprijatelja da nas špijunira.

Naša obaveštajna služba, prilikom poslednje akcije na Tuzlu uspeła je da otkrije manevar neprijatelja, zabacivanjem svoje jedinice nama za leđa. Blagodareći ovom saznanju njegov manevar nije uspeo.

Naša obaveštajna služba prilično uspeva u otkrivanju namera neprijatelja i njegovih pokreta, ali nije dovoljno vesta da organizuje sistem unutrašnje obaveštajne službe, kako u jedinicama, tako i u narodu. Dalje, pokazalo se i to da za vreme j 6 ofanzive naša obaveštajna služba otkrila je namere neprijatelja, ali nije mogla dovoljno da se snađe u samoj ofanzivi.

VI. 1. — Brojno stanje.

a) Brojno stanje naše brigade je na licu 873 druga i 96 drugarica, svega 969.

b) Brojno stanje tovarnih konja je 106, jahaćih 39.

Napominjemo, da ovaj kratak izveštaj je momentalno • stanje koje je u našoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
S.³ Omerović

V. d. Načelnika
Kovačević⁴

Komandant '
Duš." N. Vukasović

³ Sulejman

⁴ Hasan

⁵ Narodni heroj Dušan Vukasović Diogen. Poginuo 23. marta 1945. kao komandant Trideset šeste divizije.

„„p0
nRIGADE
**VIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
OD 12. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDI-
ZA POKRET I SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI DA-
NIĆI, GALEŠINE I DULIĆI'**

Š T A B
—U HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE
12 februara 1944 g. u . . . č.
broj 33
selo Vratkovići

Z A P O V I J E S T
(sekcija Gacko 1 : 100.000).

Prema ranijim podacima u Gacku i Avtovcu ima ukupno oko **500** Švaba i oko 200 četnika. Imaju teških bacača i 5 brdskih topova. Moral Švaba je na vrlo niskom nivou. Od zadnjih borbi koje je ova brigada vodila na s. Stepen — Dobrelji,² Švabe se nisu više usudile pokušati da se probiju drumom ka Bileći. Dana **9** o. m. od Nevesinja došla je u Gacko jedna švapska jedinica u jačini oko 500 i već 10. ujutro osvanula je u s. Brestica preko Ključa, odakle se vjerovatno htjela probiti preko Ivan Dola i Meke Grude za Bileću. Dijelovi XI. brigade, partiz. bataljon »Miro Popara« i jedna četa našeg »4« [bataljona] sa s. Njivice napala je ovu kolonu i prisilila ju da se sa glavninom vrati u Bresticu ostavljajući zaštitnice u Kovačevom Dolu.³ U ovoj borbi XI. brigada ubila je preko 15 Švaba a mnogo ih više ranila. Četa našeg »4« također je ubila oko 15 Švaba, oko 25 ih ranila i zaplijenila 1 »šmajser« sa prilično municije i nešto tromblona.

Naš »4« ostaće i dalje u s. Njivice — Slivice sa istim zadatkom. U slučaju neprijateljskog nadiranja drumom od Avtovca prema Kobiljoj Glavi on će neprijatelja napadati sa zgodnih pozicija sa V. i M. Kite, odnosno k. 1084.

XI. Hercegovačka brigada razmještena je na prostorijski: Tepure — Kovači — Vrbica. Partizanski bataljon »Miro Popara« nalazi se na prostorijski s. Rioea.⁴

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnogrijskog instituta, reg. br. 2—1/1, k. 1151 I.

¹ Bliže o tome vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 171.

* Vidi dok. br. 166.

⁴ Vidi dok. br. 49 i 60.

U duhu naređenja Štaba divizije mi ćemo se sjutra rano u jutro primaknuti bliže drumu i razmjestiti se na prostoru-Galešine — Dulići — Danići, odakle u slučaju nailaska neprijatelja iz Gacka ćemo ga napasti težeći mu nanijeti što veće gu, bitke i onemogućiti mu prolaz ka Bileći.

Naš »4« na slučaj ma kakve nužde treba da se povlači ka s. Poljice.

NAREĐUJEMO:

1. — »2« [bataljon]. Polazi sjutra 13. o.m. u 4 sata **prav-**cem: s. Vratkovići — s. Dulići — s. Danići, gdje se smješta obezbjeđujući se na Milatovici i jakim danonoćnim patrolama na prostoru Stepen — Pržine. Noću osim ovoga patrolirati u pravcu: Pusto Polje — Zborna Gomila. **Vaši** dijelovi neka lijevo održavaju vezu sa »4« u s. Slivice a desno sa četom »3« u s. Dobrelji. U slučaju nailaska neprijatelja vi komoru odmah uputite k nama us. St. Dulići.
 2. — »3«. Polazi sjutra 13. o.m. u 4 sata pravcem: s. Vratkovići — Galešine gdje se smješta, obezbjeđujući se manjim stalnim obezbjeđenjem na Gatu. Jednu vašu čet bez komore smjestite u s. Dobrelji sa zadatkom neprekidnog dubokog izviđanja preko s. Gareva u pravcu Samobora, kao i u pravcu Zborne Gomile. Noću od dijelova iz s. Galešine upućujte patrole u pravcu Brljevo — Zgrade. Bolnicu povedite sobom do ovog Štaba.
 3. — »1«. Polazi sjutra 13. o. m. u 4 sata pravcem Kazanci Bisag — St. Dulići, gdje se smješta obezbjeđujući se na Cavlovom Ždrijelu iz pravca Kazanci. Noću održavajte vezu patrolama sa našim »3« u s. Galešina. Vjerovatno da ćete vi sjutra po podne produžiti u s. Njivice — Slivice za smjenu našem »4«.
- Pri dolasku u s. Bisag javite se ovom Štabu koji će skupa sa Bolnicom maršovati sa vama u s. St. Dulići.
- Ovaj štab i Bolnica polazi sjutra 13. o.m. u 5 sati zajedno sa našim »1« u s. St. Dulići, gdje se smješta, pa tamo i sve izvještaje slati.
5. — Partizanski bataljon »Vule Skoko« večeras je na prostoru: Dobrelji — Gareva, a zavisno od situacije vjerovatno će sjutra otići ka Površi.
 6. — Ishrana: »2« neka koristi s. Danići, Pržine, Stepen pa i Cernice.

Za prikupljanje hrane iz udaljenih sela koristite noć. »3« neka koristi selo Dobrelji, Gareva pa i Samobor, takođe koristeći noć za udaljena sela. I »2« i »3« neka nastoje prikupiti

$\frac{1}{\sqrt{e}}^{\wedge}$ količine hrane da bi se ista mogla dodijeliti bataljonima,
ge nalaze u našim i iscrpljenim selima.

Znaci raspoznavanja po ključu. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

B, jHmesar

Načelnik Štaba
Franjo Tomašić

Komandant

BR. 55

NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 13. FEBRUARA 1944. ŠTABU DRVARSKO-PETROVAČKOG NOP ODREDA \ ZA ZATVARANJE PRAVCA PREMA LIPI I DRŽANJE RIPACKOG KLANCA¹

ŠTABU DRVARSKO-PETROVACKOG N.O.P. ODREDA

Položaj

t Primili smo vaš posljednji izvještaj o ispadu neprijatelja iz Bihaća.² Cifra od 5000 malo je nevjerovatna, što treba provjeriti.

Sa Vaša dva bataljona zatvarajte pravac prema Lipi i čvrsto držite Ripački Klanac.³

Prvi bataljon Udarnog odreda⁴ i Vaš Drvarski bataljon nalaze se u pravcu Kulen Vakufa, gdje je neprijatelj došao sa 120 vojnika.

Dobro bi bilo da se i Vaša Vakufska četa poveže sa Udarnim bataljonom kod Prkosa.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—2, k. 1628.

* i ' Drvarski NOP odred od 1. do 15. februara 1944. izvodio je akcije jugoistočno od Bihaća na prostori s. Meljinovac — V. Račić — Ripač i Cekrlje. Jedanaestog februara neprijatelj jačine 400—500 vojnika, od kojih 200 skijaša, prodro je do s. Ripač i V. Račić, gdje je vodio borbu sa Petrovačkim bataljonom. Opširnije o akcijama Odreda u to vrijeme vidi dok. reg. br. 3—2. k. 1628 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁴ i * Nalazio se u s. Bjelaj i zatvarao pravac Kulen Vakuf — Bosan. Petrovac. Bliže o rasporedu i dejstvu ovog bataljona kao i ostalih bataljona Odreda vidi izvještaj Štaba Udarnog odreda od 26. februara 1944 (dok u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11—12. k 1627)

Obavještavajte nas o promjenama preko Lipe.
Vaš štab sa zamjenikom⁵ komesara nalaziće se kod Vr
toća i u toku noći biće povezan telefonom.
Dva bataljona Udarnog odreda biće u [Bosan.] Petroj
kao rezerva.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13-11- u 21 sat

Komandant V. Korpusa CH
Slavko⁷ **TM**

i r

Istome štabu

Šaljemo vam ovu naredbu koju smo uputili preko kom.
mj. Lipa.

Vi ćete nas izvještavati redovno o svim promjenama preko
kom. mjesta B. Petrovac.

Telefon koristite najviše za izvještaje.

Svoj štab smjestite na mjestu koje je određeno (Vrtoče).

Po naređenju komandanta održavaćete vezu s nama, a po
dolasku štaba Udarnog odreda sa istim.

Major Stole

13 II 44
22^h

⁵ Stanko Karanović

⁷ Rodić

* Preostali dio teksta dopisan je mastilom. ćirilicom.

**UREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
n 13 FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA
' NAPAD NA ROGATICU'**

TT KNOU BRIGADE

* 0. Broj 13 .
13. II- 1944 g.

^ Štabovima I, II, III, IV. bataljona i Romanijskog PO i šta-
btt XXVII. NOU divizije (radi znanja)

t Zadatak:

Naša brigada dobila je zadatak da u zajednici sa Roma-
nijskim PO likvidira neprijatelja u Rogatici i istu oslobodi/¹
i XVII. Majevička brigada napadaće neprijatelja na prosto-
riji Vitanj — Djedovci⁴ i zatvarati pravac Sokolac — Rogatica.
Za izvršenje dobijenog zadatka

n a r e đ u j e m o :

1.) Romanijski PO: danas 13. ov. mj. polazi sa dosadašnje
prostorije opštim pravcem Rakitnica — Kazadre — Jasike —
Rogatica, napadajući na odsjek neprijateljskog položaja Lunj do
druma Rogatica — Kovanj (zaključno). Štab odreda izabraće
sam najpogodniji pravac kretanja do Rogatice. Napad na ovaj
dominirajući neprijateljski položaj treba da bude žestok i ne-
odoljiv. Pri napadu obavezno treba nastojati jednim dijelom
snaga likvidirati Lunj, a drugim prodornim dijelovima prodri-
jeti u grad između padina Lunja i ceste Rogatica — Kovanj.
Dijelovi koji prodru u grad imaju zadatak da otsijecanjem po-
sade na Lunju omoguće njegovu likvidaciju, energično djeluju

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 12—2/1, k. 987.

¹ Izostavljeni su podaci o neprijateljskim snagama jer su objav-
ljeni u dok. br. 51.

¹ Uslijed dobro organizovane neprijateljske odbrane i upotrebe
teškog oružja Rogatica tada nije oslobođena. Opširnije o tome vidi dok.
br. 99 u ovoj knjizi i dok. br. 2'2—15. k. 57 u Arhivu Vojnoistorijskog
ituta.

¹ Vidi dok. br. 167 i 168.

ru' neprijateljeva uporišta u gradu te unesu zabunu u neprijatelja koji se eventualno bude zadržao na spoljnim položajima

2.) IV. bataljon: danas 13. o. mj. kreće pravcem Dobras — Gučevo — Kokovine — Jasike — Bulka — Ferizovići i napada na ostsjek neprijateljskog položaja Zahrid, s tim da sa jednom četom vrši napad a sa dvije čete da nastoji probiti se u grad. Prodiranje u grad treba shvatiti kao važno i obavezno ta njemu posvetiti veliku pažnju, jer će se njime osigurati likvidacija spoljnog uporišta i zabunom koja će se unijeti u neprijatelja mnogo doprinijeti samom zauzimanju grada.

Po likvidaciji Zahrida i četa koja ga bude likvidirala treba odmah da produži u grad, povezujući se u gradu sa ostalim dijelovima bataljona. Pri napadu biti oprezan od pravca Sočica

3.) III. bataljon: danas, 13. o. mj., kreće pravcem Dobrašina — Gučevo — Kokovine — Jasike — Bulka — Ferizovići i napada na ostsjek neprijateljskog položaja Brdo — cesta Rogatica — Mesići. Pri napadu jednim dijelom snaga napadati Brdo, a drugim dijelom snaga nastojati na svaki način probiti se u grad duž ceste. Radi osiguranja od pravca Mesića jednu četku postaviti u zasjedu na cesti kod sela Donje Kukavice. Osim toga ova četa u zajednici sa dijelom minerskog voda koji će joj se dodijeliti ima porušiti sve mostove i propuste na cesti između Rogatice i sela D. Kukavice. Za ovaj zadatak III. bataljon preuzeće od II. bataljona teški bacač, sa jednim tovarom mina i poslugom.

4.) I. bataljon: danas 13. o. mj. kreće pravcem Kalimanici — Ušnjaci — Zakomo — Guždelji — Šenakrina — Lukovac — Predrobnica — Cemanovići gdje izbija na cestu Rogatica — Višegrad i napada na Rogaticu opštim pravcem duž ceste, zahvatajući više u lijevo od ceste. Pri napadu jednim dijelom snaga nadirati frontalno likvidirajući spoljna uporišta, a drugim dijelom snaga nastojati probiti se najpogodnijim pravcem klonasto u grad.

Pri napadu biti na oprezi od pravca Višegrada. I. bataljon preuzeće od III. bataljona protutenkovsku pušku sa poslugom i municijom.

5.) II. bataljon obrazuje brigadnu rezervu. Sjutra 13. o. mj. krenuće pravcem Bereg — Ušnjaci — Zakomo — Guždelji — Šenakrina — Lukovac — Plješevica, gdje ima stići do 24 časa.

6.) Početak napada: za sve jedinice 13. o. mj. u 24 časa. Sve jedinice će stoga tačno proračunati potrebno vrijeme i odrediti čas polaska, da bi napad zaista otpočeo u određeno vrijeme. Zakašnjenja ne smije biti.

7.) Sve bataljonske komore ostaviti u Zakomu, gdje će se nalaziti i brigadna intendatura. Osim toga III. i IV. bataljon ostaviće uz komoru i svoje teške mitraljeze koji im neće biti

B trebni, da bi im pokret po neprokrčenom terenu ovim bio i olakšan.

I 8.) Jedan dio štaba brigade nalaziće se za vrijeme akcije L HI. i IV- bataljonom, a drugi dio uz brigadnu rezervu u Plje-
Romanijski PO i I. bataljon slaće svoje izvještaje u Plje-
čevicu, a III. i IV. bataljon slaće svoje izvještaje dijelu štaba
koi se bude sa njima nalazio. Sa III. i IV bataljonom, odnosno
štabom brigade pri tim bataljonima nalaziće se i jedan dio
brigadnog previjališta, gdje će III. i IV. bataljon upućivati svoje
ranjenike.

9.) Hirurška ekipa će se nalaziti u Guždeljima, a brigadno
Drevijalište u Plješevici. Romanijski PO mogao bi da šalje svoje
ranjenike u Guždelje odakle će biti dalje evakuisani.

Opšte napomene:

1.) Likvidacija Rogatice je od velikog vojničkog, politič-
kog i ekonomskog značaja za našu vojsku i cio ovaj kraj. Roga-
tica je polazna tačka operacijama koje će naše jedinice izvoditi
na ovom području. Za to treba, kao što je postavljeno i od Štaba
našeg Korpusa⁵ uložiti sve snage da se izvrši ovaj važni zada-
tak. Mi smo i brojno i kvalitetno jači od neprijatelja i imamo
uslova da ga savladamo. Uz nadmoćnu vatru automatskog oružja
treba snažno prodirati ne upuštajući se u pripucavanje sa da-
ljine i zadržavanja.

Snažni nalet naših jedinica skršiće neprijatelja koji se
znatnim dijelom sastoji od novomobilisanih, neiskusnog i ne-
borbenog elementa.

2.) Jedinice će po likvidaciji svakog uporišta i mjeri na-
predovanja paliti vatre (bunkere, slamu i tome slično), što će
služiti kao oznaka mjere napredovanja a u isto vrijeme za vezu
među jedinicama.

3.) Bacače i protivtenkovske puške u punoj mjeri upotreb-
ljavati za likvidaciju utvrđenih uporišta. Nipošto se ne smije
dogoditi da neko od pomenutih oruđa ne bude najefikasnije
brišćeno.

4.) Romanijski PO pri napadu treba da bude na oprezi od
pravca Sočica.

5.) Sve jedinice prije početka i za vrijeme akcije obavezno
treba da pokidaju sve telefonske veze na koje naiđu. Jedinice
koje budu napadale u blizini drumova treba da nastoje da ako
nema mostova za rušenje izgrade prepreke.

6.) Postupak sa zarobljenicima: Zarobljenike ne ubijati.
Sve zarobljenike upućivati u zarobljenički logor u Zakomu. Za-
robljenički logor urediće prateća četa divizije.

⁵ Vidi dok. br. 39.

U Rogatici se nalazi priličan broj izbjeglica. Postupak ovima treba da bude dobar. Sta će se s njima uraditi nar; se naknadno.

8.) Evakuacija plijena i oružja u Zakomo. Voditi rač da sp u redu evakuišu akumulatori, dinamo mašine za auto bilski motor, kante za benzin i sav tehnički alat. Zarobljene mehaničare i strojobravare dobro čuvati.

9.) Sve jedinice za dan akcije pripremiće rezervni obr hrane.

10.) XIX. Birčanska brigada sa dva bataljona ostaje q| prostoriji Grbići — Vraneši sa zadatkom neposrednog obezb denja divizijske i svih brigadnih bolnica. Jedan bataljon ove brigade biće na prostoriji Dobrašina kao divizijska rezerva, f

11.) Znaci raspoznavanja: redovni. Borbeni znaci: žir* drug Tito — živio drug Staljin.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara	Načelnik-kapetan	Komandant-major
⁶	Kolundžić ⁷	Stanić"

* Potpis nečitak. Naredbom Štaba Dvadeset sedme divizije br. 25 od 29. januara 1944. za vršioca dužnosti komesara Brigade postav" je Mile Milošević (vidi dok. br. 6—7. k. 987 u Arhivu Vojnoistorij« instituta).

⁷ Anton

⁸ Dragutin

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 13.
FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O
NNR, \NIZACIONCM STANJU I VOJNO-POLITIČKOM RADU
OBU U BRIGADI'

Kr VOJVOĐANSKE BRIGADE
13. februara 1944 god.

Izvještaj o organiza-
g: cionom stanju brigade.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Položaj

K. Prema Vašem traženju broj si. od 11. II t. g.² podnosimo
Vam izvještaj o unutarnjoj organizaciji ove Brigade.

I. VOJNIČKA ORGANIZACIJA.

Brigada je formirana 15. novembra 1943 godine. Vojnička
organizacija je izvršena prema postojećem statutu, izdatom od
strane Vrhovnog štaba N.O.V. Jugoslavije. U svome organiza-
cionom sastavu, brigada izgleda ovako:

Štab brigade, tehnička četa, tri bataljona (bataljoni se
sastoje od tri čete i radnog voda, sem III bataljona koji ima
četiri čete), intendanture i brigadnog saniteta.

Spisano brojno stanje brigade je 985 drugova i 147 dru-
garica.

Štab brigade:	po spisku	66	drugova	1	drugarica,
	na licu	6	„	1	
Pri štabu	po spisku	2	»		
brigade:	na licu	2	»		
Kuriri i	po spisku	7		2	
kuvarice	na licu	6		2	
Tehnička četa:	po spisku	58		2	
	na licu	54		2	

Tehnička četa ima sledeća odeljenja: minersko koje broji
6 drugova, pionirsko 6 drugova, odeljenje za vezu 12 drugova,
dva odeljenja za protivkolske puške 6 drugova, minobacačko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
jskog instituta, reg. br. 3—3. k. 1244.

¹ Vidi dok. br. 48.

odeljenje 9 drugova, ostalo je osoblje komande čete, ekono
bolničarka i konjovodci.

I. bataljon broji 276 drugova i 38 drugarica.

Štab bataljona:	po spisku 8	drugova i 2	drugarice
	na licu 8	2	„i j
1. četa:	po spisku 90	10	u i
	na licu 69	6	II
2. četa:	po spisku 83	U 6	II 1
	na licu 57		II 1
3. četa:	po spisku 68	12	II 1
	na licu 57	7	II •
Mitraljesko	po spisku 5	”	ii V
odeljenje:	na licu 5		II 1
Radni vod:	po spisku 22	3	II 1
	na licu 22	3	II J

II. bataljon broji 294 druga i 43 drugarice.

Štab bataljona	po spisku 15	drugova i 2
	n? licu 13	2
1. četa:	po spisku 79	8
	na licu 54	6
2. četa:	po spisku 79	13
	na licu 52	8
3. četa:	po spisku 76	1-1
	na licu 52	10
Mitraljesko	po spisku 10	1
odeljenje:	np licu 5	1
Radni vod:	po spisku 35	5
	na licu 24	2

III. bataljon broji 252 druga i 45 drugarice.

Štab bataljona:	po spisku 6	drugova i 2	drugarica.
	na licu 5	„ 2	„1
1. četa:	po spisku 48	„ 8	„
	ns licu: nalazi se u sprovodu regruta		
	za Srebrnik.		

2. četa:	po spisku	51	drug i	11	drugarica.
	na licu	34	„	7	
3. četa:	po spisku	78	„	10	
	na licu	48	„	5	
4. četa:	po spisku	51	„	10	
	na licu	36	„	4	
Radni vod:	po spisku	18	„	4	
	na licu	12	„	3	

Intendantura broji 52 druga i 5 drugarica.
na licu: 36 drugova i 5 drugarica.

Brigadni sanitet: po spisku 34 druga i 10 drugarica.
na licu 24 „ 10 „

Ukupno na licu: 733 druga i 102 drugarice.

Čete u svome sastavu imaju po dva voda a vodovi po dve desetine jačine 10—12 boraca.

Brojno stanje stoke: 23 jahaća konja i 80 tovarnih.

Za učvršćivanje vojničke organizacije i podizanje vojničkih kadrova, pri štabu brigade obrazovan je vojno-politički kurs, kome prisustvuju vodnici i desetari kao i po jedan politički delegat iz svakog bataljona, koji imaju uslove za dalje razvijanje. Broj slušalaca na kursu je 17 drugova.

Od formiranja ove brigade do sada je održan jedan ovakav kurs a sada je počeo i drugi.³

Štabovi bataljona održavaju kurseve sa vodnicima i desetarima celog bataljona po uputu izdatom od strane ovog štaba, kojim su obuhvaćena sva vojnička pravila, potrebna za vođenje borbe u današnjem savremenom ratu.

Komande četa po ovome uputu izvode obuku u slobodnim časovima sa svim borcima.

Sa komandantima bataljona i njihovim zamenicima održavaju se sastanci na kojima se raspravlja o najvažnijim pitanjima iz vojničke nauke kao i o problemima naše unutarnje vojničke organizacije.

II.

Politički život i rad u našoj brigadi organizovan je i odvija se uglavnom prema poznatim i učvršćenim metodama.

Postoje svi politički rukovodioci od političkih delegata vodova do komesara brigade.

B ' Detaljnije o radu kurseva i o broju polaznika vidi dok. br. 4—3, k- 1244 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

U cilju političkog podizanja naših jedinica usvojili ^{smQ} metod donošenja političkog plana za jedan određeni period vremena koji nije vezan za datum već za slobodno radno vreme. Politkomesar brigade na sastancima sa politkomesarima bataljona predlaže takav plan rada koji se na sastanku razrađuje i kasnije preko ostalih političkih rukovodilaca sprovodi u jedinicama. Uvek se teži da se taj plan putem kontrole ostvari. Nastojimo da u plan uđu životna i najaktuelnija pitanja kao: postanak i uloga AVNOJ-a, Nacionalnog komiteta, racionalno pitanje povezujući ga sa odlukama Nacionalnog komiteta po federativnom uređenju Jugoslavije.

Na redovnim radnim konferencijama četa i bataljona raspravlja se uglavnom o propustima i nedostacima jedinice i pojedinca. Ovakve konferencije održavaju se i prema konkretnim potrebama. Na političkim konferencijama koje se održavaju svakih 7 i 15 dana raspravlja se o vojno-političkim pitanjima i spoljnoj i unutarnoj situaciji.

Redovno se održavaju vaspitni časovi iz raznih nauka: istorije, geografije, fizike i dr.

Vaspitne grupe koje postoje u svim desetinama čitaju i prorađuju sa borcima pojedine materijale, na taj način u mnogome pomažu da se razvije interes boraca za događaje i razvoj.

Kulturno-prosvetni odbori su organizatori kulturno-prosvetnog života i u čvrstoj su vezi sa politkomesarima.

Rad sa narodom odvija se putem konferencija i priredaba u cilju stvaranja i učvršćenja narodno-oslobodilačke vlasti.⁴ j

Naši glavni problemi u političkom radu su:

- a) Buđenje šireg političkog interesa među borcima i aktiviziranje kulturno-prosvetnog života. Brigadni list ne postoji a bataljonski postoji samo u jednom bataljonu
- b) Osamostaljivanje najnižih i najneposrednijih političkih rukovodilaca — polit, delegata koji skoro nikada ne održavaju posebno vodne konferencije.
- c) Podizanje odgovornosti kod naših političkih rukovodilaca u radu, a naročito u odnosima prema narodu, na veći stepen.
- d) Sprovođenje veće kontrole nad radom.

III.

Ekonomsko stanje brigade je uglavnom sređeno.

Pri svakom bataljonu postoje radni vodovi koji broje po 24 druga sa vodnikom i delegatom na čelu. Ovi radni vodovi

⁴ Bliže o tome vidi izvještaj političkog komesara od 13. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7—IB 1 k. 951 A).

K stanju da na vreme i dovoljno podmire potrebe bataljona. Kfca četa ima svoga ekonomu koji preko radnih vodova stara •e i organizuje ishranu svoje čete. U radnim vodovima postoje radionice sastavljene od 2 šustera za opravku obuće, dva majstora za pravljenje kožnih opanaka i jedan mesar.

Intendantura brigade je dosta dobro organizovana sa komdirom i politkomesarom na čelu. U pokretima ne čini etnje borbenim jedinicama. Organizovanje ishrane jedinica vrši se putem narodno-oslobodilačkih vlasti, [kao i] rekvizicija j konfiskacija, j uvek preko komisija.

Naši glavni problemi u ekonomskom životu su:

- a) Podizanje intendantske službe na veći stepen, naročito forsirati razvitak intendantata.
- b) Pojačanje organizacije u snabdevanju sa ishranom (podela sektora za ishranu intendantima bataljona, centralizacija ishrane ukoliko su jedinice na okupu itd.).
- c) Organizovanje radionica pri intendanturi koje još uvek ne postoje u potpunosti.

IV.

Sanitetska služba organizovana je na osnovu statuta Vrvnog štaba. Lekara nemamo.

Naši glavni problemi su:

- a) Učvršćenje sanitetske organizacije u vodovima, četama i bataljonima.
- b) Razviti i sprovesti higijenske mere da bi se sprečile pojave tifusa koje se katkad i u većem broju ispoljavaju.
- c) Razviti veću odgovornost kod naših bolničarki i sanitetskog osoblja.
- d) Snabdeti se sa sanitetskim materijalom.

Isparavanje odela i veša svih boraca u brigadi u stanju smo da izvršimo u roku od 48 sati.

Najosnovnije u svim sektorima rada jeste učvršćivanje organizacije.

V.

Obaveštajna služba ove brigade je osrednja. Šef obaveštajne službe brigade nastoji da istu organizuje i podigne na zvidan stepen. Glavni problem obaveštajne službe je nedovoljno podizanje četnih poverenika i bataljonskih šefova Ob. C.

Naročito u poslednje vreme posvetila se pažnja da se o fl
nedostaci otklone, zbog čega je održano više sastanaka sa b9
taljonskim šefovima Ob.C. i četnim poverenicima.

Dobre rezultate dala je obaveštajna služba u pogigA»
razbijanja četničkih bandi, svi narodni neprijatelji koji nisu
do sada uhvaćeni uvedeni su u spiskove. Isto tako pokazala«
dobre rezultate u pogledu razbijanja zelenoga kadra.

Štabovi bataljona i komande četa nisu u dovoljnoj meri
pomogli razvijanju obaveštajne službe u njihovim jedinicama
našto im je skrenuta pažnja prilikom sastanka sa štabom
brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
A.⁵ Mijović

Načelnik
Svet.⁸ Stojanović

Komandant
Bikić⁷

(M. P.)

⁵ Arsa
⁸ Svetisla /
⁷ Stevan

vtEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
StiRU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA
a PROSTORU KAŠELJI — SIMIJOVO — ZVIJERINA OD
NA 9. DO 13. FEBRUARA 1944. GODINE¹

HERCEGOVAČKE BRIGADE
NO.V. JUGOSLAVIJE
I ' Pov. broj: 77
13. februara 1944. g.
u 15 sati
s. Dunderi
(Vranjska)

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

Gdje bude

1. — 9. o. mj. jedna švapska kolona u jačini do 80 vojnika pojavila se od sela Bijoci prema Domaševu. Naš »4< [bataljon] sa jednom svojom četom ih je razjurio, progoneći ih prema Ljubinju. Gubici neprijatelja nam nijesu poznati.

U isto ovo vrijeme, zahvaljujući velikoj sniježnoj mečavi, druga kolona Švaba u jačini do 150 boraca uspjela je da neopazeno od jednog našeg voda, koji je bio u zasjedi, dođe od pravca Krtinja i uđe u Domaševo. Ova švapska kolona je zanoćila u Domaševu. Mi smo je napali u toku noći, nanijevši im 4 mrtva i više ranjenih.²

Od 9. na 10. o. mj. čitava brigada izvršila je pokret preko Sćenica — Morče — Viduško polje — Zvijerina. U toku našeg kretanja, bili smo praćeni od jednog neprijateljskog izviđača, koji je raketama označavao naše kretanje. Izbijajući poviše same Zvijerine primijetili smo neprijatelja u jačini od 130 do 150 Švaba na Osmić Gomilama. — Jedan naš bataljon odmah je preko Krstača upućen da ovlada sa Simijovom i Kukunom, a sa dva bataljona u samu noć napadnut je neprijatelj na Osmić Gomilama. Bataljoni su u svom naletu razjurili neprijatelja, koji je ostavio deset mrtvih, dok je ranjenih moralo biti mnogo više. Zaplijenjen je jedan laki bacač, 2500 metaka i druge

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 17—9. k. 1144 I.

< i ⁵ Vidi dok. br. 154.

* Aviona

spreme. Vjerovatno da je bilo ostalo još oružja, ali uslijed velikog snijega i mećave nije se moglo pronaći.

Od 10. na 11. brigada je izvršila pokret od Zvijerine p n 9 Vranjskoj i razmjestila se na prostoriji: Krstača — Simijovo — Todorići — Dunderi — Novčiči — Kešelji. Na ovoj prostoti I nalazimo se i sada.

12. o. mj. jedna švapska kolona koja je od Dola došla u Zvijerinu (jačina do 150) pošla je bila preko Zvijerinstas klanca. Naša zasjeda ju je dočekala, nanijela im gubitke od mrtvih i ponovo ih povratila u Zvijerinu.⁴

2. — U svim ovim borbama mi smo imali dva mrtva, ranjenih i tri slučaja težeg smržavanja. Jedan drug umro od gnojnog zapaljenja pluća.

3. — Od 8. o. mj., kako smo krenuli iz Zagore pa 0*9 vamo, uvijek smo bili praćeni sniježnim mećavama i velikim nametima snijega. Naročito težak pokret bio je za brigadu od Ljubomira do Vranjskog, kojom prilikom morao je da se pri snijeg visine na nekim mjestima do jednog metra. Sve ovo prilično je iscrpljivalo naše bataljone, koji su ipak sa punim uspjesima rješavali zadatke postavljene pred njih.

4. — Koliko smo do sada mogli da saznamo, neprijatelj je pripremao koncentričan napad na našu brigadu u više pravaca.⁵ Od Ljubinja je kretalo 5 švapskih kolona u jačini od 70—200 boraca. Jedna kolona išla je prema Popovu [Polju] (razbijena od bataljona »Mihailo Čuzulan«);⁸ druga preko s. Drapići; treća preko Neum Kule i Bijoca (razbijena od našeg »4«); četvrta preko s. Gradac i Krtinja za Domaševo (napadnuta od našeg »2« u Domaševu); peta preko Vlahovića, gdje [je] do palila neke kuće i pobila kako saznajemo 12 neboraca, ali što još nije provjereno, i Dola za Zvijerinu (i ova kolona dočekana je od naših snaga i sa gubicima razbijena). Sa ovim kolonama nalazio se relativno mali broj četnika.

Iz Trebinja izašle su jače četničke bande (sitnički »Čerkezi«) u pratnji sa Švabama, koji su sa sobom imali i dva topa. Oni su zaposjeli komunikaciju Trebinje — Bileća. (Ove bande naš »1« uspješno je napadao u toku 8. i 9. ov. mj.)

Od Bileće kretale su 3 kolone. Jedna prema Plani; druga na Osmić Gomile (razbijena od našeg »4« i »5«); a treća lijevo od Osmić Gomila, samo ovu kolonu mi nijesmo osjetili. ;

Od Stoca pošla je jedna kolona pravcem Hrgud, pa Predolje a otuda za Zegulju (ova kolona u dva maha dočekana je od bataljona »Savo Belović« i naneseni su joj gubici).⁷

⁶ i ⁷ Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Južnohercegovačke NOP odreda od 18. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta. br. 30—9. k. 1144 I).

Iako izgleda od neprijatelja brižljivo pripremana ova kon-
 litrična ofanziva, u kojoj je moglo da bude angažovano do
 C-m Švaba i bradonja, za nas nije mogla da pretstavlja neku
 "o 'U opasnost, obzirom da smo brigadu imali uvijek skoncen-
 ve^anu i bilo nam se je lako obračunavati sa svakom neprija-
 Siskom kolonom napose.

m 5 — Na ovoj prostoriji ostajemo još 1—2 dana, da bi se
 ^Hgie bar malo poboljšalo. Zatim ćemo se prebaciti na pro-
 storiju Dabra i Davidovića.

g< — Smatramo da u ovome periodu sa naše strane nije
 Hbi održavanja veze sa vama onako kako bi to trebalo. Pri-
 dajemo to kao svoju grešku, ali ipak treba uzeti u obzir i vre-
 menske teškoće kao i veliki nekontrolisani prostor od naših
 gjaga, što nam je i onemogućavalo da šaljemo kurire.

7 — »3« bataljon još uvijek se nalazi sa nama. Njegova
 ,edna desetina, u momentu kad je bataljon imao pokret iz
 s Grkavci, bila je u izviđanju prema Zagori, i do sada još nije
 došla u sastav bataljona. Toj desetini bila je ostavljena veza.
 Vjerovatno da se ona sad nalazi u sastavu sa Šumskom četom i
 popovskim bataljonom.

I ' g — Po idućim kuririma, kad veza bude bolja, poslaćemo
 vam pisači materijal koji je iznesen iz Trebinja, kao i nešto
 gume za opanke.

▪ SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

,

KjHolkomesui
 Ćedo Kapor

Načelnik štaba
 Mustafa Dizdarević

Komandant
 N.⁸ Ljubibratić

(M. P.)

• Nikola

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O RADU I DEJSTVU BRIGADE OD 29. JANUARA DO 13. FEBRUARA 1944. GODI¹

Š T A B
XI. KRAJIS. N. O. UDARNE
BRIGADE
Str. Pov. Br. 28/44
13. II. 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja. —

ŠTABU IV. NOU DIVIZIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 29. I. 1944. god. do 13. II. 1944. god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem: •

29. I. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Babići. II bataljon — četa II bataljona bila je u zasjedi na cesti Kozarac — Ivanjska na Kiku, dok su ostale dvije čete pravile zasjedu na željezničkoj pruzi Ivanjska — Piskavica neprijateljskoj patroli koja se je kretala tom prugom. Sačekavši neprijateljsku patrolu čete su stupile u borbu i ubile 10 neprijateljskih vojnika i više ranili/ Uslijed brzog dolaska oklopnog vlaka čete su se morale povući. Čete nisu imale nikakvih gubitaka. III. bataljon izvršio je pokret iz s. Jutrogošta u s. Prusci. IV. bataljon na odmaranju u s. Palančište. Rađen je sa borcima pješadijski egzercir. Tehnička četa izvršila je parenje odijela.

30. I. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Babići. Sa ljudstvom rađena stražarska služba. II bataljon — jedna četa u zasjedi na cesti Kozarac — Ivanjska, dok su ostale dvije čete sa N.O. odborima izvršili konfiskaciju imovine narodnih neprijatelja u s. Omarska, Verići i Niševići. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11—1 4. k. 776 A.

² Vidi dok. br. 155.

rađeno o disciplini kao i poštivanju starješinskog kadra. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađeno rukovanje sa puškomitraljezom i ručnim bombama. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom na zanimanju — pješadijski egzercir.

ij i 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Babići. Ljudstvo na zanimanju — pješadijski egzercir. II. bataljon na odmaranju u s. Omarska. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Izvršeno parenje odijela. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Jedna četa na veče izvršila je osiguranje karavana, kojega je otpremљivala Komanda mjesta za srez Prijedor preko pruge ka s. Miljakovci. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađen pješadijski egzercir i ratna služba — nastupni marš.

1. II. 1944.— I. bataljon na odmaranju u s. Babićima. Ljudstvo izvršilo parenje odijela. II bataljon na odmaranju u s. Omarska. Jedna četa bila na osiguranju prevoza žita iz s. Piskavica. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom rađena nastava gađanja. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađeno iz pješ. egzercira prestrojavanje na mjestu i pokretu, razvijanje u strijelce i zauzimanje položaja. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađen egzercir — prestrojavanje na mjestu i u kretanju, ratna služba, nastupni marš i rad patrola.

2. II. 1944.— I bataljon na odmaranju u s. Babićima. Jedna četa bataljona bila je u zasjedi na pruzi Prijedor — Kozarac a prema želj. stanici Kozarac. II bataljon izvršio je pokret iz s. Omarska u s. Božići. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom rađena nastava gađanja. IV bataljon izvršio je akciju na neprijateljske bunke na pruzi između Kozarca i Prijedora. Neprijatelj je bio protjeran iz 2 bunkera. Tom prilikom zarobljen je jedan neprijateljski vojnik i zaplijenjena 1 cijev od teškog bacača.³ Neprijateljske žrtve su nepoznate. Bataljon nije

³ i ⁵ Vidi dok. br. 160

imao nikakvih žrtava. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Na večer izvršila je go-
ciju na neprijateljske bunkere na pruzi Prijedor — Kozarac u sadejstvu sa snagama IV bataljona. U akciji je uzeo učešća prateći vod i lakim brdskim i protukolskim topom. Minirani vod izvršio je kidanje pruge na 3 mjesta, četa je imala 1 mrtvog druga.

3. II. 1944. — I bataljon izvršio je pokret iz s. Babići u Balta Jaruge. II bataljon na odmaranju u s. Božići. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom rađena ratna služba. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Istog dana održana je konferencija sa članovima štabova bataljona i štaba brigade u prisustvu zamjenika⁴ komandanta IV. NOU Divizije i drugovima iz politodjela Divizije.
4. II. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Balta Jaruge. II bataljon na odmaranju u s. Božići. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Istoga dana održana je konferencija članova štaba brigade, u prisustvu zamj. komandanta IV. NOU Divizije i drugova iz politodjela Divizije, sa članovima štabova bataljona, komandi četa, vodnicima i deseterima.
5. II. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Balta Jaruge. II bataljon na odmaranju u s. Palančište — Božići. U 12 sati naišla je jedna neprijateljska kolona cestom Prijedor — Kozarac od 11 kamiona i 2 tenka. Bataljon je vodio borbu i odbio neprijatelja, koji se je povratio u Prijedor.⁵ Gubici neprijatelja nisu poznati. Bataljon je imao 6 ranjenih drugova. III bataljon bio je u zasjedi na brdu Pošti i Dinari. Na večer je izvršio osiguranje prevoza žita za Podgrmeč. Četa koja je bila u zasjedi na Dinari sukobila se je sa neprijateljem, koji je imao namjeru da pljačka DO selima. Neprijatelj je bio protjeran uz gubitke od 2 ranjena vojnika. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađena nastava

⁴ Vojo Todorović

gađanja. Tehnička četa imala je četno vojno savjetovanje. Ljudstvo na odmaranju.

- U 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Balta Jaruge. Sa ljudstvom rađena borbena obuka. II bataljon na odmaranju u s. Božići. Jedna četa bila je [na] osiguranju za prevoz ranjenika i materijala za brig. Intendanturu, koji se je prenosio od Intendanture IV Divizije. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Održana je bataljonska konferencija. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađeno [opis] puške, puškomitraljeza i teškog mitraljeza. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište.
7. II. 1944. — I bataljon u pokretu prema D. Podgradcima. II bataljon u pokretu u s. Balta Jaruge. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Naveče je vršeno osiguranje prebacivanja žita za Podgrmeč. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađena jedinačna obuka. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište. Sa ljudstvom rađeno pješadijski egzercir — kretanje i okretanje i pušćane radnje.
- 8.11.1944.— I bataljon na odmaranju u Donjim Podgradcima. II bataljon vršio je mobilizaciju u Kozarcu, a sa jednim dijelom snaga davao je osiguranje prema Prijedoru u stanici Kozarac. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom rađeno kretanje i okretanje na mjestu kao i borbena obuka. IV bataljon izvršio je mobilizaciju u Kozarcu. Tehnička četa bila je u zasjedi na cesti Prijedor — Kozarac za vrijeme dok su dva bataljona vršila mobilizaciju.
9. II. 1944.— I bataljon na odmaranju u s. Donji Podgradci. II bataljon: jedna četa u zasjedi na pruzi radi osiguranja prebacivanja materijala koji je išao brigadnoj Intendanturi a jedna u zasjedi prema stanici Kozarac za vrijeme priredbe koju je davala Glumačka ekipa u Kozarcu. III bataljon bio je u zasjedi na pruzi Bos. Novi — Ravnice gdje je sačekao jedan neprijateljski transport vojske, digao lokomotivu i dva vagona u zrak i stupio sa neprijateljem u borbu. Neprijatelju je pritekao iz Bos. Novog blindirani

voz, koji je naišavši na rastrganu prugu i; iz šina. Takođe je jedan tenk, koji je pošao pomoć napadnutom transportu, naletio na minu i uništen je. U borbi neprijatelj je imao 50 mrtvih i više ranjenih.⁶ Bataljon je imao 1 mrtva — poginula i 6 ranjenih drugova. IV bataljon na odmaranju u s. Palančište. Sa ljm. stvom rađeno: zauzimanje neprijateljskih bunkera na juriš, korišćenje prirodnih i umjetnih zaklona, postavljanje zasjeda, opkoljavanje neprijatelja itd. Tehnička četa na odmaranju u s. Palančište.

10. II. 1944. — I bataljon u Donjim Podgradcima. II bataljon — 2 čete na mobilizaciji ljudstva u s. Omarska, dok je jedna vršila osiguranje prebacivanja materijala preko pruge za brig. Intendantuni. III bataljon na odmaranju u s. Prusci — čišćenje oružja. IV bataljon izvršio je pokret u s. Marini. Tehnička četa izvršila je pokret u s. Marini.
11. II. 1944. — I bataljon vršio je mobilizaciju u Lijeve Polju. II bataljon vršio je mobilizaciju u Omarskoj i Piskavici. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Sa ljudstvom rađeno o dužnosti patrole i izviđanje pojedinih predjela. IV bataljon na odmaranju u s. Marini. Tehnička četa na odmaranju u s. Marini.
12. II. 1944. — I bataljon vršio je mobilizaciju u Lijeve Polju. II bataljon vršio je mobilizaciju u Omarskoj i Piskavici. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Održana je konferencija komandanta brigade i zamj. komandanta IV. NOU Divizije sa članovima štaba bataljona. Ljudstvo na odmaranju. IV bataljon na odmaranju u s. Marini. Izvršeno čišćenje oružja. Tehnička četa na odmaranju u s. Marini.
13. II. 1944. — I bataljon vršio je mobilizaciju ljudstva u Lijeve Polju. II bataljon vršio je mobilizaciju ljudstva u Omarskoj i Piskavici. III bataljon na odmaranju u s. Prusci. Održano savjetovanje štaba brigade u prisustvu zamj. koman-

⁶ U akciji su učestvovali i dijelovi Kozarskog NOP odreda (vidi dok. br. 4—3, k. 1625 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

danta IV NOU Divizije sa članovima štaba bataljona, komandama četa, vodnicima i desetarima. IV bataljon na odmaranju u s. Marini. Tehnička četa na odmaranju u s. Marini. Jedinica je u toku 16 dana imala sljedeće:

- Gubici: a) *vlastitih*: oficira 1, boraca 2 *poginulih*
b) *neprijat.*: boraca 60 *poginulih*.
boraca 1 *zarobljen*.

2) **Plijen:** 1 cijev od velikog bacača.

3) **Naročito:** Uništen: 1 tenk, 1 lokomotiva i 2 vagona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
kapetan
Ljub.⁷ **Crnobrnja**

(M. P.)

Komandant
Žarko*

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 13. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVEETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA KOD MEKE GRUDE¹

ŠTAB

**XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE**

Broj sl.
Dana 13-11 1944 u 13⁴⁵ čas.
s. Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

O našim akcijama u toku dana — 10. i 12. februara t. g. izvještavamo vas sljedeće:

1. — Na dan 10. o. mj. dobili smo izvještaj da je jedna kolona Švaba stigla u s. Brestica i da ima namjeru da se ne-

' Ljuban
' Zgonjanin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoetorfskog instituta, reg. br. 15—4, k. 1144 I.

kažnjeno od naših snaga probije za Bileću. Jačina ove kolone je bila oko 600 Švaba. Ovoga dana sa njima je bilo i četnika i ostali su i dalje sa njima, a vjerovatno je da su ovi služili Švabama kao vodiči. Naoružanje Švaba je bilo dosta dobro. Imali su 1 teški mitraljez, 1 bacač i oko 30 puškomitraljeza (šaraca). Ostalo teško naoružanje i komoru ostavili su u Gacku. Moral i borbenost ovih Švaba je bio slab i mi su zadatak da se probiju za Bileću i da sa našim snagama primaju borbu sem ako ih mi napadnemo.

Ova kolona iz Brestica je krenula preko Hodžićke Luke — Kovačev Do — G. Meka Gruda i vjerovatno bi produžila preko Rogova za Planu. Pokret iz s. Brestice otpočeo im je oko 14 časova.

Mi smo im presjekli put sa jednim bataljonom na prostoru k. 924 — Meka Gruda (k. 992), a sa drugim bataljonom napali smo ih bočno na prostoru Avtovac (k. 909) — Popov Do — k. 901. Poslije vođenja borbe natjerali smo Švabe na povlačenje, koje su vršili neuredno.² U ovoj borbi ubijeno je 15 Švaba, a bilo je i više. Ranjenih Švaba bio je veći broj. Prema izjavi uhvaćenih Švaba ovoga dana oni kažu da je bilo 10 i više mrtvih, a ranjenih da su imali dosta.

Zaplijenjeno je: 1 sanduk municije, 5 ređenika od šaraca, 10 fišeklja, nešto hartije, nešto sprema i cipela. Još je zaplijenjeno i 5 pušaka i neke bombe.

Naši gubici u ovoj borbi bili su 2 mrtva i 3 ranjena. Među ranjenima je i zamjenik komandanta 4. bataljona, drug Mato Dutina. Među poginulim je i drug Vaso Popara. koji je bio vodnik u jednoj četi 4. bataljona.

Švabe su se u toku noći povukle sa glavnim snagama u s. Brestica, a jedan dio njihovih snaga bio je smješten u s. Kovačev Do. Za vrijeme bivakovanja držali su jača obezbjeđenja. Smješteni su bili pod šatorima.

Mi smo naše bataljone povukli u Pod Planik sa zadatkom da izviđaju dublje u pravcu neprijateljskih položaja i da drže sa njime stalni dodir. Pored toga izviđano je u pravcu G. Meke Grude i Plane. U ovom napadu učestvovao je naš 3. bataljon i 4. bataljon bez jedne čete.

Vezu smo imali sa odredom »Miro Popara«, koji je napadao Nijemce u desni bok od pravca Ograđenica (k. 961). Pored toga imali smo vezu i sa 4. bataljonom XII brigade, koji je bio u s. Njivice.

Pošto smo se smjestili u s. Pod Planik, organizirah smo službu obavješćavanja i izviđanja tako da nam ova kolona ne izmakne neopaženo i nekažnjeno u pravcu Plana — Bileća. j

² i ¹ Vidi dok. br. 166.

i 2____Na dan 11. o. mj. ova kolona nije vršila nikakve
fc^jjj.gte. sem što je slala patrole u Tucakov Do radi obavje-
"f1Sanja i prikupljanja hrane.

P" j^a dan 12. o. mj. ova kolona je poslije poia noći predu-
Bg pokret preko G. Meke Grude u namjeri da se probije za
Bileću. Ova kolona imala je jača bočna obezbjeđenja i za-
štitnico

Obezbjeđujući dijelovi našeg bataljona su **primijetili**
blagovremeno pokret i napali **ovu kolonu**. U napadu je uče-
stvovao »3« i »4« bez jedne čete. Borba je trajala čitav dan
i **mi smo napali neprijateljske pobočnice i zadnje dijelove**.³

Pored toga preduzeli smo mjere osiguranja od pravca
Bileće. kako ne bi dozvolili Švabama i četnicima iz Bileće da
I nriteknu u pomoć ovoj švapskoj koloni.

Ceta 4. bataljona i jedna četa 2. bataljona spustile su
se u s. Trnovica, tako da neprijatelja napadnu u lijevi bok
kada se bude kretao od Plane preko Bijele Rudine za Bileću.

Na prostoru Meka Gruda — Rogovi — Plana neprija-
telj je imao od 40—50 mrtvih i mnogo više ranjenih. Ovo su
»»tvrdili i njemački ranjenici, kao i ranjeni oficir, koji je hva-
lio našu borbu, a naročito je isticao jačinu i žestinu naše borbe
na Rogovima. Od mrtvih Nijemaca bila su 2 oficira i 3 po-
doficira.

Zaplijenjeno je: 4 šarca, 3 mašinke, 1 pištolj, 15 pušaka,
1.500 metaka, 2 torbice, 1 dvogled, nekoliko bombi, 20 pari
cipela, 20 čebadi, 20 šatorskih krila, 5 šinjela, 20 rančeva i
dosta odijela koje su borci iskoristili.

Naši gubici ovoga dana bili su 7 mrtvih i 4 ranjena.
Poginuo je i komandant 3. bataljona, drug Marko Vukoje, koji
je uračunat u gore navedeni broj mrtvih.

Nijemci su pod zaklonom mraka uspjeli da se povuku za
Bileću. Glavna njihova kolona išla je od Plane preko Podo-
soja na Zaušje za Bileću, a njihova lijeva pobočnica išla je
putem. Oko 11 časova njihovu pobočnicu kod Mokrog Dola
napala je jedna četa 2. bataljona i tom prilikom je ubila
15 Švaba.

Četnici i Švabe ovoga dana su držali Hadžibegovo Brdo
— Modropac — Dubovac — Čurjen, a bilo ih je oko 100 u
s. Podgorje.

U akcijama oba dana ubijeno je oko 70 do 80 Švaba,
među kojima 2 oficira i 3 podoficira i zaplijenjen gore nave-
deni materijal. Naši gubici u borbi oba dana bili su 9 mrtvih
i 7 ranjenih.

3. — Primili smo 50.000 (pedeset hiljada) kuna, koje
ste nam poslali za otplatu radio aparata. Dostavljamo vam
priznanicu.

4. — Za komandanta 3. bataljona predlažemo druga Bo-
ljanovića Kostu, dosadašnjeg komandira čete u 1. bataljonu

5. — U vezi vašeg naređenja Pov. br. 127 dostavljamo
vam sljedeće: U Bileći ima oko 750 četnika, od kojih oko 200
nenaoružanih, i 450 Švaba. U toku jučerašnjega dana stiglo
je u Bileću oko 520 Švaba. Dakle jačina cjelokupne posade
garnizona Bileća je oko 1120 boraca.

U Vilusima se nalazi oko 500 četnika i kontrolišu p[^]
Viluse — Bileća.

Negdje oko Trubjele nalazi se VI Crnogorska brigada.»
Putevi Dubrovnik — Trebinje su minirani. Moral četnika u
Bileći je opao, a naročito poslije proglašenja, koje su dobili
od naše brigade. 12 boraca iz Vranjske je otišlo svojim ku-
ćama (dezertiralo iz Bileće).

Govori se da je X brigada vodila borbu na prostoru Kr-
stače — šimijovo i da je protjerala četnike i Švabe u Bileću.¹
O koloni Švaba koja je došla u Vlahoviće nemamo podataka.

Za neprijateljsku kolonu, koja je došla do Hrguda, go-
vori se da je razbijena od strane Sjevernohercegovačkog
odreda.²

Sa prostora sreza Nevesinje nemamo nikakvih podataka,
sem što se govori da ima oko 400 četnika. Sada smo dobili
izvještaj od jednog pozadinskog radnika da se u Nevesinju
nalaze 2 njemačka bataljona i da su prekjuče dolazili do Zo-
vog Dola da uzimaju stočnu hranu, ali ih je odred »Nevesinj-
ska puška« napao i protjerao.

Za kolonu koja je došla do Vlahovića govori se da je
produžila za Ljubinje, ali ovo nije potvrđeno. Detaljnije izvje-
štaje dostavićemo vam naknadno.

U Gacku, prema izjavi ranjenih Nijemaca, nalazi se 3
bataljona Švaba. U Gacku su Švabe ostavile sve teško nao-
ružanje.

Švapska kolona koja se iz Gacka probila za Bileću pri-
pada diviziji »Princ Eugen«. Zarobljeni izjavljuju da nemaju
nikakve ofanzivne namjere.

Detaljnije podatke o neprijatelju na teritoriji Hercego-
vine i o njegovim namjerama dostavićemo vam u toku s^jutra-
šnjeg dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik	V. d. komandantu
Špiro Srzentić	Drago Đukanović	Srećko Reić
(M. P.)		

¹ Vidi dok. br. 63.

² Vidi dok. br. 58.

³ Detaljnije o rasporedu i dejstvu Odreda vidi dok. br. 6—9, k.
1144 t i Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

**„4VJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG PROLETER-
ČUOG KORPUSA NOVJ OD 14. FEBRUARA 1944. ŠTABU
NCVIOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I DEJSTVU NE-
PRIJATELJSKIH SNAGA¹**

ŠTAB

Strogo povjerljivo

**T PROLETER, KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
OB. CENTAR**

Pov. br.sl. 14. II. 44 g.

Predmet: Dnevni izveštaj

**ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
— za Ob. Centar —**

I. — KONCENTRACIJA NEPRIJATELJSKIH SNAGA U LICI.

Prema izveštaju Ob. C. XIX div. od 10. II. 44 g. neprijatelj vrši koncentraciju svojih snaga i to:

1. — . . .
- 2.— Na liniji Zrmanja — Gračac koncentriše se 1. Alp. jäger div.² sa glavnim snagama u dolini reke Zrmanje, ...
- 3.— Isto tako obavešteni smo da se iz pravca Bihać — Lapac [kreće 373. »Tigar« div. navodno u pravcu Gospića.³
- 4 — Na komunikaciji Dobož — Derventa za sada se ne vrši nikakva koncentracija neprijateljskih snaga, kako je to bilo javljeno izveštajem od 12. II. (14. II. Ob. C. XI.)

II. — STANJE NEPRIJATELJSKIH GARNIZONA.

Stanje neprijateljskih garnizona nepromenjeno (kao u izveštaju od 11. II. 44.) sem što je neprijatelj sa izvesnim snagama pešadije i motorizacije zaposeo Bos. Grahovo,⁴ Strmicu i Tiškovac. Jačina i namere neprijatelja i dalje se ispituju. (11. II.) Naknadnim izveštajem od 14. II. izvešteni smo da je neprijatelj posle dva neuspela ispada u toku 12. i 13. II. u pravcu Martin Broda uz dosta velike gubitke odbijen tako da je na-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3—6, k. 731.

² i ³ Prva brdska divizija

¹ Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 104 i 105.

ft ⁴ Na ovoj prostoriji nalazili su se dijelovi Prve brdske divizije, ali su se 14. februara 1944. povukli u pravcu Knina. Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 57 i 148.

pustio i Kulen Vakuf⁵ 13. II., koga je bio zauzeo 10. II. 44. Isti izveštaj govori o zaposedanju Ripča od strane neprijatelja u toku 12. II.⁶ Podaci još nedovoljno provereni.

Pojedinosti: Iz zaplenjenih dokumenata ubijenog nemačkog obergefreitera 1. Alp. jäger div.⁷ u borbi Osredaka (Gračac — Bihać) 10. II. da se vid^{icil} kretanje iste divizije. Sa istočnog fronta ~~otšla~~ je za Grčku odakle je iz Larise krenula 23/XI 43. g. za Jugoslaviju i 28. XI. 43. stigla ie u Rašku. Zatim je stigla u Sandžak preko Novog Pazara, Sjenice i Prijepolja (20. XII.), u istočnoj Bosni je preko Čajniča, Goražda, **Rogatic**, Vlasenice, Zvornika, Tuzle i u Doboju (jJ XII.), preko Maglaja, Zepča u Zenici (13. I. 44 g.), Viteza u Travniku (15. I.), odakle kreće l8' I. preko Bugojna i dalje u Dalmaciju te u Kninu (26. I. 44. g). U Gračacu je oko 3. II. i ~~sada~~ se koncentriše u dolini reke Zrmanje.

S. F. — S. N.

Politkomesar

Ob. of. kapetan
Barjaktarević

Komandant
general-major
Koča Popović

(M. P.)

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 55.

BR. 62

UREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
K J U FEBRUARA 1944. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA
2A«?PORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI TEPURE — VR-
P®^ BICA I DULLCL — GALEŠINE'

ŠTAB

„YTV UDARNE DIVIZIJE
| m o V JUGOSLAVIJE
K ' Broj 120
Dana 14. IL 1944. g. u 8 č.
s. Poljice

»200«*

U borbi koja je vođena sa Švabama od 10 do 13 o. mj. ubijeno je 116 Švaba, a ranjeno mnogo više.³ Zarobljeno je 5 šaraca i prilično municije i druge spreme. XI brigada imala je 9 mrtvih i 7—8 ranjenih, XII brigada imala je jednog ranjenog, a Sjeverni odred imao je 4 ranjena.

U ovoj borbi sve jedinice zalagale su se potpuno, izvršavale svoje zadatke, što je za svaku pohvalu. U ovome su prednjačile jedinice XI brigade.

f Prema najnovijim podacima u Gacku i dalje ka Nevesinju ima nekoliko švapskih bataljona i jedna do dvije baterije topova sa više konja. O Stocu i Ljubinju nemamo novijih podataka. Švabe koje su došle u Bileću ne znamo da li su produžili i dalje.

VI Crnogorska brigada bila je 8 o. mj. na prostoru sela: Trešnjevo — Kuside.*

Od X brigade nemamo još izvještaja, niti znamo tačno gdje se nalazi.⁵

Pošto postoji mogućnost ponovnog prelaza Švaba od Gacka ka Bileći, kojom prilikom će vjerovatno iz Bileće vršiti bande i Švabe jači ispad radi prihvata, to —

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10—1, k. 1149 II.

* Sifrovani naziv Štaba Jedanaeste hercegovačke NOU brigade.

¹ Vidi dok. br. 49 i 60.

⁴ O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 35 i 63.

I * Brigada je u to vrijeme izvodila akcije na prostorijsi Simijovo — Zvijerina (vidi dok. br. 58).

N A R E Đ U J E M O :

1. — XI HERCEGOVAČKA N. O. U. BRIGADA:

Glavninu vaše brigade, a na slučaj nužde i cijelu, upotrijebite za zatvaranje pravca od Bileće ka Plani, a biti oprezan i na pravac od Dabar — Plana. Prema ovome najzgodnije bi bilo da jedan bataljon držite u s. Vrbica, jedan u **Pogledah** jedan u s. Kovači, a jedan u s. Tepure" s tim da ga po **potrebi** možete angažovati i ka Bileći.

Šaljemo vam protivkolsku pušku sa 50 metaka. Pri upotrebi iste pridržavati se strogo uputa.

Javite nam odmah da li se slažete da za komandanti; vašeg 4 bataljona postavimo druga Maksima Buluta. Ime **no-** vani bi mogao biti dobar komandant bataljona. ...

Za potrebe diviziske bolnice i pravljenje nosila uputićete joj 5—6 šatorskih krila, a po mogućstvu i više.

Drugu Janku Bjelici bi trebale jedne cipele, pa ako je moguće — uputite mu ih u Turuntaš.

2. — XII HERCEGOVAČKA N. O. U. BRIGADA:

Ostaće i dalje na prostoru Dulići — Danići — Galešine⁷ radi zatvaranja pravca od Gacka ka Kobiljoj Glavi. Vodite računa da držite stalnu vezu sa vašim bataljonom u s. Njivice koji bi trebao neprijatelja dočekati od pravca Kita — Kobilja Glava, a vi sa glavinom udariti u neprijateljska leđa pa i lijevi bok. Ukoliko Švabe krenu, vjerovatno vodiče **konje** pa i topove, pa stoga ledni udar svakako primijeniti, **upuštajući** ih u vaš obuhvatni raspored. Na slučaj da se počnu **povlačiti** preko s. Brestica, ojačajte vaš 4 bataljon sa bar još jednim i udarite ih sa leđa, nas izvijestite da bi i XI bar jednim bataljonom dočekala ih prije Plane. Jedan puškomitraljez nam odmah uputite (za Sjeverni odred) a i ratnu službu koju bi vam docnije vratili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Dragiša Ivanović

Načelnik štaba, potpukovnik
Rade Hamović

⁸ Vidi dok. br. 77

⁷ Vidi dok. br. 67.

POVIJEŠTENJE ŠTABA ŠESTE CRNOGORSKE NOU BRIGADE
OD 14. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE
NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I PREDSTOJEĆIM
ZADACIMA BRIGADE¹

Š T A B
ŠESTO CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 48
14 februara 1944 god.
u 12.30 čas.

ŠTABU XXIX. HERCEGOVAČKE DIVIZIJE NOVI

Položaj

Naša brigada nalazi se na prostorijskoj Jabuke — Kuside
fij južno od komunikacije Trubjela — Viluse. Položaje Omutić
— Božurovo Brdo — Lješevica — Crvena Kita drži neprijatelj
(četnici). Mi smo na položajima prema ovoj liniji položaja.
Zbog snijega za sada smo imobilizovani. II. Dalmatinska bri-
gada biće ovih dana na terenu Lješevica, stavljena je pod našu
komandu. Izvjesno vrijeme ostanuće na komunikaciji Nikšić —
Danilovgrad, a poslije će se prebaciti na prostorijsku Krivošije
— Konavli.²

Mi bi željeli pobliže znati kada bi mogli očekivati vaše
dejstvo i na kojoj prostorijskoj, odnosno pravcu (pobliže određeno).

Mi imamo u planu razbijanje četničkih bandi na prostorijskoj: Krstac — Kamensko — Trepča, gdje bi uhvatili vezu sa
Banjsko-vučedolskim bataljonom i s obzirom na situaciju roki-
rali ga prema vašoj sugestiji.³

8 ov. mj. u s. Broćanac kod Nikšića vodili smo borbu sa
četnicima. Ovi su imali 12 mrtvih i ranjenih. Selo je očišćeno
i uspostavljena narodna vlast.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 33—9, k. 1144 I.

² O rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi tom III, knj. 7,
dok br. 48 i 100.

³ U dopisu Štaba Dvadeset devete NOU divizije od 10. februara
1944, pored ostalog, o tome se kaže: »Najzgodnije bi bilo da vi razbijete
bande na prostoru: Trepča — Kamensko — Krstac, da uhvatite vezu
sa Banjskim bataljonom rokirajući ga u Tupanu i da tu ostanu do
hvatanja veze sa nama, te da bi koordinirali zajednički dalje akcije«.
©ok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 4—6, k. 1143 A.)

Mi smo vam u našem ranijem pismu naglasili za oružje. •
pa vas molimo da nas o tome obavijestite i iz koga pravca H
ga prihvatimo.

Da li ste dobili protivkolske puške sa 200 metaka? i

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Jovan Đurović

Komandant ^{major}
Veljko Zizic

(M. P.)

P. S. Od Štaba II. ud. korpusa obaviješteni smo da će
jedan član vašega štaba doći u Stab brigade, — radi utvrdi,
vanja zajedničkog plana.

Za štab, načelnik
Voj. Novović

BR. 64

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DESETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA BRIGADE OD 31
JANUARA DO 14. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

IX. KR. N. O. U. BRIGADE
14. II. 1944.
broj 10/44

Predmet: 15-to dnevni opera-
cijski izvještaj.—

ŠTABU X. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

U toku proteklih 15 dana, tj. od 31. januara do 14. febru-
ara o. g. naša brigada imala je sljedeće dodire sa neprijateljem:

31. I. 1944: U toku noći između 30. i 31. o. mj. napali smo
sa našim II bataljonom i četom i pol III ba-
taljona neprijateljski garnizon Donji Vakuf. II
bataljon je sa 2 čete napadao grad sa jugoi-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 12/3, k. 854.

stočne strane između komunikacija D. Vakuf — Bugojno, D. Vakuf — Jajce, dok je sa III četom u zajednici sa 1 vodom III bataljona napadao grad sa istočne i sjeveroistočne strane. Jedna četa III bataljona imala je zadatak da likvidira neprijateljska utvrđenja na sjevernoj strani grada Hadžića Hise. Borba je trajala od 23 časa 30. januara do 3 časa 31. istog mjeseca. Dijelovi II i III bataljona, koji su napadali grad sa istočne strane, kao i sa sjeveroistoka, ušli su u grad i prodrli do u sami centar. Isto tako, II četa II bataljona, nakon ispitivanja željezničke stanice, kao i dijela grada koji se nalazi na lijevoj obali rijeke Vrbasa, stigla je na most. Neprijatelj je iz utvrđenih zgrada u centru grada davao ogorčen otpor. Međutim, II četa III bataljona nije uspjela da likvidira spoljne utvrde van grada, a i radi jačega neprijateljskog otpora, kojemu je stiglo neposredno pred napad pojačanje u jačini od 500 vojnika, mi smo povukli oko 3 sata bataljone iz grada.² U ovoj akciji ubijeno je 9 neprijateljskih vojnika, dok ih je 13 ranjeno. Naši gubici su 2 mrtva i 9 ranjenih. Zarobljen je jedan neprijateljski vojnik. Naš I bataljon nalazio se je na položajima Ipota — Vukovo. IV bataljon je u toku toga dana marševao iz s. Brda preko Kupresa u s. Kopčić.

1. II. 1944: Poslije povlačenja II i III bataljona iz D. Vakufa bataljoni su postavljeni na položaje da mogu uspješno zatvarati pravac D. Vakuf — Bugojno. IV bataljon izvršio je pokret iz s. Kopčić u s. Rasavce sa zadatkom da kontroliše želj. prugu i cestu Jajce — D. Vakuf i da pravi zasjede.
2. II. 1944: Neprijatelj je oko 8 časova i 30 min. u jačini od 600 vojnika i 3 tenka potpomognut sa artiljerijom napao na položaje našeg II i III bataljona, na liniji Kutansko Brdo — Privraća — Urija. Borba je trajala do 16 časova, kada su naši bataljoni prisilili neprijatelja da se povuče u D. Vakuf. Gubici neprijatelja su 27 mrtvih i 54 ranjena. Naši gubici su 1 mrtav i 12 ra-

* Vidi dok. br. 157.

njenih. I. bataljon je u toku ovoga dana veo jednom četom bolnicu X divizije rijeke Vrbasa, dok je sa ostale 2 čete bio n starim položajima. IV bataljonu je nare<w! da se prebaci iz s. Rasavci u s. Prusac, kjjj rezerva na pravcu D. Vakuf — Bugojno. ^^

3. II. 1944: U toku ovoga dana nije bilo dodira sa ne^H jateljem.
4. II. 1944: Bataljoni su u toku ovoga dana radili vojnih i politički i sređivali se.
5. II. 1944: U toku ovoga dana nije bilo također pojav? neprijatelja. Bataljoni su bili na istim polo. žajima.
6. II. 1944: Oko 7 časova neprijatelj je u jačini od **20** vojnika napao na položaje našeg III bataljona i uspio da zbací njihovu jednu četú, koja se nalazila na predstražnim položajima u s. Uriji Poslije protivnapada, koji je izvršio III bataljon kao i 1 četa IV bataljona, neprijatelj se je oko 10 sati i 30 min. povukao u D. Vakuf.¹ Neprijatelj je imao 3 mrtva i 17 ranjenih vojnika. Naši gubici su radi grupisanja i radi jake artiljerijske vatre prilično veliki i to: 2 mrtva i 12 ranjenih. Zaplijenjena je jedna puška i nešto municije. Jedna četa I bataljona bila je na zasjedi na putu D. Vakuf — Jajce između Vijenca i Doganovaca. Ovaj bataljon je inao u ovoj borbi jednog lakše ranjenog, dok je neprijatelj imao nepoznat broj gubitaka.
7. II. 1944: U toku ovoga dana nije bilo pojave neprijatelja.
8. II. 1944: Ovoga dana smijenili smo naš III bataljon sa IV bataljonom, na položajima: Kopčić — Urija I bataljon je porušio na cesti D. Vakuf — Jajce jedan drveni most dug 8 m. kao i želj. prugu u dužini od 400 m. Jednu četú prebacio je ova

³ U dnevnom izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 9. februara 1944. kaže se: »Slomljen je jači otpor partizana južno i zapadno od D. Vakufa ...'« Osim navođenja gubitaka naših jedinica, drugih podataka o ovoj borbi u ovom izvještaju nema. Viš mikrofilm reg. br. MNO Zgb. 4/174—175 u mikroteci Vojnoistorijsk-instituta.

bataljon na desnu obalu Vrbasa sa zadatkom da napravi zasjedu iznad porušenog mosta.

9. II. 1944: Ovoga dana neprijatelj je u jačini 3 tenka i 90 kamiona prošao cestom D. Vakuf — Jajce, opravio most i prugu. Pred njih je iz Jajca došlo 10 neprijateljskih kamiona do porušenog mosta. Četa I bataljona koja je bila u zasjedi pripucala je i povukla se u pravcu s. Bavar. Na položajima ostalih bataljona nije bilo nikakvih promjena.
10. H. 1944: Naš I bataljon je napravio zasjedu sa 2 čete na putu Jajce — D. Vakuf. Neprijatelj je iz Jajca sa 30 kamiona i 1 tenkom išao prema D. Vakufu, koji su ujedno pratili voz, natovaren sa drvima i rudom od 9 vagona. Prilikom napada neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih, dok smo mi imali 2 mrtva i 3 ranjena.
11. II. 1944: U 8 sati u jutro neprijatelj je napao na položaje IV bataljona u s. Urija, izbacio njihovu jednu četvu, koja se nalazila na predstražnim položajima. Drugi neprijateljski dijelovi u jačini 250 vojnika, 3 tenka i 18 kamiona nadirali su u 2 kolone, paralelno cestom D. Vakuf — Bugojno. Radi nevremena neprijatelj je uspio radi slabe kontrole našeg IV bataljona da se probije i uđe u Bugojno,⁴ oko 11 časova. Dijelovi III bataljona poslije otvaranja borbe najurili su neprijatelja u jačini 50 vojnika sa Urije u pravcu Vakufa. U ovoj borbi imali smo jednog lakše ranjenog. Zarobljeno je 1.000 komada municije, 5—6 šatorskih krila i čebadi. Neprijateljski gubici nisu nam poznati.
12. II. 1944: Raspored naših bataljona je ovakav: III bataljon s. Ždralovići sa glavninom i sa prednjim dijelovima u s. Poriču i Čipuljiću, kao i na brdu iznad s. Kotezi, k. 744. IV bataljon smješten je u s. Pruscu, a prednji dijelovi su na

⁴ U Bugojno su ušli dijelovi Trista šezdeset devete legionarske divizije (»Vražje«). Vidi dnevni izvještaj Komande Jugoistoka od 12. februara 1944. godine. U izvještaju, pored ostalog, kaže se i ovo:

I »...I brd. div.

t... Grupa Fezer (Feser) u nastupanju ka Suj-ici sa zadatkom da w*tigne Kupres...« (Mikrofilm u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, feg. br. Minhen 5 1163—1169 (1109—1115.)

Uriji i na brdu iznad s. Guvna. II bataljon je na istim položajima, s. Privraća — Kutansk₀ Brdo. Imali smo jednog mrtvog, a neprijatelj 4 izbačena iz stroja.

13. II. 1944: U toku ovoga dana radi rada sa IV bataljonoin koji je naš najslabiji bataljon, kao i radi sredenja, povukli smo isti bataljon u selo Koščanj. Radi toga naš III bataljon smo prebacili u s Prusac, da zatvara pravce Prusac — Bugojno Prusac — D. Vakuf, u zajednici sa II bataljonom.
14. II. 1944: Na položajima nema nikakvih promjena. J
- Gubici: a. vlastiti: mrtvih: 8 boraca, 1 vodni delegat
ranjenih: 11 boraca, 5 podoficira, 1 vodni delegat, 1 oficir, 1 komesar i 1 zamjenik komesara čete, te 1 komesar bataljona.
b) neprijateljski: mrtvih: 35, a ranjenih 80 vojnika i oficira.
Ovdje nije uračunat broj gubitaka naših, kao ni neprijateljskih u borbi na D. Vakufu, jer je to u prošlom izvještaju dostavljeno.
- Plijen: jedna puška, 6 šatorskih krila i čebadi i oko 1.500 komada municije.
U toku ovih 15 dana primijećen je napredak u pogledu borbenosti kod našeg III bataljona. Kod ostalih bataljona stanje je relativno dobro, jedino u našem IV bataljonu još je nesređeno Ceta toga bataljona, koja je 17. pr. mj. otišla za Glamoč, vratila se je u sastav bataljona. Dezerterstva u ovih 15 dana nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Pero⁵

Načelnik, poručnik
Šefik Talić

Komandant, major
SI. otsutaaj

(M. P.)

• Morača

na putu D. Vakuf - Jajce između Vijenca i Deganovaca. Ovaj bataljon je imao u ovoj borbi jednog kakšeg ranjenog, dok je neprijatelj imao nepoznat broj gubitaka.

7.II.1944: U toku ovoga dana nije bilo pojave neprijatelja.

8.II.1944: Ovoga dana smijenili smo naš III bataljon sa IV bataljonom, na položajima: Kopača - Urija. I bataljon je porušio na cesti D. Vakuf - Jajce jedan drveni most dug 8 m. kao i želj. prugu u daljini od 400 m. Jednu četu prebacio je ovaj bataljon na desnu obalu Vreša sa zadatkom da napravi zasjedu iznad porušenog mosta.

9.II.1944: Ovoga dana neprijatelj je u jačini 3 tenka i 40 kamiona prošao cestom D. Vakuf - Jajce, opravio most i prugu. Pred njih je iz vjeka došlo 10 neprijateljskih kamiona do porušenog mosta. Četa I bataljona, koja je bila u zasjedi, pripucao je i povukla se u pravcu s. Zavr. Na položajima ostalih bataljona nije bilo nikakvih promjena.

10.II.1944: Naš I bataljon je napravio zasjedu sa 2 čete na putu Jajce - D. Vakuf. Neprijatelj je iz vjeka sa 30 kamiona i 1 tenkom išao prema D. Vakufu, koji su ujedno pratili voz, natovaren sa drva i rudom od 4 vagona. Kratkim napadom neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih, dok smo mi imali 2 mrtva i 3 ranjena.

11.II.1944: U 8 sati u jutro neprijatelj je napao na položaje IV bataljona s. Urija, izbacio njihovu jednu četu, koja se nalazila na pred stražnim položajima. Drugi neprijateljski dijelovi u jačini 250 vojnika, 3 tenka i 18 kamiona, nadirali su u 2 kolone, paralelno cestom D. Vakuf - Bugojno. Radi nevremena neprijatelj je uspio raditi slabe kontrole našeg IV bataljona da se probije i udje u Bugojno, oko 11 časova. Dijelovi III bataljona poslije otvaranje borbe, najurili su neprijatelja u jačini 50 vojnika sa Urije u pravcu Vakufa. U ovoj borbi imali smo jednog kakšeg ranjenog. Zarobljeno je 1.000 komada municije, 5-6 šatorskih krila i čebadi. Neprijateljski gubici nisu nam poznati.

12.II.1944: Raspored naših bataljona je ovakav: III bataljon s. Zdravolovci sa glavninom a sa prednjim dijelovima u s. Poricu i Čipuljicu, kao i na ordu iznad s. Kotezi, k. 744. IV bataljon smješten je u s. Prusac, a prednji dijelovi su na Uriji i na ordu iznad s. Gavnja. II bataljon je na istim položajima, Krivrača-Kutanjsko Brdo. Imali smo jednog mrtvog, a neprijatelj 4 izbačena iz stroja.

13.II.1944: U toku ovoga dana radi rada sa IV bataljonom, koji je naš najslabiji bataljon, kao i radi sredjenja, povukli smo isti bataljon u selo Košbane. Radi toga naš III bataljon smo prebacili u s. Prusac, da zatvara pravac Prusac - Bugojno, Prusac - D. Vakuf, u zasjednici sa II bataljonom.

14.II.1944: Na položajima nema nikakvih promjena.

Gubici: a. vlastiti: mrtvih: 9 boraca, 1 vodni delegat.
ranjenih: 11 boraca, 3 podoficira, 1 vodni delegat,
1 oficir, 1 komesar i 1 zamjenik komesara čete, te 1 komesar bataljona.
b. neprijateljski: mrtvi: 35, a ranjenih 80 vojnika i oficira.

Ovdje nije utađunat broj gubitaka naših, kao ni neprijateljskih u borbi na D. Vakufu, jer je to u prošlom izvještaju dostavljeno.

Plijen: jedna puška, 6 šatorskih krila i čebadi i oko 1.500 komada municije.

U toku ovih 15 dana primijeđen je napredak u pogledu borbenosti kod našeg III bataljona. Kod ostalih bataljona stanje je relativno dobro, jedino, u našem IV bataljonu još je nesredjeno. Četa toga bataljona, koja je 17. pr. mj. otišla sa Glamoč, vratila se je u sastav bataljona. Disertiranja u ovih 15 dana nije bilo.

Sart fašizmu sloboda narodu!

Polikomesar:

Komandant, pukovnik:

Komandant, major:

PREDENJE ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1944. POTCLNJENIM JEDINITAMA ZA IZVOĐENJE AKCIJA NA PROSTORU ŽEGULJA — ZVIJERINA I BREZOVA DOLA¹

Š T A B
V HERCEGOVAČKE BRIGADE
*** N o. V. JUGOSLAVIJE**
I Pov. Broj: 80
14. februara 1944. god.
u 16 sati
s. Dunderi

ŠTABOVIMA SVIH BATALJONA

Prema do sada primljenim podacima o neprijatelju saznali smo sljedeće: švapska kolona koja je bila došla u Zvijerinu, napustila istu i preko Dola i Radimlje otišla u pravcu Ljubinja.² Ove Švabe, kako pričaju mještani iz sela Dola i Zvijerine, uništili su svoju komoru u s. Brezova Dola, a u toku pokreta ka Zvijerini imali su 3 slučaja smrti od smrzanja. — Ovu istu kolonu naš »4« je dočekaao kad je pokušala da se probije ka Bileći, razbio je i vratio nazad, nanijevši joj gubitke od 8 mrtvih i više ranjenih. — Od pravca Uboska neprijatelj nije vršio nikakvih pokreta, a tako isto ni od Plane ka ovoj prostoriji. — Jedna neprijateljska kolona pri prodiranju od Gacka ka Bileći dočekan je kod s. Lađevići od naše **XI.** brigade i u ovoj borbi pretrpila je gubitke od 40 mrtvih, **među** kojima 2 oficira, kao i 4 »šarca«.³ Poslije ove borbe jedan dio ove razbijene kolone uspio je da se probije ka Bileći.

Iz svega navedenog vidi se da sve ove Švabe skupa ne predstavljaju nikakvu vojničku vrijednost, što nam treba da **dade** još više potstreka da ih progonimo i uništavamo svugdje i na svakom koraku, ne dajući im nijednog trenutka da predahnu.

U toku sjutrašnjeg dana još ćemo se nalaziti na ovoj prostoriji sa sljedećim zadacima:

- 1.) »1« ostaje i dalje na istome mjestu i izviđa u pravcu Pađena i Kukuna. Za slučaj da bi »4« bataljon bio na-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8—2/1, k. 1148 I.

¹ i ' Vidi dok. br. 173.

padnut od neprijatelja, odmah ga potpomognite ne čekajući za to specijalno naređenje od ovoga štaba

- 2.) »2« polazi večeras u 22 sata (10 sati) **tačno i bez i najmanjeg zakašnjavanja** iz svog sadašnjeg logora **pravcem:** Dlakoše — Vlahovići — Stanjevići, pa dalje **pored** s. Zubovići i ispod Poljica produžava do na s. Žegulja Ovdje pravi prezide (najmanje 4) i obrazuje **zasjedu** tako da sa jednom polovicom bataljona drži jednu stranu prezide, a sa drugom polovicom drugu stranu. Ovaj raspored izvršiti na svaki način u **potpunosti** prije svanuća, a svaki strijelac da napravi za sebe (ili po dva zajedno) rupe u snijegu tako da budu **potpuno** maskirani, kako bi se neprijatelj što uspješnije **izne-**nadio.

Po ovako završenim pripremama u najvećoj tišini sačekati neprijatelja koji vrši pokrete od Stoca ka Ljubinju i obratno, pustiti ga na najbliže otstojanje i dočekati snažnom vatrom. Budite energični i nastojte likvidirati neprijatelja za što kraće vrijeme, poslije čega se izbacite najbrže i uz potrebne zaštitnice i vratite se natrag u svoj logor.

Materijal koji zaplijenite šalžite odmah i bez odugovlačenja sa potrebnim osiguranjem sa ceste ka Vlahovići i dalje. Ne dozvolite da vas neprijatelj navuče i prinudi na dužu borbu, nego posao svršite najbrže.

Pod vašu komandu stavljaju se Sitnička četa i četa bataljona »Savo Belović«. Sitnička četa čekaće vas u s. Dlakoše, a ova druga u s. Stanjevići.

- 3.) »3« ostaje i dalje na starom mjestu s tim što će jedan vod staviti na raspoloženje intendantu brigade kao osiguranje za odlazak i rekviziciju hrane u s. Ubosko. 1
- 4.) »4« ostaje u starom logoru, pojačati budnost!
- 5.) »5« ostavljajući jače pojačanje sa puškomitraljezom na Sitnici, polazi sa dvije čete pravcem: Zvijerina — Brezova Dola koje opkoljava, a zatim upada u ovo selo i vrši pretres nastojeći da pronađe materijal koga su Švabe ostavile po uništenju njihove komore. U ovom istraživanju budite najenergičniji prema mještanima. Po završenom zadatku **hitno** se vratiti u vaš sadašnji logor. Pokret izvršite tako da selo Brezov Dola opkolite prije svanuća, a u samo svanuće upadnete u selo. Pri svom kretanju i za vrijeme bavljenja u selu budite oprezni *sa svih pravaca.*

- 6) *Intendant brigade* zatražiće od »3« jedan vod i sa istim će krenuti radi rekvizicije u selo Ubosko sutra ujutro u **tri sata**. Rekviziciju izvršiti u što kraćem vremenu, a odmah zatim vratiti se u sadašnji logor. Sa intendantom ide i ekonom brigade.

7.) »3« odmah po prijemu ovog naređenja **uputi** setinu kod ovoga Štaba, koja će noćas davati stražu pred Štabom, pošto »2« odlazi na zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

po Čedo Kapor	Načelnik Štaba Mus. R. Dizdarević	Komandant N.⁴ Ljubibratić

DOSTAVLJENO:

»1«, »2«, »3«, »4«, »5«

BR. 66

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 14. FEBRUARA 1944. ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O RASPOREDU ČETNIČKIH JEDINICA NA PROSTORIJI GORNJI I DONJI LEPENAC — SRBAC I BOS. KOBAS¹

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE

**XII. DIVIZIJE II. KORPUSAN. O. V.
HRVATSKE⁸**

Broj: Službeno
Dne 14/11. 1944

ŠTABU XI. NOU SRED. BOS. DIVIZIJE

Položaj

Prema prikupljenim podacima od 13. II. 1944 koje smo ili od Gavre Čirića. u Srpcu se nalazi štab četničkog Kor-

⁴ Nikola

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3—9 k. 893.

Naređbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. oktobra 1943. Korpus je preimenovan u Šesti korpus NOVJ (vidi tom II. knj. 1, Bilten za Oktobar 1943).

pusa.³ U njemu se nalaze 2 oficira Draže Mihailovića i 3 oficira Nedića i oko 100 naoružanih četnika. Među njima se Nikola Forkapa sa svojih 40—50 četnika.

U Kaocima se nalazi oko 50 četnika.

U Lepenici se nalazi Marko Vuković (Bradonja) sa 18 naoružanih četnika koji vrše dužnost žandarmerijske stanice a nalaze se kod ruske crkve.

U Lepenici nalazi se četnički bataljon Boška Stojkovića.

U vezi sa ovim Korpusom u Srpcu su Bundalo⁴ / p J Radić⁵ sa njihovom bandom. Njihova banda se nalazi od Srpcj I do Cardačana (Crni Vrh) i prema Orašju. Ima nešto bande još 1 u Stojkovića Rijeci i Celarima (Donja Lepenica).

Pošto se tu nalaze četničke glavešine koje bi trebalo poći svaku cijenu likvidirati da bi mogli na ovom terenu uspješno politički raditi, mišljenja smo da protiv njih poduzmemo zajedničku akciju. Istu bi morali poduzeti kroz dva dana, jer oni misle da ćemo mi da pređemo preko Save pa se zato i zadržavaju u Srpcu. Međutim ako doznaju da mi ostajemo tu, još ako krenemo prema njima, oni će vjerojatno pobjeći. Mišljenja smo da bi trebala jedna brigada da nastupa s desne strane Vrbasa, a mi bi od Pasje Pravde preko Lepenice prema Srpcu 1 od Bos. Kobaša prema Srpcu.⁶

U koliko će moći doći koja brigada protiv četnika, vi napravite plan i pošaljite po ovoj patroli bar do 17 0. mj. do podne. U koliko su ostale brigade zauzete drugim zadacima, mi ćemo da krenemo sami protiv njih i to 17 0. mj. na večer.

Izvijestite nas najhitnije po ovoj patroli o vašim namjerama u vezi sa ovom akcijom.

Mi danas krećemo u akciju preko Save i to: na Zivike, Pričac i Slav. Kobaš. Akcije su uglavnom ekonomskog karaktera, a vjerovatno će biti i nešto oružja, jer se u Kobašu nalaze 2 šarca pored još izvjesnog broja pušaka.

Kod nas se nalazi jedna četa XIV. brigade i s njom zamjenik komesara bataljona, kao i drug Doko iz područja koji vrše sakupljanje hrane na bazi dobrovoljnog sakupljanja a pored toga rekvizicijom i konfiskacijom. Po istom pitanju radi i jedna četa iz Proleterske divizije⁷ sa intendantom iste.

³ Vjerovatno Štab Srednjobosanskog četničkog korpusa čiji je komandant bio Lazar Tešanović. (Vidi dok. br. BH-V-11785 u Arhiva Vojnoistorijskog instituta.)

⁴ Ljubo

⁵ Rade Radić, četnički komandant. Na procesu Draži Mihailoviću 1946. osuđen na smrt.

⁶ Vidi o tome dok. br. 107.

⁷ Vidi dok. br. 96.

I Sa Slavonijom imamo vezu i **prije** par dana **dobili** smo
^Lgtan broj cipela i nešto ostale **spreme**.

Naše jedinice se sada nalaze na sektoru Korovi — Vlak-
Nova Ves — Smrtići, sa zadatkom da politički obrađuju
P * . i pomažu i osiguravaju sakupljanje hrane.

Izvijestite nas o namjerama neprijatelja u koliko ste upo-
ti> **kao** i o situaciji kod vas.

V Pošaljite nam znake raspoznavanja, pošto nam stari sutra
izlaze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

•ftiitkomesar
Seniug"

(M. P.)

Načelnik štaba
Poručnik
Mile Puškarić

' Narodni heroj Ivan Senjug Ujak. Poginuo 22. avgusta 1944. u
Grubišnom Polju kao komandant Dvanaeste slavonske brigade.

BR. 67

**ZAPOVIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE NO
BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1944. ŠTABOVIMA PRVOG I
ČETVRTOG BATALJONA ZA SMJENU¹**

**STAB
XII HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE**

Broj 35

14. februara 1944 g. u— č.
selo St. Dulići

Z A P O V I J E S T
(sekcija Gacko: 1 : 100.000)

Jučer pred večer opet je jedna švapska kolona nepoznate jačine izašla iz Kule na Bresticu. Naš »4« [bataljon] koji nas je izvijestio o tome trebao ih je napasti u slučaju njihovog nadiranja prema Bileći, dok bi ih oko Meke Grude dočekali dijelovi XI. Hercegovačke brigade² zajedno sa partiz. batalionom »Miro Popara«.³

Sada nam je stigao izvještaj od našeg »3«, da [je] jutros oko 9.30 sati poslala jedna neprijateljska kolona jačine oko 50 ljudi iz Avtovca u pravcu s. Mulje, a druga jačine do 25 u pravcu Samobora. Ove kolone su sigurno pošle radi pljačke.

Prema posljednjem izvještaju našeg »4«, njegova četa jt u dvodnevnom borbama sa Švabama pokazala visoku borbenos\ i vještinu, te je ubila 19 Švaba, a ranila ih mnogo više, što mnogo prevazilazi i samo brojno stanje te čete. Pri tome je imala svega 1 lako ranjenog. Ovakav rad boraca i rukovodilaca našeg »4« je za pohvalu.

Radi potrebe odmora našeg »4«, kao i postizanja zaostataka u radu sa istim,

N A R E Đ U J E M O :

- 1.— »1«. Čim večera polazi večeras pravcem s. St. Dulići — Danići — Pržine pa preko Razbijenog Korita u s. Slivice odnosno Njivice, gdje smjenjuje naš »4«. U

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3—1/1, k. 1151 I.

² Vidi dok. br. 49 i 60.

³ Detaljnije o akcijama pomenutog bataljona vidi izvještaj Štaba Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 13. februara 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 6—9, k. 1144 I).

i potpunosti se upoznajte sa dužnostima koje je imao naš »4«. Vezu sa Štabom divizije održavajte svakodnevno, a prvi izvještaj im podnesite čim primite dužnost od »4«! Održavajte vezu takođe sa dijelovima XI. Brigade, koji se nalaze oko Panik — Golobrđa. Naročito budite budni i oprezni prema Kuli i Brestici i o svemu sa tog sektora obavještavajte Stab divizije i XI. brigadu. Prije polaska iz sadašnjeg kantonmana neka komandant navrati u ovaj štab radi prijema detaljnijih uputstava.

9 _____ »4«. Čim stigne naš »1« i vi mu predate dužnost, odmah krenite sa bataljonom pravcem Razbijeno Korito r _____ Pržine — Danići — Dulići — Kamenjače, gdje ćete se smjestiti, obezbjeđujući se od pravca s. Kazanci. Nastojte da u s. Dulići stignete sutra najkasnije do 8 sati, kada da se komandant navrati u ovaj Stab u s. St. Dulići.

» _____ »2«. Ostaje u svom dosadanjem kantonmanu. U toku L noćasnje noći vaša je dužnost da osigurate prolaz našem »1« i »4« od pravca s. Cernica — Sarića Grede. Održavajte svakodnevno vezu sa »1« u s. Slivice.

4 _____ »3«. Ostajte u svom dosadanjem kantonmanu sa i istim zadacima. Obzirom da Švabe češće, kao i danas, izlaze na Samobor, bilo bi vrlo zgodno da vi uputite tamo jednu zasjedu, koja bi u potpunoj tajnosti sačekala ove pljačkaše i dobro ih pomlatila. To bi po našem mišljenju trebalo učiniti noću, da zasjeda ne bude otkrivena, u kome cilju spriječiti svako kretanje mještana. Nastojati zgodnim vezama, odnosno preko kanala koji su vam poznati, kontrolisati stanje i promjene kod neprijatelja [u] Avtovcu i Gacku, u koju svrhu ne žaliti ni materijalnih nagrada pa i novac.

Ishrana iz određenih kantonmana i obližnje historije.

Ovaj štab ostaje i dalje u s. St. Dulići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

Načelnik
Franko Tomaić

Komandant

NAREĐENJE ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 14. FEBRUARA 1944. POTCI NJENIM JEDINICAMA ZA POKRET I SMJEŠTAJ NA PRSTORIJI KAMENICA — VLAJLCL — STOJČEVLCL SLATINA¹

ŠTAB

XIII. PROLETERSKE BRIGADE

»RADE KONCAR-

Broj 87

14. II. 1944. godine

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA SAMOSTALNIH CETA XIII. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR.

U toku sutrašnjega dana tj. 15. II. ov. g. u 3 sata **posle** podne izvršit će sve jedinice pokret iz sadanjih baza na **nove** baze i to:

1. — I. Bataljon smestiće se u s. Kamenica, sa osiguranjem iz pravca komunikacije Novi Seher — Tešanj i Teslić. U ovim pravcima treba upućivati patrole sa jednim **p.** mitraljezom, patrole trebaju ići što dalje od sela gde **bataljon** logoruje. Odmah čim bataljon stigne u određenu bazu treba još u toku noći da organizuje rušenje pruge od Crne Rijeke u pravcu Studenci — Teslić. Most kod Crne Rijeke treba srušiti, u tu svrhu biće Vam dodeljena minerska grupa sa potrebnim eksplozivom. Po završenom rušenju pruge treba izvestiti Štaf Brigade. Bataljon treba biti budan, tj. imati u vidu da se nalazi u blizini neprijateljskog garnizona i prema tome da se ne bi desio slučaj iznenađenja sa strane neprijatelja. Također treba održavati vezu sa V. Bataljonom.

2. — II. Bataljon smestiće se u s. Vlajići, davati osiguranja tj. jače patrole u pravcu Teslića preko kote 277 — selo Gomjenica u pravcu reke Usore ka rudniku Brdaci. Drugo osiguranje treba davati u pravcu Gustog Teslića i hvatanje veze sa XI. Divizijom, koja se nalazi na sektoru Buletić — Pribinić — Klupe,-' po uhvaćenoj vezi treba izvestiti Stab Brigade Ishranu za bataljon izvlačiti sa celog sektora gde se bataljon

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 9—1/1, k. 727.

² O rasporedu i dejstvu ove divizije vidi dok. br. 104 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba Jedanaeste divizije od 4. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 20 4. k. 866).

1 • j j2 pravca Gustog Teslića. Vezu trebate održavati stalno
!fnašim IV. Bataljonom.
B ^ ^ III. Bataljon i Brigadna ambulanta ostat će do
Kjjgg naređenja u sadanjim svojim bazama, sa istim za-

S ^ ^ Vezu sa Štabom Brigade treba održavati svakodnevno sa
iačim patrolama.

' 4 — IV. Bataljon smestiće se u s. Stojčevići i Grgići a
osiguranjem prema reci Usori, u pravcu Tomića preko kote
zvare »Jošik« i u pravcu Sveta Gospa. Osiguranje koje ide
Jošik treba se spuštati k s. Mršići. Bataljon treba se hraniti
sektora gde je bataljon smešten. Održavati vezu sa našim II
Bataljonom.

5. — V. Bataljon smestiće se [u] s. Ponjavići i Slatina,
• ako da dve pešačke čete budu smeštene u s. Slatina, dočim
ostali delovi bataljona u s. Ponjavići i Klarići. Davati osigu-
ranje u pravcu reke Usore preko sela Kondžila, čete koje budu
u Slatini trebaju davati osiguranje prugom u pravcu Teslića.
Održavati vezu sa IV. i I. bataljonom.

6. — Inžinjeriska četa smestiće se u selo Klarići, održa-
vati vezu sa V. Bataljonom i davati obezbeđenje svoje čete.

7. — Štab Brigade i četa za vezu smestiće se u s. Slatina.

8. — Intendantura Brigade smestiće se u s. Klarići.

9. — Sve jedinice kada stignu u određene baze trebaju
poslati izveštaj Štabu Brigade. Svi bataljoni trebaju svakog
dana uputiti izveštaj Štabu Brigade o novostima i situaciji na
njihovom sektoru. Nemojte dozvoliti da Vas po ovom pitanju
nioramo upozoravati. U slučaju da neprijatelj krene iz Teslića
ili ma iz kojeg drugog pravca, što će verovatno učiniti i to sa
manjim snagama, trebate nastojati da neprijatelja pustite na
blizinu i da ga potučete.³ Ishrana bataljona treba da bude do-
bra, ne sme se dozvoliti da na tom sektoru, koji nije iscrpljen,
naši borci gladuju. Bataljoni koji nemaju konja za teško oružje
odmah u vezi sa Intendanturom trebaju nabaviti sa sektora
koji im je dodeljen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. komesara
Horvatić Mato

Komandant
M.⁴ Zeželj

P. S.⁵ Svu miliciju i zeleni kadar gde se primete odmah
ružavati.

• Vidi dok. br. 89 i 172.

⁴ Milan

¹ Dopisano mastilom, latinicom.

**BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I
PRVOG PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ NA DAN 15.
FEBRUARA 1944. GODINE¹**

Ljudstvo
Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 15
februara 1944 g.

Jedinica	Po spisku		U rashodu			Na
		Ženskih	Muških	Ženskih		
Štab Korp. sa Štab. č.[etom]	162	6	20		142	6
Brd. baterija	92	2	15		77	2
I Prolet, divizija	5.320	475	503	56	4.817	419
VI Lička divizija	3.587	294	347	16	3.240	278
Svega	9.161	777	885	72	8.276	705

Komandant
general-lajtnant
Koča A. Popović
(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 2/2, k. 15.

Naoružanje
stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 15
februara 1944 g.

Jedinica	Štab Korp. sa Štab. četom	Brdska baterija Korpusa	I Prolet, divizija	VI Lička divizija	Svega
puške kal. 7,9 mm.	48	29	1.697	1.934	3.708
puške kal. 6,5 mm.	45	29	1.692	690	2.056
Raznepuške		1	4	5	9
Puškomitraljezi kal. 7 mm.	1	1	153	94!	249
Puškomitraljezi kal. 6,5 mm.			86	123!	209
p. mitralj. grčki 8 mm.			j	i!	2
Laki mitraljezi kal. 7,9 mm.	3		48	9	60
Laki mitraljezi kal. 6,5 mm.			1	1	2
Teški mitraljezi kal. 7,9 mm.			2	6	8
Teški mitraljezi kal. 8 mm.			32	28	60
Prrotivkolski mitraljezi				1	1
Municija kal. 7,9 mm.	2.470	310	107.621	139.723	250.124
Municija kal. 6,5 mm.	2.307	2.138	108.117	103.249	215.811
Municija kal. 8 mm.			42.902	30.630	73.532
Municija kal. 8 mm. grčka	1	100			100
Municija za razne puške			140	35	175
Municija za prot. kol. mitralj.				182	182
Strojnica	14	1	176	107	298
Municija za strojnice	1.100	30	20.480	11.623	33.233
Bacači kal. 80 i 81 mm.			19	11	30

Jedinica	Štab Korp. sa Štab. četom	Brdska baterija Korpusa	I Prolet, divizija	VI Lička divizija	Σ
Bombe [mine] za bacače kal. 80 i 81 mm.			437	399	836
Bacači kal. 60 mm.			3		3
Bombe za bacače kal. 60 mm.			48		48
Laki bacači			9	29	38
Bombe za lake bacače			324	2.052	2.376
Revolveri	31	8	428	344	811
Municija za revolvare	240	40	2.443	1.733	4.456
Bombe defanzivne	70	4	1.331	1.035	2.440
Bombe ofanzivne	61	6	1.637	4.309	6.123
Signaini pištolji			28	17	45
Tromblonske puške			2		2
Tromblonske bombe			16		16
Protivkolske puške			8	4	12
Municija za p. puške			466	106	572
Protivkolski topovi 47 mm.			2	1	3
Granate za top 47 mm.			211	38	249
Brdski topovi 75 mm.			2	2	4
Granate za top 75 mm.			68	138	206
Brdski topovi 65 mm.		2			2
Granate za brdski top 65 mm.		62			62
Telefonskih centrala	1		1	4	6

Ljudstvo

Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 15 februara 1944 g.

Jedinica	Po spisku		U rashodu		Na licu	
	Muških	Ženskih	Muških	Ženskih	Muških	Ženskih
Štab Korp. sa Štab. 3.	162	6	30		142	6
Brđ. baterija	92	2	15		77	2
I Proletdivizija	5.320	475	503	56	4.817	419
VI Liška divizija	3.527	294	347	16	3.230	278
Sve ga	9.161	777	885	72	8.276	705

Komandant
general-lajtnant
Koca B. Popović

Stoka

Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 15 februara 1944 g.

Jedinica	Jahaćih konja	Magaradi	Tovarnih konja	
			Bojna komora	Komora
Štab Korp. sa Štab. 3.	10		2	19
Brđ. baterija	1		8	26
I Proletdivizija	126		278	409
VI Liška divizija	64	17	226	288
Sve ga	201	17	514	742

Napomena: U broj jahaćih konja kod I Proletdivizije uračunato je 70 konja sa sagarima koji se upotrebljavaju za ranjenike i bolesnike koji ne mogu ići pešice.

Komandant
general-lajtnant
Koca B. Popović

Čuvati: 1474.

J e d i n i c a	Štab Korp. sa Štab. četom	Brd. baterija Korpusa	I Prolet, divizija	VI Lička divizija	Svega
Telefona	4	2	18	23	47
Radiostanica	1		1	1	3
Signaini aparati	1		2	3	6
Muzički instrumenti	27				27
Aparati za pronalaženje mina	1				1

Komandant
general-lajtnant
Koča A. Popović

(M. P.)

S t o k a

Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 15
februara 1944 g.

J e d i n i c a	Jahaćih konja	Magaradi	Tovarnih konja	
			Bojna komora	Komora
Stab Korp. sa Štab. četom	10		2	19
Brd. baterija	1		8	26
I Prolet, divizija	126		278	409
VI Lička divizija	64	17	226	288
S v e g a	201	17	514	742

Napomena: U broj jahaćih konja kod I Prolet, divizije uračunato je 70 konja sa samarima koji se upotrebljavaju za ranjenike i bolesnike koji ne mogu ići pešice.

Komandant
general-lajtnant
Koča A. Popović

(M. P.)

**BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA
PETOG KORPUSA NOVJ NA DAN 15. FEBRUARA 1944.
GODINE'**

BROJNO

Jedinica pod neposrednom komandom
ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O r u ž j a										
		po spisku	na licu	Topova		Bacača		pušaka	puško- mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi	protivten. pušaka
				brdskih	protiv- tenkov.	teških	ručnih							
1	Drva. Pet. ² odred	555	506	—	—	—	1	369	13	3	10	33	69	1
2	Ribn.[ički] odred	195	184	—	—	—	—	146	4	—	2	3	44	—
3	Gl. Liv. ³ odred	266	235	—	—	—	—	206	10	3	—	27	96	—
4	Udarni odred	702	647	—	—	1	3	528	19	5	14	25	170	2
5	Zmij.[anjski] odred	180	160	—	—	—	—	130	2	—	3	4	34	—
6	Inten. zašt.	67	56	—	—	—	—	61	3	—	8	7	16	—
7	Sanit. zašt. bolnice	110	101	—	—	—	—	85	2	—	6	11	50	—
8	Artiljer.[ija] 5 Korp.	268	227	6	4	—	—	183	2	—	6	16	54	—
9	Štab K.[orp.] i zašt.	130	119	—	—	—	—	115	5	1	16	24	63	—
S v e g a:		2473	2235	6	4	1	4	1823	60	12	65	150	596	3

Primedba: Korpusna artiljerija pored navedenih topova ima još:
1 poljski italijanski top 75 m/m pokvaren i 1 haubica

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, a formular štampan ćirlicom. nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—2, k. 15.

² Drvarsko-petrovački NOP odred

³ Kratica se odnosi na Glamočko-livanjski NOP odred. Međutim iz dokumenata se vidi da su i Glamočki i Livanjski odred postojali kao samostalne jedinice. Tako se u izvještaju Štaba Livanjskog NOP odreda od 9. februara 1944. Štabu Petog korpusa kaže:

»Prema dopisu VIII korpusa, u vezi rešenja Vrhovnog štaba, da je ovaj odred od sada potpao organizaciono i operativno pod vaš Korpus. koji je do sada stajao pod VIII korpusom, te vas izveštavamo o stanju ovog odreda i sektora na kojem se nalazi.

U Odredu ima tri čete, naoružanje je slabo ...

STANJE

ipri Štabu 5. korpusa NOV Jugoslavije
iminerske Spremena na dan 15. februara 1944. godine

M u n i c i j e						V e z a			Komora		Miner. odeljenje	
za topove		za bacače		pušcaue	za protiv. kol. pušku	kabela	telefona	[centrala]	jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
brdske	protiv-tenkov.	teške	ručne									
—	—	—	10	13.155	80	—	—	—	8	18	35	2
—	—	—	—	4.500	—	—	1	—	3	9	—	—
—	—	—	—	4.500	—	—	—	—	4	12	—	—
—	—	26	155	26.792	116	4	4	—	10	45	—	—
—	—	—	—	5 100	—	—	—	—	2	5	—	—
—	—	—	—	2.100	—	2	2	—	8	20	—	—
—	—	—	—	3.854	—	—	—	—	6	7	—	—
262	88	—	—	2.910	—	5	6	1	9	46	—	—
—	—	—	—	4.135	—	8	6	1	7	6	—	—
262	88	26	165	67.046	196	21	19	2	57	168	35	2

2 haubice 100 m/m M. 14/19 bez municije,
italijanska »Anita« bez municije.

r Odred se nalazi na sektoru Dolac, Krug i Cincar...« (Vidi dok. br. 10—4 i 37—4, k. 458 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta i tom V. knj. 24. dok. br. 29 i 94.) Do njihovog spajanja u Glamočko-livanjski odred došlo je nešto kasnije. O tome govori izvještaj Štaba Glamočko-livanjskog NOP odreda od 9. marta 1944. Štabu Petog korpusa NOVJ: »Nakon formiranja bataljona i sredenja ovog odreda dostavljamo Vam ukratko opš'i izvještaj o stanju istog:

I Odred se sastoji od dva bataljona i to: I livanjski bataljon i II glamočki bataljon. Bataljoni su formirani od po dvije čete i po jedan pratećivod. Odred broji ukupno 332 boraca, čije je stanje stalno promjenljivo usljed mobilizacije novih boraca...« (Vidi dok. br. 8—5. k. 458 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.)

IV. divizije i odreda k
ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za

STANJE

u sastavu Divizije
i rnerske sprema na dan 15. februara 1944. godine

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O R U Ž J A										
		Po spisku	Na licu	Topova				Bacača		Pušaka			Ručnih bombi	Protivtenkov. pušaka
				Brdskih	Protivtenkovskih	Teških	Ručnih	Puška	Puškomitraljeza	Teških mitraljeza	Strojnica	Pistolja		
1	VI. brigada	1767	1452	—	2	3	7	1057	62	5	21	124	291	4
2	VIII. brigada	1338	1204	—	2	4	6	758	49	4	21	57	330	3
3	XI. brigada	1336	1154	1	1	5	10	775	53	4	23	59	460	3
4	Podgrm. odred	497	432	—	1	1	2	316	21	6	10	24	105	1
5	Sanski odred	482	405	—	—	—	1	273	6	7	3	13	95	1
6	Kozar. odred	350	279	—	2	—	2	179	7	2	4	12	65	1
7	Grad. -Lj. ⁴ odred	207	193	—	—	—	—	133	4	—	3	13	61	—
8	Štabske jedn.	212	156	—	—	—	—	159	—	—	5	21	55	—
9	Bolnič. četa	48	48	—	—	—	—	44	—	—	—	—	—	—
S v e g a :		6237	5323	1	8	13	28	3704	202	28	90	323	1462	13

M U N I C I J E						I V E Z A			Komora		Minersko odeljenje	
za topove		za bacače		Pušane	Za protivkol. pušku	Kablo u km	Telefona	Centrala	Jahaćih konja	Tovarnih konja	Eksploziva	Nagaz. mina
Brdske	Protivtenkovske	Teške	Ručne									
—	62	69	42	47.410	265	7	8	1	13	149	40	7
—	40	58	38	40.288	225	5	6	1	21	115	150	11
34	24	54	47	52.570	169	12	6	1	16	108	150	10
—	—	28	11	8.282	35	0,500	2	—	7	41	96	5
—	—	—	50	10.387	60	2	1	—	13	46	40	9
—	25	—	—	5.610	27	0,280	1	—	7	18	30	2
—	—	—	—	7.113	—	—	—	—	3	9	0,50	—
—	—	—	—	4.845	—	8	7	2	10	21	—	—
—	—	—	—	1.024	—	—	—	—	—	—	—	—
34	151	209	188	177.529	781	34,780	31	5	90	507	506,50	44

X. divizije i odreda vJ
 ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za v«2j

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O r u ž j a										
		po spisku	na licu	Topova		Bacača		pušaka	puško- mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi	življen. pušaka
				brdskih	protivtenk.	teških	ručnih							
1	VII. brigada	967	853	—	—	2	4	659	43	2	1	47	295	4
2	IX. brigada	1109	967	—	—	3	—	651	28	3	7	36	308	4
3	XIII. brigada	1435	1231	—	1	4	6	1014	65	4	33	62	283	3
4	Kupreški odred	178	166	—	—	—	—	142	4	4	—	7	44	—
5	Travn.[ički] odred	100	84	—	—	—	—	96	5	—	2	10	62	—
6	Vis. Foj. ⁵ odred	102	85	—	—	—	—	90	6	—	1	20	63	—
7	Janjski odred	130	122	—	—	—	—	82	4	—	—	4	45	—
8	Pljevski odred	171	161	—	—	—	—	106	2	1	—	7	27	—
9	Ramski odred	250	240	—	—	—	—	230	7	4	3	15	81	—
10	Jajački odred							bez podataka o naoružanju						
11	Štab X. div.	113	98	—	—	—	—	88	1	—	4	11	50	—
12	Bolnica X. div	152	152	—	—	—	—	70	—	1	—	5	60	—
S v e g a		4707	4159	—	1	9	10	3228	165	19	51	224	1318	11

STANJE

50 u sastavu Divizije
erske sprema na dan 15. februara 1944. godine

M u n i c i j e						V e z a			Komora		Miner. odeljenje	
za topove		za bacače										
brdske	protivtenkov.	teške	ručne	pušane	za protivkol. pušku	kabla u km.	telefona	centrala	jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
—	—	150	50	23.779	422	1.200	2	—	36	144	80	2
—	—	80	—	36.158	169	1.500	2	—	18	146	12	—
—	70	84	80	60.385	290	14	6	—	18	157	77	3
—	—	75	20	5.230	—	—	—	—	1	8	—	—
—	—	—	—	2.370	—	—	—	—	4	2	—	—
—	—	—	—	3.200	—	—	—	—	2	3	10	—
—	—	—	—	2.000	—	—	—	—	2	12	—	—
—	—	—	—	3.550	—	—	—	—	2	4	—	—
—	—	—	—	4.500	—	—	—	—	2	10	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	3.590	—	10	3	—	5	15	—	—
—	—	—	—	2.500	—	—	—	—	1	8	—	—
—	70	389	150	147.172	881	26.700	13	—	91	509	179	5

BROJNO

XI. divizije i odreda koji
ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu

Rednibroj	Jednica	Ljudstva		O r u ž j a										
		po spisku	na licu	Topova		Bacaja		puška	puško- mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi protivten. puška	
				brdskih	protivten- kov.	teških	ručnih							
1	V. brigada	1161	1001	—	—	2	1	751	71	—	22	74	303	2
2	XII. ⁶ brigada	693	584	—	—	1	—	499	36	1	18	51	244	1
3	XIV. brigada	676	593	—	—	4	1	529	34	3	13	68	174	1
4	Štab XI. div.	106	96	—	—	—	—	85	5	—	1	9	35	—
5	Bolnica XI. div.	60	60	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
S v e g a :		2696	2334	—	—	7	2	1894	146	4	54	202	756	4

Primedba: 1. U brojno stanje V. brigade unesena su brojia stanja Prnjavorskog i Tešanjsko-tesličkog NOP odreda (oko 150 boraca).

STANJE

su u sastavu Divizije

M u n i c i j a						V e z a			Komora		Miner. odeljenje	
za topove		za bacače		pušane	za protivkol. pušku	kablo u km.	telefona	centrala	jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
brdske	protivten-kov.	teške	ručne									
—	—	10	32	24.870	20	—	—	—	11	99	—	—
—	—	2	—	17.821	19	5	4	—	47	13	—	—
—	—	37	3	35.660	5	—	—	—	51	11	—	—
—	—	—	—	2.449	—	—	4	—	4	17	—	—
—	—	—	—	900	—	—	—	—	—	50	—	—
—	—	49	35	81.700	44	5	8	—	113	190	—	—

2. U brojno stanje XII. brigade unesena su brojna stanja Banjalučkog i Motajičkog NOP odreda (oko 100 boraca).

STANJE A P J T.

L A C I J A 7

B R O J N q

ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za ^

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O r u ž j a											
		po spisku	na licu	Topova		Bacača		pušaka	puško-mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi	protektor. puša	
				brdskih	protiv-tenkov.	teških	ručnih								
1	Jed. pri štabu	2473	2235	6	4	1	4	1823	60	12	65	150	596	3	
2	IV. diviz.	6237	5323	1	8	13	28	3704	202	28	90	323	1462	13	
3	X. diviz.	4707	4159	—	1	9	10	3228	165	19	51	224	1318	11	
4	XI. diviz.	2696	2334	—	—	7	2	1894	146	4	54	202	756	4	
S v e g a :		16.113	14.051	7	13	30	44	10649	573	63	260	899	4132	31	

PRIMEDBA :

1. U brojno stanje V. brigade unesena su brojna stanja Pmja
2. U brojno stanje XII. brigade unesena su brojna stanja Ba
3. Korpusna artiljerija pored navedenih topova ima još:
 - 2 haubice 100 m/m M. 14/19 bez municije, 1 poljski italijanski
 - 1 haubica italijanska »Anita« bez municije.

Pol. komesar

V.⁸ Stojnić

(M.P.)

' U sprovednom aktu Štaba Petog korpusa NOVJ Vrhovnom štabu u vezi s ovim brojnim stanjem dato je sljedeće obrazloženje: .

»2. U toku VI ofanzive brojno stanje X i XI divizije smanjilo * je uslijed gubitaka... Brojno stanje IV divizije i jedinica na prostoru Sana — Vrbas znatno je poraslo za posljednja 3 mjeseca.

i minerskespreme na dan 15. februara 1944. godine

M u n i c i j a					V e z a				Komora		Miner. odeljenje	
za topove		za bacače		puščane	za protivkol. pušku	kabela	telefona		jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
brdske	protivtenkov.	teške	ručne									
262	88	26	165	67.046	196	21	19	2	57	168	35	2
34	151	209	188	177.529	781	34.780	31	5	90	507	506,50	44
—	70	389	150	147.172	881	26.700	13	—	91	509	179	5
—	—	49	35	81.700	44	5	8	—	113	190	—	—
296	309	673	558	473.447	1902	87.480	71	7	277	1374	720,50	51

vorskog i Tešanjско-tesličkog odreda (oko 150 boraca), pialučkog i Motajičkog odreda (oko 100 boraca).

janski top 75 m/m pokvaren i

Komandant,
general-major
S.⁹ Rodić

Odlučili smo da popunimo i XII brigadu XI divizije iz odreda zapadnog dijela Krajine, a popunu XIV brigade izvršićemo mobilizacijom iz centralne Bosne.

Sa prostorijske Vojne oblasti i ovog Korpusa (uglavnom sa terena centralne Bosne i prostorijske Travnika — Sarajeva — Prozora) maglo bi još mobilisati oko 6.000 ljudi ne uračunavši tu gradove.

' Velimir
• Slavko

BR. 71

**NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE ON
FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RN
NJE ŽELJEZNIČKE PRUGE MIRLCLNA — LUKAVAC I
PAD NA GRACANICU¹**

ŠTAB

XVI N. o. u. DIVIZIJE

Br. 22

15. februara 1944. g.

ŠTABU II BRIGADE

Situacija: Stanje neprijateljskih snaga u garnizonima, uglavnom je nepromijenjeno. U Tuzli nalazi se V i VIII Lov. pukovnija, sa nešto Nijemaca feldžandarmerije i ustaša.-¹ U Doboju IV i VI Lov. pukovnija nepotpune. Dijelovi ove dvije pukovnije nalaze se takođe u Tešnju i Derventi¹

Prema izvještajima koje smo danas dobili u Gračanici se nalazi oko 150—200 domobrana bez teškog oružja.

U četničkim redovima na Trebavi osjeća se velika demoralizacija. Četnički bataljon iz Skugriča nalazi se kod svojih kuća.

Četnici u Posavini grupno se predaju našim jedinicama i polažu oružje.

Zeleni kadar postao je potpuno neaktivan tj. potpuno je razbijen. Jedna grupa oko Pjana bježi od Doboja do Gračanice, ali uglavnom ni ona nigdje nije aktivna. Ostatak zelenokadrovaca predaje se našim jedinicama.

Za izvršenje već ranije postavljenog zadatka našim jedinicama, a u vezi novostvorene situacije, —

NAREĐUJEMO:

- 1) 16 ov. mj. u toku noći jedinice III brigade izvršiće **napad** na želj. prugu — na sektoru Miričina — Lukavac,⁴ uglavnom

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 25—1/6, k. 950.

² i ³ Vidi dok. br. 172.

⁴ U Operacijskom dnevniku Štaba Treće vojvodanske NOU brigade o tome se kaže:

od Gnojnice—Dobošnice—Smoluće—Puračića. Ovu akciju III brigada treba da izvede od 20 časova na veče. kako bi mogla detaljno porušiti prugu i uništiti propuste i mostove na tom dijelu. Prilikom izvođenja ove akcije brigada se obezbijedi od pravca Tuzle i Gračanice. Akcija treba da bude završena prije zore, kada će se brigada povući na svoje sadašnje položaje.

Sve komore i intendanturu ostaviti u Seoni sa potrebnim obezbjeđenjem, a povesti sa sobom samo lake bataljone bez ikakvog balasta.

Za ovu akciju t. j. rušenje pruge i ceste brigada može koristiti i seljake iz obližnjih sela sa alatom za rušenje, no s tim, voditi računa da ne bi neki od ovih seljaka pobjegao u pravcu garnizona i obavijestio neprijatelja o vašoj akciji.

se nalazi u Rašljevu izvršiće akciju na neprijateljsko uporište u Gračanici,⁵ 16. ov. mjeseca u 21 čas.

Štab brigade u toku sutrašnjeg dana prikupljaće podatke o neprijatelju i ukoliko se isti bude zadržao u Gračanici, onda poći na akciju, u protivnom ne vršiti pokret.

Plan za napad na Gračanicu pripremiti tako da sa glavninom svojih snaga napadnete neprijatelja sa južne strane od Straževca i Hadžine Vode, onemogućujući ovoj grupi bjekstvo u pravcu Karanovca ili Doboja. Sa manjim snagama napasti od pravca Stražbe i Javor Mahale, t. j. sa sjevera. Obezbijediti se naročito od Doboja.

Potrebno je radi pravilnijeg vođenja akcije još u početku iste presjeći prugu Karanovac — Gračanica i uni-

2) V brigada pojačana sa jednim ba

»16. II 1944.

Ist. u 17 časova Brigada polazi na zadatak, rušenje pruge.

III. bataljon u Miričinu. II i IV u Dobošnicu i Puračić.

III. bataljon ruši prugu od Miričine prema Dobošnici, IV. od Dobošnice prema Miričini, a II. prema Puračiću od Dobošnice. I. bataljon ruši od Puračića prema Dobošnici.

Bataljoni su stigli na određena mesta za rušenje pruge oko 20.30 časova.

U toku noći srušeno je: 400 m. pruge od Miričine a jedan most drveni dug 25 m. zapaljen, u Dobošnici porušeno pruge 4.100 m., a u Puračiću oko 300 m. Svi tehnički uređaji po stanicama: Miričini, Dobošnici i Puračiću su uništeni. Pri rušenju pruge neprijatelj se nalazio u

Mirčini na mostu (oko 100 domobrana i 160 ustaša) u bunkerima i oklopnom vozu, i u s. Puračić oko 300 zelenokadrovaca. Za vreme rušenja pruge neprijatelj je bio potpuno neaktivan, tako da na naše jedinice nije ispaljeno nego samo 2 raketle svetleće i 2 metka iz puške», (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 27—1. k. 1243.) Vidi o tome i dok. br. 168 u ovoj knjizi.

[⁵ Vidi dok. br. 142.

štititi most, radi onemogućavanja dolaska oklopnog vojske. ostalog pojačanja u ljudstvu.

Ovu akciju brigada treba da izvede brzim napadom ubacujući dio svojih snaga u samu varoš radi hvatanja domobrana i legije.

Likvidacija Gračanice treba da se izvrši još u toku noći, kako bi se brigada u zoru povukla na dosadašnju poziciju.

Intendanturu i sve komore ostaviti sa potrebnim materijalnim zbrinjavanjem u G. Orahovici.

Pripremu za ovu akciju kao i sam pokret treba izvesti u najvećoj tajnosti i onemogućiti svakom licu bez razlika odlazak u pravcu Gračanice ili komunikacije Doboj zla. Akcija treba da bude iznenadna i brza.

Ukoliko bi se situacija u toku sutrašnjeg dana u Gračanici izmijenila, t.j. u koliko bi u Gračanicu stiglo pojačanje, štab V brigade hitno će nas obavijestiti radi upotrebe i jedinica II brigade u ovoj akciji.

- 3) II brigada sa svoja tri bataljona zadržaće se na dosadašnjem prostoru, a jedan bataljon, t.j. bataljon iz Rašljeva priključiti kao pojačanje V brigadi za predviđenu akciju na Gračanicu.

Obzirom da je moguće da neprijatelj u toku sutrašnjeg dana dovede u Gračanicu izvjesna pojačanja, to će i ostala tri bataljona ove brigade koji ne učestvuju u toj akciji biti spremna radi sadejstva sa V brigadom. Za ovaj slučaj štab II brigade dobiće naknadno naređenje ukoliko bude bilo potrebno.

- 4) Borbeni znaci za 16. II. o. g. Vlado — Pero.
Ugovoreni znak: za 16. II. o. g. Smrt fašizmu.
- 5) Štab Divizije nalaziće se na dosadašnjem mjestu, gdje nam odmah po izvršenoj akciji dostavite iscrpne izvještaje, j

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

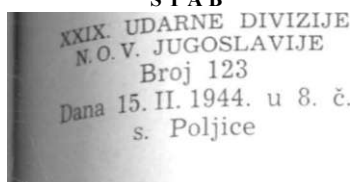
Za Štab Divizije

(M. P.)

Načelnik
major
MiL. Đukić

**RFDENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
v ^ FEBRUARA 1944. ŠTABU JEDANAESTE BRIGADE
oP ZA PRENOS RANJENIKA U RIOCA'**

STAB

ŠTABU XI HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE

F U vezi sa našim pretstojećim zadacima potrebno bi bilo
ija se ranjeni drugovi koji se nalaze kod te brigade prenesu
E prije na sigurno mjesto u selo Rioca. To ćete uraditi noćas
1516 februara o. g. Po našem mišljenju ranjenici bi se mogli
smjestiti u kući Mitra Slijepčevića i okolnim kućama (sklo-
njenim) pri Lipniku. U slučaju da [se] neprijatelj u toku dana-
iiijeg dana probije do Meke Grude, vi ćete se ravnati prema
situaciji t.j. nećete dozvoliti da- naši ranjenici n^stradaju. Za
ovaj prenos možete angažovati čitav jedan bataljon, u koliko
ne bude dovoljan broj mobilisanog ljudstva. Prema vašem
izvještaju zamjenik komandanta drug Dutina² je najteži ra-
ijenik. pa ako mu prijete prenošenjem opasnost po život, mo-
nete ga zadržati uz brigadu i krenuti ga kada brigada dobije
pokret. Nastojte da se prilikom prenošenja što više pazi kako
se ne bi desio izliv krvi ranjenika i povreda rane uopšte.

I O izvršenju ovoga naređenja izvijestićete ovaj štab.

| Kad budete ranjenike predali, rukovodilac koji bude
sprovodio treba da stupi u vezu sa N.O.O.¹ sela Rioca i sa šta-
bom Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda i reguliše na-
čin ishrane naših ranjenika, pri čemu treba voditi računa da
ottvezno hrana ranjenicima mora biti što bolja.

[Potrebno je da se prenos izvrši u toku noći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za Štab
politički komesar
Dragiša Ivanović

fprigiiiil, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
rijskog instituta, reg. br. 4—7'6, k. 1143.

- ⁵ Mato
- * Narodnooslobodilački odbor

**NAREĐENJE ŠTABA TREĆE (KRAJIŠKE) PROLETERSKE
BRIGADE OD 15. FEBRUJARA 1944. POTCINJENIM JČU-
NICAMA ZA SMJEŠTAJ I DEJSTVO NA PROSTORIMA
JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD¹**

ŠTAB

III PROLETERSKE BRIGADE

15-11-1944. god.

u 12 čas.

ŠTABOVIMA BATALJONA OVE BRIGADE

Dobili smo naređenje od Štaba I Proleterskog korpu»
da ostanemo i dalje na ovim položajima.

Neprijatelj je napustio Grahovo te sa te strane ne prijete
nikakva opasnost slobodnoj teritoriji.

U vezi toga, a da bi se razmjestili na zgodnije položaje
održali čvrstu vezu sa ostalim jedinicama naše divizije,

N a r e đ u j e m o :

1. — III bataljon, koji je uputio jednu četvu **za vezu**
I brigadi izvršiće pokret sutra do zore [i] smjestiti se **u selo**
Barevo i Vlasinje. Pokret izvršiti onda kada nađu za **najzgod-**
nije. Zadatak bataljona je održavanje stalne veze sa snagama,
I Proleterske brigade na mostu preko Vrbasa,² zatim **upu-**
ivanje jačih odjeljenja preko sela Šenika u pravcu **Jajca, ispi-**
tujući neprijatelja u Jajcu i eventualno vršenje nekih **prepada**
na neprijatelja u Carevom Polju.

2. — I bataljon ostaće na dosadanjem mjestu do **dolaska**
IV bataljona u Mrkonjić [Grad], odnosno V bataljona. **Pošto**
V bataljon stigne u Mrkonjić, I bataljon će se smjestiti **u selo**
Gornje Mile — Borci i Magaljdol. Zadatak bataljona **na toj**
prostoriji je upućivanje jačih odjeljenja preko s. Vrbica **ka**
Carevom Polju i Jajcu, ispitivajući neprijateljske snage i **nam-**
jere, te u povoljnim momentima vršenje izvjesnih **umjesnih**
akcija na istog. Održavati stalnu vezu sa III bataljonom **u selu**
Barevu.

3. — IV bataljon izvršiće pokret iz sela Medne pravcem
Mrkonjić — Jezero i smjestiti se u selo Hoćune — Kovačevac

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 3 1—1, k. 714.

² O rasporedu i dejstvu Prve proleterske brigade vidi dok. W-
96 i 120.

Mi tak bataljona je upućivanje odjeljenja prema Jajcu, zatim
uavijestiti gdje se nalazi Pljevski odred,¹ te s njime tra-
f °veZU j održavanje čvrste veze sa I bataljonom.

II bataljon izvršiće pokret sa prostorijske na kojoj se
•L pravcem: Podrašnica — Mrkonjić i smjestiti se na pro-
K seia Sehovci i Gustovara. Zadatak bataljona je upući-
jaćih odjeljenja prema Trijebovu i Bočcu, hvatanje veze
^MEMošnjim jedinicama na Manjači,⁴ te nastojati da se otkri-
Eriu izvjesne četničke grupe i uništavati ih.

i 5 — VI bataljon izvršiće pokret pravcem: Mrkonjić i
lj*stom koja vodi za Bočac, te se smjestiti u selo Liskovica i
nonie P°lj°- Zadatak bataljona je održavanje veze sa III ba-
•taljonon u se* u ® arevu * Vlasinju i II bataljonom u selu Gu-

Ijovara

g — V bataljon izvršiće pokret sa sadanje prostorijske
inravcem: Podrašnica — Mrkonjić i smjestiti se u selo Stupari
Kotline, dok jednu četu postaviti u selo Tomići sjeverno od
Mrkonjića. Zadatak bataljona je upućivati jače patrole prema
•trijebovu, a sa ostalim snagama biti neka vrsta rezerve Štabu
I brigade

7. — Stab brigade, tehnička četa i bolnica ostaju i dalje
na istim položajima.⁵

8. — Pošto stigne brdska baterija i intendantura dobiće
raspored.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesai
S.[†] N. Tadić

Komandant — major
Bajić⁷

Odred se tada nalazio u Janju (vidi dok. br. 100).
Na prostorijske sjeverno od Manjače dejstvovala je tada Trina-
ajška brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 93.
Vidi dok. br. 100
Simo
Vlado

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I STOLNOSTI
TREĆE (KRAJIŠKE) PROLETERSKE BRIGADE NA 1) i
FEBRUARA 1944. GODINE¹

LJUDSTVO

Brojno stanje III ProleTERSke brigade na dan 15-II-1944 god

JEDINICA:	Na licu		U rashodu		Po soisku	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih
I BATALJON	228	29	33	2	261	31
II BATALJON	247	31	13	1	260	32
III BATALJON	231	27	18	5	249	32
IV BATALJON	263	20	26	3	289	23
V BATALJON	195	33	39	—	234	33
VI BATALJON	187	—	11	—	198	—
TOPOVSKI VOD	16	1	—	—	16	1
TEHNIČKA ČETA	64	3	6	1	70	4
INTENDANTURA	50	3	—	—	50	3
SANITET	29	28	—	—	29	28
ŠTAB BRIGADE	9	1	2	—	11	1
SVEGA:	1519	176	148	12	1667	188

Politkomesar
S.² N. Tadić

Komandant — major
Bajić*

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 3—5. k. 714.

* Simo

* Vlado

Naoružanje
Brojno stanje III ProleTERSke brigade na dan 15-II-1944. god.

SADRŽAJ	Štab	I bat.	II bat.	III bat.	IV bat.	V bat.	VI bat.	Top. vod	Teh. četa	Intendantura	Sanitet	Svega
Puške klb. 7,9	—	105	112	96	98	98	17	13	31	15	7	592
Pušč. municija klb. 7,9 mm.	—	2743	3112	2858	2650	2553	350	700	795	200	140	16.191
Puške klb. 6,5 mm.	—	34	46	42	41	52	53	—	10	11	7	296
Puščana municija klb. 6,5 mm.	—	5520	3432	3410	2680	3740	1498	—	232	150	420	21.082
Puško-mitraljeza klb. 7,9 mm.	—	11	11	13	11	10	—	—	—	—	—	56
Municije za puškomitraljeze 7,9 mm.	—	2535	1510	2400	2330	1870	—	—	—	—	—	10.645
Puškomitraljeza klb. 6,5 mm.	—	4	5	3	3	5	4	—	1	—	—	25
Municije za puškomitraljeze 6,5 mm.	—	3020	2370	1040	950	2270	1600	—	30	—	—	11.280
Lakih mitraljeza klb. 7,9 mm.	—	3	3	4	3	5	—	—	—	—	—	18
Municije za lake mitraljeze 7,9 mm.	—	1830	1430	3650	2800	1500	—	—	—	—	—	11.210
Lakih mitraljeza klb. 6,5 mm.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Municije za lake mitraljeze 6,5 mm.	—	—	—	2450	—	—	—	—	—	—	—	2450
Teških mitraljeza klb. 7,9 mm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Municije za teške mitraljeze 7,9 mm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Teških mitraljeza klb. 8 mm.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Municije za teške mitr. 8 mm.	—	—	—	—	2800	—	—	—	—	—	—	2800

SADRŽAJ	Štab	I bat.	II bat.	III bat.	IV bat.	V bat.	VI bat.	Top. vod	Teh. četa	Intendantura	Sanitet	Svega
Strojnice	—	10	13	7	8	3	2	—	6	1	3	53
Municije za strojnice	—	1500	2410	1270	1600	120	240	—	200	200	210	7750
Teških bacača klb. 80 i 81 mm.	—	1	1	2	1	1	1	—	—	—	—	7
Bombi [mina] za teške bacače 80 i 81 mm.	—	18	20	25	8	26	6	—	—	—	—	103
Srednjih bacača 60 mm.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Bombi za srednje bacače 60 mm.	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	8
Srednjih bacača 45 mm.	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Bombi za srednje bacače 45 mm.	—	—	69	—	9	—	—	—	—	—	—	78
Lakih bacača 35 mm.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Bombi za lake bacače 35 mm.	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Defanzivne bombe	2	106	66	87	91	74	17	2	8	5	2	460
Ofanzivne bombe	—	68	72	47	27	24	14	1	6	5	1	265
Revolvera	11	30	48	29	18	20	5	2	5	3	4	175
Revolverske municije	140	180	243	300	140	142	53	25	20	20	40	1303
Signalnih pištolja	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	4
Raketla	—	20	55	—	10	—	—	—	—	—	—	85
Protivkolskih pušaka	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3

SADRŽAJ	Štab	I bat.	II bat.	III bat.	IV bat.	V bat.	VI bat.	Top. vod	Teh. četa	Intendantura	Sanitet	Svega
Municije za prot. kolske puške	—	50	92	50	—	—	—	—	—	—	—	192
Protivkolski top 47 mm.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Granata za prot. kol. top 47 mm.	—	—	—	—	—	—	—	96	—	—	—	96
Protivkolski top 37 mm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Granata za prot. kol. top 37 mm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Telefona	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3

Politkomesar
S. N. Tadić

Komandant — major
Bajić

STOKA

Brojno stanje III Proleterske brigade na dan 15-11-1944 god.

JEDINICA :	Jahaćih konja	Tovarnih konja	
		Bojna komora	Komora
i bataljon	3	16	16
II bataljon	2	12	13
hi bataljon	4	—	28
IV bataljon	2	14	17
V bataljon	3	8	14
topovski vod	VI bataljon	6	5
tehnička CETA	3	10	—
INTENDANTURA	2	—	19
sanitet	2	—	30
štab BRIGADE	5	—	15
SVEGA :	27	66	157

N.

Tadić

Komandant — major
Bajić

DOPUNSKI IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 15. FEBRUARA 1944. ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJI NA BANJU LUKU¹

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
15 febr. 44 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Dopuna izvještaja o akciji na Banju Luku.²

U akciji na grad Banju Luku³ odnosno Trapiste neprijatelj je imao 76 ubijenih (koliko je nama poznato) od kojih 32 četnika, 16 Nijemaca, 2 ustaša, ostalo domobrani.

Zarobljeno je 8 neprijateljskih vojnika, od kojih 5 četnika, 1 tigrovac (Nijemac), 2 domobrana.

Zaplijenito je 43 puške, 1 puško-mitraljez »Rongo«, 8750 metaka, 4 revolvera, dva šmajsera, 250 ručnih granata, 1 radio stanica, nešto odjeće i obuće.

Naši gubici:

U akciji na Banju Luku imali smo
34 ranjena druga.
14 poginulih drugova.
1 nestao.

SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU!

Politkomesar

(M. P.)

Komandant-majord

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10—3, k. 870.

² Izvještaj Štaba Pete kozarske (krajiške) brigade od 20. januara 1944. Štabu Jedanaeste divizije o akcijama na Banju Luku (dok. • Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 43/2, k. 870) nije štampan zbog istih podataka u izvještaju Štaba Jedanaeste divizije od 15. januara 1944 (vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 85).

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O RADU I DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹

VII. N. O. U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ

Str pov- br. 38
15-II. 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ

Jedinice ove brigade u vremenu od 1. do 15. februara 1944. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

1. II. 1944. I. bataljon postavljen je u s. Rastovo sa zadatkom kontrolisanja pravca od Travnika — Busovače i Fojnice. Ovaj bataljon održava stalnu vezu sa Travničkim odredom.
- II. bataljon izvršio je pokret iz s. Sabljari u 4.30 č. na prostoriju s. Klinde. Zadatak bataljona je postavljanje zasjeda na cesti Turbe — D. Vakuf.
- III. bataljon smješten je u s. Mluša sa dvije čete a sa jednom četom u s. Lug. Zadatak ovog bataljona je zatvaranje pravca od Rame — Jablanice i s. Ravno.
- IV. bataljon nalazi se na prostoriji s. Đulovići — s. Fonge. Bataljon je postavio zasjede na Komaru te napao neprijateljsku kolonu jačine 10 kamiona i oko 150 neprijateljskih vojnika. Ovom prilikom oštećena su dva kamiona. U ovoj borbi neprijatelj je imao 7 ranjenih i 5 mrtvih vojnika. Naši gubici su dva ranjena druga.

2. II. 1944. I., II. i IV. bata

jama. U toku dana bataljoni su izvidali u pravcu neprijateljskih garnizona na svom sektoru.

III. bataljon je izvršio pokret sa dvije čete iz s.

Mluša u 10 č. pravcem s. Lug, s. Duge, s. s. Studenčica, gdje je zanoćio.

3. II. 1944. Brigada se nalazi na istoj prostoriji. II. i IV. bataljon postavili su zasjedu na Komaru, koja je bila bez uspjeha. III. bataljon u 17 č. postavio je zasjedu na pgf1 Ostrožac — Rama kod s. Rodići. Pošto u toku noći nisu saobraćali vozovi, zasjeda je bila bez uspjeha, a bataljon se povukao u s. Studenčica.
4. II. 1944. I., II. i IV. bataljon nalaze se na istoj prostoriji. IV. bataljon postavio je zasjedu na cesti Komar-^ Goleš i tom prilikom zarobio tri inženjera koja su radila na opravci željez. pruge i porušili most na pomenutom putu. III. bataljon izvršio je pokret iz s. Studenčice u 9 č. pravcem Uzdol — Lug — s Mluša, gdje se je razmjestio.
5. II. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima. Bataljoni su vršili izviđanja u pravcu neprijateljskih garnizona. I. bataljon je zarušio cestu Travnik — Rastovo.
6. II. 1944. II. i IV. bataljon izvršili su pokret sa svojih prostorija pravcem s. Skakavci — s. Curići — s. Ljubnić — Golo Brdo — Gor. Odžak — Zanesovići. IV. bataljon je smješten u s. Gor. Odžak a II. u s. Zanesovići. I. i III. bataljon nalaze se na istim prostorijama.
7. II. 1944. II. i IV. bataljon prebačeni su sa dosadašnje prostorije i to II. bataljon u s. Ričica a IV. u s. Bištrica — s. Krupa. I. i III. bataljon nalaze se na istim prostorijama sa istim zadatkom.
8. II. 1944. Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo promjena.
9. II. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima. II. i IV. bataljon imaju zadatak da upućuju izviđačka odjeljenja duboko prema D. Vakufu i Komaru. U toku dana nije bilo promjena.
10. II. 1944. Brigada se nalazi na istoj prostoriji, sa istim zadatkom.
11. II. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima. II. bataljon zatvorio je pravac Bugojno — G. Vakuf, postav-

ljanjem zasjeda. Danas oko 12 časova neprijatelj je ovladao Bugojnom.- Jačina neoprijateljskih snaga je oko 400 vojnika, 2 tenka i 2 kamiona. Na ostalim položajima nije bilo promjena.

hovitih prostorijskih i to I. bataljon u s. Bistrica a IV. u s. Ploča. Zadatak IV. bataljona na ovoj prostorijskoj je da u zajednici sa I. bataljonom zatvara pravac od Bugojna prema G. Vakufu. Ostali bataljoni nalaze se na istim položajima sa istim zadatkom. U toku dana nije bilo promjena.

13. II. 1944. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj. U toku noći između 12. i 13. o. m. II. i IV. bataljon porušili su mostove i propuste (drvene) na dijelu ceste Gračanica — G. Vakuf. U toku dana na položaju ove brigade nije bilo promjena.

14. II. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima, sa istim zadatkom. Promjena nije bilo.

15. II. 1944. Brigada se nalazi na istim položajima. Promjena nije bilo.

1) Gubici: a) vlastiti: 1 mrtav i 3 ranjena druga.
b) neprijateljski: 7 ranjenih i 5 mrtvih vojnika.
Oštećeno 2 kamiona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politički komesar
Čedo M. Jovanović

Komandant — major
Bosnić¹

Načelnik — kapetan
Nik.⁴ Prodanović

¹ Bugojno su zauzeli dijelovi Trista šezdeset devete legionarske tje (»Vražje«). Vidi mikrofilm Minhen 5/1163—1169 u mikroteci Vojrijskog instituta.

⁵ Milan

⁴ Nikola

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRI-
GADE OD 15. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DE-
VETE NOU DIVIZIJE O BORBI NA TEGARINOJ GREDI I
VARDARU¹**

ŠTAB

**XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE**

Broj sl.

Dana 15-11-1944 g. u 16³⁰ čas.
s. Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Sa našeg sektora izvještavamo vas sljedeće:

1. — U toku noći 14/15 o.mj. četničke bande u zajednici SA Švabama izvršile su napad na položaje 2. bataljona naše brigade (Vardar i Tegarina Greda).² Jačina četničkih bandi i Švaba bila je oko 300 boraca. Četnike je vodio Špiro Babić i skoro su svi bili iz »ćoravog« bataljona. U napadu sa četnicima su bile i Švabe. Četnici su bili naoružani sa nekoliko puško-mitraljeza, a Švabe su imale 5 šaraca, jedan bacač i ostali borci su bili naoružani puškama.

Ovaj napad imao je za cilj da omogući četnicima pljačkanje širih razmjera na prostoru Baljci — Granica — Bijela Rudina — Njeganovići i da olakša prelaz Švabama koji se nalaze na prostoru Brestice — Kovačev Do.

Četnici u zajednici sa Švabama uspjeli su da ovladaju sa Vardarom i Tegarinom Gredom, ali ih je naš 2. bataljon odmah odbacio i natjerao na povlačenje u pravcu Baljaka. Napad 2. bataljona potpomagao je 1. bataljon sa Kokota dejstvujući bočno na neprijatelja.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva — svi četnici — a mi smo imali 1 mrtvog, koji je poginuo od bacačke bombe, i jednog lakše ranjenog. Neprijatelj je imao dosta ranjenih jer se na pravcu gonjenja nailazilo na krvave tragove.

Neprijatelj je jutros u jačini oko 400 boraca (četnika i Švaba) izlazio do na Baljke i odmah se je povratio. Sinoć su četnici i Švabe dobro opljačkali Baljke — Bogdašiće — Granice — Bijelu Rudinu — Podgorje i Njeganoviće.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 11—9. k. 1144 I.

² Vidi dok. br. 167.

Jača četnička i švapska banda izlazila je do s. Granica i
tusi se vidjele 4 veće vatre, bacanje raketa i svijetlećih me-
taka u pravcu Granice i čula se jejača paljba. Jača paljba
čula se je prostoru Podgorje—Njeganovići. U svim ovim
akcijama četnici su strašno vikali, a otvarali su jaču vatru
vjerovatno da bi nas zbunili.

2. - Neprijatelj nije ispoljio nikakvo dejstvo na polo-
žaje 1. bataljona od pravca Ristopolje — Vuči Do ili od pravca

Švabe još nijesu preduzele pokret sa prostora Bre-
stica-Kovačev Dou pravcu Plane, sanjima ima ustaša i
četnika koji im prave prtinu. Izgleda da će ovuda proći nje-
mačka komora iz Gacka i njihovateška oruđa,

4. — Jačina neprijatelja u Bileći ostala je nepromijenje-
na Švabe, koje su došle iz Gacka u Bileću, još se uvijek na-
laze u Bileći.

Od pravca Gacko podaci su ostali isti kao prema jučera-
šnjem izvještaju.³ U Nevesinju se nalaze 2 njemačka bata-
ljona i raspoređeni su u okolnim selima. Nešto motorizacije
iz Nevesinja pošlo je za Gacko.

U Mostaru ima oko 2.000 Švaba i smješteni su u okolnim
selima Mostara. Izgradili su pomoćni aerodrom sjeverno od
bivšeg za jedno 3 km. U Ljubinju ima oko 500 Švaba. U Stocu
injegovoj okolini ima oko 1.000 Švaba, nešto domobrana i ne-
što četnika.

Na pravcu Viluse situacija u pogledu neprijatelja je
ostala nepromijenjena.

5. — Vezu sa X brigadom nismo uhvatili. Svak govori da
se nalazi na prostoru Simijovo—Krstača—Zvijerina, dajoj
štab nalazi u s. Simijovo i da drži obezbjeđenje na Kukinu.¹

6. — Četnici vrše mobilizaciju na prostoru sreza Neve-
sinja, ali im ne polazi za rukom i nisu u stanju da mobilišu ni
jednog borca.

7. — Na teritoriji Hercegovine se nalazi divizija »Princ
Eugen«, koja je došla iz Bosne na odmor u Hercegovinu.
Prema izjavama zarobljenih njemačkih oficira i podoficira
Nijemci nemaju nikakvih ofanzivnih namjera. Borci ove di-
vizije smješteni su po većim gradovima Hercegovine i drže
garnizone uz pripomoć četnika, ustaša i domobrana. U blizini
Ljubuškog se nalazi štab još jedne njemačke divizije čije je
ljudstvo većinom raspoređeno u bližem obalnom pojasu i utvr-
đuje obalu.

¹ Na prostoru oko Gacka tada nije bilo značajnijih događaja. Po-
menuti izvještaj nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 8—9.
k. 1144 I.

⁴ O rasporedu i dejstvu Brigade vidi dok. br. 58 i 65.

8. — Njemačka kolona koja je došla od **Hrguda zapalile** je jedno selo i odvela 8 osoba. Švabe u zajednici sa ustašama i četnicima odveli su iz sela Kozice 16 djevojaka.

9. — Švapska kolona, koja je dolazila u s. Vlahovići, zapalila je selo Vlahovići⁵ (Stanjevići, Vukovići). Zapalili su i kuću [pripadnika] ove brigade druga Milana Krunića. Iz ovog sela su pokupili 11 osoba, smjestili ih u jednu kuću, postrijeljali i zapalili. Ove osobe su skoro sve bile iz porodice Krunića. Ovom prilikom otjerali su oko 1.000 brava, 100 goveda i oko 30 konja.

10. — Pratnja četničkih oficira Draže Mihailović, koja je ove oficire pratila do Trebinja, vraćajući se za **Nevesinje** zaplijenila je jedan bacač od jedne grupe boraca **Južnohercegovačkog** odreda. Borci **Južnohercegovačkog** odreda **su** nosili ovaj bacač za štab divizije. Ovo nas je izvijestio jedan naš drug koji je išao do Hodbine.

11. — Jedna grupa četnika odvela je iz Hodbine za **Nevesinje** Spasoja Stevića i tamo ga je tukla i dobro isprebijala. Ispitivali su ga da kaže šta zna o smrti nekog **četničkog vođe** Taušana. Iz **Nevesinja** su Nijemci odveli Stevića u **Mostar** ali na traženje četnika ponovo je bio vraćen u **Nevesinje** gdje **su** ga ponovo počeli tući. Sprovodeći ga četnici za **Mostar**, uspio je da pobjegne iz automobila preko Bišine iako su **četnici** za njim pucali. Kada je došao u Hodbinu, održao je **govor** na jednom skupu i naglasio je da su njega i još 30 do 40 **drugova** iz Hodbine četnici osudili na smrt zbog ubistva **četničkog vođe** Taušana. Stević je izjavio da će odmah ići u **partizane** i svi ostali drugovi koji su od četnika osuđeni na smrt (u **otsustvu** izjavili su da će i oni ići zajedno sa njime i da svi **žele ići** u brigadu Obrena Ivkovića. Prema izjavi našega druga, koji je bio u Hodbini i koji je prisustvovao zboru, gore navedeni **drugovi** imaju namjeru doći u našu Brigadu kroz **nekoliko dana**. Izvijestićemo vas kada dođu.

12. — Veze sa odredom »Miro Popara« i sa 4. bataljonom XII brigade imamo.

13. — Dobili smo jednu mašinu iz Mostara i sa **njome smo** ovaj akt otkucali. Nije dobra. Ako bude kakvih **novosti**, izvijestićemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) Za Stab — načelnik
Drago Đukanović

BR. 78

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETNAESTE SREDNJOBOSANSKE
brigade ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O RADU I
DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹

XIV SREDNJO-BOSANSKE NOU BRIGADE

Broj:...../44

15 februara 1944

Položaj

Predmet: Petnaestodnevni izvještaj o radu i akcijama za vrijeme od 1—15 februara 1944 god.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

I II. 1944 g. Bataljoni raspoređeni ovako: I bataljon Vijačani sa zadatkom kontrole pravca od Dubrava. II bataljon Lišnja sa zadatkom zatvaranja pravca od Banje Luke, III bataljon Štrpci — Pojezna, ... IV bataljon Brezik — Bujanj sa zadatkom kontrole pravca od Vršana. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

2 i 3. II. 1944 g. Bataljoni su sa istim rasporedom. II bataljon napadaju četnici u Lišnji. Četnici razbijeni, naši ih gone preko Gusaka i Potočana.¹ U borbi ranjen komandir 1 čete **Colić**,³ a ubijena 4 četnika među kojima Đurađ Jokić iz Mraviće i Teodor Janjić (Šesto) iz Vršana. Imena ostalih ubijenih ne znaju se, kao ni broj ranjenih.

4. II. 1944 g. III bataljon pomaknut u Kremnu. Organizovan minobacački kurs kome je za nastavnika postavljen vodnik pratećeg voda I bataljona drug Cerić, na koji kurs su pozvani nišandžije i ostalo osoblje uz bacače ostalih bataljona.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 15/4, k. 866.

² Borba je vodena sa Jošavačkom četničkom brigadom i Crnovrškim četničkim bataljonom. Vidi dok. br. BH-V-11810 i 11785 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

Cedomir

5. II. 1944 g. Održana vojno-politička konferencija svih štabova bataljona ove brigade u Prnjavoru gdje su prisustvovali i članovi štaba divizije. Konferencija je počela u 8 sati, a završena je u 19 časova. U toku tog dana naše snage bataljonima imale dodira sa neprijateljem.
6. II. 1944 g. Bataljonima poslat vojni potsjetnik, izdanje štaba našeg Korpusa, sa zbornom naredbom da ga svestrano upotrijebe na vojno uzdizanje komandnog kadra i boraca koristeći ga uz 15-dnevni plan koji im je dostavljen.
7. II. 1944 g. Bez promjene.
8. II. 1944 g. I bataljon dobiva zadatak da sa dvije čete krene u pratnji naših teških ranjenika za Centralnu bolnicu i da na terenu Kotor Varoš ostane po dolasku još 6 dana, radi . . . mobilizacije. Preostala četa pridodata je komisiji za prikupljanje hrane koja ide za Srbac.
9. II. 1944 g. Snage brigade raspoređene: II bataljon Lišnja, III bataljon Vijačani, IV bataljon Mačino Brdo sa zadatkom zatvaranja pravca od **Dervente** starom cestom. Pri pokretu iz Brezika **IV bataljon** je napadnut od strane četnika, **kojom** su prilikom ubijena dva četnika. Toga **dana** vodnik III bataljona drug Ljubo Perić **prilikom** odsustva kod kuće bio je napadnut **od** strane četnika i tom prilikom ubio **Momira** Vračevića, zloglasnog četnika iz Smrtića.
10. II. 1944 g. Iz IV bataljona iz voda koji je bio kao zaštita komande mjesta, dezertirao je vodnik **Jovo** Vračević iz Smrtića sa »šarcem« i 300 **metaka**.
- 11—13. II. 1944 g. Bataljoni su na istim prostorijama, dodira sa neprijateljem za tih dana nije bilo. Radi **se na** prikupljanju hrane za X diviziju.
14. II. 1944 g. Izdato naređenje za pokret II i III bataljonu i to: II bataljonu da se pomakne na liniju **Potočani** — Gusak, a III bataljonu na liniju **Sarinci** — Vršani. IV bataljonu stavljeno je u zadatak da ostane u zaštiti Prnjavora i **kontrola** pravaca od Dervente i Careve Gore. 1

15. II 1944 g. Bataljoni izbili na određene položaje, sukoba sa neprijateljem nije bilo, jer su četnici pobjegli. Stab Brigade nalazi se u Breziku.

Za ovo vrijeme sa vojnicima rađeno je po 15-dnevnom dostavljen 1. II. 1944 god. Jedan primjerak 15-dnevnog plana rada dostavlja se na uvid Štabu divizije, kao i detaljni 15-dnevni plan rada koji danas upućujemo bataljonima. Situacija na terenu koji mi kontrolišemo se na područu Nova Dubrava — Kokori — Devetina — Prosjek. Prema Smrtićima kreću se četnici Vinčića koji broje oko 200 **bandita**.⁴

Moral boraca je na visini. Disciplina boraca je dosta dobra. Borbena gotovost jedinica je dobra. Brojno stanje oružja, municije i sprema dostavlja se u prilogu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Đoko'

Komandant, kapetan
Stevo*

⁴ Odnosi se na Četvrtu motajičku četničku brigadu, čiji je komandant bio Vlado Vinčić.

⁵ Đoko Štrocki, tada zamjenik političkog komesara Brigade.

* Samardžija

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 16. FEBRUARA 1944. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U BOSANSKOJ KRAJINI'

ŠTAB
IV. DIVIZIJE V. KORPUSA
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. Br. 50/44
Dne 16. II. 1944 godine

ŠTABOVIMA BRIGADA I ODREDA OVE DIVIZIJE

Položaj

I. Prema obavještenju ovih dana trebaju doći u Prijedor i okolna neprijateljska uporišta dijelovi »Plave divizije«¹ kao posadne jedinice,² koji bi imali zadatak odmah po dolasku izvršiti operacije protiv Narodno-oslobodilačke vojske na ovim sektorima. Jedinice koje se nalaze sada u neprijateljskim garnizonima trebaju krenuti za Istočni front ili negdje na pregrupaciju i vaspitanje u fašističkom duhu. Još nam nije poznato kojim pravcem će krenuti neprijateljske snage bilo koje odlaze ili dolaze, ali uglavnom moraće proći linijom: Kostajnica — Eos. Novi — Prijedor ili linijom: Gradiška — Banja Luka — Prijedor.

S obzirom na gore navedeno, jedinice na tim pravcima razviće obavještajnu službu i držati jedinice pripravne za jače udare (iznenadne sa veće daljine) u cilju da se potuče neprijatelj za vrijeme svog kretanja u kolonama pri izlasku iz grada ili negdje na drugom mjestu gdje se neprijatelj ne nada. Za ove akcije pripremiti sva sredstva i sve raspoložive snage. Naročitu pažnju obratiti na miniranje i rušenje vozova i cesta na gore pomenutim pravcima.

Na liniji Banja Luka — Prijedor djelovaće dijelovi VIII. i XI. brigade⁴ i Sanskog odreda,³ na liniji Prijedor — Bos.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 24—5, k. 1628.

² Odnosi se na Trista devedeset drugu legionarsku diviziju. U zapovijesti Štaba Trideset pete divizije NOVJ od 21. februara 1944. o njoj se kaže da drži cestu Brinje — Zute Lokve — Senj, a da se jedan dio njenih snaga nalazi u Otočcu (vidi tom V, knj. 24. dok. br. 79).

³ Do kraja februara 1944. Brigada je uglavnom izvodila akcije ns željezničkoj pruzi Prijedor — Omarska (vidi dok. br. 3—5. k. 458 A i 5—2, k. 768 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu Brigade vidi dok. br. 137. j

⁵ O rasporedu i dejstvu Odreda u drugoj polovini februara vidi izvještaj Štaba Odreda od 26. februara 1944. (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 27—5. k. 1628).

Novi-Kostajnica djelovaće dijelovi X.^o, VI.,⁷ XI. brigade i Kozarski odred.⁸ Gradiško-lijevčanski odred u koliko ne može efikasno djelovati na pravcu Gradiška — Banja Luka dijelom svojih aga može se povremeno prebacivati prema Ivanjskoj i Banjoj Luci.

Za gore pomenute udare na neprijateljske kolone vršiti pripreme i hvatati veze uz vršenje manjih akcija na neprijateljska uporišta.

II. Stab VI. brigade uputiće jedan bataljon u pravcu Vedovice i Vel. Rujiške koji će prema Čadavici i Otoci vršiti akcije^u slučaju potrebe tući neprijatelja u bok koji bi krenuo u pravcu Ljubije i Prijedora lijevom obalom rijeke Sane iz Bos. Novog.

III. Štab Podgrmečkog odreda nastojaće da svojim dejstvom onemogući neprijatelju izlazak u sela sa linije Bihać —

Bos. Krupa i iz neprijateljskog garnizona Bos. Krupa, Bihać,⁹ nedozvoljavajući da se pale sela i koljužene i djeca koja su do sada dala hiljadama boraca u Narodno-oslobodilačku vojsku. Ovaj odred u buduće mora biti energičniji i borbeniji prema neprijatelju koji izlazi u sela i vrši nezapamćene zločine. **SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!**

Politički komesar
sl. otsutan

(M. P.)

Komandant, pukovnik
Petar¹⁰

P. S. Za pokrete gore pomenutih neprijateljskih snaga angažovati svoje obavještajne centre i obavještajce; radi sigurnosti obavještajci brigada obraćaće se za podatke i obavještajnom centru ove divizije. Pokušati na svaki način unijeti paniku među domobrane i ostalu neprijateljsku vojsku radi prebjegavanja na oslobođenu teritoriju, a da izbjegnu odlazak i sigurnu smrt na Istočnom frontu.

P. O.

Isti.

je u to vrijeme u sastavu Pete NOU divizije, koja je tada dejstvovala na sektoru Kalinovika u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 153 u ovoj knjizi i dok. br. 2/1, k. 2015 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

željezničkoj pruzi Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba Odreda od 25. februara 1944 (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6—3, k. 1625).

Štaba Odreda od 12. marta 1944 (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, reg. br. 12—5. k. 1630).

¹⁰ Vojnović

NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 16.
FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZALIKVI-
DACIJU ČETNIKA NA SEKTORU MOTAJICE I U SRPCU

ŠTAB

XI DIVIZIJE NOV-e
JUGOSLAVIJE
OP-Str. pov. broj: 16/44
16 II. 1944 god.
Položaj
1010h

16-II-44

ŠTABOVIMA XII SLAVONSKE I V I XIV NOU BRIGADE

2

Pošto se tu nalaze četničke glavešine, koje treba po
svaku cijenu likvidirati, kao i ostalu bandu,^s

N a r e đ u j e m o :

I grupa

XII Slavonska NOU brigada

3 bataljona, komandant

kolone, komandant⁴ brigade. Sa dva bataljona izvršiti pokret
Bosanski Kobaš — Brusnik —
Vlaknica — Kaoci — Srbac, sa
zadatkom, sa manjim udarnim
grupama probiti se između Srpa
i Bos. Daora,⁵ sa ciljem upada u
Srbac i hvatanja bande. Sa jed-
nim bataljonom izvršiti pokret G.
Lepenica — D. Lepenica — Sitne-
ški Trk — Smajinci, sa zadatkom
hvatanja četničkih grupa, koje se

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 9/1, k. 866.

² Redakcija je izostavila opšti dio naređenja jer se isti tekst
nalazi u dok. br. 66.

³ Primijetivši pokret naših brigada, četnici su uspjeli da pobjegnu
U ovoj akciji zarobljeno je nekoliko domobrana i desetak četnika, među
kojima su bila i dva kurira sa poštom. Opširnije o ovoj akciji vidi dok
br. 107 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba Jedanaeste divizije od 4. marta
1944. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 20/4, k. 866). 1

* Ivan Senjug

nalaze u kućama i sa manjim grupama upada u Srbac. Isti bataljon hvataće vezu sa snagama XIV NOU brigade u Smajincu. Jedan bataljon ostaviti u Smrtićima i Kunovi, koji će zatvarati i kontrolisati pravac Tromeda — Derventa, sa zadatkom osiguravanja Prnjavora, za sve vrijeme trajanja akcije na četnike.

II grupa,
XIV SBNOU brigada,

sa 3 bataljona, komandant
grupe, drug kapetan Stevo.⁶ Sa dva bataljona izvršiti pokret

pravcem Lišnja — Nožička — Kovačevića Brdo — Petkovići — Selište — Brnjavica — Razboj, sa zadatkom postavljanja manjih zasjeda na istom pravcu i sa manjim udarnim grupama, preko Bos. Svinjara upada u Srbac.

Sa jednim bataljonom izvršiti pokret Potočani — Otpočivaljka, sa zadatkom postavljanja zasjeda na pravcu Srđevići — Razboj i dolinom Prosječkog Potoka, hvatanjem veze sa snagama XII Slavonske NOU brigade, koja će se kretati dolinom Lepenice, kao i sa dva bataljona iste Brigade.

Štab XIV NOU brigade skreneće pažnju svojim jedinicama da budu oprezne i da ne dozvole da ni jedan četnički bandit [ne] pobjegne iz Srbca obalom Vrbasa. Naročito pažnju skrenuti zasjedama koje će se nalaziti od Lišnja pa do Razboja, koje će se postavljati u sporazumu sa zamj. komandanta divizije, drugom ppukovnikom Burinom, koji će se kretati sa kolonom.

Sve jedinice kreneće na određeni zadatak 17 ovog mj. u 18 časova, kako bi mogle stignuti u toku noći do određenog mjesta i u potpunosti izvršiti svoj zadatak.

N a p o m e n a : Uspjeh čitave akcije zavisiće od samopregora vojnika i nižih rukovodilaca, od brzine i samoinicijative. Iako je vrijeme vrlo hrđavo za pokret, treba napregnuti sve snage da ova akcija urodi plodom, jer od njenog uspjeha zavisiće mobilizacija novog ljudstva i pojačavanje naših jedinica, kao i politički prestiž na terenu.

Po završenoj akciji XII Slavonska kao i XIV NOU brigada zauzeće svoje sektore pređašnje.

Borbeni znaci:

17 februara 1944 god. Srbac — Partizanski.

18 -,- 1944 god. Nedić — Izdajnik.

Predlog za ovu akciju od Štaba XII Slavonske NOU brigade⁷ primili smo 16 ovog mj. u 9 časova.

XII Slavonska NOU brigada neka bezuvjetno održava radio vezu sa nama u toku akcija, jer će to biti od koristi i za našu diviziju, kao i za vašu brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
si. otsutan

Komandant — potpukovnik
M.⁸ Šiljegović

Zamj. komandanta
potpukovnik
Đurin"

(M. P.)

BR. 81

ZAPOVIJEST ŠTABA PETE VOJVODANSKE BRIGADE OD
16. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZANAPAD NA GRAČANICU¹

STAB
V VOJVODANSKE BRIGADE
16. februara 1944. god.
Položaj

SVIMA JEDINICAMA OVE BRIGADE

Položaj

ZAPOVEST
(Sekcija Tuzla, Derventa 1 : 100.000)

Situacija: Stanje neprijateljskih snaga u garnizonima uglavnom je nepromenjeno. U Tuzli nalazi se 5 i 8 lovačka pukovnija,² sa nešto Nemaca, Feld, žandarmerije i ustaša. U Doboju 4 i 6 lovačka pukovnija nepotpuna.³ Delovi ove dve pukovnije nalaze se takođe u Tešnju i Derventi.

Prema izveštajima koje smo danas dobili, u Gračanici se nalazi 150—200 domobrana,⁴ bez teškog oružja.

U četničkim redovima na Trebavi oseća se velika demoralizacija. Četnički bataljon iz Skugrića nalazi se kod svojih kuća.

Četnici u Posavini grupno se predaju našim jedinicama i polažu oružje.

Zeleni kadar⁵ postao je potpuno neaktivan, t.j. potpuno je razbijen. Jedna grupa oko Pjana bježi od Doboja do Gračanice, ali uglavnom ni ona nigde nije aktivna. Ostatak zele-nokadrovaca predaje se našim jedinicama.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 2—2, k. 1244.

Naš zadatak: Od strane Štaba XVI U. Divizije u vezi već ranije postavljenog zadatka jedinicama naše divizije, da u toku noći između 16/17. februara 1944. godine likvidira neprijateljsko uporište u Gračanici,⁶ za izvršenje zadatka, — P

N A R E Đ U J E M O :

- 1.—I bataljon napada Gračanicu sa severne strane i severozapadne. Za izvršenje ovog zadatka bataljon ima da izvrši napad sa položaja: Stražbe—Vepar (Lepar kako nazivaju seljaci)—Javor Mah. i Gričanak koji treba izbiti sa jednom četom što pre. Ova četa ima **da** ostane za celo **vreme** na Griču koji dominira nad **Gračanicom**. Ovaj položaj mora **se** zauzeti, posle čega odmah brzim naletom upasti u varoš radi hvatanja domobrana i legije. Pokret sa sadanje prostorije izvršiti danas u 16 časova, tako da na polazne položaje stignete danas u 21 čas kada ima da počne napad na Gračanicu.

Pravac vašeg kretanja Čekanići — zaseok Bajrak — Gornja Lohinja — Stražba, odakle izvršiti najhitnije raspored jedinica za napad kako smo napred naveli.

Sa vama kreće II bataljon II brigade, koji ima da obezbeđuje od Doboja na prostoriji kod sela Lendići pa u levo do ceste Doboje — Tuzla.

Radni vod uputiti u selo Gornju Orahovicu gde će se nalaziti sve do povratka bataljona iz akcije. II. bataljon napada Gračanicu sa istočne i jugoistočne strane u glavnom potpomažući naš III bataljon koji napada varoš sa južne strane sa težnjom da se onemogući izvlačenje neprijatelja iz varoši.

Za izvršenje ovog zadatka bataljon ima da izvrši napad sa položaja zaseok Drapnići pa u levo do Straževca (kota 336), na ovim položajima bataljon ima da bude tačno danas u 21 čas kada ima da se izvrši napad.

Jedna četa upada u varoš prvcem Drapnići — Srpska Crkva, druga četa kota 309 — pošta i treća četa upada u varoš kod železničke stanice. Na železničkoj stanici uništiti telefonski i saobraćajni uređaj. Četvrta četa služi kao rezerva bataljona.

III bataljon napada na Gračanicu sa južne strane, t.j. od Straževca i Hadžine Vode. s tim što će jedna četa

obuhvatiti prilaz u varoš zapadnu a jedna istočnu stranu varoši a jedna četa upada glavnim putem u grad sa težnjom hvatanja domobrana i legije.

Pri dolasku na put gde prolazi železnička pruga Doboj — Gračanica izvršiti rušenje mosta i postaviti zajedu. koja će na tom mestu ostati sve do likvidacije neprijatelja i izvršenja zadatka. Po završenom zadatku ovu zasedu blagovremeno povući.

Radi rušenja mosta i miniranja pruge uzeti potreban eksploziv i mine iz tehničke čete. Isto tako povesti sa sobom druga Jemrića Ivana (ing. kapetana jugoslov. vojske), koji ima da izvrši ovo rušenje i miniranje.

- 2.—II bataljon II Vojvođanske brigade, služiti će kao obezbeđenje ovoj Brigadi za vreme vršenja akcije, s tim što će ovo obezbeđenje postaviti na cesti Doboj — Gračanica kod sela Lendići, na koti 332 i u levo na cesti kod kote 156, t.j. na raskrsnici puteva prema železničkoj stanici Karanovac.⁷

Pravac kretanja ovog bataljona je: Cekanići — zaseok Bajrak — Gornja Lohinja — Stražba — Vepar — selo Lendići, odakle izvršiti postavljanje zaseda kao što smo napred naznačili. Ove zasede ima da budu postavljene danas do 21 čas, kada se ima izvršiti akcija.

Ovaj bataljon treba da krene danas u 16 časova zajedno sa našim I bataljonom s tim što će se kretati ispred njega.

- 3.—Pravac kretanja II bataljona do polaznog položaja za napad: Avdići — zaseok na Sulejman Begovoj kosi — kota 393 koja se nalazi ispred zaseoka Drapnići, odakle izvršiti raspored jedinice za napad, kao što je napred navedeno.

Pokret izvršiti danas u 16 časova tako da na određenom mestu budete tačno u 21 čas.

Radni vod uputiti u selo Gornja Orahovica, koji po povratku iz akcije povući u sastav bataljona.

- 4.—III bataljon krenuće pravcem Gornja Orahovica — zaseok Avdići — Lohinja izbijajući na cestu kod zaseoka Pribeve, odavde kreće prema železničkoj pruzi, s tim što će u zaseoku na brdu Straževcu ostaviti jedan vod koji ima da upada u Gračanicu sa istočne strane sadejstvujući sa

četom II bataljona koja napada sa Straževca prema železničkoj stanici. Jedan vod ove čete ostaje u zasedi na raskrsnici puteva kod zaseoka Karići, a ostale dve čete vrše upad kako smo napred naveli. Polazak sa sadanje prostorije ima da bude u 16 časova, tako da na određenom položaju za napad budete tačno u 21 čas, kad ima da počne napad.

Radni vod ostaje u selu Gornja Orahovica sa ostalim radnim vodovima bataljona i tehničkom četom ove Brigade.

- 5.— Stab brigade za vreme napada nalaziće se u zaseoku Drapnići a posle ulaska u varoš u obližnjoj kući kod pravoslavne crkve.
- 6.— Intendant ove brigade organizovaće evakuaciju plena, potrebno ljudstvo daće II bataljon.
- 7.— Skreće se pažnja svima vojnim i političkim rukovodiocima na postupak prema narodu i ne dozvoliti da se ponove slučajevi, koje su učinili pojedini borci III brigade. Ima da se oduzme oružje i vojnička sprema a za ostalo obaveštajci neka traže podatke od našeg šefa Ob. C.
- 8.— Po završenom zadatku sve naše jedinice vratiće se na svoju dosadanju prostoriju, napominjemo da ovaj zadatak mora biti izvršen u toku noći.
- 9.— Ova akcija ima da se izvede u najvećoj tajnosti radi čega štabovi bataljona treba da onemoguće odlazak svakom licu u pravcu Gračanice ili komunikacije Doboj — Tuzla. Akcija ima da bude iznenadna i brza.
- 10.— Skrećemo pažnju našem III bataljonu kao i bataljonu II Vojvođ. brigade na budnost i opreznost prema Karanovcu i Doboju i u slučaju neprijateljskog nadiranja u pravcu Gračanice istoga sprečiti a najhitnije izvestiti ovaj štab.
- 11.— Po završenoj akciji štab I bataljona povući će bataljon II vojvođanske brigade sa osiguranja i zajedno sa njim izvršiti pokret na određenu prostoriju.
- 12.— Referent saniteta sa potrebnim brojem bolničarki i bolničkim priborom kretaće se sa štabom brigade.

13.- Po završenoj akciji štabovi bataljona podneće izveštaje
zaplenjenom oružju, municiji, neprijateljskim i našim
gubicima.

14.- Štab I bataljona jedan puško-mitraljez dodeliće njego-
voj 4 četi, zašto nije ni trebao praviti pitanje.

15.- Borbeni znaci za 16. II. t.g. Vlado — Pero
Ugovoreni znak za 16. II. t.g. Smrt fašizmu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik	Komandant
	A.8 Mijović	Svet. Stojanović Bikić ⁹

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI
NA PROSTORU LJUBINJE — ZVIJERINA — DAVIDOVIĆI
OD 13. DO 16. FEBRUARA 1944. GODINE¹

ŠTAB

X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj: 82
16. februara 1944. g.
u sati
Davidovići
(Pjanovina)

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

Gdje bude.

1.) U vremenu od 13. o. mj. do 16. o. mj. naša brigada nalazila se na prostori Vranjska. Švapska kolona, koja se nalazila u Zvijerini (njena jačina bila je do 400, a ne 150 kao što smo javili), uspjela je da pobjegne za Ljubinje.¹ Kako smo saznali, oni su imali i šest mrtvih od smržavanja, a također su bili prisiljeni da ostave konje iz svoje komore. Sve ovo je provjereno preko naših dijelova koji su ponovo dolazili u Zvijerinu i išli za Brezovu Dolu. Ovom prilikom, u Zvijerini i Brezovoj Doli pohvatani su neki škripari od kojih i jedan bradonja (Vaso Kisić)....

15. o. mj. jedan naš bataljon bio je čitav dan u zasjedi na Zegulji, ali nije naišla nikakva neprijateljska kolona. — Istog ovog dana dobili smo izvještaj od Sjevernohercegovačkog odreda da je švapsko-četničko-ustaška kolona, koja je bila pošla od Bileće preko s. Pađeni, izbila na Suvu Gomilu i time da ugrožava XI. brigadu.³

16. o. mj. izjutra izvršili smo pokret i smjestili se na prostori: Bjeljani — Divin — Fatnica — Davidovići. Tu smo saznali da je kolona, koja je kretala iz Bileće, otišla za Gacko.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 15—3. k. 1148 I.

* Vidi dok. br. 173.

³ Vidi dok. br. 49 i 60.

2.) Dok smo se nalazili u Vranjskoj pronosili su se gla-

snaga u Ljubinju sada manji nego ranije.

Prema podacima koje je dobio Stab Sjevernohercegovačkog odreda, ove vijesti se potvrđuju. Utvrđeno je također da su Švabe otišle sa Poplata a s njima i jedan dio snaga iz Stoca.

Ovi su pričali da idu prema Metkoviću.

Preduzeli smo sve da se ove vijesti najhitnije provjere, **Ukoliko** bi one bile tačne, mišljenja smo da bi bilo neophodno potrebno da se naša brigada orijentiše pravcem: Dubrave — Hrgud — Hrasno.

izvještavati.

3.) Naše izvještaje Pov. broj: 74¹ i 77 bili smo uputili

ste već primili.

Čuli smo od drugova da ste bili zabrinuti zbog neizvjesnosti o situaciji u kojoj se nalazila brigada, a sve zbog **ne-manja** veze sa nama. Mi smo vam u prošlom izvještaju već naveli da nas nije neprijatelj mogao da ugrozi. Ali i vezu sa vama nismo skoro bili u mogućnosti održavati zbog razloga koje smo također u posljednjem izvještaju naveli.

Dostavljamo vam presude koje smo prošli put zaboravili **dostaviti**, kao i jednu novu.

Sjutra naveče na Divinu održaćemo priredbu na koju će biti pozvani mještani iz svih okolnih sela.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

Čedo Kapor

Načelnik štaba
Mustafa Dizdarević

Komandant
N.⁵ Ljubibratić

(M. P.)

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 16. FEBRUARA 1944. GODINE¹

»200 N²«
 Pov. br. službeno
 od 16. II. 1944. god.
 Selo Kovači

Brojno stanje i naor

Redni broj	Jedinica	Ljudstva				Svega (po spisku)	O r u								
		na licu		u rashodu			Pušaka			P.mitralj.			Mitralj.		
		Muških	Ženskih	Muških	Ženskih		Jugosl.	Njemačkih	Talijan.	Jugosl.	Njemačkih	Talijan.	Jugosl.	Njemačkih	Talijan.
1.	„1“[bataljon]	93	2	3	—	98	77	—	5	1	1	2	—	—	1
2.	„2“	123	4	8	—	135	97	1	17	4	1	—	—	—	—
3.	„3“	103	3	8	—	114	78	10	3	2	2	2	—	—	—
4.	„4“	101	2	17	—	120	68	12	6	3	3	1	—	—	1
5.	Bolnica	5	2	—	—	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—
6.	Štab brig. i intendan.	28	—	4	1	33	18	—	—	—	—	—	—	—	—
U k u p n o :		453	13	40	1	507	340	23	31	10	7	5	—	—	2

Pol. komesar
Spiro Srzentić

Razlika po spisku od prošlog puta:

Kod »2« = 6 (2 poginuli, 2 u štab brigade i 2 prekom. u »4«)
 Kod »4« = 9 (16 novomobilisanih, 5 došlih iz bolnice, 1 prekom. u štab brig., 4 dezertirali, 6 poginula)
 Stab brigade = 6 (tri mobilisana a 3 dodeljena iz bataljona).

fcanje XI brigade«

ž l e			M u n i c i j a (za raspoložuća oružja)									Konja		Primedba		
Bacača				Ostalo											Jahačih	Tovarnih
teških	larih			Pištolja	Bombi	Maš. pušaka	za pušku 7,9 m/m	za talijan. oruđa	za „bredu“	za pištolj	za teški bacač	za laki bacač				
Jugosl.	Njemač.	Tatijan.	Njemač.													
—	—	—	—	1	6	51	—	2676	910	2400	57	—	95	1	9	
—	1	—	1	—	13	53	2	3913	590	—	109	19	—	2	10	
1	—	—	—	—	11	59	1	2064	180	—	112	28	—	—	12	
—	—	—	—	—	10	61	2	2495	160	2000	89	—	—	2	8	
—	—	—	—	—	2	3	—	30	—	—	15	—	—	2	6	
—	—	—	—	—	12	20	2	300	—	—	150	—	—	7	4	1 prot. tenk. puška
1	1	—	1	1	54	247	7	11.478	1840	4400	532	47	95	14	49	1

Načelnik štaba
Drago Dukanović

Komandant
Srećko Reić

3 Uz brojno stanje nalazi se i izvještaj Štaba Jedanaeste hercegovačke brigade od 17. februara 1944. u kojem se kaže da 16. i 17. februara nije bilo nikakvih promjena, sem što su ranjenici toga dana upućeni u s. Rioca.

**IZVJEŠTAJ DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU JE-
DANA ESTENOU DIVIZIJE O RADU I AKCIJAMA BRI-
GADE OD 1. DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Str. pov. op. br. 13/44.

16. februara 1944. godine

P o l o ž a j

Petnaestodnevni izvještaj
o radu za vrijeme od 1—15
februara 1944. godine do-
stavlja. —

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOVJ-e

Položaj

U vezi postojećeg naređenja štaba XI. NOU divizije dostavlja se petnaestodnevni izvještaj o radu za vrijeme od 1—15. februara 1944. godine. —

I. Bataljon: Jedinice ovog bataljona nalazile su se u vremenu od 1—15. februara t. g. uglavnom na položajima Podbrđe — Svinjare — Šibovi — Opsječko — Skatavica i Lipovac, sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Kotor Varoš, kontrolisanja komunikacije i razbijanja i uništavanja četničke bande na okolnim sektorima. Na dan 2. i 3. ovog **mjeseca 2** čete išle su preko Opsječkog u Jošavku i Celinac za prikupljanje hrane. U Čelincu vođena je borba sa Nijemcima. Naš jedan drug je lakše ranjen, a neprijateljski gubici **su** nam nepoznati. —

Na dan 9. ovog mjeseca jedna četa ovog bataljona protjerala je četničku bandu na sektorima Popovac, Mehovci, Karanovac. Jedan četnik je ubijen i jedan ranjen. Naši bez gubitaka. —

Na dan 13. ovog mjeseca dvije čete sa određenom komisijom iz brigade vršile su prikupljanje hrane u vezi divizijskog naređenja sa sektora Opsječko i Skatavica. Uhvaćen je jedan četnik sa oružjem. —

U toku ovoga vremena ljudstvo ovog bataljona izvršilo je kupanje i parenje — čišćenje od vašiju u Kotor Varoši,

Vojničke vježbe vršene su po četama po novom vojnom potsjetniku. Održan je jedan vojni čas sa vojnim rukovodiocima (komandirima, vodnicima i desetarima), iz čitanja karata i planova: orijentisanje po raznim predmetima i upoznavanje to-

pografskih znakova. —

Dezertirao je jedan novodošavši borac bez oružja. —

U posljednje vrijeme pojavila se je neka bolest sa jačom temperaturom, od koje se već razboljelo oko 26 boraca. Većina njih je već preboljela. —

II. Bataljon: Za proteklih 15 dana jedinice ovog bataljona nalazile su se na položajima Lipovac, Tovladići, Kablovi.

Javorani, sa zadatkom zatvaranja pravca od Banje Luke. Karanovca, prema Kotor Varoši i uništavanja četnika.

Na dan 1. II. t. g. jedna četa ovog bataljona vodila je borbu sa četnicima u selu Popovcu, gdje su imali 3 ranjena. —

Na dan 5. ovog mjeseca, u selu Kablovima bio je sukob sa četničkom bandom od jedne naše patrole sa I. i III. bataljonom Vrbaske brigade, zvane Lazine. Banda je bila uporna, imali su 3 teže ranjena koje su uspjeli izvući. Istog dana jedna četa vodila je borbu sa četnicima u selu Javoranima sa Kršinim bataljonom, koji se odmah povukao. Zarobljen je jedan četnik sa oružjem.

Za posljednjih 15 dana komandant bataljona održao je 3 teoretska sastanka sa komandnim kadrom bataljona. Na sastancima je rađeno čitanje karata i planova, disciplina za vrijeme pokreta, pozdravljanje starješina na mjestu i u kretanju, sa puškom i bez puške, pozdravljanje boraca između sebe, prorađeni plan rada od strane štaba brigade o čuvanju vojne tajne i taktika ratovanja sa četnicima, postupak starješina sa borcima, pitanje mobilizacije i popunjavanje jedinica. Iz vojnog potsjetnika, sa ljudstvom 3. čete prorađeno je izviđanje terena, putovanje, marševanje, borbeno kretanje, izviđanje naseljenih mjesta i bočni marš. Osim toga sa vojnicima radila stražarska služba: rukovanje sa oružjem, na automatskom oružju, patroliranje, budnost, spavanje, punjenje, praznjenje i čišćenje oružja. —

Dezertera nije bilo. —

III. Bataljon: Jedinice ovog bataljona nalazile su se na **sektorima** Skender Vakuf, Mokri Lug, Baljvine, Bovčac, Ljubachevo. Javorani, Kotor Varoš i Maslovare, sa zadatkom razbijanja četničke bande na sektoru Cemernice, a u Maslovarima sprovođenje karavana od s. Klupe i Borja i obezbjeđenje Maslovara od četnika. Na dan 9. ovog mjeseca jedna četa ovog bataljona imala je sukob sa četničkom bandom između Cemernice i Tisovca u Vidovu Vrelu. Banda se razbježala. Ubijena su 2 četnika i 4 ranjena. Naši bez gubitaka. —

Za proteklih 15 dana održana su dva sastanka u 2. i 3. četi, na kojima je pretresano općenito stanje četa, uočavani problemi po istima i davana uputstva za dalji rad. Po svim četama ovog bataljona prorađivan je plan rada o patrolama izviđačkim, vojnoj disciplini, o stražarskoj službi, o nastupnom, otstupnom i bočnom maršu i obezbjeđenju u logoru. —

Sa komandnim kadrom rađeno je: podnošenje **izvještaja**, raspravljano o pojedinim greškama i nepravilnostima. Još sa borcima rađena nastava gađanja, strojevi, prestrojenja, razvijanje u streljački stroj, dužnost stražara na stražarskom mjestu u raznim slučajevima. . . .

IV. Bataljon: Ljudstvo ovog bataljona nalazilo se na položajima: Sokoline, Zivinice, Skender Vakuf. Jedan **vod** pratio je komandanta divizije do Klupe i povratio se nazad u sastav svoje jedinice. Pored razbijanja četničke bande **bataljon** je imao za zadatak da prikuplja dezertere koji su **dezertirali još** za vrijeme ofanzive, u čemu se uspjelo prikupiti **oko** desetak drugova. Za vrijeme proteklih 15 dana vojnički rad **bio je** slab zbog toga što je ljudstvo bilo rasuto po terenu. Održano je jedno vojno savjetovanje kod komandi četa na dan 10. ovog mjeseca. Po četama su održane četne konferencije. —

Napomena: Sto se tiče akcija i borbi koje su **vođene** za proteklih 15 dana, vidi se iz naprijed iznijetih **izvještaja** štabova bataljona ove brigade, a isto tako vidi se i **vojnički** rad po jedinicama kako se odvija i šta je koja jedinica **radila**. —

Iz prednjih izvještaja već se vidi i sama **spособnost** štabova bataljona, odnosno komandanata bataljona **koji su u** dosada izdavanih planova rada od strane ovog **štaba** dosta shvatili i sa najosnovnijim potrebnim stvarima **osposobili** se koje oni sada prenose kako na niži komandni kadar **tako** i na same borce. —

Obilazeći čete III. bataljona, vidjeli smo da je **komandni** kadar toga bataljona dosta mlad i da slabo raspolaže **sa** vojnim znanjem, i obzirom što je još komandni kadar neiskusan ne može čak ni manje probleme sam u četi riješiti. **U vezi s** tim mi im pružamo pomoć i oni obećavaju da će **uskoro** postati dobri rukovodioci i da će im čete po borbenosti i **vojničkim** znanjem moći da se poravnaju sa ostalim jedinicama u brigadi. —

Sto se tiče ljudstva IV. bataljona, po borbenosti **je** dosta slabo, neiskusno i samostalno kao IV. bataljon **još za** dugo vremena ne bi mogao primiti zadatak jednog bataljona. —

Sto se tiče stanja u jedinicama I. i II. bataljona, može se reći da je dobro. Štabovi bataljona dorasli su i osposobili se za rukovođenje svojim jedinicama. Imaju smisla i načina za

obučavanje i uzdizanje kako komandnog kadra tako i boraca svoga bataljona u vojničkom i političkom znanju. —

štaba u vidu jednog strogo povjerljivog naređenja o čuvanju vojničke tajne. Za idućih 15 dana izdat je plan rada: razrađena tema o stanovanju uopšte.

Mobilisano je 6 drugova.

Obzirom što je veliki snijeg i za sada su jedinice vrlo nepokretne, ishrana je vrlo slaba. Sektori koji su nam dodijeljeni za ishranu od strane komandi mjesta, ujedno se sa istih hrane i proletherske jedinice.² Sto se tiče odjeće i obuće, ona je i suviše slaba, jedino kod I. bataljona ove brigade može se reći da je zadovoljavajuća. Veći broj boraca u brigadi ima potpuno bosih, jedino imaju uvijene krpe i povezane oko nogu.

Čak se i do oputnjaka teško dolazi, zbog toga što se sva pribavljena krupna stoka upućuje komandi područja, a ovi dalje.

Borbena disciplina kod komandnog kadra i boraca ove brigade dosta je dobra. Vojnički život je dobar. Sva postavljena naređenja i zapovijesti izvršavaju se tačno i na vrijeme. —

Stanje neprijatelja u garnizonima Čelinac — Banja Luka³ pasivno je. —

Najveći problem u ovoj brigadi jeste obuća, i odjeća, koja ujedno koči i popunjavanje ove brigade — mobilizaciju, i zbog čega se dešava i dezerterstvo. —

Odnos između vojske i stanovništva u pozadini pravilan je, ali četnički je uticaj dosta jak. O četnicima se govori ovo:

svi prisilno mobilisani četnici očekuju jači pritisak Narodnooslobodilačke vojske, da bi se oni mogli osloboditi od starih četnika i pobjeći svojim kućama. Svi stari četnici, koji su položili četničku zakletvu, ti ne smiju da se predaju. Četničke glavešine stalno održavaju pred jedinicama predavanja o zločinima koje partizani čine prilikom zarobljavanja četnika, na-

vodeći da partizani kolju. Navode i to da partizani ne ubijaju samo stare četnike i zlikovce već i one koji samo stupe u **četnike**, što mnogi prisilno mobilisani i povjeruju. Četnički komandant Vrbaske brigade Milan Milanović smijenjen je i postavljen neki bivši jugoslovenski poručnik (Crnogorac), **na- što** četnici negoduju, prijete i poručniku i Lazi Tešanoviću. Poručnik stvarno ne smije da se nalazi duže vremena na jednom mjestu već se češće nalazi pri samoj Čemernici u Kršinom

dejstvu ovih jedinica vidi dok. br. 50 i 94.

3 U Banjoj Luci, pored njemačkih snaga, nalazile su se i jedinice

4. lovačkog drugu, vidi bojnurelaciju Četvrtog lovačkog drugu od 1. marta 1944. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2—32, k. 57.

U Banjoj Luci saznaje se da 13 pukovnija smjenjuje 10. koja mora ići na kurs u Njemačku. Brojno stanje garnizona je nepromijenjeno. —

Politkomesar

Komandant, major
Mečava⁴

Zarobljeno pušaka 2

Ubijeno: 3
ranjeno: 11
zarobljeno: 2

16

NAREĐENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 17. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE ZA UPUĆIVANJE JEDNE BRIGADE NA SEKTOR SREBRE-NICE¹

Broj: S1./44
17. II. 1944. g.

Položaj

U vezi našeg ranijeg naređenja, a obzirom kako na ekonomsko stanje divizije, tako i na novonastalu situaciju u srebreničkom kraju, potrebno je da hitno uputite na taj sektor

⁵ Sljedeći tekst u originalu dopisan je mastilom, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1/6, k. 1111.

U srebreničkom kraju nastoje ustaše organizirati svoju vlast. Prije nekoliko dana, VI brigada je vodila borbu sa ustašama, koji su od Skelana nastojali prodrijeti u Bratunac.⁵

U tim borbama nani je laimjeznatnegubitke i odbila ih prema Skelanima. Obzirom na tu novonastalu situaciju u tom kraju, **brigada** koja će ići na taj sektor, treba da u sadejstvu sa VI brigadom razbije namjere ustaša, likvidira njihova uporišta i uspostavi našu vlast. U vezi s tim vaša brigada treba da dode na prostoriju Skelani—Fakovići, gdje će uhvatiti vezu sa VI brigadom, najdalje do 22 ovog mjeseca zaključno. Neka brigada **povede** sa sobom što veću komoru, da bi se hranom snabdjele vaše jedinice.

Ubuduće nemojte slati ovamo komoru, bez prethodnog sporazuma nama.

Šaljemo vam brošuru »26-godišnjica Crvene armije«, koja će vam poslužiti kao materijal za proslavu dana Crvene armije.

Politkomesar
V.⁴ Popović

(M. P.)

Komandant
General-major
Kosta¹

¹ Vidi dok. br. 95.

^J Vidi dok. br. 168.

⁴ Vladimir Vlado

¹ Nad

BR. 81

**ZAPOVIJEST ŠTABADVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 17. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAM ZA
RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJAMA DULIČI -
DANICI, TEPURE — VRBICA I MEKA GRUDA _ PODKLA-
NAC¹**

ŠTAB

XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Broj 132

Dana 17. II. 1944. u 8 č.

s. Poljice

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Gacko — Nevesinje — Trebinje 1 : 100.000)

14/15 noću do **150** četnika i Švaba od Bileće probili su se preko Padeni — Rioca ka Zagradci — Ključ bez borbe. Nešto više četnika ih je pratilo do Padena, isti su nešto pljačkali i vratili se u Bileću. Od Stoca nema pokreta ka Dabru. Neprijatelj ne kreće ni iz Nevesinja u kome ima 7 nemačkih četa sa više komora, a raspoređene su po Brataču, Kifinu Selu, Batkovićima i oko Nevesinja.² Nešto Švaba ima između Nevesinja i Gacka, a u Gacku i Avtovcu ima oko **400** Švaba i **250** četnika. U Gacku imaju **2** baterije topova i prilično konja komorskih U Ljubinju i Stocu ukupno ima do **1.500** Švaba,® u Bileći **1.200** ili nešto manje, ali je vjerovatnoća da će ići Trebinju U Bileći ima **500** naoružanih četnika, a u Ljubinju do 50. U Trebinju ima oko jedan bataljon Nijemaca. Primijećena je neka automobilska kolona kako iz Stoca odvodi vojsku ka Čapljini.

Dobijamo utisak da će ovih dana »Princ Eugen« vršiti neke pokrete preko Hercegovine, pa bilo radi otpočinjanja i završavanja ofanzive na nas, bilo da idu dalje. Činjenica da u Gacku, Stocu, Nevesinju, Ljubinju i Trebinju pa i Bileći opada broj četnika, da na Hrgudu mještani uništavaju švapske kolone, da se i u ovoj etapi mobilizacija naša pojačava, da sela kod Trebinja (Pridvorci) pucaju na četnike i vode s njima borbu iako mi u ta sela još nijesmo ni došli, dokazuje da prisustvo Švaba u Hercegovini možemo iskoristiti da se dobro

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7—1, k. 1151 I. J ^ ^ H

² i * Odnosi se na dijelove Sedme SS divizije »Princ Eugen« Via

zalaganja mobilizacijin ovih boraca.

2 o. mj. X brigada razbila je neke »škripare«⁴ u Zrvnju, i jednog ranila a jednog uhvatila. 4 o. mj. napala je Taležu i Duži, likvidirala ih i zapalila stanicu u Duži, a kod s. Dražin Do uništila jedan kamion u kome je bilo 6 tona soli i razbila pritome četničku bandu koja im je pripuclala sa leđaranim ih nekoliko. U ovoj akciji zaplijenjeno je: 2 puška mitraljeza, 28 pušaka, 2 mašinke, 3 pištolja, 12.000 metaka i 30 domo-

brana.⁵ Istog dana partizanska četa »Rade Pravica« kod s. Diklići prevrнула je voz, uništila lokomotivu i vagone, ubila nekoliko i ranila oko 20 Švaba. Osjećajući tendencije brigade. 6 o. mj. Švabe su minirale i srušile mostove na Trebišnici u s. Staro Slano i Dobromani. Šumska četa braneći most na s. Staro Slano ubila je 5 Švaba i četnika i više ranila, a kod nje jese 6 lakšera n il o o d bacača. 7 o. mj. X Brigada opkolila je selo Grbeši i Zakovo, pronašla 21 pušku i municije i mobilisala 16 boraca. 8 o. mj. ubijen je jedan četnik u Ljubomiru i razjuren e Švabe i »bradonje« koje su i od Mosk a došle u pljačku u Ljubomir. Ovdje je zarobljen jedan šarac. U Zagori brigada je održala pored mnogih idvije priredbe gdje je bilo do 100 mještana. U ovome vremenu izvršena je ofanziva na X brigadu sa više kolona koncentrično i ista je [u] potpunosti odbijena. Kolonu koja je pošla u Popovo [Polje] razbio je Popovski bataljon, natjerao je u bjekstvo ubivši trojicu a 3 četnika zarobio. Kolona od sela Rioci prema s. Domaševo razbijena je uz gubitke po neprijatelja, a naneseni su gubici i koloni koja je došla od s. Krtinje u Domaševo i to 4 mrtva i više ranjenih. Sljedećih dana Švabe su pretrpili više poraza i imali su 18 mrtvih i više ranjenih, a zaplijenjeno je još 2.500 metaka, laki bacač i druge spre me. Naročito osjetne gubitke imali su kod Osmić Gomila i Zvijerine. X brigada imala je 3 mrtva i nekoliko ranjenih. a mobilisala je 25 boraca.

[Sinoć smo dobili jedan akt čija sadržina zaista oduševljava i treba da ispuni sve naše borce novim snagama za još uporniju i požrtvovaniju borbu do konačne pobjede. U aktu stoji:

»Štabu XXIX Udarne divizije — Šaljemo vam jednu torbicu sanitetskog materijala, 12 omota gaze ... itd. Ovo je materijal iz akcije koju su izvršili seljaci sela

⁴ Odnosi se na četnike.

⁵ Vidi dok. br. 173.

⁶ Prema naredbi Štaba Dvadeset devete divizije od 7. februara 1944. Četa je prerasla u bataljon (vidi dok. br. 33).

Mrčeva Dola sa Hrguda gdje su ubili 9 Švaba i među njima jednog oficira i zaplijenili 7 pušaka, 2 **mašinke** municije. Tako da vidite da znadu i pozadinci da vrše akcije. Situacija na ovome sektoru se popravlja, bile su Švabe počele da vršljaju po ovim selima te smo im stali na kraj, evo sada neki kamioni idu za Čaplinu, **govori se** da odvoze vojsku pa ćemo vas izvijestiti. Drugarski pozdrav S. f. — S. n. — Hrgud 14 februara. Drugovi i drugarice Mrčeva Dola«

XI brigada nalazi se na prostoru Kovači — **Vrbica** - Pogledalo i jedan bataljon u s. Tepure.⁷

XII brigada je na prostoru Danici — Dulići, a **jedan bataljon** u s. Njivice na Troglavu.⁸

X brigada je prije nekolako dana bila u s. Vranjska, a treba da pređe ka s. Davidovići.⁹

Da bi se X brigada malo odmorila, da bi uništili **Švabe** ako upute još koju kolonu od Gacka za Bileću, to

N A R E Đ U J E M O :

1.— XII Hercegovačka N.O.U. brigada:

Ostaje i dalje na sadašnjoj prostoriji s tim što će bilo sa prostora Dulići bilo od Njivica budno izviđati sve pravce od Gacka Plani pa i one preko Ključa težeći neprijatelju spriječiti prolaz iz Gacka. Ako vam promakne, bataljon iz Njivice da odmah izvijesti nas i bataljon u Tepure, a vi sa bataljonom iz Njivice po potrebi i još jednim natisnite se za neprijateljem i čim bude dočekan od bataljona iz Tepure ili X brigade, napadnite ga sa leđa radi uništenja, zadržavajući pri tome sa ostala dva bataljona sve nove pokušaje daljih pokreta od Gacka dok se ne bi uništila prva kolona.

Priloženo pismo uputite vašim kuririma i mašinku u Komandu mjesta Pivski Manastir za adresanta.

2.— XI Hercegovačka N.O.U. brigada:

Ostaje i dalje na sadašnjoj prostoriji sa glavnim zadatkom da ne dozvolite neprijatelju iz Bileće da prodre ka s. Poljice ili Plani, a na slučaj potrebe ka Bileći anga-

⁷ Detaljnije o njenom rasporedu i dejstvu u to vrijeme vidi izvještaj Štaba Brigade od 1. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistor" instituta, br. 7—7/1, k. 1143 A).

⁸ Vidi dok. br. 103.

žujte i čitavu brigadu pa i bataljon iz Tepura. Ovaj bataljon za sada da bude u s. Tepure, da drži vezu sa

drži dok X brigada i XII brigada ne udare sa leđa i boka. Ako krene neprijatelj od Dabra, bataljon iz Tepure da ga na Planiku dočeka i drži dok X ne udari sa lijevog boka. Povremeno pravite jače zasjede i ka Granici.

3. -X Hercegovačka N.O.U. brigada:

Prebaciće se na prostor: Gornja Meka Gruda — Podklanac, izviđati duboko Ubliću i s. Brestica, Dabru i s. Pađeni, a sa zadatkom ako krene neprijatelj od Stoca, Nevesinja ili Gacka Plani da ga uništite. Težite neprijatelja upuštati da bi ga obuhvatili sa svih strana i lakše uništili. Držite vezu sa Sjevernim odredom. On će kontrolisati od s. Slato — Zovi Do — Trusina i mobilisati. Šaljemo vam protivkolsku pušku sa 50 metaka. Upotreba strogo po uputu.

4. - Ovaj štab i Diviziska bolnica je u s. Poljice. Prilog znaci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik, p.pukovnik
Rade Hamović

K-dant, p.pukovnik
Vlado Šegrt

BR. 81

IZVJEŠTAJ (TELEGRAM) ŠTABA DVADESET DEVETE
NOU DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1944. ŠTABU DRUGOG
UDARNOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI U HERCEGO-
VINI'

TELEGRAM²

(Preko telefona)

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Radio-stanica nam je neispravna. Molimo po moguć-
inženjera za opravku ili novu stanicu.

Već 15 dana divizija »Princ Eugen« (14.000), sa manjim
dijelovima 118 njemačke divizije vrši ofanzivu na Hercegovinu⁵
pokušavajući neprekidno koncentrične napade na naš dekon-
centrični raspored. Svugdje do sada Švabe su pretrpjele neu-
spjeh a češće i katastrofu. U posljednjih deset dana bilo je
nekoliko desetina većih sukoba, a naročito oko Zvijerine,⁴
Trebinja, Bileće,⁵ Stoca⁶ i od Gacka do Plane.⁷ Sa njima uče-
stvuju četnici, ustaše i domobrani.

Komunikacije Stolac — Plana — Bileća, Plana — Gacko,
Dabar — Nevesinje i Ljubinje — Trebinje pod našom kon-
trolom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 12—9, k. 1144 I.

² U dopisu Štaba Dvadeset devete NOU divizije od 17. februara
1944. Štabu Nikšićkog NOP odreda, pored ostalog, kaže se:

»U prilogu vam šaljem telegram, koga što hitnije dostavite VI
Crnogorskoj brigadi da bi se upoznala sa situacijom kod nas i zamolite
je da u izvodu svojom stanicom obavijesti II Udarne korpus.

Cim švapske snage odu iz Hercegovine, oslabe ili ih bar prepolo-
vimo, pročišćemo teren sa našim snagama do Vilusi — Lastva, a možda
i Zubci, a dotle moramo angažovati naše snage ka Bileći, Gacku, Tre-
binju, Stocu i Nevesinju.

Prije nekoliko dana jedan naš bataljon razbio je manju četničku
grupicu u Pilatovcima i mobilisao 15 boraca iz toga sela.« (Dok. u
Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 12—9, k. 1144 I.)

³ Prema relaciji Šeste pješačke divizije u borbama protiv jedi-
nica NOV u Hercegovini učestvovali su i dijelovi Trista pedeset deve-
tog puka Sto osamdeset prve pješadijske divizije (vidi dok br. 173).

⁴ Vidi dok. br. 65 i 82.

⁵ Vidi dok. br. 77.

⁶ Vidi dok. br. 7.

⁷ Na ovoj prostoriji izvodila je akcije Dvanaesta hercegovačka
brigada. Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Brigade od 3. marta
1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 3—6. k. 1951 I).

U posljednjih deset dana ubijeno je i nađeno na bojnopolju:

191 Nijemac, od kojih 4 oficira, a ranjeno preko 315,
22 četnika, a ranjeno 17, a 7 zarobljeno,
30 domobrana zarobljeno.

ZAPLIJENJENO:

17.000 jugoslovenskih metaka.
9 puškomitraljeza,
1 laki bacač,
6 mašinki i više slomljenih,
6 tona soli.

UNIŠTEN:

1 kamion, jedna lokomotiva, 3 vagona i pruga kod
binja.

ZAPALJENA:

Željeznička stanica Duži i Taleža.

Mi smo imali 14 mrtvih, 30 ranjenih i 3 teže smrznuta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU.!

17 februara 1944 g.

(M. P.)

Za štab
Komandant, **D.** pukovnik
Vlado Šegrt

BR. 88

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE VOJVOĐANSKE BRIGADE
ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA
TREBAVI I NA SEKTORU GRACANICE OD 1. DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹

III. VOJV. BRIGADE
17. februara, 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni
izvještaj.

1. II. 1944. Jedinice na položajima kao 31. u noći, **to jest** I bataljon u s. Dubrave (zas. Bujanj) sa **zadatkom** izvidanja ceste D. Hrgovi — Cerik, II **bataljon** Porebrice (zas. Lomnica), III bataljon Lomnica, a IV bataljon u zas. Pratrovac. Intendantura i sanitet i Porebrici.
Brigada u toku dana dobila naređenje **da** napadne neprijatelja u s. Vučkovac i **Srnicama u** 23 časa kada je trebao biti izvršen napad **i od** II i V brigade.
IV bataljon je napadao glavnim pravcem **Cerik — Srnice**, desno od njega II a levo III **bataljon**. dok I bataljon vrši obezbjeđenje od Brčkog.
Pošto neprijatelja nije bilo niti u Vučkovcu niti u Srnicama jedinice su produžile pokret i to:
2. II. 1944. I bataljon za selo Kerep.
II bataljon za D. Međeđu,
III bataljon Custe — Bajramović i
IV bataljon Tokić (Jelovče Selo)
Sanitet i intendantura u Hrvatoviće,
Štab brigade u Jelovče (zas. Udbinska). **U to-**
ku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
3. II. 1944. Jedinice na istim mjestima kao i 2. II. 1944. osim IV bataljona koji ide preko Cerika i Bijeke u s. Rašljani po nove drugove iz Srema, odakle se vraća oko 24 časa sa novim drugovima.

U toku popodneva su četnici i zelenokadrovci pripucali iz Zelinje i iz Medede. ali naše jedinice nisu na to reagirale.

4. II 1944. Oko 7 časova četnici i zelenokadrovci su izvršili napad na II bataljon u zas. Dedići — Ramići i s. D. Džakule.

Jedinice II bataljona svojim vještim manevrom su odbile ove bande uz osjetne gubitke po neprijatelja.

Poslije odbijenog prvog napada, četnici su izvršili drugi napad na naš II bataljon.

U ovoj akciji je učestvovao i III bataljon. Četnici su izvršili napad sa tri kolone od Ploče, Liporavni i Borika. Četnika je bilo oko 400—500.

II bataljon je izvršio na njih kontranapad sa čela, t.j. frontalno, dok je III bataljon vršio napad neprijatelju u bok, težeći da mu dođe za leđa i tako presiječe mu oštupnicu. Četnici su ovo osjetili i brzo se povukli. Ostavili su za sobom 7 mrtvih, a imali su oko 30 ranjenih.

Mi smo imali jednog druga mrtvog i 2 ranjena.

Zarobili smo 3 puške i nešto municije i odijela.

5. II. 1944. Sve jedinice brigade vrše pokret na prostoru: Džakule — Biberovo Polje sa zadatkom zatvaranja pravca od Gračanice za Srnice.

I bataljon ide u zas. Kulovići,

II bataljon ide u s. D. Džakule,

III bataljon ide u Biberovo Polje,

IV bataljon ide u zas. Mehmedovići.

Intendantura, sanitet i štab brigade u s. Biberovo Polje.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

I i IV bataljon imaju predstraže na Monju i Vranjevcu.

6. II. 1944. Jedinice na istim mjestima kao i 5. II. 1944. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

7. II. 1944. Bez promjene. Sastanak sa štabovima bataljona (komesara i zamjenika komesara).

8. II. 1944. U 6 časova sve jedinice na istim položajima kao 7. II. 1944.

U 14 časova jedinice se premještaju radi **PRI-**blizavanja Trebavi i to:

I i II bataljon se prebacuju u s. Kozare (selo G. Mededa). III bataljon u s. G. Zelinja (zas. Seperovići), a IV bataljon u G. Džakule (u zas. Trnovci).

U ovim selima ostaju jedinice do 24 časa. Za vrijeme pokreta i u toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

9. II. 1944. U 0 časova sve jedinice vrše pokret i to- III bataljon pravcem: Seperović — Liporavan — Vis — Prebijezi Kamen — Duga Njiva, sa zadatkom likvidiranja četnika na tome pravcu i **pomoći** V brigadi, koja je vršila sa sjeverne i sjeverozapadne strane napad na Dugu Njivu.

I i II bataljon su krenuli pravcem Kozare — Osoje — Mramorje — k. 640 — Spletana Lipa, da odatle djeluju u pravcu Duga Njiva.

Na Visu III bataljon nailazi oko 4 časa na četničku zasjedu, koja je odmah pobjegla. Ostali bataljoni nisu naišli ni na kakav otpor, jer su četnici pobjegli sa Duge Njive i sa cijele Trebave, osim manjih grupa koje su se krile po terenu i kućama.

Pošto jedinice nisu naišle na četnike, to su se isti uputili na svoja nova odredišta i to:

I bataljon u s. Paležnicu G.

II bataljon u Brđane,

III bataljon u Čitluk — Kostići,

IV bataljon u Paležnicu G.,

Stab brigade u Todorovićima.

U toku pokreta sa Spletene Lipe I bataljon je ubio 7 i zarobio 5 četnika od kojih je tri predano XVI NOU diviziji, . . .

U ovoj akciji je zarobljeno 18 pušaka i 500 metaka i nešto obuće i odjeće.

Jedinice oko 13 časova stigle su na nove položaje.

10. II. 1944. Do 12 časova sve jedinice na istim položajima kao 9. II. 1944.

U 12 časova jedinice vrše pokret pravcem: škola u s. Živkovići — Garići — Topalovići. Ovim pravcem su išli III, I i IV bataljon, a II bataljon je otišao iz Brđana u 16 časova za Karanovac da

u sadejstvu sa II bataljonom II brigade po mogućnosti likvidira Karanovac,² a potom da opet u Gračanici uđe u sastav brigade.

Po dolasku u Gariće III bataljon, koji je bio u prethodnici, je dobio vatru sa kose iz Topalovića. Svojim brzim prodorom III bataljon odbija neprijatelja na Vis i Sijedi Krš. Iz Topalovića je I bataljon uputio jednu četu kosom na Sijedi Krš da bočno dejstvuje na neprijatelja. Ali dok je ova četa došla na Sijedi Krš III bataljon je jurišem istjerao neprijatelja iz bunkera i rovova na Visu i Sijedom Kršu.

U ovoj borbi mi nemamo ni mrtvih ni ranjenih. Neprijatelj je bio sastavljen iz zelenokardovaca i četnika, u jačini oko 100 ljudi sa dva do tri puškomitraljeza a ostalo puške.

Ceta I bataljona je na Sijedom Kršu uhvatila jednog četnika sa oružjem. ...

O gubicima kod neprijatelja nemamo podataka. Za vrijeme same borbe je imao vrlo malo gubitaka, jer naše jedinice su vrlo slabo otvarale vatru do dolaska na jurišno otstojanje. Za vrijeme bježanja neprijatelja vidjeli smo nekoliko njih koji su pali, ali bližih podataka nemamo.

Sa Sijedog Krša i Visa jedinice produžuju za Gračanicu,³ gdje ulaze u 20 časova, bez otpora, jer je neprijatelj bio obaviješten da ćemo mi doći u Gračanicu još u 11 časova, kada je jedna bojna IV lovačke pukovnije pobjegla.

U toku noći u Gračanici I i IV bataljon su vršili pretres zgrada, III je bio na Straževcu i Pribavi za obezbjeđenje od Tuzle, a II bataljon kod Karanovca. Karanovac nije mogao biti likvidiran, jer je bio na stanici oklopni voz i zidani bunker na sprat. U akciji na Gračanicu i Karanovac nismo imali gubitaka.

11. II. 1944. U 5 časova brigada vrši pokret pravcem Drapnići — G. Lohinja — Bajrak brdo — G. Orahovića — Rašljevo — Seona — Cage. IV bataljon je prethodnica, zatim maršuje I, III i II bataljon.

Po dolasku na određenu prostoriju jedinice se smještaju:

- I bataljon u s. Cage;
- II i IV bataljon u Seonu:

III bataljon u Rašljevu sa jednom četom u Mehićima;

Intendantura i sanitet u Cagama;
Štab brigade u s. Seonu.

Jedinice su stigle na određenu prostoriju oko 13 časova, a I bataljon oko 14 časova. U toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

12. II. 1944. Sve jedinice na mjestima kao 11. II. 1944.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
13. II. 1944. Isto.
14. II. 1944. Isto.
15. II. 1944. Isto.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
V. d. načelnika
Kovačević⁴
(M. P.)

BR. 89

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR« OD 17. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE O RASPOREDU I RADU JEDI-
NICA¹**

Š T A B
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR«
17. II. 1944. godine
Broj 88

Predmet: Op. izvještaj

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Do prebacivanja na ovaj sektor Brigada je bila razbacana na jednoj široj prostoriji,² tako da bataljoni nisu bili međusobno povezani, usled čega Brigada kao celina nije mogla dejstvovati i doći do punog izražaja.

Prebacivanjem Brigade na ovu prostoriju, bataljoni su raspoređeni i to:

I. bataljon³ s. Kamenica, sa zadatkom kontrolisanje i zatvaranje pravca Teslić — Kamenica i Novi Šeher — Kamenica.

II. bataljon s. Vlajići, osiguravajući se iz pravca Teslića. Isti bataljon održavaće vezu sa dijelovima XI Divizije na pravcu Gornji Teslić — Buletić — Pribinić — Klupe.⁴

III. bataljon i Brigadni sanitet s. Gornje Bjelobučje. Zadatak bataljona kontrolisanje i zatvaranje pravaca koji vode od komunikacije Zenica — Doboj na pravcu Šerići — Jezera, kao i pravaca koji vode od s. Dub prema Vlašiću i Vučjoj Planini.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 19—1/2, k. 727.

² Od 22. januara do 17. februara 1944. Brigada se nalazila na prostoriji Modrike—Korićani—Petrovo Polje—Bjelobučje—Mladikovina, a jednim dijelom snaga dejstvovala je i van ove prostorije. Opširnije o tome vidi dok. br. 13 u ovoj knjizi, tom IV, knj. 21, dok. br. 134 i dok. br. 3—1/8, 3—1/10 i 3—1/13, k. 727 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

³ Ovaj bataljon je 15. i 16. januara izvodio akcije na željezničkoj pruzi, kada je kod s. Crna Rijeka porušio gvozdeni most i 300 m pruge. (Vidi o tome dok. br. 3—1, k. 729 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.)

⁴ O rasporedu i dejstvu ove divizije vidi izvještaj njenog štaba od 5. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 20/4, k. 866.

IV. bataljon smešten je na prostoriji s. Komušina, zaseok Stojčevići — Grgići, osiguravajući se od Teslića pravcem s. Tomići preko kote 517 (Jošik) i Sv. Gospa.

V. bataljon, sadve četdesmešten je u s. Slatina, a sadve u s. Komušina zaseok Ponjavići — Klarići. obezbeđujući se iz pravca Teslića preko Kondžila.

Štab Brigade, Inžinjerska i Tehnička četa, kao i i_{nte}dantura smešteni su u zaseoku Ponjavići — Klarići.

Od prošlog petnaestodnevnog izveštaja na ovamo nismo imali jačih okršaja sa neprijateljem, sem pojedinih čarki i to sa manjim četničkim grupama na pravcu s. Blatnica — Mladikovina, gde nam je ranjen jedan drug i to teže. Za čitavo ovo vreme rad po bataljonima bio je **usredsređen na** ozdravljenje stanja u Brigadi, usled čega je održan veći broj četnih i bataljonskih konferencija na kojima se rešavalo o svim problemima koji su iskršli tokom VI neprijateljske ofanzive, kao i zadataka koji se pred nas postavljaju u daljnjem našem radu. Osobita pažnja bila je posvećena pripremanju boraca na nove drugove, naročito po pitanju drugarstva, topline prijema i daljih međusobnih odnosa.

U svim jedinicama sproveden je kolektiv koji do sada nije kod nas postojao. Sprovođenje kolektiva naišlo je na dobar prijem kod boraca.

Sem konferencija održan je veći broj vojno-političkih časova na kojima se radilo na vojničkom i političkom uzdizanju boraca. Izvođenje vojne nastave vršeno je po ranije određenom nastavnom planu i programu. Usled stalnih pokreta rezultati ne mogu zadovoljiti.

U ovom periodu uništeno je oko 300 metara železničke pruge na pravcu Teslić — Slatina.

Kritički osvrt: S obzirom da od prošlog petnaestodnevnog izveštaja⁵ Brigada nije imala okršaja sa neprijateljem, usled čega se borbenost jedinica nije mogla ispoljiti.

Držanje novih boraca Slovenaca⁶ u potpunosti zadovoljava. Njina disciplinovanost može se uzimati za primer.

Obaveštajna služba funkcioniše, ali sa izvesnim **nedostacima**. Očekuje se otklonjenje istih.

Ishrana, kao i obuća kod boraca može zadovoljiti, dok odeća ne zadovoljava.⁷

Zdravstveno stanje u Brigadi popravlja se.

Raspoloženje naroda na našoj sadašnjoj prostoriji **ne** zadovoljava u potpunosti, ali ima izgleda da će se popraviti. Na

⁵ Vidi dok. br. 13.

⁶ Vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 28.

⁷ Bliže o tome vidi dok. br. 15.

ovom delu nalazi se veći broj muslimanskih i hrvatskih milicionera čije je držanje dvolično. Milicioneri muslimani većim sudelom namanaklonjeni, dok hrvatski milicioneri ispred nas napuštaju sela i beže u pravcu neprijateljskih garnizona, ali

Ukoliko se bude ukazala mogućnost preduzećemo mere oko razoružavanja istih. Upojedinačnim slučajevima to nam polazi iz rukom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar	Načelnik Štaba	Komandant
	Božo Spaček	Miloš Vučković M. ⁸ Zeželj

(M. P.)

BR. 90

OBAVJEŠTENJE ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ OD 18. FEBRUARA 1944. ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O ZADRŽAVANJU TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE RADI ZATVARANJA PRAVCA BANJA LUKA — MRKONJIĆ-GRAD¹

5 KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 130
Dne 18-11 1944. g.

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA

I Primili smo Vaš dopis broj 15 i 16 od 8 i 9² ovog meseca na koji Vam odgovaramo sljedeće:

1. XIII. NOU brigadu još uvijek moramo zadržati na ovome sektoru³ jer su to jedine snage koje zatvaraju pravac

⁸ Milan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnogiginskog instituta, reg. br. 41—4, k. 458 A.

* Redakcija nije pronašla pomenute dopise.

* Brigada se u to vrijeme nalazila na sektoru Mrkonjić-Grad — jjača. Opširnije o tome vidi dok. br. 93 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba Brigade od 3. marta 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11/3, k. 854).

od Banje Luke. Mi ćemo nastojati da pojačamo Zmijanjski i Sanski NOP odred i da oni preuzmu taj sektor,⁴ ali to neće biti tako brzo.

2. Popunu VII. NOU brigade izvršite sa borcima iz Pljevskog NOP odreda. Možete uzeti sve ono što prelazi preko

3. Saznali smo od drugova iz Glamočko-livanjskog NOP odreda, da većina boraca iz bataljona Glamočkog, koji **Vam je** upućen, želi da stupi u VII. NOU brigadu.⁵ Pošto je **VII. NOU** brigada najmanja, treba to i učiniti.

4. Prva proleterska divizija nalazi se na sektoru centralne Bosne i to oko Tešnja,⁶ Skender Vakufa i prema Jajcu.⁷ Treća krajiška brigada nalazi se između Mrkonjić [Grada] i Jajca.⁸ Sa njom možete održavati vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

V.⁹ Stojnić

26.

I

1944
(M. P.)

Načelnik, **ppukovnik**

Milorad¹⁰

g.

Na

pruzi

Prijedor

—

Kozarac

snage

VI

brigade

srušile su jedan oklopni neprijateljski voz. - Neprijatelj je imao veći broj žrtava. Naši bez gubitaka. Na pruzi Prijedor — Bos. Novi snage VIII brigade omele su neprijatelja u njegovoj namjeri da popravi prugu. Pokušaj neprijatelja iz Novog je spriječen i neprijatelj je imao 6 mrtvih i 8 ranjenih. Pokušaj iz Prijedora je također spriječen uz gubitke po neprijatelja dva mrtva, 5 ranjenih i dva kamiona oštećena.

Snage XI brigade imale su sukob sa neprijateljem koji se je kretao jačim snagama od Brežićana i D. Dragotinje u pravcu G. Dragotinje.³ Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih i više ranjenih. Sa naše strane jedan poginuo i jedan ranjen drug.

Diverzantska grupa Podgrmečkog odreda pri postavljanju mina na pruzi Bos. Novi — Bos. Krupa bila je napadnuta i tom prilikom neprijatelju je uspjelo zarobiti 2 karabina i 10 kg. eksploziva.

⁴ Od 11. do 25. februara Sanski NOP odred djelovao je na prostoru između Banje Luke i Sanskog Mosta. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba Odreda od 26. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 27—5, k. 1628).

⁵ Vidi dok. br. 135.

⁶ Na prostoru oko Tešnja nalazila se tada Trinaesta proleterska brigada »Rade Končar«. Vidi dok. br. 89.

⁷ Na ovoj prostoru u to vrijeme djelovala je Prva proleterska brigada (vidi dok. br. 96 i 130).

⁸ Vidi dok. br. 73 i 100.

⁹ Velimir

BK. 91

izvještaj **ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE ŠTABU PE-**

jini **OD 26. JANUARA DO 10. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

DIVIZIJE V. KORPUSA

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Str pov. br. 54/44

Dne 18. II. 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja. —

ŠTABU V. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu torijskog instituta, reg. br. 6—2, k. 768 A.

* Akciju su izvela dva voda Trećeg bataljona ove brigade uz pomoć odjeljenja minera. Vidi o tome izvještaj Štaba Šeste krajiške brigade od 13. februara 1944. Štabu Četvorte NOU divizije (dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7—2, k. 774 A).

* Vidi tom IV, knj. 21, dok. br 218.

27. I. 1944. g. Minobacačko odjeljenje VI brigade tuklo je neprijatelja koji je došao da opravlja prugu na mjestu gdje je i dan ranije srušen voz. Neprijatelj je protjeran uz gubitke od 8 mrtvih i ranjenih. Noću između 26 i 27 srušeno je 500 m. pruge, to su učinile snage VIII brigade, dok je 27. jedan dio snaga iste brigade uz pomoć kozarske omladine srušio na pruzi Blagaj - Svodna (Prijeđor — Bos. Novi) 4 km. pruge
Snage XI brigade kidaju prugu između Brežićana i Dragotinje (pokidano je 2 km pruge). Iste noći došlo je do sukoba sa jednom neprijateljskom patrolom koja je dočekana u zasjedi i neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih.
28. I. 1944. g. Neprijatelj je u jačini jednog voda naišao na zasjedu VIII brigade i neprijatelj je pretrpio gubitke 1 mrtav [i] 4 ranjena neprijateljska vojnika.
29. I. 1944. g. Jedan bataljon VIII brigade vršio je napad na neprijateljsko uporište Blagaj. Napad nije u potpunosti uspio jer nije za napad predviđeno dovoljno naših snaga. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 23 ranjena. Naši gubici 2 mrtva i 15 ranjenih.
Jedan dio snaga XI brigade sačekao je neprijateljsku patrolu na pruzi Banja Luka — Prijeđor. Ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika i više ranjeno.
Snage Kozarskog odreda vršile su napad na neprijateljsko uporište Dobrljin.⁴ Neprijatelj je imao 2 mrtva i 7 ranjenih. Naši gubici 5 ranjenih drugova. Sanski odred progoni četnike u selu Piskavici.⁵
30. I. 1944. g. Jedna neprijateljska kolona jačine 2 satnije krenula je od Blagaja prema Petkovcu, a druga jedna kolona jačine jedne satnije krenula je u pratnji kamiona i jednog oklopnog

⁴ O ovoj akciji vidi i izvještaj Štaba Kozarskog NOP odreda od 10. februara 1944. Štabu Četvrte NOU divizije (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—3, k. 1625).

⁵ i ¹⁰ Bliže o dejstvu i kretanju Sanskog NOP odreda od 20. janu-

voza pragom i cestom od Blagaja prema mjestu gdje je pruga razrušena. Kolonu, koja je išla prema Petkovcu, dočekaao je na vrlo bliskom otsto-anju IV bataljon VIII brigade i borbom prsa u prsa natjerao neprijatelja u bjekstvo.⁶ Tu je neprijatelj imao 7 mrtvih i 23 ranjena, među poginulima bio je jedan neprijateljski oficir. Naši gubici 7 ranjenih.

Kolonu koja se kretala prugom odbio je I bataljon ubivši 3 neprijateljska vojnika i ranivši 11.

Naš jedan drug ranjen. Istog dana snage VIII brigade napale su jedan kamion i srušile ga, a posada kamiona je imala gubitaka.

Podgrmečki odred odbio je napad neprijatelja na oslobođenu teritoriju u pravcu Pučenika (srez Bos. Krupa) nanijevši neprijatelju gubitaka (broj se nije mogao ustanoviti).

- Jl. I. 1944. g. Podgrmečki odred vodio je borbu sa neprijateljem u s. Radić. Neprijatelj je povraćen na svoje polazne položaje uz gubitke od 3 mrtva i 7 ranjenih nep. vojnika.⁷

Jedan dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda sačekao je u zasjedi grupu SS-ovaca i ubili su 4 i više njih ranili. Neprijatelj se nadao u bjekstvo i u panici koja je kod njega nastala sukobio se je sa drugom neprijateljskom grupom te su u toj međusobnoj borbi neprijatelji imali također dosta gubitaka.

1. II. 1944. g. Neprijatelj ponovo pokušava da popravi prugu Bos. Novi — Prijedor. Odbijen je od snaga VIII brigade i pretrpio je gubitke 3 mrtva i 7 ranjenih. Snage Podgrmečkog odreda vodile su borbu sa nadmoćnijim neprijateljem koji je nadirao iz Krupe u pravcu Pučenika. U toj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva i jednog ranjenog. Istoga dana na pruzi Bos. Novi — Krupa naišao je transportni voz na minu koju su postavili diverzanti Podgrmečkog odreda.⁸

⁴ Vidi dok. br. 156.

⁷ Vidi dok. br. 157.

• i • Detaljnije o akcijama Podgrmečkog NOP odreda od 31. januara do 3. februara 1944. vidi dok. br. 6—5, k. 1630 u Arhivu Vojnog instituta i dok. br. 157 u ovoj knjizi.

Neprijatelj je i tu pretrpio veće gubitke u ljudstvu i materijalu. Tačan broj prijatelja nismo mogli ustanoviti. diško-lijevčanskog odreda prilikom pretresa sela Simuča zarobile su jednog domobrana i jednog ustašu. Ustaša je bio zlikovac i osuđen je od vojnog suda na strijeljanje.

gubitaka ne-
Snage Gra-

2. II. 1944. g. Neprijatelj je iz pravca Prijedora i Bos. Novog došao na mjesto gdje je pruga prekinuta i počeo popravljati prugu. Dio snaga VIII brigade napao je neprijatelja i isti je pobjegao uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena.

Jedan dio snaga XI brigade izvršio je napad na neprijatelja i bunkere na pruži između Kozarca i Prijedora. Neprijatelj je bio protjeran iz dva bunkera. Tom prilikom pokidao je prugu na tri mjesta, zarobljen je jedan neprijateljski vojnik, zaplijenjena je cijev od teškog bacača. Naš jedan drug poginuo.

Snage Podgrmečkog odreda vodile su cijeli dan borbu u Radiću.⁹ Neprijatelj je uspio da zarobi naš teški mitraljez ali su ga naše snage ponovo od neprijatelja otele. U toj borbi neprijatelj je imao 7 mrtvih i 9 ranjenih. Zaplijenjeno je 5 pušaka i 200 metaka. Istog dana zasjeda na pruži dočekala neprijateljsku patrolu i ubila tri neprijateljska vojnika dok su se ostali razbježali.

Sanski odred u čišćenju sela Goleši i Pervan ubio je u borbi 4 četnika, među kojima je bio jedan komandir i njegov zamjenik."

Zaplijenjeno je 4 karabina i 200 metaka. Na pruži Bos. Novi — Dobrljin neprijatelj je otkrio jednu minu Kozarskog odreda ali kada je pokušao da je izvadi mina je eksplodirala i istovremeno naši borci otvorili su vatru na neprijatelja, te što od mine i od naše vatre poginulo je 15 neprijateljskih vojnika.

3. II. 1944. g. Snage Podgrmečkog odreda vodile su borbu sa neprijateljem na Gudavcu. Neprijatelj je bio u jačini od 200 ustaša. Povraćen je uz gubitke od 3 mrtva. Naši gubici jedan ranjen. Gradiško-lijevčanski odred dočekao je ustaše koji su iz Bos. Gradiške pošli na oslobođenu terito-

riju. Ubijeno je 10 ustaša i više neprijateljskih vojnika, neprijatelju je uspjelo da pokupi svoje mrtve i ranjene.

4. II. 1944. g. Sanski odred vodio

i hrvatskom¹¹ vojskom. Tom prilikom ubijen je jedan četnik a tri ranjena u s. Pervan.

5. II. 1944. g. Snage XI. brigade vodile su borbu i odbile jednu neprijateljsku kolonu koja je pošla iz Prijedora cestom za Kozarac.¹² U koloni je bilo 11 kamiona i 2 tenka. Gubici neprijatelja nisu nam poznati. Naših 6 drugova ranjeno. Istog dana odbijena je jedna pljačkaška neprijateljska kolona uz gubitke od 2 ranjena neprijateljska vojnika.

Gradiško-lijevčanski odred vodio je borbu sa neprijateljem koji je iz Bos. Gradiške izašao u pravcu oslobođene teritorije. Nakon duže borbe neprijatelj je povraćen uz gubitke od 8 mrtvih i više ranjenih.¹³ Naš jedan drug lakše ranjen.

6. II. 1944. g. Neprijatelj je krenuo iz Krupe u pravcu Pučenika u jačini od 500 vojnika. Podgrmečki odred vodio je 6 sati borbu sa neprijateljem.¹⁴ U toj borbi nanieseni su neprijatelju dosta veliki gubici — imao je 36 mrtvih i ranjenih vojnika. Zaplijenjeno je 4 puške, 1 tromblon sa 8 granata i nešto vojne spremne.

Kozarski odred odbio je pokušaj neprijatelja da iz Bos. Kostajnice pljačka sela na oslobođenoj teritoriji. Tom prilikom nanijeli su neprijatelju žrtve (broj nije utvrđen) i zaplijenili dvojica kola.

¹¹ Odnosi se na ustaško-domobransku vojsku.

¹² Vidi dok. br. 160.

¹³ U izvještaju Štaba Gradiško-lijevčanskog NOP odreda od 11. februara 1944. o tome se kaže:

»5. II o. g. neprijatelj je krenuo iz Gradiške u tri pravca. Naša Druga četa u zasjedi istog je dočekala i uz pomoć Prve čete dale su jak otpor. U istoj borbi nanieseni su neprijatelju gubici 8 mrtvih i 10 ranjenih. Uslijed brojčane [nadmoćnosti]... neprijatelj je uspio zapaliti više kuća«. (Vidi dok. br. 8—17, k. 1626 u Arhivu Vojnoistorijskog Pfestituta.)

¹⁴ U izvještaju Štaba Odreda od 7. februara 1944. ova akcija je detaljno opisana (vidi dok. br. 7—5, k. 1630 u Arhivu Vojnoistorijskog ifestituta i dok. br. 160 u ovoj knjizi).

7. II. 1944. g. Snage VI brigade vodile su borbu sa neprijateljem na pruzi Banja Luka — Prijedor.¹⁵ padnut je jedan voz i prisiljen da se povra ti u Banju Luku. Neprijatelj je imao gubitaka ali broj nije ustanovljen. Istoga dana pokidana pruga u dužini jedan km. i srušeno 26 telefonskih bandera.
8. II. 1944. g. Jedan dio snaga VI brigade vršio je akciju na četnički logor kod Omarske. Vješt im prilaganjem uspjelo je odvojiti četnički logor od neprijateljskog garnizona u Omarskoj. **Ubačene** subombeu četničke logore i tom prilikom **PO-**bijeno je 20 a ranjeno 17 neprijateljskih vojnika. Neprijatelj je tukao žestokom vatrom iz svog garnizona s. Omarska i zato se nije moglo sve oružje pokupiti. Zaplijenjeno je 1 puškomitraljez i 4 puške. Diverzanti Podgrmečkog odreda postavili su mine na pruzi Blagaj — Svodna.
9. II. 1944. g. Smjena položaja između VI i VIII brigade Neprijatelj napada sa jakim snagama iz Prijedora na Miljakovce i uspijeva da prodre do Miljakovaca. Snage VIII brigade prihvate borbu i napadnu neprijatelja bočno nanijevši mu gubitke. Neprijatelj se je povukao.¹⁶
- Istoga dana opljačkao je selo Celu.
- Snage XI brigade (III bat.) i dio snaga Kozarskog odreda bili su u zasjedi na želj. pruzi Bos. Novi — Ravnice, gdje je naišao jedan neprijateljski transportni voz, koji je naišao na minu od koje je dignuta u zrak jedna lokomotiva i dva vagona.¹⁷ Naše snage iz zasjede otvorile su borbu. Neprijatelju je pritekao u pomoć iz Bos. Novog blindirani voz, koji je naišao na rastrganu prugu i iskočio iz šina. Također i jedan tenk koji je pošao u pomoć napadnutom transportu naišao na minu i uništen je. U ovoj borbi neprijatelj je imao 50 mrtvih

¹⁵ U ovoj borbi učestvoval e snage Drugog i Četvrtog bataljona ove brigade pojačane jednim odjeljenjem minera (vidi dok. u napomeni 2, kao i dok. br. 163).

Vidi dok. br. 163.

¹⁷ Detaljnije o ovoj akciji vidi dok. br. 59 u ovoj knjizi kao i dok. u napomeni 4

i više ranjenih. Naših drugova poginulo 4 a ranjeno 6 drugova.

Mine koje su postavili dan ranije diverzanti Podgrmečkog odreda eksplodirale su. Jedna pod neprijateljskom patrolom, a druga je srušila voz — izbacila tri vagona. Žrtava je bilo od obje mine, koliko nije se moglo utvrditi.

10. II. 1944. g. Nije bilo sukoba sa neprijateljem.

1.- Gubici *Jedinica je u toku ovih petnaest dana imala sljedeće:*

- a) *vlastiti:* poginulo 12 drugova. Ranjeno 33 druga.
- b) neprijatelja: poginulo 205 i ranjeno 296 neprijateljskih vojnika, podoficira i oficira. Tu nije uračunato od dvije želj. katastrofe za koje se nije mogao utvrditi broj žrtava.

2.- Plijen Tromblonska puška sa 8 granata, metaka 700 komada, puškomitraljez 1, 18 pušaka, pištolj 1. Izgubljene dvije puške.

3.- Naročito Uništen jedan voz, cijela kompozicija, posebno jedna lokomotiva i 2 vagona. Pokidano 7,5 km pruge, uništena dva želj. mosta manja, srušeno 26 telegrafskih stubova. uništena 3 kamiona i 1 tenk.

Rad po jedinicama odvija se normalno. Kad god jedinice nisu u borbi i pokretu radi se na vojno-političkom uzdizanju boraca i komandnog kadra. Održan je minobacački kurs.

Na kursu je predavao vojni instruktor. Na kursu bilo je 40 drugova. Predavao je: Poznavanje naoružanja, nastava gađanja, egzercirno pravilo, čitanje karata i planova. Politički komesar VI brigade održao je dva predavanja. Po završenom kursu održana su poučna gađanja koja su izvršili sami slušaoci kursa i isto je potpuno uspjelo.

Kurs je trajao od 14. I. do 2. II. 1944 god.

Održan je također minersko-pionirski kurs. Nastavnik na kursu bio je zarobljeni domobranski satnik, koji je zarobljen u Banjoj Luci. Isti je aktivni jugoslovenski inženjeriski kapetan. Na kursu je bilo 19 slušalaca.

Predavao je: Minerska pravila, uput za rušenje. Pionirska pravila, polustalni mostovi, brza brvna i prevozi [preko] rijeka. Uspjeh kursa bio je dobar.

U I artiljerijskom divizionu završen je kurs za artiljerce na koji je svaka brigada poslala po 6 drugova. Uspjeh kursa bio je vrlo dobar. Osposobljeni su drugovi za samostalno rukovanje topom. Po završenom kursu drugovi su vraćeni u svoje jedinice.

Ishrana	Snabdijevanje ljudskom i stočnom hranom dosta je otežano, naročito na sektoru Komande mjesta Ljubija. Hrana je prilična i nedostaje soli. Preduzete su mjere da se nabavi so a i održano je nekoliko konferencija na kojima su donesene odluke da se teškoće oko snabdijevanja otklone.
Zdravstveno stanje	Bilo je oboljenja od gripe koja nisu imala neki teži karakter i sanitet je preduzeo mjere za predohranu i suzbijanje gripe, kao i protiv ostalih zaraznih bolesti.
Odjeća i obuća	Iako smo u zadnje vrijeme primili dosta odjeće i obuće, još uvijek su potrebe vrlo velike. Naročito novomobilisano ljudstvo dolazi iz pozadine golo i boso te su nam potrebe za obućom, odjećom i vešom vrlo velike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
D." BAJALICA V. R.

Komandant, pukovnik
P.¹⁹ VUJNOVIĆ V. R.

(M. P.)

²⁰ Da je prepis veran svome originalu tvrdi i **overava**

Za šefa oper. **otsjeka**
kapetan)
Miloš Kosobašić

¹⁸ Dimitrije
" Petar

¹⁰ Tekst do kraja u prepisu originala dopisan mastilom B lati-

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE

OD 18. FEBRUARA 1944. ŠTABOVIMA PR
TOG BATALJONA UVEZIS NAREDBOMNAESTE NOU DIVIZIJE ZA IZDVAJANJE LJUDSTVA
RADL FORMIRANJA MOTAJICKOG IBANJALUČKOG NOP
ODREDA¹

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE

Broj: 7/44

18. februara 1944. godine

Položaj

ŠTABU I., II., III. I IV. BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Štab XI. NOU. divizije naredbom svojom broj 2 od 1. februara 1944.-' godine dostavio je sljedeće:

»Radi uspješnijeg vojničkog i političkog djelovanja na sektoru na kome operišu naše jedinice, štab naše divizije odlučio je da se formiraju sljedeći odredi:³

- 1) Motajički partizanski odred,
- 2) Prnjavorski partizanski odred,
- 3) Tešanjско-teslički partizanski odred,
- 4) Banjalučki partizanski odred. —

Odlukom štaba divizije postavljaju se:

a) Za komandanta Motajičkog partizanskog odreda, drug Dušan Simić, dosadašnji zamjenik komandanta III. bataljona XII. KNOU. brigade, za politkomesara istog odreda drug Ljubo Mraović, dosadašnji politkomesar istog odreda. Svi borci iz bivšeg Motajičkog odreda, koji se nalaze u XII. KNOU. brigadi. XII. Slav. brigadi i XIV. Srednjobosanskoj brigadi, ponovo dolaze u sastav ovoga odreda.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnohistorijskog instituta, reg. br. 1/5, k. 876.

³ Prepis naredbe Štaba Jedanaeste NOU divizije izvršen je u Štabu Dvanaeste krajiške brigade.

* Pomenuti partizanski odredi kao formacijske jedinice postojali su i ranije. Međutim, po naređenju Štaba Jedanaeste divizije od 13. januara 1944. oni su ušli u sastav brigade: u Dvanaestu krajišku Banjalučki kao Četvrti bataljon i Motajički, koji je rasformiran a borci • Uspoređeni po četama; u Petu kozarsku (krajišku) Prnjavorski kao Peti bataljon i Tesličko-tešanjски, koji je rasformiran a borci raspoređeni po četama; i u Četrnaestu srednjobosansku Dobojsko-derventski, koji je rasformiran a borci raspoređeni po četama. Vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 71.

b) Za komandanta Prnjavorskog partizanskog odreda drug Savo Cerek, dosadašnji komandant V. bataljona V. KNOU. brigade. Za politkomesara drug Vukosavljević Mladen. Stab V. KNOU. brigade dodijeliće od V. bataljona 60 boraca za pomenuti odred, a ostale borce iz ovog bataljona uključuje u IV. bataljon. —

c) Za komandanta Tešanjско-teslićkog partizanskog odreda drug Dragan Milašin, dosadašnji komandant I. bataljona V. KNOU. brigade. Za politkomesara drug Mirko Lukić. Stab V. i XII. KNOU. brigade uputiće sve borce iz bivšeg Tešanjско-teslićkog odreda u stab divizije, gdje će se formirati gore navedeni odred.

d) Za komandanta Banjalučkog partizanskog odreda drug kapetan Milorad Vidović, dosadašnji komandant Požeškog partizanskog odreda. Komesar će se odrediti naknadno. Stab XII. KNOU. brigade dati će 50 boraca za gore navedeni odred,⁴ a ostatak uključuje u svoju brigadu.

e) Za načelnika štaba XIV. SBNOU. brigade kapetan drug Trinki Albert, dosadašnji komandant **Prnjavorskog** područja.

Svi štabovi će odmah uputiti određeno ljudstvo za pomenute jedinice, kako bi se odredi mogli što prije formirati.

Motajički partizanski odred formiraće se kod štaba XII Slavonske brigade, Banjalučki kod XII. KNOU. brigade a Prnjavorski kod XIV. SBNOU. brigade. Štabovi brigada pruže punu pomoć kod formiranja odreda.

Naredba stupa odmah na snagu«.

Dostavljajući prednju naredbu **n a r e đ u j e m :**

Stab III. bataljona ove brigade, odmah po prijemu ovoga naređenja, sve ljudstvo iz Motajičkog partizanskog odreda, a koje se nalazi pri tome bataljonu, staviti na raspoloženje zamjeniku toga bataljona drugu Simiću, koji će sve prikupljeno

⁴ i ⁵ U izvještaju Štaba 12. krajiške brigade od 24. februara 1944. o formiranju Odreda se kaže:

»Banjalučki partizanski odred formirali smo sa dvije čete od 5< boraca, sa komandama četa, kao i Štabom Odreda.

Za komandanta Odreda po naređenju Štaba Divizije postavili smo druga kapetana Milorada Vidovića.

Za političkog komesara Odreda postavljen je drug Ratko Resanović, dosadašnji politkomesar 2. čete I. bataljona ove Brigade.

Za zamjenika politkomesara postavljen je drug Dušan Katić, koji je ranije vršio ovu dužnost u Odredu.

Dosadašnji komandant Odreda drug Priča Đuro zadržan je u Odredu kao zamjenik komandanta Odreda, dok mu se od strane toga Štaba ne dodijeli druga dužnost.

Komande četa ostale su kao i ranije, o čemu će vas izvijestiti Štab Odreda«. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod. br. 273. k. 876.)

ljudstvo odvesti do štaba XII. Slavonske brigade, gdje se odred
ima oformiti.

Štab IV. bataljona ove brigade sve ljudstvo toga bata-
ljona dovešće u Kotor Varoš gdje će se u prisustvu ovoga štaba
oformiti Banjalučki partizanski odred⁵ prema gore navedenom
naređenju.

Prednje se dostavlja radi znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Sl. odsutan

Komandant major
Mečava*

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU DESETENOU DIVIZIJE ORASPOREDU IDEJSTVU
BRIGADE OD 27. JANUARA DO 13. FEBRUARA 1944. GO-
DINE¹

ŠTAB

XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE

X. NOU DIVIZIJE

Str. pov. br. 25/44

18-11-1944 g.

15-dnevni operativni
izvještaj dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ

Jedinice ove brigade u vremenu od 27. I. 1944. god. do
13. II. 1944 god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem.

Noću 27 na 28 I. o.g. I., II. i IV. bataljon ove brigade kre-
nuli su u čišćenje četničkih bandi u selima Stričići, Vulinje,
Dujakovci, Kočići, Mitrovići, Gvozdenovići i u selima na pro-
storu Kadina Voda, s tim da se nakon čišćenja pomenutih sela
stijeste na ovaj prostor.

¹ Petar

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Voj-
noslojskog instituta, reg. br. 3—1/3, k. 951.

Naš III. bataljon ostao je na svojim dosadašnjim položajima sa zadatkom obezbjeđenja ceste Čadavica — Mrkonjić-Grad i Čadavica — Ključ. U sastavu istog bataljona ostao je i topovski vod ove brigade.

28. I. o. g. bataljoni su se smjestili na određen prostor i to: I. bataljon Kočići i Mitrovići. II. bataljon Vulinje i Stričići i IV. bataljon u Dujakovcima. Toga dana promjena nije bilo.

29. I. o. g. bataljoni na istim položajima bez promjene

30. I. o. g. bataljoni na istim položajima bez promjene

31. I. o. g. IV. bataljon sa dvije čete krenuo je u čišćenje bande u selima Lazičići i Marčete. Do borbe nije došlo, pošto je banda pobjegla. Kod ostalih bataljona stanje nepromijenjeno.

1. II. o. g. bataljoni na istim položajima, jedna četa II. bataljona postavila zasjedu bandi na Klisini, i tom prilikom ranila 3 bandita. Kod ostalih bataljona promjena nije bilo.

2. II. o. g. do 9. II. o. g. II., III., IV. bataljon na istim položajima, stanje nepromijenjeno, dok je I. bataljon 2. II. o. g. po naređenju štaba V. korpusa NOVJ krenuo za selo Surjan sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Mrkonjić-Grad (cestu uz Vrbas) i pružio pomoć intendantu V. korpusa za rekviziciju hrane. Na ovom prostoru se i zadržao. Dana 9. II. krenuo je naš III. bataljon pravcem Trijebovo za Sehovce sa zadatkom mobilisanja ljudstva i da pokupi dezertere iz okolice Mrkonjić-Grada. Također se je zadržao u okolnim zaseocima Sehovaca.

Noću 9. na 10. II. o. g. II. i IV. bataljon ove brigade krenuli su pravcem Pervana, sa zadatkom proganjanja četničkih bandi koje su se počele koncentrisati na sektoru Dobrnja, Pervan i Han Kola.

10. II. o. g. II. bataljon ove brigade došao je u sukob sa većom grupom četnika, koja je pokušala izvršiti napad na III. četu toga bataljona u selu Petkovići. U kraćoj borbi ubijena su 3 četnika, dok su 2 ranjena. Naših gubitaka nije bilo.

Istoga dana IV. bataljon odmarao se je u selu Stanici. Zeljkovići i Bogojevići.

11. II. o. g. II. i IV. bataljon ove brigade izvršili su pokret do sela Donji Pervan (zaseoci Vukajlovići, Vujnovići, Ilići. Palačkovići i Arnaućani, gdje su se i razmjestili.) Ovog dana do borbe nije došlo.

12. II. o. g. II. i IV. bataljon odmarali su se u pomenutim selima. Promjena nije bilo.

13. II. o. g. II. i IV. bataljon izvršili su pokret u pravcu s. Malbašići, II. bataljon je izvršio opkoljavanje zaseoka Plav-

sići, Jaćimovići, Čavići i Džajići. Prilikom opkoljavanja sela Plavšići, zarobljeno je 15 četnika od kojih su 3 ranjena, među kojima je jedan komandir 10. četničke čete III. bataljona I. brigade.² ... Među zarobljenim zdravim četnicima nalazio se je također još jedan komandir čete (7. četa III. bataljon, I. brigada) ... U ovoj borbi ranjeno je još 6 bandita koji su uspjeli pobjeći iz sela. Na večer istoga dana produžili su bataljoni za selo Dobrnju, tom prilikom ubili 3 četnika i 4 do 5 ranili, bez naših gubitaka.

2. II. do 13. II. o.g. I. bataljon ove Brigade nalazio se je na prostoru Surjan, gdje se i sada nalazi, bez znatnih promjena. Jedino 6. II. dvije čete istog bataljona išle su u potjeru za bandom prema selu Kaćunima gdje nije došlo do jačeg sukoba.

10. do 13. II. o.g. III. bataljon ove brigade logorovao je u Šehovcima, zaseoci Lukići i Lekići, bez naročitih promjena.

Jedinice ove brigade u toku 15 dana imale su sljedeće gubitke:

Gubici: Vlastiti: 2 borca nehotimično lakše ranjena od naših drugova, dok u borbi nismo imali gubitaka.

Neprijateljski: 7 ubijeno, 14 ranjeno, 15 zarobljeno.

Plijen: 20 pušaka, 500 metaka, manja količina vojničke spremne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Štrbac³

Komandant, major
Milan N. Zorić

(M. P.)

BR. 81

OBAVJEŠTENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD
19. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVI-
ZIJE O SITUACIJI U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BO-
SNE I O POTREBISADEJSTVA U BORBI PROTIV ČET-
NIKA¹

Š T A B
XI DIVIZIJE NOV-e
JUGOSLAVIJE

Ši.
19-11 1944 g.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

U vezi naših odluka u pogledu našeg daljeg rada izvještavamo Vas:

1. Mišljenja smo da bi naša vojnička saradnja, odnosno pomoć trebala biti veća. To sve zavisi od zadataka koji stoje pred Vama, - a koje ste vjerovatno dobili od štaba Vašeg korpusa. Mišljenja smo da bi jedna Vaša brigada mogla da se spusti na ovaj teren,³ da bi za izvjesno vrijeme mogla kontrolisati jedan sektor bilo prema pravcu Prnjavor — Derventa ili preko Jošavke prema Vrbasu; s obzirom da Vaša divizija mora da se odmara, ta Vaša brigada mogla bi se mnogo bolje hraniti i odmoriti na ovom terenu, a mi bismo za to vrijeme izvršili bilo u jednom ili u drugom pravcu sa naše dvije brigade, uz pomoć Slavonske, čišćenje terena od četnika.⁴ Sa ovim

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8/3, k. 866.

² O zadacima Prve proleTERSKE divizije vidi dok. br. 50.

³ Na prostor Snjegotina — Jošavka — Dubrava — Branešci upućena su tri bataljona Prve proleTERSKE brigade. Opširnije o njihovim akcijama na četnike vidi dok. br. 130 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba ove brigade od 31. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11—2, k. 713).

⁴ U izvještaju Štaba Jedanaeste divizije od 4. marta 1944. se kaže: »27 februara — Snage XIV SBNOU brigade vodile su borbu sa Još. četničkom brigadom. Borba je trajala oko 3 sata...«, a u izvještaju od 18. marta 1944. stoji: »6. marta 1944 — Snage V i XII brigade u zajednici sa snagama I proleTERSKE i XII slavonske NOU brigade izvršile su akciju na četničku bandu Ljube Bundala i Rade Radića, na sektoru Otpočivaljka — Prosjek — Draganići — Boškovići — Kriskovci — Seškovci i Martinac do Klačnice...«

snagama sa kojima mi raspolažemo (bez XII Slavonske, koja

ima svoje specijalne zadatke),⁵ nijesmo u stanju da izvršimo neke veće poduhvate protiv četnika. Dok na j

oslobodenom sektoru i time mnogo politički gubimo. Dosada-

šnji rezultati u borbi protiv četnika nijesu bili zadovoljavajućiji jer se nije uspjelo da se unište na ovom ter

Četnici su poslije šeste ofanzive malo živnuli, ali njihov broj nije porastao u narodu i da bi se paralisao njihov rad

u potpunosti potrebno ih je doći do kraja. Na

to dolazi u obzir, ako vaše snage nijesu pred jednim bližim pokretom i ako dozvoli Vaš štab kopusa. To bi bilo od koristi za nas, a i za vas radi ishrane. Mi ćemo taj predlog uputiti vašem štabu našeg korpusa.

2. Znamo da je ishrana Vaših jedinica na tom sektoru

vrlo teška, a pogotovu X divizije, koja se nalazi u blizini. 6. Štab V korpusa slaće za X diviziju karava

mat žito, koje mi prikupljamo u Sipragama. Danas smo se sporazumjeli sa Vašim intendantom, drugom Milojevićem o tome, da 50% izvezenog žita treba da pripadne Vama, a 50% u

za X diviziju i našu bolnicu. Organizaciju posla

zajednički, tako da jedna Vaša četa sa Milojevićem uz pomoć jedne naše čete i XII Slavonske NOU brigade, vrši prikupljanje žita oko Srpca, a da Komanda područja preduzme transport do Kulaša, a od Kulaša do Maslovara i prema Sipragama i preduzima posao transporta naša intendantura. Jedan vod Vaš nalaziće se kod naše intendanture, koji će pomoći oko organizacije posla i naše snage vršiće obezbjeđenje od Kulaša do Maslovara karavana koji budu prenosili žito. Ako sada momentalno nemate ništa žita, uzmite jednu manju količinu od onog koje je XII KNOU brigada sakupila oko Kotor Varoša. Kroz nekoliko dana sigurno će doći karavan X divizije do Šipraga.

! U ovoj akciji ubijeno je 74 četnika. (Dokumenat u Arhivu Vojnog historijskog instituta, reg. br. 20/4 i 21/4, k. 866.)

¹ U izvještaju Štaba ove brigade od 20. marta Štabu Šestog korpusa NOVJ se kaže: »Izvedene akcije.

Radi uništenja četnika, vodili smo šest akcija protiv njih u kojima su učestvovali sve jedinice ove brigade, samo su u jednoj bila naša tri bataljona, a to je bilo 28.11 1944. U akciji 6.III 1944. na četnike djelovali smo skupa sa jedinicama XI. srednjobosanske divizije i I. eterske. U izvještaju su detaljno opisane ove akcije. (Dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7—3, k. 893.)

• Raspored brigada Desete NOU divizije u to vrijeme bio je: tri krajiška na sektoru G. Vakuf — Prozor, Deveta krajiška na fiji oko D. Vakufa i Bugojna i Trinaesta krajiška na području e Manjače. Opširnije o tome vidi dok. br. 93, 135 i 148.

3. Štab V korpusa izvijestio nas je da će avioni bacati spremu za Vas i nas na Petrovom Polju.⁷ Ništa nije precizirano kolika količina treba da pripadne nama, kao ni o datumu kada oni trebaju da bacaju materijal. Vjerovatno da će o tome Vas izvijestiti štab Vašeg Korpusa. Mi ćemo ovlastiti našu XII KNOU brigadu za primanje tog materijala na Petrovom Polju. Vjerovatno da će biti nešto detaljnije o raspodjeli materijala.

4. Poslali smo Vam 50 kg. soli i jedan kg. šećera po karavanu. Za sada nismo imali više. Nešto šećera poslali smo za našu bolnicu, i 5 kg. tražite od Komande područja da Vam se da.

Kod nas nema nikakvih promjena. Tražili smo benzina za vas, ali ga nema nigdje. Na pruži Doboj — Derventa nema nikakvih promjena. Naša dva bataljona vratila su se prije dva dana iz istočne Bosne⁸ i kažu da je tamo vrlo dobro.

Izvijestite nas što prije šta mislite o prvom predlogu, kao i o situaciji kod Vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant — pukovnik
Sl. otsutan

⁷ Na osnovu dokumenata Štaba Prve proleterske divizije može se zaključiti da u februaru 1944. na ovom mjestu nisu spuštane avionske pošiljke savezničke pomoći.

NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE OD
19. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZADEJ-
STVO NA ŽELJEZNIČKU PRUGU VIŠEGRAD — SARA-
JEVO I DRUM ROGATICA — SOKOLAC — VLASENICA¹

XXVII NOU DIVIZIJE
19. II. 1944.

ŠTABU II. KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU XVII. MAJEVIČKE BRIGADE
ŠTABU XIX. BIRCANSKE BRIGADE
ŠTABU ROMANIJSKOG P. ODREDA

Na sektoru koga kontrolišu jedinice naše divizije nepri-
jatelj je dobio pojačanja, uslijed stalne aktivnosti naših
jedinica.

U srebreničkom kraju nastoje ustaše organizirati svoju
vlast. Prije nekoliko dana jedinice XVII. Divizije (VI. Bos. bri-
gada) vodile su borbu sa ustašama koji su od Skelana nasto-
jali da prodru u pravcu Bratunca.²

U vezi sa ovako novonastalom situacijom, glavnina naše
divizije ostaje na ovom sektoru, uglavnom orijentisana na drum
Rogatica — Sokolac, željezničku prugu Višegrad — Sarajevo
i drum Sokolac — Vlasenica a sa jednim dijelom snaga pre-
baciće se na prostoriju Skelani — Fakovići.

N A R E Đ U J E M O :

1) *II. Krajiška brigada*: izvršiće pokret do na prostoriju
đevići — Točionik — Beheći — Babjak u toku 20. ov. mj.,
kle će 21. ov. mj. krenuti pravcem Zepa do na prostoriju
Fakovići — Skelani.³ Brigada treba da stigne na ovu prosto-
riju zaključno do 22. ov. mj. Zadatak: likvidirati sva ustaška
jrišta, osujetiti njihove namjere, uspostaviti našu narodnu

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Voj-
rijskog instituta, reg. br. 13/1, k. 987.

* Vidi dok. br. 110.

² U izvještaju Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 4. marta
1944 o tome se kaže:

»Od 21. do 29. februara tri bataljona na prostoriji Skelana...
jed velikog snijega i ograničenog vremena za izvršenje zadatka,
"tak nije u potpunosti izvršen, tj. ustaške snage nisu likvidirane..."
(Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6'1—7, k. 1111.)

vlast i organizovati transporte hrane za ostale naše jedinice. Ovo izvršiti u sadejstvu sa VI. Bos. brigadom koja se nalazi na prostoriji Fakovići — Skelani. Vezu sa štabom ove divizije održavati preko Zepe. Na ovaj zadatak brzo i kreće bez II bataljona koji treba da ostane u s. Bereg. Intendant ove divizije organizovaće komoru i uputiti je sutra 20. ov. mj. u s. Radevići. Detaljnija uputstva o zadatku brigade dobiće štab brigade usmeno.

2) *Romanijski P. Odred*: postaviće se na prostoriju Šenkovići — Smrtići — Rabar orijentisan na drum Sokolae — Rogatica. Nastojati na drumu da se prave zasjede **kako bi se** neprijatelju onemogućilo svako kretanje. Voditi računa da neprijatelj na ovoj prostoriji ne pravi iznenađenja na vaše jedinice.

3) *XIX. Birčanska brigada*: ostaje na dosadašnjoj prostoriji⁴ orijentisana prema Rogatici i drumu Rogatica — Kovanj — Han Stijenica. Zadatak zatvaranje pravca od Rogatice i uspješno postavljanje zasjeda na drumu. Održavati vezu sa Romanijskim P. Odredom.

4) *XVII. Majevička brigada*: ostaje na istoj prostoriji⁵ i sa istim zadatkom, s tim što će pojačati svoju budnost **naročito** od pravca drumu Sokolae — Zljebovi.

Opšte napomene:

a) Stab divizije na dosadašnjem mjestu. ^ ^ ^ H

b) Stab Krajiške brigade neka dođe u Stab divizije 20. ov. mj. oko 20 časova gdje će još usmeno primiti naređenje.

c) Bolnica XIX. Birčanske brigade ostala je bez **hrane**. Upozorujemo štab pomenute brigade da svoju bolnicu **snabdi** sa hranom.

d) Stab Krajiške brigade ostaviće svoju brigadnu **bolnicu** na istom mjestu, do povratka sa svog zadatka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant, major
Kosorić **Pero**

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE
ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O AKCIJAMA
OD 1. DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹

Š T A B

PRVE PROLETERSKE BRIGADE

Br. 661

19 februara 1944.

Komandant Prve brigade podnosi
izveštaj o akcijama za vreme od
1 do 15 februara 1944.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

1. — U međuvremenu od 1 do 15 februara t.g. raspored bataljona naše Brigade bio je sledeći:

- a) 2 bataljona na sektoru Jajce,² sa zadatkom obezbeđenja na tom pravcu i izvođenja diverzantskih akcija na komunikaciju Jajce — D. Vakuf;
- b) jedan bataljon na liniji selo Gostilj — s. Karaula, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Turbetu i izvođenja akcija na komunikaciju Turbe — D. Vakuf;
- c) jedan bataljon na liniji Grabovica — Obodnik, sa zadatkom obezbeđenja karavana koji odlaze za Prnjavor,³ i
- d) po povratku našeg II bataljona sa sektora Drvara⁴ isti smo smestili u Skender Vakuf radi odmora.

2. — Za ovo vreme neprijatelj je bio najaktivniji na sektoru Gostilj — Karaula. Na tom sektoru neprijatelj je sa pravca Turbeta i Komara skoro svakodnevno vršio ispade u pravcu položaja našeg VI bataljona.

Tako se neprijatelj 3 o.m. uputio u pravcu Gostilja sa dve kolone u jačini oko 200 vojnika. Naš VI bataljon dočekao je neprijatelja na liniji sela Selici — Cosići. Borba je trajala 3 sata i nakon izvršenog kontranapada od strane VI bataljona, neprijatelj se povukao za Turbe.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnog instituta, reg. br. 4/1—2/1, k. 713.

* Odnosi se na Treći bataljon i italijanski bataljon »Garibaldi«. Vidi dok. br. 120 u ovoj knjizi i tom IV. knj. 21. dok. br. 120.

³ Vidi dok. br. 94 i 130.

⁴ Bataljon je obezbjeđivao Divizijsku bolnicu na putu za Drvar >4 povratku. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 21. dok. br. 106.

4 o.m. neprijatelj je ponovo iz Turbeta izvršio ispad pravcem Selići — Karaula. Jačina neprijatelja bila je oko 80 vojnika. Naši su iz zasede i iznenada napali neprijatelja, tako da se posle vrlo slabog otpora povukao za Turbe. Neprijateljski gubici bili su 5 mrtvih, od kojih jedan oficir, i 8 ranjenih. Naši su zaplenili oko 2 hiljade metaka i nekoliko rezervnih cevi od »šarca«.

Slične ispade neprijatelj je na ovom sektoru vršio 8, 11, 13 i 15 o. m. Prilikom svih ovih ispada naši su neprijatelja skoro u svim slučajevima iznenadili iz zasede. Naš VI bataljon svakodnevno je menjao mesta svojih zaseda na pravcu ka Turbetu i zbog toga je dolazilo do skoro redovnog iznenađenja neprijatelja od strane naših.

Prema prikupljenim podacima od ob. službe, neprijatelj je za proteklih 15 dana na tome sektoru imao 14 mrtvih i 32 ranjena.

Naši gubici bili su 4 ranjena, od toga 2 teško.

3. — Na sektoru Jajce neprijatelj nije preduzimao nikakve ispade u pravcu naših položaja.

Naš III bataljon organizovao je na komunikaciji D. Vakuf — Jajce, kojom je neprijatelj vršio vrlo živ saobraćaj, zasede i 7 o. m. izveo jednu vrlo uspešnu akciju. Toga dana sa pravca Donjeg Vakufa bilo je pošlo oko 50 kamiona sa vojskom u pravcu Jajca. Naši su ih dočekali [u] zasedi na liniji Bile Vode — Vijenac i potpuno ih iznenadili. Više od pola sata naši su ih tukli žestokom vatrom, a da neprijatelj nije znao da se snađe, niti da da bilo kakvog otpora. Među neprijateljskim vojnicima nastala je bila prava panika, kukali su i počeli su da napuštaju kamione. U momentu, kada su naši trebali da priđu uništenju kamiona, naišlo je od Jajca nekoliko tenkova i od D. Vakufa 10 kamiona te su sprečili naše da izvrše uništenje kamiona.⁵

Prema dobivenim podacima, neprijatelj je u ovoj borbi imao oko 30 mrtvih i oko 40—50 ranjenih.

Naši gubici na sektoru Jajca za proteklih 15 dana bili su 3 ranjena i 1 mrtav.

4. — Usled vrlo rđavog vremena i velikog snega nije nam bilo moguće da izvodimo češće akcije na komunikaciju Jajce — D. Vakuf, gde je saobraćaj neprijatelja vrlo živ. U tim akcijama i u koliko ih izvodimo, zbog rđavih vremenskih prilika, angažujemo mali broj ljudstva — najviše vod do jedne čete.

Prikupljenost bataljona i neangažovanost u borbama omogućila je vrlo živ vojno-politički rad. Svakodnevno se radi punom parom.

S. F. — S. N.

Komandant—potpukovnik,
B.⁶ Božović

BR. 97

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE VOJVOĐANSKE BRIGADE OD
19. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTENOU DIVIZIJE
O ORGANIZACIONOM STANJU I VOJNO-POLITIČKOM
RADU U BRIGADI¹

Š T A B
I VOJVOĐANSKE BRIGADE
19-11-1944 g.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE '

Dostavljamo vam traženi izveštaj o vojničkoj i političkoj organizaciji naše brigade.

I.

VOJNIČKA ORGANIZACIJA

1.) *Formacija.* Brigada se sastoji iz: štaba brigade, brigadnog saniteta, tehničke čete pri štabu brigade, intendature i pet bataljona.

— Štab brigade sačinjavaju: komandant, politkomesar, načelnik, zamenik komandanta i zamenik politkomesara.

— Bataljoni su četvorne formacije, tj. svaki ima po četiri čete, štab bataljona, vod pratećih oruđa i radni vod.

— Štab bataljona čine: komandant, politkomesar, zamenik komandanta i zamenik politkomesara. Sadanji štabovi naših bataljona su potpuni. U II bataljonu četvrtu četu sačinjavaju Slovaci, a u III bataljonu Rusi — crvenoarmejski.

⁴ Božo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3—1/3, k. 951.

— Vodove pratećih oruđa sačinjavaju: jed
mitraljeska odeljenja i jedno bacačko odeljenje. **Novoformira-**
rani V bataljon ima u svome sastavu samo protivkolski top
(topovsko odeljenje), dok drugih teških oruđa nema.

2.) *Brojno stanje.* Bataljoni imaju na licu: I
drugova i 40 drugarica; II 218 drugova i 31 drugaricu; III 217
drugova i 30 drugarica; IV 204 druga i 27 drugarica i V ba-
talion 177 drugova i 27 drugarica. Stab brigade i **osoblje**
štaba ima 18 drugova i 3 drugarice; brigadni sanitet 35 drugova
i 8 drugarica; intendantura 40 drugova i 3 drugarice i tehnička
četa 30 drugova i 7 drugarica.

Ukupno brojno stanje brigade iznosi na licu 1138 drugova
i 182 drugarice.

3.) *Naoružanje.* U Brigadi ima 890 pušaka, 30 **automat-**
skih pušaka, 30 puš. mitraljeza, 5 teških mitraljeza, 2 teška i
1 laki bacač, 1 protivkolski top, 2 protivtenkovske puške, 72
pištolja i 380 ručnih bombi.

4.) *Organizacija tehničke čete:* tehnička četa ima u **svom**
sastavu vod za vezu i pionirski vod.

— a) vod za vezu sastoji se iz telefonske i linijske de-
setine. Ovaj vod raspolaže sa dve telefonske centrale, 5 telef.
aparata i 6 km. kabla. Stručna sposobnost ljudstva u vodu je
potpuno zadovoljavajuća. U praktičnom radu pokazali su pri-
lično umešnosti i znanja.

— b) Pionirski vod ima nepotpune minerske i pionirsku
desetinu. U odnosu na vod za vezu stoje slabije u pogledu zna-
nja i u pogledu rutine.

Četa je pod neposrednom komandom štaba brigade. Kao
takva ima svoju komandu čete i vodnike za odgovarajuće
vodove.

5.) *Organizacija saniteta.*

— Brigadni sanitet ima: referenta saniteta, zam. refe-
renta saniteta, brigadnog lekara, higijeničarku i potreban broj
pomoćnih bolničarki. Pri brigadnom sanitetu nalazi se i, bol-
nički vod.

— Pri štabu bataljona postoji bataljonski referent i jedna
higijeničarka.

— Po četama su četne a po vodovima vodne bolničarke.
U svim četama postoje higijenski odbori.

— Radi osposobljavanja novih drugarica za četne i vodne
bolničarke i higijeničarke održavaju se stalni bolničarski kur-
sevi pri brigadnom sanitetu. Kursevi su do sada pokazali po-
voljne rezultate.

U praktičnom radu, naročito u akcijama, sanitet se po-
kazao na visini ali sa izvesnim manjim propustima i nedosta-

cima i to većinom kod bataljonskih referenata. Tako, u akciji na Tuzlu pojedini bataljonski referenti nisu dali sve od sebe da se svaki ranjenik na vreme previje i uputi u brigadni sanitet.

Znači da kod bataljonskih referenata još ne postoji u potpunosti osjećaj odgovornosti za povereni im posao,

6.) *Organizacija intendature.* U intendanturi se nalazi: intendant, zamenik intendanta, magacioner i sekretar. Pored toga intendantura ima svoga komandira i komesara.

U sastavu intendature nalazi se: šustersko-opančarska radionica, šnajderska, puškarska i potkivačka radionica. Radionice su snabdevene najpotrebnijim alatom za rad. U svome radu naročito se pokazala puškarska radionica koja je opravila veći broj neispravnih pušaka i automatskog oruđa.

U celoj brigadnoj intendanturi ima 25 konja. Rad intendature je zadovoljavajući.

— Po bataljonima postoje radni vodovi. Ovi vodovi su pod direktnom kontrolom intendanta bataljona. Osim radnih vodova postoji i izvestan broj konja koji sačinjavaju bataljonsku komoru. U radnim vodovima nalaze se odeljenja: opančarska i šnajderska koja vrše opravku i izradu odeće i obuće u bataljonu.

7.) *Vojnički rad po bataljonima.*

a) *Sa borcima.* Postoji jedan opšti plan po kome se izvodi obuka u jedinicama, međutim, taj plan služi više kao osnova i potsetnik za rukovodioce, dok se stvarni vojnički rad odvija na osnovi zapažanja vojničkih nedostataka tokom svakodnevnog života, rada i borbi. Baš ti nedostaci koji se najlaške uočavaju u toku borbi sačinjavaju srž vojničkog rada po jedinicama. Tako, poslednje akcije ove brigade, i prilično veliki gubici, bili su donekle uslovljeni i nedovoljnom vojničkom obučenošću boraca. Borci su dolazili u naše jedinice bez prethodne vojničke pripreme i kao takvi — neiskusni i bez osnovnih boračkih znanja ulazili su u akcije većeg stila.

Poslednje primljene partije novih boraca formirane su u posebne čete pri svakom bataljonu i sa njima je izvođena regrutska obuka. Ta je obuka trajala 15—20 dana i tek po završetku iste novi drugovi su raspoređivani po starim četama. Ovakav sistem vojničkog rada sa novim ljudstvom pokazao se kao praktičan i preporučljiv.

b) *Sa rukovodiocima.* Niži rukovodioci — desetari, vodnici pa i komandiri su vrlo mladi — novopostavljeni. Kao glavni njihovi nedostaci su: nesamostalnost u rukovođenju, slaba vojnička sprema i nedovoljno iskustvo u praktičnom rukovođenju jedinicama. Radi njihovog vojničkog uzdizanja održavaju se česti sastanci sa nižim rukovodiocima, pri štabovima bataljona,

na kojima se prorađuju pojedini odeljci iz vojničkog gradiva i rešavaju razni borbeni zadaci. Gradivo koje se ima preći sa borcima prethodno se obrađuje sa rukovodiocima koji to kasnije prenose na svoje vojnike.

— Sa bataljonskim vojnim rukovodiocima održavaju se takođe češći sastanci na kojima se analiziraju protekle akcije i vojnički rad. Uočavaju se slabosti rukovodstava i nedostaci u vojničkom radu i postupcima boraca. Na osnovi zapažanja pozitivnih i negativnih strana određuju se dalji novi **zadaci** potrebni za vojničko uzdizanje boraca i rukovodilaca.

8.) *Organizacija administracije u brigadi.*

— U štabu brigade vode se: operacijski dnevnik, jedinični spisak ljudstva cele brigade i knjiga gubitaka (**mrtvih**, ranjenih i nestalih). Pored toga svakodnevno se vode **dnevni** raporti, delovodnik i novčana knjiga.

— Po bataljonima se takođe vode jedinični **spiskovi** i knjiga gubitaka.

— Komande četa vode priručne spiskove ljudstva a **vodnici** i desetari prozivnike za svoje vodove i desetine.

— Brigadna intendantura vodi knjigu primanja i izdavanja sprema i životnih namirnica kao i knjigu konfiskacija

— Brigadni sanitet takođe vodi bolesničku knjigu i inventar materijala i lekova, a bataljonski referenti isto tako vode bataljonske bolesničke knjige.

9.) *Organizacija obaveštajne službe.*

Pri štabu brigade postoji ob. organ i jedan njegov pomoćnik. Po bataljonima postoje bataljonski obaveštajci i u četama četni poverenici. Obaveštajna služba u brigadi nije još postigla zadovoljavajuće rezultate. Ona je još u svom početnom razvoju i začetku. Naročito bataljonski obaveštajci u svom radu pokazuju prilično nesnalaženja. Jedan od glavnih nedostataka ob. organa je njihova neumešnost u dobrom organizovanju obaveštajne službe na terenu. Ima izgleda da će se i ova vrlo važna organizacija kroz kraće vreme uzdići na viši stepen.

II.

POLITIČKI RAD

1.) *Rad sa vojskom.* U tom pogledu ne može se reći da postoji ili da je postojao neki naročiti plan političkog prosvjećivanja. Na osnovu iskustva dosadašnjeg rada, takav plan je prilično neostvarljiv i to iz ovih razloga: prvo, ako bi se unapred doneo neki plan rada i teme to je nemoguće provesti g prostog razloga što naši četni politički rukovodioci bivaju vrlo

često izbacivani iz stroja. To znači, da na njihova mjesta dolaze drugi politički rukovodioci koji češće puta dodu ne po sposobnosti nego prema potrebi. Prema tome najčešći su slučajevi datakvi rukovodioci, koji se postavljaju prema potrebi nisu u stanju da održe sa svojom četom skoro nikakvu političku temu. Drugi ne manje važni razlog jeste što imamo vrlo čestu popunu brigade. Znači da se sa tom popunom uvek mora polaziti osnovnog: podizanje borbenosti, odnos prema narodu itd. Treći razlog što su do sada bili dosta česti pokreti koji su prilično onemogućavali jedan planski politički rad.

Kada se govori o radu političko-prosvetnom može se istaći i ovaj momenat. Do sada se radilo prilično po šablona. Takav način rada nije bio interesantan za naše borce, pa čak i za rukovodioce. U vezi toga sproveli smo anketu posebno kod boraca posebno kod rukovodilaca u celoj brigadi. Anketa je pokazala dobrih rezultata. Dakle, u buduću ćemo se rukovoditi u političkom prosvetivanju željama boraca i rukovodilaca, razumeti, prema aktuelnosti pitanja. Možemo vam samo napomenuti to, da je anketa pokazala mnogo interesovanja o delatnosti K.P.J. pre rata i za vreme rata.

Sa boricima se uglavnom praktikuje rad na principu četnih konferencija praktičnih i teorijskih. Česti su slučajevi i bataljonskih konferencija a naročito ako se radi o problemima koji su aktuelni za bataljon ili brigadu. Radi se po desetinama i vodovima ali su to redi slučajevi jer i tu mnogo zavisi od sposobnosti nižih rukovodilaca.

2.) Rad sa rukovodstvom:

— a) metod rada sa rukovodstvom je sastanci sa štabovima uopće, a politkomesarima i zamenicima napose. Sastanci su većinom po konkretnim pitanjima. Održali smo i niz teorijskih sastanaka sa našim političkim rukovodiocima.

— b) Praktikovali smo na sastanke zvati i vojne rukovodioce kako bi i njih zainteresovali više za vojnička i politička pitanja.

— c) U poslednje vreme napisali smo za rukovodioce niz direktnih pisama po svim pitanjima. U jednom pismu podcrtali smo da se u štabovima bataljona zavede više discipline, tj da se umesto raznih priča i pričica, koje su carile po štabovima, štabovi pretvore u neke vrste male škole za naše štabove bataljona. U tom pogledu rad se počeo odvijati dosta pozitivno iako ima izvjesnih poteškoća kod onih drugova koji nisu pm a rad. Trebaće samo više kontrole od štaba

brigade. Osnovna karakteristika našeg rukovodećeg bataljonskog kadra je sledeća: prvo, ni u političkom ni u vojničkom pogledu

još nema dovoljno samostalnosti iako se na to mnogo polaže od strane štaba brigade. Ono što je glavno to je postignuto to je: da naši štabovi bataljona postali oslonac štaba brigade za izvršenje zadataka. Drugo, što se tiče upornosti u borbi odanosti to je na dosta dobroj visini.

3.) *Kulturno-prosvetni rad:*

Sto se tog pitanja tiče možemo istaći sledeće:

— a) I pored nastojanja do sada još nismo uspeli kod svih boraca razviti osećaj za kulturni rad odnosno potrebe za rad. Prema tome u pogledu organizacije kulturnog rada nailazi se na izvesne vrste poteškoća zbog nerazumevanja za taj posao. Po našem mišljenju to nerazumevanje dolazi otuda što su naši borci, uglavnom, sve seljaci a kod njih još nije u dovoljnoj meri razvijen osećaj za kulturni rad iako je on daleko više razvijen nego kod ostalih naših nevojvođanskih jedinica.

— b) Naši politički komesari četa i bataljona, a naročito četa, još nisu postali u pravom smislu organizatori kulturno-prosvetnog rada. To je jedna od ozbiljnih slabosti u pogledu daljeg razvitka našeg kulturnog rada.

— c) Postoje bataljonski horovi. No ni oni nisu stalno istog kvaliteta da bi mogli da zadovoljavaju, jer se usled menjanja sastava horova, menja i sam njihov kvalitet.

— d) Održavaju se priredbe za narod gde je god to moguće. Praktikujemo i priredbe za bataljone, naime da svaki kulturni odbor daje priredbu za svoj bataljon. Postavili smo takođe da i četni kulturni odbori daju priredbe za svoje čete. U tom pogledu još nema vidnijih rezultata.

— e) Bataljonski listovi. Bataljonske listove u glavnom imamo u svim bataljonima, samo njihov izlazak nije redovan. Postoje i četne džepne novine. Sto se tiče brigadnog lista njega još nismo izdali, tu nailazimo na mnoge teškoće. Uopšte govoreći kada je reč o izdavanju listova tu su prilične teškoće tehničke prirode.

4.) *Borbeni moral:*

Mislimo da nije na odmet da vam napomenemo, da je naša brigada imala poslednjih meseci vrlo veliki broj izbačenih iz stroja. Tako na primer od oktobra 1943 pa do 17 januara 1944 imali smo što mrtvih, što ranjenih rukovodilaca i vojnika i izbačenih iz stroja i to: 205 mrtvih i ranjenih 524.

Dakle ukupno 729 izbačenih iz stroja.

Naša četna rukovodstva smo vrlo često izmenjivali. Sta više u ponekim našim bataljonima morali smo odjedanput postaviti sva četna rukovodstva. Takav je slučaj sa našim III i ' bataljonom. U većim borbama od oktobra 1943 do januara

1944. naša brigada je učestvovala: u napadu na Brčko² kao i u odbrani. Zatim u žestocim akcijama u Sremu³ i naposljetku u napadu na Tuzlu⁴ 17. I 1944. gde smo imali veliki broj izbačenih iz stroja boraca i rukovodilaca. To je u priličnoj mjeri uticalo na udarnu sposobnost naše brigade jer smo upražnjena mesta morali popunjavati sa novim ljudstvom od kojih nisu svi dobrovoljci. No, upornim radom, uspjeli smo da se održi borbeni moral naše jedinice na dosta dobroj visini. Naša brigada ipak je i sada spremna za izvršavanje zadataka koje pred nas postavljaju naša viša rukovodstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav

Zdravko Romac

Per.⁵

Grujić

Odsutan

² Od 19. pa skoro sve do 31. oktobra 1943. Brčko je bilo opsjednuto. Naročito žestoke borbe vođene su od 19. do 22. oktobra. (Vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 95, 129 i 213.)

³ Brigada se naročito istakla u likvidaciji neprijateljskih snaga u Grgurevcu. (Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 166, 170 i 176.)

⁴ Borbe za Tuzlu vođene su od 17. do 20. januara 1944. (Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56, 64, 176 i 220.)

⁵ Periša

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
OD 19. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
PREBACIVANJE NA PROSTORIJU SKELANI — FAKOVIĆI**

STAB

II. KNOU BRIGADE
19. II. 1944. g.
O. broj: 14

ŠTABOVIMA I, II, III, i IV. BATALJONA

... Naša Brigada dobila je zadatak da se prebaci na prostoriju Skelani — Fakovići³ bez jednog bataljona i bez brigadne bolnice, pa za izvršenje ovoga zadatka

n a r e đ u j e m o :

1.) I. bataljon: krenuće sutra 20. o. mj. sa dosadanje prostorije pravcem Grivci — Kozadre — Dobrašina — Zakomo — Ušnjaci — Kalimanići — Beheći i smjestiti se na prostoriji Beheća i najbliže okoline. Pokret izvršiti u 4 sata ujutro. Osiguranje logora od pravca Mrkonjića i Šetića.

2.) II. bataljon: krenuće sutra 20. o. mj. u 6 sati **ujutro** sa dosadanje prostorije pravcem: Bijele Vode — Rakitnica — Jasike — Bereg, gdje će se smjestiti. Zadatak bataljona obezbjeđenje svoga logora od pravca Vjetrenik — Smrtići, biti **u vez**: sa Štabom divizije u selu Kalimanićima, pod čijom komandom će ostati do daljnjega.

3.) III. bataljon: krenuće sutra 20. o. mj. u 6 sati **ujutro** sa dosadanje prostorije pravcem: Šenkovići — Rakitnica — Zakomo — Ušnjaci — Kalimanići — Točionik. U Točioniku će se smjestiti uz potrebno obezbjeđenje logora. Ostaviti u Točioniku mjesta za štab brigade i intendanturu i to dvije krajnje kuće prema Rađevićima.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Voinoistorijskog instituta, reg. br. 13—2/1, k. 987.

² Redakcija je izostavila dio teksta iz opšte situacije jer je objavljen u Naredenju Štaba Dvadeset sedme divizije (vidi dok. br. 95).

³ U izvještaju Štaba Druge krajiške brigade od 4. marta 1944 kaže se da su bataljoni po dolasku na ovu prostoriju izveli nekoliko akcija, među kojima i akciju na Skelane, 26. februara, u kojoj su učestvovala dvije čete. Tom prilikom ustaše su pružile snažan otpor te akcija nije uspjela. (Dok. u Arhivu Voinoistorijskog instituta, res. br. 4—5. k. 987.)

4.) IV. bataljon: kreće sutra 20. o. mj. u 6 sati u jutro
sadosadanje prostorije pravcem: Smrtići — Konostrevci —
Dolovi — Babić Kula — Grbići — Točionik — Rađevići, gdje
će se smjestiti i obezbijediti logor.

5.) Štab brigade i brigadna intendantura kreću iza III.
bataljona i smjestiće se u selu Točionik.

Opšte napomene:

1.) Za pretstojeći pokret na 21. o. mj. sve jedinice dobiće
blagovremeno naredbu,⁴ a pokret će uslijediti 21. o. mj. uju-
tro rano.

2.) Pošto je put dugačak sve će jedinice svojim borcima
do polaska dati ručak.

3.) Naš II. bataljon ostaje do povratka naših snaga na
ovoj prostoriji, te će održavati vezu sa štabom naše divizije
u Kalimanićima, jer spada pod direktnu komandu divizije.

4.) III. bataljon uzeće sve mine za bacač koje se nalaze
~~kod~~ II. bataljona, a bacačko odjeljenje sa bacačem ostaje i
dalje uz III. bataljon.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V d. politkomesara
(nečitak)

Komandant-major
Stanić⁵

* Za izvršenje zadatka predviđenog ovim naređenjem uslijedila
su naknadna naređenja 20, 21. i 23. februara 1944. u kojima se regu-
liše pokret i dejstvo jedinica do dolaska na novu prostoriju. Opširnije
o tome vidi dok. br. 14—1. 15—1 i 16—1. k. 987 u Arhivu Vojnoistorij-

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA PRO-
STORIJI VLASENICA — SOKOLAC — ROGATICA OD 1.
DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE'

STAB
II. KNOU BRIGADE
19. II. 1944. g.

ŠTABU XXVII. NOU DIVIZIJE

Ovim podnosimo petnaestodnevni izvještaj i to:

1. II. 1944 g. Brigada sa tri bataljona nalazila se na prostori: Vraneši — Zakomo — Bereg — Grbići, dok je jedan bataljon bio otsutan radi pratnje ranjenika i bolesnika u centr. bolnicu. Bataljon u Zakomu sa jednom četom vršio osiguranje mlinova u Beregu. Rađeno vojnički egzercir i ostalo.

2. II. 1944 g. Dva bataljona nalazila su se u Vranešima i Grbićima, dok je jedan bataljon bio u Vlasenici, a jedan u zasjedi na drumu Rogatica — Sokolac. Na ovu zasjedu naišla nepr. kolona kod Kovnja, kombinovana od ustaša, četnika i milicije u jačini od 150 vojnika.² Naše jedinice primile su borbu u 8 časova, ali borba je trajala samo 20 minuta i bez ikakvog vidnog uspjeha, a razlog je tome što je neprijatelj išao u 3 kolone i zbunio naše borce, pa su rukovodioci naredili povlačenje iako do toga nije smjelo doći. Neprijateljski gubici u ovoj borbi nisu nam poznati radi brzog povlačenja, a naši gubici su bili 3 mrtva i jedan puškomitraljez. Kod ostalih jedinica bez naročitih promjena.

3. II. 1944 g. Bataljon iz Vraneša premjestio se u Stolinaš i Grbiće, radi obezbjeđenja bolnica, bataljon iz Grbića pomjerio se na prostorijsku sela Dumanjići radi ispitivanja pravca Rogatica — Jastrebnica, bataljon koji je bio u zasjedi na cesti Rogatica — Sokolac pomjerio se u sela Bereg — Ušnjaci radi obezbjeđenja meljave, a bataljon koji je sprovodio bolnicu

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3—1/5, k. 987.

² U bojnoj relaciji Prvog stajaćeg djelatnog zdruga od 12. marta 1944. o tome se kaže:

»2. veljače:

Dva voda 1. sati XXIV. stajaće bojne, koji su imali zadaću osigurati preselicu na cesti Rogatica — Sokolac, naišli su na partizansku zasjedu, jačine 100 ljudi, na tač. 824 (5 km s. z. od Rogatice)...«
(Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2—15, k. 57.) 1

krenuo sa karavanom za diviziju iz Vlasenice preko Capora, te u selu Grlac predao karavan, a zatim se sa jedinicama smjestio u Selišta radi obezbjeđenja od pravca Sokoca. Nema naročitih promjena.

4. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Patrola bataljona koji se je nalazio u Selištima sudarila se sa neprijateljskom kolonom koja je bila jaka 80 vojnika, te je iste uspjela povratiti, a tri voda bataljona koji se je nalazio selima Bereg — Ušnjaci su išla u sela Begzadići i Kosturica, jer je bataljon dobio podatke da se tamo nalaze neke četničke bande, ali istih tamo nije bilo, jer su umakli 2 sata prije dolaska naših jedinica. Vršena obuka sa vojnicima a drugih promjena nije bilo.

5. II. 1944 g. Bataljon iz Dumanjića premjestio se u selo Beheći, dok je bataljon koji se je nalazio na prostoriji Selišta dao jednu četvu kao pomoć Romanijskom PO, ali ova četa nije sudjelovala u borbi jer se je neprijatelj povukao, a zatim se je bataljon sa dvije čete premjestio u selo Vraneši, a jednu četvu je ostavio u Selištima radi osiguranja sa pravca Sokolac. Bataljon koji se je nalazio na prostoriji Bereg — Ušnjaci bez tri voda koja su otišla u selo D. Osovo radi progonjenja četnika. Bataljon bez ovih vodova bio je napadnut na mjestu logorovanja od neprijatelja koji je bio jak od 3—400 ustaša naoružanih sa dosta automatskog oružja i sa jednim malim bacačem. Jedan vod ovoga bataljona uspio je rastjerati neprijatelja u logoru, ali je isti sa jednom kolonom u jačini od 150 ustaša zaposjeo položaj povrh sela Kalimanići i tako odsjekao otpupnicu našim jedinicama. Tri voda koja su bila na zadatku u selu D. Osovo udarila su neprijatelju s leđa sa pravca Zakoma i natjerala ga u paničan bijeg.³ Borba je vođena od 4 sata ujutro do 10 sati prije podne. Neprijatelj je izgleda pomoću četnika došao neopažen i iznenadio naše jedinice. U ovoj borbi naši su gubici bili 9 mrtvih dok je neprijatelj imao 15 mrtvih koji su nađeni, dok je po pričanju civila na saonicama odvezao preko 60 što mrtvih što ranjenih. Plijena je bilo mnogo ali isti nismo mogli iskoristiti jer je padao jak snijeg koji je plijen zatrpavao a i radi borbe, pa su civili u odsutnosti naših jedinica plijen izgleda pokupili. Drugih promjena nije bilo.

Bataljon koji je vodio borbu na prostoriji Bereg — Ušnjaci, poslije završene borbe koncentrisao se i smjestio na prostoriji sela Kalimanići gdje je i zanoćio.

6. II. 1944 g. Bataljon iz Beheća izvršio pokret na prostorijusela Rađevići radi kontrolisanja pravca od Sjever-

³ Vidi dok. br. 30.

skog i Zabrežja, dok su ostali bataljoni do 4 sata poslije podne ostali na istoj prostorijskoj i sa istim zadatkom. U 4 sata poslije podne bataljon koji se je nalazio na prostorijskoj Grbici — Barnik pomjerio se je na prostorijsku Breg — Ušnjaci radi kontroli-sanja i izviđanja pravca od Ušnjaka — Zakoma te Breg - Rakitnica, dok je na njegovu raniju prostorijsku i radi istoga zadatka pomjeren bataljon iz Vraneša. Radilo se vojnički, dok nikakvih naročitih promjena nije bilo.

7. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj sa istim zadatkom. Rađeno je sa jedinicama vojnički i politički.

8. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj sa istim zadatkom. Pošto je neprijatelj pokušao ispad iz Rogatice to su naši bataljoni koji su bili na prostorijskoj Kalimanići - Breg — Ušnjaci postavili zasjedu, ali neprijatelj osjetivši naše zasjede povukao se je bez borbe u Rogaticu. Kod jedinica je rađeno vojnički. Ostalo bez naročitih promjena.

9. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj i sa istim zadatkom. III. i IV. bataljon sa po dvije čete išli na prostorijsku sela Zakomo — Guždelji — Dobrašina radi prikupljanja hrane. Nije bilo nikakvih promjena, među ostalim jedinicama već je rađeno vojnički sa borcima.

10. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj i sa istim zadatkom. U logorima rađeno sa borcima na vojničkim i političkim stvarima.

11. II. 1944 g. Brigada se nalazi na istoj prostorijskoj i sa istim zadatkom i radom, a jedan vod IV. bataljona je išao u sela Jasike i Vjetrenik radi prikupljanja hrane.

12. II. 1944 g. Brigada je sa svim bataljonima izvršila pokret na novu prostorijsku i to: Beheći — Kalimanići — Ušnjaci — Podgaj — Dobrašina — Gučevo sa zadatkom obezbjeđenja od pravca Rogatice. Na prostorijskoj Podgaj — Dobrašina — Gučevo vršeno prikupljanje hrane za brigadu. Nije bilo nikakvih naročitih promjena.

13. II. 1944 g. Brigada je dobila zadatak da izvrši napad na neprijateljsko uporište Rogaticu.⁴ Rogatica će biti napadnuta od pravca ceste Višegrad od Lunja sa Romanijskim PO, koji je za ovaj napad stavljen pod komandu ove brigade, jednim bataljonom na Zahrid, jednim bataljonom na uporište Kukavica s tim da po likvidaciji istog izvrši napad na Rogaticu, a jedan bataljon je ostavljen kao brigadna rezerva. Jedinice su izvršile pokret do određenih prostorijskih za napad do 24 časa kad je počeo i napad.

14. II. 1944. g. Odmah poslije pola noći počeo napad sa Lunja, Zahrida i od pravca višegradske ceste i borba sa nepri-

⁴ Vidi dok. br. 51, 56, 167 i 168.

jateljem je vođena do 5 sati u jutro. Neprijatelj je upotreb-
ljavao artiljeriju, bacače i automatsko oružje, a branio se je
iz bunkera tako da se isti nisu mogli likvidirati i u 5 sati ujutro
naše jedinice su se povukle i to: rezervni bataljon u selo Ga-
čevo, II bataljon koji je napadao od pravca Višegrad u selo
Guždelti, IV. bataljon koji je napadao na Zahrid povukao se u
selo Vragolovi, a Romanijski PO u selo Ferizovići. III. bataljon
koji je napadao na neprijateljsko uporište Kukavica sa napa-
dom nije uspio, jer se je neprijatelj dobro ukopao i nije ga se
moglo izbaciti iz jame. Naš bataljon se je povukao u selo
Lađevine.

U ovim borbama naši gubici su bili 9 mrtvih, 6 ranjenih
i jedan nestao. Neprijateljski gubici su bili na sektoru I. ba-
taljona 13 mrtvih i nepoznat broj ranjenih, na sektoru IV. ba-
taljona nepoznat broj, na sektoru III. bataljona 5 mrtvih i 4
ranjena.

Jačina neprijatelja u Rogatici je bila 3—400 ustaša, 2—300
legionara, 1—150 milicionara sa 2 topa, i dosta automatskog
oružja.⁵

Jačina neprijatelja u Kukavici je bila oko 150 ustaša i
Nijemaca, naoružani sa dosta automatskog oružja, 2 bacača i
jednim topom.

Nakon povlačenja I. i II. bataljona dan je kod ovih pro-
tekao u odmaranju bez ikakvih promjena.

U 16 časova istoga dana na naš IV. bataljon kod s. Vra-
golovi izvršila je napad jedna ustaška kolona u jačini od 500
ustaša koja je naišla od Sokoca.⁶ Naš IV. bataljon je primio
borbu koja [je] trajala do 18 časova i protjerao neprijatelja.
Neprijatelj je imao 15 mrtvih i nepoznat broj ranjenih, dok
su naši gubici iznosili 2 mrtva i jedan ranjen.

Pošto je neprijatelj vršio koncentraciju to smo imali
namjeru sa III. i IV. bataljonom, te Romanijskim odredom
istog napasti na liniji Maravići — Rasolovići — Lisičine —
— Bobovina — Rusenovići, ali pošto je izgleda neprijatelj
osjetio naše namjere povukao se je prema Djedovcima, tako
da napad nije ni izvršen, tako da su bataljoni ostali na svojim
prostorijama izuzev III. koji je krenuo za prostoriju Rasolovići
gdje je stigao u 22 časa i opkolio selo. U selu se je nalazilo
oko 30 četnika, pa su isti napadnuti te je poginulo 18 četnika,
1 ranjen i 5 zarobljenih, dok mi nijesmo imali nikakvih gubi-
taka. Zaplijenjen 1 laki mitraljez, 1 puškomitraljez, 20 pušaka

⁵ Vidi o tome dok. br. 51.

1 1000 metaka. Ova grupa četnika je pripadala **Radivoju** Kosoriću.

15. II. 1944 g. Bataljoni su bili smješteni: I. i **II. NA** istoj prostoriji, a III. u Vragolovima i IV. Rudine i **Bobovina** Bataljoni koji su se nalazili na prostoriji Vragolovi — Rudine — Bobovina vršili su prikupljanje hrane za brigadu, dan je protekao bez naročitih promjena i vojska se je odmarala, sem I. bataljona koji se je pripravljaao za pokret na prostoriju Maraviči — Rusenovići, a koji je izvršio u 24 časa.

Zaključak:

Ukupni nepr. gubici:

Nijemci i ustaše:

48 mrtvih i

68 ranjenih (sigurno utvrđeno)

četnici:

18 mrtvih i

10 zarobljenih.

1 strijeljan.

Plijen:

1 laki mitraljez, 1 puškomitraljez, 20 pušaka, 1000 metaka.

Vlastiti gubici:

20 mrtvih i

ranjenih 14,

nestalih 1

Dezerterstva za ovih 15 dana nije bilo.

Održano više konferencija po bataljonima sa komandnim kadrom, dok je jedna konferencija održana sa bataljonima.

Ishrana za ovih 15 dana nije bila zadovoljavajuća.

Zdravstveno stanje je dosta dobro izuzev nekoliko slučajeva pjegavog tifusa.

Odjeća i obuća je uglavnom već dotrajala i brigadi bi neophodno potrebno bilo i odjeće i obuće obzirom na tešku zimu.

Svi ostali podaci su u glavnom bez promjene od prošlog izvještaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant-**major**
Stanić⁷

⁷ Dragutin

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE (PROLETERSKE) KRAJIŠKE
BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O PO-
KRETIMA I RADU BRIGADE OD 1. DO 15. FEBRUARA
1944. GODINE¹

Š T A B

III. PROL. KRAJ. BRIGADE

I PROLET. DIVIZIJE

Broj 14

dne 19-11-1944

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj, kao i statistički pregled o naoružanju i brojno stanje stoke i ljudstva od 1 do 15-II-1944 godine.²

1-II-1944 **borci** sa sektora Drvara i [Bosan.] Petrovca koji su **bili** na odsustvu prikupili su se u svoje jedinice.³ Bataljoni su se nalazili na prostoriji Halapić — Glavice — Prijani — **Stekero** — Rore. Na tim prostorijama sve jedinice su ostale do 5 ov. mj. Promjena nikakvih nije bilo.

5-II-1944 I, III, IV i VI bataljon sa štabom brigade i brigadnom bolnicom krenuli su na sektor Mrkonjić — Jajce prema naredenju Štaba I Proleterskog korpusa, dok su II i V bataljon ostali na prostoriji Rore — Glavice, do dolaska snaga **Ličke** divizije.⁴

6-II-1944 bataljoni koji su kretali za Mrkonjić konačili su na prostoriji Pecka — Medna — Zeljkovići.

7-II-1944 ovi bataljoni su stigli na prostoriju Mrkonjića i smijenili jedinice III brigade VI divizije, gdje su ostali sve do 15 ov. mj.

II i V bataljon izvršili su pokret sa Glavnočkog sektora 11 ov. mj. i 14 ov. mj. stigli na prostoriju Mrkonjića.

Za vrijeme od dolaska na ovaj sektor jedinice su upućivale jača odjeljenja za izviđanje Jajca i Careva Polja. Za djelo ovo vrijeme susreta sa neprijateljem nije bilo. Održavane su veze sa jedinicama XIII Krajiške brigade na Manjači,⁵

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnogorskog instituta, reg. br. 16/1—2, k. 714.

² Vidi dok. br. 74.

³ Od 27. januara 1944. bili su na odsustvu. Vidi dok. br. 37.

⁴ Vidi dok. br. 42.

Ribničkim odredom oko Čađavice,⁶ te Pljevskim **odredom** u Janju.

Za vrijeme marša od Mliništa do Mrkonjića **premrzla su** tri druga — fizički slaba koji su umrli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
S.^T N. Tadić

(M. P.)

Komandant-**maj**or
Bajić⁸

BR. 101

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA BRIGADE OD 29. JANUARA DO 14. FEBRUARA 1944 GODINE¹

Š T A B

V KK NOU BRIGADE
Br. Str. pov. 24/44
19 feb. 44 g.

15-dnevni operacijski
izveštaj dostavlja.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Jedinice ove brigade u vremenu od 29. januara **do** 14. februara 1944 god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

30 i 31. januara
1944 g.

Bataljoni su na položajima **Gojakovac**, Gor. Radnja. Borbe sa neprijateljem **nema** izuzev nešto pripuckavanja od strane četničkih grupica.

⁸ Odred je u to vrijeme djelovao na prostoru s. Orahovljani — Podbrdo, gdje je vršio i mobilizaciju ljudstva. Opširnije o tome vidi njegov izvještaj od 5. februara 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 34—4, k. 458 A).

⁷ Simo
^R Vlado

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 16 4. k. 866.

II bataljon je u Cečavi u zaštiti brig. ambulate.

- 1 febr. 1944 g. Sva tri bataljona su [u] akciji na milicionerska sela Sivšu i Omanjsku. Cilj akcije je ekonomske prirode — snabdijevanje naših bolnica živežnim namirnicama, koje su konfiskovane od ustaško-milicionerskih porodica. U borbi je ubijen 1 mil., 2 zarob. Mi smo imali 1 ranjenog i 1 mrtvog.
- 2 febr. 44 god. Bataljoni su na liniji Jelanska — Stanari — Čečava. — Dodira sa neprijateljem nema.
- 3 febr. 44 god. Bataljoni su u zasjedi na Ljeskovim Vodama, prema Jelahu i Teslicu. III batalion ruši te noći mostove na cesti Jelah — Prnjavor.
- 4 febr. 44 g. Bataljoni su na starim položajima. I bataljon koji se nalazi u Pojezni imao je borbu sa četnicima, koji su u jačini od 400 ljudi napali isti bataljon. Nakon pola sata borbe četnici su razbijeni. Imali su 1 mrtvog i više ranjenih. Mi bez gubitaka.
- 5 febr. 44 god I bataljon vrši napad na četnike u Vel. Sočanici. Ubijeno je tom prilikom 8 četnika. IV bataljon isti dan bio je napadnut od četnika i milicije.¹ Ubijen je jedan četnik dok je 7—8 ranjeno. Zarobljena je jedna puška sa spremom.
- II bataljon na starim položajima.
- 6 febr. 44 god Stanje isto, odnosno sukoba nema.
- 7 febr. 44 god III i IV bataljon sa V bataljonom izvršili su pokret za Veliku i Malu Bukovicu i Stanove³ u cilju hvatanja i razbijanja četnika. Ali borbe nije bilo pošto su se četnici povukli s onu stranu pruge.

¹ Prema izvještaju Štaba ove brigade od 5. februara 1944. napad je izvelo oko 300 četnika Ilije Malića. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7/3, k. 866.)

* O organizaciji pokreta vidi zapovijest Štaba Brigade od 7. februara 1944. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5/1. t 870.)

- 8 febr. 44 g. Bataljoni su na starim položajima rv. J
dora sa neprijateljem nema.
- 9 febr. 44 god. Dan bez promjene.
- 10 febr. 44 g. Bataljoni na odmaranju.
- 11 febr. 44 g. Vrijeme loše, snijeg pada uveliko. —!
III i IV bataljon smještaju se u Ljeskove
Vode, gdje se pripremaju za prebacivanje
drugova iz AVNOJ-a u istočnu Bosnu.¹ —
Taj dan nema promjena.
- 12 febr. 44 g. III i IV bataljon kreće u pratnji za Mo-
driču. Usput je uhvaćen jedan ustaša koji
je ubijen, uhvaćen je jedan milicionerski
oficir, isti je predat štabu XI divizije. Za-
robljena su 3 domobrana, 3 milicionera i
1 feldžandarm. Ostali bataljoni su na polo-
žajima Ljeskove Vode, dok je II bataljon u
zaštiti brigadne ambulante u Čečavi.
- 13 febr. 44 god. III bataljon je pred večer stigao u Mo-
driču. IV je u maršu preko Vučijaka zaro-
bio jednog feldžandarma i 3 domobrana
dok su domobrani pušteni. Ostali bataljoni
su na starim položajima, bez naročitih pro-
mjena.
- Po naredbi Štaba divizije odnosno Šta-
ba V Korpusa stvaraju se odredi.⁴ Stoga
V bataljon se rasformira. 60 boraca pripada
Odredu, a ostatak je priključen III i IV ba-
taljonu. — Snijeg pada.

Jedinica je u toku 15 dana imala sljedeće:

1. — Gubici:
 - a) vlastiti: 1 mrtav (Ref. saniteta bataljona)
 - b) neprijateljski: 1 ustaša, 10 četnika (po-
ginuli), zarobljeno 3 domobrana. Ubijen
je jedan feldžandarm i jedan milicioner.
2. — Plijen:
 - a) oružja: 14 pušaka, 1 strojnica, jedan
pištolj.
 - b) municija: 350 metaka za pušku, 80 me-
taka za strojnicu.

žila neprijatelju kao jako uporište.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

politkomesar

(M. P.)

Komandant-major
Ranko"

BR. 102

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE OD 19. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESTOG
KORPUSANOVJ O AKCIJI NA LIJEVOJ OBALI SAVE NA
PROSTORIJI PRIČAC — Kobaš¹**

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE
XII DIVIZIJE II KORPUSA N. O. V.
HRVATSKE²

Op. broj. 11/1944.
Dne 19/II 1944.

Predmet: Operativni izvještaj o
akciji na neprijateljska uporišta
Pričac, Živike i Slav. Kobaš.

ŠTABU VI. KORPUSA NOV i PO JUGOSLAVIJE

Položaj

U vezi čišćenja lijeve obale rijeke Save od manjih neprijateljskih uporišta i ekonomske akcije, štab brigade odlučio je da napadne manja neprijateljska uporišta Pričac, Živike i Slav. Kobaš i to sa dva bataljona.

II. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak sa svoje dvije čete prebaciti se preko rijeke Save kod sela Vlaknice (k. 91) i nastupati sipom sa lijeve strane Save do puta koji prije kote 92 kreće

¹ Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo kao potpukovnik NOVJ, 7. novembra 1944, u automobilskoj nesreći između Travnika i Zenice.

Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnog ijskog instituta, reg. br. 5/3, k. 893.

* Vidi objašnjenje br. 2 u dok. br. 66.

u lijevo, dalje idu tim putem, prelaze potok između Pričca i Živika, odakle se jedan vod razvio u strijelce i **nastupao** sa lijeve i desne strane ceste koristeći kuće od samog **sela** Živike. Drugi vod je postavio zasjedu na kraju sela Živike kod kapele u pravcu Lužana. Druga četa ovoga bataljona napala je sa sjeverne strane selo Pričac. Banda je pripucala i razbježala se po kućama (civili).³

Ovaj bataljon je zaplijenio 2 dugačke manliher puške i 6 vendlovki. Od municije je zarobljeno 80 manliher metaka i 50 za vendlovku.

Od municije nije ništa utrošeno.

Ranjenih i mrtvih nije bilo i na našoj i na neprijateljskoj strani.

III. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak napasti neprijateljsko uporište Slav. Kobaš i to: sa jednom četom da se prebaci preko Save kod sela Brusnika i u svom naletu da likvidira stražu koja se nalazi na mostu na rijeci Orljavi. Jedan vod po prelazu preko mosta da postavi zasjedu prema Lužanima, dok drugi vod napada sa zapadne strane Kobaš. Ostale snage ovog bataljona prebacile su se preko Save gdje utiče potok Osovica u Savu. Po prelazu preko Save jedan vod postavio je zasjedu na mostu između Starog i Novog Kobaša. dok jedna četa napadala je Kobaš sa jugoistočne strane.⁴

U napadu četi koja je išla sa jugoistočne strane banda je davala otpor i povlačila se prema cesti u pravcu Lužana. Vod koji je trebao da napadne sa zapadne strane i vod koji je trebao biti u zasjedi nije stigao na vrijeme, tako da je banda uspjela pobjeći u pravcu Lužana.

Od oružja je zaplijenjeno: 5 vendlovki, 1 pištolj mauzer, 53 zapaljive talijanske bombe.

Municije zarobljeno 1100 mauzer metaka. 900 manliher metaka i 300 talijanskih metaka.

Municije utrošeno 650 metaka.

Gubici neprijatelja su: 2 mrtva, broj ranjenih je nepoznat. Naši gubici su: 4 ranjena i to 3 druga i 1 drugarica. Od ova 4 ranjena 2 su lakše ranjena, 2 teže.

KRITIČKI OSVRT NA AKCIJU

Četa koja je išla da se prebaci preko Save kod sela Brusnika imala je na rasDoloženju 2 čamca. Jedan od ovih čamaca je upotrebljen za prevoz, dok se drugi potopio. Četa je zaka-

³ Riječ u zagradi dopisana je u originalu mastilom, latinicom.
⁴ Vidi dok. br. 107.

snila na zadatak, te je na taj način banda pobjegla tom cestom,

Neprijateljske snage u Slav. Kobašu bile su: 40—50 naoružanih sa puškama i 2 šarca (njem. laka mit.). Od ovih su 17 ustaša, dok su ostalo civili.

U Živikama se nalazilo oko 40—50 naoružanih civila i 1 ustaša, a u Pričcu 4 ustaše i oko 15 civila.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
I» Senjug

(M. P.)

Zamj. komandanta
kapetan
Mioljević Borislav

BR. 103

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 19. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O PROTJERIVANJU NIJEMACA IZ SAMOBORA'

Š T A B
XII HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE
Pov. br. 87
19. februara 1944. g. u 1 č.
selo St. Dulići

ŠTAB XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Nalazimo se na istoj prostoriji.² Nemamo naročitih promjena. Sinoć 18. o. m. oko 14 časova u Samobor je upalo iz Avtovca do 60 Švaba i četnika sa nešto komore u namjeri vjerovatno da pljačkaju stočnu hranu i drugo. Dijelovi našeg »3⁸ izvršili su napad i Švabe u paničnom bjekstvu natjerali u Avtovac. Četnici imaju 3 mrtva, bilo je i Švaba, ali su ih

⁵ Ivan

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-iljskog instituta, reg. br. 25—9, k. 1144 I.

* Četrnaestog februara Brigada se približila drumu Bileća — 7ko i smjestila se na prostoriji s. Danići. Galešine, Kruštica i Nji- (vidi dok. br. 3—6. k. 1151 I u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

uspjeli odnijeti. Ranjenih su imali više. Mi smo imali jednog lakše ranjenog.

Dostavljam spiskoverukovodilaca ove brigade koji služuju čin oficira, kao i spisak boraca i podoficira naše brigade koji zaslužuju da se pohvale ili odlikuju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Đoko Novosel

(M. P.)

Komandant
Danilo Komnenović

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE ŠTABU
PETOG KORPUSA NOVJ O AKCIJAMA JEDINICA OD 1.
DO 15. FEBRUARA 1944. GODINE¹

Š T A B
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
OP-Str. pov. broj: 18/44.
20 februara 1944 god.
— Položaj —

15-dnevni operacijski izvještaj,
od 1—15 februara 1944 g., dostavlja. —

ŠTABU 5 KORPUSA NARODNOOSLOBODILAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Jedinice ove Divizije u vremenu od 1—15 februara 1944
god., imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

1 februara 1944— V *KNOU brigada*, sa tri bataljona
vršila je akciju na ustaško-milicionerska
sela u Sivši i Omanjskoj. Cilj ove akcije
bio je ekonomske prirode — konfiskova-
nje živežnih namirnica od ustaško-mili-
cionerskih porodica za ishranu ranjenih i

bolesnih drugova u divizijskoj bolnici.
Bilo je manje borbe sa milicijom. Ubijen
je jedan milicioner, a 2 su zarobljena sa
puškama. Poginuo je naš jedan drug i
jedan ranjen.

XII *KNOU brigada*, sa jednom četom
II bataljona imala je sukob sa jednom
četničkom grupom u s. Popovac. Borba
je bila kraća i neprijatelj je pobjegao.
Ranjena su 3 četnika. Naši nisu imali gu-
bitaka.

XIV *NOU brigada*, sa svojim snaga-
ma nalazila se je na prostoriji: Vijačani,
Lišnja, Štrpci i Pojezna. Nije bilo sukoba
sa neprijateljem.

2 februara 1944 — V *KNOU brigada*, sa svojim snagama
nalazila se je na liniji Jelanska — Sta-
nari. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

XII *KNOU brigada*, sa dvije čete pri-
kupila je živežne namirnice za divizijsku
bolnicu, u selima Opsječkom i Jošavci.
U Celincu je vođena borba sa Nijemcima.
Neprijateljski gubici nepoznati. Naš 1
lakše ranjen.

II bataljon XIV *NOUB-e*, vodio je
borbu sa četničkom bandom u s. Lišnja.
Borci ovog bataljona u prvom naletu raz-
bili su četnike i gonili ih preko s. Gusak
i Potočani.² Četnici su bježali kao obez-
glavljeni. U borbi je ranjen jedan kom-
mandir čete, drug Colić.³ Ubijena su 4
četnika, među kojima je bio Đurađ Jokić
iz s. Mraviće i Teodor Janjić (Šesto) iz
Vršana. Broj ranjenih četnika nije nam
poznat.

3 februara 1944 — V *KNOU brigada*, sa tri bataljona bi-
la je u zasjedi na Ljeskovim Vodama,
prema Jelahu i Tesliću. U tom pravcu ne-
prijatelj se nije kretao. U noći između 3
i 4 februara, III bataljon rušio je mostove
na cesti Jelah — Prnjavor.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Ar-
hivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 17/4, k. 866.^u Arhivu

¹ i ⁴ Odnosi se na četnike Jošavačke četničke brigade i Crno-
vrškog četničkog bataljona. Vidi dok. br. BH-V-11810¹ i BH-V-11785
Vojnoistorijskog instituta.

*Cedomir

XII KNOU brigada, sa svojim snagama nalazila se je na liniji Bočac — Lipovac — Svinjara, sa zadatkom zatvaranja tog pravca od Banje Luke i Čelinca. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

XIV NOU brigada, imala je manji sukob sa četnicima oko s. Lišnja. Četnici su pobjegli.

4 februara 1944 —

IV bataljon V KNOU brigade, vodio je borbu sa četničkom bandom, u s. Pojezna. Četnici su napali sa oko 400 ljudi ovaj bataljon. Borba je trajala oko pola sata i četnici su već bili razbijeni. Imali su 1 mrtvog i više ranjenih. Naši bez gubitaka.

5 februara 1944

I bataljon V KNOU brigade, vršio je napad na četničku bandu u s. V. Sočanica. U borbi je ubijeno 8 četnika. *IV bataljon* imao je sukob sa četnicima. Ubijen je jedan četnik, a ranjeno ih je 8. Zaplijenjena je jedna puška.

Jedna četa XII KNOU brigade, vodila je borbu sa jednim četničkim bataljonom u s. Javorani. Četnici su se odmah povukli ne davajući nikakvog otpora. Zarobljen je jedan četnik sa puškom. Istog ovog dana jedna patrola sukobila se je sa *I* i *III* bataljonom Vrbaske četničke brigade. Borba se vodila oko pola sata. Borda je bila uporna. Ranjena su 3 četnika, koje su uspjeli izvući sa bojišta.

6 februara 1944—

Sve jedinice su na istim položajima. Borbe sa neprijateljem nije bilo.

7 februara 1944

V KNOU brigada, sa tri bataljona vršila je pokret za Veliku i Malu Bukovicu, sa ciljem hvatanja i ubijanja četničkih bandi. Pošto su četnici primijetili pokret naših snaga, povukli su se preko r. Bosne na desnu stranu.

8 februara 1944

Sve jedinice su na istim položajima.

9 februara 1944

Jedna četa XII KNOU brigade, vodila je borbu sa četničkom bandom u s. Popovac. Ubijen je jedan četnik i jedan ranjen.

Naši su bez gubitaka. — Druga jedna četa u sukobu sa četnicima između Čemer-nice i Tisovca u s. Vidovo Vrelo ubila je 2, a ranila 4 četnika.

IV bataljon XIV NOU brigade, vršio je pokret za Mačino Brdo. Pri prolazu preko Brezika bio je napadnut od četničkih bandi. Borci ovog bataljona odmah su primili borbu i neprijatelja protjerali.⁴ Ubijena su dva četnika. Istog ovog dana. vodnik iz III bataljona XIV NOU brigade, drug Ljubo Panić, prilikom odsustva kod kuće, bio je napadnut od jedne četničke grupe, koja je imala za cilj da ga ubije ili uhvati. Ovaj drug je otvorio vatru na čet-nike. Četnici su se razbježali. Drug Panić ubio je zloglasnog četnika Momira Vra-čevića, kojeg su četnici ostavili mrtvog, ne imajući vremena da ga izvuku.

10. februara 1944 — Na položajima nije bilo nikakvih promjena.

nalazila se je u Ljeskovim Vodama.

XII KNOU brigada, nalazila se je na prostorijsi Javorani — Lipovac — Svi-njara.

XIV NOU brigada, sa svojim jedini-cama nalazila se je na liniji Lišnja — Vijačani — Mačino Brdo. Sukoba sa ne-prijateljem nije bilo.

12. februara 1944 — *III i IV bataljon V KNOU brigade*, prebacio se je preko r. Bosne i kretao se prema Modriči, sa zadatkom zaštite dru-gova iz AVNOJ-a,⁵ koji su išli u istočnu Bosnu. Uhvaćen je jedan ustaša, jedan milicionerski oficir i 3 domobrana. Usta-ša je strijeljan. Ubijena su 3 milicionera i 1 feldžandarm.

11. februara 1944 — *V KNOU brigada*

⁵ Aleksandar Preka, član AVNOJ-a, sa jednom grupom drugova stigao je u to vrijeme u Modriču. Vidi depešu br. 63 od 17. februara u knjizi depeša Štaba Trećeg korpusa NOVJ (dok. u Arhivu Vbjoistorijskog instituta, reg. br. 2/8/1. k 408 A).

1S februara 1944 —

III bataljon V KNOU brigade, stigao je u Modricu. IV bataljon umaršupreko Vučjaka zarobio je jednog feldžandarma i 3 domobrana. Feldžandarm je strijeljan a domobrani su pušteni kući. *Jedna četa XII KNOU brigade*, uhvatala je jednog četnika sa oružjem u Skatavica.

14 februara 1944 —

Formiranje Banjalučki, Prnjavorski, Tesanjsko-teslički i Motajički partizanski odred⁶

15 februara 1944 —

Na položajima nije bilo promjena. **nikakvih**

Jedinica je u toku 15 dana imala sljedeće:

1) Gubici:

a) *vlastiti*: 1 mrtav i 3 ranjena
b) *neprijat.*: 13 mrtvih, 11 ranjenih i 3 zarobljena vojnika i 1 oficir.

2) Plijen:

oružja: 13 pušaka, 1 strojica, 1 pištolj
b) *municija*: 350 metaka—puščanih, 80 metaka za strojicu.

V KNOU brigada, zapalila je jednu školu u Stanovima, koja je neprijatelju služila kao jako uporište. Također je srušen jedan most na cesti Jelah — **Prnjavor**.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

KOMANDANT-PUKOVNIK

• Bliže o tome vidi dok. br. 92.

BR. 105

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 20. FEBRUARA 1944. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA
RAZBIJANJE ČETNIKA NA PROSTORU NIKŠIĆ — TREBINJE I OVLAĐIVANJE VILUSIMA I GRAHOVOM¹

ŠTAB

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj 156

Dana 20. II. 1944. u 24 č.
s. Poljice

XXIX U DARNE DIVIZIJE

»300 H«²

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Trebinje — Dubrovnik 1 : 100.000)

U Bileći ima oko 500 naoružanih četnika i oko 250 bez oružja. Četnici imaju prilično automatskog naoružanja kao i dva do tri »šarca« i nekoliko teška bacača. Nešto malo četnika povremeno ima kod s. Mosko i Jasen, a u s. Necviće je Bačević sa oko 120 četnika. Na prostoru Tupan — Viluse — Lastva — Riječani ima oko 600 četničkih bandita. Na prostoru s. Trepča ima oko 150 bandita, u Zupcima može da bude nekoliko stotina četnika, a isto toliko onih koji su nama naklonjeni, a oko s. Petrovići pa sve do s. Kljakovica i Pilatovci ima do stotinjak bandita. U Grahovu do prije nekoliko dana bilo je oko 200 Švaba sa jednim topom, u Crkvicama je još manja posada (ali imaju jake tvrđave i bunkere), a na Dragalju ima nešto Švaba i baterija topova. Komunikacija Viluse - Grahovo — Crkvice — Risan, drum pored mora i od Vilusa i od Trebinja — Lastve i Trebinja — Bileće je prohodan. Drum Viluse — Nikšić još je neprohodan zbog snijega za motorizaciju, dok i drum od Vilusa do Klobuka bio je također zbog snijega neprohodan, ali se govori da su posljednjih dana četnici uklanjali snijeg. Ovo isto važi i za drum Viluse — Bileća. Na Trebišnici postoji jedan most ispod Pareških Strana, jedan drveni i jedva upotrebljiv za konje kod željezničke stanice u Lastvi, a jedan gvozdeni za jedan kilometar zapadno od ovog željezničkog u Lastvi. Postoji također i Arslanagića Most 4 km pred Trebinjem. Gvozdeni most kod Lastve preko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnogigijeskog instituta, reg. br. 8—1, k. 1151 I.

* Sifrovani naziv Štaba Dvanaeste hercegovačke NOU brigade.

koga dolazi drum iz Trebinja za Lastvu i Viluse ima drvene stubove na strani ka Lastvi, koji se mogu lako presjeći ili zapaliti i tako most uništiti. Drum Crkvice — Vrbanje — Grab je neprohodan zbog snijega.

VI Crnogorska brigada (od 4 bataljona) nalazi se na prostoru Kamensko ili nešto južnije oko Bijele Rudine i dalje će se zadržati na tome prostoru.³ II Dalmatinska brigada u ova nekoliko dana treba od istoka da izbije na prostor Cuce.⁴

Naša Divizija dobila je zadatak da skupa sa VI i II Dalmatinskom brigadom razbije bande na prostoru Nikšić — Trebinje, da ovladamo sa Vilusima,⁵ Grahovom i da razbijemo četnike i kod Zubaca.

N A R E Đ U J E M O :

1. — XII Hercegovačka N.O.U. brigada
(Svega 4 bataljona bez jedne čete, 3 teška bacača 81 mm.)
Komandant: drug Danilo Komnenović.
Jednu bolju četvu sa najsamostalnijim štabom^u ostavićete u s. Dulići koja će u toku 22 o. mj. dobiti poštu i kurire koje da sprovede preko [Gatačke] Površi i Glavatičeva za V. S.
Sa ostatkom Brigade u toku 22 o. mj. prebacićete se na prostoriju: -Crkvice — Ubla. Po dolasku uhvatiti vezu sa Štabom XI Brigade u selu Kovači i ovim štabom.
23 o. mj. prebacićete se na prostor Crni Kuk — Donje Dubočke obezbjeđujući se od pravca Vuči Do — Mirkovići.
U s. Donje Dubočke ostavićemo Divizisku bolnicu.
24 o. mj. prebacićete se na prostor: Milovići — Velimlje — Bje-lovići, obezbjeđujući se dobro, dublje izviđajući, težeći otkriti sve neprijateljske položaje u pravcu Riječani — Vilusi i Petrovići.
Najvjerovatnije je da ćete se na ovoj istoj prostoriji zadržati 25 o. mj. radi izviđanja i prikupljanja podataka o bandama da bi 26 o. mj. prije zore sa sjevera i zapada

³ Vidi dok. br. 111.

⁴ O njenom rasporedu i dejstvu vidi tom III. knj. 7. dok. br. 86.

⁵ Vidi dok. br. 129 i 131.

• Vjerovatno omaška, treba: »komandom«.

upali u s. Viluse a potom u Lastvu sa prvim ciljem rušenja gvozdenog mosta u Lastvi na Trebišnici. 26 o. mj. vašem napadu sadejstvo-veće VI Crnogorska i II Dalmatinska brigada. O ovoj akciji 26 o. mj. dobićete naknadno naređenje.⁷

2. - XI Hercegovačka
N.O.U. brigada
(Svega 4 bataljona i
1 bacač 81 mm i 1
bacač 100 mm.)
Komandant: drug
Srećko Reić.

2. — U toku sjutrašnjeg dana uputićete jedan vaš samostalni bataljon koji će se smjestiti na prostor s. Dulići, manevrišući dalje na prostoriji Dulići — Danići — Galešine, a sa zadatkom da spriječe neprijateljski prodor od Gacka Troglavu i Plani, oslanjajući se na prostor Vratkovići — Somina. Da drži vezu sa Golij-skom četom.

U toku 25 o. mj. sa ostalim vašim snagama zatvorićete pravac od Bileće ka s. Viluse na prostoru: Mokri Do — Pilatovci. Najzgodnije bi bilo da jedan vaš bataljon ostane u Pogledalu držeći Kokot radi sprečavanja pljačke bandi ka Vrbici i s. Bogdašići i udara u leđa bandama ako krenu na vas, a glavninu, tj. jedan bataljon da smjestite u Gornje Pilatovce a jedan u Mokri Do držeći Jabukovac — k. 775 — k. 922 (1 km sjeverno od Pilatovaca) pa i Kapor, gdje je vrlo zgodno dočekati svaki ispad iz Bileće. Sa prostora Pilatovci u toku 25 o. mj. uhvatite vezu sa nama u s. Miljanići radi daljnih zadataka.

Pravac ka s. Viluse branićete najupornije.

»Sitnička« partizanska četa biće na Granici, a »Miro Popara« prebaciće se 25 o. mj. na prostor: Ladevići — Prerace.

3. — X Hercegovačka
N.O.U. brigada
(Svega 5 bataljona i
5 bacača 81 mm.)⁸
Komandant: drug
Nikola Ljubibratić.

3. — Do 22 o. mj. uputićete nam
jedan »šarac« sa praznim dobo-
šem za VI Crnogorsku brigadu.

Vaš je glavni zadatak da sadeij-
stvujete ostalim našim snagama
koje će dejstvovati ka Vilusima i
Lastvi i dejstvovaćete u pravcu
Trebinja vežući na sebe taj garni-
zon, a djelomično i Bileći, te da
tako olakšate rad ostalim našim
snagama.

Kao vaš prvi cilj biće munje-
vitim upadom u Necvijeće likvi-
dacija Štaba Bačevića sa radio
stanicom, rušenje gvozdenog mo-
sta u Lastvi, a potom hitno izvla-
čenje na prostor Brani Do — Vla-
ška — Ljubomir — pa i do Gra-
nice, odakle dalje dejstvovati po-
nova ka Treibnju i Bileći radi ve-
zivanja ovih garnizona na sebe.

Radi koordinacije rada vi ćete
se u toku 22 o. mj. prebaciti na
prostor: Krstača — Simijovo.

Sljedećeg dana prebacićete se
na prostor sela: Vlaška — Pija-
vice — Brani Do. Na ovoj prosto-
riji, ili na prostoru s. Krstača od-
marati se jedan dan te da bi 25
o. mj. otpočeli pokret pred sumrak
sa prostora Brani Do i u toku noći
25 o. mj. tajnim brzim pokretom
upali u s. Necvijeće, likvidirali
Bačevića, srušili gvozdeni most u
Lastvi, težeći se svakako u toku
ove noći izvući Mosku. Izgleda da
u Necvijeće je dovoljno uputiti
dva bataljona, dva bataljona da
ostanu na prostoru: Skrobotno —
Jasen radi zatvaranja pravca ka
Trebinju i Bileći i osiguranja iz-
vlačenja vaših snaga iz Necvijeća,

⁸ Štab Divizije naredio je Štabu Desete brigade da pod svoju komandu uzme Sitničku partizansku četu dok Brigada bude na Ljubomiru (vidi dok. br. 3—1. k. 1148 II u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

a sa jednim bataljonom očistiti Vrbno koji bi bio i rezerva.

Po likvidaciji Bačevića i akciji na Necvijeće ostajete na prostoru Ljubomir — Granica radi i daljeg pritiska na Trebinje i Bileću.

U koliko bi bilečki garnizon napadao našu XI Brigadu, vi težite ispoljiti dejstvo sa leđa Bileći.

Poslije ovih zadataka vas ćemo prebaciti na prostor Vranisk= — Dabar — Podklanac.

Kao znak da ste upali u Necvijeće, zapalite kuću u kojoj je bio »vojvoda« Bačević, ako je partizanska onda jednu četničku.

U Necvijeću možete izvjesne podatke dobiti od Milivoja Dušanova Ninkovića, Pavla Stojanova Ninkovića, Vukote Boška Ninkovića.

4. — XI i XII Brigada održavaće vezu sa nama svakodnevno, a X Brigada povremeno preko bataljona XI Brigade u Pogledalu.

Za vrijeme napada napredovanje brigada obilježavati 'movima, paleći manje lišnjake.

5. — X Brigada uputiće sve jahače ranjenike i druge slabije da stignu u divizisku bolnicu u s. Poljice 22 o. mj. do mraka. Pri nailasku za Ubla i XII Brigada predaće diviziskoj bolnici sve jahače ranjenike.

6. — Ovaj Štab biće 21 i 22 o. mj. u selu Poljice. 23 o. mj. biće u s. Gornje Dubotke, a 24 o. mj., 25 o. mj. i na dalje biće veza u selu Miljanići ili Velimlju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik Štaba
p.pukovnik
Rade Hamović

K-dant, p.pukovnik
Vlado Šegrt

(M. P.)

DOSTAVLJENO: ŠTABU X, XI i XII BRIGADE OVE DIVIZIJE I
ŠTABU VI CRNOGORSKE BRIGADE

BR. 119

**NAREĐENJE ŠTABADVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 20. FEBRUARA 1944. ŠTABU SJEVERNOHERCEGOVAČ-
KOG NOP ODREDA ZA RASPORED I DEJSTVO PRO-
STORU LAĐEVIČI — PRERACA I RIOCA¹**

ŠTAB

XXIX. UDARNE DIVIZIJE

N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj 157

Dana 20. II 1944 u 24 č.

s. Poljice

**ŠTABU SJEVERNOG HERCEGOVAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

X Hercegovačka brigada 22 ili 23 o. mj. kreće ka Ljubomiru na kome će sektoru ostati neko vrijeme.² Jedan dio XII Brigade kreće kroz koji dan ka s. Velimlje, a jedan njen bataljon ostaje u s. Dulići da zatvara pravac od Gacka ka Planoj.³ XI Brigada ostaje na prostoru Vrbica — Kovači još nekoliko dana, a potom jedan joj bataljon ostaje i dalje u s. Pogledalo, a ostatak ka s. Macavare.

Stoga vaš jedan bataljon, po mogućstvu »Miro Popara« uputite 25 o. mj. na prostor Lađeviči — Preraca na koir^ prostoru da ostane braneći eventualnu pljačku banda iz Biće, kao i ka s. Pađeni.⁴ »Sitnička« četa bi trebala da bud' u stalnoj vezi sa X Brigadom i dostavlja joj podatke od Vranjske, Stoca i Ljubinja. »Nevesinjsku pušku« držite oko Rioce pa i ka Bezdeđu i Slatu.⁵

Držite vezu sa Južnim odredom i što češće nas izvještavajte o snagama [i] pokretima neprijatelja. Potrebno nam je znati uvijek stanje u Gacku. Nevesinju, Ulogu, Stocu i ka Mostaru.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5—3, k. 1629.

² Vidi dok. br. 123 i 136.

³ Vidi dok. br. 114 i 127.

* i ⁵ O rasporedu i dejstvu Odreda vidi dok. br. 39—9, k. 1144 I

Od 23 o. mj. izvještaje nam šalžite ka s. Dubočke — Mi-
ljanići — Velimlje. Uvijek nam naznačite vezu sa vama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik, p.pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE ŠTABU ŠESTOG KORPUSA NOVJ O RADU
I AKCIJAMA BRIGADE OD 1. DO 20. FEBRUARA 1944.
GODINE¹

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE
XII DIVIZIJE II. KORPUSA N. O. V
HRVATSKE⁵

Op. broj 14/1944 g.

Dne 20/11 1944

*Izvještaj o vojnom radu naših
jedinica od 1. II. do 20. II.
1944 g.*

ŠTABU VI. KORPUSA NOV. I PO. JUGOSLAVIJE

Položaj

1.) Opća situacija na sektoru.

Jedinice naše brigade u toku ovih 20 dana nalazile su se na sektoru Motajica (sekcija Slav. Požega, Brod i Prnjavor). U toku ovih 20 dana imali smo više sukoba sa četnicima i to: sukobljavale su se naše i njihove patrole. Četnici, kao i uvijek, sačekivali su naše patrole i nakon ispaljenih nekoliko netaka razbjegli se. Dana 5. II. 1944 jedan vod našeg I. bataljona krenuo je sa Mačinog Brda i nosio poštu za štab bri-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
tarijskog instituta, reg. br. 6/3, k. 893.

gade koji se nalazio u selu Rakovcu. Stab brigade napustio je selo Rakovac u jutro u 7 sati, a nakon našeg odlaska četnici su došli u isto selo. Ovaj vod sukobio se sa četnicima i nakon borbe od nekoliko minuta povukao se. Četnici su bili u jačini oko 30 naoružanih sa karabinima i 1 p.mitraljez. Neprijateljski gubici su 2 mrtva i 3 ranjena. Mi nismo imali gubitaka.

Dana 7. II. 1944 **patrola II. bataljona u jačini** jedne desetine **naišla je na četničku zasjedu kod sela Brusnika**, ubila **1 četnika, a ostali su se razbježali.**

Dana 17. II. 1944. jedna desetina III. bataljona u jačini oci 10 drugova sa 1 p.mitraljezom išla je u pratnju zamjenika komandanta brigade od sela Kunove u selo Rakovac do našeg I. bataljona. Po dolasku do Stojića Kamena (k. 332), desetina je išla putem u pravcu Kraljevog Stola. Zbog dubokog snijega desetina je išla u koloni po jedan. Snijeg na ovom mjestu dostizavao je dubinu od oko 50 do 70 sm. U međuprostoru od Stojića Kamena do Kraljevog Stola desetina je bila napadnuta od četnika koji su postavili zasjedu za sačekivanje naših kurira. Četnici su bili u jačini 12 do 14 ljudi, naoružani sa 1 p.mitraljezom, a ostalo karabini. Iznenadnim napadom ubili su nam 1 druga, a 1 novomobilisani iz Bosne predao se. Pokušavalo se izvršiti juriš na četnike, ali zbog dubokog snijega, t.j. smetova nije se moglo naprijed prema brdu. Puškomitraljez, uslijed jake zime i lošeg maziva nije djelovao i premda je nišandžija p.mitraljeza nastojao da otkloni zastoj, nije uspio. Desetina je bila primorana da zauzima vis Kraljev Stol (k. 308), jer su četnici nastojali da ih opkole. Po dolasku na vis p.mitraljez je popravljen i počeo je djelovati i četnici su se razbježali.

Naši gubici su 1 mrtav i 1 se predao. Neprijateljski gubici 1 ranjen koga su uspjeli izvući.

2.) Rad naših štabova i ostalih naših jedinica.

Štabovi bataljona u ovih 20 dana dosta su se dobro snalazili. Komandant I. bataljona naročito se istakao u radu sa nižim rukovodiocima. Iskoristio je vrijeme odmora bataljona koji se nalazio kod brigadnog previjališta.

Stab II. bataljona u akciji na Pričac — Zivike³ pokazao se dosta dobar, dok u opkoljavanju četnika nije se snašao. Uko da je četa koja je trebala da zaposjedne vis iznad same škole u Kaocima stigla nakon jedan sat, dok druga četa koja je išla cestom i obalom Save ušla je prije jedan sat u samo selo.

Štab III. bataljona dosta se dobro snalazio i sva dobivena naređenja izvršavao na vrijeme.

Štab IV. bataljona zadovoljava.

Sa nižim rukovodiocima proučavana je teoriski »ratna služba"- borbena obuka«, dok sa borcima: obuka o rukovanju sa automatskim oružjem, ratna služba i stražarska služba,

I. bataljon vršio je praktično na terenu borbenu obuku. Niži rukovodioci zadovoljavaju.

3.) *Disciplina, borbenost i moral jedinica.*

Disciplina je dosta dobra. Drugovi izvršavaju sva dobivena naređenja. Vidjelo se i po tome, pri prelazu rijeke Save izvršenju akcije na Pričac, Živike i Kobaš, gdje nije bilo razilaženja bez odobrenja rukovodioca.

Borbenost naših jedinica je dosta dobra, a to se vidjelo u akciji na Slav. Kobaš⁴ gdje su drugovi jurišali preko brisanog prostora. Isto tako u ofanzivi koju smo pravili na četnike.

Moral boraca je dosta dobar. To se vidjelo u ofanzivi koju smo vršili na četnike: iako po dubokom snijegu, borci su išli sa veseljem.

Samovolje nije bilo osim jednog slučaja gdje je jedan borac iz IV. bataljona izdvojio se iz kolone i otišao u kuću i napio se.

4.) *Stanje unutar jedinica*

U ovih 20 dana izbačeno je iz stroja: 1 mrtav, 4 ranjena i 1 nestao i 3 dezertirala i to: 2 desetara mitraljeskog voda IV. bataljona koji su vjerovatno prebacili se u Slavoniju, 1 je dezertirao pri prelazu našeg II. bataljona preko Save u Pričac. Isti je rodom iz Bosne iz Sitneša i vjerovatno je mislio da mo se prebaciti u Slavoniju.

Novomobilisanih ima 10 drugova.

Povećanje u oružju: 2 dugačka manlihera i 1 mauzer.

Gubici u oružju 2 mauzer puške.

5.) *Služba veze:*

Veza između štaba brigade i štabova bataljona održava se kuririma, t.j. desetinama. Veza u ovih 20 dana zadovoljava. Veza sa štabom divizije održava se preko radio stanice.

6.) *Izvedene akcije.*⁵ Prilikom pokreta u nove akcije iz Vlaknica — Smrtiči, Kunova — Rakovac u selu Inadol, Srbac, Grabašnica, Rasavac.

Dana 17 o. mj. izvršili smo opkoljavanje četničkih jedinica na sektoru Motajica. Naši bataljoni koji su nastupali u kolonama preko Motajice krenuli su oko 150 četnika iz Gornje i Donje Lepenice, Sitneš Buga i Kaoca. U ovoj borbi poginulo je 3 četnika, dok broj ranjenih nam je nepoznat.

Zaplijenjen je 1 karabin sa 80 metaka.

Mi nismo imali gubitaka.

U toku ovih 20 dana izvršene su akcije na Pričac — Živike i Kobaš o kojima je dostavljen operativni izvještaj.

7.) *Stečena iskustva.*

U borbi za opkoljavanje i uništavanje četnika, potrebno je u toku noći postaviti sa nekom od naših jedinica zasjedu dok ostale snage da nastupaju u manjim kolonama, po desetinama, vodovima i četama koristeći kose, visove i potoke stezati obruč, te ih nagoniti na postavljenu zasjedu. Zasjedu postaviti neprimjetno u toku noći, dok nastupanje vršiti po danu.

8.) *Raspored jedinica i njihovo stanje.*

Naše jedinice su raspoređene na sektoru Motajica (sekcija SI. Požega). U našim jedinicama vrši se: obučavanje boraca sa automatskim oružjem, teoretska izgradnja rukovodilaca iz ratne službe i borbene obuke.

Odjeća u našoj brigadi nije zadovoljavajuća, jer ima dosta drugova bez šinjela, a naročito ima dosta drugova koji nemaju uopšte veša.

Za sada drugovi su svi obuveni. Cipele koje smo primili podijelili smo po jedinicama, a loše cipele koje su borci izuli dali smo u šustersku radionicu na popravak.

Ishrana na ovom sektoru dosta je dobra, jedino što nema dovoljno kruha.

Zdravstveno stanje u našoj brigadi se pogoršalo. U tifusu imamo 12 drugova, od toga 5 drugova uskoro će da ozdrave

⁵ Sljedeća rečenica u originalu dopisana je mastilom, latinicom

od tifusa, dok veći broj radi jake zime ima gripu. Isto tako imamo i drugova sa smrznutim nogama. . . .

9.) *Daljnje operativne namjere.*

Čišćenje Motacije od četničkih grupica koje se još zadržavaju po ovim selima i nikako im ne dozvoliti da se zadržavaju na ovom sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
I.6 Senjug

(M. P.)

Zamj. komandanta
kapetan
Mioljević Borislav

BR. 108

**BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA DVANA-
ESTE BRIGADE DVANAESTE NOU DIVIZIJE NADAN 20.
FEBRUARA 1944. GODINE¹**

BROJNO STANJE

XII. Udarne brigade Narodno Oslobođilačke

Jedinica	Brojno stanje							
	Po spisku		U rashodu		Na licu		mašinskih Snajpera	Mauzera 7,9 mm
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih		
Štab brigade	25	1			25	1	4	10
1. bataljon	316	13	94	3	222	10	5	157
2. bataljon	294	37	92	8	202	29	6	183
3. bataljon	342	24	146	15	193	9	5	162
4. bataljon	281	28	91	15	190	13	3	163
Pionirska č. ta	73		33		40		1	24
Bacački vod	13		2		11		1	10
Topovsko odeljenje	9				9			6
Referent saniteta	13	4	1	1	12	3		4
Agit prop.	16	1			16	1		11
Svega	1382	108	459	42	923	66	25	730
Višak				9			1	
Manjak	13		17		6	9		4

Objašnjenje viška i manjka

- 1.) Razlika po spisku za 13 drugova je što 9 drugova iz bacač Slavoniji za koje se zna da neće se vratiti u brigadu, su ostale i 4 puške mauzer, 2 puške manliher zarobljene

SMRT FAŠIZMU -

(M.P.)

I NAORUŽANJE

Vojske Jugoslavije na dan 20. II. 1944 godine

N a o r u ž a n j e													
P u š a k a					Teških mitraljeza				Puškomitraljeza				
Man'ther	Talijan.	Francus.	Protivtenkov. puška	Civilnih	Švarcloza	Njemački laki	Fiat	Breda	Laki mitralj.	Z. B.	Brno Francus.	Njemač.	Šoša
7	6		1		2	5				15			
9			1		2	5				16			
10	5				3	4				14			
6	3				2	5				14			
4	1												
1													
37	15		2		9	19				59			
2													

kog voda su ispisani, koji se nalaze u raznim rashodima u 4 druga poginula u borbi sa četnicima, sa istim drugovima u akciji na Slavonski Kobaš.

3BODA NARODU!

Načelnik štaba
poručnik
Mile Puškarić

Jedinica	Naoružanje							Munici												
	Topova						Ba- cača	Za puške						Za teške mitraljeze						
	Haubica	Poljskih	Brdskih	Protivko- skih	Pješackih	Pito		Lakih	Teških	Revolvera	Mauzer 7,9 mm	M. niher	Talijanske	Francuske	Raz. i vojničke	Civilne	Švarcloze	Njemačke	Fiat	Breda
Štab brigade									14	200										
1. bataljon							1		17	5860	145	170					2000			
2. bataljon							1		11	6915							2000			
3. bataljon							1		15	4275	400	175					2000			
4. bataljon							1		12	4893	135	120					1050			
Pionirska četa									3	463	20	26								
Bacački vod								1	2	370										
Topovsko odjeljenje					1				2	180										
Referent saniteta									4	185	25									
Agit-prop.									2	145										
Svega					1	4	1	82		23.486	725	491					7050			
Višak											85	134					100			
Manjak									4	1181										

SMRT FAŠIZMU

(M. P.)

J a		Za puškomitraljeze										Za topove										Bom- bi		Konja	Sedala	Mula	Samara	Eksploziva																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
Mašin. šm.	Z. B. Brno	Francuske	Njemačke lake	Šoša	Haubice	Poljske	Protivten- kovska puška	Top-Pito	Bacache	Teške bacache	Za revolvare	Ofanzivnih	Defanzivnih																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												</

SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
poručnik
Mile Puškarić

Objašnjenje viška i manjka:

- 1.) 4 pištolja manje pokazato i to kod 3. i 4. bataljona, isti bataljoni nisu objasnili ovu razliku a koja će se objasniti u idućem pregledu.
- 2.) Municije mauzer za pušku 7.9 mm. 1181 utrošeno u akciji na Sl. Kobaš(2) i u borbama koje se vode svakodnevno sa četnicima.
- 3.) Municija za manliher 385 i za talijansku pušku 134 višak je što je zarobljeno u akciji na ustaše u Sl. Kobašu.
- 4.) Municija za mitraljez S. L. 100 komada više je što je zarobljeno u akciji na Sl. Kobaš.
- 5.) Manjak od 103 komada metaka za šmajser, isto je utrošeno u akciji na četnike i ustaše.
- 6.) Manjak u municiji za Z. B. Brno 735 komada i 840 komada utrošeno je u borbama sa četnicima u akciji na Sl. Kobaš 2 mine bačene u akciji na uporište Teslić, 129 pištoljskih metaka utrošeno je u akciji i poteri za četnicima. 21 bomba zarobljena u Sl. Kobašu.
- 7.) Jedan konj manje, isti nije sposoban za brigadu i dat je oaboru u Vlaknici; 2 sedla manje, ista su potrgana pošto su dotrajala, a ista su bosanskog modela, t.j. drvena.

s. F. s. N.

(M P)

Načelnik štaba
Mile Puškarić
poručnik 2.

**NAREĐENJE ŠTABADVADESETDEVETE NOU DIVIZIJE
OD 21. FEBRUARA 1944. ŠTABU MOSTARSKOG BATA-
LJONA ZA POJAČANU DJELATNOST NA PROSTORU ZIM-
LJE - KLJUNI — BORCI I NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI¹**

XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj 161
Dana 21-11-1944. u 24. č.
s. Poljice

ŠTABU MOSTARSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Primljen je vaš izvještaj od 9 ov. m.

Sa ovim kuririma ide i rukovodilac politodjela naše divizije drug Vojo Kovačević, koji će obići taj bataljon i prenijeti vam izvjesna naređenja. Njega i pratnju sprovedite **de V. Š.**

Obratite naročitu pažnju i pojačajte vašu djelatnost na **Postor** Zimlja i Boraka, a manje se angažujte na Bjelimić. **Ovo** je potrebno radi razbijanja četničkih bandi oko Zimlje — Kljuni — Borci, dok sa druge strane, bjelimičke ustaše i **Planina** su prilično bar neutralisani a i inače, u ovim momentima, korisnije je razbiti četničke bande, koje prema vašem izvještaju već dižu glavu. Prvom polovinom mjeseca marta imamo namjeru na vaš sektor uputiti jednu našu brigadu, pa će ona **skupa** sa vama da dotuče te bande i pojača mobilizaciju, pa će se možda stvoriti i uslovi da se od vašeg bataljona i novomobilisanih stvori i formira nova brigada.²

Pored vaše aktivnosti i razbijanja bandi oko s. Zimlje i Borci stalno napadajte prugu, rušite vozove i sprečavajte saobraćaj. Ne napadajte utvrđene stanice i postaje, već **otvorenu** prugu i na partizanski način. Do sada, iako ste imali **prilično** uspjeha na pruzi, nijeste je napadali dovoljno.

Pošto je vaš sektor velik, vi ćete morati da budete i više kretljivi da bi stigli svugdje gdje treba.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
^lijskog instituta, reg. br. 38—1, k. 1144 I.

² Od Mostarskog i Konjičkog bataljona formiran je marta 1944.
barski NOP odred. Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Mostar-
(tog NOP odreda od 16. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog
lituta, br. 4/10, k. 1143).

Izvlačite iz Mostara što je moguće više hartije i čuvajte je kod vas, pa ćemo je mi prihvatiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, potpukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik, potpukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 110

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE BRIGADE OD 21. FEBRUARA
1944. ŠTABU SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI
NA SEKTORU SREBRENICE¹

ŠTAB

VI BOSANSKE N. O. U. BRIGADE

Broj: 12/44

21 februara 1944 god. u 15 č.

ŠTABU XVII BOSANSKE U. DIVIZIJE NOVJ

1) Poslije otpremanja prvog transporta, noću između 17/18 o. m. prebacili smo se sa Brigadom do na prostoriju Skenderovići — Stožersko — Poznanovići — Ratkovići, u cilju razbijanja ustaške bande koja se bila skoncentrisala a Srebrenici i Fakovićima i prikupljanja hrane za novi transport. Naš I bataljon koji je otišao preko Srebrenice uhvatio je . . . 4 ustaše. Ostatak ustaša i legije, njih oko 25, uspjeli su pobjeći. Dok je naša lijeva kolona izbila pred Fakoviće, ustaše su pobjegle u pravcu Skelana (njih oko 60, dok se je 80 legionara razbježalo po selima u pravcu Skelana).-' Osjećajući naš pritisak legija toga kraja otkazala je poslušnost ustašama da se bori protiv naše NOV, dok [su] ustaše u saradnji sa Bugarima iz Bajine Bašte³ bile spremne da prime sa nama borbu, a

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 2—6, k. 989.

² Vidi dok. br. 168.

³ Vjerovatno dijelovi Dvadeset četvrte bugarske divizije.

eventualno pod jačim našim pritiskom da se prebace preko Drine.

U isto vrijeme dok smo se mi nalazili prema Skelanima koliko ustaških bandita koji su se nalazili u Mihaljevićima i Krasanovićima pokušali su da ponovo organizuju bratunačku legiju u borbu protiv nas.

Radi razbijanja ovog njihovog plana i otpremanja **novog** transporta sa brigadom smo se vratili do na prostoriju Bratunac — Blječeva — Hranča. Na ovu prostoriju izbili smo između 19 i 20 o.m. U isto vrijeme dijelovi našeg III bataljona izbili su na prostoriju s. Potočari sa kojima smo odmah uspostavili vezu. Po dolasku na ovu prostoriju preduzeli smo akciju da pohvatamo ustašku bandu koja je pokušavala organizovati bratunačku legiju. Tom prilikom razoružali smo nekoliko legionara u s. Mihaljevićima a četa koja je otišla u Krasanovićesa zadatkom da uhvati ustaškog bandita Miju Mijalčevića sa nekoliko ustaša još se nije vratila.

2) U toku današnjeg dana organizovali smo transport koji u toku nastupajuće noći kreće za Vlasenicu. U pratnju i obezbjeđenje upućujemo jednu četu našeg III bataljona i vod vojnika XV Majevičke brigade koji je upućen za vezu sa ovim štabom. Veličina transporta vidi se iz priloženog izvještaja.

Napominjemo da je u srebreničkom kraju vrlo teško doći do prevoznih sredstava (tovarnih konja i saonica), a takođe i do mesa, t.j. krupne stoke, ako želimo da uspijemo u ovom kraju. Narod je veoma osjetljiv i gleda na naš postupak za vrijeme dok vladaju ovakve trzavice.

Molimo Vas da se ovaj slučaj ispita i ukoliko volovi nisu poklani da se povrate vlasnicima, jer su isti vrlo dobri naši simpatizeri i mi smo im obećali štetu namiriti.

Poslije oduzimanja volova data im je propusnica na kojoj je štambilj precrtan, koju Vam u prilogu dostavljamo.

Mi smo do sada prikupljali hranu na dobrovoljnoj osnovi a do krupne stoke (goveda) nismo mogli doći na čitavom sektoru, gdje je stacionirala brigada.

3) U vezi najnovijeg naređenja Štaba III Korpusa koga smo primili preko zamj. politkomesara ove brigade, sa Brigadom ćemo krenuti u toku sutrašnjeg dana i izbiti na liniju Fakovići — Poznanovići — Osmače, u cilju uspostavljanja veze sa jedinicama XXVII divizije⁴ i opšteg zadatka sa kojim ste Vi upoznati.

Napominjemo da je na prostoriji na koju se mi krećemo pao toliko velik snijeg da se komore teško pokreću, što nam

⁴ Vidi dok. br. 39 i 85.

otežava pravilan rad i manevrisanje, a na pravcu odakle treba da izbiju jedinice XXVII divizije snijeg je vjerovatno još veći.

Dabivojnički uspjeli u ovome kraju potrebno bilo držati jednu jedinicu (bataljon vojske) da garnizonira u tuncu, a sa dijelom snaga da patrolira i zatvara pravac od Drinjače, dok mi prvo vrijeme nismo u stanju da taj dio snaga odvojimo od naše brigade, naravno ako se ima u vidu da uvijek jedan dio snaga imamo u pratnji transporta.

4) Naš postupak prema legiji vidi se iz izvještaja politkomesara brigade — politkomesaru XVII divizije.

5) Upućujemo druga Ignjata⁵ sa 9 drugova Ozrenaca, druga poručnika Luku Nedića i drugaricu Olgu,⁶ člana politodjela ove brigade.

Predviđenog druga za zamj. komandanta odreda, koji je na položaju komandira u našoj brigadi, ne upućujemo, jer to pitanje po izvještaju zamj. politkomesara ove brigade ostaje otvoreno.

Za zamj. politkomesara odreda ostavljen je u Vlasenici politički komesar našeg III bataljona.

Drug Enver, biv. k-nt mjesta iz Kladnja, ne nalazi se u našoj brigadi.

6) Drugove intendante bataljona iz naše brigade koji snose krivicu za neuredno transportovanje i upropaštavanje hrane na putu od Majevice do Šekovića, nismo imali vremena saslušati, te prema tome ne šaljemo ni predlog za kaznu.

7) Molimo Vas da nam u što kraćem roku uputite dijelove našeg III bataljona. Ako šaljete manje jedinice za vezu sa nama najbolji je pravac Nova Kasaba — Lipenović — Šušnjari — Potočari, sa ove prostorije hvatati vezu u Bratuncu ili preko Srebrenice — Skenderovići, a odavde prema Fakovićima ili Osmačama.

Ujedno Vas molimo da po prvoj jedinici uputite nazad sve konje iz ovog transporta, jer ako se konji ne budu vraćali teško ćemo organizovati novi transport.

8) Podatke o neprijatelju vidjećete iz izvještaja II Ots ovog štaba.

9) Sa posljednjim transportom, odnosno komorom koja je došla sa jednom četom našeg III bataljona došlo je oko 180 ljudi, žena i djece koji traže hranu u ovome kraju. Među istima ima četnički nastrojenih elemenata, koji zalaze po selima i samovoljno i neorganizovano traže hranu, što može da ostavi gadan utisak na narod ovoga kraja. Zato je ubuduće

⁵ Radojčić, komandant Ozrenskog NOP odreda.

⁶ Petričević

potrebno da se ovo ljudstvo šalje pod kontrolom jednog od odbornika i vojničkom stražom.

10) Potvrđujemo prijem znakova raspoznavanja za vrijeme od 18 do 25 o.m. koje smo primili od štaba III Korpusa.

11) Za vrijeme boravka na ovome terenu povećali smo brojno stanje u oružju sa 1 t. mitraljezom i 33 puške, sa oko 1200 metaka i do 10 ručnih bombi.

12) Upućujemo trojicu drugova Sremaca koji boluju od padavice, s **tim** da se po prvoj vezi upute svojim kućama, jer su **nesposobni** za borbenu jedinicu. Takođe upućujemo još **4 druga** koji su nesposobni za borbenu jedinicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dane Olbina

Zamj. komandanta, major
Savo Trikić

(M. P.)

BR. 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE CRNOGORSKE NOU BRIGADE

DIVIZIJE O RASPOREDU BRIGADE NA POLOŽAJIMA
SJEVERNO I JUŽNO OD KOMUNIKACIJE NIKŠIĆ —
VILUSE¹

Š T A B

VI CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE

NOV JUGOSLAVIJE

Str. pov. / Op. br. Službeno
21/II - 1944 god.

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE DIVIZIJE

Naše snage sjeverno od komunikacije Nikšić — Viluse: **držepoložaje**: Češor i jug. ist. k. 1032 — j.z. k. 900 — Raškovo **Brdo** južno od Smrduše — ovdje su naša 3 bataljona (1 **Nikšićkog** odreda — 2-gi). Južno od komunikacije naše snage su od Jabuke do Brestica — sa položajem prema Omutiću i Bo-
vom Brdu. II Dalmatinska nalazi se na prostoru Cuca.²

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
jskog instituta, reg. br. 31—9, k. 1144 I.

² Vidi tom III. knj. 7. dok. br. 100.

Vaša pisma za VI brig. poslali smo (ovdje načelnik štaba u s. Kamensko) — odmah. Pisma su u pogledu uspostave veze sa II. u. korpusom. Mi smo ovdje izvršili čišćenje, što ćete vidjeti po položajima koje držimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
Vojislav Novović

BR. 112

ZAPOVIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 21. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINI-
CAMA ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR CRKVICE —
UBLA¹

ŠTAB

XII. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE

Pov. broj 96

21. februara 1944 g. u 15 č.
selo St. Dulići

Z A P O V I J E S T

(sekcija Gacko — Trebinje 1 : 100.000)

Nemamo podataka o promjenama kod neprijatelja u Gacku. U Bileći ima oko 500 Švaba i isto toliko četnika. XI. Hercegovačka brigada nalazi se na prostoriji Tepure — Kovači — Pogledalo, a jedan njen bataljon treba da do sutra stigne na prostoriju: s. Dulići.²

X. Hercegovačka brigada nalazi se na prostoriji: Podklanac — Meka Gruda.³ Štab Divizije nalazi se u s. Poljice — Turuntaš.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4-1/1, k. 1151 I.

² U izvještaju Štaba Jedanaeste hercegovačke brigade od 1. marta 1944. o tome se kaže:

»Na dan 22 o. mj. oko 1 čas u noći naš »3« izvršio je pokret na prostoriju Danići — Dulići — Galešine za zadatkom da manevrišući na toj prostoriji obezbeđuje i štiti pravac od Avtovca preko Stepena ka Plani i od Avtovca preko Dulića ka Troglavu i dalje za Poljice...« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, pod br. 7-7/1, k. 1143 A).

» Vidi dok. br. 123.

U duhu zapovijesti Štaba Divizije⁴ mi ćemo se u toku **sjutra** prebaciti na prostoriju s. Crkvice — Ubla, odakle ćemo odmah 23. o. m. krenuti dalje prema s. Donje Dubočke.⁵

N A R E D U J E M O :

- 1 - »1« [bataljon]. Polazi sjutra 22. o.m. u 6 sati pravcem: Njivice — Poljice — Crkvice — Ubla, gdje se smješta, hvatajući odmah vezu sa XI. brigadom u Pogledalu. U koliko bude koji od bataljona XI. brigade u Pogledalu, vi nećete u tom slučaju postavljati obezbjeđenja u tom pravcu. U koliko ne bude dijelova XI. brigade u Pogledalu, obezbijedite se na Kaluđerskoj Glavi. Osim toga obezbijedite se logorskim obezbjeđenjem kontrolišući sve prilaze logoru iz pravca s. Vrbica i Sljeme.

Vašu 3 četvu bez komore uputite odmah po prijemu ove zapovijesti u s. N. Dulići, gdje će ista u toku 22. o.m. sačekati poštu i kurire koje će sprovesti preko [Gatačke] Površi i Glavatičeva za VŠ. Podučiti komandu te ćete kako se ima ponašati na putu. Dakle vaš pokret za Ubla biće samo sa dvije čete.

- 2.— »2«. Polazi sjutra 22. o.m. u 3 sata u jutro pravcem: Danići — Pržine — Razbijeno Korito pa drumom do Korita, a odatle preko s. Poljice u s. Crkvice. Vi se smjestite u istočni dio sela, tako da se u zapadni dio može smjestiti još jedan bataljon. U slučaju da vam ne stane cio bataljon u istočni dio sela možete jednu četvu uputiti kod »1« u Ubla. Postavite logorska obezbjeđenja kontrolišući prilaze logoru od pravca Somine.
- 3.— »3«. Polazi sjutra 22. o.m. u 2 sata u jutro pravcem: s. Galešine — Danići pa dalje općim pravcem pozadi »2« i smješta se u zapadni dio s. Crkvice, tj. sjeverno od crkve. Obezbijedite se logorskim obezbjeđenjem. Prije polaska iz sadanjeg kantonmana sačekaćete ovaj Štab i bolnicu.
- 4.— »4«. Polazi sjutra 22. o.m. u 1,30 sati u jutro pravcem: Kruščica — Galešine, pa dalje pozadi našeg »3« općim pravcem u s. Turuntaš, gdje se smješta obezbjeđujući se patrolama u pravcu Somine pored logorskog obezbjeđenja.
- 5.— Ovaj štab i bolnica polaze sjutra u 1,30 sati u jutro pravcem s. St. Dulići — N. Dulići pa dalje sa našim »3« i smješta se u s. Crkvice.

6. — **Ishrana.** Svi bataljoni treba da se u sadašnjem kantonmanima snabdiju sa hranom za dva dana, jer u prostoriji na kojoj ćemo biti teško će se nabavljati. **M** što će sutra biti duži marš, potrebno je da borci snabijete sa jednim obrokom suhe hrane.

Napomena: Pri nastupanju drumom između Stane i Kobilje Glave biti oprezan od pravca Ključ Kula [Fazlagić], Znači raspoznavanja po ključu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar Načelnik Štaba Kom
Franjo Tomaić
(M. P.)

BR. 113

**ZAPOVIJEST ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 22
FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆE-
NJE SEKTORA BRČKO — ČELIĆ — KORAJ — LOPARE
OD ČETNIKA I ZELENOG KADRA'**

XVI N.O.U. DIVIZIJE

Br. 41/1944.
22 februar 1944 god.

Z A P O V I J E S T
Sekcija: Tuzla — Bijeljina 1 : 100.000

Situacija: **Doboj:** V topnički sklop sa 500 ljudi, 6 ruskih topova i 6 haubica, raspoređeni po gradu; II bojna III Lov. pukovnije sa 750 ljudi sa 8 teških i 40 lakih mitraljeza; III bojna III Lov. pukovnije sa 600 ljudi sa 8 teških i 40 lakih mitraljeza; III oklopni sat sa 180 ljudi naoružanih puškama; zdravstveni sat, polovica naoružana puškama; povozni sat, 90 ljudi sa puškama; pekarsko-mesarski sat

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 30—1/6. k. 950.

² Vjerovatno se mislilo na Trinaestu SS legionarsku (»Handžar«) diviziju. Polovinom februara 1944. ona je prebačena iz Šlezije u rejon Vinkovaca. Osim Nijemaca, koji su činili njen komandni kadar, Divizija je u svom sastavu imala Šiptare, zatim muslimane i ustaše, pretežno sa terena Bosne i Hercegovine, koji su kao dobrovoljci prethodno završili školovanje u Njemačkoj. Sačinjavali su je 27. brdski i 13. artiljerijski puk, pet samostalnih bataljona i nekoliko četa sa ukupno 18.000 ljudi. Komandant Divizije bio je general Sauberzweig (vidi dok. br. 1/4—36/4, k. 9 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta i tom I, knj. 8, dok. 135).

Za vrijeme boravka u Sremu pripadnici ove divizije počinili su nečuvene zločine nad narodom.

Sredinom marta 1944. Divizija je preduzela napad na istočnu Bosnu. Dvadeset sedmi puk forsirao je r. Savu kod Sremske Rače i Brezovog Polja, a glavne snage Divizije nadirale su pravcem Brčko — Čelić. Tada je došlo do žestokih borbi sa jedinicama Šesnaeste i Trideset šeste NOU divizije. Vidi dok. br. 42—6, 44—6 i 46—6, k. 950; 7—3 i 8—3, k. 951; 10—1, k. 1243 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 172.

i veća aktivnost zelenokadrovaca, koji sarađuju sa četnicima. I jedni i drugi prisilno mobilišu sve sposobne seljake za svoje redove, a Nijemci ih odmah naoružavaju. Ove udružene bande često prisiljavaju seljake da stupaju u njihovi redove, prijeteci im ubistvima, paljevinom kuća itd. Naravno ovo se događa u periodu kada nema na tom sektoru naših jedinica.

Zadatak naše
Divizije:

Obzirom na gore iznijeto stanje na sektoru Brčko—Celić—Koraj—Lopare, Štab III Korpusa izdao je naređenje da se postavimo na toj prostoriji u cilju čišćenja cijelog terena od ovih bandi, tj. četnika i zelenog kadra.

Za izvršenje prednjeg postavljenog nam zadatka, —

N A R E Đ U J E M O :

- 1) Sve naše jedinice t.j. II, III i V brigada izvršiće pokret **24** ov. m. u jutro sa dosadašnje prostorije, na sljedeću prostoriju, kao prvi dan marša:
 - a) II brigada na sektor Humci — Miladići — Kaštel,
 - b) III brigada na sektor Musi. Maoča — Rahić,
 - c) V brigada na sektor Zovik Kalajdžija.
 - 2) Na ovoj prostoriji sve naše brigade će prenoćiti 24/25 ov. m. a 25. II. t. g. izvršiće sljedeći pokret u cilju likvidacije zelenokadrovskih bandi u Čeliću.
 - a) II brigada izvršiće pokret pravcem Oštro Brdo — Brusnica, odakle će se jednom kolonom kretati Brusničkom Rekom do ceste **Celić** — Lopare a odatle preko Jelašće na kotu 368 — [trig.J 371 — Mirosavci, hvatajući pri ovom svom pokretu prostor do samog puta u cilju hvatanja nekih četničkih grupica koje se nalaze oko Brusničke Reke i Pirkovaca. Drugom kolonom kretati se od Brusnice na Prebijenu Kladu — kota 409 — **Celić**. Ovim svojim pokretom II brigada treba da onemogući bjekstvo zelenokadrovskih bandi iz Čelića, naročito svojom desnom kolonom koja treba da se postavi na cesti **Celić** — Koraj.®
- Ova brigada će izvršiti pokret sa prostorije Humci — Miladići — Kaštel oko 11 časova kako bi do 6 časova na večer t.j. 18 časova stigla do cilja, t.j. do Čelića. .

b) III brigada 25 ov. m. postaviće senaliniju Šatorovići —
Prav. Dubrave — Pukiš, u cilju zatvaranja pravca Brčko
- Čelići onemogućavanja bjekstva zelenokadrovskim ban-

dama u pravcu Brčkog. Po izvršenom ovom zadatku brigada će se zadržati na prostoriji Maoča — Rahić — Palanka — Satorovići, naslanjajući se u slučaju potrebe na Vražiće i Brnjik. III brigada na navedenoj prostoriji likvidiraće zelenokadrovске bande i spriječiti svaku njihovu propagandu na tom sektoru.⁶ Svoje jače izvidnice slati u pravcu G. Brke i Omerbegovače u cilju prikupljanja podataka i hvatanja kontakta sa neprijateljem a sa druge strane i onemogućavanja četničke i zelenokadrovске propagande i njihove organizacije što dublje ka samom Brčkom. U slučaju potrebe brigada će manevrisati u pravcu Miladića i Brusnice naslanjajući se na naše ostale jedinice istočno od ceste Brčko — Tuzla.

c) V brigada 25 ov. m. sa prostorije Zovik Kalajdžije izvršiće pokret oko 12 časova u pravcu Čelića i to jednom kolonom na selo Ratkovići a drugom preko Oglavka na Čelić, u cilju hvatanja zelenokadrovskih bandi i likvidacije njihovog uporišta u Čeliću.⁷ Ova brigada treba do 18 časova da stigne do svog zadatka, kako bi pristupili izvršenju istog u zajednici sa jedinicama II brigade. Po likvidaciji Čelića brigada će produžiti pokret i smjestiti se na prostoriji Mrtvica — Babetino Brdo. Sa te prostorije brigada će upadima svojih bataljona Dotpuno očistiti okolni teren od četnika i zelenog kadra. Jača izviđačka odjeljenja slati u pravcu Brčkog što dublje.

d) II brigada po likvidaciji Čelića odmah će se smjestiti na prostoriji Koraj — Puškovac. Sa te prostorije brigada će vršiti čišćenje okolnog terena od četničkih i zelenokadrovskih bandi, vršiti kontrolu ceste Brčko — Tuzla i u slučaju potrebe intervenisati bilo na kojem sektoru III ili V brigade, ili pak u slučaju da neprijatelj pokuša prodor od Tuzle za Brčko, na svojim položajima ga sačekati i uništiti.

3) Da bi naše jedinice zaista izvršile svoj zadatak u potpunosti i očistile navedenu teritoriju od četničkih i zelenokadrovskih bandi, potrebno je preko ob. službe i terenaca prikupljati podatke o kretanju i grupisanju četnika i zelenokadrovaca u pojedinim selima, i onda pristupati brzim noćnim upadima u dotično mjesto, no prethodno blokirajući isto, u

* O rasporedu i dejstvu Brigade vidi dok. br. 27—1, k. 1243 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁷ Vidi dok. br. 142 i 171.

cilju hvatanja i onemogućavanja bjekstva ovih bandi. Za izvršenje ovih i ovakvih zadataka potrebno je da bataljoni budu vrlo brzi i pokretni i da u toku noći pređu put od više kilometara, kako bi se postiglo iznenađenje, koje je jedini uslov da se ove bande unište.

- 4) Stab II brigade prije odlaska sa sadašnje prostorije, obavijestite Tuzlanski NOP odred o našim daljim pokretima i u slučaju potrebe naznačiti im da se naslanjaju na nas. Za sada dok za to postoji mogućnost neka se pridržavaju naređenja koje su primili od Štaba III Korpusa.

Po dolasku na novu prostoriju, t. j. Koraj — Puškovac, odmah uhvatite vezu sa Majevičkim NOP odredom i istog aktivizirati.

Takođe odmah po dolasku na novu prostoriju, t. j. krajnju, uputite jedan svoj bataljon u pravcu Jablanice koji će običi naše ranjenike u jablaničkoj bolnici, a takođe pismeno obavijestite Komandu mjesta u Mačkovcu, da sve transporte kao i kurire sa poštom koji budu išli za naš štab upućuje za Tutnjevac.

- 5) Stab Divizije 23/24 ov. mjeseca na veče nalaziće se u s Bijela, 24 ov. mj. na veče u Zoviku, a 25 ov. m. sa V brigadom izvršiće pokret za Tutnjevac gdje će se smjestiti i gdje će nam štabovi brigada slati redovno izvještaje.
- 6) 22/23 i 23 ov. m. sve naše jedinice najsvečanije će proslavljati dan osnivanja Crvene armije. Po selima organizovati zborove, objašnjavajući narodu istorijsku važnost ovoga datuma a poslije zborova i konferencija održati priredbe sa programom. Ovaj datum našim jedinicama treba da da jači polet i veće oduševljenje. 23 februar kao dan osnivanja Crvene armije treba da bude signal i dan početka utakmica naših jedinica u svojim herojskim podvizima za još nemilosrdnije uništenje okupatora i svih narodnih izdajnika.
- 7) Ovog momenta dobili smo izvještaj da su naše jedinice potukle fašiste u Soljanima," da je preko 10 kola mrtvih fašista dovezeno u Brčko. Naše prisustvo i pokret u pravcu Brčkog onemogućili su intervenciju iz samog Brčkog, gdje je tako reći zavládala panika.
- 8) Prilikom naših novih pokreta i izvršavanja postavljenih zadataka, t. j. čišćenja terena od četnika i zelenog kadra, ponovo skrećemo pažnju svim našim rukovodiocima na

pravilan postupak prema narodu, kao i diferenciranje onih četnika i zelenokadrovaca koji su dobrovoljno pristupili navedenim organizacijama, od onih koji su silom mobilisani. Dosadašnje greške neka nam posluže kao primjer i iskustvo. Prema organizatorima, vođama i starješinama ovih bandi primjenjivati najstrožije kazne.

Obzirom da na sektoru koji su naše jedinice dobile za čišćenje postoji skoro svugdje pozadinska organizacija, to će se naše jedinice istima obraćati za podatke o neprijatelju.

- 9) U toku današnjeg i sutrašnjeg dana, koliko god više možete, snabdite bolnicu teških ranjenika u Srebrniku sa što više namirnica potrebnih za ishranu naših ranjenika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK
major
Mil. Đukić

(M. P.)

KOMANDANT
General-major
D.⁹ Lekić

BR. 114

**ZAPOVIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 22. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINI-
CAMA ZA OVLAĐIVANJE PROSTORIJOM CRNI KUK —
DONJA DUBOČKA¹**

Š T A B
xii HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE
Broj 96
22. februara 1944 g. u 18 č.
selo Donje Crkvice

Z A P O V I J E S T
(sekcija Trebinje 1 : 100.000)

Na prostoru Tupan — Viluse — Lastva — Riječani ima oko 600 četničkih bandita. Na prostoru Trepča ima oko 150 bandita, a oko s. Petrovići pa sve do Kljakovice i Pilatovaca

* Danilo

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnog instituta, reg. br. 39—1, k. 1144 I.

ima do 100 bandita. Komunikacija Viluse — Nikšić još je neprohodna za motorizaciju zbog snijega, isto tako i drum Viluse — Bileća, ali se govori za ovaj da su ga posljednjih dana četnici čistili od snijega.

VI. Crnogorska brigada nalazi se na prostoru Kamensko ili oko Bijele Rudine.² XI. Hercegovačka brigada nalazi se na ranijoj prostoriji.³

U duhu naređenja Štaba Divizije mi ćemo sutra ovladati prostorijom Crni Kuk — D. Dubočke.⁴

N A R E Đ U J E M O :

- 1.— »1«. Polazi sutra 23. om. u 8 sati pravcem: Ubla — Gnjlavi Do, gdje će se smjestiti obezbjeđujući se **patrolama** od pravca: Vuči Do — Bratogoš. Patrole da **krstare** neprekidno danju i noću na prostoriji: Krtine — **Šljeme**
- 2.— »2«. Polazi sutra 23. om. u 7.30 sati pravcem: Crkvice — preko Travni Do — Zanutlina — Mila Gora — Birači i smješta se u s. Birači koristeći po potrebi najbliže kuće u s. D. Dubočke. Vi se obezbijedite patrolama od pravca: Milovići — Velimlje. Ove patrole da vam se neprekidno danonoćno kreću na prostoru: s. Rukavica — Cista Vlaka.
- 3.— »3«. Polazi sutra 23. o. m. u 7.30 sati pravcem pozadi našeg »2« do s. Mila Gora — Potrk, smješta se u ova dva sela obezbjeđujući se patrolama u pravcu Tisae — s. Mirkovići. Patrole da vam se neprekidno danonoćno kreću na prostoru: s. Kapavica — Lisi Do.
- 4.— »4«. Polazi sutra 23. om. u 5 sati pravcem: Biteljić, — s. Poljice, gdje propušta ispred sebe Stab Divizije sa Diviziskom bolnicom pa produžuje dalje preko s. Crkvice i Travni Do u s. Zanutlina gdje se smješta. Vi se obezbijedite manjim patrolama od pravca: Somina.
- 5.— Ovaj štab i Previjalište polazi sutra u 7.30 sati pozadi našeg »3« i smješta se zajedno sa »4« u s. Zanutlina.
- 6.— Ishrana iz vlastitih kantonmana. Imati u vidu da ćemo 24-og u jutro imati jedan kraći marš.
Komore »2« i »3« maršovaće pozadi 3. bataljona da bi pješaci što bolje utrli put za iste.
Prema naređenju Štaba Divizije a radi upućivanja na Viši vojni kurs koji će trajati mjesec dana pri Štabu Korpusa i počće 5. marta o. g. određujemo drugove: Mr-

² O rasporedu Brigade vidi dok. br. 111.

³ Vidi dok. br. 126.

gana Omera, komandanta »1«, i Voja Vujovića, komandanta »4«. Određeni drugovi se imaju javiti Štabu naše Divizije najdalje u toku 24. o. m. Kursisti da sa sobom ponesu svoje lično oružje, pribor za jelo, ćebad, kao i vojničke udžbenike u koliko ih imaju. Dužnost komandanta »1« i »4« vršiće zamjenici komandanata.

Napomena: Stab Divizije i Diviziska bolnica polazi sutra 23. om. u 6 sati pravcem: s. Poljice — Crkvice — G. Dubočke gdje se smješta. Stab Divizije i Diviziska bolnica maršovaće u koloni Brigade ispred »4«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

pol. komesar	Načelnik Štaba	Komandant
Đoko Novosel	Franjo Tomaić	Danilo Komnenović

(M. P.)

(Dostavljeno »1«, »2«, »3« i »4«.)

BR. 115

OBAVJEŠTENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 23. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE DIVIZIJE O POKRETU ČETNIKA PREMA MAJEVICI I BIJE LJINI (1)

ni K O R P U S A N O V J
[Br. sl./44 god.
23. februara 1944 g.

ŠTABU XVI VOJVOĐANSKE DIVIZIJE

Položaj

Prema prikupljenim podacima četničke grupe sa sektora Spreča — Paprača izvršile su djelimično a imaju namjeru i sve pokret prema Majevisi sa zadatkom navodno, da u sadejsa zelenim kadrom, Nijemcima i majeviskim četnicima

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnog instituta, reg. br. 39—1, k. 11441.

izvrše napad na Bijeljinu.- Istovremeno prikupljeni **su** podaci da desnom obalom rijeke Drine od Koviljače ka Zvorniku vrše pokrete i srbijanski četnici sa istom namjerom. U vezi prednjih izvještaja budite budni **i** oprezni i organizujte potrebna izi-
danja i prikupljanja podataka o namjerama neprijatelja

S obzirom da je obezbjeđenje naših bolnica **na Majeveci** nedovoljno, to preduzmite potrebne mjere za obezbjeđenje

Radi orijentacije naših jedinica XVII divizije poprovjeravanju gore navedenih podataka, obavijestite ih **a** naročito XV majevečku brigadu koja treba sa komorom da se **prebaci** sa Majevice na prostor Šekovića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V.³ Popović

(M. P.)

Komandant
General-major
Kosta⁴

BR. 109

**obavJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DI-
divizIJE OD 23. FEBRUARA 1944. O JAČINI, RASPOREDU I
numERACIJI NEPRIJATELJSKIH JEDINIČA U JEDNOM
diJELU VOJVODINE, SLAVONIJE I ISTOČNE BOSNE**

Bf UDARNE DIVIZIJE NOVJ

• II OTSJEK

St. pov. br. 6.

1 23. II. 1944 god.

B I L T E N BR. 21

**I O neprijateljskim snagama u jednom dijelu Vojvodine,
Slavonije i istočne Bosne**

V O J V O D I N A :

Vrbanja: U mjestu se nalazi 150 domobrana, koji su obu-
čeni u njemačke uniforme. Održavaju straže i
noćne patrole.

Naoružanje: pješadisko

Napomena: a) U mjestu postoji mjesna straža
većinom od starijih mještana,

b) Njemačka vojska koja je prije 2
dana došla iz Vinkovaca, pošla
je u manjim grupama za Dre-
novce, Račinovce i Soljane.²
Broj vojnika je nepoznat.

Drenovci: 100 šucpolicajaca,³ mjesna straža od 60 ljudi.
Održavaju stražu i patroliraju noću po selu.

Napomena: Prije 2 dana došla je jedna grupa
Nijemaca iz Vrbanje. Broj nepoznat.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
ijskog instituta, reg. br. 3—2, k. 951 A.

² i ⁴ Vjerovatno se odnosi na dijelove Trinaeste SS legionarske
(Handžar«) divizije. O formacijskom sastavu, kretanju i dejstvu ove
divizije dato je opširnije objašnjenje u dok. br. 113, napomena 2 ove
knjige i tom I. knj. 8, dok. br. 135.

³ Policija za javni poredak, formirana u pukove i samostalne
bataljone. U Jugoslaviji su postojali tzv. dobrovoljački pukovi i bata-
ljoni šucpolicije koje su sačinjavali pripadnici njemačke nacionalne ma-
ne i dobrovoljci, a u NDH mobilisano ljudstvo. Starješinski kadar
Hnjavali su Nijemci iz Rajha.

Šid:	500 njemačkih vojnika, 1 kompanija šucpolicije od 150 ljudi. 30 agenata, 20 žandarma. <i>Napomena:</i> Danas se na željezničkoj stanici iskrcao 1 vojni transportni voz sa njemačkim vojnicima. ⁴ Vojska se većinom sastoji od Hrvata i muslimana, sa ratnom opremom. Raspolazu većim brojem bosanskih konja sa samarima. Tvrdi se da je ta vojska došla iz Njemačke.
Nijemci:	200 neprijateljskih vojnika (Nijemaca). Održavaju straže i noćne patrole. <i>Naoružanje:</i> pješadijsko, bez teškog oružja . <i>Napomena:</i> 150 domobrana koji su se nalazili u mjestu vratili su se za Otok.
Srem. Mitrovica:	800 njemačkih vojnika, 500 šucpolicajaca, 600 ustaša, III bojna I lov. pukovnije, IV satnija Sremskogzdruga. ⁵ <i>Napomena:</i> a) Po gradu su iskopani rovovi. b) Na stanici održavaju stražu ustaše. Za obezbjeđenje stanice svake noći dolazi po jedna četa Nijemaca iz mjesta. c) 300 ustaša, održavaju stražu u kaznenom zatvoru. <i>Naoružanje:</i> Pored pješadijskog oružja nalazi se još 2—3 tenka i 5 bornih kola.
IVlartinci:	110 njemačkih vojnika na stanici. Održavaju stražu i kontrolišu jedan dio pruge. <i>Napomena:</i> a) Na stanici se nalaze dva bunkera, dva između Martinaca i Laćarka. Svi su ograđeni žicom i minirani nagaznim minama. b) 23 o. m. u noći došla su dva tenka i dva kamiona njemačkih vojnika iz Mitrovice. Po kupili su nešto namirnica i vratili se u Mitrovicu.
Kuzmin:	42 njemačka vojnika, na stanici. Čuvaju stanicu i kontrolišu jedan dio pruge.

Napomena:

a) Na stanici se nalaze dva bunkera, jedan između Kuzmina i Martinaca. Svi su ograđeni bodljikavom žicom i minirani nagaznim minama.

b) U samom selu nema fašističke vojske.

- Tovarnik: 50 šucpolicajaca, 60 domaćih Nijemaca. Održavaju stražu i patroliraju u mjestu, na stanici i po pruži.
- Gibarac: 50 njemačkih vojnika na stanici. U selu nema neprijateljske vojske. Na stanici se nalazi jedan mali bunker ograđen bodljikavim žicama.
- Bačinci: Na stanici 50 njemačkih vojnika. U selu nema neprijateljske vojske.
Napomena: Na stanici se nalaze dva bunkera koji su ograđeni bodljikavom žicom.
- Kukujevc: Na stanici 50 njemačkih vojnika. U mjestu 50 domaćih Nijemaca, većinom starijih ljudi do 50 godina. Naoružani sa puškama.
Napomena: a) kod stanice se nalaze dva bunkera, ograđena bodljikavom žicom.
b) U mjestu se nalaze 4 iskopana rova.
- Grk,⁶ Bosut, Srem. Rača, Adaševci, Batrovci, Mala Vašica, Komletinci, [Srem.] Laze, [D.] N.[ovo] Selo
Nema neprijateljske vojske.
- Morović: 8 ov. m. jedinice naše IV brigade poslije višerasovne žestoke borbe zauzele su mjesto,⁷ ubivši 47 ustaša, zaplijenjena su 2 o.mitraljeza, nešto pušaka i veća količina namirnica. Morović je još uvijek slobodan.
- Račinovci: 100 domaćih Švaba, civila i bivših ustaša.
Naoružanje: 3 p.mitraljeza i 1 t. mitraljez.
Napomena: Noću između 14 i 15 o. m. jedinice naše IV brigade izvršile su napad na ovo mjesto. Za vrijeme borbe zaplijenjeno je oko 30 pušaka i izvjestan broj municije. Sutradan rano neprijatelj je sa tenkovima došao u selo.

⁶ Sada Višnjićevo

⁷ Prema izvještajima Štaba Četvrte vojvodanske brigade od 11. i 23. februara 1944. s. Morović je zauzeto 5. februara. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 8. dok. br. 28 i 41.

Petrovaradin: Zrakoplovna školska pukovnija oko **1000** domobrana. Jezgro pukovnije sačinjava **II bojna**. Jedna satnija daka-pitomaca i dijelovi **rezervista** pridodani toj pukovniji. Posadni sat domobrana Sremskog zdruga.

Napomena:

a) za odbranu od napada iz vazduha **postoji** jedna baterija njemačke protivavionske **artiljerije**.

b) Za odbranu mosta na Dunavu upotrebljena su 24 baražna balona.

Srem. Karlovci: 1000 Nijemaca koji su nedavno došli i **100** vojnika, koji se nalaze na nekom kursu.

Ilok: Jedna kompanija hilfpolicije, komandir kompanije kapetan Franc Spic. Skoro svaki **dan** poslije podne, na pustaru Inocenc na drumu Ilok — Sot, ide 30—40 vojnika od **te** kompanije, sa dva podoficira. Sa pustare **se vraćaju** izjutra. Imaju jedan protivavionski mitraljez kal. 15 mm. Nastanjeni su u građan. školi, pored katoličke crkve. Komandir im **stanuje u** dvoru kneza Odeskalskog. Kasarna je obezbijedena rovovima i bunkerima. **Nacionalni sastav** kompanije su Nijemci, Hrvati i Mađari. Osim toga u selu se nalazi organizovana milicija od oko 300 ljudi i mladića. Zapovjednik im je rezervni poručnik Josip Kalea, a **podoficiri su** većinom bivši austrijski podoficiri. Ilok **je** obezbijeđen sa 5 betonskih bunkera, koji **se nalaze** na ulazima, u glavnim ulicama i **rovovima** po sporednim ulicama. Spoljno obezbjeđenje drži većinom ta milicija. Kotarska oblast **nalazi se** u gornjem gradu. U žandarmerijskoj postaji ima svega 3 žandara i 1 podoficir. **Opština** ima 5 opštinskih policajaca.

ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ

(pruga Beograd — Zagreb)

Svi vlakovi označeni su brojevima i slovima ili samo brojevima.

Na primjer: voz broj 11, 2b. 10a, **v3. V4**, 13 itd.

PREGLED KRETANJA VOZOVA NA PRUZI BEOGRAD — ZAGREB:

za 30. I. 44. za 31. I. 44. 2. II. 5. II. 6. II, 8. II i 9. II. 1944.

30. I. 10 vozova u jednom pravcu, 12 u drugom, 28 lokomotiva, 525 vagona, v 36, ugalj, vojno Beograd, 6 b, 6 c, 10 c, 1 b, 13, 41, 64, v 46 trupe iz Brčkog za Rumu, 1 a, v 50, ugalj vojno Beograd, 5 b, v 31, v 52, v 37, v 60, v 64, v 43, trupe i 16 tenkova za Sarajevo, 4 b, 2 b, 3 b (za ostale nismo dobili podatke o vrsti materijala).

rizacija. Od Zagreba broj 10, broj vagona nepoznat, urlauberi, od Zagreba broj 46 sa 28 vagona, Nijemci sa 3 topa, od Zagreba broj 50, sa 56 vagona ulja i 50 kola.

2. II. Od Zagreba broj 1 sa 9 vagona, mješovit, od Zemuna br. 7 sa 41 vagonom vojnim, kamioni. Od Zagreba broj 46, sa 17 vagona praznih. Od Zagreba broj 10 sa nepoznatim brojem vagona, urlauberi. Od Zagreba broj 31 sa 30 vagona, 20 tenkova. Od Zemuna broj 61 sa 50 vagona, raotorizacija. Od Zemuna broj voza nepoznat sa 40 vagona, vojni, daske. Od Zagreba broj 10 sa 9 vagona mješovit.
5. II. Od Zemuna broj 52 sa 9 vagona, benzin, vojni. Od Zemuna broj 64 sa 27 vagona, pješadija. Od Zemuna broj 24 sa 50 vagona, ugalj, vojni.
6. II. Od Zemuna broj 63 sa 23 vagona, 10 tenkova. Od Zemuna broj 9 sa 75 vagona, 75 kamiona, 210 bicikla. Od Zagreba broj 18 sa 9 vagona, 4 topa. Od Zemuna broj 42 sa 15 vagona, ugalj. Od Zemuna broj 22 sa 30 vagona, 28 kamiona, vojni. Od Zemuna broj 44 sa 50 vagona, pješadija, Nijemci. Od Zemuna broj 38 sa 45 vagona, 43 kamiona.
8. II. Od Zagreba broj 10 sa 35 vagona, ugalj, vojni. Od Zagreba br. 56 sa 50 vagona, pješadija. Od Zemuna broj 39 sa 35 vagona, ugalj.
9. II. Od Zagreba broj 68 sa 50 vagona, 25 kamiona, 50 kola. Od Zemuna broj 35, sa 50 vagona, kamioni. Od Zemuna broj 21 sa 45 vagona, kamioni.

Primjedba: U nekim podacima o kretanju vozova nismo unijeli ispravne brojke vozova, radi nejasnoće u originalu, jer treba da su svi vozovi koji idu od Zagreba parnog broja, a **ko** idu od Zemuna neparnog broja, što ovdje nije slučaj.

PRUGA VINKOVCI - BRČKO:

Jedanput dnevno saobraća jedan mješoviti voz koga uvijek obezbjeđuje jedan oklopni voz koji polazi pola sata prije mješovitog voza. Polazak voza iz Vinkovaca je ujutro oko 7 čas (Iz Biltena br. 2. Gl. št. NOV i PO Vojvodine).

PODACI O KRETANJU BRODOVA NA RIJECI DUNAVU OD 5—15 II 1944.

Prema Beogradu (nizvodno):

- 5. II. 27 šlepova praznih benzinskih
- 6. II. 17 šlepova, 9 praznih, 8 punih nepoznatog sadržaja.
- 7. II. 15 šlepova praznih
- 8. II. 28 šlepova, 20 praznih, 8 sa uljem i dasakama.
- 12. II. Mađarski motorni čamac, prazan.
- 14. II. 10 šlepova praznih.
- 15. II. 7 šlepova sa ugljem, 12 šlepova praznih benzinskih.

Prema Mađarskoj (uzvodno):

- 5. II. 13 šlepova punih benzina.
 - 6. II. 8 šlepova punih, nepoznato.
 - 8. II. 6 šlepova punih i to: 2 nepoznato, a 4 benzin.
 - 11. II. Parni brod, nepoznato šta nosi.
 - 12. II. 8 šlepova, 3 šlepa benzina, 2 šlepa ulja i 3 nepoz.
 - 12. II. Motorni brod, nepoznat broj šlepova, niti šta nosi.
 - 13. II. 7 šlepova punih, nepoznat.
 - 14. II. 8 šlepova, tovar nepoznat.
 - 15. II. 4 šlepa, tovar nepoznat.
 - 15. II. 8 šlepova, od toga 4 šlepa benzina, 4 nepoznat tovar.
- (Iz Biltena br. 2 Gl. št. NOV i PO Vojvodine).

S L A V O N I J A

- Vinkovci: Prema izvještaju od 23. ov. m. u Vinkovcima su se iskrčala četiri transporta SS trupa. Ima ih oko 5000. Ta je vojska uglavnom regrutovana od naših radnika u Njemačkoj. Narodnosti i vjere su različite. Komandni kadar su Nijemci. Prema pomenutom izvještaju imaju namjeru čišćenja Bosutskih šuma i zapadno od Vinkovaca.
- Slav. Šamac: 20 domaćih ustaša.
- Otok: II bojna Sremskog zdruga (svega 2 pješadijske nepotpune satnije i jedna strojnička — ukupno oko 280 ljudi), koja je imala velikih gubitaka u borbama sa NOV i zato rasformirala jednu svoju satniju.
Naoružanje: 13 p.mitraljeza. 4 t.p.mitraljeza i 1 teški bacač.
 U samom selu ima 70 Nijemaca od jedne njemačke kompanije i radna bojna sa 3 stražarska vođa bez automatskog oružja. 50 hilfpolicajaca koji su se ranije nalazili u Otoku, otišli su poslije napada NOV na Nijemce u s. Nijemci.
- Privlaka:** 27 domaćih ustaša, 20 domaćih Nijemaca.
- Mirkovci:** 45 njemačkih vojnika na stanici. Na stanici se takođe nalaze dva bunkera, ograđena bodljikavom žicom.
- Slakovci: 35 njemačkih vojnika koji održavaju stražu na stanici. Kod stanice se nalaze dva bunkera ograđena bodljikavom žicom.
- Jankovci: 70 njemačkih vojnika koji održavaju stražu na stanici i po pruzi. Kod stanice se nalaze tri bunkera ograđena bodljikavom žicom.
Napomena: u mjestu nema neprijateljske vojske.
- Vukovar: Jedna kompanija hilfpolicije. Jedna njemačka baterija protivavionskih topova.
Napomena: Prije izvjesnog vremena dijelovi nekih njemačkih jedinica pošli su iz Vukovara prema Zagrebu, 9 ov. m. Stab 167⁸ njemačke

* Provjeravajući u našim i neprijateljskim dokumentima, Redakcija nije mogla ustanoviti boravak ove divizije na teritoriji Jugoslavije.

divizije, koji je bio smješten u dvorcu grofa Eltza, pošao je prema Zagrebu.

U Borovu pored Batine fabrike nalazi se i fabrika gasmaski, fabrika za opravku **tenkova** i motornih vozila.

Kod željezničke stanice u Borovu **nalazi se** aerodrom sa nekoliko školskih aparata.

U neposrednoj blizini željezničke **stanice** Novi Vukovar vrši se svakodnevno **pretovar**, iz šlepova u vagone, nafte dovezene iz **Rumunije**.

Nedavno su došla iz Njemačke dva šlepa 60 vagona municije i nagaznih mina, koji su transportovani za Beograd.

I S T O Č N A B O S N A :

Brčko: 1500 neprijateljskih vojnika,⁹ od toga 700 **Nijemaca**, a ostatak ustaše, vrlo mali broj domobrana i žandari. Od motorizacije imaju 7 **tenkova** i 6 bornih kola. Raspolazu sa jednom baterijom topova.

Napomena: Njemački štab i radio-stanica nalaze se u Hotelu »Brčko«.

G. Tuzla: Nema okupatorskih snaga. U mjestu se nalazi manji broj zelenog kadra.

D. Tuzla: VIII Lovačka pukovnija (potpuna), V pukovnija bez jedne bojne koja se nalazi u Derventi.¹⁰ U Derventi se takođe nalazi jedan dio stožera od V pukovnije, 500—600 **Nijemaca**. Naoružanje: 500 lakih i teških mitraljeza, 25—30 topova raznih kalibara, 80 lakih i teških bacača mina.

Napomena: Neprijatelj se neposredno utvrđuje u Tuzli, pravi bunkere pokrivene sa zemljom i balvanima. Spoljni odbranbeni pojas je miniran nagaznim minama. Unutarnja odbrana spremana je za ulične borbe. Bunker i su raspoređeni na ovaj način: jedan bunker na čošku kafane »Korzo« i Klosterske ulice, jedan kod Okružnog suda kapija br. 1, jedan između Hrvatskog doma i Berze rada, jedan pred Radničkim domom, jedan pred kućom Stokanovića (bivša Ortskomandantura). ispred zanatske ško-

le dva drvena i tri dalje na ćošku ulice gdje se nalazi zanatska škola. Kod solinske ćuprije nalazi se jedan bunker sa rovom i žicom 100 m. dugom uzvodno i nizvodno.

Između istočnog logora i stanice četiri bunkera. Zaboravio sam napomenuti da se na stanici kod magacina nalazi i baterija od 4 topa.

Gradina je sva opkoljena žicom. Minirane su i pojedine zgrade gdje stanuju Nijemci, kao Dom kralja Petra i bivši Sokolski dom. Obje su zgrade ograđene žicom.

Neprijatelj se stalno utvrđuje. Za utvrđivanje mu je potrebno još 200—300 ljudi, koje hvataju po ulicama.

Prije kratkog vremena bio je Erkić i još trojica četnika sa njime u Tuzli i tražili su oružje od Nijemaca za borbu protiv nas. Nijemci im nisu izašli u susret.

Objavljena je opšta mobilizacija godišta od 1900—1926. Moraju se prijavljivati svi pa čak i četnici i zelenokadrovci. Odziv je slab. Govori se da će sve domobranstvo ići u Njemačku, a da će iz Njemačke doći hrvatske SS trupe, koje su tamo bile radi naobrazbe.

U Tuzli je formiran odbor za pomaganje zelenokadrovaca. Odbor sačinjavaju: Mustafa, Ibrahim i Asim Fazlići, ing. Nuraga Pašić, Himzo Pašić, trgovac Haso Sirčić i šef Sreskog suda Jašaragić Jusuf.

Neprijatelj se nadao našem napadu između 8 i 9 o. m. na Tuzlu i to da ćemo napad izvršiti uz pomoć engleske avijacije.

Namjere: za sada su defanzivne.

Miričina: 250—300 ustaša.

Bos. Petrovo Selo: 150 četnika.

Pruga Doboj — Tuzla: radi.

Gračanica: 2 bojna 4 lov. pukovnije.

Gradačac, Modriča: nema neprijateljskih snaga. U mjestima se nalaze naše jedinice.

Bos. Šamac: Nema ni naše ni neprijateljske vojske. Grad je slobodan.

N.[ovo] Brezovo Polje: Nema neprijateljske vojske. Naše patrole bez smetnje ulaze u selo.

Bijeljina," Janja: Nema neprijateljske vojske. U mjestu se nalaze naše jedinice.

ZELENI KADAR:

Glavna uporišta zelenog kadra na operativnom području naše divizije jesu: Ratkovići, Čelić i Koraj. Njihovo brojno stanje kreće se od 300—400 slabo naoružanih boraca. Nijemci im pružaju punu podršku. Prema posljednjim izvještajima uskoro će ih naoružati.

Glavni organizator zelenog kadra na **ovom** sektoru je Hafiz Hajik Jašarević iz Ratkovića. Svakog uhvaćenog partizana, ako je **Srbin**, predaju četnicima dok muslimane i **katolike** predaju njemačkim vlastima. Otvoreno sarađuju sa četnicima i uzajamno se pomažu u **borbi** protivu nas.

Naši ob. organi uspjeli su da dobiju naredenje Zapovjedništva II zbornog područja u **Brodu** (u prepisu), kojim se od zelenog kadra formira Domdo pukovnija »Bosanskih planinaca«.

Naredenje doslovno glasi:

»Zapovjedništvo II zbornog područja Glst. bro 928 tajno u Brodu, dne 15 veljače 1944. Predmet: Postrojavanje Domdo pukovnije Bosanski planinci«. Zapovjedništvu 1 i 3 lovačkog zdruga, zapovjedništvu Domdo pukovnije Bos. planinaca, II Zbornom području (obkr. popun. osob. tehn.) mjesnom zapovjedništvu — Doboj, Zapovjedništvu Domdo bojne Gračanica, Zapovjedništvu IV bojne Domdo puk. Brčko (preko posadnog zapovjedništva — Brčko), Zapovjedništvu dobrovoljačke bojne — Šamac. Prema zapovjedi Minorsa ustr. br. 382/taj. od 18 I 1944 odobreno je postrojavanje Domdo pukovnije »Bosanskih planinaca« pod zapovjedništvom Topčića Nešata.

Ova pukovnija sastojati će se od stožera pukovnije i 10 (deset) bojni.

¹¹ U to vrijeme Bijeljina je bila u neprijateljskim rukama.

Sjedište stožera pukovnije Tuzla, a bojni:

I bojna Međaši, II bojna Zivinice, III bojna Puračić, IV Miričina, V Srebrnik, VI Teočak, VII Zvornik (bivša VI bojna Domdo puk. Tuzla). VIII Celić (bivša IV bojna Domdo puk Tuzla), IX Gračanica, i X bojna Bos. Šamac (dosadašnja dobrovoljačka bojna — Šamac).

Sve ove bojne podređuju se u svakom pogledu pod Domdo pukovniju »Bos. planinci« i isti će sve svoje zahtjeve u pogledu opskrbe i opreme upućivati samo preko imenovane pukovnije. Pod Domdo pukovn. »Bos. plan.« podređuje se i bivša IV bojna Domdo pukovnije Tuzla, kao njena VIII bojna sa sjedištem u Celiću i bivša VI bojna sa sjedištem u Zvorniku, i dosadašnja Domdo bojna Gračanica kao njena IX bojna, a koja je do sada bila privremeno podređena pod mjesno zapovjedništvo Doboj. Dosadašnja dobr. bojna u Bos. Samcu (Riterman) podređuje se također pod Domdo puk. »Bos. pl.«. I na nju se imaju u buduće primjenjivati u pogledu opskrbe sve odredbe, zapovjedi Minorsa br. 278/taj. od 25. I. o. g. kao i na ostale bojne Domdo pukov. »Bos. pl.«.

Opskrba počinje sa 1. II. o. g. za dijelove koji su već postrojeni, a za sve ostale od dana postrojenja. Na opskrbi će biti kod gosp. ureda mjesnog zapovjedništva Doboj.

U postrojbe Domdo puk. »Bos. planinci« ne smiju se primati vojni bjegunci bilo kod dijela oružanih snaga, a kao dobrovoljce može se primati ljudstvo samo 1908 godišta i stariji.

Najviše odobreni brojčani stališ Domdo puk. »Bos. planinci« je 5000 (pet hiljada) ljudi, zajedno sa častnicima, dočastnicima i momčadi.

Privremena podređenost Domdo puk. »Bos. pl. pod prvi lovački zdruk, dok se ne postroji posadni zdruk tuzlanskog područja. Zastupa zapovjednika pukovnik Vaner s. r.« Još do sada nije došlo do formiranja bojni u Miričini, gdje se sada nalaze ustaše, Srebrniku i Teočaku u kojima se nalaze naše jedinice, niti pak u Bos. Samcu.

ČETNICI:

Trebava: 9 o. m. jedinice naše divizije preduzele su čišćenje Trebave od četničkih bandi čiji se broj kretao oko 800. Zahvaljujući dobroj obavještajnoj službi uspjeli su da se sa glavninom na vrijeme izvuku u pravcu Doboja. Odmah poslije našeg odlaska sa Trebave oni su se ponovo okupili na **stare** položaje: Duga Njiva — Spletena Lipa - Skipovac. Uslijed stalnog prisustva naših jedinica okolo Trebave ove bande ni nisu preduzimale nikakav ispad u pravcu Gradačca **ili** okolnih muslimanskih sela. Prilikom akcije na Trebavu, pored **ostalog i J I** terijala pala je našim borcima u ruke »naredba broj 21 komandanta pozadine **Trebavsko**-četničkog odreda za 4 oktobar 1943 god.«, u kojoj se između ostalog kaže:

»I

Da komande bataljonskih pozadina **odmah** po prijemu ovoga naređenja izvrše **opravku** svih mostova, koje su komunisti za vreme **svog** boravka na našoj oslobođenoj teritoriji porušili. Materijal nabaviti iz najbliže šume, a muškarce mobilisati za ovaj posao. Sa ovim **radom** treba požuriti i posao završiti pre kiše i nadolaska reka. Zato odmah pristupiti sakupljanju materijala tako da se svi radovi završe najdalje do 15 o. m. Svakog pojedinca koji se ne odazove pozivu za ovaj rad odmah optužiti i predati Vojnom sudu...«

U drugoj naredbi komandanta 3 brigade Trebavsko-četničkog odreda Milakovića između ostalog kaže se i ovo:

»Ko se hoće da ženi mora prethodno da izvesti ovu komandu o danu kada se svadba održava. Ko ne izvesti, a svadbu bude držao kazniće se sa 10.000 dinara novčane kazne i 25 batina...«

Posavina: Poslije čišćenja Posavine od strane naše III i V brigade, Muslimanske brigade XVI¹² divizije situacija se u Posavini znatno popravila u našu korist.

¹¹ Odnosi se na šesnaestu muslimansku brigadu Sedamnaeste NOU divizije.

Posljednjih dana NOO u Posavini predalo se više od 100 četnika, od kojih se veći broj dobrovoljno javio u partizane. Ostali dio razasut je po šumama i postepeno predaje oružje. Važno je napomenuti da u četničkom leglu Zabarima i Slatini već funkcionišu NO odbori.

ružanih četnika, sa jednim puškomitraljezom, 3 pikavca, ostalo puške. Glavnina im se nalazi u s. Potočarima, a manji dio u Grčici.

Četničke bande na Majeveci koristile su odsustvo naših jedinica i razvile su jaku propagandu protivu nas. U pojedinim selima vršile su mobilizaciju. Sada se uglavnom nalaze skoncentrisane na Požarnici, gdje im se nalazi i štab. Jedan dio drži položaj na Busiji, dok se po ostalim selima nalaze manje grupe koje krstare od sela do sela gdje nema naših jedinica i vrše nasilje i pljačku.

Napomena: Prije nekoliko dana doputovali su u Brčko vozom sa Nijemcima poznati četnički banditi i vođe Srdan Bakajlić i Rajo Bančić. U razgovoru sa pripadnicima velikosrpske buržoazije izjavili su da su »došli da obidu vlastite trupe i da stupe u pregovore sa ovdašnjom organizacijom zelenog kadra. Svoj smo posao dosta uspešno svršili«.

Na primjedbe zašto sarađuju sa muslimanima, Srdan Bakajlić odgovorio je sljedeće: »Moramo, čoveče, jer samo sa udruženim snagama sa zelenim kadrom možemo uspešno da se borimo protivu partizana, a i N'emci potpomažu naše novo prijateljstvo. U svojem naređenju Draža se izjašnjava dosta nejasno sa napomenom da po svim delovanjima treba što lukavije postupiti...«

U vezi sa stavom Engleske prema nama odgovorili su sljedeće: »Glavni delegat engleske vojne misije, koji se nalazi izgleda u Dražinom štabu održao je jedan širi sastanak četničkih vođa na kojem sam i ja imao čast da prisustvujem. On je rekao da je to sve iz trenutnog oportuniteta i da Englezi samo privremeno potpomažu partizane, ne bi li se oni što više iskrva-

vili. Nadalje je svečano izjavio da su iskrene simpatije zvanične na strani mladog kralja i njegovih četničkih boraca. Oni (Englezi) čekaju zgodan momenat kada će i sa partizanima da serazračunaju. Da bi svoj zadatak što uspešnije obavili, naredio nam je, da u datom momentu svaku partizansku kuću, kao i one njima odane, markantno označimo, pa će ih oni dostojno kazniti. Neosporno Englezi nas Srbe kao **narod** više simpatišu. A da bi nas bar donekle sačuvali od daljeg biološkog uništenja, trenutno partizane favoriziraju. Zato su im kao vođu postavili Hrvata »Tita«, ne bi li taj uspeo da i svoje Hrvate oko sebe okupi i da ih u borbu uvuče. Na taj bi način i Hrvati kao večiti oportunisti bar delom platili danak u krvi u ovoj džinovskoj borbi svetova.«

Kakav odnos vlada između četničkih starješina i boraca najbolje se vidi iz ove rečenice koju je Rajo Bančić u ovom razgovoru rekao: »**pri**likom smotre naših četnika u Potočarima, morao sam obaviti jedan dosta neprijatan ceremonijal, a to je da sam se morao izljubiti sa svakim zaraslim, ušljivim i prljavim četničkim borcem«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Šef II odsjeka
kapetan
N.¹³ Lekić

**.7VJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE OD 23. FEBRUARA
044 ŠTABU ŠESTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA SELO
PRILUKU¹**

**ŠTAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
IPROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N. O. V. JUGOSLAVIJE
23/II. 1944 g.**

ŠTABU VI DIVIZIJE

U cilju izviđanja i uznemiravanja neprijatelja u Livnu, jedna četa našeg I bataljona napala je noću 21 na 22 neprijateljsku pretstražu u s. Priluka.² U s. Priluka se nalazila jedna satnija ustaša (110). Da su se znali tačni podaci o njihovom smještaju vjerovatno bi bili i likvidirani. Tom prilikom uhvaćen je jedan ustaša sa oružjem i 5 milicionera bez oružja, koji su otpremljeni Štabu I Korpusa na zahtjev istog Štaba.

Na našoj strani nije bilo gubitaka, ali iste noći bila je velikastuden i velika udaljenost od kuća. te je tako oko 10 boraca došlo promrzlih nogu i ruku.

U Livnu nalazi se jedan bataljon Nijemaca (oko 400), sa nekoliko tenka i artiljerijom.³ Jedan dio sa konjima nalazi se u s. Zastinje. U Duvnu neprijateljske snage nisu tako poznate, dok na komunikaciji prema Imotskom u Mesihovini nalazi se 1 bojna 1 pukovnije bez satnije koja je u s. Priluka. Druga bojna nalazi se u Aržanu na komunikaciji Bukova Gora — Duvno.

Neprijatelj koji je pokušao iz Bugojna da se probije za Kupres i Livno odustao je od te namjere 16 ov. mj., pošto su seljaci koji su čistili snijeg razbjegli se. Iz Livna su pokušavali da im idu u susret prema Šujici, te su i oni odustali od toga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant, major
M.⁴ Šijan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-orijskog instituta, reg. br. 7—2, k. 797.

* U dnevnom izvještaju Komande Zapada od 23. februara 1944. o tome se kaže:

»7. SS brd. div.: Ustaška posada odbila napad bandi na Priluku (6 km sjev.-zap. Livno)...« (Vidi mikrofilm Minhen 9 928-979 u dkroteci Vojnoistorijskog instituta.)

* Vjerovatno dijelovi Sedme SS divizije Princ Eugen«.

⁴ Milan

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE VOJVOĐANSKE BRIGADE
ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA BRI-
GADE OD 12. JANUARA DO 23. FEBRUARA 1944. GODINE

ŠTAB
IV VOJV. BRIGADE
23. II. 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo Štabu divizije operativni izveštaj za vreme od 12. I. 1944 do 23. II. 1944 godine.

12. I. 1944 godine u smislu zapovesti III Korpusa NOV² i Štaba XVI NOU Divizije" izvršili smo pokret pravcem: Rastošnica — Ravni Zavid — Jelica — Jajići sa zadatkom **da** sprovedemo komoru za Birač, te da se postavimo na cesti Zvornik — Tuzla i da zatvorimo ovu cestu, u vezi sa napadom naših jedinica na Tuzlu predviđenim za 16. I. 1944 u 20 č.⁴ Istoga dana u 18 č. stigli smo u Jajiće, odakle je jedan naš bataljon sa komorom odmah krenuo u pravcu Rakinog Brda. Sa ovim transportom išao je i politkomesar⁵ brigade koji je iz Centralne bolnice primio 63 ranjenika iz jedinica XVI Divizije i 14. I. o. g. sa istima stigao u Jajiće, odakle ih je jedna naša četa odmah sprovela preko Jelice do Rastošnice, gde ih je predala jedinicama V Vojv. brigade radi daljeg sprovida.

Politkomesar brigade je preneo naređenje Štabu Birčanskog p. odreda da u akcijama na cesti Zvornik — Tuzla ima da sarađuje sa našom Brigadom i da u tim akcijama stoji pod komandom ove Brigade.

Naše jedinice su smeštene u Prav. i Musi. Jajićima i u Zukićima.

Po izbijanju na Prosjek primetili smo kolonu neprijatelj, motorizacije koja se kretala cestom Zvornik — Tuzla u pravcu Tuzle. 13, 14. i 15. I. cestom Zvornik — Tuzla kretale su se čas veće, čas manje kolone neprijateljskih motornih vozila — kamiona i bornih kola.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 1—3, k. 969.

² Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56.

* Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 52.

15. I. vratila se iz Rastošnice četa koja je tamo otpratila ranjenike. Od ove čete ostao je jedan vod koji je odneo izve-

16. I. oko 11 č. »zeleni kadar« u jačini 6—700 napao je

naše jedinice u Musl. i Prav. Jajićima i u Zukićima. U

koja je trajala do 14 č., a vodila se neko vreme iz neposredne blizine i u magli, neprijatelj je razbijen i imao je 12 mrtvih i višeranjenih. Naši gubici su 1 poginuo i 2 ranjena, od kojih jedan lakše, te je ostao u četi. U napadu na nas učestvovala je i grupa četnika iz Dubnice, njih oko 50.

Pokreti neprijateljske motorizacije cestom Zvornik — Tuzla nisu nam bili jasni, jer nismo mogli da doznamo u kome cilju se neprijatelj tom cestom kreće. Vod koji je Štabu divizije odneo naš izveštaj o situaciji na ovome sektoru pri našem dolasku, nije se vratio, te nismo znali situaciju na sektorima ostalih naših jedinica. Rasmotrivši situaciju Štab brigade je doneo zaključak da se povuče sa ovoga sektora upravcu Ravnog Zavida i Rastošnice. Stoga je II bataljon sa Brig. sanitetom upućen preko Jelice u Ravni Zavid, a sa ostalim bataljonima smo izvršili pokret preko Međeđe i Sapne u pravcu Rastošnice ... a u Sapni su porušeni i zapaljeni svi mostovi.

17. I. postavili smo jedinice na prostoriji: Čajire — Čaklova — Teočak. Odmah smo uputili jaču patrolu pravcem Priboj — Lopare sa zadatkom da uhvati vezu sa našim jedinicama na tome sektoru, a naročito sa Štabom Divizije, pošto ni sa jednom našom jedinicom nismo imali veze. Patrola je naišla na jaču četničku zasedu kod Priboja i nije mogla da se probije niti da izvrši zadatak.

18. I. uputili smo jednu četvu III bataljona istim pravcem, sa istim zadatkom. I ova četa je dočekanu i napadnuta u Priboju od veće grupe četnika te je bila primorana da se vrati. U borbi koju je ta četa imala sa četnicima imali smo 1 poginulog i 2 ranjena. Gubitke neprijatelja ne znamo. Istoga dana uputili smo u Trnavu u Div. intendanturu jednu patrolu sa intendantom za sledovanje namirnica i sa zadatkom da dozna gde se nalaze naše jedinice i Štab Divizije. U Trnavi ova patrola nije doznala ništa o našim jedinicama.

19. I. izvršili smo pokret sa celom Brigadom pravcem Priboj — Tobut — Vukosavci, a IV bataljon je upućen u Lopare i Mačkovac radi hvatanja veze sa Štabom divizije i ostalim našim jedinicama. Ovaj bataljon je na cesti Priboj — Lopare u zas. Trnjaci bio napadnut od strane četnika. Naš I bataljon, koji se kretao iza IV, razvio se i proterao četnike. Naš IV bataljon imao je 1 poginulog i 1 ranjenog. Istoga dana u 12 č. jedna grupica četnika pokušala je da nas napadne u zas. Triješnica (Priboj), no brzo je bila odbijena.

20. I. nalazili smo se sa tri bataljona na **prostoriji Priboj** — Tobut — Vukosavci, dok je IV bataljon toga dana bio u Mačkovcu odakle je upućen za G. Tuzlu da bi tamo našao vezu sa našim jedinicama u kome cilju je on poslat. U **G Tuzli** ovaj bataljon bio je napadnut i iznenađen od **neprijatelj.** tenkova (tri tenka) te je imao 13 ranjenih i 1 poginulog.⁶

21. I. izvršili smo sa 3 bataljona akciju čišćenja **prostori**je oko Priboja i D. Lipovice od četnika, koji su se tih dana nalazili na toj prostoriji. Ova akcija je izvedena brzo i energično i cela prostorija je očišćena od četnika. Uhvaćen je jedan živ četnik koji je kasnije predat XV Majevičkoj brigadi.

22. I. u smislu zapovesti Štaba divizije izvršili smo pokret i postavili se na prostoriju Tutnjevaca — Zabrde. Toga dana u 15 č. došao je u sastav Brigade IV bataljon, koji je dopratio ranjenike iz borbe na Tuzli (od 16. do 19. I.). Jedna četa je toga dana otpratila teške ranjenike za Trnavu, a jedna četa je upućena u Rastošnicu po naređenju Komesara III **Korpusa**

23. I. Jedna četa je otpratila lakše ranjenike za **Svinjarevac**.

Jedna jača patrola upućena je u Pirkovce radi veze sa Majevoj. odredom.

24. I. izvršen je pokret sa svima jedinicama pravcem Zabrde — Čadavica — Suljin Han — Brodac, gde smo se smestili sa bataljonima.

Od 24. do 28. I. sve jedinice su bile u Brodci radi **odmora** i sređivanja.

28. I. izvršili smo sa celom Brigadom prebacivanje preko Save i pokret do Crkvišta (u Bosut. šumama). Ovde **smo** od Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine dobili zadatke u vezi sa našim boravkom u Sremu.

7

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara
Bogdan Vujošević

Vd načelnika
kapetan
Todorović⁸

Komandant
major
(otsutan)

⁶ Vidi tom IV, knj. 21, dok. *br. 220.

⁷ Nastavak izvještaja od 29. januara do 23. februara 1944. izostavljen je jer se odnosi na dejstva Brigade u Sremu. Izostavljeni dio teksta štampan je u tomu I. knj. 8, dok. br. 41.

⁸ Stevan

BR. 119

NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 24.
FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RA-
SPORED I ČIŠĆENJE ČETNIKA U SJEVERNOM DIJELU
SREDNJE BOSNE¹

ŠTAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Op-Str. pov. broj: 21/44
24 februara 1944 god.
Položaj
16 č

ŠTABU V i XIV KNOU BRIGADE
ŠTABU BANJALUČKOG, PRNJAVORSKOG,
TEŠANJSKO-TESLIČKOG I MOTAJIČKOG PO-a

Položaj

Od primitka ovog naređenja jedinice će djelovati na sljedećim sektorima:

1. V KNOU brigada, držaće jedan bataljon u Cečavi, koji će imati zadatak osim sprovođenja žita, zaštitu ambulate i postavljanje zasjeda četnicima u Ukrinici i Rastuši.
Sa jednim bataljonom kretaće se od Kalenderovaca, preko Pojezne — Stanara, do prema Rastuši.
Sa dva bataljona djelovaće na sektoru zapadno od Prnjavora i sjeverno od Lišnje.²
2. Tešanjско-teslički odred, sadejstvovaće sa bataljonom V KNOU brigade, koji se nalazi u njegovoj blizini.
3. Prnjavorski odred, djelovaće na sektoru Vijačani, u pravcu Šnjegotine, sadejstvovaće sa bataljonima V KNOU brigade.
4. XIV NOU brigada, izvršiće pokret 25 ovog mj. t.g., sa sektora na kom se nalazi u dvije kolone:
Jednom kolonom kretaće se od Prnjavora — Lišnja za Karač preko Kokora. A drugom kolonom od Prnjavora, preko Vijačana — Branešaca na Karač, gdje će se spojiti sa prvom kolonom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 44—1, k. 870.

Odatle će krenuti jedna kolona preko D. Šnjegotine sjev. od Uzlomca, na Opsječko, a drugom kolonom na Milovo Brdo — Stojanica — Brđani i neka se obje kolone spoje na Opsječkom i krenu zapadno od Uzlomca, preko Skatavice — Lepa Kruška — Zatvori i spustena Kotor Varoš, gdje će izvršiti smjenu snaga XII KNOU brigade, zatvarajući pravac prema Banjoj Luci i razbijajući četničke bande od Čelinca prema Maslovarama i prema Vrbasu.³

5. XII KNOU brigada, krenuće od Kotor Varoši preko Čelinca — Jošavke — Vijačana, na Kulaše i prebaciti se u pravcu Stanara,⁴ tj. postupiće po predašnjem naređenju.
6. Banjalučki odred, vezivaće se sa bataljonom XIV NOU brigade, koji bude djelovao u pravcu Vrbasa, i djelovaće od Skender Vakufa prema Cemernici.
7. Motajički odred, uz sadejstvo XII Slavonske NOU brigade,⁵ dužan je razbiti četničke bande u okolici Motajice, a svoj štab smjestiti u Srbac.

Dosadašnje iskustvo u borbi protiv četnika dokazalo je da sve akcije poduzete sa velikim snagama ne donose dobre rezultate, stoga u ovom novom rasporedu naše snage treba da djeluju samoinicijativno, praveći vrlo česte i iznenadne noćne pokrete, vršljajući⁶ svake kuće u selima koja su četnička. Na taj način će im se spriječiti da se pojedinačno kriju i ostaju nam iza leđa. Noću treba stvarati male udarne grupe, koje će im praviti zasjede, noseći uza se suhu hranu, zadržavajući se neopaženi u blizini sela u ljetnim pojatama, preko dana, i tek u iduću noć vršiti prepadе na selo i hvatati ih na spavanju.

Svi štabovi trebali bi nas izvještavati o tom kakve su metode najkorisnije u borbi protiv četnika, da bismo ih mogli primijeniti na sve jedinice.

Svi odredi treba da se kreću u akcije sa najbližim brigadnim snagama.

Sve jedinice treba da nastoje da pomoću seoskih konferencija, zborova i priredaba vrše mobilizaciju ljudstva u voj-sku ...

³ Vidi dok. br. 94, napomenu br. 4.

⁴ Brigada se prebacila na prostor Stanara početkom marta 1944. Opširnije o tome vidi zapovijest Štaba Brigade od 29. februara i izvještaj Štaba Jedanaeste divizije od 18. marta 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7—1, k. 876 i 21'4, k. 866).

⁵ O njenim akcijama protiv četnika na području Motajice krajem februara i u prvoj polovini marta vidi izvještaj Štaba Brigade od 20. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. »br. 7—3, k. 893).

Stab divizije ostaje na istom mjestu.
Traženo ljudstvo za diviziju, kao i za inženjersku brigadu
pri V.⁷ štabu, trebaju XIV i XII KNOU brigada da upute
odmah.

Radiotelegrafista iz XII KNOU brigade ostaće pri radio-
stanici u XIV brigadi.

(M. P.)

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
B.8 Đuričić

Komandant — pukovnik
M.⁹ Šiljegović

BR, 120

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
24. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVI-
ZIJE O PREPADU NA JAJCE'**

ŠTABIPROLET.BRIGADE

24-II-1944 god.
Divičani

ŠTABU I PROLETDIVIZIJE

1. Neprijatelj je 21 o.m. sa 12 kamiona, 3 topa i sa osam
zatvorenih vagona i pet otvorenih pošao za D. Vakuf. Od tog
dana do danas neprijatelj nije saobraćao na toj komunikaciji.
21 o.m. dobili smo izvještaj da neprijatelj treba da napusti
Jajce u toku 21/22 o.m. i da gore navedena kolona je pošla u

dijelovima III [bataljona] i bataljona »Garibaldi« da bi pro-
vjerili istinitost tog izvještaja i snage neprijatelja koje su
ostale u Jajcu; prepad je trajao jedan sat.² U prepadu smo

⁷ Vrhovnom

⁸ Blažo

• Miloš

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-
istorijskog instituta, reg. br. 5 1—2 I. k. 713.

I ⁵ Vidi dok. br. 170.

upotrijebili i jedan teški bacač. Neprijatelj je na **prepad** jako reagovao, naročito iz teških oruđa. Poslije izvršenog **prepada** dobili smo izvještaj iz grada u kojem nam kaže da je **neprijatelj** imao 5 mrtvih i 15 ranjenih vojnika. Mi smo **imali 2** ranjena druga od kojih jednog teže ranjenog, koji **je odmah** upućen ka brigadni sanitet.

2. 23 o. m. preko III brigade stigao je neki **materijal** za našu diviziju/' materijal se nalazi kod nas u s. **Divičani**. Od materijala je stiglo i to: 250 pari cokula, 1000 **pari** čarapa, 1000 pari rukavica i 50 bundi. Zbog velikog snijega i slabe prptine ovaj materijal nemoguće je uputiti kod **vas**, **tesmoga** za sada zadržali ovdje, dok od Vas ne dobijemo **naređenje** šta da se radi sa tim materijalom. Moje je mišljenje **da** konji sa materijalom ne mogu nikako proći preko Ugra te **se** Vi raspitajte od ove patrole koja Vam donese ovaj izvještaj **da** li postoji mogućnost da bi na neki način konji mogli **preći**, **t.j.** ako bi pred njima prošao jedan vod ljudi koji bi probio prtinu

Takođe nam odgovorite ako će ovi bataljoni koi se nalaze na ovom sektoru dobiti nešto od **ovog** materijala, da ^oa zadržimo ovamo, i koliku količinu bi za njih mogli zadržati da se taj materijal ne prenosi tamo i obratno. Mi bismo bili u mogućnosti da ovaj materijal nekako prebacimo do s. Meline, ali dalje će nam biti nemoguće, te za taj posao bi se morala sa te strane upotrijebiti neka jedinica koja bi progazila snijeg i omogućila konjima da prođu.

3. Uhapsili smo dva čovjeka, od kojih je jedan sproveo 2 bivša domobrana koji su se nalazili u našoj vojsci ([u n]ekim drugim brigadama), sproveo ih je u Jajce i predao **Nijemcima**; taj je čovjek znao za naše straže i patrole te ih je zaveo sigurnim terenom da ne bi naišli na naše zasjede. On priznaje da je to on uradio, a prema pričanju nekih ljudi on je to i češće puta radio te je kao takav poznat u svome kraju.

Drugi je 22 o.m. došao u bataljon »Garibaldi« i vrbovao vojnike da ih sprovede u Jajce i da ih preda Nijemcima; vojnike je savjetovao: zašto da se patite ovakvim **životom** **kad** su Nijemci moderna i jaka vojska, imaju svega, oni **ne** traže ništa od seljaka. Pojedininim vojnicima donosio je i rakiju **te** da bi ih bolje pridobio govoreći im da će biti dobro nagrađeni samo ako se predaju, takođe im je govorio o **našoj** vojsci, de je naša vojska slaba, da mi ne pretstavljamo **vojsku** **nego**

³ Odnosi se na Treću proletersku (krajišku) brigadu koja se 5. februara 1944. po naređenju Štaba Prvog proleterskog korpusa sa sektora Drvara vratila u sastav Divizije. Preko nje Štab Korpusa uputio je odjeću i obuću jedinicama Prve proleterske divizije. Vidi o tome dok. br. 100 u ovoj knjizi i dok. br. 1/10. k. 712 i 1—15. k. 706 u Arhivu Voinoistorijskog instituta.

jednu bandu koja samo pljačka narod, u razgovoru sa pojedinim vojnicima govorio je vidite li da će partizani svi da kre-
paju od gladi, mi nemamo više da im dajemo hrane. 22 o.m.
ovaj isti čovjek slučajno je naišao na komesara bataljona »Ga-
ribaldi« kojemu je rekao šta će tebi petokraka, vidiš da ćeš da
na to se komesar snašao te je sa njim počeo razgovarati tali-
janski i rekao mu ja sam njihov starješina, ne radi se to samo
o meni, jer bih htio čitav bataljon da povedem, tom prilikom
kod njih je ušao jedan musliman (pozadinski radnik) te je ovaj
rekao komesaru čuvaj se ovog, ovaj je opasan, njemu ne smi-
ješ povjeriti ništa, on bi te naveo na zasjede partizanske, svi
su, muslimani lopovi itd.; komesar kada je sve izvukao od
njega uhapsio ga je i priveo kod mene. U njegovom selu NOO
ne smije ništa od njega da radi, čitavo se selo od njega plaši,
i iz drugih sela ga poznaju kao našeg neprijatelja i vrlo opa-
snog čovjeka, na saslušanju se uvijek poziva na najpokvare-
nije ljude (petokolonaše). Sin mu se nalazi u ustašama još od
početka ustaške vlasti, inače je kulak.

Smatram da nije potrebno za ovakve tipove da mučim
ljude kroz ovaj duboki snijeg, te se oni sada nalaze u pritvoru.
Po ovoj patroli izvijestite me šta da radim sa njima? Moje je
mišljenje da ih treba strijeljati i konfiskovati im imovinu, a
presude dostaviti NOO. Ukoliko ste izvršili neke presude nad
onima koje sam Vam uputio potrebno bi bilo da nam ih dosta-
vite radi uticaja na druge štetne tinove koji se nalaze na ovom
terenu.

- Selište.⁴ Sa 4. Vezu sa IX kr. brigadom imamo na sektoru sela Ipota
našim VI bataljonom takođe imamo vezu na
sektoru Karaula — Gostilj. Oni tamo češće imaju borbu, ne-
prijatelj pravi ispade na njihovom sektoru, kako oni izvješta-
vaju najviše radi pljačke sijena.

Sa III brigadom redovno imamo vezu svakog dana. Po-
šaljite nam radio-vijesti i uopšte novosti koje se mogu dati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24-II-944 god.
Divičani

Za štab brigade kapetan,
J. Zarić

⁴ Bliže o njenom rasporedu i dejstvu u to vrijeme vidi dok. 135.

BR. 128

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
OD 24. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA
POKRET I SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI TURSKI PRIBIDO
— OPARCI — TOKOLJAK¹**

ŠTAB

II. KNOU BRIGADE

24-II-1944 g.

O. broj 18.

ŠTABOVIMA I, III. i IV. BATALJONA

Situacija: VI. Bosanska brigada nalazi se na **prostoriji** Fakovići — Poznanovići — Osmaće.² Naša brigada smještena je na prostoriji Osmaće — Postolje — Radoševići.

Na sektoru pred našim snagama po do sada prikupljenim podacima nalazi se 4—500 naoružane milicije i oko 80 ustaša među kojima ima najvećih zlikovaca koji su čuveni po učinjenim zločinima. Ustaše i jedan dio milicije nalaze se na prostoriji Skelana, a sa jednim dijelom milicije kao i jednim malim dijelom ustaša nalaze se u prvim selima pred nama, kao izvidnica i pretstraža grupi zlikovaca koja se nalazi na prostoriji Skelana.

Zadatak naše i VI. Bosanske brigade jeste pročititi ovaj kut među vodama,³ razoružati miliciju i uništiti ostatke ustaških bandi koje se još nalaze na ovom terenu⁴ jedino kao organizatori ustaštva, uz pomoć milicije sa ovog terena i stavljanje iste pod direktnu ustašku upravu, kao i njihov drugi glavni zadatak da bi prikupili sa ovog terena sve sposobno ljudstvo da bi ga mogli upotrijebiti u borbi protiv naše NOV-e.

U vezi čišćenja ovog terena od gore navedenih bandi

n a r e đ u j e m o :

1.) I. bataljon: kreće sutra 25. o.mj. između 8 i 9 sati ujutru u četnim kolonama pravcem Radoševići — Prohići — Osalica — Nagočević — Turski Pribi Do. Na toj prostoriji se

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 17—I, k. 987.

² O njenom rasporedu i dejstvu vidi izvještaj Štaba brigade od 7. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br 3—6, k. 989).

smjestiti: Zadatak obezbjedenje i kontrolisanje pravca ceste koja vodi uz Drinu kao i pravac od Skelana, t.j. od Kalima- nića. Pri samom pokretu nastojati da se prođe kroz sve pa- lanke određenim pravcem. Nastojati imati jedan dio svojih snaga malo pozadi i nastojati da dominira dijelovima koji idu u prethodnicu.

2.) IV. bataljon: kreće sutra 25. o.mj. između 9 i 10 sati pravcem Postolje — Oparci. Smjestiti se na prostoriji Oparci i zatvoriti pravac prema Skelanima. U slučaju da II bataljon **naide** u svome pokretu na neki otpor odmah orijentisati jedan dio snaga prema tom pravcu i u sadejstvu poništavati nepri- jatelja koji bi se odupirao. I. i IV. bataljon treba da održavaju čvrstu vezu između svojih snaga.

3.) III. bataljon: kreće sutra 25. o.mj. između 8 i 9 sati pravcem Osmače — Tokoljak. Na prostoriji Tokoljak smjestiti se, prekontrolisati selo Krnjić, obezbijediti se od pravca Ske- lani. tj. kontrolisati taj pravac sa najzgodnijih položaja, te odr- žavati vezu desno sa našim IV. bataljonom, a lijevo na pro- storiji Krnjić — Blažijevo sa bataljonom VI. Bosanske bri- gade.

Opšte napomene:

1.) Štab brigade i brigadna intendatura pomjeriće se na prostoriju Postolje — Tokoljak.

2.) U slučaju da neka jedinica **naide** na neki otpor ustaša **ili** milicije, s njima postupiti vojnički kao sa svakim nepri- jateljem.

3.) U slučaju predavanja ili zarobljavanja milicije istu sprovesti u štab brigade, nakon što se ista razoruža.

4.) U selima u kojima se budu nalazili bataljoni i kroz **koja** budu prolazili, nastoiaće na svaki način doznati ko ima **iz** tog sela u miliciji, hvatati ga i odmah doznavati za druge **koji** su iz tih mjesta.

5.) VI. Bosanska brigada sutra će se pomjeriti na pro- riju Blažijevo — Gođević — Jaktić.

6.) Na ovoj prostoriji nastojati da se vojska što bolje na- hrani imajući u vidu obezbjedenje svog logora od datih pra- vaca, pošto gore navedeni neprijatelj ima navadu da iznena- **đu** naše jedinice, radi dobrog poznavanja terena. Sve gore navedene jedinice sa te prostorije neće dozvoliti nikom da se **kreće** prema neprijatelju. Sa te prostorije odmah priku- **pi** podatke o ustaškim bandama koje se nalaze u Skelanima, kao i miliciji i koliki se broj nalazi sa njima.

7.) U slučaju ustaškog napada na ma koji dio našeg sek- **tora**, susjedne će jedinice odmah stupiti u pomoć.

- 8.) Obavještajnu službu razviti do maksimuma, jer se milicije veći dio nalazi kod svojih kuća u raznim odijelima.
- 9.) Dnevni znaci raspoznavanja za jedinice naše Brigade biće sutra mahanje kape iznad glave u krug.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara
(potpis nečitak)⁵

Komandant — **major**
Stanić⁶

BR. 122

NAREĐENJE ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU **DIVI-**
ZIJE OD 24. FEBRUARA 1944. ZA NAPAD NA PRILUKU I
FINGIRANI NAPAD NA LIVNO¹

ŠTAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N. O. V. JUDOSLAVIJE
24/II. 1944 g.

ŠTABU I i II BATALJONA

Prilikom nasilnog izviđanja s. Priluka, jedna četa I bataljona uspjela je uhvatiti jednog ustašu i nekoliko milicionera. Od zarobljenih doznali smo sljedeće: u s. Priluka nalazi se jedna satnija ustaša, koji služe kao pretstraža Livnu, a smješteni su u nekoliko kuća u istočnom zaseoku s. Priluka južno od kote 807. Ukupno satnija broji 110 ustaša sa 4 puškomitraljeza, jednom »Bredom« i jednim malim bacačem. Isti su sastavljeni iz raznih pokrajina a ima ih i nasilno mobilisanih.—

U Livnu nalazi se oko 400 Nijemaca, sa nekoliko topova i nekoliko tenka.² U zaselku Zastinje zapadno od Livna nalaze im se konji (oko 100). U istom selu prikupljaju sijeno i hrane ih. Isti su osigurani sa izvjesnim dijelovima. Neprijatelj u

⁵ Vidi dok. br. 56, napomenu 6.
• Dragutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10—6, k. 802.

² Vjerovatno dijelovi Sedme SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok br. 117).

Livno raspoređen je po kućama i na ulazima. U zaseocima Suhača i Kablići nema stalnih posada, sem po neki domći ustaša i milicioner.

U cilju uznemiravanja neprijatelja, nanošenja mu gubitaka i prikupljanja što tačnijih podataka, te zbog potrebe municije i materijala, kao i hrane, Stab Brigade odlučuje da se neprijateljska pretstraža u Prilukama napadne i likvidira, a da se izvrši prepad na neprijateljsku komoru i konje u selu **Zastinje**, da se prečiste sela Kablići, Suhača i fingira napad na Livno sa sjeverne strane.³ Za izvršenje ovog zadatka upotrebiće se dvije čete II bataljona i jedna četa I bataljona pod komandom komandanta II bataljona kapetana Đure Ugarka. Isti zadatak izvoditi u zajednici sa Glamočkim⁴ I Livanjskim odredom.⁵

U toku 24. ov. mj. četa I bataljona prebaciće se u Dolac ka Livanjskom odred, a snage II bataljona u s. Zajeruga ka Glamočkom odred. Sa štabovima odreda predviditi plan kako bi se njihovi odredi angažovali za čišćenje Kablića i Suhače i fingiranje napada na Livno. Sa snagama naše Brigade, i to dvjema četama II bataljona napasti pretstražu u Priluki, s težnjom da se što bliže pride sa više strana koje su najpogodnije i najprikrivenije, te da se brzim naletom stvori panika kod neprijatelja, i spriječi pokušaj da organizuje odbranu, a zatim da se likvidira. Sa četom I bataljona izvršiti prepad na Zastinje. Jednim dijelom snaga u zajednici sa Glamočkim odredom postaviti osiguranje prema Livnu u visini s. Kablići i sa istima ugovoriti dobre vidne znakove, kako bi

* U izvještaju Štaba ove brigade od 3. marta 1944. o tome se kaže: »... Čete tokom noći došle su u Priluku, ali neprijatelj je još 24. povukao se za Livno. U toku 26. preduzeto je izviđanje prema Livnu. Neprijatelj je poslije podne vršio ispade prema s. Priluka sa oko 150 vojnika i 2 motorna vozila. Čete su bile odbačene. Neprijatelj je imao

10 mrtvih, dok našoj strani bilo sudvaranjeno, od kojih je jedan

umro.

U cilju održavanja kontakta s neprijateljem i snabdijevanja nom iz Livanjskog Polja, 27. uveče cio II bataljon prebacio se u luku. Bataljon je pristupio izviđanju neprijatelja i 28. uveče sa dvije čete napao Livno, te je uspio ući u sam grad i zašao neprijatelju s leđa, likvidirao izvjestan broj rovova i ušao u konjušnicu. Tom pri- i likom ubijeno je 8 ustaša. 6 Nijemaca, zaplijenjena su dva sanduka municije, 2 puške, 1 pištolj i izvedeno 5 vojničkih konja...« Prema ovom izvještaju Nijemci su napustili Livno 24. februara 1944, dok je u njemu ostalo 3—400 ustaša i domobrana, ali već 29. februara I njima su stigla pojačanja. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta. l. reg. br. 8—2, k. 797.)

* i ⁵ U zapovijesti Štaba Devete divizije NOVJ od 26. februara 1944. stoji: »Lijevo od nas na prostori Korićna nalazi se Glamočki zanski odred, a u s. Dolac i na Krug Planini nalazi se Livanjski tizanski odred.« Vidi tom V. knj. 24. dok. br. 94.

mogli tačno obavijestiti o situaciji prema Livnu i **eventual-**
nom pokretu neprijatelja od Livna. Po izvršenju **akcije u**
povlačenju se obezbijediti sa zaštitnicama. Hrane **rekvirirati**
koliko bude moguće i soli gdje se nađe.—

Ovu akciju izvesti noću 25 na 26 ov. mj. ukoliko **ne bi**
bila velika studen, ili naročita promjena situacije.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

(M. P.)

Komandant, major
M. Šijan

BR. 123

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 24. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU
DIVIZIJE O PREBACIVANJU BRIGADE NA PROSTORIJU
LJUBOMIRA«

ŠTAB

X HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj: 101
24. ~~februara~~ 1944.
u ss ti
s. Zdrijelovići

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Gdje bude.

I. — 22. o. mj. izvršili smo pokret sa prostorije: Meka
Gruda — Tucakov Do — Davidovići i prebacili se na sektor.
Zvijerina — Krstača — Todorici.² Lijeva marševska kolona
u tom pokretu koju je sačinjavao »1« i »3« bataljon naišla je

* Milan

¹ Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Ar-
hivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3'8—1. k. 1148 II.

² Za izvršenje pokreta Stab Brigade je izdao zapovijest 22. fe-
bruara 1944. u kojoj su precizirani zadaci bataljona u toku pokreta
i po dolasku na novu prostoriju (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog in-
stituta, br. 23—1. k. 1148 I).

u 8 sati na bande jačine oko 100 u selu Podgorju i Granici.

Brzim naletom »1« bataljona bande su rastjerane, koliko nam je poznato nisu im naneseni gubici, jer su bande brzo osjetile obuhvat i poslije kraćeg puškaranja povukle se ka Bileći.

Istoga dana patrole »5« bataljona pokušale su da pohvataju škripare u selu Dola, ali su ovi brzo pobjegli. Uhvatile su dvije žene, koje su imale aktivnog učešća u mučkom napadu bandi na naš »5« u pomenutom selu. Vojni sud vrši istragukoja je utoku.

23. o.mj. donijeli smo odluku da se prebacimo na sektor Ljubomira. U 3 sata ujutro »5« bataljon kao pobočnica izvršio je marš iz sela Todorića, preko Brezovih Dola za selo Krtinje, gdje je imao da pohvata veći broj škripara, ali su isti pretahodno pobjegli. Uhvaćeno ih je svega 5, a trojica su predana Sudu i istraga je u toku.

Ostali bataljoni su nastupali opštim pravcem: Zvijerina - Viduško polje — Ljubomir. »1« bataljon je usiljenim maršom prebacio se za selo Pijavice i sa izvjesnim snagama spustio se na put kod škole u selu Podvori, u zasjedu, radi hvatanja škripara koji bi bježali tim pravcem.

Kako saznajemo bandit Kisić i Kovač³ bili su 22. u selima Ljubomira radi mobilizacije svojih snaga i držali su veliki zbor kod same škole. Mobilizacija se vršila pod parolom: nastupa 12 partizanskih brigada od Rudog Polja i da ne bi samo Švabe krv lili, trebamo i mi doprinijeti njihovom razbijanju...» Pri odlasku sa tog zbora bandita kojih je bilo oko 130 naišla je zasjeda našeg »1« bataljona i napala na njihovo začelje. U panici su se razbježali i pobjegli ka Mosku, ostavivši nekoliko rančeva i šatorskih krila, a naše su patrole vidjele i na više mjesta trag od krvi. Gubici neprijatelja nam nijesu poznati ali je ranjenih sigurno bilo. — Ostali bataljoni nijesu naišli na nikakav otpor i danas se nalazimo na sektoru: Domaševo — Ždrijelovići — Čvarići — Ščenica — Pijavica.

Marš ovoga dana bio je jako naporan uslijed velikog snijega, a osobito preko Zvijerine i Viduškog polja. Snijeg se počeo da topi i zbog toga se jako upada u namete. Po prikupljenim podacima, zaprla su nam od komore 4 konja od kojih su dva uginula, a među ovim i mazga štaba brigade.

II. Po prikupljenim podacima sa raznih strana od terenskih radnika i od službe na terenu stanje po neprijateljskim garnizonima i postajama jeste sljedeće: U Stocu se zadržalo oko 30 do 40 Švaba; to je neka njihova policija. To je valjda

nove. Četničke bande su iz okolice Ljubinja sve pošle ka

radi podizanja morala, a i da čuvaju

Stocu tako da u Ljubinju i okolnim selima su se **zadržali** samo škripari. Na pruži: Metković — Dubrovnik od **Ravnog** do Duži Švabe su se povukle sa postaja i ostali su jedino **domobrani** čija jačina na nijednoj stanici ne iznosi više **od stotinu**. Priča se da Švabe odlaze na front, a sobom **odvođe** i lijep broj domobrana zbog čega nas Kvaternikovi »vitezovi, željno očekuju. U Trebinju ima oko 400 Švaba i 700 domobrana.⁴ Na Kravici Švabe drže posadu čiju snagu ne **znamo**. Po nekim podacima u Jasenu ima oko 100 Švaba, a po drugim veli se da ih nema u tom selu. Nastojaćemo da ovo **provjerimo**. Kako saznajemo u Bileći ima i Švaba čiji broj također ne znamo.

Izvještava nas Sitnička četa da su 22. ujutro **krenuli** Švabe i četnici iz Bileće preko Plane u pravcu sela **Kačanj**. Ništa nam ne govore o jačini i njihovim namjerama. **Ova** se četa tog dana nalazila u selu Kukričje, ali tako da s **njom** nijesmo imali vezu. Danas smo joj uputili naređenje **da se** prebaci na sektor Krstače sa zadatkom zatvaranja **pravca** i izviđanja upravicu: Granica — Bodenik.

Prikupljamo podatke o bandama na sektoru: Mosko — Zavode — Necvijeće, što je u vezi sa našim zadatkom koji **je** postavljen od tog štaba 21. o. mj.

24. o. mj. bataljoni su smješteni kako smo naznačili: **prikupljamo** podatke i bataljoni se odmaraju. Danas ćemo **izvršiti** proslavu rođenja Crvene armije i pojedini drugovi **Štaba** već su pošli u bataljone.

Ovaj izvještaj šaljemo preko štaba Sitničke čete, a **također** upućujemo i strojnici sistem »šmajser« sa tri šaržera i 49 metaka, kako ste nam to već naredili.

Povratila se desetina »1« bataljona i vod »3« **bataljona** za koje smo vas već obavijestili da smo ovu desetinu **uputili** u Sumu radi mobilizacije a vod »3« radi izviđanja pri **našem** odlasku sa sektora Ljubomira 9. o. mj. — Desetina je **mobili-sala**, u zajednici sa Šumskom četom, 24 borca ali ih **je štab** bataljona »Rade Pravica« zadržao kod sebe. Također je **ova** desetina ubila poznatog zlikovca Milana Merćepa, koji **je bio** član četničkog savjetodavnog odbora u Trebinju. A **inače** su se povratili bez gubitaka u sastav jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

Načelnik štaba

Komandant

⁴ Vidi dok. br. 173.

BR. 124

ZAPOVIJEST ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 24. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDI-
NICAMA ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR MOKRI DO —
PILATOVCI — VUČI DO¹

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj 59
dana 24-11-1944 g. u 12 čas.
s. Kovači

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Trebinje — Gacko 1 : 100000)

U Bileći se nalazi oko 750 četnika, od kojih je 200 ne-naoružano, i oko 500 Švaba. Posada bilečkog garnizona ima 2 topa, 2 bacača i više lakih automatskih oruđa. U toku jučerašnjeg dana je jedna kolona iz Bileće, jačine oko 200 boraca, došla preko s. Plana u Bresticu i vjerovatno ima namjeru da produži za Ključ i dalje za Gacko ili da prihvati Švabe iz Gacka, koji imaju namjeru da se probiju za Bileću.

U Gacku i Avtovcu kao i u Fojnici nalaze se 2 švapska bataljona sa dvije baterije i većom komorom.¹ U Nevesinju se nalaze 7 švapskih četa, koje su raspoređene u bližim selima grada.

U Stocu i Ljubinju ima Švaba i nešto domobrana, ali im se broj stalno mijenja. Računa se da u Stocu i Ljubinju ima oko 1.500 boraca.³

U Vilusima se nalazi oko 400—500 četnika, a pojedinih četničkih grupa ima u selima duž komunikacije Bileća — Viluse. U Grahovu, Dragalju i Crkvicama ima nešto švapskih snaga.

U Trebinju ima Švaba i domobrana,⁴ a pored toga ima nešto malo i četnika. Put Bileća — Viluse izgleda da je osposobljen za saobraćaj. Put Viluse — Trubjela i Viluse — Trebinje čišćen je i još nemamo podataka da li je osposobljen za saobraćaj.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Voj-storijskog instituta, reg. br. 7/13—7/1, k. 1143 A.

* Vjerovatno dijelovi Sedme SS divizije »Princ Eugen«.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 173.

X brigada u toku današnjeg dana nalazi se na **prostoru** Brani Do — Pijavice.⁵

XII brigada nalazi se danas na prostoru **Miljanići - Velimlje**⁶ i tu će ostati i u toku sjutrašnjeg dana.

Odred »Miro Popara« biće u toku sjutrašnjeg dana na prostoru s. Lađevići — s. Preraca, a Sitnička partizanska četa nalazi se negdje oko s. Granica.

Naša brigada će se prebaciti na prostor Mokri Do - Pilatovci — Vuči Do sa zadatkom da uporno brani i **zaštićuje** pravac Bileća — Viluse dok X brigada i XII brigada u **zajednici** sa brigadama iz Crne Gore ne budu očistile od **četničkih** bandi Zavode — Viluse — Grahovo pa i Zubce,⁷ a **jedan svoj** bataljon uputiti na prostor Danići — Dulići — Galešine, **koji** će imati u zadatak da zaštićuje pravac od Gacka ka **Stepenu** za Planu i od Gacka ka Dulićima za Poljice i dalje za **Bileću**.

Naš 3. bataljon je 22. o.mj. upućen na prostoriju Danići — Dulići — Galešine i tamo će ostati do daljeg naređenja.

N A R E Đ U J E M O :

- 1.— »1« [bataljon] izvršiće pokret danas tačno u 20 časova preko Dedovaca za Vuči Do i tu će se smjestiti. Obezbjedenja će postaviti na Kaporu (1183), na k. 1073, i na Kovčegu (1216).⁸

U toku dana slaće jednu zasjedu na Golo Brdo (1049), koja će imati zadatak da ne dozvoli da četničke bande pljačkaju Baljke. Ova zasjeda ima da bude na Golom Brdu svako jutro pred zoru.

U toku noći upućivati patrole u pravcu Čardaka ili u pravcu Radmilović Dubrava.

Ako bi neprijatelj ispoljio svoje dejstvo na **naše** bataljone u Pilatovcima i Mokrom Dolu, tada ćete ga napasti dejstvujući u njegov lijevi bok.

Ako bi neprijatelj pokušao da pljačka Baljke, tada ćete mu to zgodnim dejstvom onemogućiti.

- 2.— »2« kreće sa svoga položaja i pozadi »4« kada ovaj **bude** prošao kroz s. D. Vrbica. Do toga vremena treba da **bude** pripreman za pokret. Kreće pozadi »4« pravcem **Pogledalo** — Dedovci — Vuči Do — Dolovi — Ristopolje — Pilatovci i tu će se smjestiti, postavljajući obezbjedenja

⁵ O rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi dok. br. 123.

• Vidi dok. <br. 114.

⁷ Vidi dok. br. 126. 127 i 136.

⁸ U originalu riječi »i na Kovčegu (1216)« dopisane su mastilom. latinicom.

na k. 922 i na grebenu preko koga vodi put od Pilatovaca za k. 635.

Jednu zasjedu držati noću kod crkve (635), koja će osmatrati put za Bileću i koja će blagovremeno obavještavati o pojavi neprijatelja od pravca Bileće. Ova zasjeda da osmatra i valu ka s. Miruše.

Pre ulaska u selo opkoliti selo i pohvatati četničke bande ako ih bude.

- 3—»4« krenuće danas tačno u 20 časova pravcem D. Vrbica — Pogledalo — Dedovci — Dolovi — Gornji Pilatovci — Mokri Do i tu će se smjestiti. Obezbjedenja će postaviti na Jabukovcu (827) — k. 775 i na k. 1108. Izgleda da u s. Koravnica ima oko 20—30 bandita i dobro bi bilo da izvršite pogodan raspored od Pilatovaca ili još od prije (Dolovi) pa da ih opkolite i uništite. Najbolje bi bilo kada bi jedno jače odjeljenje uputili preko Bana, jedno slabije putem od Pilatovaca ka Koravnici, a glavninu u Mokri Do. Kada glavnina dođe u Mokri Do, treba poslati jedno odjeljenje padinama Jabukovca da napadne s. Koravnica sa juga. Sve ove tri grupe koje bi uputili sa zadatkom da unište četnike u Koravnici, trebalo bi da zajednički napadnu po jednom ugovorenom znaku paljenjem vatre.

U toku noći prikupiti alat od mještana i mobilisati mještane i sa njima zajedno razrušiti put istočno od k. 775 i pregraditi ga na nekoliko mjesta do svanuća.⁹

Ako bi neprijatelj krenuo iz Bileće u pravcu vaših položaja, energično ga odbiti u zajednici sa »2«. Prekinite u toku noći telefonsku vezu Bileća — Viluse.¹⁰

- 4.— Stab brigade kreće zajedno sa »4« do s. D. Vrbica, a od Donje Vrbice kreće zajedno sa »2« i smjestiće se u G. Pilatovce i tu slati izvještaje.
- 5 — Brigadno previjalište kreće zajedno sa štabom brigade i biće u Pilatovcima.
- 6.—Svi bataljoni vršiće mobilizaciju svih sposobnih boraca koje na svome terenu nađu, a ako ima pozadinskih radnika, mobilizaciju vršiti u saglasnosti sa njima.
- 7.— Ishranu vršiti preko NOO. »1« će koristiti Vuči Do — Kamenicu, Modredoći, Ervani Do i Lisi Do; »2« će koristiti Pilatovce, Ristopolje, Dolove, Obijaj, Alagin Do:

• Zadnje dvije riječi u ovom odjeljku dopisane su mastilom. latinicom.

¹⁰ Isto, posljednja rečenica.

»4« će koristiti Mokri Do, Vračenoviće, Koravnicu, Podkrš — i druga sela ka Trebišnici.

8. — Znaci raspoznavanja i ugovoreni znaci po ključu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Spiro Srzentić

Načelnik štaba
Drago Đukanović

V. d. komandanta
Srećko Reić

(M. P.)

DOSTAVLJENO:

»1«, »2« i »4«.

P. S. Ne dozvoljavati nikome da ide u Bileću preko vaših položaja.

BR. 125

NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 25. FEBRUARA 1944. ŠTABU PETNAESTE MAJEVIČKE BRIGADE ZA ČIŠĆENJE ČETNIKA NA PROSTORIJI CIKOTE — ZALUKOVIK — NOVA KASABA¹

ŠTAB

XV. U. DIVIZIJE NOVJ

Broj SI.

25. februara 1944. god. u čas.

ŠTABU XV. NOU MAJEVIČKE BRIGADE

1.) Potrebno je da akciju — pokret koji ćete preduzeti u toku nastupajuće noći, u 1 sat po ponoći, pripremite (prikupite podatke gdje se nalaze četničke grupice), kako bi ova akcija imala što više uspjeha. Obzirom da četnici na toj prostoriji nisu jaki, onda kao što je to iznijeto u jučerašnjem našem naređenju predviditi više kolona, tako da se uglavnom odrede kolone pojedinih bataljona, a pojedini bataljoni mogu po potrebi određivati svoje potkolone.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8—1, k. 982.

Na prostoriji: Cikote, Sadići i Zalukovik, nalaze se manje grupe četnika Rajka Bobara i još neke druge grupice. Oni se kreću u grupama od po 10—15. Tako je neki dan jedna ova-kva grupa oko Nove Kasabe opljačkala siromašno civilno stanovništvo koje je iz srebreničkog kraja preko Nove Kasabe nosilo kupljeno žito za Vlasenicu.

Ove grupice treba potjerati, prečistiti ovaj teren koristeći za to povoljnu okolnost — veliki snijeg, jer oni su sada prinuđeni da se kriju po selima i lako **im** se, prtinom, može ući u trag. Razumljivo je da ovu akciju treba držati što više u tajnosti, ali to ne isključuje korišćenje i upotrebu vodiča i poznavalaca ovog terena koje možete uzeti u Dobrićima — **Bašićima**, no s tim da se ovi zadrže kod štabova jedinica te kako bi im se onemogućilo da vaš pokret dojavе neprijateljima.

Čim izbijete na novu prostoriju (Milići — Nova Kasaba) podnesite izvještaj o smještaju obezbjeđenja i dr. u Vlasenicu preko Štaba² Korpusa, za Štab ove divizije.

Prema podacima koje imamo neprijatelj ima izvjesne svoje snage u Drinjači. Ispitajte jačinu neprijatelja u Drinjači, pa ako je to moguće i ima izgleda na uspjeh, napadnite neprijatelja u Drinjači.

VI. brigada 22. ov.mj. bila je na prostoru Fakovići — Poznanovići — Osmače, poslije čega je krenula u pravcu Skelana gdje se je sastala zajedno sa II. Krajiškom brigadom u cilju zajedničke akcije oko uništenja ustaša u tome kraju, koji su se iz Bratunca povukli prema Skelanima.³ To je zapravo bila jedna grupa oko 70 ustaša koji su imali zadatak da mobilišu legiju srebreničkog kraja i povedu je u borbu protiv nas. Poslije ove akcije VI. brigada će se vratiti na prostoriju Bratunac — Srebrenica.

Prema izvjesnim obavještenjima ustaše iz okoline Skelana bile su uhvatile vezu sa Bugarima, tj. sa jednom jedinicom Bugara koja se nalazi u Bajinoj Bašti, tako da je moguće da su se pod pritiskom naših snaga morali prebaciti za Srbiju.

Što se tiče lecrije na koju budete nailazili vi razoružavajte sve odreda. Inače će se formirati Srebrenički partizanski odred, ali tek pošto se raščisti situacija jer je legija u ovom kraju kolebljiva.

Potrebno je da prikupljate podatke o neprijatelju u Zvorniku.

2.) Za Vrhovni štab upućuje se od Štaba III. Korpusa pet drugova avijatičara koji danas se prebacuju za Majevicu

zajedno sa Ruskom četom, odnosno sa vašim II. bataljonom. Ovi drugovi naoružani su sa puškama. Prema našem mišljenju a i gledištu Štaba Korpusa, potrebno je na svaki način **da se** ovim drugovima zamijene puške za pištolje, tako vi prikupite iz brigade 5 pištolja sa odgovarajućom municijom, pa im ih pošaljite na Rakino Brdo danas do 17 časova. Drug Dušan **Božović** (avijatičar) tražio je od nas ovu zamjenu, a on takođe putuje sa ovom grupom avijatičara.

Napominjemo da je od Štaba Korpusa naročito **skrenuta** pažnja u tome smislu da se ima pronalaziti jedna po **jedna** puška, te kako bi se nenaoružano ljudstvo što prije **naoružalo**. Baš iz ovih razloga izdat je* zadatak vašoj brigadi za sljedećih nekoliko dana.

Sto se tiče 2500 metaka za VI. brigadu, ovo ćete po **prvoj** vezi (za koju ćemo Vam javiti) poslati VI. brigadi sa **prostorije** Nova Kasaba — Milići.

Sto se tiče ishrane na novoj prostoriji to ćete **pitanje** riješiti kad tamo stignete, s tim da ukoliko bi se u tome **kraju** oskudijevalo, onda biste jednu Vašu jedinicu uputili sa **konkretnim** vojničkim zadatakom i zadatkom prikupljanja **hrane** u pravcu Bratunca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
Načelnik, p. pukovnik

BR. 126

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 25. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
NAPAD NA VILUSE I GRAHOVO I ZATVARANJE PRAVCA
VILUSE — BILEĆA¹

XXIX UDARNE DIVIZIJE

N. O. V. JUGOSLAVIJE

Str. pov. broj 168

Dana 25. II. 1944 u 8 č.

s. G. Dubočke

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Trebinje — Dubrovnik 1 : 100.000)

Neprijatelj — četničke bande drže sa grahovskim, rudinsko-trepačkim i banjsko-vučedolskim bataljonom uglavnom prostor Klenačko Brdo — Tupanjska Ravan — Durevac — Maočići i dalje preko Spile ka Bobjeru (k. 1174). Njihovih dijelova ima i u s. Petrovići pa možda i ka s. Počekovići.

Iz priloženog pregleda vidjećete detaljnije raspored neprijatelja.

Danas naša XII Brigada nalazi se na prostoru: s. Miljanići — Renovac,² naša XI Brigada na prostoru: Mokri Do — Gornji Pilatovci — Kamenica,³ a jedan je bataljon (XI brigade) u s. Dulići (kod Gacka) radi zatvaranja pravca od Gacka ka Troglavu, jedan partizanski bataljon Sjevernog Hercegovačkog Partiz. Odreda nalazi se na prostoru: Plana — Preraca, a drugi kod Granice⁴ (sjeverno i sjeverozapadno od Bileće). Naša X Brigada nalazi se na prostoru: Vlačka — Ljubomir (sjeverno od Trebinja).⁵

VI Crnogorska Brigada zatvara pravac od Nikšića sa jednim bataljonom Nikšićkog partiz. odreda, jednim bokeljskim

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 9—1, k. 1151 I.

² Vidi dok. br. 127.

³ O rasporedu i dejstvu Brigade u to vrijeme vidi dok. br. 7—7/1, k. 1143 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁴ Prema izvještaju Štaba Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 24. februara 1944. raspored njegovih bataljona bio je: »Miro Popara« na terenu Ladevići — Pađeni, »Nevesinjska puška« u Nevesinj-

i jednim svojim bataljonom.⁰ Ostala 3 bataljona ove **Brigade** izbili su još juče na liniju: Raškovo Brdo (k. 972) — **Durdev** Do — Cerovo Brdo — Brankov Do — Božurovo Brdo (k. 975) — Crvena Kita (k. 1108). II Dalmatinska nalazi se sa dva **i po** bataljona od Crvene Kite (zaključno) **pa** na selo Šiljev **Do** — s. Đulov Do — s. Ziva — s. Razmuće, a štab ove brigade **sa** pola bataljona nalazi se u s. Trešnjevo. Jedan bataljon **ove** brigade nalazi se na prostoru: s. Bata — Grab (sjeveroistočno za 10 km od Risna), a radi zatvaranja pravca od Cetinja.

U toku noćasnje noći napašće se sa svim snagama u cilju ovlađivanja sa s. Viluse,⁷ po mogućstvu i Grahovom i pokušaj likvidacije Bačevića u Necvijeću.

Naša X Brigada u toku noćasnje noći napašće **Necvijeće** munjevitim upadom sa prostora Vlaška — Ljubomir a **težiće**, ako vremenski stigne, da sruši i gvozdeni most **u** Lastvi **preko** Trebišnice. Poslije ovoga ona će se prije svanuća izvući na prostor Mosko — Brani Do manevrišući dalje prema situaciji i do s. Granica vršeći pritisak na Trebinje i Bileću radi **vezi-**vanja tih garnizona na sebe. Napominjemo da je XI Brigada 23 o.mj. razbila Švabe i četnike koji su pokušali iz Bileće **izbiti** na Vardar, ali se uspjelo provući do 200 Švaba noću **preko** Rioca za Bresticu — Gacko. Istog ovog dana do 600 Švaba **od** Gacka izašli su na Stepen, vjerovatno zbog prihvata ovih **od** Bileće, ali nemamo podataka da li su se vratili u Gacko. **Ima** znakova o pokretima Švaba iz Sjeverne i Istočne Hercegovine ka Neretvi. U Ljubinju ih već nema, a nešto je otišlo i iz Stoca i Nevesinja.

N A R E Đ U J E M O :

1. — XI hercegovačka
N.O.U. brigada
Svega: 4 bataljona
i 2 bacača 81 mm i
1 bacač 100 mm.
Komandant:
Srećko Reić.

1. — Ostaće i dalje na prostoriji:
Mokri Do — Gornji Pilatovci — Kame-
nica sa glavnim zadatkom zatvaranja
pravca od Bileće [ka] Vilusima, Velim-
lju i Dubočkama, a držeći jedan **bata-**
ljon i dalje u s. Dulići radi zatvaranja
pravca od Gacka Kobiljoj Glavi ili **bar**
Troglavu. Ovaj bataljon da vodi **računa**
da ga bande ne iznenade od s. Brestica
preko Troglava.

Sjeverni Odred nas je juče **izvije-**
stio da je bataljon »Miro Popara« **upu-**
tio na prostoriju: Lađevići — Preraca.

Z A P O V I J E S T

/Sekolija Trebinje - Dubrovnik 1:100.000/

Neprijatelj - četničke bande drže sa grabevskim, rudarske trepačkim i banjsko-vučedelskim bataljonima u glavnom prester Klenjačke Brde - Tupanaska Ravan - Djureševac - Macčići i dalje preko Spile ka Bebišer /k.1174/. Njihovih dijelova ima i u Petrevići pa opšta i ka Pečekevići.

Iz priloženog presjeda vidišete detaljnije raspored neprijatelja.

Danas naša XII Brigada nalazi se na prostoru: Mišja- nići - Removac, naša XI Brigada na prostoru: Mokri Do - Gornji Pilatovci - Kamenica, a jedna je bataljona /XI brigade/ u Dulići /kod Gacka/ radi zatvaranja pravca od Gacka ka Troglavu, jedna partizanski bataljona Sjevernog Hercegovačkog Partiz. Odrada nalazi se na prostoru: Plava - Preraci, a drugi kod Granice /sjeverno i sjevero zapadno od Bileće. Naša I Brigada nalazi se na prostoru: Vlaske - Ljubomir /sjeverno od Trebinja/.

VI Crnogorska Brigada zatvara pravac od Nikšića sa jednim bataljonom Nikšićkog partiz. Odrada, jednim Bokeljskim i jednim svojim bataljonom. Ostala 3 bataljona ove brigade izbile su još juče na liniju: Raškovo Brdo /k.972/ - Djurdjevo Do - Cerovo Brdo - Brankov Do - Božić Brdo /k.975/ - Crvena Kita /k.1108/. II Dalmatinska nalazi se sa dva i po bataljona od Crvena Kita /zaključno/ pa na selo Šiljev Do - s. Razmašće /s. Djalov Do - s. Ziva - s. Razmašće, a štab ove brigade sa pola bataljona nalazi se u s. Trešnjevu. Jedan bataljona ove brigade nalazi se na prostoru: Bača - Grab /sjevero istočno sa 10 km od Risan/, a radi zatvaranja pravca od Cetinja.

U toku noćasnje noći napadnute se sa svim snagama u cilju ovladavanja sa Viluse, po mogućstvu i Granova i pokušaj likvidacije Bačovića u Neovijeđu.

Naša X Brigada u toku noćasnje noći napadnute Neovijeđe odmahovitim upadom sa prostora Vlaske - Ljubomira a težiće ako vremenski stigne da sruši i gvozdeni most u Lastva preko Trebišnjice. Poslije ovoga ona će se prije svamuda izvući na prostor Mosko - Brani Do manevrišući dalje prema situaciji i do Granice vršiti pritisak na Trebinje i Bileću radi vezivanja tih garnizona na sebe. Napominjemo da je XII Brigada 23 o.m.j. razbila švabe i četnike koji su pokušali iz Bileće izbiti na Vardar, ali se uspješno protivili do 200 švaba noću preko Roca za Brestice - Gacko. Istog ovog dana do 600 švaba od Gacka izašli su na Stepen, vjerovatno zbog prihvata ovih od Bileće, ali nemamo podataka da li su se vratili u Gacko. Ima znakova o pokretima švaba iz Sjeverne i Istočne Hercegovine ka Neretvi. U Ljubinju in već nema, a nešto je otišlo i iz Stoca i Nevesinja.

N A H E D J U J E M O :

1.- XI HERCEGOVAČKA

N.O.U. BRIGADA

Svega: 4 bataljona
1.2 bacača 81 mm i
1 bacač 100 mm
Komandant:
Srećko Rejić.

1.- Ostade i dalje na prostoru: Mokri Do - Gornji Pilatovci - Kamenica sa glavnim zadatkom zatvaranja pravca od Bileće Vilusi- ma, Velinju i Dubockama, a držeći jedan batalj- ljon i dalje u Dulići radi zatvaranja pravca od Gacka Kobiljoj Glavi ili bar Troglavu. Ova bataljona da vodi računa da sa bande ne- iznenade od Brestica preko Troglava. Sjeverni Odrad nas je juče izvjestio

Vi ćete vašu jednu četu uputiti tako da na Kokotu (k. 1179) danas u 18 časova zapali vatru, a njena bar jedna trojka da zapali vatru na Jabukovcu (k. 827). U 18 časova četa sa Kokota da izbije i ovlada sa Klenačkim Brdom (k. 1175) a onda da produži na Stražište (k. 1246). Patrola sa Jabukovca da krene preko Vidne i Bučeve Glave pa preko Knez Dola do s. Petrovići. Obje ove vaše kolonice da na svim važnijim čukama pale vatre na što širem frontu i tako demonstriraju sa toga pravca naše jače snage. Cim XII Brigada izbije na s. Broćanac i produži dalje napredovanje, obje vaše kolonice da se hitno vrate u vaš sastav ka Pilatovcima. Dakle, cilj ovoga manevra je da se demonstriraju jače snage naše da napadaju od Pilatovaca Petrovićima i da se tako prostor između vas i XII Brigade jef-tino očisti.

Taj štab da uvijek ima vezu za nas u s. Gornji Pilatovci gdje ćemo vam slati naređenja.

Telefonska linija pored [želj.] pruge postoji Bileća — Viluse pa je hitno prekinite. Drum također porušite.

2. — XII hercegovačka N.O.U. brigada Svega 4 bataljona bez jedne čete i 3 teška bacača 81 mm.

Komandant:
Danilo Komnenović

2. — Krenuće u napad sa sadašnje prostorije danas u 16 časova težeći se privući neprijatelju u prvi sumrak sa glavnim ciljem: što prije ovladati sa s. Viluse i izbiti na liniju: Raljev Kuk (k. 831) — Ilijino Brdo (k. 1076), Skorča Gora — Klobuk (k. 949), odakle održavati vezu sa desnim krilom VI Crnogorske brigade oko Babljaka (k. 1181), koja će vjerovatno svoje manje dijelove izbaciti i ka selu Dolovi i Mirovinskim Gredama. Prema situaciji, zadržavajući glavninu na pomenutoj liniji, težite manjim dijelovima [da] i dalje gonite bande, upasti u Lastvu i što prije srušiti i drveni most kod že-

ljezničke stanice Lastva i gvozdeni za 1 km zapadnije od njega.

Vjerujemo da je najzgodnije da vi manje snage uputite od Velimlja — na Štrbac — Durevac — Bolosave — Jargić ka s. Viluse pa dalje za Klobuk (k. 949), a jače snage sa rezervom i **tim** Štabom da krenu od s. Renovac — Drpe obuhvatajući manjim dijelovima i Klenačko Brdo, a po potrebi i Stražište (gdje će vas pomoći demonstrativno odjeljenje XI Brigade) pa zatim preko Vjetrenog Brda i Broćanca izbiti na Skorča Goru i bočno Vilusima, likvidirajući iste.

Nužno je da rezerva bar od jednoga bataljona kreće se za vašim desnim krilom radi obezbjeđenja vašeg desnog boka, a i eventualne zaštite od banda od Bileće i Petrovića.

U toku napada biti brz i energičan, težiti krajnjim ciljevima i primjenjivati obuhvatne napade. Održavajte vezu sa VI Brigadom što češće, a obavezno po padu s. Viluse.

Dobro bi bilo vaše komore za noćas ostaviti u Velimlju.

3. — U toku napredovanja po padu važnijih čuka zapaliti vatru, a po potrebi i izbaciti jednu crvenu raketu. Zauzimanje Vilusa označiti sa izbacivanjem 3 (tri) crvene rakete, jedne za drugom. I VI Brigada paliće vatre na važnijim čukama koje zauzme. Noću, ovo je najbolji način održavanja veze. a bande mnogo uznemiruje.

5.^s — Diviziska bolnica ostaje u Gornjim i Donjim Dubočkama, a njen prihvatni dio biće u Velimlju, gdje upućivati i sve ranjenike.

— Znaci raspoznavanja za danas biće	1 — 5,
za 26 o.mj.	2 — 4,
za 27. o.mj.	8 — 9.
za 28. o.mj.	3 — 2.
a za 29 o.mj.	4 — 5.

Ugovoreni borbeni znaci biće:

za 25 o.mj.:	O Danilo	Evo me	Mile
za 26 o.mj.:	O Savo	„	Dušane
za 27 o.mj.:	O Mićo	„	Stojane
za 28 o.mj.:	O Doko		Simo
za 29 o.mj.:	O Petre		Janko

Dnevni vidljivi borbeni znaci biće:

Dizanje puške u stranu u desnoj ruci sa okrenutom cijevi gore i na njoj kapa.

Vojnike dobro upoznati sa pomenutim znacima, te da ne dođe do sukoba između naših jedinica, a naročito sa VI Crnogorskom brigadom.

7. — Ovaj štab krenuće danas oko 15 časova za s. Miljanići, a u toku noći smjestiće se na Velimlju, na koji pravac i sve izvještaje slati.

Ako se ostvare svi predviđeni ciljevi u toku noćasnje noći, onda ćete vjerovatno u toku noći 26 o. mj. sa polovinom vaše brigade, pa i više, napadati dalje ka s. Zupci. O ovome ćete već dobiti naređenje u toku sjutrašnjeg dana. Stoga, u toku sjutrašnjeg dana, goneći manjim dijelovima bande preko Lastve, prikupljati i detaljnije podatke o njima u pravcu s. Zupci. Sve će ovo biti moguće ako se na vrijeme poruši most u Lastvi radi onemogućavanja svake intervencije od Trebinja, u kome garnizonu izgleda ima vrlo malo Švaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, p.pukov.
Vlado Šegrt

Načelnik štaba
p.pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

**DOSTAVLJENO: ŠTABU X I XI HERC.
BRIGADE I ŠTABU VI CRNOGORSKE
BRIGADE**

⁹P. S. Priloženu zapovijest *hitno* uputite za VI brigadu i tražite od njih njihovu zapovijest radi bolje veze sa njima.
(M. P.)

**ZAPOVIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 25. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINI-
ČAMA ZA LIKVIDACIJU VILUSA I OVLAĐIVANJE PRO-
STOROM RALJEV KUK — ILIJINO BRDO«**

ŠTAB

xn HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE

broj 102.

25. februara 1944 g. u č.
selo Čista Vlaka

Z A P O V I J E S T
(sekcija Trebinje 1 : 100.000)

Zadatak naše brigade je da potpomogne likvidaciju s. Viluse, a zatim da ovlada linijom Raljev Kuk (k. 831) — Ilijino brdo (k. 1076) — Klobuk (k. 949) — Ilijino Brdo (k. 1166),³ goneći neprijatelja dalje ka s. Zubci i s. Lastva sa zadatkom da onesposobi sve mostove na Trebišnjici kod Lastve. (Kod Lastve ima 2 mosta: jedan drveni kod željez. stanice Lastva, i jedan gvozdeni za 1 km. zapadno od drvenog.)

N A R E Đ U J E M O :

- I. — »3« [bataljon] polazi danas 25 o.m. iz sadašnjeg kantonmana u 16 časova pravcem Renovac — Velimlje i prelazi u napad pravcem Štrbac — Durevac — Kešeljeva Gradina — Biokov Vrh — s. Bolosave — Jargić (k. 995) — Viljuševa Osova, težeći što prije upasti u Viluse sa linije Viljuševa Osova — Jargić. Po likvidaciji s. Viluse produžiti napad preko Ilijinog Brda (k. 1166) — Skorča Gora i izbiti na Klobuk. Sa Klobukom trebata ovladati što prije tako da bi se omogućio napad našem »2«. Na liniji Klobuk — Ilijino Brdo zadržati glavninu našeg bataljona a sa manjim dijelovima produžiti gonjenje neprijatelja prema Aranđelovu i ovladati sa Crvenim Br.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6—1/I, k. 1151 I.

² Dio zapovijesti o opštoj situaciji Redakcija je izostavila jer se nalazi u zapovijesti Dvadeset devete NOU divizije (vidi dok. br. 126).

³ Vidi dok. br. 131 i 173.

(k. 642). Vaši dijelovi na Crvenom Br. imaju zadatak štititi prodiranje našeg »2« ka Lastvi od pravca s. Nudo. Pri noćasnjem napadu na liniji Riječani — Maočići — Kršeljeva Glavica — Viluse održavati vezu sa crnogorskim snagama.⁴

- 2.— »2« polazi danas 25 o.m. u 16 časova iz sadašnjeg kantonmana pravcem s. Miljanići — crkva Sv. Jovan a zatim preko Zaljuta — Kamenica (k. 939) napada neprijatelja u s. Drpe — Vjetreno Br. — s. Broćanac i produžava pravcem ka s. Petrovići (1 km. zapadno od Skorče Gore — Skorča Gora i ovladati što prije sa Raljevim Kukom i Ilijinim Br. (k. 1076). Vi produžite dalje energičnim napadom preko Zastrma (k. 705) — Visočnika (k. 591) ka Lastvi težeći da porušite oba mosta u Lastvi paljenjem ili miniranjem. (U vezi ove zapovijesti uzmite od »3« minersko odjeljenje i eksploziv). Ukoliko budete ovo vršili, morate se obezbijediti na Kučmi (k. 798) — Borovi (k. 780) i Visočniku (k. 591). Dijelovi našeg »3« trebaju izbiti na Crveno Br. (k. 642) ali vi se u svakom slučaju dobro osiguravajte. Po rušenju mostova vašu glavninu zadržali bi oko s. G. Lastva, osiguravajući se naročito od pravca Trebinje — Zubci, i izviđajući prema Zubci — Konjsko.
- 3.— »4« polazi danas 25 o.m. u 16 časova pravcem s. Sake — s. Klenak — Klenačko Brdo — Stražište — s. Usputnica. U s. Usputnica držati glavninu bataljona, a štititi naš desni bok od pravca Bileće **biće vaš glavni zadatak**, u kom cilju držati Stražište i Ilijino Brdo (k. 1000) kod crkve Sv. Ilija. Večeras kad budete napadali Klenačko Brdo i Stražište vjerovatno da ćete se susresti sa dijelovima XI brigade.
- 4.— »I« polazi 25 o.m. u 16 časova pravcem pozadi našeg »2« i glavninom se zadržava na liniji Raljev Kuk — Ilijino Br. (k. 1076). Vaši dijelovi imaju porušiti most kod Pareške Strane na Trebišnici bilo paljenjem ili rušenjem. Održavati vezu sa našim »4« u s. Usputnici i »3« na Klobuku.
- 5.— Ovaj Stab i brigadno previjalište polaze danas u 15.30 časova pravcem Čista Vlaka — Renovac gdje će se priključiti uz »1« a dalje sa istim pozadi našeg »2« do

s. Dobri Dub gdje će do daljnjeg naređenja ostati. Na liniju kretanja ovog Štaba i u s. Dobri Dub slati sve izvještaje.

6. — Bataljoni će sve komore pred svoj polazak uputiti u s. Velimlje gdje će se javiti zamjeniku intendanta ove Brigade koji će sa njima rukovoditi. Grla sa pratećim oružjima idu sa bataljonima. Ishrana u toku sutrašnjeg dana, ukoliko ne bude ponesena suva hrana, vršiće se iz najbližih sela kod položaja bataljona. Komorama će se doturiti hrana koja se ima odmah spremati u s. Velimlje i to takva koja se može lako prenositi.
7. — Napad, koji mora biti energičan i munjevit, otpočeti blagovremeno a u toku istog obilježavati vatrama zauzimanje najvažnijih položaja na svojim pravcima. Radi bolje orijentacije i veze u toku dana pred napad upoznati borce i rukovodioce sa pravcima kretanja.
8. — Znaci po ključu. Napominjemo da ove znake ima i VI Crnogor. brigada kao i naša XI brigada. Sa znacima, kako noćnim tako i dnevnim, upoznati sve borce pred polazak u napad i provjeravati češće u toku napada kako bi izbjegli eventualne sukobe međusobno. Svi bataljoni da pri napadu međusobno održavaju vezu a »3« sa VI Crnogorskom kao i »4« sa XI brigadom.⁴
- 10 — Na ovoj kao i svim prostorijama u pogledu mobilizacije novih boraca biti neumoran i poklanjati istom glavnu pažnju. Ko je god kod kuće, a nema objave od naših jedinica i nije u narodno-oslobodilačkom odboru ili pozadinski radnik, treba ga mobilisati.
11. — Pad Vilusa naš »3« da obilježi sa tri crvene raketle. (Ukoliko nemate crvenih onda ispalite tri istobojne, ali prethodno potražite crvene od našeg »2« ili »4«),
12. — *Izvještaj ovome Štabu slati svakog sata.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar

Načelnik Štaba
Franjo Tomaić

Komandant

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 26. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVANAESTE HERCEGO-
VAČKE BRIGADE ZA OVLAĐIVANJE SELIMA ORAHO-
VAC, ŽELJEVA I KONJSKO"**

ŠTAB

XXIX UDARNE DIVIZIJE

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. bro 172

Dana 26. II. 1944 u 15,30 č.

Velimlje

ŠTABU XII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Hitno uspostavite vezu sa VI Crnogorskom brigadom i našom XI Brigadom. Štab XI Brigade je u Gornjim Pilatovicima. I oni su prekjuče razbili manju kolonu Švaba i četnika koja je pošla iz Bileće u pljačku u Pilatovce, zarobili jednog, ranili više i ubili četničkog komandira Đorđa Komnenića.

Predložite VI Brigadi da ona drži prostor Viluse — Dolovi — Grahovac sa izvidnicama i u Zaslpu, da i dalje zadržava pravac [ka] Nikšiću, a II dalmatinska ako nije likvidirala Grahovo da ga bar veže i neutrališe,² a ako jeste da vrši pritisak na Riječane i Crkvice po mogućstvu ispoljavajući dejstvo ka s. Vrbanje (na drumu Crkvice — Zupci).

Čim VI brigada posjedne Viluse — Dolovi — Grahovac. vi ćete čitavu XII Brigadu orijentisati Lastvi, pa prema situaciji, zamoru ljudstva i prilikama težite što prije porušiti mostove u Lastvi, a potom ovladati i sa s. Orahovac pa i s. Željeva i Konjsko.³ Vi morate uhvatiti vezu sa XI Brigadom i stalno je održavati, te na slučaj provale neprijatelja od Bileće da se možete na vrijeme izvući ka Skorča Gora — Broćanac [i] dočekati toga neprijatelja oslanjajući se na VI Brigadu i uništavajući ga skupa sa XI Brigadom.

Čim VI brigada izbiye na Viluse — Dolovi smatramo da je dovoljan u rezervi sa vama jedan bataljon na prostoru Dobri Dub — Klobuk, a ostale snage angažovati u prvi borbeni red.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istonskog instituta, reg. br. 10—1/I, k. 1151 I.

² Grahovo tada nije bilo likvidirano. Detaljnije o rasporedu i dejstvu Šeste crnogorske i Druge dalmatinske brigade vidi tom III. knj. 7, dok. br. 86, 87, 91, 99 i 100.

³ Vidi dok. br. 145.

Dakle držite vezu sa XI i VI Brigadom a prema situaciji ciljevi su vam:

Likvidacija Lastve i Zubaca, uz to mobilizacija svakog ko pušku može nositi, osim terenskih radnika.⁴

Ovaj štab ostaje u Velimlju. Dobro je da ovdje ostavite i vašu brigadnu bolnicu.

Izvještavajte nas o situaciji.

Vjerovatno će sutra neko od članova ovoga štaba doći na Viluse kod VI Brigade radi boljeg koordiniranja rada. Čim stigne javiće vam se.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab
načelnik, p.pukovnik
Rade Hamović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUA-
CIJI U HERCEGOVINI I O STANJU I DEJSTVU DIVIZIJE
OD 8. DO 26. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

XXIX UДАРNE DIVIZIJE

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Str. pov. broj 160

Dana 26. II. 1944 u 24 č.

s. Poljice.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNOOSLOBODILACKE VOJ-
SKE I PARTIZANSKIH ODREDA J.[UGOSLAVIJE]

Izviješće o stanju u
Hercegovini i Di-
viziji.

Poslije više stotina uspješnih borbi sa četničkim banda-
dama, a mnogih i sa okupatorom, danas u Hercegovini bande
ne smiju da drže ni jedno selo stalno pod svojom kontrolom,
sem nešto najbližih sela oko Trebinja, Gacka i Nevesinja.
Neorganizovanih bandi ima još do nekoliko stotina oko Obija,
Kalinovika, Boraka i Zimalja. Inače bande u Hercegovini su
u gradovima sa Švabama, od njih primaju hranu i municiju
i sa njima redovno vrše ispade u sela, pljačkaju, pale sela
naših simpatizera i partizanskih porodica, ubijaju i žene i
djecu gdje ih god uhvate ili ih u najmanju ruku batinaju.
Ovaj teror se je pojačao od prije kratkog vremena, a Baćević
(k-dant istočne Bosne i Herc.) je pismeno naredio da se sve
partizansko uništava.

Bandita sa oružjem u gradovima u Hercegovini ima oko
3000, organizovanih i većim dijelom već okrvavljenih u bor-
bama sa nama, a mogu povremeno mobilisati i do 3500. Ovdje
nije uračunat broj neorganizovanih bandi od Obija, Kalino-
vika i Zimalja — Borci.

Najveći dio bandita je sa prostora Plane — Bileće i od
Trebinja i najborbenijih, a manji dio ih je od Gacka i Nevesi-
nja, a najmanji od Stoca i Ljubinja.

Mase u Hercegovini uviđaju suštinu naše borbe, **anga-**žuju se u njoj sve više i uglavnom strah od dosadašnjih grijehova, četničkih represalija i želje za izbjegavanjem djelomično ih **još** drži uz bande ili pasivno. Muslimanske mase se popravljaju i uglavnom su za nas, ili pasivne, dok katolički dio, iako vrlo malobrojan, je ustaški raspoložen još uvijek. Ima **slučajeva** da i sami seljaci napadaju Švabe i uništavaju im **manje** kolonice, ili udare sa leđa bandama i Švabama kada vode **borbu** naše brigade (selo Mrčev Do na Hrgudu,-' Brestica **kod** Gacka itd.).

Mobilizacija u naše redove se pojačava, vjerujemo da će ići i još bolje, a naročito kada potpuno razbijemo švapsko-banditsku ofanzivu u Hercegovini koja traje već dvadeset dana.³ I sada, i pored ofanzive na nas i prisustva većeg broja Švaba, mobilizacija nije prestala. Svakako, ovome u mnogome doprinose uspješne akcije na Švabe i gotovo svakodnevno razbijanje njihovih napadnih kolona i slabljenje borbenosti uopšte okupatora u odnosu na porast iste kod naših jedinica. Sada najveće usioVe mobilizacije imamo u srezovima južne Hercegovine, a prilične oko Gacka i Nevesinja pa i ka Konjicu.

Prije desetak dana kod Bačevića bila je anglo-američka neka delegacija, koju su dopratile Dražine bande od Nevesinja, pa je jedan dio nje ostao kod Bačevića, a drugi izgleda da se je uputio ka Crnoj Gori.

Prije petnaest dana otišla je jedna banditska delegacija u Beograd pod vodstvom Toša Perovića, valjda da traže spasa od Nedića. U vezi sa ovim proturaju se vijesti da će Nedić doći u Hercegovinu. Ako se to i dogodi, vjerujemo da se neće za nas stanje pogoršati.

Prije mjesec dana u Hercegovini su se nalazili dijelovi 108,⁴ 118⁵ i SS »Princ Eugen«⁶ divizije Švaba, kao i oko 1.500

¹ Vidi dok. br. 45 i 86.

² Vidi dok. br. 155, 159, 160, 166, 168 i 173.

³ Redakcija nije mogla ustanoviti prisustvo dijelova pomenute divizije u Hercegovini. Međutim u Hercegovini se u to vrijeme nalazio Trista pedeset deveti puk Sto osamdeset prve pješadijske divizije, te je vjerovatno riječ o njemu. Vidi dok. br. 173 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 20, dok. br. 236 i dok. br. 1/4, k. 73 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁵ Divizija je tada držala južne dalmatinske otoke, kao i područje obale do Slanog a u unutrašnjosti sve do Imotskog i Ljubuškog, gdje je bio i Stab Divizije. Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 104 i mikrofilm Minhen 9 928—979 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁶ i ⁸ Odnosi se na Sedmu SS diviziju »Princ Eugen«. Ona je učestvovala u zimskim operacijama 1943'44. u Bosni. Krajem januara i početkom februara 1944, sem jednog dijela snaga, ponovo se vraća u Hercegovinu gdje uz pomoć jedinica Trista pedeset devetog puka, ustaško-domobranskih snaga i četnika, vodi borbu protiv jedinica NOV

domobrana i nešto malo ustaša — većinom na pruži Mostar [Ravno — Trebinje.⁷ 108 divizija je svoje dijelove imala i u Boki, Risnu, Crkvicama i ka Metkoviću. Poslije toga se skupila cijela 118 divizija oko Trebinja i Bileće, a potom su otišli svi njeni dijelovi ka Metkoviću — i dalje sjevernoj Dalmaciji. Za njom iz Hercegovine su otišli i dijelovi 108 divizije, koja je zadržala nešto od svojih snaga u garnizonima primorja od Boke ka Neretvi. Prije dvadeset dana došla je u Hercegovinu cijela SS divizija »Princ Eugen«,⁸ koja od tada do danas vrši stalnu ofanzivu na pojedine sektore u Hercegovini, koncentrišući na pojedinim tačkama i po preko 2.500, motorizaciju [tenkova i topova. Ova divizija broji do 14000 Švaba i više konjskih komora, te je osposobljena i za kretanja van drumova. Moral ove divizije je vrlo slab, borbenost nikakva u odnosu na njenu raniju borbenost u 5. ofanzivi, a odjeća i ishrana takođe slabe. Šinjela nemaju, a manje i municije. No ipak, [češći su slučajevi da se i čitavi vodovi opkoljenih Švaba rađe ubijaju između sebe, nego predaju, rađe bacaju čak i satove i naliopera u snijeg nego da ih mi nađemo. Kod ove divizije postoji veliki strah od naših boraca i redovna je pojava da naše mnogo manje snage natjeraju Švabe u bjekstvo.

Posljednjih dana se pojavljuju znaci pokreta ove divizije ka Čapljini i Mostaru, kao i nekih kolona od Ljubuškoga ka Mostaru. U Čapljini imaju velika slagališta hrane, odjeće i municije, kao i neka u Domanovićima.

Pod našom kontrolom u Hercegovini se nalazi prostor između Gacka — Bileće — Nevesinja — Stoca i Trebinja, kao i sve komunikacije između ovih gradova. Na prostor između Bileće i Trebinja i ka Dubrovniku, kao i južno od Popova Polja, Dubravama i Konjicu upadamo povremeno i postepeno prisvajamo i taj teren. Prugu Mostar — Trebinje takođe stalno napadamo uspješno.

Stanje u našoj diviziji je dobro. Moral, disciplina, vojno i političko uzdizanje i boraca i rukovodilaca se stalno povećava. Održavamo kurseve za oficire pri štabu divizije, a pri štabovima brigada za podoficire. Sada upućujemo prve slušaoce u Korpus na viši vojni kurs, a tamo su na političkom kursu i 14 rukovodilaca iz štabova bataljona i brigada. Borbenost boraca se naglo pojačava, a naročito poslije niza uspijelih većih akcija sa Nijemcima. Uslijed ogromnoga broja akcija

u Hercegovini, a manjim snagama 8. februara preduzima akcije od Nevesinja preko Uloga ka Kalinoviku. Detaljnije o tome vidi dok. br. 41. 173 i 174 u ovoj knjizi; tom IV, knj. 20, dok. br. 195, 198, 199, 206 i 213; knj. 21, dok. br. 179, 180, 183. 186, 189, 190 i 192 i mikrofilm Minhen 9 928—979 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.

⁷ Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 221.

koje je vodila ova divizija, naša vojna rukovodstva su na visini i sa lakoćom otpravljaju sve dodijeljene im dužnosti. Danas je brojno stanje divizije oko 1800 boraca, a u dva partizanska odreda⁹ ima oko 600 boraca. Puškomitraljeza ukupno imamo oko 120 i to većinom njemačkih »šmajsera« (po dolasku sa Sutjeske imali smo svega 8 puškomitraljeza), lakih i teških bacača u upotrebi oko 18, a 3 u sela sklonjena. Topova nemamo. Prije nekoliko dana dobili smo od Korpusa i 4 protivkolske puške.

U Mostarskom bataljonu ima 198 boraca i 9 puškomitraljeza i 2 mitraljeza. Stanje je u njemu dobro i na dalje se popravlja, a raste mu i borbenost.

Radio stanica nam se je pokvarila 8 ov.m., a danas smo je tek popravili. Stoga podnosimo ovim putem u izvodu izvješće o važnijim akcijama u vremenu od 8 ov. m. do danas:

10 ov.m. 600 Švaba i nešto četnika i ustaša krenuli su iz Gacka da prodru Bileći. Kako su ranije pokušavali proći putem i ostavili 120 mrtvih i bačeni nazad, to su ovoga puta htjeli se provući kroz jaruge — prikriveno i pod zaštitom snježnih vijavica i mećave. Primijetivši ih, dočekali su ih dijelovi naše XI i XII brigade, razbili ih i goneći ih tukli ih u uzastopnim borbama i 11, 12, 13, i 14 ov.m. dok se nijesu razbjegli Bileći ostavljajući na bojnome polju 118 mrtvih među kojima i 3 oficira i mnogo ratnog materijala,¹⁰ koga je većim dijelom snijeg zavejao i nije pronađen. U ovoj borbi korisno je učestvovao i partizanski bataljon »Miro Popara« napadajući Švabe sa leđa.

Docnije XI brigada je u nekoliko borbi razbila Švabe i četničke bande kod Bileće i ubila ih preko 16 i više ranila,¹¹ a XII brigada je razbila Švabe i četničke bandite u selu Lipniku gdje su naišli da pljačkaju hranu natjeravši ih u bjekstvo.¹² Ostalo je 8 mrtvih Švaba i četnika.

X brigada je od 8—18 ov. m. razbila jednu švapsku ofanzivu od 2.500 Švaba kod Trebinja i Ljubomira — Zvijerine,¹³ likvidirala i zapalila želj. st. Duži i Taleža, razrušila prugu i uništila 1 kamion na drumu Trebinje — Ljubinje. U ovoj borbi ubijeno je 40 Švaba i nekoliko ustaša i domobrana, a zarobljeno 30 domobrana i 20 četnika.

Jedinice Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda su u nekoliko mahova razbile četnike u s. Zovi Do i Rogače i

• Riječ je o Sjevernohercegovačkom i Južnohercegovačkom NOP odredu.

⁹ Vidi dok. br. 49, 54, 60, 67 i 77.

¹¹ Detaljnije o tome vidi izvještaj Štaba Brigade od 1. marta 1944 (dok. u Arhivu Voinoistorijskog instituta, br. 7—7/1, k. 1143 A).

¹² Vidi dok. br. 103.

¹³ Vidi dok. br. 58. 65 i 82.

gvapsku manju kolonu u s. Zovi Do i natjerale ih u Nevesinje.¹⁴ Švabe i četnici su imali samo ranjenih.

Jedinice Hercegovačkog partizanskog odreda su:

8 o. m. 200 Švaba je izašlo iz Stoca na Hrgud, gdje su počeli da pljačkaju sela i pale neke kuće. Dočekao ih je bataljon »Savo Eelović« i ubio 15 Švaba i više ranio.¹⁵ U ovoj akciji mještani seljaci su sa leđa udarili Švabama i mnogo doprinijeli ovome uspjehu.

Noću 10/11 ov. m. partizanski bataljon »Marko Mihić« napao je Švabe na Poplatu kod Stoca i ranio ih više.

13 ov. m. isti ovaj bataljon je dočekao Švabe na Zegulji kod Stoca i razbio ih natjeravši ih na povlačenje ka Stocu. Ovdje je ubijeno 3 Švabe i 6 ranjeno.

15 ov. m. na Maslinama na drumu Stolac — Domanovići isti ovaj bataljon je dočekao jednu kolonu automobila, uništio 0 kamiona, od kojih je jedan bio pun motocikla, a ostali su nosili 4.000 hljebova za Švabe u Stocu, zatim je zaplijenjeno nekoliko pušaka, a ostatak kamiona iz kolone je uspio pobjeći nazad za Domanoviće, a jedan dio za Stolac. Ubijene su 4 Švabe i nekoliko ih ranjeno.

16 ov. m. 500 Švaba su napali selo Hrasno kod Stoca i zapalili selo Rujevi Do, kao i malo ranije sela Vlahovići i Stanjevići i ubili 12 žena i male djece zapalivši ih u kućama. Švabe u Hrasnu su napali kuriri i prateći vod Sjevernog odreda sa nešto mještana i razbili ih natjeravši ih na povlačenje ka Stocu, na kome putu ih je ponova napao bataljon »Marko Mihić« i nanio im gubitaka. Zene i djeca i stoka koju su Švabe bili potjerali sa sobom oteta je.

10 ov. m. 610 Švaba je napalo Popovo Polje i zapalilo selo Dračevo i Drijenjani¹⁶ i ubili 5 žena i djece. Napao ih je partizanski bataljon iz Popova Polja i razbio. Poginulo je 6 Švaba, a više ih se je ranilo i utopilo u Trebišnici preko koje su bježali.

11 ov. m. ponova su Švabe napale Popovo Polje, ali su ponova bili razbijeni i oступili ka s. Ljubinje poslije manjih gubitaka.

Istoga ovoga dana Trebinjski partizanski bataljon »Rade Pravica« vodio je čitav dan borbu sa Švabama na mostovima preko Trebišnice u Popovom Polju i ka Trebinju da bi omogućio da te noći brigada može preko njih preći u napad na prugu kod Trebinja. Pošto nijesu mogli ovladati sa mostovima.

¹⁴ Detaljnije o dejstvu Odreda vidi njegove izvještaje od 5, 13, 14. i 29. februara 1944 (dok u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 42—8 i 6—9. k. 1144 I; br. 28—5. k. 1148 I i 6—3, k. 1629).

¹⁵ Vidi dok. br. 45.

¹⁶ Vidi dok. ibr. 173.

Švabe su ih razrušili artiljerijom. Isti ovaj bataljon je **srušio** u dva maha po jedan voz i uništio ih kod Trebinja u vremenu od 11—13 ov. m. U jednome vozu ie bila švapska voiska i **ubi-**jeno ih je 5, a ranjeno 20. Ostali su se razbježali po **noći** Poginuo je i jedan major Nijemac. Ovaj bataljon je uništio i) jedan kamion švapski na drumu Dubrovnik — Trebinje.

Pored ovih, vođeno je i više sitnijih akcija.

Danas koncentrišemo sve tri naše brigade ka Bileći i Trebinju,¹⁷ u kome pravcu je uperena i VI crnogorska i **II dal-**matinska, za sada radi razbijanja crnogorskih bandi, ovladi-
vanja sa Vilusima, Lastvom i Grahovom i prodiranja u **Cuce** — Krivošije i Konavle.¹⁸ U ovoj akciji pokušaćemo likvidi-
rati i Bačevića (inače dobro čuvanog pored samoga Trebinja).

Kako postoji vjerovatnoća brzog likvidiranja crnogor-
skih bandi i ostvarenja prvo postavljenih ciljeva, predložićemo
Korpusu da naše snage oslobodi sa ovoga sektora da bi **moгли**
jačim snagama upasti u južnu Hercegovinu i ka Nevesinju —
Konjicu, pa i likvidirati koji oslabljeni garnizon, te da bi tako
ubrzali mobilizaciju novoga ljudstva. U vezi sa ovim bilo **bi**
korisno da, dok se mi bavimo u južnoj Hercegovini, a ako
postoje mogućnosti, na sektor Glavatičevo — Nevesinje —
Gacko dode privremeno koja druga jača brigada ili divizija.

Pod ovim okolnostima mogli bi za 20 dana formirati jednu
novu manju brigadu u južnoj Hercegovini, pa molimo za su-
gestije po ovome predlogu. Stab brigade bi mogli mi da damo
vrlo dobar.

Smatramo da će se moći i na sektoru Mostarskoga bata-
ljona po dužem bavljenju jedne naše brigade tamo da uskoro
od njega formira jedna manja brigada, a i da se ostavi na
terenu manji odred.¹⁹ Mostarska brigada i sama bi mogla ostati
na istome sektoru bar neko vrijeme te dok se odred ne učvrsti.

Prilog: pošta za taj štab od II. U. Korpusa i naši pred-
loži za unapređenja oficira i odlikovanja ove divizije. Sve naše
spiskove šaljem kao dopunu onim od Korpusa, jer su svi naši
potpuniji-²⁰ i archive zaplijenjene od Jevđevića.²¹

SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, potpukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik, potpukovnik
Rade Hamović

" i ¹⁸ Vidi dek. br. 126 i 128 u ovoj knjizi i tom III, knj. 7.
dok. br. 86.

¹⁸ Vidi dok. br. 109.

²⁰ U originalu sljedeća rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

²¹ Dobrosav

I S.

U akcijama-'-' od 8 ov. m. mi smo imali 17 mrtvih i 34 ranjena.

Dalmatinski bataljon koji smo popunili sa omladincima izašlim iz Dubrovnika bili smo uputili na sektor južno od Popova Polja, ali se nije mogao probiti. Poslije toga je Korpus naredio da ga predamo u sastav II dalmatinske brigade, što ćemo ovih dana i učiniti.

Orjenski bataljon, za koji nam je naredio taj štab da ga uzmemo pod svoju komandu nije još stigao na lijevu obalu Neretve. Tražili smo ga od drugova iz Dalmacije. I za njega je naredio Korpus da ga uputimo štabu Primorske grupe koja se sada formira-³ da bi bio upotrebljen oko Boke. Čim stigne postupićemo po naređenju Štaba II korpusa.

(M. P.)

BR. 130

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 26. FEBRUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RAZBIJANJE ČETNIKA NA PROSTORU ŠNJEGOTINA — JOŠAVKA — BRANEŠCI¹

PRVE PROLET. BRIGADE
26 februara 1944.
Br. 666

ŠTABU I, II, IV, VI BATALJONA i
JAJACKOJ GRUPI,²

Štab I Prolet, divizije naredio je da sa jačom grupom naše brigade razbijemo četničku bazu na prostoru Šnjegotina — Jošavka — Dubrava — Branešci a potom — prema situa-

⁵⁵ Vidi dok. br. 58.

^a Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 47, 49.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 8/1—1, k. 713.

² Odnosi se na Treći bataljon i italijanski bataljon »Garibaldi«, koji su pod komandom zamjenika komandanta Brigade izvodili akcije na komunikacije u Vrbaskoj dolini, na dijelu Jajce — D. Vakuf. Opširnije o tome vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 21, dok. br. 120

ciji na terenu — proširiti ovu operaciju severno od komunikacije Prnjavor — Banja Luka, a zapadno prema Crnom Vrh³. Sa ove prostorije treba organizovati prikupljanje hrane i njeno transportovanje za snabdevanje jedinica Prve divizije koje se nalaze na pasivnom terenu, kao i za pribiranje rezervi u namirnicama.

Nemamo sigurnih podataka o jačini četničkih bandi na gore navedenom sektoru, ali znamo da te snage nisu velike, da su slabo organizovane i demoralisane i da nisu u sličnim našim akcijama primale borbe ni sa manjim snagama.

Jedinice XI divizije nalaze se jednim delom u Prnjavoru i severno prema Savi, drugim delom prema liniji Derventa — Teslić, a jednim delom ka Banjoj Luci, prema Čelincu.⁴ U projektu je da se izvrši smena jedinica, tako da bi XII Krajiška brigada sa sektora Kotor Varoš — Čelinac prešla na sektor Derventa — Teslić, a na njeno mesto došla bi XIV Krajiška brigada. Ako do ove smene ne dođe, XII Krajiška brigada svoj pokret bi izvršila pravcem Skatavica — Jošavka — Kori — Vučijak.

Za izvršenje gornjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O :

1. — II bataljon sutra 27 o.m. izvršiće pokret pravcem Skender Vakuf — Kotor Varoš i smestiti se na prostoriji Bilice — Zabrđe (severozapadno od K. Varoši).

2. — I bataljon u toku sutrašnjeg dana izvršiće pokret na prostoriju s. Hrvaćani — Savići, s tim da prethodno uputi izvestan broj ljudstva sa bataljonskim higijeničarem, koji će organizovati čišćenje kuća gde će se bataljon smestiti, jer tamo vlada epidemija pegavog tifusa. Po dolasku na novu prostoriju I bataljon će se interesovati o mogućnosti prelaza preko Uzlomca u pravcu Snjegotine pravcem Hrvaćani — Borovo Brdo — Matrakova Kosa — Novakov Kam. — D. Snjegotina

³ U izvještaju Štaba Prve proleterske divizije od 20. marta 1944 o tome stoji:

»Sektor centralne Bosne (Zupa).

Tri bataljona I brigade koja su bila na ovom sektoru uspela su da razjure četničke jedinice koje su se razbežale u manje grupe. U nizu manjih akcija pohvatano je nekoliko četnika i nižih starešina. U zajednici sa jedinicama XI divizije izvršeno je čišćenje desne obale Vrbasa od Save do Crnog Vrh⁴...« Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 9/1—4, k. 712-A u Arhivu Vojnoistoriskog instituta.

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 94 i 119 u ovoj knjizi i izvještaje Štaba Jedanaeste divizije od 4. i 18. marta 1944. godine (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 20'4 i 21/4. k. 866).

3. — 28 o.m. u 5 sati ujutru I, II i IV bataljon izvršiće pokret pravcima —

a) I bataljon pravcem Hrvaćani — Matrakova Kosa — Novakov Kam. — Marin Grob — D. Šnjegotina i izbiti na prostorijsku Jokića Brdo — Spasevići, sa zadatkom čišćenja četničkih bandi na tome pravcu. Sa prostorijske Jokića Brdo — Spasevići obezbeđivati se sa pravca Jošavke.

b) II bataljon kretaće se pravcem s. Bilice — Zabrđe — Skatavica i izbiti na prostorijsku sela Jošavke (zaseoci Brđani, Vukmanović, Ivankovići). Sa navedene prostorijske II bataljon vršiće obezbeđenje duž ceste ka Celincu i ka Crnom Vrh.

c) IV bataljon kretaće se pravcem s. Klupe — Mramor Brdo — Vinograd i dalje ka Karaču, i smestiti se na prostorijski Niveljak — Karač.

Svoju prateću četv IV bataljon će ostaviti u selu Klupe i njen će zadatak biti obezbeđenje magacina koji se nalaze u s. Klupe i sprovođenje karavana sa namirnicama od Klupa do Sipraga.

d) Deo Štaba Brigade koji će komandovati ovom grupom bataljona kretaće se sa I bataljonom.

e) Svi bataljoni na svojim pravcima kretaće se borbenim rasporedom, isturajući što dublje i jače patrolne prethodnice, jer je vrlo verovatno da će se nailaziti na četničke bande tim pravcima.

4. — Odmah po dolasku na nove prostorijske svi bataljoni će uputiti vezu Štabu Brigade koji će se nalaziti kod I bataljona u selu Spasevići.

5. — Tehnička četa izvršiće pokret sa svim svojim delovima sa dosadašnje prostorijske i smestiti se na prostorijski Skenđer Vakuf. III bataljon poslaće odmah jedan vod na mesto voda Tehničke čete u selo Bešpelj, na mesto prelaza preko Vrbasa.

6. — Intendantura brigade uputiće sve svoje članove komisije, kao i drugo potrebno ljudstvo kod I bataljona, koje će na novome sektoru imati zadatak prikupljanja i transporta hrane za jedinice koje su ostale ovamo.

7. — I i II bataljon odmah će prikupiti po 200 metaka za engleske strojnice i dostaviti ih ovome Štabu. Ovu municiju dostaviti pre no što se izvrši pokret na novi sektor.

8. — IV bataljon poslaće odmah 30 raketli jednobojnih (crvenih, belih i žutih). U koliko nema svih 30 u jednoj boji, treba poslati po 15 ili 10 od gornjih boja. Ove rakete nam trebaju hitno.

9. — I, II i IV [bataljon] i Tehnička četa poslaće po jednoga borca za prateću četv Štaba Divizije. Oni treba da budu

stariji borci, hrabri, odani, požrtvovani, a kod II, IV i Tehničke čete moraju biti partijci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar
D.⁵ Korać

Komandant — potpukovnik
B.ⁿ Božović

BR. 131

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 26. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O OSLOBOĐENJU VILUSA¹

26/11-44
Vilusi, 9^h
(M.P.)

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE — *Velimlje*

Jutros smo u 3 časa uzeli Viluse.² Branilo ga je po našem ubjeđenju 2—300 bandita. Pobjegli su ka Ilijinom Brdu — Klobuku. Uslijed nepogode teren nije očišćen te su bande razbijene i ima ih na terenu. Plijen 50 mina za t. bacač, nešto hrane — 10—12 zarobljenih. Mi imamo 1 teže ranjenog i 1 lakše. Viluse je napadao samo naš »3« [bataljon] u primjermom jurišu. Crnog, snage³ nijesu učestvovala i do sada s njima nemamo vezu.

Naši dijelovi su ovladali sa Ilijinim Brdom (1166), »2« je noćas otišao preko Skorče Gore za Lastvu a »1« smo sada uputili na sektor Dobri Dub. »4« je u Usputnici. Snaže su nam prilično razbacane zbog neučesća VI. brigade. I sada po ovome terenu puckaraju i nailaze banditi na naše zasjede te smo morali izvlačiti dijelove sa položaja (Klobuk) da držimo Viluse i da teren pročistimo.

⁵ Dušan
" Božo

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 43—9, k. 1144 I.

¹ Vidi dok. br. 173.

³ Odnosi se na Šestu crnogorsku NOU »brigadu (vidi dok. br. 111 u ovoj knjizi i tom III. knj. 7, dok. br. 84 i 86).

Težićemo odmah uspostaviti vezu sa Crnogorcima. Borba se je čula oko Grahova noćas — najjača vatra oko 3³⁰ jutros.

Ukoliko idemo dalje, vodite računa o poteškoćama veza i komandovanja. Snijeg pada, inače je vrlo velik, kretanje onemogućeno sem dobrim prtinama. Vojska nam je vrlo zamorena i mokra.

s. F — s. N

Do daljeg ovaj štab
će ostati na Vilusima.

Za štab Komandant
Danilo Komnenović

BR. 132

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 26. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBENOM TAKMIČENJU¹

XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
26. II. 1944 godine

ŠTABU • I. PROLETERSKE DIVIZIJE

Šaljemo Vam rezultate koje je postigla naša Brigada u toku borbenog takmičenja za vreme trajanja **VI. neprijateljske ofanzive**:

Ubijenih	448	neprijateljskih vojnika.
Ranjenih	358	„ „
Zarobljenih	18	„ „

Skoro svi gore navedeni gubici većinom pripadaju njemačkoj vojsci.

Ratni plijen:

pušaka	81
p. mitraljeza	3
šaraca	12
šmajsera	8

revolvera	9
pušaka sa dvogledom	3
tromblona	3
teških bacača	1
telefonskih centrala	1
telefonskih kalema	12 kim.
dvogleda	1
puščane municije	22.000 metaka
odijela veći broj	

Uništeno:

željezničke pruge	910 metara
gvozdениh mostova	1 dužina 65 metara
državnih mostova	9
građe za mostove	1
lokomotive	1 oklopna
vagona	3

Naši gubici:

poginulih	37 boraca
ranjenih	61 „
nestalih	67 „

Utrošeno municije:

municije	20.303 puščane i mitraljeske
mina za bacač	30 lakih i teških
ručnih bombi	7

Moral i disciplina jedinice:

Za vrijeme trajanja VI. neprijateljske ofanzive moral i disciplina bio *slab*. U toku ove ofanzive Brigada je preživljavala oštru krizu, jer se od skorog vremena nalazi na ovom terenu, gdje se uslovi života bitno razlikuju od onih koje smo prije imali. Sada je moral i disciplina znatno porasla i vidno se učvršćuje.

Politički i kulturno-prosvjetni rad u jedinici i narodu.

Konferencije u okviru čete	80
„ „ bataljona	8
Kulturnih priredaba	2 u okviru Brigade
	5 „ bataljona
Džepnih novina četnih	60
„ „ bataljonskih	3
Kurseva	1 nedovršen
Konferencija sa narodom	10

Sanitetske prilike u jedinici:

Oboljelih od pjegavog tifusa	24	od tih ni jedan nije umro
Oboljelih od raznih bolesti	20	od tih umrlo 4 druga

S obzirom [na] slab stručni kvalitet našeg sanitetskog osoblja brzina liječenja bila je *dosta slaba*. Higijenske prilike za vrijeme trajanja ofanzive dosta loše usljed loših stanbenih prilika, inače higijena primjerna.

Oprema jedinice:

Oprema boraca *slaba*, znatno se popravila dobijanjem cipela i dolaskom drugova prekomoraca.'-

Držanje jedinica:

Najveći uspjeh u svim ovim borbama pokazao je *I. bataljon*³ naše Brigade.

Držanje pojedinaca:

Za vrijeme VI. ofanzive najveće herojstvo pokazao je drug vodnik Mrkalj Milić potukavši sam pod vrlo teškim okolnostima oko 70 njemačkih vojnika iz teškog mitraljeza »Bredek«.

Prednji se rezultati dostavljaju u vezi udarničkog takmičenja koga je raspisao Štab I. Proleterskog korpusa, za vrijeme trajanja VI. neprijateljske ofanzive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Božo Spaček

Komandant
major

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE VOJVOĐANSKE BRIGADE ŠTABU
ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I BOR-
BAMA OD 1. DO 25. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

I VOJVOĐANSKE BRIGADE
27-11-1944 g.

ŠTABU XVI NOU. DIVIZIJE

Dostavlja se operativni izveštaj za vreme od 1-II do 25-11. 1944 godine.

1. II. 1944 do Brigada se nalazila na sektoru: Zovik Kalaj-

4. II. 1944 g. džije — Musi. Maoča — Prav. Rašljani. Toga dana I bataljon vratio se iz zasede sa ceste Brčko — Tuzla — Duge Njive. Za vreme držanja zasede na pomenutoj cesti neprijatelj nije naišao.

5. II. 1944 Prema naređenju štaba III Korpusa² izvršili smo pokret i smestili se: IV bataljon, štab brigade i brigadni sanitet u Vukosavcima; I, II i III bataljon u Tobut. I Bataljon je iste večeri otpratio 127 bolesnika i ranjenika iz naše Divizije za divizijsku bolnicu.

6. II. 1944 Premestili smo se na sektor Begutovo
i Selo — Mezgraja, odakle smo kontrolisali teren prema Teočaku i Ugljeviku.

7. II. 1944. Izvršili smo pokret na prostoriju: Brđani — G. Krčina — D. i G. Pilića. Sa ove prostorije brigada je preduzela kontrolu sektora prema Zvorniku i Jelici kao i ceste Zvornik — Tuzla.

8. II. 1944 Za ovo vreme bavljenja na pomenutoj
do prostoriji formirali smo V bataljon u našoj
11.11.1944 g. brigadi. Bataljon je formiran u glavnom od novih boraca.

12. II. 1944 Naša dva bataljona II i III otpratili su komoru sa hranom za **Sekoviće**. Ostala tri bataljona kao i drugi delovi brigade zadržali su se na istoj prostoriji.
13. II. 1944 Sa naša tri bataljona izvršili smo čišćenje Loknja i Musi. Šepka. U Sepku se nalazilo 50—60 naoružanih zelenokadrovaca a u Loknju oko 30 četnika. Takođe manje grupe četnika nalazile su se u Prav. Sepku i Rojčevićima. Bataljoni su krenuli prema priloženoj zapovesti.³ Akcija je otpočela tačno u određeno vreme ma da je te večeri kao i ujutru bila strahovita zima i mećava. Veći deo četnika prilikom nailaska naših jedinica kroz Lokanj pobjegao je. Bežali su bos i goli dok je jedan manji broj i to 12 četnika ubijeno. U Sepku je ubijeno 4 zelenokadrovca dok ih je 7 zarobljeno. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 lakše ranjenog. Zaplenili smo 11 pušaka i oko 30 par cipela.
- U ovoj akciji nije bilo nekih značajnih propusta a koje bi bilo vredno spomenuti.
14. II. 1944 Bataljoni su ostali na sektoru Bare — Pilića — Banjica sa zadatkom kontrole terena
do
18. II. 1944 prema Zvorniku i Jelici. Na dan 18 II o. g. vratili su se II i III bataljon iz Sekovića i dopratili su komoru. Prelaz preko Jelice bio je vrlo težak usled velikog snega i nameta. II bataljon smestio se u G. Krčine a III u Bare.
19. II. 1944 Brigada je ostala na istoj prostoriji i sa istim zadatkom kao i do tada.
20. II. 1944 Izvršili smo pokret i smestili se: I bataljon u D. Zabrđe, II u Zagone, III Ugljevik a IV bataljon u G. Čadavicu. V bataljon je pre 2 dana bio pošao za Brodac gde je i ostao. Zadatak bataljona je bio čišćenje terena od četničkih bandi u pravcu Brčkog.
21. II. 1944 Brigada je ostala na istim mestima gde i prethodnog dana.

22. II. 1944 Izvršili smo pokret i smestili se: I bataljon Babetino Brdo, II bataljon D. Dragaljevac, III Tutnjevac, IV Korenita, dok je V bataljon i dalje ostao u Brodci. Sa ove prostorijske nastavlili smo izviđanje u pravcu Brčkog i Čelića.
23. II. 1944 II Bataljon premestio se u Piperce a IV u Mrtvicu dok su ostali bataljoni ostali na istim mestima.
24. II. 1944 Sa brigadom smo izvršili čišćenje zelenokadrovskih uporišta Ratkovića i Čelića.⁴ Jčina neprijatelja, plan napada bataljona i drugi detalji vide se iz priložene zapovesti.
- Tok i ishod ove akcije bio je uglavnom sledeći:
- 1) Napad je otpočeo tačno u 5 časova ujutru. IV bataljon posle jednog časa borbe uspeo je da zauzme Ratkoviće gde je potukao 12—15 zelenokadrovaca dok ih je ranjeno oko 20. Za to vreme III i I bataljon su napadali Čelić. III Bataljon ušao je posle jednočasovne borbe u Čelić i to od pravca Koraja dok je I bataljon jednim delom takođe ušao u Čelić sa zapadne strane, međutim usled toga što je trpeo jaku vatru sa padina Oglavka morao je da se izvuče iz Čelića prilikom čega je i imao prilično gubitaka. Pri samom ulasku u Čelić poginuo je i politkomesar I bataljona drug Pendić Gligor. I bataljon zadržao se ispred mosta na obali potoka koji teče severno od Čelića dok se III bataljon i dalje nalazio u Čeliću.
- Zelenokadrovci su izbačeni iz Čelića ali su oni zauzeli povoljnije položaje na Oglavku odakle su otvorili vatru u selo. Za to vreme II bataljon koji se nalazio prema zapovesti na severnim padinama Oglavka između Vejzo-

* U dnevnom izveštaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 27. februara 1944. o tome se kaže:

»Kod s. Ratkovići (16 km. j. Brčkog) o&bijen je napadaj partizana. Poginulo 26 partizana. Vlastiti gubici: 8 ranjena. U borbama tzv. »zelenog kadra« kod Čelića (18 km. j. Brčkog) dosadašnji gubici »zelenog kadra«: 6 mrtvih (i zapovjednik), 4 ranjena, a neprijateljski: 63 poginula i 60 ranjeno. Delovi »zelenog kadra« iz Čelića povukli su se prema Brčkom«. (Vidi mikrofilm pod br. MNO-Zgb 4'215—217 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.)

vine i samog Celića nije sa svoje strane skoro ništa preduzeo da napadne zelenokadrovce na Oglavku i da na taj način olakša III bataljonu koji je bio u Celiću. Naprotiv, II bataljon bio se donekle udaljio bliže Ciganluku tako da nije mogao da prati razvoj situacije u Celiću.

II bataljon Majevičkog odreda trebalo je do 5 časova ujutru da izbije na Oglavak, međutim on nije došao uopšte na pomenuti položaj, što je i uslovalo nepotpuno izvršenje akcije i veće gubitke kod naših bataljona a naročito kod III i I bataljona.

Baš u takvoj situaciji pojavila se intervencija od pravca Brčkog u jačini od 100—150 neprijateljskih vojnika.⁵ Odmah smo u tom pravcu orijentisali III bataljon koji je sa jednom četom II bataljona uspeo da neprijatelja protera prema Brčkom. Istovremeno oko 100 četnika od pravca Mirosavaca napalo je jednu četu III bataljona koja je bila na kosi severoistočno od Celića iznad Jovanovića. Četnici su uspeali da pomenutu četu potisnu sa nižih položaja što je uslovalo da se je III bataljon morao povući iz Celića, prilikom čega je imao prilično gubitaka. U samom napadu poginuo je i komandant III bataljona Simić.⁶ U prvom momentu drug Simić je bio ranjen, jedan drug pošao je da ga iznese, međutim i on je bio ranjen. Odmah posle toga pokušali su još dvojica drugova da ga izvuku, međutim je jedan od ovih bio isto ranjen. Druga dvojica uzeli su Simića koji je u njihovim rukama još dva puta ranjen a zatim treći put smrtno.⁷ Neprijatelj je u Celiću imao preko 30 mrtvih i ranjenih.

2.) Po izvlačenju bataljona brigada je smeštena na prostoriju Babetino Brdo — Mrtvica — Koretaši — Koraj.

3.) U akciji na Celić i Ratkovićima mi smo imali 21 mrtvog i 26 ranjenih koji su upućeni za divizijsku bolnicu.

4.) Glavni nedostaci u ovoj akciji su:
a) neučestvovanje Majevičkog bataljona u **borbi**, b) potcenjivanje neprijatelja od strane bataljona, c) slabo sadejstvo našeg II bataljona i nedovoljna budnost i opreznost štabova **bataljona** posle zauzeća **Celića**.

Prilog: Zapovest za čišćenje Musi. Sepka i za napad na Čelić i Ratkoviće. Spiskove mrtvih i ranjenih dostavićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade

(M. P.)

Načelnik — major
Per. Grujić "

BR. 134

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 27. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PRIKUPLJANJE NA PROSTORIJI LJESKOVICA¹

ŠTAB
n. KNOU BRIGADE
27-11-1944 g.

ŠTABOVIMA I, III. i IV. BATALJONA

Zadatak koji je postavljen od naše divizije pred našu brigadu nije u potpunosti izvršen iz razloga što smo dobili kratko vrijeme za izvršenje istog.² Rok koji nam je postavljen da se zadržimo na ovoj prostoriji istekao je te radi prethodjećih novih zadataka i radi prikupljanja naše divizije na našu glavnu prostoriju,³ brigada će se prikupiti na prostoriji s. Ljeskovik, pa za izvršenje ovoga

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 18—1, k. 987.

² Vidi dok. br. 95, 98 i 99 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba Brigade od 4. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—5, k. 987).

³ Prvom polovinom marta 1944. Divizija se po naređenju Štaba Trećeg korpusa NOVJ sa sektora Rogatica — Sokolovići prebacila na

n a r e đ u j e m o :

1.) I. bataljon sjutra 28. o.mj. kreće sa prostorije Pribi Do na prostoriju Radoševići u 6 sati ujutro, pravcem koji je najpovoljniji za njega. Na prostoriji Radoševići će se smjestiti i zanoćiti, te se pripremiti za pokret koji će uslijediti 23. o.m. ujutro.

2.) IV. bataljon: kreće sjutra 28. o.mj. u 6 i 30 sati ujutro sa dosadašnje prostorije pravcem: Lasići — Karina — Ljeskovik gdje će se smjestiti za prenočište.

3.) III. bataljon: kreće sjutra 28. o.mj. u 7 sati ujutro sa dosadanje prostorije pravcem Postolje — Radoševići — Ljeskovik — Markovići, gdje se smješta za prenočište.

4.) Štab brigade i brigadna intendatura kreću sjutra 28. o.mj. u 8 sati ujutro pravcem Radoševići — Ljeskovik gdje će se smjestiti.

Opšte napomene:

1.) Sve gore navedene jedinice sa prostorija na kojima se nalaze prikupiće što više suhe rezervne hrane za put. Na toj prostoriji nastojati ukuhati što više kruha, tako da svaki borac ima kruha barem za dva dana, a ovaj kruh kao i ostala suha hrana treba borcima da se podijeli i da je oni sami nose.

2.) Svi štabovi bataljona pri kojima se nalaze komore narediće svojim intendantima da ta komora bude spremna do određenog vremena i da intendant bataljona vode računa o toj komori usput i za njihov smještaj na prostorijama na kojima ćemo zanoćavati.

3.) Pošto po svim izgledima nije na ovoj prostoriji prikupljeno ništa stoke, to se napominje svim gore navedenim jedinicama da prikupe što više krupne stoke kako na sadašnjoj prostoriji, tako i na prostorijama kojima se budemo kretali. Imati u vidu da naše bolnice kao i ostale jedinice koje su ostale na dosadanjoj prostoriji nemaju nikakvih mogućnosti za život. Nadalje nastojati da se za bolnice prikupi što više jabuka, šljiva i oraha i ove količine voća će se predati divizijskoj intendanturi radi podjele.

4.) Sve gore navedene jedinice izvijestiće ovaj štab brigade sa kojim i kakvim količinama hrane raspolažu kao i :> broju stoke.

5.) Pošto će put ponovno biti dugačak i naporan to treba nastojati da se konji ne pretovaraju, kako ne bi morali ostaviti tovari na putu.

7.) Kod štaba brigade nalaze se 4 ranjena i dva bolesna druga, od kojih se jedan ranjeni mora nositi na nosilima, to će štab III. bataljona narediti svojoj četi koja se nalazi u Postolju da iste drugove primi prije već što bataljon krene i da sn stara o njihovom daljnjem transportu. Za ova nosila štab bataljona će pronaći potrebne civile koji će nositi ranjenog druga.

8.) Štabovi bataljona sve sposobno ljudstvo na svome terenu mobilisaće u našu vojsku. Za gonjenje stoke i vođenje konja pronaći civile koji će ovu dužnost vršiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara⁴

(M. P.)

Komandant — major
Stanić⁵

BR. 135

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 27. FEBRUARA 1944. GODINE¹

IX. KR. NOU BRIGADE »SOLAJA«

br. 17/44

27. II. 1944.

Petnaestodnevni operacijski
izvještaj dostavlja se

ŠTABU X DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Ova brigada imala je u toku proteklih 15 dana sljedeće dodire sa neprijateljem:

15. II. 44 g. Bataljoni se nalaze na sljedećim mjestima:
I bataljon na prostori s. Ljuša — s. Ipota.
dok mu je 3. četa na desnoj obali Vrbasa u

¹ Vidi dok. br. 56. napomenu 6.

⁵ Dragutin

s. Bavar, **sa** zadatkom kontrole komunikacije D. Vakuf — Jajce, kao i zatvaranje pravca prema Janju. Naš II bataljon bio je smješten u s. Privraća — s. Jablan. Njegov zadatak je da kontroliše dolinu rijeke Semišnice, kao i pravaca preko s. Kutanja u pravcu D. Vakufa. III bataljon je smješten u s. Prusac sa zadatkom da kontroliše pravce od D. Vakufa preko s. Urija i s. Kopčić, kao i pravac prema Bugojnu i Poriču. IV bataljon je bio smješten u s. Košćani, kao rezerva. U toku ovoga dana nije bilo nikakvih dodira naših jedinica sa neprijateljem.

16. II. 44 g. Toga dana jedna desetina sa puškomitraljezom našeg Drugog bataljona sukobila se je u s. Kutanja sa neprijateljskom patrolom u jačini od 30 vojnika. Ista patrola je uspjela najuriti neprijatelja, nanijevši mu gubitke² od 1 mrtvog i 2 ranjena. Kod ostalih bataljona nije bilo nikakvih promjena.
17. 11.44 g. Rano ujutro oko 5 sati i 30 min. neprijatelj je, koristeći mećavu i slabu vidljivost, uhvatio u s. Kopčić, iznenadivši patrolu III bataljona, jednog zdravog borca, kao i jednog teže ranjenog. Treći borac iz ove patrole, iako teže ranjen, uspio je pobjeći. Isti je nakon 24 sata u bolnici umro.
13. II. 44 g. U toku ovoga dana neprijatelj je oko 10 sati, u jačini od 300 vojnika, napao položaje našeg II bataljona na liniji s. Urija — s. Kopčić. Borba je trajala oko četvrt sata.¹
Neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih, dok su naši gubici dva lakše i jedan teže ranjen. Na položajima ostalih bataljona nije bilo nikakvih promjena.
19. II. 44 g. U toku ova dva dana nije bilo nikakva dodira sa neprijateljem.
20. II. 44 g.
- 21.11.44 g. Neprijatelj je u jačini 250 vojnika napao na položaje našeg II bataljona, iznad s. Kopčić. Jedan vod 2. čete toga bataljona napravio je

neprijatelju zasjedu i izbacio istom iz stroja 11 vojnika. Naši dijelovi nisu imali gubitaka.

22.11.44 g. Naš IV bataljon krenuo je oko 20 časova 21. o. mj. iz s. Koščani pravcem: s. Prusac — s. Poriče — s. Vesela — s. Crniče — s. Gračanica, sa zadatkom da sprovede spremu za VII Kr. brigadu i da usput napadne na neprijateljske dijelove u gore pomenutim selima. Bataljon je stigao bez borbe u s. Gračanica do 5 sati ujutro, gdje je predanio. U 19 časova na večer povratio se je i krenuo preko istih sela natrag. U toku noći između 22. i 23. istog mjeseca naišao je za vrijeme pokreta na dvije zasjede. Prva zasjeda je bila postavljena na cesti niže s. Crniče, jačine do 30 vojnika sa 2 p. mitraljeza, koja se je povukla kad je osjetila naše snage. Druga zasjeda je bila postavljena ispod s. Vesela. Jačina neprijatelja je bila oko 100 vojnika sa 5—5 p.mitraljeza i šaraca, kao i jednim teškim mitraljezom.⁴ Jedna patrola iz prethodnice toga bataljona sudarila se je sa neprijateljskom patrolom, nakon čega se je razvila kraća borba u kojoj je neprijatelj imao 2 mrtva i 8 ranjenih. Neprijatelj se je povukao dolinom rječice, koja protiče kroz s. Vesela u pravcu Bugojna. Naš bataljon nije imao gubitaka. Zarobljena je jedna strojica i jedno komplet odijelo sa cipelama i šinjelom. Borba se je vodila od 23 časa do 1 čas i 30 min. 23. o. mj., nakon čega je bataljon nastavio dalji marš i stigao u s. Koščani 23. februara o. g. u 8 sati u jutro. Zajedno sa IV bataljonom stiglo je 120 boraca jednoga bataljona Glamočkog odreda,⁵ koje je uputio taj

⁴ Vidi o tome dok. br. 170.

⁵ U naređenju Štaba Petog korpusa NOVJ od 31. januara 1944. se kaže:

»Štabu Glamočkog NOP odreda

Jedan bolji bataljon Vašeg odreda uputite odmah sa kapetanom drugom Matićem Draganom Štabu X. divizije. Ovaj bataljon ući će u sastav jedne brigade X. divizije... Jedan dio rukovodstva vojnog i političkog povратиće se nazad na raspoloženje Štabu Odreda.

Po izvršenju ovog zadatka komandant i politički komesar toga Odreda javiće se u ovaj Stab radi daljih zadataka«. (Dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10'1—4. k. 458.) O tome vidi i dok. br. 90 u ovoj knjizi.

Stab. Prilikom borbe u s. Vesela odvojilo se je 35 boraca iz toga bataljona koji su naknadno stigli.

U toku 23. februara o. g. na položajima ostalih bataljona nije bilo promjena.

24. II. 44 g. IV bataljon smo prebacili iz s. Koščani u s. Slatina, radi dolaska novog bataljona iz Glamočkog odreda, koji smo smjestili u s. Koščani. kod štaba brigade.

25. II. 44 g. U toku ova dva dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

26. II. 44 g. Naše patrole silaze noću u s. Kopčić kao i na cestu D.⁶ Vakuf — Bugojno. —

27. II. 44 g. U toku dana nije bilo nikakvih promjena, sem što je neprijatelj sa ceste iz s. Kopčić tukao artiljerijom položaje našeg II bataljona.

Gubici: a. *vlastiti*: jedan mrtav, dva zarobljena, od kojih jedan ranjen a drugi živ uhvaćen, te tri ranjena. Svi gore pomenuti drugovi, koji su izbačeni iz stroja, su borci.

b. *neprijateljski*: 12 mrtvih i 21 teže i lakše ranjen.

Plijen: Jedna strojica, jedno odijelo sa cipelama i šinjelom.

Izgubljeno: Dvije puške, koje je neprijatelj zarobio sa zarobljenim vojnicima dne 17. o.mj. u s. Kopčić

U toku vremena između 15. i 28. februara o.g. radilo se je intenzivno na svim poljima rada, prema predviđenim planovima. Naročito se osjeća vojnički rad po jedinicama, koji se izvodi prema planu, kojeg je izdao štab ove brigade.

Dne 23. o. mj. u muslimanskom domu⁷ u s. Prusac uz prisustvo dijelova II, III, IV. i V. bataljona kao i naroda iz s. Prusac, održana je proslava 26-godišnjice osnutka Crvene armije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar Načelnik — kapetan Komandant — major
Pero⁸ Šef.⁹ Talić M.¹⁰ Dakić

• i ⁷ U originalu dio teksta: »D. Vakuf — Bugojno« i riječ »domu« dopisani su mastilom. latinicom

⁸ Morača

⁹ Šefket

¹⁰ Makso

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 27. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU
DIVIZIJE O AKCIJAMA BRIGADE NA PROSTORU BILECA
— MOSKO¹**

ŠTAB

X. HERCEGOVAČKE BRIGADE

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. broj: 108

27. februara 1944. god.

u 21 sat

s. Vrpolje

(Ljubomir)

**ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Gdje bude.

1. — U toku 24 i 25 o. mj. prikupljali smo podatke o neprijateljskim snagama na liniji: Skrobotno — Mosko — Jasen — Kravica. Utvrđeno je da samo na Kravici ima švapskih snaga, dok uzduž drumu nalaze se četničke snage.

Na osnovu ovih podataka, a da bi u što većoj tajnosti izvršili napad na Necvijeće, donijeli smo odluku: a.) da naš »1« i »5« krenu iz svojih logora u 14 časova poslije podne pravcem: Ukšići — Trebijovi — Kovlo — Podglivlje — Gorica — Necvijeće tako da oko pola noći napadnu neprijatelja i Baćevića, udarajući ih sa leđa, odnosno pravca sa koga su se oni najmanje nadali napadu; b) »2« bataljon imao je da ovlada Jasenom a eventualno i Kravicom, dok je »3« morao da ovlada sa s. Mosko, štiteći pravac od Bileće sve dok se »1« i »5« ne izvuku i pređu na lijevu stranu komunikacije Trebinje — Bileća; sve komore sa bolnicom i intendanturom ostale su u selu Ukšići sa jednom četom »4« dok je druga četa bila u brigadnoj rezervi.

»1« i »5« bataljon, sa kojim je išao drug komandant brigade, nisu mogli da izvrše postavljeni zadatak, prvo zbog toga što je teren bio nevjerovatno težak za kretanje bataljona, a što je još više bilo otežano pomrčinom i kišom, drugo

što su u selu Podglivlju naišli na četničke bande koje su u selo bile stigle toga dana oko 21 čas. Bataljoni su u to selo stigli 26. o. mj. u 1 čas u noći. Neprijatelj je bio otkriven na taj način što je drug Mićo² ulazeći u prvu kuću gdje je trebalo naći vodiča, naišao na bradonje sa kojima se počeo da hrve. Dvojici bandita je uspjelo da pobjegnu tako da su oni alarmirali po kućama druge, te od 60 njih (ovo su Ljubinjci i Ivičani) uspjelo nam je uhvatiti i pomlatiti njih 19, dok su drugi i ne opalivši metka pobjegli glavom bez obzira. Zaplijenjeno je 19 pušaka, jedan pištolj i oko 500 metaka. Tom prilikom su mobilisana 4 druga iz sela Podglivlja. — Po svršenom (već je bilo 3 časa izjutra) bataljoni su krenuli dalje po zadatku, ali su često u pomrčini gubili vezu, tako da su morali odustati i povratiti se nazad, jer ne bi bili u mogućnosti da na vrijeme stignu u Necvijeće.

»2« bataljon na juriš je osvojio Jasen,³ razbivši četničke bande koje su se tu nalazile, a zaplijenili su dvije puške, 600 metaka, 10 ručnih bombi i dva vola koji su bili opljačkani od rodoljuba iz Ljubomira. Vršen je jak pritisak na Kravicu, ali su Švabe dale jak otpor tako da nije mogla biti likvidirana.

Na Mosku se nalazilo oko 90 bandita sa 6 puškomitraljeza i 1 teškom »bredom«, ali su brzim naletom našeg »3« također razjureni i protjerani u pravcu s. Dubočani. — Oko 10 časova izjutra 26. o. mj. neprijatelj je (četničke bande) pokušao da interveniše od Bileće. međutim i oni su bili od »3« odbačeni nazad u Bileću. — Na Mosku je zaplijenjeno nešto hrane — švapsko sledovanje.

26. omj. oko 13 časova brigada je bila raspoređena tako da se: »2« nalazio u selu Cibrijan sa zadatkom da ne dozvoli nikakav pokret cestom; »1« u selu Vrpolje; »3« u selu Pijavice; »4« u selu Zdrijelovići; »5« u selu Ukšići.

Ovog dana ponovo su se bande povratile do Moska, a pokušale su da idu i prema Jasenu gdje su dočekane od »2*« i odbačene.

27. o. mj. u 2 časa izjutra naš »2« napao je neprijatelja na Kravici i Glivi. Sa Kravice Švabe, koje su bile naoružane sa 4 šarca, jednim teškim i jednim lakim bacačem, dale su žestok otpor i nije ih bilo moguće savladati, dok se je uspjelo zauzeti Gliva, Grkavica i Zvekov Do, protjerujući neprijatelja u pravcu Trebinja.⁴

U isto ovo vrijeme naš »3« ponovo je napao bande na Mosku i razjurio ih. Ove bande zauzele su položaje na kosama poviše Necvijeća i Dubočana.

Oko 10 časova izjutra od Trebinja pojavila se neprijateljska automobilska kolona, koja je u dva navrata uzastopno pokušala da proдре prema Mosku. Oba puta uz gubitke odbaćeni su od snaga našeg »2«. Tek poslije borbe, oko 16 časova neprijatelj je uspio da ovlada sa Glivom. Snage našeg »2« na ovom položaju nisu bile dovoljno budne.

U 11 časova izjutra uvučen je i naš »1« u borbu, tako da je »3« vršio pritisak prema Skrobotnu, »2« držao položaje oko Jasena, a »1« dalje progonio bande i pred samu večę ovladao sa s. Gornje i Donje Vrbno.

Naš »5« pred samu večę privučen je na Mosko kao brigadna rezerva.

U svim ovim borbama imali smo jednog mrtvog i 3 lakše ranjena, dok je jedan teže ranjen.

2. — 24. i 25. o. mj. vršena je smjena bilećkog i trebinjskog garnizona tako da sada u Bileći nema Švaba, a iz Trebinja su otišle Švabe kao i 14-a domobranska pukovnija.⁵ Obaviješteni smo da su došle nove snage u Trebinje u jačini jednog bataljona, nekakvih SS trupa (stigli su sa 50 kamiona), sastavljenih uglavnom od prisilno mobilisanih Hrvata. Vjerovatno da oni imaju zadatak da popune i bilećki garnizon. — Na pruži: Trebinje — Hum — Mostar nalaze se slabije domobranske snage, kako smo izvješteni od bataljona »Rade Pravica« koji se sada nalazi na prostoriji Bobani. Također smo izvješteni od Sitničke čete baš danas da stanje na sektoru Ljubinja — Stolac, kao i Nevesinje — Gacko je nepromijenjeno, a isto tako da četničke bande ne vrše nikakve ispade iz Bileće u pravcu Granice i Plane.

Na osnovu ovih podataka i u vezi sa vašim naređenjem od 21. o. mj. naše dalje namjere bi bile da u toku 28. o. mj. očistimo Necvijeće, Dubočane, Orah i Panik sa dva bataljona, dok bi dva bataljona štitila pravac od Trebinja. U ovome bićemo naročito oprezni da ne bi bili iznenađeni od Trebinja. Također nam je namjera što duže onemogućavanje da neprijatelj prođe za Bileću i da mu se u tim pokušajima nanese što veći gubici. — Ukoliko bi postojali uslovi, 28 o. mj. uveće uputili bi naš »4« u s. Mostači sa zadatkom da ih mobilišu i izvrše prepad na Trebinje.

Poslije svega ovog napravili bi manji odmor u Ljubomiru a zatim se prebacili jednim dijelom prema s. Krstača, dok bi sa dva bataljona po još detaljnije prikupljenim podacima izvršili napad na željezničke stanice gdje bude najpogodnije. Bataljon »Rade Pravica« izvještava nas da je prelaz

na mostu pod s. Poljice (Popovo [Polje]) lako izvršiti. Za to vrijeme vjerujemo da će stići i vaše daljnje naređenje.

3.) 24. o.mj. uputili smo vam izvještaj iz sela Zdrije-
lovića, kao i traženu mašinku preko Šitničke čete. Molimo
vas da nas izvijestite jeste li primili taj izvještaj.

Pri našem pokretu 22. o. mj. uputili smo naša dva ku-
rira sa traženim »šarcem« kao i 4 ranjena druga na konjima.
Međutim kurira još nema pa ne znamo da li su stigli.

U divizijskoj bolnici, Dubočkama i u Pivi ima oko 30
naših drugova iz brigade koji su ranjeni ili bili bolesni (tačan
spisak nalazi se kod sanitetskog referenta divizije). Molimo
vas da nam uputite sve one drugove koji su već ozdravili.

Za ovo vrijeme mobilisali smo 15 boraca, dezertirala 2.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

Načelnik štaba

Komandant

BR. 137

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O RADU I AKCIJAMA
BRIGADE OD 14. DO 25. FEBRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

XI. KRAJIS. N.O. UDARNE
BRIGADE

Str. pov. br. 37/44 g.
27. II. 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja. —

ŠTABU IV. NOU DIVIZIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 14. II. do 25. II. 1944.
god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

14. II. 1944. — I bataljon vršio je mobilizaciju ljudstva u Li-
jevče Polju. II bataljon na odmaranju u s. Bal-
ta Jaruge i kontrola terena prema stanici

Kozarac i Prijedor. III bataljon vršio je vježbe sa borcima u napadanju neprijateljskih položaja i radio o nastavi gađanja. IV bataljon radio je sa borcima iz »Borbene obuke« iz V. potsetnika. Tehnička četa radila je teorijski »Borbe u šumama i naseljenim mjestima« prije podne, a poslije podne politički čas.

15. II. 1944. — I bataljon — 2 čete na odmaranju u s. Jazovac a 1 četa na položaju u s. Trebovljani. II bataljon vršio je mobilizaciju ljudstva u s. Kamičani. III bataljon imao je opis puškomitraljeza i o tome kako treba borci da se ponašaju za vrijeme uličnih borbi. IV bataljon radio je sa ljudstvom iz V. potsetnika »Ratna služba«. Tehnička četa radila je pješadijski egzercir i prestrojavanje desetine. Vod za vezu postavljao je tel. liniju.
16. II. 1944. — I bataljon sa dvije čete vršio je mobilizaciju ljudstva u Lijeve Polju dok je jedna bila na položaju u s. Trebovljani i uhvatila jednog legionarskog vodnika. II bataljon do podne bio je na odmaranju a poslije podne vršio je mobilizaciju mjesta Kozarac. III bataljon radio je sa novomobilisanim borcima u rukovanju oružjem. IV bataljon radio je sa borcima »Ratnu službu« iz V. potsetnika. Tehnička četa prije podne radila sa borcima borbenu obuku i o zasjedama, a poslije podne politički čas.
- 17.11.1944.— I bataljon — 1 četa bila je na položaju u s. Trebovljanima, dvije čete na odmaranju. II bataljon radio je sa borcima o stražarskoj službi i opis oružja. Kontrola terena prema Kozarcu stanici i Prijedoru. III bataljon radio je sa borcima nastavu gađanja. IV bataljon radio je sa borcima »Ratnu službu« iz V. potsetnika. Tehnička četa prije podne radila je sa borcima o disciplini i ponašanju vojnika. Poslije podne politički čas.
- 13.11.1944.— I bataljon na odmaranju u G. Podgradcima i kontrola terena prema Bos. Gradiški. II bataljon vodio je borbu u Kozarcu sa jednom neprijateljskom bojnom i 3 tenka. Neprijatelj je povraćen na polazni položaj, t.j. stanicu Kozarac uz

15 mrtvih i 20 ranjenih neprijateljskih vojnika. Bataljon je imao 6 lakše ranjenih vojnika. Plijena nije bilo uslijed prisustva tenkova. III bataljon na odmaranju. IV bataljon radio je sa borcima »Ratnu službu« iz V. potsetnika. Tehnička četa radila je sa vodnicima i desetarima teoretski, čitanje karata i politički čas. Minerski vod minirao je skretnice na stanici Piskavica i rezervoar za vodu.

19. II. 1944. — I bataljon izvršio je pokret iz s. G. Podgradci u s. Strigovo. II bataljon sa dvije čete bio na odmaranju u s. Piskavici dok je jedna četa vršila osiguranje puta za sprovođenje novomobilisanih. III bataljon vršio je opis naoružanja. IV bataljon¹ izvršio je pokret iz s. Marini u s. Vel. Zuljevica. Tehnička četa imala je opis naoružanja sa borcima.
20. II. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Strigovo. II bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na pruzi između Omarske i Piskavice gdje je neprijatelju nanoseno gubitaka 3 mrtva i 15 ranjenih. Bataljon je imao 3 lakše ranjena borca. III bataljon na odmaranju i vršio zakletvu nezakletih boraca. IV bataljon radio je sa borcima iz »Plana rada« o nastupnom maršu. Tehnička četa radila je sa borcima pješadijski egzercir prije podne a poslije podne politički čas.
21. II. 1944. — I bataljon na odmaranju u s. Strigovo i raspored novomobilisanih boraca. II bataljon na odmaranju u s. Piskavica. III bataljon bio je u zasjedi na pruzi između Dobrljina i Strižanskog mosta u zajednici sa IV bataljonom. Zasjeda nije uspjela, jer je bila otkrivena od strane neprijatelja. IV bataljon bio je u zasjedi na pruzi između Dobrljina i Bos. Novog u zajednici sa III bataljonom. Na zasjedu je naišla neprijateljska patrola s kojom je primljena borba. Neprijateljskoj patroli pritekale su u pomoć neprijateljske snage koje su se nalazile kod Strižanskog mosta. Nakon kratke borbe neprijatelj je dobio pojačanje koje je došlo vozom iz Bos. Novog i Dobrljina. Uslijed nadmoćnosti neprijatelja bataljon se je morao povući sa položaja. Borba je trajala 4 sata. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i

18 ranjenih vojnika,² među njima i 1 mrtav njemački major. IV bataljon imao je 4 mrtva, 3 teže i 5 lakše ranjenih boraca. Tehnička četa radila je sa borcima prije podne pješadijski egzercir, a poslije podne imala je politički čas.

22. II. 1944. — I bataljon radio je sa borcima jedinačnu obuku, prije podne, a poslije podne politički čas. II bataljon vršio je mobilizaciju u s. Radosavska, a naveče izvršeno je osiguranje prelaza preko pruge drugarica za san. fitetski] kurs. III. bataljon radio je sa borcima iz »Plana rada« jedinačna obuka, stav mirno i okretanje na mjestu. IV bataljon na odmaranju u s. V. Zuljevac. Tehnička četa prije podne imala je politički čas, a poslije podne izvršena je zakletva nezakletih boraca.
23. II. 1944. — I bataljon imao je sa borcima jedinačnu obuku prije podne, a poslije podne izvršena je zakletva nezakletih boraca. II bataljon u pokretu prema s. Božici. III bataljon — proslava 26-godišnjice Crvene armije. IV bataljon — proslava 26-godišnjice Crvene armije. Tehnička četa — proslava 26-godišnjice Crvene armije.
24. II. 1944. — I bataljon — proslava 26-godišnjice Crvene armije. II bataljon — proslava 26-godišnjice Crvene armije. III bataljon u zasjedi na pruzi između Dobrljina i Strižanskog mosta. Zasjeda nije uspjela uslijed toga što nije mina htjela opaliti uslijed neispravnosti. IV bataljon u zasjedi na pruzi između Strižanskog mosta i Dobrljina. Akcija nije uspjela iz istih razloga. Tehnička četa bila je na odmaranju.
25. II. 1944. — I bataljon radio je sa borcima jedinačnu obuku. II bataljon radio je sa borcima opis naoružanja i [ima] sastanak vodnika i desetara. III bataljon na odmaranju. IV bataljon bio je u zasjedi na pruzi između Bos. Novog i Dobrljina. Akcija nije uspjela, jer se mina nije mogla postaviti uslijed toga što je neprijatelj bio zaposjeo prugu. Tehnička četa imala je parenje odijela. Jedinica je u toku 11 dana imala sljedeće:

- 1) **Gubitke:** a) *vlastitih*: podoficira 1, boraca 3 — *poginulih*.
 b) *neprijat.*: podoficira 2, boraca 29 — *poginulih* of. 1, podoficira 1 — *zarobljenih*.
- 2) **Plijen:** 1 strojica, 1 pištolj, 4 kompletna odijela, šmajser.
- 3) **Naročito:** Nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik štaba	Komandant
Redžep Terzić	Ljub. Crnobrnja	si. odsutan

(M. P.)

BR. 138

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 27. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O ČIŠĆENJU ČETNIKA NA PROSTORU VUCIJAK — BUDINJE¹

27/11-1944 g. u 18 h
s. Jazina — Ravni Brijeg
(M. P.)

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE

Vaše pismo od danas u 14 h primili smo. U toku današ.[njeg dana] očistili smo s. Vučijak i ovladali sa s. Budinje da bi lakše ovladali položajima Kučma — Borova — Skorupan, koje neprijateljske bande namjeravaju upornije braniti. Naši bataljoni u 19 h večeras napadaju neprijatelja na navedenim položajima sa krajnjim ciljem ovladati sa Rudin Dolom i Orahovcem. U ovom zadatku namjeravamo u potpunosti onesposobiti mostove koji su već onesposobljeni za svaki saobraćaj sem pješačkog. U ovom slučaju, a naročito kada bataljon iz s. Dobri Dub možemo upotrebiti za akciju unaprijed, namjeravamo sutra ovladati sa s. Konjsko — Željeva pa i dalje ka

s. Rapti i Turmenti.- Ovaj Stab će u toku noći biti u s. Ravni Brijeg — Jazina kod kuće Todora Paranosa.

Crnogorske četničke bande, koje su pobjegle sa Vilusa, sinoć razbijene pobjegle su ka Trebinju i koje su, po pričanjima mještana, bile jake do 700. Mještani četnici sa Zubčanima drže položaje koje mi sada napadamo i mogu biti jake 200—300. Imaju prilično automatskog oružja i bacača. Moral bandi je slab. U samom Trebinju do sinoć, a koliko smo mogli doznati preko nesigurnih lica, nema mnogo Švaba. Zabranjen je svaki ulaz i izlaz iz grada. Večeras oko 16 h došla je jedna kolona cestom od Arslanagića Mosta do gvozdenog mosta u Lastvi i primijećeno je do 50 neprijateljskih vojnika u toj koloni. Vjerovatno namjeravaju braniti pomenuti most.

Danas se s vremena na vrijeme u pravcu Jasen — Mosko čula minobacačka vatra. Narod pronosi da je X brigada juče uzimala Kravicu, a da je Gašo **Cečur** sa manjim dijelovima upadao na Goricu kod Trebinja. Druge vijesti opet kruže da X brigada nije uspjela uzeti Kravicu.³ Obaviješteni smo da je danas jedna švapsko-četnička kolona nepoznate jačine otišla od Trebinja ka s. Mosko.⁴ Svi ovi podaci su iz nesigurnih izvora.

Dakle, zavisno od uspjeha noćas mi ćemo ovladati sa s. Zubci ili ponoviti napad na ove bande. U svakom slučaju ostaće jedan bataljon na prostoru Lastve.

Došao je intendant⁵ Divizije.

Prošle noći u Lastvi zaplijenjena je veća količina hrane a u toku noći uspjelo se evakuisati oko 70 kg. šećera, 10—15 kg. makarona, nešto pirinča, pasulja, konzervi itd. Veći dio hrane banda je zapalila, a ima još što ćemo noćas evakuisati, jer danas neprijatelj nije dozvoljavao sa Borova kretanje po Lastvi, ali se ni on nije mogao u istu spuštati od naše vatre sa k. 505.

Sada se baš razvila borba sa bombama na liniji Borova — Kučma.

Mi nijesmo imali do sada gubitaka osim jednog na Vilusima. Ukoliko neki član tog Štaba želi doći sutra, biće veza ovdje gdje je sada smješten ovaj Stab.

S. F. — S. N.

Pol. komesar
Doko Novosel

Načelnik Štaba
Franjo Tomaić

Komandant
Danilo Komnenović

² Vidi dok. br. 145.

³ Bliže o tome vidi dok. br. 136.

⁴ Vidi dok. br. 173.

⁵ Risto Gaćinović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE VOJVODANSKE BRIGADE
ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE
NA TREBAVI I MAJEVICI OD 8. DO 26. FEBRUARA 1944.
GODINE¹**

II. VOJVODANSKE BRIGADE
28 februara 1944 god.

Operativni izveštaj za mesec
februar 1944.

ŠTABU XVI. NOU DIVIZIJE

Akcija na Trebavu 8. II. 1944 god. Prema naređenju Štaba Divizije br. 11 od 6. II. 1944 god.² naša brigada dobila je zadatak, da sa prostorijske sela Gornje Džakule izvrši pokret pravcem: k. 507 — k. 529 — Studenac — Skipovac — Živkovići — Donja Paležnica, sa koje prostorijske brigada će napasti četničke položaje na Dugoj Njivi, krećući se u četiri kolone i to: jedna kolona od k. 308 — Mačkovo Brdo — Žutica; druga kolona od k. 396 na k. 485; treća kolona od Batve preko Gojkovića — Čašica Brdo — k. 421 i četvrta kolona od k. 439 na Debelo Brdo.

Raspored i zadatak bataljona naše brigade za izvršenje prednje postavljenog zadatka u cilju uništenja i razbijanja četničkih bandi na Trebavi bio je sledeći:

I. bataljon po dolasku na prostorijsku sela Donja Paležnica svojim brzim prodorom preko k. 396 — Batva — Čašica Brdo trebao se je postaviti na prostorijsku Spletenu Lipa (trig. 439) i sa iste preći u napad na četničke bande na Dugoj Njivi.

III. bataljon po dolasku na prostorijsku sela Paležnica izvršiće pokret preko Brda (k. 396) — Batva, sa koje prostorijske bataljon će preći u napad na četničke bande na Dugoj Njivi od Batve preko Gojkovića — Čašica Brdo — k. 421 — Duga Njiva.

II. bataljon po dolasku na prostorijsku sela Donja Paležnica preduzeće napad brzim prodorom, hvatajući sve istaknute pravce, kojima bi se četničke bande na Dugoj Njivi mogle izvući, — pravcem k. 396 — k. 485 — Duga Njiva.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—3, k. 951.

² Vidi dok. br. 29.

IV. bataljon sa prostorije Paležnica izvršio je napad u pravcu Duge Njive pravcem: Žutica — Duga Njiva.

U slučaju da se četnici izvuku prije postavljanja jedinica II. brigade na označenoj prostoriji, u pravcu Doboja, bataljoni naše brigade imaju zadatak da se orijentišu u pravcu njihovog bekstva, zaštićavajući se uvek s leđa i s bokova.

Situacija u toku pokreta i u samom napadu odvijala se na sledeći način:

I. bataljon kao prethodnica brigade u pokretu za izvršenje postavljenog zadatka naišao je u selu **SkiDovac** na četničku predstražu, koja je bataljonu dala prilično jak i žestok otpor, ali je i pored svega toga četnička predstraža za vrlo kratko vreme od strane našeg I. bataljona razbijena i razjurenjena, produžavajući pokret dalje ka određenom zadatku, nailazeći tu i tamo po gdegdje na manje četničke grupice, koje su davale neznatan otpor sve do dolaska u visinu sela Donje Paležnice. Ostali bataljoni brigade, III., II. i IV. kretali su se pozadi I. bataljona ne nailazeći nigde na otpor četnika, sem što je jedna grupa razbijenih i uplašenih četnika u jačini od 10-ak natrčala bočno na kolonu našeg II. bataljona. Tom prilikom II. bataljon ubio je jednog četničkog komandira i nekoliko iz iste grupe ranio.

Po dolasku u selo Donja Paležnica primljeno je naređenje od Štaba divizije, da su četnici blagovremeno saznali da nameravamo preduzeti ozbiljniju akciju prema istima, te su se isti blagovremeno izvukli u pravcu Kostajnice i Doboja, i zbog čega se akcija odnosno napad na Dugu Njivu obustavlja. Bataljonima izdato je naređenje da se smeste na određene prostorije prema ranije izdatom naređenju o smeštaju jedinica po završenoj akciji.³

I. bataljon u pokretu ka prostoriji na kojoj je trebao da se smesti, tj. u selo Brđani, čuo je borbu, koja se je vodila na Dugoj Njivi između jedinica naše V. brigade i nekih manjih grupica četnika, koji se nisu uspele u toku noći izvući u pravcu Doboja. Bataljon se je orijentisao odmah u pravcu odakle se je čula borba, međutim četničke bande, koje su bile od strane jedinica V. brigade razbijene i razjurenjene uspele su da se izvuku nekažnjene pre nego što je naš I. bataljon uspeo da im preseče odstupnicu.

Naši gubici u ovoj akciji su 3 lakše ranjena druga iz I. bataljona, dok je na četničkoj strani bilo 5 mrtvih i 4 zarobljena četnika, kao i nekoliko ranjenih.

³ Prema tom naređenju bataljoni su bili smešteni: Prvi i Treći u s. Civčije, Drugi i Četvrti sa Staibom Brigade i štapskim jedinicama u s. Sjenina (vidi dok. br. 15—6, k 966 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

Zaplenjeno je 1 engleski pikavac, 6 pušaka, 8 bombi, 3.500 pešadijske municije.

U ovoj akciji bataljoni naše brigade izveli su pokret organizovano i vrlo brzo što se u potpunosti ogledalo u pokretu naročito našeg I. bataljona, koji je nekoliko kilometara pod stalnom borbom potiskivao četničke grupice ispred sebe, ne zadržavajući se uopšte ni jednog trenutka uzalud, težeći da se što pre do označenog vremena postavi na određenu liniju i na taj način onemogućujući četničkim grupama povlačenje u najverovatnijem pravcu, tj. u pravcu Doboja.

Rukovodstva, osobito niža, osećala su se u pokretu kao i u borbi u potpunosti.

Akcija na Brijesnicu i Karanovac. 10/11. II. 1944 god. Prema naređenju Štaba divizije br. 12 od 10. II. 1944 god.⁴ II. brigada dobila je zadatak, da sa svoja tri bataljona likvidira zelenokadrovsko uporište Brijesnicu, a sa jednim bataljonom potpomognutim sa bataljonom III. brigade pristupi ispitivanju Karanovca i po mogućstvu njegove likvidacije.

Raspored bataljona za izvršenje ovoga zadatka bio je sledeći:⁵

IV. bataljon kao i III. bataljon dobili su zadatak da pokretom obuhvate Brijesnicu sa zapada i severozapada, napadajući na istu, isturajući potrebna obezbeđenja prema Doboju, a I. bataljon dobio je zadatak da napada pravcem Krš — Hadžići — Donja Brijesnica, prodirući prema Gornjoj Brijesnici sa istoka.

II. bataljon potpomognut bataljonom III. brigade dobio je zadatak ispitivanja Karanovca i po mogućstvu njegovog likvidiranja.

Tok akcije bio je sledeći:

Bataljoni u pokretu ka uporištu Brijesnici posle manjeg lutanja zbog nemanja vodiča, podišli su uporištu, međutim su zelenokadrovci, blagovremeno osetivši pokrete naših jedinica, uspeli da se izvuku iz sela Brijesnice u pravcu Doboja, pre potpunog opkoljavanja sela od strane naših jedinica. Bataljoni su ušli u selo bez ikakvog otpora zarobivši u samom selu oko 6 zelenokadrovaca.

Zarobljeno je oko 15 zelenokadrovačkih pušaka, nekoliko bombi i manji broj municije.

II. bataljon po izvršenom pokretu preko Brđana — Helj-dovišta — Kamenik — Golaći — Lendići, pristupio je ispitiva-

⁴ Vidi dok. br. 43.

⁵ Vidi o tome zapovijest Štaba Brigade od 10. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 12—3, k. 966).

nju Karanovca i ustanovio mogućnost da se isto uporište napadne. Napad je otpočeo u 11.30⁶ časova. Zelezničku stanicu branilo je 150 neprijateljskih vojnika, dobro naoružanih, i 40 četnika, pojačanih sa oklopnim vozom sa bacačem i protikolskim topom.⁷ Iako [je] teren, kojim je trebalo podići ka neprijateljskim dobro utvrđenim bunkerima, bio potpuno ravan, brisan, pokriven snegom i potpuno osvetljen usled mesečine, borci II. bataljona izvršili su silovit nalet na neprijatelja, isteravši neprijatelja iz prvih kuća oko same stanice, ubivši tom prilikom 1 nemačkog vojnika, zarobivši mu pušku i svu premu, dok je veći broj ranjeno. Neprijatelj se uporno i žilavo branio iz dobro utvrđenih i betoniranih bunkera te tako bataljonu ni posle tročasovne uporne borbe nije uspelo neprijateljsko uporište Karanovac likvidirati, i po naređenju zamenika komandanta Brigade povučen je.

Naši gubici 3 ranjena druga, dok broj gubitaka kod neprijatelja nije se mogao tačno ustanoviti.

Zaplenjeno je 2 puške i 6 puškomitraljeskih okvira punih municije.

Prilikom napada II. bataljona na Karanovac došla je do izražaja upornost boraca II. bataljona, koji su u toku tročasovne borbe, iako mokri, gazeći po izlivima Spreče, uporno napadali tehnički mnogo nadmoćnijeg neprijatelja, koji se je branio iz dobro utvrđenih i sigurnih bunkera, potpomognut još i oklopnim vozom.

Ovom prilikom borci II. bataljona u zajednici sa mineralnim odeljenjem izvršili su uspešno rušenje železničke pruge i mosta na Spreči, po povlačenju bataljona preko iste.

Akcija na Čelić 25. II. 1944 god. Prema naređenju Štaba divizije br. 41 od 22. II. 1944 god.⁸ naša brigada dobila je zadatak da u toku 25 o. m. u zajednici sa jedinicama V. brigade pristupi likvidaciji zelenokadrovačkih bandi u Čeliću.⁹

Raspored snaga naše brigade za izvršenje ovoga zadatka bio je sledeći:¹⁰

⁶ U izvještaju Štaba Brigade od 1t. februara 1944. o tome se kaže: »II bataljon naše brigade koji je dobio zadatak da u zajednici sa bataljonom III brigade napadne i po mogućnosti likvidira željezničku stanicu Karanovac, izvršio je pokret iz sela Brdana u 16 časova, stigavši na polazne položaje za napad u 22.30 časova.

Napad na stanicu otpočeo je u 0.15 časova ...« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 17—6, k. 966).

⁷ Vidi dok. br. 164.

⁸ Vidi dok. br. 113.

⁹ Vidi dok. br. 142.

¹⁰ Za napad na Čelić i za čišćenje zelenog kadra na Majevici Štab Brigade izdao je naređenje 23. i 24. januara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 18—3 i 19—3, k. 966).

II. bataljon sa prostorije sela Humci imao je zadatak da izvrši pokret pravcem Oštro Brdo — Brusnica, odakle je produžio pokret Brusničkim potokom¹¹ do ceste Čelić — Lopare, dalje preko Jelašće na k. 368 — 371 — Mirosavci, hvatajući pri ovom svom pokretu prostor do samog puta u cilju hvatanja nekih četničkih grupica u i oko Mirosavaca, a ujedno postavljajući se na cesti Čelić — Koraj isti bataljon trebao je da onemogući bekstvo zelenokadrovačkih bandi iz Čelića u pravca Koraja.

IV. bataljon dobio je zadatak da sa prostorije sela Humci izvrši pokret pravcem Oštro Brdo — s. Brusnica — Prebijena Klada, spuštajući se na drum Brčko — Čelić — drumom ka Čeliću, napadajući na isti sa istočne strane, hvatajući svojim desnim krilom prostoriju do drumu Čelić — Brčko.

III. bataljon dobio je zadatak da sa prostorije sela Miladići izvrši pokret pravcem Oštro Brdo — Brusnica — Prebijena Klada do k. 409, sa koje prostorije će izvršiti napad na Čelić sa južne strane, upućujući jednu četu Čeličkim potokom¹² sa zadatkom napada sa jugoistočne strane.

Pokret za izvršenje zadatka odvijao se tačno prema predviđenom planu i sve jedinice naše brigade, koje su određene bile za napad, postavile su se tačno u 18 časova na polazne položaje za napad, međutim jedinice V. brigade izvršile su napad na Čelić pre određenog vremena kako je to bilo predviđeno zapovešću Štaba divizije i likvidirale zelenokadrovačko uporište na tom sektoru.

Po ulasku naših jedinica u Čelić, naš III. bataljon izvršio je smenu jedinica V. brigade . . .

* * *

Naša brigada u toku meseca februara nije imala nekih težih i žešćih borbi sa ozbiljnijim neprijateljem, u kojima bi mogli posmotriti brigadu, kao i njen razvoj u pogledu borbenosti. Borbe, koje je vodila naša brigada su uglavnom borbe sa grupicama četnika i zelenokadrovaca, izuzev borbe našeg II. bataljona na Karanovcu, gde se je borbenost i energija udara ogledala u pozitivnom smislu.

Ako se ipak posmotri brigada kroz pokrete, može se zaključiti da je u tom pogledu postignut uspeh.

Red i disciplina, brzina izvršavanja marša, održavanje veze kao i prenošenja naređenja u toku marša u zadnjim pokretima podigli su se na viši nivo.

¹¹ Na karti 1 :100.000 Brusnička rijeka.

¹² Na karti 1 :100.000 Čelička rijeka.

Rukovodstva naših jedinica aktivizirala su se, a što se ogleda u pojačanoj brizi rukovodstva o borcima.

Nedostaci brigade ogledaju se u još nedovoljnoj vojničkoj odgovornosti dozvoljavajući da se bataljoni ponekad kreću bez dovoljnog obezbeđenja ili bez dovoljne opreznosti. Niži rukovodioci nisu još dovoljno osamostaljeni, pa tako manje jedinice, desetine i vodovi, nisu sposobni da bez kontrole viših rukovodilaca u potpunosti izvrše postavljeni im zadatak. Putem vojničkog praktičnog rada i kurseva desetara nastoji se da se ti nedostaci otklone.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara
Mil.¹⁵ Antonijević

Načelnik
kapetan
Rebula¹⁴

Zam. komandanta
kapetan
S.¹⁵ Sogić

BR. 140

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA TREĆE VOJVODANSKE BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1944. ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O ZBORU U BUKVIKU I O FORMIRANJU KOMANDE MJESTA¹

ŠTAB

III VOJVODANSKE BRIGADE
28.februara 1944

ŠTABU XVI NOVU DIVIZIJE

Šaljemo vam pojedinosti o velikom zboru u Bukviku, na kome je formirana komanda mjesta. Na zboru je učestvovalo oko 250 do 300 seljaka sa narodnooslobodilačkim odborima i odgovornim drugovima iz sela Rahić, Maoča, Bukvik, Bijela, Skakava, Dubrave, Brka i drugih. Zbor je otvorio drug Pajić Jovan zv. Brka. sekretar Op. K.² Bukvika, koji je predložio za

¹ Milivoje

¹⁴ Eduard

¹⁵ Sava

predsjedništvo zbora drugove: Marka Vujičića, Salka Dizdarevića i Vilica Husejina. Prisutni su jednoglasno usvojili taj predlog. Predsjedništvo daje riječ političkom komesaru III vojvođanske brigade, koji je pozdravio prisutne i u detalje im objasnio vojno-političku situaciju u svijetu i kod nas. Naročito je istaknuto napredovanje Crvene armije, saveznička bombardovanja na zapadu, razmah narodnooslobodilačkih pokreta porobljenih zemalja, čime je vanjska vojno-politička situacija okarakterisana kao najpovoljnija za naše narode. Govoreći o unutrašnjoj situaciji drug komesar Brigade je naročito podvukao izdajničku ulogu četnika, ustaša i zelenokadrovaca, raskrinkao u potpunosti kralja i izbjegličku vladu, iznio u detalje rad i odluke AVNOJ-a i Nacionalnog komiteta. Naročito se zadržao na odluci AVNOJ-a o izgradnji demokratske, federativne, slobodne Jugoslavije, što je zbor oduševljeno i sa zadovoljstvom prihvatio i pozdravio. Kao dokaz njihovog slaganja sa odlukama i priznavanja istih su rezolucije sa njihovim potpisima, upućene drugu Titu i Nacionalnom komitetu. Pored ostalog drug komesar je podvukao veliku pomoć koju saveznici pružaju našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci, pri čemu su pominjani avioni, tenkovi, naše fabrike i bolnice u Italiji, odnosno kod saveznika itd. . . . To je još više podiglo moral i zadovoljstvo kod prisutnih. Objasnivši sve što je bilo potrebno, drug komesar je završio svoj govor poklicima drugu Titu, Nacionalnom komitetu, našim saveznicima itd. . . .

Poslije ovoga govorio je drug Pajić Jovan u ime Srba, koji je naročito podvukao njihovu privrženost našoj borbi.

Zatim je ispred muslimana govorio drug Hadžiefendić Fadil, koji je podvukao rad i nastojanje muslimana, a ujedno okarakterisao zeleni kadar kao izrode muslimanskog elementa i kao najveće narodne izdajnike.

Riječ je uzimalo i nekoliko viđenijih ljudi, muslimana, Srba i Hrvata od prisutnih.

Pri kraju drug komesar brigade ponovo je uzeo riječ i podvukao važnost i potrebu komandi mjesta, a ujedno i predložio istu. Za komandanta je predložen drug Jovan Pajić, za zamjenika drug Hadžiefendić Fadil, za pomoćnika drug Gojan Pajić a za drugog pomoćnika drug Pavo Zarić, koji vrše dužnost obavještajca, što nije iznošeno na zboru. Zbor je jednoglasno prihvatio prijedlog i čestitao novoj komandi mjesta, čiji su članovi, sad kao takovi, progovorili nekoliko riječi, upozorivši narod na potrebe pomaganja novoj komandi.

Napominjemo da su svi članovi komande odgovorni drugovi, koji će po našem mišljenju moći odgovoriti dužnosti, ali obzirom na to da je drug Jovan Pajić, novi komandant, vršio

i do sada mnogo dužnosti, to će biti potrebno postaviti u vezu sa O. K.^f novog sekretara Op. K. za Bukvik. Istovremeno napominjemo da je bilo nužno postaviti druga Jovana Pajića za komandanta mjesta, pošto nije bilo zgodnije osobe za tu dužnost.

Napominjemo isto tako da će biti potrebno tražiti od Posavskog odreda izvjestan broj naoružanih ljudi za stražu kod komande, što je nova komanda i postavila pred nas na sastanku sa istom poslije zбора. Na tom sastanku prisustvovali su i drugovi Buda⁴ i Bil,⁵ koji su baš tada stigli. Novoj komandi jo u detalje objašnjena dužnost, kako komande kao cjeline, tako i članova pojedinačno.

Mi ćemo o ovome obavijestiti Komandu područja za Trebavu i Posavinu, Komandu mjesta Srebrnik i Komandu mjesta Mačkovac. Istovremeno ćemo javiti sekretaru O.K., specijalno radi postavljanja novog sekretara Op. K. za Bukvik.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

"Šaljemo vam rezolucije
sa potpisima

Za Štab
politički komesar
S.⁷ Omerović

(M.P.

³ Vjevoravno se odnosi na Otcružni komitet KPJ za Tuzlu.

⁴ Mutimir Popović Buda. zamjenik političkog komesara ove brigade.

⁵ Stjepan Debeljak, rukovodilac politodjela ove brigade.

⁸ U originalu dopisano mastilom. latinicom.

⁷ Sulejman

NAREĐENJE ŠTABA PETE KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU KALENDEROVACA, POJEZNE I LIŠNJA¹

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
Br. Str. pov. 29
28 febr. 44.
20 časova

ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA

P o l o ž a j

Po dolasku XII KNOU brigade² bataljoni će uzeti sljedeći raspored:³

I bataljon: Glogovac — Palačkovci — Kalenderovci. Treba na tome sektoru praviti akcije na četnike, razbijati ih i uništavati.

III bataljon: Stanari — Stanovi — Bukovica — Veliki Prnjavor — Pojezna, sa zadatkom razbijanja i uništavanja četnika na tome sektoru.

IV bataljon: Čečava. Isturati jače patrole prema Tesliću.

II bataljon: Cer — Galjipovci — Lišnja. Na Ceru da ima redovno jedna četa.⁴

Štab brigade: P r n j a v o r .

Preko obavještajnih centara ispitati IV [bataljon]: Teslić, Doboj, Zepče. III bataljon: Jelah, Doboj, [Bos.] Brod. I bataljon: Brod, Sarajevo. Ove podatke najhitnije dostaviti.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6/1, k. 870.

* Prvog marta 1944. Brigada je izvršila pokret pravcem: Kik — Opsječko — Jošavka — Kokori — Civčije — Moravica, gdje je vodila borbu sa njemačkim snagama koje su bile izašle iz Celinca (vidi dok. reg. br. 21/4, k. 866 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

* Detaljnije o dejstvu »bataljona u toku narednih dana vidi izvještaj Štaba Brigade od 14. marta 1944. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 47/2, k. 870.)

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu ovog bataljona vidi njegov izvještaj od 29. februara 1944. Dokument se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 9—10. k. 870.

Bataljoni treba da preko obavještajne službe pronalaze gdje se četnici zadržavaju i praviti akcije na njih.

Svaku promjenu na sektoru odmah izvijestiti štab Brigade.

Ukoliko se u kojem bataljonu nalazi drug Duro Vidović, uputiti ga u štab Brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara

(M. P.)

Komandant — major

Ranko⁵

BR. 142

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE VOJVOĐANSKE BRIGADE ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA BRIGADE U FEBRUARU 1944. GODINE¹

ŠTAB

V. VOJVOĐANSKE BRIGADE

28. februara 1944. god.

Položaj

Dostavlja operacijski
izveštaj za mesec fe-
bruar.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Položaj

Prema naredenju toga štaba br. si. od 26. II. 1944. god., dostavlja se operacijski izveštaj za mesec februar t. g. U toku toga perioda ova brigada izvršila je sledeće akcije i pokrete:

1. II. 1944. god. po izvršenoj akciji na četničke bande u Posavini,² brigada se smestila na prostori D. Mionica — Avramovina, gde [su] se jedinice sređivale i odmarale posle izvršene akcije.

⁵ Sipka

Od strane štaba divizije stavljeno nam je u zadatak da izvršimo napad na neprijateljske snage koje su se nalazile u Pravoslav. Srnicama. Ovaj napad trebali smo izvršiti zajedno sa II i III brigadom.

Bataljoni su izvršili blagovremeno pokret i stigli na određeno vreme na polazne položaje za napad ali se ustanovilo da je neprijatelj otišao iz Pravoslav. Srnice, te su se jedinice vratile na svoju staru prostoriju i to: I bataljon u zaseok Alibašići, II bataljon u G. Lukavac, III bataljon u D. Lukavac (zaseok Mahmut mala). Štab Brigade nalazio se u D. Mionici (zaseok Tufekčije mala).

2. II. 1944. god. povratak bataljona iz neizvršene akcije na Pravoslav. Srnice. Smeštaj jedinica je naveden pod 1. II. t.g.

3. II. 1944. god. jedinice ove Brigade nalazile su se na navedenoj prostoriji, sređivanje i odmor ljudstva. Bataljoni su davali potrebna obezbeđenja i to: I bataljon u pravcu Brčkog na cesti [G.] Zabar — Gradačac. II bataljon u pravcu G. Zelinja i III bataljon u pravcu Srnice.

4. II. 1944. god. od strane štaba divizije dobijen je zadatak da se izvrši upad u Bos. Šamac i razoruža tamošnja legija. Pokret je izvršen padom mraka tako da su naše jedinice stigle oko 2 časa ujutru u Bos. Šamac.³

Upad u Bos. Šamac izvršili su I i II bataljon i jedna četa III bataljona.

5. II. 1944. god. u 2 časa ujutru I i II bataljon bez otpora, sem nekoliko metaka ispaljenih u vazduh od strane legionara, ušli su u Bos. Šamac i isti blokirali.

Pristupljeno je pretresu i razoružavanju legije. Tom prilikom zaplenjeno je dva puško-mitraljeza, dva pikavca i 15 pušaka kao i razne druge spreme.⁴ U sreskom sudu zaplenjeno je 234.270 kuna za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske. Prilikom ove akcije jedan drug je sam sebe nehotice ubio. U 13 časova jedinice su napustile Bos. Šamac i smestile se na prostoriju: I bataljon D. Mionica u zaseok Alibašići, II bataljon u D. Mionicu u zaseok Mahmut mala, a III bataljon zadržao se u Gradačcu sa dve čete, dok su druge dve čete sa intendanturom i brigadnim sanitetom bile smeštene u Spionici, te im je naređeno da se prebace u selo Vučkovac gde će doći i one druge dve čete.

6. II. 1944. god., pošto zadatak u pogledu razoružavanja legije u Bos. Šamcu nije u potpunosti izvršen krivicom Štaba

³ Vidi dok. br. 160.

⁴ Pored vojne spreme, tada su zaplijenjene veće količine odjeće, hrane i raznog materijala za potrebe vojske. Detaljnije o tome vidi »Spisak plena iz akcije na Šamac« (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2—3, k. 1244).

Brigade, to je II. bataljon ponovo krenuo za Bos. Šamac i razoružao tamošnju legiju. Po izvršenom zadatku bataljon se vratio na sektor G. Lukavac radi pripreme izvršenja akcije na četnike i zelenokadrovce na Trebavi.

I i III bataljon krenuli su i smestili se na prostoriji Skugrić.

7. II. 1944. god. jedinice ove Brigade nalazile su se na prostoriji Skugrić — G. Lukavac. Pristupljeno je prikupljanju podataka i oružja na ovom sektoru. I bataljon je u Skugriću pronašao 6 pušaka, a III bataljon u zaseoku Zivkovo Polje 12 pušaka.

Patrola I bataljona greškom je upućena za izviđanje u pravcu sela Tolisa, te je time četnicima otkrila naše prisustvo na tome sektoru.

8. II. 1944. god. ova brigada krenula je u tri pravca sa zadatkom pretresa sela radi hvatanja četnika i prikupljanja oružja i izbijanja na njihove položaje koji su se nalazili na Dugoj Njivi.

Usled našeg zadržavanja na prostoriji Skugrić — G. Lukavac, osetili su naše prisustvo, te su se sa svojim glavnim snagama blagovremeno izvukli u pravcu Doboja.

Na Dugoj Njivi nije bilo nikakvog otpora, već kad se I bataljon počeo spuštati prema Srpskoj Zelinji na Dugu Njivu izbio je 60—80 četnika, koji su počeli pripucavati na naše jedinice. Bataljon se povratio natrag, ali su se četnici, osetivši da mogu biti opkoljeni, izvukli u pravcu reke Bosne. Prilikom ovog pripucavanja jedan drug je lakše ranjen.

U samom toku ove akcije uhvaćeno je 7 četnika sa oružjem, od kojih su dvojica kao zlikovci streljani, dok su ostali pušteni svojim kućama; odmah posle toga jedinice ove brigade izvršile su pokret i smestile se u selu Srpska Zelinja.

9. II. 1944. god. jedinice ove brigade nalazile su se na prostoriji sela Srpska Zelinja radi odmora i pripreme za izvršenje napada na zelenokadrovsko uporište Sokol.

10. II. 1944. god. u 10 časova izvršen je pokret ove brigade u pravcu Sokola sa opštim pravcem kretanja Škola — Klanac — Studenac — Rosići — kota 430 — Cetovlja. Sve jedinice trebale su biti na ovoj prostoriji najkasnije do 16 časova. Sve jedinice ove brigade prispale su na određenu prostoriju blagovremeno ali usled neblagovremeno dostavljene zapovesti od strane kurira štaba brigade, bilo je zakašnjenja u pokretu, tako da je akcija na Sokol izvedena sa zakašnjenjem. Sam ulaz u Sokol bio je bez ikakvog otpora jer su se zelenokadrovci izvukli za Gračanicu i Doboj.

Pošto je u Sokolu vladao pegavi tifus, to su jedinice odmah krenule dalje i smestile se na prostoriju Vranovići, gde su prenoćile.

11. II. 1944. god. u vezi ranije izdatog naređenja brigada je izvršila pokret sa napred navedene prostorije i smestila se na sektor Cekanići — Orahovica. Raspored bataljona je sledeći: I bataljon smešten je na prostoriji Cekanići sa zadatkom obezbeđenja u pravcu Sokola, II bataljon u G. Orahovici — zaseok Avdići i Huskići sa zadatkom obezbeđenja u pravcu Gračanice i III bataljon u G. Orahovici sa zadatkom obezbeđenja u pravcu Gračanice i ceste Doboj — Tuzla.

12. II. 1944. god. jedinice se odmarale i sređivale posle izvršenog marša. Pristupljeno je ispitivanju neprijateljskog uporišta u Gračanici kao i prikupljanju oružja na ovome sektoru od legije.

13. II. 1944. god. sređivanje jedinica i prikupljanje oružja od legije. Nikakvih pokušaja izviđanja od strane neprijatelja nije bilo.

14. II. 1944. god. sređivanje jedinica i prikupljanje oružja od legije. Prikupljanje podataka o neprijatelju i ustanovljeno da se u Gračanici nalazi jedna domobranska satnija u jačini 150 vojnika,⁵ naoružana sa 6 puškomitraljeza i 8 pikavaca.

15. II. 1944. god. sređivanje jedinica, prikupljanje i provera podataka o neprijatelju u Gračanici kao i završetak akcije prikupljanja oružja na ovom sektoru. Jedinice ove brigade prikupile su sa sektora Cekanići — Orahovica 44 puške.

16. II. 1944. god. izdavanje operacijske zapovesti⁶ i pripremanje jedinica za napad na neprijateljsko uporište u Gračanici. Tačno u 16 časova izvršen je pokret u pravcu Gračanice, tako da su jedinice stigle na polazne položaje za napad tačno u 21 čas, kad je i počeo napad.

I bataljon vršio je napad sa severne i severoistočne strane grada, II bataljon sa istočne strane a III bataljon sa južne i jugoistočne strane grada, dok je bataljon⁷ II Vojvod. brigade vršio obezbeđenje prama Doboj i Karanovcu.

Neprijatelj je blagovremeno osetio naš pokret, jer su zelenokadrovci iz obližnjih sela pripucavali na naše kolone, te se neprijatelj smestio u zgradu bolnice,⁸ koja je izrađena od

⁵ Četvrte lovačke pukovnije (vidi dok. br. 172).

• Vidi dok. br. 81.

⁷ Odnosi se na Treći bataljon. U naređenju Statba Druge vojvodanske brigade od 16. februara 1944. kaže se:

»1. III bataljon izvršiće pokret sa sadanje prostorije tačno u 12 časova 16 o.m. za G. Orahovicu gde stupiti u vezu i povezati se sa Štabom V. brigade, gde će bataljon dobiti konkretan zadatak ... « (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 14—3, k. 966).

⁸ Bliže o tome vidi dok. br. 172.

solidnog materijala i dvorište ograđeno žicom; usled nagomilavanja bataljona na tom prostoru i nedovoljne energičnosti komandanata bataljona za brzo likvidiranje ove zgrade, fašisti su dobili vremena i organizovali odbranu zgrade sa svih strana tako da je osvajanje zgrade bez artiljeriskog oruđa bilo vrlo teško i skopčano po nas sa velikim žrtvama.

Napad nije uspeo, jer [su] se u zgradi nalazila i deca koja su ostala bez roditelja te se nije moglo pristupiti paljenju zgrade. Prilikom ovog napada naše žrtve su: 18 poginulih i 30 ranjenih.

Neprijateljski gubici su: 1 zarobljen i 20 mrtvih i neutvrđen broj ranjenih.

17. II. 1944. god. posle neuspele akcije bataljoni su se vratili na dosadanju prostoriju, gde je pristupljeno popuni poginulog kadra rukovodilaca i sređivanju jedinica.

18. II. 1944. god. odmor ljudstva i sređivanje jedinica. Neprijatelj nije pokušao da izviđa u pravcu prostorije na kojoj se nalazila brigada.

19. II. 1944. god. sređivanje jedinica i pripreme za izvršenje pokreta na prostoriju određenu zapovešću štaba divizije.

20. II. 1944. god. pokret brigade preko Spionice za selo Bijelu i Skakavu.

21. II. 1944. god. odmor ljudstva i sređivanje jedinica.

22. II. 1944. god. pripreme jedinica za smotre u paljenje vatre na okolnim visovima u čast 26-ce osnivanja Crvene armije, prolaz jedinica kroz ulice i pevanje revolucionarnih pesama da bi se dao što svečaniji vid proslavi.

23. II. 1944. god. smotra brigade od strane komandanta divizije general-majora druga **Spanca**,⁹ kojom je prilikom isti održao govor o značaju 26-ce Crvene armije. Posle toga defilovanje jedinica ulicama sela Bijeje.

24. II. 1944. god. pokret brigade na prostoriju Zovik Kalajdzija — **Strepci** kao prvi dan marša, koji je izvršen u cilju likvidacije zelenokadrovaca u selu Čeliću i Ratkoviću.

25. II. 1944. god. pokret brigade u pravcu Čelića i Ratkovića radi napada na zelenokadrovce.

Napad su izvršili II i III bataljon i jedna četa I bataljona. II bataljon napadao je na selo Čelić zajedno sa četom iz I bataljona a III bataljon napadao je na selo Ratkovići.¹⁰

Neprijatelj okuražen u borbama sa našom I brigadom dao je žilav otpor i posle četvoročasovne borbe naše jedinice ušle su u selo Čelić i Ratkovići.¹¹

" Danilo Lekić

¹⁰ Vidi dok. br. 171.

» Vidi dok. br. 13.

Navedena mesta branilo je oko 300—400 zelenokadrovaca,¹² jedna nemačka satnija i nešto četnika.

Neprijatelj je imao oko 70 mrtvih, 8 ranjenih Nemaca i neutvrđen broj četnika.

Naši gubici su 16 poginulih i 13 ranjenih drugova. . .

Zaplenjeno je 200.000 kuna i zastava četvrte bojne dobrovoljačkog zdruga »narodnog ustanka« bojnika Hadži Efenđića, prilikom ove akcije zarobljeno je 14 pušaka i 1850 metaka, 4 ofanzivne i 3 defanzivne bombe.

Posle izvršenog zadatka jedinice ove brigade izvršile su pokret na određene prostorije selo Mrtvica — Babetino Brdo.

26. II. 1944. god. Pokret jedinica na određenu prostoriju i odmor ljudstva.

Raspored jedinica je sledeći: I bataljon nalazi se u selu Mrtvica sa zadatkom izviđanja u pravcu Brčkog i ceste Brčko — Celić, II bataljon nalazi se u selu Piperici (zaseok Vidovići) sa zadatkom izviđanja u pravcu Brčkog i prikupljanja podataka o četničkim bandama u ovom kraju, III bataljon nalazi se u selu Ražljevu (zaseok Gligorovići i Posavci) sa zadatkom izviđanja što dublje u pravcu Brčkog i prikupljanja podataka o četničkim bandama.

27. II. 1944. god. odmor ljudstva i sređivanje jedinica.

Prijem 240 novomobilisanih drugova iz Srema i raspoređivanje po jedinicama.

28. II. 1944. god. sređivanje jedinica, prikupljanje podataka o neprijatelju i četničkim bandama.

U toku meseca februara održano je više sastanaka sa štabovima bataljona, na kojima je raspravljano o našim vojničkim problemima. Stanje vojne organizacije se nopravilo, naročito u pogledu borbenosti i udarnosti jedinica. Veliki nedostatak je u pomanjkanju automatskog oružja, te se ovo u borbama oseća. Step en razvitka boraca u pogledu vojničkog znanja nije u potpunosti zadovoljen, ali se u slobodnom vremenu izvodi obuka sa borcima, kursevi sa desetarima pri štabovima bataljona i vojno-politički kursevi pri štabu brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik,
Svet.¹³ Stojanović

(M. P.)

» Vidi dok. br. 116.
¹³ Svetislav

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
ČETVRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA OD 10. DO 25. FE-
BRUARA 1944. GODINE¹**

ŠTAB

VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Pov. broj 38/44

Dana 28. II 1944 god.

15-to dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU IV DIVIZIJE V. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove brigade u vremenu od 10—25. februara 1944 god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem.

10—15. II. 1944 Za ovih pet dana jedinice naše brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Uglavnom prelaskom na ove položaje jedinice su raspoređene na dodeljeni sektor i sa njima se upoznavale. Sa borcima je rađeno vojnički i politički.

15. II. 1944 g. Jedan vod IV bataljona imao je zadatak da ispita neprijateljski garnizon u Blatni. U selu Matavazima toga dana iz tog garnizona izišli su pet domobrana sa oružjem i predali se tom vodu. Ovi domobrani su po njihovoj želji, a u sporazumu sa štabom divizije, poslani u Baniju. Neprijatelj je u jačini jedne bojne legionara sa nešto Nijemaca krenuo u tri kolone od Prijedora u pravcu položaja koji drži naš prvi bataljon i napao III četu, koja se nalazila u selu Rizvanovićima. Napad je uslijedio u 3 sata i 15 minuta izjutra. Patrole koje su bile na pretstražnom položaju primijetile su jednu kolonu i izvijestile su komandu čete. Dok je patrola puškarala sa kolonom koju je primijetila, neprija-

teljska kolona koja se kretala lijevo uspjela je da zabije klin i primakne se džamiji i školi, te ugrozila naše protukolsko odjeljenje. Snage III čete primile su borbu koja je trajala tri četvrti sata. Protukolsko odjeljenje koje se nalazilo pri komandi te čete dobilo je naređenje da se povlači i isti su odmah prsnuli dok su samo dvojica ostala sa topom, ali ni'oni nisu htjeli voziti top pravcem koji im je određen, nego su ga spustili u neku živicu, neprijatelj ga je pronašao i otjerao. Nakon pola sata dva voda II čete krenuli su od Jugovaca i napali neprijatelja sa lijevog boka i bacili ga sa položaja koji je on bio zauzeo. Neprijateljska kolona u jačini jedne satnije koja je išla lijevom obalom rijeke Sane otvorila je vatru na naša dva voda II čete koji su se borili sa neprijateljem u Rizvanovićima i omela da povrate top, koji je neprijatelj već bio zarobio. III četa koja je bila otstuDila ponovo je, pošto je stigla druga četa, stupila u borbu i zajednički protjerali neprijatelja nazad u Prijedor.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih, koje je pri povlačenju izvuкао. Naši gubici: 2 lakše i 1 teže ranjen, 2 druga su zarobljena od kojih je jedan navodno predao se sam i odmah u Prijedoru stupio u redove četničke bande, a drugi je uspio iz Bos. Novog 25. o.mj. pobjeći, te je došao u svoju jedinicu. Plijena nije bilo.

16—25. II. 44 g. Bataljoni su se nalazili na položajima sa potrebnim osiguranjem. Za ovo vrijeme nisu imali dodira sa neprijateljem.

Jedinica je u toku petnaest dana imala slijedeće:

1) Gubici	a) vlastiti: 3 ranjena i dva zarobljena od kojih jedan pobjegao od neprijatelja i došao u jedinicu.
	b) neprijateljski: oko 20 mrtvih i ranjenih. 5 domobrana se predalo.
2) Plijen	a) oružje: 5 karabina, koje su iznijeli domobrani.
	b) municija: 120 metaka.

3) *Naročito* U toku ovih petnaest dana nije bilo ništa naročito, kao rušenja pruga, ceste itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Ratko²

(M. P.)

Komandant, major
si. odsutan

BR. 144

ZAPOVIJEST ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE ČETNIKA NA PROSTORU TULI — ŠTAB ORAŠJE'

XII HERCEGOVAČKE BRIGADE

Br. 104

Orahovac, 28/11-44 g.

u časova

Z A P O V I J E S T
(sekcija Trebinje 1 : 100.000)

Bande drže položaje prema nama na prostoriji Rapti — Treskavac — Vučja Glavica — Gradina (k. 1026). Moral im je vrlo slab. Izgleda da u Trebinju nema više od 200 Švaba.

Naša Deseta brigada izgleda da je na prostoriji Ljubomir — Mosko pa i bliže ka Trebinju.²

U kući Peja Gordijana u s. Pećarica (samo jedna kuća) između Zelevca i Treskavca nalazi se veća količina municije i ručnih bombi koje su bande prikupile. U s. Tuli, u školi, nalazio se brdski top od 75 mm. U s. Orašje ima do 100 konja municije za ovaj top.

Da bi ove bande potjerali i došli do oružja³

² Novaković

¹ Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 7-1/1, k. 1151 I.

² Vidi dok. br. 136.

³ U izvještaju Štaba Brigade od 3. marta 1944. o tome se kaže: »28. februara o.g. u 3 sata u jutro Brigada sa 3 bataljona izvršila napad na Zubce. Bande su pobjegle u pravcu Čičevo — Rapti — Police — Grab. Zaplijenili smo jedan brdski top — neispravan i uništili ga. Nakon progona neprijatelja bataljoni su se smjestili u s. Konjsko, Rudin Do i Orahovac. Zarobljeno je 50 četnika, 1 je ubijen, a mnogo ranjeno. Mi nismo imali gubitaka«. (Dok. u Arhivu Vojnoistorijskog insti-

N A R E Đ U J E M O

- 1.— »3« [bataljon] kreće noćas u 24 časa pravcem Orahovac — Ruđin Do odakle odmah šalje jednu četvu na Rikalo i Krupnište sa zadatkom da zatvori puteve Dolovi — Zeljeva i Dolovi — Ruđin Do, drugu četvu šalje u pravcu Rapti na pogodne položaje sa zadatkom da štiti bok našem »2« koji će vršiti napad na s. Turmente. Vaša jedna četa ostaje u s. Ruđin Do u rezervi sa ovim Štabom.
- 2.— »2« polazi ujutro 29 o. m. u 3 časa pravcem Rudin Do — Zeljeva i napada Treskavac — Vučja Glavica — Đurov — Krupica Glavica sa zadatkom da ovlada sa s. Turmente — Cerovi Do, očisti s. Tuli i zarobi top u školi u s. Tuli. Kuća Peja Gordijana kod Treskavca mora biti uzeta u prvom naletu odakle ćete se snabjeti sa bombama. Ukoliko uzmete top, istom cestom potjerati za Konjsko odakle bi ga dalje transportovali konjima. Gledajte da vam ga ne odvuku za Trebinje ili da ga onesposobe. Ostali bi na položajima Krupica [Glav.] — Treskavac sve dotle dok ne bi evakuisali municiju iz s. Orašje.
- 3.— »1« polazi ujutro 29 o.m. u 3 časa u napad na neprijateljske položaje između Vučje Glavice i Gradine (k. 1026) sa zadatkom da ovladate sa s. Orašje i da potpomognete naš »2« u akciji. Osigurajte se dobro od pravca s. Rapti u koju bi svrhu bilo dobro da uzmete Pastenice.
- 4.— »4« ostaje na istim položajima sa istim zadatkom.
- 5.— Ovaj Stab i previjalište polazi noćas sa »3« i nalaziće se sutra u s. Rudin Do gdje i sve izvještaje slati.
- 6.— U svrhu evakuacije materijala, oružja i municije odmah mobilisati sve konje u selima i transporte upućivati na Ruđin Do kod ovog Štaba.
- 7.— Po izvršenju ovog zadatka svi bataljoni bi se vratili u svoje kantonmane sa dosadašnjim zadatkom.
- 8.— Noćasnji napad ima da bude munjevit i da se u toku noći ovlada sa svim dominantnim položajima ispred ceste. Naročito je ovo važno zbog sprečavanja banditima da nam izvuku top i ručne bombe koje su nam jako potrebne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar

Načelnik Štaba

Komandant

Franjo Tomaić

tuta, -br. 3—6, k. 1151 I.) Međutim, u izvještaju Štaba Brigade pogrešno je stavljen datum 28. februar, jer, kako se vidi iz zapovijesti, na izvršenje zadatka pošlo se 29. februara.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU LASTVA — ZELJEVA — KONJSKO¹

ŠTAB

XII HERCEGOVAČKE BRIGADE

Br. si.

Orahovac 28/11-44 g.

u 15 časova

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE

U toku prošle noći ovladali smo sa s. Zeljeva i Konjsko.* Jedini jači otpor bio je na liniji Kućma — Borova — Skorupan. Ovdje je bilo 250—300 četnika — Zubčana i mještana. U borbi smo imali 2 lakše ranjena. Nađena su 2 neprijateljska ranjenika. Zaplijenjeno je: 1 teški bacač, mnogo mina za taj bacač, ogromne količine municije za tešku bredu, nešto jugoslovenske municije, 1 radio prijemnik, i dosta druge spreme. Našem »2« [bataljonu] u Zeljevi predala se bivša Konjska četnička četa, njih 30 na broju, sa svojim bivšim komandirom, našim poznatim simpatizerom, Vašom Tečurićem. Mobilisaćemo ih. Ima izgleda da i ostali iz s. Konjsko pristupe. Takođe smo obaviješteni od ovih, koji su se predali, da u Tulima ima jedan top. Ukoliko bude manjeg kalibra, ispravan i sa municijom, krenućemo po nj.

Četničke bande su pobjegle prema Trebinju jednim dijelom, a dijelom se posakrivali po škripovima. Same glavešine govore da nam ne mogu ništa i da nas niko ne može zaustaviti. Po svemu sudimo da u Trebinju nema jačih neprijateljskih snaga, ukoliko ih ne dovuku iz drugih garnizona. O stanju na daljnjoj prostoriji još nemamo podataka, a po nekim podacima prije 2—3 dana prolazile su jake njemačke kolone od Boke ka Dubrovniku.

Pošaljite nam vijesti ako imate.

Koliko ćemo na ovoj prostoriji ostati?

Ostali smo bez kurira, pošto se nijesu odmah vratili iz tog Štaba, pa bi trebalo da ih vi odmah povratite.

Ima izgleda da ovdje nađemo ogromne količine talijanske municije i mina za bacač, pa je potrebno vaše mišljenje da li ćemo je uništavati, ukoliko se ne bude u mogućnosti sve evakuisati. Ovdje ima vrlo malo konja, pa bi trebalo da se naši v komore upute za evakuaciju municije, hrane i ostalog.

S. F. — S. N.

Pol. komesar
Doko Novosel

Komandant
Danilo Komnenović

(M. P.)

P. S. Naš raspored je sljedeći:

»1« u Konjsko, »2« u s. Ruđin Do — Zeljeva,

»3« u s. Orahovac i »4« u s. Lastva.

Ovaj Stab je sa »3« — us. Orahovac.

³Dragi drugovi,

Ja sam stigao u s. Orahovac danas u 17 č. Stab Brigade Vas gore izvještava o akciji i rasporedu njihove Brigade.

Ovu akciju su sa uspjehom izveli i mostove porušili. Ja ću se sutra vratiti oko podne i tamo ću stići I-III. najdalje do 10 č.

S. F. — S. N.

S pozd.
Vlado

¹ Na originalu dopisao mastilom, ćirilicom, komandant Dvadeset devete NOU divizije Vlado Šegrt.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR« OD 28. FEBRUARA 1944. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE O AKCIJAMA KOD NOVOG ŠE-
HERA¹**

**XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCARA«
Br.**

Dana 28 februara 1944 g.

Op. izvještaj

ŠTABU 1 PROLETERSKE DIVIZIJE

Brigada se nalazi na prostoriji G. Bjelobučje — Kamenica — Komušina — Dolići — Vlajići sa po jednom četom u D. Bjelobučju i Buletiću.

Zadatak brigade — zatvaranje pravaca iz Teslića i **Zepča** u pravcu naših položaja kao i na pravcu Maslovare.

Uslijed velikog snijega nisu se mogle izvoditi neke šire akcije, već je čitav rad bio usredsređen na vojno-političkom uzdizanju boraca i odmaranju jedinica.

U ovom vremenu izvedena je sa pojačanom četom akcija* na pravcu N.[ovi] Šeher gdje je došlo do sudara sa neprijateljem — feldžandarmerijom i milicijom kod s. Kopica, kojom prilikom je uništeno 32 neprijateljskih vojnika, dok ih je 25 ranjeno i 1 zarobljen. Od čitave neprijateljske grupe uspio je samo jedan neznatan broj da se izvuče. Tom prilikom zarobljen je bio 1 iz feldžandarmerije, Hrvat, koji je docnije pobjegao. Među poginulim nalazi se i komandant žandarmerije iz **Zepča**, kapetan Vajs i njegov zamjenik. Obadva iz Njemačke.

Bez obzira na to što je neprijatelj blagovremeno otkrio naše čete i što je zaposjeo položaje, koji su dominirali nad pravcem našeg kretanja, blagodareći snalažljivosti komandira Dinka Glažara, isti su razbijeni i najureni, ostavljajući dva puškomitraljeza i veći broj pušaka.

U toj borbi naši gubici iznose četiri poginula i dva druga lakše ranjena. Među poginulim drugovima nalazi se i zamj.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5—1, k. 729 A.

- Prema izvještaju Štaba Brigade od 26. februara, u ovoj akciji su učestvovali dijelovi Prvog bataljona. Tom prilikom zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 4 pištolja, 1 automat i nekoliko pušaka. (Dokumenat u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4—1, k. 729 A.)

Štab
XIII Proleterske Brigade
"Rade Končar"

Br.
Dana 28 februara 1944 g.
Op. izvještaj

Štabu I Proleterske Divizije

Brigada se nalazi na prostoru G. Bjelobužje - Kamenica - Komušina - Dolići - Vlačići se po jednom četu u D. Bjelobužju i Puletiću. Zadatak brigade - zatvaranje pravaca iz Teslića i Žepča u pravcu naših položaja kao i na pravcu Maslovara. Uslijed velikog snijega nisu se mogle izvoditi neke šire akcije, već je čitav rad bio usredsređen na vojno-politiškom uzdizanju boraca i odmaranju jedinica.

U ovom vremenu izvedena je sa pojačanim akcijama četa na pravcu N. Šeher gdje je došlo do sudara sa neprijateljem - feldšandarmrijom i milicijom kod s. Koplca, kojom prilikom je uništeno 32 neprijateljske vojnika, dok ih je 25 ranjeno i 1 zarobljen. Od čitave neprijateljske grupe uspio je samo jedan neznan broj da se izvuče. Tom prilikom zarobljen je bio 1 iz feldšandarmrije, Hrvat, koji je časnije pobjegao. Među poginulim nalazi se i komandant šandarmrije iz Žepča, kapetan Vaje i njegov zamjenik. Obeđva iz Njemačke.

Bez obzira na to što je neprijatelj blagovremeno otkrio naše čete i što je zaposjao položaje, koji su dominirali nad pravcem našeg kretanja, blagodaruci snalažljivosti komandira Dinka Glazara, isti su razbijeni i najureni, ostavljajući dva puškomitraljeza i veći broj pušaka.

U toj borbi naši gubici iznose četiri poginula i dva druga lakše ranjena. Među poginulim drugovima nalazi se i zamj. komandanta našeg I bataljona, drug Mitar Radulović. Navedena borba vođena je 21 februara 1944 g.

3. 25. Sem ove borbe preduzeta je još jedna akcija tekođer na pravcu N. Šeher, ali protiv četnika, koji su se nalezili u s. Brezovic Danama. Tom prilikom boricima I bataljona pošlo je za rukom da iznenađe neprijatelja na spavanju i da ga pohvataju ne vodeći pri tom nikakve borbe. Zarobljeno je 19 četnika među kojima i dva komandira čete sa četiri arhivama. Zaplijenjeno je 18 pušaka, 1 vojno-državni pištolj, 13 defenzivnih bombi, 400 mauzer metaka, 100 talijanskih i 100 maunliher metaka, 1 pišća mašina, brđski kazan i nekoliko pari odijela. 27 februar 1944.

Kod susreta sa manjim četničkim bandama i milicionerskim grupama razoruženo je 25, od kojih je oduzeto oružje. S obzirom da nisu pucali na nas i da nisu vodili borbu protiv nas, a prema izkazu naroda, nisu pravili nikakve nedjele, isti su pušteni svojim kućama.

Kod s. Dolići otkriven je četnički magacin koga su četnici napustili prilikom nailaska našeg bataljona koji je bio odredjen na tu prostoriiju. U magacinu su pronađene manje količine hrane.

Kritički osvrt:

Blagodaruci snalažljivosti i odlučnosti komandira čete dr. Dinka Glazara, sukobu sa neprijateljem na pravcu N. Šeher, isti je razbijen. Držanje boraca u tom sukobu bilo je na visini, zadovoljavajući u potpunosti.

Život u brigadi mnogo se poboljšao od šeste neprijateljske ofanzive na ovamo. Moral kod boraca iz dana u dan postaje sve čvršći.

Sanitetska i ekonomska grana dobro funkcionišu. Zdravstvene i ekonomske prilike po jedinicama su uslijed toga dosta zdrave.

Ob. službe funkcioniše dobro.

Uslijed redovnog svakodnevnog političkog rada u jedinicama već se osjećaju rezultati.

Šart fašizmu - Sloboda narodu!

Komesar:

[Signature]

Nadželnik:

Kapetan

[Signature]

Komandant:

Majors

[Signature]

P.s. Sem navedenog plijena u borbi vođenoj sa feldšandarmrijom i milicijom zarobljeno je još 3 revolversa i jedan šmajser, 320 mauzer metaka 7,9

komandanta našeg I bataljona, drug Mitar Radulović. Navedena borba vođena je 21 februara 1944 g.

Sem ove borbe preduzeta je još jedna akcija također na pravcu N. Seher, ali protiv četnika, koji su se nalazili u s. Brezove Dane. Tom prilikom borcima I bataljona pošlo je za rukom da iznenade neprijatelja na spavanju i da ga pohvataju ne vodeći pri tom nikakve borbe.

Zarobljeno je 19 četnika među kojima i dva komandira čete sa četnim arhivama.³ Zaplijenjeno je 18 pušaka, 1 vojno-državni pištolj, 13 defanzivnih bombi, 400 mauzer metaka, 100 talijanskih i 100 manliher metaka, 1 pisaća mašina, brdski kazan i nekoliko pari odijela. 27 februara 1944.⁴

Kod susreta sa manjim četničkim bandama i milicionerskim grupama razoružano je 25, od kojih je oduzeto oružje. S obzirom da nisu pucali na nas i da nisu vodili borbu protiv nas, a prema iskazu naroda "nisu pravili nikakva nedjela, isti su pušteni svojim kućama.

Kod s. Dolići otkriven je četnički magacin koga su četnici napustili prilikom nailaska našeg bataljona koji je bio određen na tu prostoriju. U magacinu su pronađene manje količine hrane.

Kritički osvrt:

Blagodareći snalažljivosti i odlučnosti komandira čete druga Dinka Glažara, u sukobu sa neprijateljem na pravcu N. Seher, isti je razbijen. Držanje boraca u tom sukobu bilo je na visini, zadovoljavajući u potpunosti.

Život u brigadi mnogo se poboljšao od šeste neprijateljske ofanzive na ovamo. Moral kod boraca iz dana u dan postaje sve čvršći.

* Ovi četnici bili su u sastavu Treće i Četvrte čete četničkog bataljona Teslićke četničke brigade (vidi dok. br. 2—4, k. 727 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁴ Toga dana izvedena je akcija na četnike u s. Brezove Dane. Vidi izvještaj Brigade od 28. februara 1944. (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. ibr. 6—1, k. 729 A). U izvještaju Štaba Prve proleterske divizije od 7. marta 1944. Štabu Prvog proleterskog korpusa o borbama Trinaeste brigade u drugoj polovini februara rečeno je i ovo: »29 februara jedan bataljon Trinaeste brigade izvršio je pritisak na Teslić. Nismo imali gubitaka. Zarobljena su 2 milicionera sa oružjem ... Namjeravali smo da sa glavninom Trinaeste brigade izvršimo iznenadan napad na Maglaj. U međuvremenu dobili smo više izvještaja da neprijatelj priprema napad na sektor naše Trinaeste brigade. Dobili smo tačan plan neprijateljskog napada sa originalnim sekcijama na kojima su ucrtani pravci neprijateljskog dejstva...» Ovaj napad trabalo je da uslijedi 8. marta. Međutim, neprijateljski ispadi iz Teslića u pravcu položaja Trinaeste brigade izvedeni su 9. i 11. marta. (Opširnije o tome vidi dok. br. 2/4, k. 712; 9—4, 712 A; 13/1, k. 727 i 10—1, k. 729 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.)

Sanitetska i ekonomska grana dobro funkcionišu. Zdravstvene i ekonomske prilike po jedinicama su uslijed toga dosta zdrave.

Ob.⁵ služba funkcioniše dobro.

Uslijed redovnog svakodnevnog vojno-političkog rada u jedinicama već se osjećaju rezultati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:
Božo Spaček

Načelnik:
kapetan
Miloš Vučković

Komandant:
major
M.⁶ Žeželj

(M. P.)

P. S. Sem navedenog plijena u borbi vođenoj sa feldžandarmerijom i milicijom zaplijenjeno je još 3 revolvera i jedan šmajser, 320 mauzer metaka 7,9.

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 29. FEBRUARA 1944. ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PETNAESTE MAJEVIČKE BRIGADE NA PROSTORIJI KORAJ — MALEŠEVCI¹

XVII. U. DIVIZIJE NOVJ.

Broj SI.
29. februara 1944.god.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

XV. »Majevička« brigada vodila je uspješnu trodnevnu borbu sa jakom neprijateljskom motorizovanom kolonom (jačine 82 motorna vozila, tj. automobila, bornih kola i tri-četiri tenka) na dan 30, 31. januara i 1. februara t. g.² U ovim bor-

⁵ Obavještajna
¹ Milan

bama neprijatelju su nanijeti veliki gubici: 150 izbačenih vojnika i oficira iz stroja, od kojih oko 80 mrtvih.

Ova neprijateljska kolona krenula je bila od Čelića preko Koraja za Bijeljину, ali je XV. »Majevička« brigada u trodnevnim borbama kao što je gore navedeno uspjela da je zadrži na prostori Koraj — Maleševci. Koristeći svoju znatnu nadmoćnost u motorizaciji neprijatelj, koji je bio opkoljen, da bi izbjegao uništenje uspio je uz velike gubitke (koji su gore navedeni), da se probije prema Bijeljini ali toliko demoralisan da je u Bijeljini samo prenoćio i sutra ujutru produžio — pobjegao preko Janje i Zvornika za Srbiju.

XV. »Majevička« brigada u ovim borbama istakla se. Nedostajalo joj je dovoljno municije, inače bi neprijateljski poraz bio još i veći.

Sutradan po završetku borbe jedan neprijateljski avion bacio je jedan padobran sa oko 6.000 metaka, koji su naši pronašli.

U ovim borbama istakao se svojim junačkim držanjem **drug Marko Bjelanović**, mitraljezac na »šarcu« iz III. bataljona XV. »Majevičke« brigade.

On se istakao u VI. ofanzivi kod Zivinica i Krivaje. Na Krivaji ubio je 15 Švaba, kod Zivinica na pune neprijateljske kamione sasuo je 600 metaka. 1. II. 1944. god. kod Maleševaca u borbama koje je vodila XV. »Majevička« brigada sa jakom neprijateljskom motorizovanom kolonom, sam je iz mitraljeza ubio 14 Švaba.

O gore opisanoj borbi XV. »Majevičke« brigade, obaviješten je Stab Korpusa blagovremeno od strane druga Vlade, političkog komesara Korpusa neposredno poslije borbe. Mi smo očekivali da će ova uspješna borba biti objavljena preko »Slobodne Jugoslavije«. Kako to nije do danas objavljeno, ako postoji mogućnost, mišljenja smo da bi o ovoj uspješnoj borbi XV. »Majevičke« brigade naknadno trebalo javiti V.S., a naročito bi trebalo popularisati, istaknuti i pohvaliti druga **Bjelanovića**, koji je inače do sada pokazao u više prilika primjere junaštva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Načelnik Štaba
p.pukovnik

* Popović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DESETE NOU DIVIZIJE O RADU JEDINICA OD 15. DO 29.
FEBRUARA 1944. GODINE¹**

**ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Pov. br. 49
29-11-1944 g.**

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ

Jedinice ove brigade u vremenu od 15. februara do 29. februara 1944. g. nalazile su se na sektoru G. Vakuf — Prozor.* Zadatak jedinica svodio se je uglavnom na odmaranje i rad na vojnom i političkom polju. Sem toga zatvaranje i kontrolisanje pravaca od neprijateljskih uporišta: Bugojno — D. Vakuf — Travnik — Fojnica. Bataljon, koji se nalazi na sektoru Prozor, zatvarao je i kontrolisao pravac od Rame — Jablanice i Duvna.

Za navedeno vrijeme boravka naših jedinica na navedenim sektorima organizovali smo jedan vojni kurs kome je prisustvovalo 43 slušaoca (komandiri, vodnici i desetari). Drugi vojni kurs za vezu na kome je prisustvovalo 22 slušaoca. I treći sanitetski kurs na kome je prisustvovalo 5 drugarica od kojih 4 referenti bataljonskog saniteta i jedna referent brigadnog saniteta. Pomenute kurseve smo organizovali u cilju što bolje stručne naobrazbe vojnih kao i sanitetskih rukovodilaca i osposobljavanja potrebnog broja vojnika za rad signalizacijom i telefonima, radi postizanja što čvršće i sigurnije veze u našoj brigadi, kako u akcijama tako i uopšte.

Za navedeno vrijeme bio je organizovan rad u jedinicama, kako sa borcima tako i sa rukovodiocima. Održavana su svakodnevna predavanja po četama i bataljonima, u cilju izučavanja ratne vještine i davanja što više stručnog znanja kako borcima tako i rukovodiocima.

Glavni cilj svega gore navedenog jeste osposobljavanje vojnih rukovodilaca za pravilno i uspješno rukovođenje svojim

* Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8/3, k. 854.

¹ O dejstvu Brigade do dolaska na ovu prostoriju vidi dok. br. 76.

jedinicama, i uvođenje što bolje i čvršće vojničke discipline (željezne discipline).

Za navedeno vrijeme nismo imali gubitaka od neprijatelja. Dva borca su dezertirali svojim kućama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara
M.¹ Šibalić

Komandant — major
Bosnić⁴

(M. P.)

BR. 149

**ZAPOVIJEST ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 29. FEBRUARA 1944. ŠTABU TREĆEG BA-
TALJONA ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR KIFINO
SELO — GRACANICA I ZATVARANJE PRAVCA NEVE-
SINJE — GACKO¹**

ŠTAB

**XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 65
dana 29-11 1944 g. 20.10 čas.
s. Poljice**

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Nevesinje — Gacko 1 : 100.000) •

U Bileći ima oko 750 četnika, od kojih oko 250 nenaoružanih. Sve Stabe, koje su se nalazile u Bileći, otputovale su za Trebinje. Prema najnovijim podacima u Trebinju nema Švaba.

•U Ljubinju i Stocu nema švapskih snaga, a u Stocu je ostalo nešto malo domobrana.-' Na prostorijsi sreza Nevesinje nalazi se mali broj četnika, ali i oni vrše pokret ka Mostaru.

³ **Mijuško**

⁴ **Milan**

U Gacku nema ni švapskih ni četničkih snaga.³ Čitava divizija »Princ Eugen«, koja se nalazi na teritoriji Hercegovine, u pokretu je ka Dalmaciji i vjerovatno će produžiti za talijanski front.⁴

Naša XII brigada ovladala je sa Vilusima i potisla četnike u pravcu Trebinja.⁵ Srušila je most u Lastvi. Sada se nalazi na prostoru Lastva — Orahovac sa koje prostorije goni četnike u pravcu Zubaca. Zaplijenila je veliki materijal i mobilisala je 80 boraca.

X brigada nalazi se na prostoru Brani Do — Pijavice — Ljubomir, a svoje istaknute dijelove ima na Leotar.

Noću 29. o. mj. VI Crnogorska i II Dalmatinska brigada napadaju neprijatelja na prostoru Grahovo — Dragalj — Crkvice,⁶ odakle će dalje sadejstvovati sa XII brigadom radi čišćenja Zubaca.⁷

Naša brigada nalazi se na prostoru Mokri Do — Pilatovci — Vuči Do sa zadatkom da zatvara pravac od Bileće ka Vilusima, Velimlju i Dubočkama. U toku noći 28/29 o. mj. naša brigada izvršila je demonstrativni napad na Bileću⁸ sa zadatkom da priveže četničke bande za sebe, da ih demoralise, da uništi bandu u Mirušama i da iz Miruša prikupi izvjesnu količinu hrane za sebe.

Vaš inicijativan rad i zauzeće Gacka, Avtovca, Miholjače u zajednici sa bataljonom »Vule Skoko« je za svaku pohvalu.⁹ Zauzeće Gacka i protjerivanje bandi sa te prostorije veliki je i vojnički i politički uspjeh za našu brigadu, kao i za našu vojsku.

³ i ⁸ Prvog marta 1944. neprijateljske snage su ponovo ušle u Gacko. Vidi o tome mikrofilm reg. br. MNO-Zgb. 41/238—240 u mikroteci i dok. br. 36—12, k. 1143 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁴ U to vrijeme u Hercegovini se još uvijek nalazio veći dio snaga Sedme SS divizije »Princ Eugen«. Tek sredinom marta 1944. one su pomjerene sa ove prostorije. Tada je njen Četrnaesti puk sa sektora Stolac — Ljubinje prebačen u istočnu Bosnu na sektor Rogatica — Vlasenica. Mjesto ovih snaga i pomjerenih dijelova Sto osamnaeste lovačke i Sto osamdeset prve pješadijske divizije došla je Trista šezdeset deveta legionarska divizija (»Vražja«), koja je zaposjela obalski odsjek Slano — Gruda i po dubini Hercegovine. Detaljnije o tome vidi dok. br. 3/2a, k. 72 A, 1/4a, k. 73 A i 24'4-II, k. 74 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁵ Vidi dok. br. 131.

⁶ Detaljnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada u to vrijeme vidi tom III, knj. 7, dok. br. 77, 84, 86. 87 i 91.

⁷ Vidi dok. br. 144 i 145.

⁸ O zadacima bataljona pri izvođenju demonstrativnog napada vidi zapovijest Štaba Brigade od 28. februara 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, br. 7/14-7/1, k. 1143 A).

Vaš zadatak za dalji rad biće da se prebacite sa čitavom snagom vašeg bataljona na prostor Kifino Selo — Gračanica i da branite pravac Nevesinje — Gacko do dolaska naše Brigade. Kao posada garnizona Gacko služiće Golijska partizanska četa i Pivski bataljon.¹⁰ Za izvršenje toga zadataka

N A R E Đ U J E M O :

- 1.— »3« će prikupiti sve snage svoga bataljona, dakle povući će četu iz Dulića u sastav svoga bataljona i prebaciće se na prostoriju Kifino Selo — Gračanica sa zadatkom da na tom prostoru najupornije brani pravac Nevesinje — Gacko do dolaska naše brigade.

Na toj prostoriji manevrisaće sa gore navedenim zadatkom, no uvijek voditi računa da snage vašeg bataljona ne budu mnogo rasturene, jer vam u tom slučaju akcija na komunikaciju Nevesinje — Gacko ne bi bila uspješna.

Porušićete most kod Gračanice i kod Nadinića.

Na prostoriji na kojoj se sada nalazite kao i na prostoriji na kojoj ćete manevrovati vršićete mobilizaciju svega sposobnog ljudstva. Ovu mobilizaciju vršiti u saglasnosti sa pozadinskim radnicima, ako ih tamo ima.

Ako se u s. Fojnica i Gradina nalaze manje četničke snage ili pak švapske, napadnite ih i protjerajte. Ako se na prostoriji Gradina — Fojnica budu nalazile jače neprijateljske snage, u tom slučaju ne smijete ići ka Kifinom Selu, već manevrišite u okolnim selima Gacka do Rude Glavice — Lukavice — Nadinića.

Naša Brigada u roku od 2—3 dana krenuće za Gacko.

Cetu iz Dulića odmah povucite u vaš sastav i zajedno sa njome krenite na dodijeljeni zadatak.

Bataljon »Vule Skoko« stavlja se pod vašu komandu do daljeg naređenja i izvršavaće sva vaša naređenja u operativnom smislu. Ovaj bataljon dobro će vam poslužiti za obavještajnu službu i za eventualne akcije ako ih bude.

Golijskoj partizanskoj četi i Pivskom partizanskom bataljonu dato je naređenje da se krenu za Gacko i da u Gacku ostanu do dolaska naše brigade. Oni će vršiti garnizonsku službu u Gacku u sporazumu sa komandom mjesta.

Ishranu vršiti sa terena preko NOO koji tamo postoje.

Na prostoru Žalom — Bratac nalaziće se jedan bataljon Sjevernohercegovačkog odreda, kome je već poslato naređenje, sa zadatkom da napada neprijatelja ako se bude krenuo od Nevesinja preko Kifinog Sela za Gacko.

Vaš rad treba da bude inicijativan i da se odlikuje odlučnošću kao i do sada.

Ako bude neke naročite novosti, izvijestićete nas kuririma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab — načelnik
Drago Dukanović

DOSTAVLJENO:

3. BATALJONU NASE BRIGADE.

BR. 150

**NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE
NOU BRIGADE OD 29. FEBRUARA 1944. ŠTABU PIVSKOG
PARTIZANSKOG BATALJONA ZA PREBACIVANJE U
GACKO¹**

ŠTAB

**XI HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Pov. broj sl.

Dana 29-11-1944. g. 20.10 čas.

Položaj

ŠTABU PIVSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

XII Hercegovačka NOU brigada u zajednici sa crnogorskim brigadama ovladala je sa s. Viluse¹ i sada se nalazi na prostoru Lastva — Orahovac odakle goni četnike ka Trebinju, čisti Zubce i vrši mobilizaciju.

X Hercegovačka brigada je na prostoru Brani Do — Ljubomir.³ Vršiti akcije na komunikaciju Trebinje — Bileća i držati za sebe privezane snage u garnizonu Trebinje, dok XII brigada ne bude očistila Zubce.

Naša Brigada nalazi se na prostoru Mokri Do — Pilatovci -- Vučji Do sa zadatkom da zatvara pravac od Bileće ka s. Viluse.

Naš 3. bataljon nalazi se na prostoru Gacko — Miholjača — Avtovac. Ovaj bataljon je u zajednici sa bataljonom »Vule Skoko« ovladao sa Gackom⁴ i drži Miholjaču i Avtovac. Četnika i Švaba nema u Gacku.

U vezi naređenja Štaba XXIX Udarne divizije što pre se prebacite u Gacko radi održavanja garnizonske službe u zajednici sa komandom mjesta Gacko, pošto naš 3. bataljon odlazi iz Gacka u pravcu Kifinog Sela radi zaštite pravca Nevesinje — Gacko do dolaska naše Brigade. U Gacku ćete ostati do dolaska naše Brigade, a vjerovatno i dalje. Naša Brigada biće u Gacku kroz 3—4 dana.⁵

Dok budete u Gacku, vaš je zadatak da održavate red i da se obezbijedite od pravca Kula Fazlagić. U toku dana držite osmatrače na pogodnim mjestima, koji da osmatraju u pravcu Kule, a noću se bolje osigurajte izviđajući patrolama i pored toga držite i obezbjeđenja kod k. 942 i ka Maloj Gračanici. Vjerovatno ova obezbjeđenja neće trebati jer je voda velika.⁰

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za Stab — načelnik
Drago Đukanović

» Vidi dok. br. 123.

* i ⁵ Prema neprijateljskom izvještaju od 5. marta 1944, neprijatelj je 1. marta ponovo ušao u Gacko (vidi makrofilm MNO-Zgb 4/238—240 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta).

⁸ U originalu posljednja rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA
DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 15. DO 29.
FEBRUARA 1944. GODINE»

P R E

O brojnom stanju ljudstva, oružja, municije, komore i ostale

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O r u ž j a										
		Po spisku	Na licu	Topova		Bacača		Pušaka	P mitraljeza	T mitraljeza	Protivt. pušaka	Strojica	Pištolja	Ručnih bombi
				Brđskih	Protivtenk.	Teških	Ručnih							
1	I. bataljon	157	132	.	.	.	.	97	10	.	.	5	17	77
2	II. bataljon	193	176	.	.	.	.	143	15	.	1	1	8	60
3	III. bataljon	145	130	.	.	1	.	111	7	1	.	1	9	52
4	Intendantura	22	20	.	.	.	.	18	.	.	.	.	1	.
5	Ambulanta	23	21	.	.	.	.	14	.	.	.	1	2	.
6	Vod za vezu	11	11	.	.	.	.	11	.	.	.	.	.	.
7	Minerski vod	10	10	.	.	.	.	8	1	.	.	1	.	.
8	Štab sa zaštitnicom	47	46	.	.	.	.	32	1	.	.	4	9	27
S v e g a :		608	546	.	.	1	.	434	34	1	1	13	46	216

K. Str. pov. br. 14/44

Politkomesar

G L E D

spreme za vrijeme od 15 do 29 februara 1944 godine

M u n i c i j a						Veza		Komora		Minersko odjelenje		P r i m j e d b a
Za opove		Za bacače		Puščane	Za protivtenk. pušku							
Brdske	Protivtenk.	Teške	Ručne									
.	.	.	.	3500	.	.	.	.	6	.	.	
.	.	.	.	7645	19	.	.	3	8	.	.	
.	.	15	.	6248	.	.	.	2	17	.	.	
.	.	.	.	400	.	.	.	1	8	.	.	
.	.	.	.	250	.	.	.	.	7	.	.	
.	.	.	.	260	.	2 km.	2	.	.	.	.	
.	.	.	.	250	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	.	1300	.	.	.	5	2	.	.	
.	.	15	.	19853	19	2 km.	2	11	48	.	.	

Komandant, major
Mečava²

¹ Petar

IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA TREĆEG
KORPUSA NOVJ ZA FEBRUAR 1944. GODINE¹

- 1-II Na sektor Jahorina — Kalinovik upućujemo dvije brigade sa štabom 27 Div.² U cijeloj istočnoj Bosni imamo svega dvije radiostanice, pošaljite nam preko Engleza koju. 68
K.³ V.⁴
- 6-II Jedna ustaško-četnička kolona pri pokušaju da prodre na našu teritoriju iz Rogatice i Sokolca vraćena nazad uz gubitke od 12 mrtvih i više ranjenih.⁵ 60
V.
- 8-II 5-og ov. mj. u napadu na našu oslobođenu teritoriju prema Sokolovićima razbijena ustaška bojna iz Rogatice.⁶ Nepr. gubitci preko 60 mrtvih i ranjenih. 65
K. V.
- 8-II Za Dr Gojka.⁷ — Na našem području ima 860 (osamsto šezdeset) teških i 1100 (hiljadu i sto) lakih ranjenika i bolesnika. Veći broj tih je iz XVI Vojv. div. Od toga oboljelih od tifusa preko 50 (pedeset). 82
K. V.
- 9-II Formirali Mačvanski odred koji broji preko 70 boraca, koji sada ima za zadatak da razoružava pogranične straže na Drini, vrši naš uticaj i mobilizaciju u Mačvi i Rađevini.⁸ 73
K. V.

¹ Original, knjiga depeša, pisana mastilom, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1/8—I, k. 408 A.

Iz originala su uzete depeše upućene Vrhovnom štabu.

² Na tom sektoru tada je bila raspoređena Peta NOU divizija i tek po njenom odlasku, u prvoj polovini marta, poslate su tamo jedinice Dvadeset i sedme NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8. marta 1944 (dok. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 54—1/7, k. 408 A).

* Kosta Nad, komandant Trećeg korpusa NOVJ

* Vladimir Vlado Popović, komesar Trećeg korpusa NOVJ

⁵ i ⁶ Borba je vođena između dijelova Dvadeset sedme divizije i Prvog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 6/1—7, k. 1111 i 2/2—15, k. 57 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁷ Nikoliš

⁸ Vidi dok. br. 3 i 31

- 9-II Stab XVI Vojv. div. nije u stanju da rukovodi sa 6 B-da, Gl. štab za Vojvodinu takođe. Potrebna hitna reorganizacija kako zbog uspješnog rukovođenja već postojećim jedinicama, tako i zbog dalje brze mobilizacije masa Vojvodine. Ukoliko se složite imamo konkretne prijedloge.⁹

116

K. V.

- 9-11 Nedić i dražinovci vrše ubrzano nasilnu mobilizaciju u Srbiji. Provode intenzivnu propagandu protiv nas u cilju pripojenja i. Bosne i C. Gore Srbiji. Pale su nam u ruke putne objave A. br. 13965 i 13966 i objave za vožnju br. 2843 i 2844 od S. Brasina do Beograda za četničkog vojvodu Kerovića i Jeremiju Lazića s Majevice, koje je izdao Nedićev »dobrovoljački korpus 29. XII. 44.«¹⁰ Imenovani se pozivaju na sastanak u Bgd." Objave je potpisao kapetan I klase R. Radovanović i njemački hauptman Slufbak.

221

K. V.

- 9-II Na našem području za sada nema jačih nepr. koncentracija niti pokreta.

31

K. V.

Zeleni kadar na prostoru Gračanica — Zelinja u raspadu. Pristupaju XVI Muslim. B-di.¹¹ Velike snježne mećave onemogućuju svaki pokret naših jedinica naročito na sektoru Romanije. Poštu nam šaljite preko OK-Prnjavor.

90

K. V.

- 12-11 Predlažemo da se jedna B-da Talijana i jedan radni bat.¹² zadrže sa V Div. na sektoru Kalinovik — Foča, a jedna

⁹ Misli se na prijedlog koji je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ za formiranje Trideset šeste vojvodanske NOU divizije. Prijedlog je usvojen, te je Štab Šesnaeste vojvodanske NOU divizije 1. marta 1944. izdao naredbu za formiranje Trideset šeste vojvodanske NOU divizije. Divizija je formirana 3. marta 1944. u Bijeloj na Majevici od Treće i Pete vojvodanske brigade Šesnaeste divizije i Šeste brigade koja se nalazila u Sremu. Od Šeste brigade u njen sastav ušao je samo Prvi bataljon. Detaljnije o tome vidi dok. br. 1/1, k. 1245 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta ili tom I, knj. 8. dok. br. 49.

¹⁰ vjerovatno omaška, treba: 1943.

¹¹ Beograd

¹² Vidi dok. br. 44.

¹⁵ i ¹¹ U naredenju Štaba Drugog udarnog korpusa NOVJ od 13. februara 1944. Štabu italijanske divizije »Garibaldi« o tome se kaže: »U vezi opšteg operacijskog plana i rasterećenja teritorije Crne Gore u ekonomskom pogledu Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije naredio nam je da jednu italijansku brigadu Divizije »Garibaldi« sa jed-

naoružana B-da i jedan radni bat. da uđu u sastav naše XVII Div.¹⁴ Na sektoru od Jahorine do Spreče vrlo teško ekonomsko stanje. Izvori hrane za naše jedinice Semberija — Posavina — Spreča. Nemanje konja otežava svaki transport.

138

K. V.

- 12-11 Nije nam poznato u kakvom svojstvu dolazi ovamo drug Murat,¹⁵ ali obzirom na prirodu posla, Muratovu popularnost i autoritet koji uživa, on bi po našem mišljenju bio najpodesniji za dužnost zamjenika kdt. korpusa. 89

K. V.

- 12-11 Na mjesto poginulog druga Pavla Goranina,¹⁶ p. kome-sara XXVII Div. predlažemo druga Zariju Škerovića. rukovodioca politodela VI B-de. Hitno odgovorite. 64

K. V.

- 12-11 Sutra naveče napadamo Rogaticu¹⁷ i izvodimo akciju na prugu Renovica — Sarajevo. Javite Morači¹⁸ da sadejstvuje. 48 •

K. V.

- 13-11 Naše jedinice¹⁹ razbile četnike u Posavini. Zarobljeno 47, ubijeno 6. Produžuje se gonjenje i razoružavanje. 47

K. V.

nim radnim bataljonom jačine 500 ljudi uputimo u sastav V. krajiške udarne divizije, a jednu brigadu italijanske divizije »Garibaldi« sa jednim radnim bataljonom jačine od 500 ljudi uputimo u sastav III udarnog korpusa«.

Prema naredenju Korpusa u sastav Pete divizije upućena je Druga a u sastav Trećeg korpusa Treća italijanska brigada (opširnije 0 tome vidi tom III, knj. 7, dok. br. 59).

U ratnom dnevniku (sveska 2) komandanta Pete divizije Milutina Morače o tome se kaže: »1. III do 12. III 44 g. ...Od Štaba II korpusa došle su nam dve talij. [brigade] Divizije »Garibaldi«. Jedna brigada trebalo je da ostane kod nas, a jednu da predamo III korpusu. Međutim, po odobrenju V. S. obe tal. brigade ostale su na ovom sektoru.« (Dnevnik u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. »br. 2/1, k. 2015.)

¹⁵ Pašaga Mandžić, kao član Pokrajinskog komiteta KP za Bosnu i Hercegovinu, upućen je na rad u istočnu Bosnu (vidi dok. br. 2/8/1, k. 408 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

¹⁶ Narodni heroj Pavle Goranin Ilija. Poginuo 2. januara 1944 u s. 2unovi od neprijateljske avijacije.

¹⁷ Napad je izvršila Druga krajiška brigada i Romanijski NOP odred (vidi dok. br. 56 i 99).

¹⁸ Milutin Morača

" Odnosi se na Šesnaestu muslimansku brigadu i Posavski NOP odred. Opširnije o tome vidi dok. br. 44 i 152.

- 14-11 Vidaković²⁰ sa Goraninom poginuo od bombardovanja kao što vam je javljeno. Vidaković imao čin potpukovnika a Kolundžić kapetana. Kolundžića predlažemo za čin majora. Rukovodilac politodjela XVI. Muslim. B-de drug Milić Maksimović poginuo u borbama kod Tuzle.²¹
108
K. V.
- 15-11 Drug Murat stigao.
9
K. V.
- 16-11 Vode se žestoke borbe oko Rogatice.²² Neprijatelj dobija pojačanja od Sarajeva.
31
K. V.
- J6-II Skoro svi određeni drugovi za politodjel 16 i 36 Voj. div. danas su na dužnostima politkomesara i zamjenika po brigadama 16 Div.
57
K. V.
- 3(i-II) Mačvanski odred prešao Drinu i razoružao neprijateljsku posadu u Badovincima. Zarobili 16 nedićevaca i 3 Nijemca. Zaplijenili: oko 30 pušaka, 2 p. m. i druge ratne spremlje.
69
K. V.
- 1 f-II U borbama oko Rogatice ustaše i četnici imali 20 mrtvih. 19 zarobljenih, mnogo mrtvih i ranjenih. Plen: 12 p. m., 45 pušaka, municije i spremlje.
58
K. V.
- 16-11 Nepr. posade u Mačvi i cijeloj zapadnoj Srbiji znatno smanjene.
27
K. V.
- 1;J-II Neprijatelj pojačava garnizon u Tuzli i vrši koncentraciju u Doboju. Na drumu Rogatica — Sokolac naše snage su juče vodile žestoku borbu s Nijeme., ust. i čet.²³ Neprijatelj. gubitci: 60 mrtvih i mnogo ranjenih.
80
K. V.

^M Ante. Poginuo 2. januara 1944. u s. Zunovi od neprijateljske avijacije.

²¹ Vidi dok. br. 54—1/7, k. 408 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

" i " Borbu su vodile jedinice Dvadeset sedme divizije sa dijelovima Prvog stajaćeg djelatnog zdruza. Vidi dok. br. 51, 56 i 99 u ovoj knjizi i dok. br. 2/2—15, k. 57 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

19-11 Radi koordinacije sa Petom divizijom,¹⁴ molimo da nas hitno povežete radio putem.

35
K. V.

19-11 Usljed toga što se održava par. savjetovanje, te uslijed toga što moramo snabdjeti diviziju hranom, molimo da nam odobrite da pomjerimo 27 Div. 1-og marta na sektor Kalinovik — Foča.²⁵

74
K. V.

22-11 Neprijatelj — ustaše i Nijemci vrlo aktivni sa prostora Sokolac — Rogatica. Nepr. dovlači pojačanja. Jedna nepr. kolona uz osjetne gubitke vraćena je u Rogaticu.

65
K. V.

22-11 U borbama kod Rogatice istakao se Romanijski PO koji je istrijebio oko 100 Nijemaca i ustaša.

38
K. V.

25-11 Masovan odziv na našu mobilizaciju, popunjujemo sve naše jedinice. Veliki zborovi održani na dan godišnjice Crv. arm. U Modriču bilo 4000 ljudi, došli i delegati iz neoslobođenih gradova.²⁰

80
K. V.

29-11 U toku dvodnevni boj na sektoru Čelić — Brčko 16 Div. ubila 205 ustaša,²⁷ među njima zloglasne krvoloke Avdu Juluzovića i Denjagića.

58
K. V.

29-11 16 Div. razbila njemački pokušaj da prodru iz Brčkog ka Celiću.²⁸

28
K. V.

29-11 Engleska misija traži od nas da joj damo podatke o brojnom stanju, naoružanju, spremi i ishrani za 1944 god., radi pomoći koja je određena za naš Korpus. Javite hitno da li im možemo dati takve podatke.

84
K. V.

¹⁴ O njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 153.

²⁵ Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme divizije od 14. marta 1944. Štabu Trećeg korpusa NOVJ (dok. reg. br. 8/2. k. 1111 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

Vidi dok. br. 104.

IT j »8 Detaljno o tome vidi dok. br. 154 i 171.

29-11 24 italijanska oficira koja se kod nas nalaze izražavaju želju da idu u Sjevernu Italiju da se bore. Javite možemo li ih uputiti.²⁹

54
K. V.

BR. 153

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA PETE NOU DIVIZIJE ZA FEBRUAR 1944. GODINE¹

1 februar

Raspored divizije: I brigada na desnoj obali Drine, drži Foču i kontroliše prema Cajniču. IV brigada poslije prebacivanja sa prostorije Sokolovići — Rogatica razmjestila se je na prostoru s. G. Žešće — Rešetnica povremeno kontrolišući Goražde. X brigada na prostoriji oko Kalinovika razbija četničke bande. Neprijatelj drži Bare — Hranjen i Jabuku. U Trnovu četnici i milicija. Oko Kalinovika četničke manje grupe. U Pljevljima Nijemci, četnici i milicija. U Nevesinju veći broj Nijemaca, prema podacima pripremaju ofanzivu na Foču. Vrijeme vrlo loše, stalno pada snijeg.

6 februar

Raspored se mijenja iz razloga što dobijamo podatke o ofanzivi na Foču i radi jače aktivnosti neprijatelja iz Pljevalja. X brig. kreće na sektor Kalinovika i prema Ulogu. I brigada sa dva bataljona prelazi na lijevu obalu Drine u Miljevinu i Zakmur.

Rasformirana je div. bolnica pošto su brig. bolnice prilično velike da ne bi odvajali snage i za div. bolnicu a teži ranjenici upućeni su u Sćepan Polje a docnije za Crnu Goru. Neprijatelj još ne napada na naše jedinice, vode se samo manje borbe sa četnicima.

Od 4 do 8 februara

X brigada vodila je manje borbe sa četnicima i milicijom, tako noću 4/5 kod sela Izbično i Kljuna zarobljeno je 40 milicio

¹⁰ U knjizi primljenih depeša Trećeg korpusa NOVJ 2. nn. 1944. o tome se kaže: »Italijanske oficire možete uputiti...« Vidi d br. 2/8/1, k. 408 A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

¹ Original, Operacijski dnevnik, pisan mastilom, ćirilicom, na' i se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 1—1, k. 783-A.

nera od kojih 5 su bili zlikovci koji su ubijali naše ranjenike posle 5 ofanzive. Noću 5/6 ubijene su dve bradonje u Kalinoviku.² Ponovo proverenim podacima neprijatelj od Nevesinja nema ofanzivne namjere. Neprijateljski gubici: zarobljenih 35, mrtvih 7.

Neprijateljski gubici u materijalu: 2 p.mitraljeza i veći broj pušaka.

9—10 *februar*

Izvršili smo napad na nemačko-ustaški logor na liniji Bare — Jabuka.³ Veliki snijeg i mjesečina omeli su akciju, sem toga neprijatelj je od milicije bio obaviješten o našem napadu tako da nismo mogli postići uspjeh. U napadu su učestvovala 3 batalj. IV brig. [i] 2 batalj. I brig.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 11.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 10, mrtvih 15, ranjenih 10.

Neprijateljski gubici u materijalu: 2 šarca, 3 pištolja, 15 karabina i nešto municije.

10 *februar*

11 batalj. I brigade dočekaio je u zasjedi kod Renovice jednu njemačku kolonu.⁴ Zasjeda je uspjela djelimično, ali radi slabog obezbjeđenja jedna druga kolona napala je našu zasjedu tako da nije mogao biti izvučen materijal, od skoro uništene kolone.

² Vidi dok. br. 163.

³ i ⁴ Borba je vođena sa dijelovima Trista šezdeset devete legionske divizije (»Vražje«). U dnevnom izvještaju Komande za Jugostok od 12. februara 1944. kaže se:

»... 369. div.:

Pojačava se žestina borbi sjeverozapadno od Goražda. Odbijeni napadi na prevoj Jabuka«. (Vidi mikrofilm Minhen 5/1163—1169 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.)

U ratnom dnevniku komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače o borbama kod Renovice i Jabuke stoji:

»U toku mjeseca februara aktivnost naših jedinica nije bila velika. Uslijed velikog snijega pokret jedinica vrlo je težak, i ne mogu se izvoditi napadi na neprijateljske logore oko komunikacije Prača — Rogatica. To je pokazala borba pet bataljona na cesti Renovica — Jabuka, gdje jedinice nisu mogle doći do izražaja, iako smo bili nadmoćniji. U borbi na Jabuku bataljoni IV brigade uspjeli su samo da unište straže oko logora. Zaplijenili su dva »šarca«, desetinu pušaka, nekoliko pištolja, 11 konja sa sedlima i nešto municije. Nijemci su izgubili 10 mrtvih, među kojima je jedan poručnik legionar. Jedan bataljon I brig. na zasjedi blizu Renovice iz neposredne blizine u zasjedi osuo je vatru na jednu njem. čet. Poginulo je najmanje 40 vojnika. Plijeu se nije mogao izvući radi napada sa boka druge njem. čete. ... Bataljoni IV brigade u »borbi kod Jabuke i od aviona imali su 1 mrtvog i 12 ranjenih (dva teže).« Vidi dok. br. 2/1, k. 2015 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

Naši gubici: mrtvih 5, ranjenih 3.
Neprijateljski gubici: mrtvih 40, ranjenih 20.
Neprijateljski gubici u materijalu: nešto pušaka i municije.

Od 8 do 13 februara

X brigada zarobila je 16 četnika među kojima nije bilo zlikovaca te su pušteni kući. Snijeg i dalje pada.
Neprijateljski gubici u materijalu: 1 puškomitraljez i nekoliko karabina.

13 februar

Četničke bande iz Goražda napale su na bataljon IV brigade u s. Vranići. Poslije kraće borbe bili su razbijeni. Istog dana razoružano je 19 milicionera.
Neprijateljski gubici: zarobljenih 19.
Neprijateljski gubici u materijalu: 19 karabina.

13/14 februar

I bataljon I brigade blokirao je selo Potpeć i s. Humsko. Uhvaćeno je 14 četnika od kojih 1 ranjen; poslije istrage pušteni su kućama. Neprijateljski gubici u materijalu: 1 p. mitr., 1 pištolj i 13 pušaka.
Do 27 februara nije bilo znatnijih akcija već samo pojedinačno razoružavanje četnika i milicije.

27 februar

Jedan bat. X i jedan IV brig. napali su na Trnovo, gdje su bili četnici i milicija. Četnici su pobjegli još 26 iz Trnova. Zarobljeno je i ubijeno nekoliko milicionera.
Neprijateljski gubici: zarobljenih 20, mrtvih 3.
Neprijateljski gubici u materijalu: 1 p.mitraljez. 22 puške.

28 februar

Noću 27 februara X brigada dobila je izvještaj da Nijemci kreću u pravcu Kalinovika. Odmah je poslata jedna četa u zasjedu kod s. Romana a koja je zadržala Nijemce dok je stigla još jedna četa i kursisti. Nijemci su potisnuli naše ali naši su izvršili protivnapad i natjerali Nijemce u bjekstvo. Nijemci vidjevši da su naše snage male a dobivši pojačanje ponovo su otpočeli napad i potisnuli naše koji su se povukli u toku noći u pravcu s. Borije.⁵

⁵ i • U dnevnom izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 1. marta 1944. o tome se kaže: »Kalinovik: Nadirući od Kifinog Sela njemačke snage zauzele su 27. II. s. Obalj (15 km j.i. Kalinovika) ...« (Vidi mikrofilm reg. br. MNO-Zgb 4/224—228 u mikroteci Vojnoistorijskog instituta.)

Kaši gubici: mrtvih 4, ranjenih 2.
Neprijateljski gubici: mrtvih 10, ranjenih 13.

29 februar

Neprijatelj je u više kolona krenuo iz Kalinovika u pravcu naših položaja, dok se je glavnina sa komorom uputila cestom za Trnovo. Znači da su namjere ovih Nijemaca bile da se prebace u Trnovo. Naši su odmah otpočeli sa naoadom na Nijemce. Kolona Nijemaca bila je jaka dva bataljona pješadije a naša pojačanja su pristizala dočkan tako da se je neprijatelj uz gubitke probio u Trnovo. Mi ranije nismo imali podataka o ovoj koloni neprijatelja tako da nismo mogli na vrijeme uputiti naše snage i zato je ova kolona uspjela iznenađenjem da brzo prodre uz manje gubitke jer je mogla biti i uništena. Ovi su Nijemci otišli u Sarajevo.

U borbi su učestvovali 1 bat. I i dva X brig. a pred kraj još jedan [bat.] I brig. i 1 b. X brig.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 6.

Neprijateljski gubici: mrtvih 50, ranjenih 20.

Neprijateljski gubici u materijalu: 7 pušaka, nešto municije i materijala.

(

Zaključak za februar

U toku februara naša div. vodila je defanz. bojeve i jedan napad na njemačko-ustaški logor koji uslijed slabog vremena — snijega i mjesečine kao i nepostignutog iznenađenja nije uspio. — Jedan puk divizije »Princ Eugen« uslijed naše neobaviještenosti koristeći iznenađenje uspio je da se preko naše teritorije probije od Gacka za Sarajevo uz manje gubitke.⁰

Naši gubici u ljudstvu	Neprijateljski gubici u ljudstvu
mrtvih 11	zarobljenih 98 ⁷
ranjenih 22	mrtvih 125
	ranjenih 53
	Svega 276

Neprijateljski gubici u materijalu:

Šaraca 2, puškomitraljeza 5. pušaka 166, pištolja 4 kao i nešto municije i sprema.

⁷ U ukupnom broju zarobljenih nije uračunato 16 četnika, koje je zarobila Deseta brigada od 8. do 13. februara.

ANALIZA OPERACIJA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE IZVEDENIH NA TREBAVI, MAJEVICI I POSAVINI FEBRUARA 1944. GODINE'

FEBRUAR

1944 g.

ZADATAK:

Prema naređenju Štaba III Korpusa, -' naša divizija je poslije povlačenja sa Tuzle dobila zadatak da, po izvršenom odmoru i sređivanju jedinica, pristupi likvidaciji četnika i zelenog kadra u Posavini i na Trebavi, da ofanzivno djeluje na komunikacije Tuzla — Doboj, da kontroliše sektor Brčko — Zvornik i provede niz akcija u jugozapadnom Sremu.

I

(Posavina — Trebava)

P o s t u p a k :

Da bi izvršili postavljene zadatke, proveli smo sljedeći raspored naših jedinica: II, III i V brigada su određene za izvršenje postavljenih zadataka u Posavini i na Trebavi, I brigada je dobila zadatak kontrole Brčkog i Majevice,³ dok je IV brigada upućena u Srem.⁴

Koncem januara II, III i V brigada su postavljene na sektor Špionica — Bijela — Dubrave. Na tom sektoru jedinice su dobile u vremenu da, do kraja januara, odmore ljudstvo i riješe pitanja nastala unutar jedinica poslije bojeva za Tuzlu (popuna rukovodećih mjesta, analiza akcija, prorada i priprema novih zadataka itd. itd.).

Sa prostorijske Špionica — Bijela — Dubrave, naše jedinice su pošle, 26 januara, sa zadatkom da likvidiraju četničku grupu Pavla Gajića u Posavini. Za taj zadatak određene su III i V brigada, dok je II brigada postavljena na sektor Srnice — Kerep — Jelovče Selo, sa zadatkom držanja raskrsnice dru-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5—3, k. 951.

² Vidi dok. br. 14.

³ Vidi dok. br. 133.

⁴ Dvadeset osmog januara 1944. Brigada se prebacila preko Save i izvršila pokret do Crkvišta (u Bosutskim šumama), gdje je došla sa zadatkom od Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine u vezi s njenim boravkom u Sremu (vidi tom I, knj. 8. dok. br. 28, 41 i 49).

movu Gradačac — Tuzla i Gračanica — Brčko, kontrolisanja pravca od Tuzle i Gračanice i sprečavanja eventualnog bjekstva četnika iz Posavine na Trebavu.

Kako se Pavle Gajić sa svojom grupom četnika, oko 150 na broju, nalazio u Zabarima, III i V brigada su izvršile pokret prema Zabarima u cilju potpunog obuhvata, dajući potrebna obezbjeđenja prema Brčkom u visini s. Gorice (na Tinji), dok je jedan bataljon II brigade obezbjeđivao pravac od Brčkog, postavljajući zasjede na Tinji u visini Bosutke (na drumu Brčko — Srnice). Operacije protiv Gajića bile su sastavni dio veće operacije čišćenja Posavine od četnika i zelenog kadra. Tako su ove dvije brigade dobile zadatak da po likvidaciji Zabara likvidiraju manje četničke snage na sektoru Obudovac — Slatina i da sa te prostorije preduzmu čišćenje Orašja i Bos. Samca, obuhvatajući tako čitavu Posavinu i postavljajući se u povratku na sektoru Modriča — Skugrić — Gradačac, tj. na polazne položaje protiv četnika na Trebavi.

U Zabarima nije došlo do borbe, jer se četnička glavnina blagovremeno izvukla, odlazeći jednim dijelom za Brčko, a drugim dijelom prebacujući se u Srem, u s. [Posavski] Podgajci. Manje četničke grupe su savladane bez otpora. Zarobljeno je oko 30 četnika, zaplijenjeno toliki broj pušaka i izvjesne količine municije. Takođe je i sektor Obudovac — Slatina očišćen bez nekog većeg otpora, poslije čega su jedinice III brigade brzim maršem ušle u s. Orašje. U tom selu je razoružano nekoliko milicionera i zaplijenjeno izvjesne količine ratne preme.

Izvjesne njemačke snage, uglavnom pješadija sa manjim brojem tenkova, izvršile su pokret, 28. januara ujutru, od Brčkog prema Sranicama. Istoga dana, druge njemačke snage izvršile su pokret pravcem Gračanica — Srnice. Jedinice II brigade, kako bataljon koji je držao stražu na Bosutki, tako i glavnina brigade na sektoru Srnice — Kerep, stupile su u borbu sa obje neprijateljske kolone i vodile borbu čitavog dana. Neprijateljski pritisak bio je jak, a snage neprijatelja su i brojno i tehnički prevazilazile snage naše II brigade. Mada je neprijatelj bio uporan, mada su pješadiju pomagale motorizacija i artiljerija, ipak su naše jedinice uspjele da toga dana održe svoje položaje, nanoseći neprijatelju veće gubitke. Međutim, uslijed toga što su III i V brigada pošle na zadatak čišćenja četnika u Posavini, nije bilo moguće izvršiti brzu koncentraciju svih naših snaga prema tim njemačkim snagama, radi čega smo u toku noći 28/29. januara povukli jedinice II brigade sjeverno od drumu Brčko — Gračanica, na liniju Porebrice — Kerep. sa zadatkom sprečavanja neprijatelja da

prodre u Posavinu i prema Gradačcu.⁵ Nijemci nisu pokušavali taj prodor, već su u toku 29. januara izvršili spajanje kolona od Brčkog i Gračanice, na sektoru Prav. Srnice."

Sve naše snage su se koncentrisale na liniju Porebrice — Kerep — Jelovče Selo (sjeverno od drumu) i Hrgovi — Kat. Špionica (južno od drumu) u toku noći 29/30. januara, sa namjerom da izvršimo napad na neprijatelja u Sرنicama. Budući da je neprijatelj u toku 30. januara napustio Sرنice, naše jedinice su se postavile na sektor Musi. Špionica — Džakule — Kerep.

Kako jedinice V brigade nisu uspjele da likvidiraju Bos. Šamac, uslijed toga što su akciju u Posavini morale prekinuti radi pokreta njemačkih snaga, sa kojima se trebalo obračunati prije nego bi uspjele da potisnu II brigadu i da tako izvrše obuhvat naših jedinica u ravnici Posavine, to je V brigada dobila zadatak da brzim maršem pođe na Bos. Šamac i da razoruža legiju koja se nalazila u tom mjestu. Jedinice V brigade su ušle u Šamac bez otpora.⁷ Legija je razoružana i zaplijenjeno je 60 pušaka, 2 p. mitraljeza, dvije mašinke, izvjesne količine municije i druge spremne.

U tom međuvremenu jedinice II i III brigade razoružale su zeleni kadar na sektoru Mededa — Džakule — Tramošnica i zaplijenile oko 200 pušaka, 2 p. mitraljeza, izvjesne količine municije i druge spremne (odjeće i obuće).

Po završenom čišćenju Posavine, Posavsko-trebavski partizanski odred dobio je zadatak kontrole tog sektora i uspostave narodno-oslobodilačke vlasti.⁸ Tako je odmah poslije našeg krstarenja Posavinom uspostavljena komanda miesta u Zabarima, gdje do tada naše jedinice nisu uspjele da organizuju narodno-oslobodilačku vlast, budući da je to bilo četničko uporište.

Četnici su osjetili naše pokrete, upravo naša postavljanja na zapad na Trebavu, radi čega su u toku 3. februara izvršili koncentraciju u Zelinju, i, 4. februara, oko 7 časova, izvršili napad na jedinice III brigade na sektoru Dedić — Ramić — Džakule." Prvi napad, izvršen uglavnom na položaje II bataljona sa manjim odjeljenjima, odbijen je poslije kraće borbe.

⁵ Vidi dok. br. 20.

⁶ Vidi dok. br. 155.

⁷ Vidi dok. br. 57 i 160.

⁸ Vidi dok. br. 44 i 154.

⁹ Vidi dok. br. 88.

Odmah zatim uslijedio je i drugi napad na širem frontu. Četnici su napadali sa tri kolone od Ploče, Liporavni i Borika. Jačina neprijatelja je iznosila do 500 boraca. Napad je pratila četnička muzika, udaranje u kante, svirale su trube, a masa se derala iz sveg glasa. U prvom naletu su se pomiješali sa II bataljonom. Nastalo je gušanje. Kao primjer navodimo slijedeći slučaj. Neki četnički komandir uspio je da rani jednog našeg borca i da mu tako izbije iz ruke pušku. Taj je borac uhvatio komandira za grlo i oborio ga na zemlju. . . . Dok su se tako borili prsa u prsa sa II bataljonom, III bataljon III brigade je izvršio zaobilazni manevar i udario četnicima sa boka, nastojeći da im presiječe otstupnicu. Međutim, u tome nije uspio pošto su četnici bili brži i pobjegli, ostavljajući svoju »pleh« muziku, 7 ubijenih i oko 30 ranjenih vojnika. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka i druge spreme. Naši gubici su bili jedan mrtav i 2 ranjena.

U toku narednih dana izvršili smo pregrupisavanje naših snaga u cilju obuhvata Trebave i likvidacije trebavskih četnika. V brigada je postavljena na sektor Skugrić, jedan bataljon Posavsko-trebavskog odreda na sektor Modriča, III brigada na sektoru Zelinja — Jelovče Selo i II brigada na sektoru Džakule — Doborovci. U 24 časa 7 februara sve jedinice sa svojih položaja izvršile su pokret sledećim pravcima: II brigada opštim pravcem G. Džakule — k. 507 — k. 529 — Studenac — Skipovac — Živkovići — k. 452 — D. Paležnica — Brdo (trig. 396) Jo — Batva — Čašica Brdo — trig. 439 (Spletana Lipa). Zadatak brigade je bio da se brzim prodorom postavi na liniju D. Paležnica — trig. 439 (Spletana Lipa), te da tako onemogući bjekstvo četnika sa sektora Zelinja — Duga Njiva — Spletana Lipa u pravcu Doboja, kuda su oni, uglavnom, uspjeli da pobjegnu prilikom našeg prvog napada na Trebavu u mjesecu decembru 1943 g. Sa druge strane, II brigada je sa te linije trebala da nastupa uporednim kolonama prema liniji Duga Njiva — Spletana Lipa i da tako potpomogne uništenje četnika na tom sektoru od strane jedinica III i V brigade. III brigada je nastupala pravcem G. Međeđa — k. 598 — Mramorje — k. 540 — Spletana Lipa. Jedan bataljon ove brigade kretao se sa II brigadom do Studenca (k. 639) odakle se odvojio i nastupao pravcem k. 654 — Čitluk — Kostići — Todorovići — Golo Brdo (Okolac), drugi pak bataljon III brigade nastupao

¹⁰ U originalu pogrešno su napisane neke trigonometrijske tačke kao kote, a kod izvjesnih trigonometrijskih tačaka i kota pogrešno je upisana njihova nadmorska visina. Redakcija je ovo ispravila. U originalu stoji: k. 396, k. 439, k. 518, k. 493. k. 365, a treba: trig. 396, trig. 439, trig. 618, k. 492, k. 355.

je pravcem Seperović — Liporavan — k. 492 — Bajinac — k. 539 — Jelik — k. 542 — Vis, da na taj način presiječe otstupnicu četnicima sa Dugih Njiva u pravcu Spletene Lipe i da sadejstvuje glavnini brigade pri likvidaciji Spletene Lipe. Čitava brigada trebala je sa prostorije Okolac — Spletena Lipa — Vis da dejstvuje u pravcu Dugih Njiva i da spriječi izvlačenje četnika prema Doboju. V brigada nastupala je pravcem D. Skugrić — k. 355 — k. 492 — Markovići — k. 458 — Duga Njiva — k. 644, jednim dijelom, a drugim, pravcem Tolisa — Brezova Kosa (k. 442) — Konjska Glava — k. 481 — Duga Njiva — trig. 618. Jedan bataljon V brigade nastupao je pravcem D. Krečane — Crno Brdo — k. 439 — k. 498 — Krčevljani — Radići — Prebijeni Kam. Jedan bataljon Posavskotrebavskog odreda dobio je zadatak da se od Modriča probije desnom obalom Bosne i da se poveže sa lijevim krilom II brigade, tako da se u potpunosti zatvori obruč oko četničkih snaga na Trebavi.

Jedinice su izvršile pokret u određeno vrijeme. Međutim operacije se nisu razvijale u potpunosti po predviđenom planu, budući da su se četnici, upravo njihova glavnina pod komandom popa Save, povukli sa Trebave neposredno pred napadom i pošli za Dboj. Na čitavom sektoru Trebave ostale su manje četničke grupe, uglavnom po selima, koje su naše jedinice brzo likvidirale, budući da nisu imale mogućnosti da izbjegnu uporednom i unakrsnom nastupu naših kolona, već su bježeći od jedne kolone nailazile na drugu i bivale uništene. Tako je u toku jednodnevnog krstarenja po Trebavi ubijeno 40, a ranjeno 20 četnika. Među ubijenima nalazio se i jedan oficir, za kojega su zarobljeni četnici izjavili da se zove kapetan Radonjić i da je to komandant jedne četničke brigade. Zaplijene su izvjesne količine pušaka, jedan mašingever, municije i druge spreme. ... Međutim, akcija nije završena uslijed toga što se naše jedinice nisu mogle zadržavati duže vremena na Trebavi, budući da je po svim selima na Trebavi harao pjegavi tifus. Prosto nije bilo kuće gdje po neko od familije nije bolovao, a procenat smrtnosti je bio vrlo veliki. Uslijed toga morali smo brzo napustiti Trebavu, jer je bilo nemoguće ostati sa jedinicama van naselja po tako rđavom vremenu, kada su vladale jake oluje i oštri mrazevi.

Da bi iskoristili pokret na novu prostoriju (sektor Čekanići — Seona — Srebrnik) u cilju likvidacije izvjesnih neprijateljskih uporišta, pokret je izvršen 11 februara u četiri uporedne kolone, sa sljedećim rasporedom i zadacima: II brigada pošla je sa sektora G. Osječani — Sjenina, opštim pravcem Krš — Hadžići — Brijesnica, sa zadatkom obuhvata i likvida-

cije toga mjesta u kome se nalazilo 3—400 zelenokadrovaca. Jedna kolona, sastavljena od po jednog bataljona II i III brigade, pošla je pravcem Brđani — Heljdovišta — Kamenik — Golaći — Lendići — most na Spreči kod Karanovca, sa zadatkom da uništi taj most i da blokadom Karanovca onemogući neprijatelju odašiljanje iz tog garnizona pomoći napadnutim uporištima. III brigada pošla je, sa sektora Paležnica — Kostići, pravcem Zivkovići — Garići — Topalovići — Gračanica, sa zadatkom likvidacije neprijateljskog uporišta u tom mjestu. V brigada pošla je opštim pravcem Klanac — Studenac — Rosići — k. 430 — Četovlje — Sokol, sa zadatkom likvidacije zelenokadrovaca u Sokolu. Jedinice su se kretale prema predviđenom planu, s time, što su usput energičnim naletima brzo likvidirale manje četničke i zelenokadrovačke grupe, koje su SEČekivale kolone na pojedinim istaknutim tačkama. Sami krajnji ciljevi nisu predstavljali poteškoće, budući da se neprijatelj blagovremeno izvukio iz tih uporišta. Tako su naše jedinice ušle u određena mjesta i porušile most na Karanovcu. U čitavoj toj operaciji neprijatelj je imao oko 30 mrtvih, dok smo mi imali 6 lakše ranjenih. Zaplijenjeno je više od 60 pušaka, izvjesna količina municije i vojničke opreme.

Odmah po likvidaciji uporišta na liniji Brijesnica — Sokol, naše jedinice su nastavile pokret i postavile se na sektor Cekanići — Orahovica — Rašljevo — Seona — Cage, gdje su se izvjesno vrijeme odmarale i sređivale, budući da je pokret preko Trebave bio vrlo naporan uslijed slabe prehrane, rđavog vremena i znatnog procenta golog i bosog ljudstva. Sa te prostorije izvršili smo napad sa nizom uporednih kolona na željezničku prugu i drum Doboj — Tuzla, na sektoru između Gračanice i Miričine i između Miričine i Lukavca. Ta akcija imala je za rezultat rušenje pruge i propusta na drumu na tim sektorima, dok likvidacija na pojedinim uporištima, upravo neprijatelja u tim uporištima, nije provedena uslijed toga što je neprijatelj pobjegao.

Boravak na tom sektoru naše jedinice su koristile da prikupe znatan broj pušaka. Prikupljanje je vršeno kroz borbu, prestresima kuća za koje se uspostavilo da kriju oružje, putem zborova i pojedinačnih ubjeđivanja, itd. itd. Može se reći da se naša vojnička aktivnost u tom periodu svodila, uglavnom, na prikupljanje oružja, koje se provodilo pod parolom »borba za svaku pojedinu pušku i svaki pojedini metak«. To je bilo uslovljeno stanjem unutar naših jedinica, gdje je bilo skoro 2/3 nenaoružanog ljudstva. Mi smo u tom prilično uspjeli. Za vrijeme našeg boravka na sektoru Posavina — Trebava pribavljeno je preko 700 pušaka.

Mjesečni boravak na sektoru Posavina — Trebava iskorišćen je, u vojničkom pogledu, relativno dobro. Uspješno su razbijene četničke bande u Posavini i razoružana milicija. Tako su stvoreni vojnički uslovi, budući da je čitav sektor oslobođen od neprijatelja, za opstanak i rad Posavsko-trebavskog odreda na tom sektoru. Takođe su stvoreni uslovi za organizaciju naših pozadinskih vlasti. Mada nismo uspjeli da nanesimo osjetne udarce četnicima na Trebavi, zahvaljujući njihovom blagovremenom bjekstvu, ipak je naše krstarenje po Trebavi imalo korisnih posljedica, u najmanju ruku, u tome što je četničkoj masi postalo jasno da smo mi dovoljno jaki da ovladamo tim sektorom, te im je to bila opomena za njihove dalje postupke. Na kraju, mi smo uspjeli da potpuno likvidiramo zeleni kadar na Trebavi. Osim težih udaraca zadatih zelenom kadru i našim ranijim nastupima, mi smo ovoga puta dužim zadržavanjem po zelenokadrovskim uporištima uspjeli da izazovemo diferencijaciju unutar njihovih redova, da u znatnom dijelu otrgnemo stanovništvo od tih bandi, što je sve imalo za posljedicu prikupljanje znatnog broja pušaka, većih količina municije i druge vojne opreme. Dalje, taj period vremena je ispunjen aktivnim radom na uzdizanju jedinica, na njihovom organizacionom sređivanju, što je sve provjeravano u čestim akcijama, brzim i dugim pokretima itd., tako da su naše jedinice u tom periodu već dobijale svoju vojničku fizionomiju. Međutim, naš boravak na tom sektoru nije dobio svoju cjelinu, naime, druga strana naše aktivnosti — politički rad na sektoru, njegovo sređivanje, nije zadovoljilo. Naša nastojanja su još uvijek posvećivana prvenstveno i uglavnom jedinicama, koje su uslijed pomanjkanja borbenog iskustva, rukovodećeg kadra, organizovanosti, oružja i opreme imale crte, odlike narodnih zbjegova, a ne čvrstih vojničkih jedinica (razumije se da se ta karakteristika u istoj mjeri nije mogla protegnuti na sve jedinice), što znači da se pitanjima sektora nije poklonila odgovarajuća pažnja. ... Na kraju, u tom periodu manifestovali su se i izvjesni vojnički propusti, ali ne kao posljedica ukorjenjenih slabosti, već kao rezultat razvitka jedinica.

(Majevica)

P o s t u p a k :

Dok je glavnina naših snaga operisala na sektoru Posavina — Trebava, dotle se I brigada zadržala na sektoru Majevica. Prvih dana februara brigada se nalazila na sektoru Koraj — **Celić** — Rašljani — Maoča, odakle je kontrolisala garnizon u Brčkom i, krstareći sektorom, suzbijala prodiranje četničkim grupama sa masiva Majevica u Ravan. Po naređenju Štaba III Korpusa,¹¹ brigada je, 5 februara, izvršila pokret sa tog sektora na prostoriju Vukosavci — Tobut — Mezgraja, odakle je jireduzela direktnu kontrolu masiva Majevica i sektora Teočak — Ugljevik, gdje su se javljale grupe zelenog kadra. Sa te prostorije jedinice I brigade su krstarile okolnim sektorom, koristeći zatišje za sređivanje unutar jedinica, koje je bilo nužno poslije pretrpljenih gubitaka u borbama za Tuzlu.¹² U tom periodu su jedinice brigade korišćene za pratnju komora sa hranom za **Sekoviće**.

Usljed toga što su se četnici i zeleni kadar aktivizirali na sektoru Podrinja (**Sepak** — Lokanj), odakle su se naslanjali na Srbiju (četnici) i na neprijateljski garnizon u Zvorniku (zeleni kadar), brigada je, u toku 13 februara, izvršila napad na taj sektor iako pod vrlo nepovoljnim atmosferskim prilikama — oštroj zimi i mećavi. U kratkom okršaju ubijeno je 12 četnika i 4 zelenokadrovca, dok je 7 zelenokadrovaca zarobljeno. Zaplijenjeno je 11 pušaka i 30 pari cokula. Bande su panično pobjegle u Zvornik. Mi smo imali jednog mrtvog i jednog lakše ranjenog.

Za vrijeme dok je I brigada koncentrisala svoju pažnju prema masivu Majevica i Podrinju, četničke bande su uspjele da se ubace u Semberiju (Ravan) i da iz zasjeda napadaju na naše pozadinske vlasti, kurire itd. Sa druge strane, neprijatelj je u Brčkom iskoristio pomanjkanje naše kontrole na liniji Brčko — Tuzla i uspio da organizuje zeleni kadar u Ratkovićima i u **Celiću**, a takođe da aktivizira četničke grupe iz Posavine, koje su se pred našim jedinicama povukle u Brčko i da ih uputi na sektor jugoistočno od Brčkog. Potpomagane aktivno od Nijemaca, u oružju, municiji, hrani i novcu, četničke i zelenokadrovske bande su postale vrlo drske i otpočele sa napadima na naše pozadinske organizacije, sa terorom na stanov-

¹¹ Vidi dok. br. 14.

ništvo, provodeći uporedo prisilnu mobilizaciju. Koncem februara aktivnost četnika i zelenog kadra (naročito iz Čelića) došla je do takvog stepena da su naše pozadinske organizacije morale napuštati mjesta gdje je rijetko do tada mogao zaći neprijatelj. Teror zelenokadrovaca je bjesnio.

Uslijed takvog stanja na sektoru Brčko — Čelić, štab divizije je predložio Štabu III Korpusa da se naša glavnina odmah krene sa Trebave na taj sektor i da uništi razuzdane zelenokadrovske i četničke bande. Štab Korpusa je odobrio predlog, radi čega smo sa brigadama izvršili pokret, 24 februara, u dvije kolone, prema Čeliću. Jedna kolona se kretala pravcem Straža — Humci — Navioci, sa zadatkom obuhvata Čelića sa juga, a druga kolona, pravcem Maoča — Zovik, sa zadatkom obuhvata Ratkovića i Čelića na sjeveru i isturanja obezbjeđenja prema Brčkom.

Upravo kada se naša glavnina pokrenula sa Trebave, I brigada je, po samoinicijativnoj odluci štaba brigade, neovisno od akcije naše glavnine (budući da je terenska udaljenost bila znatna, štab divizije o toj akciji nije bio blagovremeno obaviješten), izvršila napad na Čelić,¹³ 24 februara u 5 časova izjutra. Tada se u Čeliću i Ratkoviću nalazilo do 400 zelenokadrovaca, ... U napadu su učestvovala četiri bataljona I brigade i jedan bataljon Majevičkog partizanskog odreda. Poslije jednočasovne borbe, jedan bataljon je uspio da razbije neprijatelja u Ratkovićima. Neprijatelj je ostavio 15 mrtvih i 20 ranjenih. Za to vrijeme ostale snage su napadale na Čelić. Krilni bataljoni, jedan koji je napadao od Koraja i drugi od Zovika, uspjeli su da prodru u Čelić,¹⁴ odakle se neprijateljska glavnina povukla na utvrđene položaje na Oglavku. Uslijed jake bočne vatre sa Oglavka, bataljon koji je napadao od Zovika morao se izvući iz mjesta, pošto je pretrpio prilične gubitke, dok se bataljon koji je napadao od Koraja i na dalje zadržao u Čeliću. Uslijed nedovoljne aktivnosti jednog bataljona brigade koji je određen da, zajedno sa bataljonom Majevičkog odreda, napada preko Oglavka (bataljon Majevičkog odredi uopšte nije uzeo učešća u napadu, uslijed vlastite procjene štaba bataljona da je neprijatelj i suviše jak, da jedinice I brigade neće napadati), neprijatelj je nesmetano tukao izložene bokove jedinica na sektoru Ratkovići — Čelić. U takvoj situaciji je naišla i intervencija neprijatelja iz Brčkog. Krilni bataljoni su brzo intervenisali i uspjeli da potisnu neprijatelja. Međutim, istovremeno su izvršili napad zelenokadrovci sa Oglavka i četnici preko Mirosavaca i tako doveli u vrlo težak

položaj jedinice koje su se borile sa Nijemcima i ustašama sa pravca Brčko. Jedinice su uspjele, pod vrlo teškim uslovima, da se izvuku, pretrpjevši osjetne gubitke. U borbama za Celić mi smo imali 21 mrtvog (među kojima jedan komandant¹⁵ i jedan politkom¹⁶ bataljona) i 26 ranjenih. Neprijatelj je imao 25 mrtvih i 34 ranjena. Osnovni razlozi za ovakve gubitke su: pomanjkanje budnosti kod jedinica (jedinice su se, po ulasku u Čelić, razlabavile, rasplinule, uprkos tome da neprijatelj nije bio likvidiran na najvažnijem sektoru), nedovoljno aktivno sadejstvo svih jedinica (bataljona koji je napadao preko Oglavka) i potpuno odsustvo bataljona Majevičkog odreda.

Sa glavninom snaga stigli smo do Čelića u toku poslije-podneva 25 februara i odmah otpočeli sa napadom. U Celiću se, osim zelenokadrovaca, nalazila jedna satnija Nijemaca (koja je došla u pomoć iz Brčkog) i nešto četnika. Uslijed neuspjeha naše I brigade, neprijatelj je bio ohrabren, tako da nije čekao naš napad u rovovima i utvrđenjima, već je odmah pošao u juriš. . . . Izlazak iz utvrđenja neprijatelj je platio potpunim porazom. Naše jedinice, uglavnom V brigada, koja je napadala sa pravca Maoče, kuda je glavnina neprijatelja pojurila, dočekale su ubitačnom vatrom rulju i nanijele im u samom početku strahovite žrtve. Neprijatelj se trgao i počeo naglo, neorganizovano da odstupa, nastojeći da se dohvati utvrđenja. Međutim, u tome nije uspio. Naše jedinice su izvršile silovit protivnapad, ubijajući pred sobom užasnutu masu koja je panično bježala. Ukupno je poginulo 207 zelenokadrovaca, Nijemaca i četnika. . . . Tako su Celić i Ratkovići postali jeziva opomena zelenokadrovskim i četničkim bandama. Mi smo u toj borbi imali 16 mrtvih i 13 ranjenih drugova.

O c j e n a :

Mada je likvidacija Celića,¹⁷ žarišta zelenokadrovske organizacije na Majevidi, koštala znatnih gubitaka, zahvaljujući navedenim propustima, ipak je to bio značajan uspjeh naših jedinica. Na strahovitom udarcu po neprijatelju stvoren je autoritet naše vojske i još jedanput više stanovništvo ovoga kraja je osvjedočeno da je naša vojska njegov dosljedni zaštitnik. Akcija na Celić imala je silnog odjeka kako kod muslimanskog stanovništva (više od straha pred našom snagom, nego odobravanja poraza zelenokadrovaca), tako i kod ostalog stanovništva.

III

(Srem)

P o s t u p a k :

Sremski partizanski odredi nisu bili dovoljni da uspješno provode odgovarajuće akcije u Sremu i da, istovremeno, sprovode nove borbe za naše jedinice. To sprovođenje boraca bilo je taktički prilično teško, uslijed toga što se glavna pruga Beograd — Zagreb morala dvaput prelaziti, radi čega je to iziskivalo prilične snage, što je s druge strane uslovljavalo nedovoljnu aktivnost u napadima. Radi toga smo uputili u Srem IV brigadu da napadima na neprijatelja nadomjesti odsustvo ostalih jedinica koje su pratile nove borbe.

Brigada se prebacila u Srem 28. januara, na sektor Crkvišta (Bosutske šume), a već sljedećeg dana, 29. januara, u zajednici sa jedinicama VI brigade i II Sremskog partizanskog odreda izvršila napad na s. Nijemci.¹⁸ Jedinice VI brigade i Odreda su, uglavnom, obezbjeđivale operaciju, dok je direktan napad n. s. selo trebalo da provedu jedinice IV brigade. Međutim, uslijed nedovoljne pripreme napad nije uspio. Samo je jedan bataljon na vrijeme otpočeo sa napadom, dok su ostali, bilo radi toga što ih vodiči nisu vodili dobrim putevima, bilo radi izvjesne neodlučnosti uslovljene pomanjkanjem sigurnosti na nepoznatom terenu, zakasnili i tako propustili neprijatelja da se sa svim snagama bori protiv jednog bataljona. Taj bataljon je uspio da protjera neprijatelja sa svog sektora, ali uslijed pomanjkanja sadejstva i uslijed jačeg otpora neprijatelja nije nastavio sa daljim prodiranjem.

^Poslije neophodnog odmora, sređivanja brigade i upoznavanja sa vojničkom situacijom (rasporedom i snagama neprijatelja), brigada je, ponovo u sadejstvu sa jedinicama VI Vojvodanske brigade, izvršila napad na jako utvrđeno neprijateljsko uporište u Moroviću.¹⁹ Jedinice VI brigade obezbjeđivale su operacije, isturajući zasjede prema Sidu. Poslije desetočasovne žestoke i uporne borbe, u kojoj su juriši naših jedinica neprekidno smjenjivali jedni druge, jedinice IV brigade su uspjele da ovladaju Morovićem. Neprijatelj se ujutru povukao iz Morovića, ostavljajući za sobom 40 mrtvih vojnika, dok je znatan broj ranjenika uspio da evakuiše. U borbi je zaplijenjeno 18 pušaka, jedan p. mitraljez, veća količina municije, odijela, cokula, čebadi i drugog materijala.

Pri zauzimanju Morovića naročito se istakao I bataljon IV brigade, čiji se visoki borbeni elan ispoljavao u žestokim jurišima i silnoj upornosti.

¹⁸ i " Detaljnije o tome vidi tom I, knj. 8, dok. br. 28.

Narednih dana jedinice IV brigade su izvršile napad na s. Račinovce i Podgajce, gdje se, uglavnom, nalazila milicija. U tim akcijama je zaplijenjeno 37 pušaka, veće količine municije i druge spreme. Uporedo sa tim akcijama, manji dijelovi su postavljali zasjede na glavnoj pruzi Beograd — Zagreb, između s. Gibarac i Račinci, i na pruzi Brčko — Vinkovci. Posebna odjeljenja su sjekla telegrafsko-telefonske stubove duž tih pruga.

Pokušaj neprijatelja da se sa jednim tenkom i dvojica borna kola probije u Morović, 17 februara, bio je osujećen požrtvovanom borbom I bataljona, koji je poslije borbe od čitavoga dana primorao neprijatelja da se povuče. Istoga dana jedinice II Sremskog odreda, ojačane sa jedinicama IV brigade, napale su jednu grupu gestapovaca, oko 250, u s. Lipovac, koja je tu došla iz Vrbanje. Neprijatelj je u nizu juriša natjeran u povlačenje, zadržavajući se na kraju sela u nekoliko čvrstih kuća, gdje se zadržao do kraja, upravo kada su se naše jedinice morale povući uslijed pomanjkanja municije. Neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke. Pri povlačenju je tjerao svoje ranjenike na preko 40 seoskih kola.

Sljedećeg dana neprijatelj je, ojačan novim snagama pješadije i artiljerije, izvršio ponovni napad na Morović. Poslije duže borbe, I bataljon, koji se nalazio u mjestu, povukao se pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja i jakim, koncentrisanom vatrom teških oruđa. Neprijatelj je pretrpio teže gubitke. Uništen je jedan tenk. Naši gubici su iznosili 12 ranjenih i 7 poginulih. Neprijatelj se u Moroviću zadržao samo u toku dana, da odmah po padu mraka napusti mjesto.

U toku noći 22/23 februara dijelovi brigade su izvršili napad na s. Martinci. Poslije kraće borbe jedinice su ovladale selom. Zarobljeno je 15 žandarma, 5 finansa i jedan domobran. Zaplijenjeno je 22 puške, jedan p. mitraljez, izvjesne količine municije i druge spreme.

... Poslije površno prikupljenih podataka o stanju neprijatelja u Mačvi, štab brigade je odobrio rješenje štaba I bataljona da izvrši napad na neprijateljsko uporište u s. Ravnje.²⁰ U napad su upućene dvije čete. Prebacivanje je trajalo tri sata, budući da je vršeno samo na jednom manjem čamcu. Tako je uslijed zakašnjenja borba otpočela oko pola noći, upravo onda kada je trebalo otpočeti sa povlačenjem jedinica, da bi se pod zaštitom mraka izbjegli neprijateljski udarci. Borba je trajala

²⁰ Odluka za napad na s. Ravnje donesena je bez saglasnosti štaba Šesnaeste NOU divizije. Zbog toga je komandant Bataljona, Spiro Lagator, kažnjen i smijenjen sa dužnosti. Detaljnije o ovoj borbi vidi tom I, nj. 8, dok. br. 47.

tri časa. Neprijatelj je bio vrlo uporan i žilavo se branio iz jako utvrđenih položaja. Naše jedinice nisu raspolagale ni sa jednim teškim oruđem. Pošto je postalo jasno da je likvidacija pod tim uslovima nemoguća, štab bataljona je izdao naređenje za povlačenje. Ugovorenog znaka nije bilo. Naređenje je poslano po kuririma. Uslijed toga što su dijelovi za obezbjeđenje operacije bili jako istureni, kuriri ih nisu mogli tako brzo pronaći, a štab bataljona se već povlačio sa jedinicama koje su direktno napadale, smatrajući da se i ostali dijelovi povlače. Neprijatelj je iskoristio takav položaj i protivnapadom iz utvrđenih položaja, kao i iz okolnih garnizona, uspio je da otcijepi jedinice jedne od drugih i da se pojedinačno obračuna sa njima. Borci su se držali zadivljavajuće. Borili su se do posljednjeg metka. U toku borbe su se povlačili prema Savi. Znatan broj boraca je skočio u Savu i utopio se. Jedan puškomitraljezac je tukao sve dok je trajala municija, da zatim, zagrlivši svoj puškomitraljez, skoči zajedno sa njim u Savu uz poklike Titu i Narodnooslobodilačkoj vojsci. U toj teškoj borbi izgubili smo 39 boraca-junaka, 2 p. mitraljeza i jednu protivtenkovsku pušku. Od tog broja neprijatelj je uspio da jedan dio zarobi. Javno su strijeljani. Njihovo držanje zadivilo je narod u Mačvi. Postavljeni uz zid, drugovi su prkosili neprijatelju, pljujući prema njemu i kličući našoj borbi.

O c j e n a :

Jedinice IV brigade za vrijeme svog jednomjesečnog boravka u Sremu provele su nekoliko uspješnih akcija, koje su uveliko olakšale rješavanje snabdijevanja naših jedinica životnim namirnicama i drugim potrepštinama. Te akcije su takođe imale izvjesnog uticaja i na razvoj mobilizacije novih boraca u naše redove. Na kraju, putem tih akcija, doprinijeto je u izvjesnoj mjeri rješavanju najosjetljivijeg našeg problema — naoružanja. Međutim, sa svojom akcijom u Mačvi, jedinice IV brigade same su dobile osjetan udarac sa jedne strane, a sa druge, kao posljedica zadobijenog udarca, ojačan je autoritet neprijatelja u Mačvi i samim tim oslabljeno povoljno mišljenje u narodu prema našoj vojsci. Poslije dvogodišnjeg odsustva partizanskih jedinica na sektoru Mačve, naše akcije morale su biti pripremljene tako da obavezno uspiju. One su trebale da izraze, makar u neznatnoj mjeri — s obzirom na veličinu operacija — snagu i autoritet naše vojske. Kako pojedinačne akcije u Sremu, tako i, naročito, akcija u Mačvi, otkrile

su, ranije samo naslućivanu, činjenicu da je naša IV brigada zaostala u razvitku, . . . Uslijed tih razloga, štab divizije je predvidio niz mjera za sređivanje brigade.

ZAKLJUČAK:

Čitavi februar koristili smo- u operativnom pogledu, uglavnom, za borbu protiv domaće reakcije — četnika i zelenog kadra. To je bilo uslovljeno time što su se njemačke i hrvatske snage nalazile u jako utvrđenim i dobro branjenim garnizonima, tako da odnos snaga (ljudstva i materijala) nije dozvoljavao napade na te garnizone, dalje, time što su reakcionarni elementi koristili naš neuspjeh na Tuzli i otpočeli sa aktivnim radom na organizaciji četničkih i zeleno-kadrovskih bandi.

Mi smo uspjeli da tim bandama naneseemo vrlo velike gubitke. Sta više, uspjeli smo da na pojedinim mjestima potpuno uništimo organizaciju zelenog kadra. Dalje, tim akcijama poboljšali smo, u mnogome, stanje naoružanja u našim jedinicama.

U pogledu vojne izgradnje jedinica, februar je značajno razdoblje u razvitku naše divizije kao provjera manevarske sposobnosti, organizacione srede, brzine pokreta i borbene upornosti naših jedinica. One su odgovorile tim probama, pokazale se sposobnim za veće, šire borbe, i za samostalne operacije.

Međutim, februar je pokazao da razvitak u vojničkom pogledu naših jedinica ne teče ravnomjerno, da je naša IV brigada zaostala u tom pogledu i da, samim tim, narušava jedinstvo divizije. Napominjemo da se kod IV brigade nikada nije postavljalo pitanje borbenosti, borbenog elana i borbene upornosti, .

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Komandant
general-major